

Alföldi Flatt Károly

uradalmi tiszttartó

PESTMEGYE ÉS TÁJÉKA
V I R Á N Y A.

VEZÉRFONAL

AZ E MEGYÉBEN ÉS ANNAK KÖRNYÉKÉN VADON TERMŐ
NÖVÉNYEK KÖNNYŰ ÉS BIZTOS MEGHATÁROZÁSÁRA.

A TANULÓ IFJUSÁG

ÉS

A FÜVÉSZETKEDVELŐK SZÁMÁRA

IRTA

GÖNCZY PÁL,

A MAGYAR TUD. AKADEMIA LEVELEZŐ S TÖBB TUDOMÁNYOS
TÁRSULAT TAGJA.

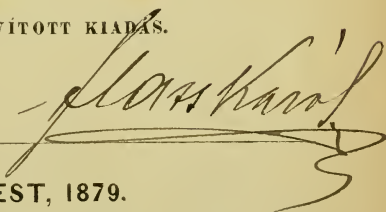
MÁSODIK JAVÍTOTT KIADÁS.

BUDAPEST, 1879.

A MAGYAR KIRÁLYI EGYETEMI NYOMDA SAJÁTJA.

LIBRARY
NEW YORK
BOTANICAL
GARDEN

1879

Huc ades ! . . . . .
Hic ver purpureum, varios hic flumina circum
Fundit humus flores. . . .

Virgil. Ecloga IX.

ELŐSZÓ

A nemzeti általános mivelődés csak azóta halad biztos pályán előre, mióta az abstract tudományok sikeres megérthetésére, az oktatás újabb s helyesebb elvei szerint, a tanuló ismerete körét saját vizsgálódása útján, az őt legközelebb környező s így bizonyosan leginkább is érdeklő természeti tárgyak szemléltetésén kezdte és az így szerzett tapasztalati ismeretek lépcsőjén, mint egyedüli és biztos fokozatokon törekszik felemelkedni az eszme világába.

Ezen önerőn való vizsgálódásra a természet nagy könyve állandóul nyitva áll ugyan; de mivel benne az *egyszerű*, egyszersmind a szép és magasztos, oly sokféleségben tűnik fel, hogy e miatt egészben *nagyszerűvé* válik; e nagyszerűség a kezdő vizsgálódó előtt az egyszerűt gyakran mintegy elleplezni látszik s haladásában nem ritkán meg-megállítja. Ugyanazért, hogy a természet által a növényalakokra ruházott sokféleségből a kezdő vizsgáló az egyszerűt könnyen kikereshesse, im itt nyujtom hozzá a biztos vezérfonalat.

Az egyszerű feltalálhatására a vizsgálódót a fejtegető módszer (*methodus analytica*) vezethetvén

legbiztosabban el; vezérfonalomat a Lamarck-Cürié-féle fejtegető két-két águ módszer (dichotomethodus) szerint készítettem. — Mivel azonban az egyes ismeretek csak úgy válhatnak egyetemes s tudományos ismeretté, ha azokat bizonyos rendszerben birjuk felfogni s áttekinteni: munkám szerkesztésében nem téveszthettem szemem elől, hogy a vizsgálódó a gyakorlati úton is észrevétlenül juthasson a *Linné mesterséges* és az *Endlicher természetes* rendszere ismeretéhez s végül a megismert növényeket mindkét rendszerben áttekinthesse.

Továbbá mivel olyan fűvészetkedvelő is ohajthat művem segítségével a növények ismergetésében előhaladni, ki iskolailag nem szerezhette meg az ehhez megkívántató előismereteket; az ilyenek kedvéért kettős segédeszközt kívántam nyújtani: egyiket a bevezetésben olvasható lehető legrövidebb s népszerű növényi alaktant (Morphologia), másikat a könyv végén levő növénytani rövid műszótárt. A növények rövid alaktanát azért írtam, hogy az önerején vizsgálódó, a növény lényeges részeit egymás mellett rendben láthassa; a növénytani műszótárt pedig azért, hogy a könyv szövegében előforduló minden egyes műszó jelentését szükség szerint felkereshesse.

A növénytani műnyelvet (terminologia) illetőleg, még az 1852-ben megjelent növénytani munkámban *) kifejtett nézetemhez híven a Diószeghi

---

*) Vezérkönyv a növénytan tanítása és tanulására. Pesten, 1852.

Fazekas Magyar füvészkönyve műszavaihoz tartottam magamat, csupán ott kívántam ettől eltérni, a hol a tudomány és az izlés, vagy a szükség kényszerítettek. Vajha a magyar fűvészek ezen elvet követve, a műnyelvre nézve egységre juthatnának!

A tudomány fejlődésével ez év száz eleje óta a növények elnevezése (Nomenclatura) változott is, gyarapodott is; ehhez képpest a Diószeghi Fazekas magyar elnevezéseihez, hogy a nagyszerűen megkezdett magyar elnevezés során csorba ne maradjon, pótlékul újakat kellett készítenem s az 1852-ben készíttetekhez most ismét készítettem újakat, ezek mellett felhasználtam a Brassai Sámuel és Kovács Gyula tudós fűvészek által készítteteket; ezenkívül a növényfajok leírásához lehetőleg hozzácsatoltam a növények népies neveit is.

A növények rendei és nemei sorozatában szorosán követtem Endlichert, a nemek és fajok jellemzésére és leírására nézve magokon a természetes növényeken kívül, Cürrie ,Anleitung stb. Pflanzen zu bestimmen'; Maly ,Flora v. Deutschland'; Koch ,Deutschlands Florá'-t és Sadler ,Flora Comitatus Pestiensis'-t (1840) használtam. Ott, hol nem látszott szükségesnek, a lehető legrövidebben írtam le a növények legfőbb jellemeit; ott pedig, hol hittem, hogy a kezdő fűvész tévutra könnyen juthatna, a részletesebb leírást tartottam szemem előtt.

Jelen műben csupán a Pestmegyében és tájékán vadon termő s néhány mívelés alatti általánosabb elterjedt közhasznú növény van leírva, nem-

csak azért, mivel 15 éven át e vidéken folytatott kirándulásaim alatt ezeken tettem legközelebbi észleleteimet, hanem főleg azért, mivel a budapesti és e megyében létező számos közép és felsőbb tanintézetek növendékei egy ilyen segédkönyvet nem nélkülözhetnek; és hogy a kezdő fűvész az ilyen segédkönyvek használata mellett nyerhet, e gyakorlati úton megszerezhető tantárgyhoz teljes kedvet, kirándulásai alkalmával nem lévén kénytelen, olyan növények tömkelegében tévedezni és e miatt elkedvetlenedni, melyek e vidéken nem is találhatók. *)

Vajha ezen művem minél több barátot szerezne a növénytanak s általában a tudománynak!

Irtam Pesten, 1864. martius havában.

A szerző.

*) Némely fajok, mint a *Crocus ret.*, a vidéken kiveszni látszanak; azonban be kellett soroznom ezeket is, mivel ismét előkerülhetnek.

BEVEZETÉS.

I.

Növényi alaktan.

Ha meleg időben, vagy meleg szobában termőföldbe növénymagvakat vetünk, azt tapasztaljuk, hogy azok rövid időn kikelnek, vagy más szóval: a magvakban rejlő csira, vagyis picziny növények elkezdenek nőni.

A növény növése kikelésekor azonnal két irányban indul meg, egyik része nevezetesen lefelé, a másik része pedig felfelé nő.

A növény lefelé növvő részét *gyökerének*, felfelé növvő részét *törzsének* (szárának, derekának) hívjuk.

A magból kelő, vagy magból kelt növények hajtásairól növekedett növények bármelyikének, vannak lefelé és felfelé növvő részei, azaz: van mindenkinek gyökere, van törzse.

A növény gyökere és törzse közt eső azon közép részét, melyből a gyökere lefelé, törzse pedig felfelé indul, a növény *tővének* nevezzük.

A növénynek mind a gyökere, mind a törzse rendszerint el szokott ágazni. A gyökér elágazásait általánosan *oldalgyökereknek*, *gyökérrostoknak*, a törzs elágazásait *oldalágaknak*, *leveleknek*, *virágnak* és *termésnek* szoktuk nevezni.

Minthogy a növények ezen részeik által szerzik meg és szívják fel az életök fentartására s részeik gyarapodására szükséges táplálékot; a növény

ezen részeit, egyszóval *szerveknek*, vagy *életműveknek* (organa) hívják.

A ki valamely növényt meg akar vizsgálni s vizsgálata után határozottan meg is akar ismerni: annak a növény mindezen részeit (szerveit) apróra meg kell szemlélni s azután ezen részek alakjait: mint az egész növény ismertető jegyeit (bélyegeit) szorosán meg kell tudni határozni. — Ezen ismerető jegyek többnyire oly szembetűnők, hogy azokat első tekintetre meg lehet egymástól különböztetni; azonban több esetben fordulnak a növényeken olyan bélyegek is elő, melyeknek alakját csak nagyító üveg (Loupe) segítségével lehet megszemlélni. Ilyen esetekre a fűvésznak egy közönséges kézi nagyító üveget kell szerezni.

Hogy a kezdő fűvész a növények szervei főbb alakjairól helyes ismeretre tehessen szert; a növények szervei alakjait főbb vonalaiban a következőkben előadom.

1. §. A gyökérről.

1. A növény tövéből lefelé növő azon részt, melynek rendeltetése az, hogy a növény táplálása és gyarapodására szolgáló anyagokat összegyűjtse és felszívja s melynél fogva a növény helyén megállhasson, a növény *gyökerének* (radix) nevezzük.

A gyökér a növény tövéből vagy egy fő, vagy sok ággal indul ki. Ha egy főággal indul ki s azután ezen főág oldalából nőnek ki, a főágnál kisebb ágak, azon esetben az ilyen növényeket *tőgyökeres* növényeknek, ha pedig a növény tövéből egyszerre sok ág indul ki s ezen ágak mind egyenlő átmérőjűek, az ilyen növényeket *rostos* gyökerű növényeknek nevezzük. Mind a két esetben a gyökér lényeges részei: a *rostjai* vagy a *rostocskái* s ennek taplós

szövetű végei, melyekkel a tápszert összegyűjti s felszedi, vagyis a *tápszívói*.

2. A *tőgyökér* (rhizoma) alakjára nézve különféle. — Ha a tőgyökér csaknem mindenütt egyenlő, azonban egy zsinagnél nem vastagabb, akkor *fonalalakunak* (r. filiformis); ha az ilyen gyökér a zsinagnél vastagabb, akkor *hengeralakunak* (r. cylindrica) hívják. Fonalalakú tőgyökere van a Házi Lennek, hengeresalakú tőgyökere van a Kerek Kapotnyaknak. — Ha a tőgyökér teteje lassanként kezd aláfelé vastagodni, a közepe felé legvastagabbá lesz, onnan aztán ismét lassanként vékonyodik el; akkor *orsóalaku* (r. fusciformis) a neve. Ilyen orsóalaku tőgyökere van a Terjőke Kigyószisznek és a Vetési Konkolynak. — Ha a tőgyökér a növénytövénél legszélesebb s onnan kezdve aláfelé menedékesen hegyesedik el, akkor *murokalakunak* nevezik. Ilyen tőgyökere van a Sárga Muroknak. — Ha a tőgyökér felül elszélesedvén hasason hirtelen elkerelkedik s alján vékonyan nyulik ki, akkor *répaalaku* (r. napiformis) a neve. Ilyen tőgyökere van a Reteknek. — Néha a tőgyökér, sőt a mellék gyökerek végei is kolonczosan megvastagodnak, a midőn az ilyen gyökereket *gumós gyökereknek* nevezik, mint a milyen a Kolonczos Bajnóczáé, a Mogyorós Bükkönyé stb.; de az ilyen gumókat nem kell a rügy tulajdonságával bíró gumókkal felcserélni.

3. A *rostos gyökér* rostjai alakjukra nézve vagy fonal- vagy czérnaalakuak.

4. A gyökerek helyzetükre nézve is különböznek egymástól. Legtöbb növény gyökere a földben, némelyké a vízben, másoké pedig a levegőben van elhelyezkedve s ott találja fel tápszert is; de vannak olyan növények is, melyek egy másik növénybe eresztik gyökereiket s ezektől

szívják el életnedvöket, ez utóbbiakat *élődi növényeknek* (plantae parasiticae) hívják. — Földben élő gyökerű növényeket nem szükség nevezni; vízben élő a Lencsés Lepce; levegőben élő a Repkény Borostyán gyökere; élődi a Fejér Fagyöngy.

5. A gyökerek életideje nem egyforma ideig tartó. Vannak gyökerek, melyek a növény többi részével együtt csak azon évben tartanak el, melyben a magról kikelvén, felnevelték s magba hajtották az egész növényt; az ilyen gyökereket: *egy nyáriaknak* (radix annua) hívják s írásban rövidség okáért a nap jegyével jelelik: ☉. Ilyen egy nyári gyökere van: a Paszulynak, Napraforgónak stb.

Vannak olyan gyökerek, melyek a magból kikelés évét átélvén kitelelnék s a következő évben szárba és magba hajtják a növényt s e második évben száradnak el; az ilyen gyökereket *két nyáriaknak* (r. biennis) nevezik s e jeggyel jelölik: ☉. Ilyen két nyári növények: a Murok, a Káposzta, az Őszbuzsa stb.

Vannak olyan gyökerek, melyek számtalan éven át élének, minden tavasszal leveleket, szárakat hajtanak s magot nevelnek; azonban a levél- és a szárhajtásaik egy-egy nyárnál tovább nem tartanak, hanem elszáradnak s pusztán gyökereik maradnak meg; az ilyen gyökereket az egész növénynyel együtt *fűféle évelő* (r. perennis) gyökereknek hívják s jegyök, Jupiter bolygó jegye: ♃. Ilyenek: a Vereshagyma, a Liliom, a Viola, a pázsitfűvek legnagyobb része.

Vannak végre olyan gyökerek, melyek nem csak magok, hanem az átalok nevelt és élő szárok is számtalan éven át élének; ezeket, mivel gyökerek belszerkezete egészen megfásul, *faféle évelő* néven szokás a fűféle évelőktől megkülönböztetni; jegyök Saturnus bolygó jegye: ♄. Ilyen gyökereik vannak a fáknak és a cserjéknek.

2. §. A töről és a törzsről.

1. Mint fenebb is érintém, a növény azon közép részét, melyből a gyökere lefelé, törzse pedig felfelé nő, a növény *tövének* (caudex intermedius) nevezik. A növény töve, néha csupán egy pontot foglal el a gyökér és a törzs között, néha több hüvelyknyire megnő mint p. o. a Tavaszi Ibolyáé. Ha a tö egy pontot foglal el, akkor csupán a növény törzse kifejtésére, de ha hosszabbacsckára megnyulik, azon esetben a növény élete fenmaradására és a növényfaj szaporítására nézve bir jelentőséggel, mivel ez esetben önálló növénynyé levő részeket is nevel.

2. Mindenkor a töből nő a növény felfelé emelkedő része, vagyis a törzse (caudex ascendens), melyből azután az oldalágak, levelek, virág és termés nevedeknek. A törzs már maga is a tön fejlődött rügyből fejlődik ki s azután az ágak, levelek, virág és termés nevelésére nézve rajta új meg új rügyek alakulnak. Ezen *rügyek* nem egyebek, mint egy új törzs kis durványa körül fejlődő s egymást pikkelyesen hátaló levéldurványok, melyekből az ágak és a levelek fejledeznek ki; ha a törzs és ágak hegyén vagy oldalain fejlődő rügyek, a törzsdurványa és a levélnemű képződmények mellett még virágrészeket is tartalmaznak, akkor az ilyen rügyeket *bimbónak* (gemma) szoktuk nevezni.

3. Valamint a felfelé növvő s így a föld felett eső törzs önálló részei kifejlődhetéseért rügyeket és bimbókat bír teremni; éppen úgy fejt ki a tö föld alatt eső részén is rügyeket. — Így például a Szilvafa, Akászfafa föld alól jövő *hajtásai*, mind a tövön támadó föld alatti ugynevezett *vakrügyekből* (lenticellae) fejlenek ki. — A Földieper Szamócza *indái* (flagellum) a Tavaszi Ibolya *ostorindái* (stolo) mind a tö földalatti rügyeiből jönnek létre. — A tö ezen említett

rügy terményein kívül némely növény tövén, a törzsön termő mag tulajdonságaival bíró s az anyanövénytől elszakadó rügyek is szoktak teremni. Ilyen földalatti rügyek és bimbók nevezetesen a *hagyma* (bulbus) és a *gumó* (tuber). (Lásd ezeket a növénytani műszótárban bővebben.)

4. Ha a töből felfelé emelkedő törzs egy nyáron tart s oldalán olyan rügyek teremnek, melyekből ágak, levelek és virág fejlenek ki, akkor *szárnak* (caulis) nevezik. — Ha a szár csöves s ez büttyökök által izekre van tagolva, ha büttyökeiből induló levelei, a szár izeit (közzeit) hüvely módra burkolják be, akkor a szárnak *szalma* (culmus) nevet adnak, mint a milyenek a pázsitfűvek szárai; ha pedig a szalmához, csaknem mindenben hasonlító szár büttyökei belőlről egymásba nyílnak, csöve belső üregei pedig taplós, likacsos anyaggal vannak kitöltve, akkor *gáz* (culmus) nevet visel; mint a milyenek a Sás és a Káka szárai.

Az olyan felfelé emelkedő törzsöt azonban, melynek oldalán sem ágak, sem levelek nem nőnek, csupán a hegyén fejlenek ki levélnemű rügyei és bimbói, *tőkocsánynak* (scapus) hívják, mint a Tavaszi kankaliné.

Ha a növény tövéből felfelé nőtt része nem csak egy nyáron, hanem évek során át élél, oldalain s hegyein évről évre új meg új rügyeket terem, azon esetben *deréknek* (truncus) nevezik. A derék szót azonban szoros értelemben csak a magános szálu fák törzséről mondják. Ilyen derekuk van p. o. a Cseresznye, Dió, Szilva stb. fáknek; ha valamely faféle növény tövéből azonban több törzs nő egymás mellett, az olyan fák törzseit ágaknak v. vesszőknek, magokat a fákat *cserjéknek* (frutex) hívják; sőt ha az ily cserjefélék törzsei nem fásulnak meg oly keményre, mint a fa, akkor *cserjésedőknek*, vagy *kőrőknek* (frutescens, v. fruticulus) nevezik. Cserjék pél-

dául: a Szőlő, Ribiszke, Fagyal stb. kórós törzsűek: a Zsálya, a Tetemtoldó stb.

5. A növények törzsei alakjukra nézve külön-félék: ha például keresztmetszetök kör alakú, akkor *hengeres* (caulis teres); ha keresztmetszetök körkö-rös, akkor *lapított* (c. compressus); vannak továbbá *félhengeres*, továbbá *háromszögű* (c. triquetrus) midőn keresztmetszetök háromszögöt alkot; *négyszögű*, (c. quadriquetrus) háromélű, négyélű stb. törzsek.

6. A növények törzsei, állásokra nézve is kü-lönböznek egymástól. Ha törzs a töből egyenesen, azaz: függőlegesen emelkedik fel, akkor *felálló* (c. erectus); ha a töből kiindulásakor oldalra hajolva indul — mintha le akarua feküdni, azonban meg-fordul és nagyrésze függőleg nő fel: *felegyenesedő* (c. ascendens); ha a töről induló szár a földre elte-rül de hegyei felé felegyenesedik, akkor *henyélő* (c. decumbens); ha úgy terül el a földön, hogy a hegyei sem emelkednek fel, akkor *lecsepült* (c. prostratus); ha azután az ilyen henyélő vagy lecsepült szárak itt-ott gyökeret vernek *gyökerező* (c. repens v. reptans); ha továbbá, a szároidalaiból vagy a levelek nyelei végeiről hajtott kacsaiknál fogva fák oldalaira vagy gyepükre aggatódznak, akkor *kapaszkodó* (c. scan-dens); ha végre más növények vagy tárgyak olda-laira tekergőznek, akkor *felfutó* (c. volubilis) neve-vel szokták egymástól megkülönböztetni.

7. A szárak oldalnövéseit *ágaknak* (ramus), ezek vékonyabb elágazásait *galyaknak* (ramulus), a ki nem fejlett hegyes végű ágtöveket pedig *tővisek-nek* (spinae) hívják.

3. §. A levélről.

1. Levélnek hívjuk a növény tövéről és a szá-ráról növő azon zöldszínű, rendszerint lapos szerve-

ket, melyeknél fogva a növény a légkörből tápszereket szív fel, és a melyeken át az élete fentartására felesleges nedveket és légnemeket kigőzölgi. Ha a növény levelei laposan terülnek ki, akkor a növényt, *lombos-*, ha hengerdedek és hegyesvégűek, akkor *tűlevelűnek*, ha pedig apró lapocskákká fejlődve, a tövére vagy szárára borulnak, *pikkelyesnek* nevezik.

2. A levelek vagy egy nyujtványnál, vagy egyenesen alsó részöknél fogva vannak a növény tövéhez vagy a szárához foglalva. A levelek ezen foglaló nyujtványát, a *levél nyelének* (petiolus) s így a levelet nyelesnek, a nyélnélküli levelet pedig *nyeletlennek* (sessilis) hívják. — Akár van a levélnek nyele, akár nincs, a levél lapja közepén egy vastag, rendszerint kiálló vonal nyulik végig, ezt a részt, mely a nyeles levelekben a levélnyele folytatása, a levél *gerinczének* (costa intermedia) hívják. — Némely növénylevele gerinczéből mind a két oldalán ágazatok erednek s haladnak a levél éle felé, ezeket pedig egymás között még vékonyabb ágacskák foglalják egymással össze. A levél gerinczéből induló oldalágakat nevezik *levél inainak* (nervus), az ezeket egymással összefoglaló ágacskákat pedig *levél ereinek*; ezen inak és erek közeit töltik aztán ki a levél legpuhább részei, mely puha részeket, ha egy korhadásnak induló levél inai és erei közül kefével kidörzsölünk, akkor olyan formává lesz a levél, mint valamely hálós, ugyanazért az ilyen inazatos erezetű leveleket *in-* vagy *érhálózatos leveleknek* szokás nevezni. Ilyen inhálózatos levelei vannak a Rózsafának, Almafának, a Paszulynak stb. Más növény levele gerinczéből nem nőnek ki oldal inak, hanem a levél-inai az aljától fel a végéig, a gerinczével párhuzamosan futnak, az inakat egymással összekötő erei pedig pusztán szemmel nézve ki sem vehetők: az ilyen

növényeket *párhuzamos inu levelűeknek* hívják. — Ilyen levelei vannak a pázsitfűeknek, Tulipánnak, Hagymának stb. — A levél gerinczét inai és erei közeit kitöltő puha részeket finom felbőr vonja be, melyet *hámnak* (epidermis) neveznek: ezen hámon állati szájhoz hasonló, de csak erősen nagyító üveg segítségével látható *szájacsok* (stomata) vannak, melyeken át a növények a légből táplálkoznak és felesleges nedvöket kiöztölgik.

A levél alsó és felső színét a levél alsó és felső *lapjának* (pagina), alsó részét, ott, hol a nyele beleér, vagy a gerincze kezdődik, a levél két *vállának* (basis), a válláival átellenes azon részét, a hol a gerincze végződik, a levél *hegyének* (apex), a vállától a hegyéig s innen ismét a vállához menő kerületét *élének* (margo) nevezik.

3. A növényfajok egyik fő megkülönböztető jelét a fűvészek a levelek alakjaiban találván, a fűvészeknek igen jól kell ismerni a levelek különféle alakjait. A levelek alap alakjai következők:

Kerek vagy *körökalakú* (folium orbiculare) az olyan levél, mely a körhöz hasonló; — *körkörös* (f. ellipticum) az olyan levél, melynek a válla és a hegye csaknem egyenlően van elkerekedve, azonban olyan hosszukás körökalakú, mintha két központtal volna két kör egymásba írva; ilyen a Szilvafa és a Gyöngyvirág levele. — *Tojásdad* (f. ovatum) az olyan levél, melynek a válla szélesebben a hegye pedig keskenyebben kerek vagy éppen hegyes, vagy olyan, mint egy keményre főzött s hosszában kétfelé vágott tojásnak a lapja. Ilyen levele van a Körtefának. *Visszástojásdad* (f. obovatum) midőn a levél hegye szélesebben kerek, mint a válla; ilyen levele van az Éklevelű Fűtérnek. — *Hosszudad* (f. oblongum), midőn 2—4-szer hosszabb a levél, mint szélesebb; ilyen levele van a Halmi Kacsakanyaknak. — *Láncos* (f. lanceo-

latum) az olyan levél, melynek a két vége egyenlően keskenyedik el, azonban a közepe mintegy kihasasodik p. o. Fagyalfa levele. — *Lapiczkás* (f. spatulatum), ha a vége el, van kerekítve s a vállá úgy keskenyedek el, mint a láncsás levélé; ilyen levele van a Gubóvirágnak. — *Szálas* (f. lineare) az olyan levél, mely vállától hegyéig csaknem egyenlő széles, szélességénél legalább négyszer hosszabb; ilyen a Hóvirágé. — *Kardalaku* (f. ensiforme) az oly levél, mely olyan forma, mint a szálas levél, de mindkét éle éles; ilyen a Nöszziromé.

A levelek ezen alap alakjai változnak a válluk bevágása, hegyök megnyulása, és egyik alaknak a másikkal való összenövése által.

Ha a levél vállá köze ki van vágva s vállai kerekdedek, hegye pedig hegyes, a levelet akkor *szívesnek* (f. cordatum) hívják, mint az Orgona Lila levele, de ha a szíves levél hegye le van kerekítve, akkor szíves-tojásdad, mint a Tavaszi Ibolyáé. — *Visszás szíves* (f. obcordatum) az olyan levél, melynek a hegye van szívesen kikanyarítva, a vállá pedig hegyes; ilyen a Madár Sósdi levélkéje. — *Vescalaku* (f. reniforme) az olyan levél, melynek a vállá köze szívesen van kikanyarítva, vállai és hegye is le vannak kerekítve; ilyen a Kerek Kapotnyak levele. — *Nyílalaku* (f. sagittatum) levél az, melynek vállai hegyesen meg vannak nyulva s függőleg állanak; ilyen levele van a Nyillevelű Nyílfünek. *Dárdalaku* (f. hastatum) az olyan levél, melynek kihegyesedett vállai vízirányosan állanak; ilyen a Keserédes Csucsór levele. — A levél hegye változásánál fogva is más alakúvá lesz a levél, p. o. ha hirtelen hegyesedik el, akkor *hegyesnek*, *kihegyezettnek*, (f. acuminatum), ha tompa, *butulónak* (f. obtusum), mint az Ükörke Lonczé; ha lecsapott végű, *csónkának* (f. truncatum) Tulipánfa Liriodendron; ha a hegye alig van ki-

kanyarítva, *kicsípettnek* (f. emarginatum), mint a Tavaszi Pimpóé; ha kurta hegyben, vagy tűhegyben végződik, *szálka* vagy *fulánk*os hegyűnek (f. mucronatum) nevezik.

Az említett levélalakok egymással való egyesülését az elnevezésből könnyen meg lehet érteni, itt csak egy pár példát hozok fel. Ha a levél válla és vége láncsaalaku, azonban a közepén nem hasas, hanem szélességéhez mérve mintegy 4—6-szorosa hosszabban párhuzamos, akkor *szúlas-lancsásnak* (f. lineare-lanceolatum) hívják; mint a milyen a Törékeny Fűz levele.

4. A levél éle is kiváló ismertető jegyül szolgál a növénynek. Némely levélnek az éle síma, s ezen esetben *épélűnek* (f. integerrimum), vagy *bemetszett*, bevagdalt. Ha levél éle bevágásai nem hatnak a szélétől messzebb, akkor a levelet, bárha nem épélű is, de mivel szabdalatlan, *épnek* (f. integrum), ha ellenben a bevágások a levél lapja közepe felé benyomultak, akkor *szabdaltnak* (f. sectum) nevezik. Ha az éplevél éle fennyeden úgy van bevagdaltva, hogy bevágásai szűk szegletűek, külső hegyei pedig hegyesek, akkor *fűrész*es (f. serratum) élűnek, mint a Rózsafáé; ha bevágásai szűk szegleteűek, de kiülő hegyei tompák, akkor *csipkésnek* (f. crenatum), mint a Tavaszi Ibolyáé; ha pedig a bevágásai tompaszögűek, kiülő hegyei hegyesek, akkor *fogasnak* (f. dentatum) mondják, mint a Fűzfáké. Ha továbbá mind bevágásai, mind külső részei tompák, akkor *csavargós élű* (f. repandum), mint az Ostorindás Kacsakanyaké; ha bevágásai s karélyai mélyek és kerek, akkor *öblös* (f. sinuatum), mint a Tölgyfáé; ha pedig karélyai ránczba vannak szedve, akkor *fodros* (f. crispum), mint a Bodros Uszányé, neveket viselnek.

A szabdalt élű levelek közül ezek a nevezetesebbek. Ha a levél mély bevágásai szűk szegletűek,

kiülő részei pedig tompák, mint a Szöllőé, akkor *karélyos* (f. lobatum); ha bevágásai szűk szegletűek, kiálló részei is hegyesek, akkor *sallangos* (f. laciniatum); ha bevágásai nemcsak nagyok, hanem a levél közepéig is érnek, mint a Mezei Kazupáé, akkor *szárnyason hasadt* (f. pinnatifidum); ha a levél éle szárnyason hasadt karélyai végei le- vagy hátrafelé tartanak, mint a Pongyola Pitypangé, akkor *kaczuos* (f. runcinatum); ha bevágásai közepénél is mélyebbre hatnak, mint a Sikkantus Csükküllőé, akkor *szárnyason hasogatott* (f. pinnati partitum); ha pedig szárnya metszetei vagy hasábjai még egyszer vagy kétszer bevagdaltak s ismét be vannak metszve, akkor *kétszer* vagy *háromszor szárnyalt* (folium bipinnatum, f. tripinnatum) a neve. — Továbbá, ha a szárnyason hasadt levélnek végső karélya nagy, mint a Vetési Mustárnak, akkor *félbeszárnyasnak* (f. lyratum); ha a levél 5—7 hosszudad hasábra van bevágva, mint a Rózsás Gerelyé, akkor *tenyeresnek* (palmatum), ha pedig 5—7 levélke van egy nyélre fűzve, mint a Bokrétafáé, akkor *ujjasnak* (f. digitatum) hívják.

5. Bármely alaku vagy bevagdalt élű legyen a levél, ha egy nyelen csak egy levéllap van, mindig *magános levélnek* (folium simplex) nevezik; mihelyt azonban egy nyélre több levél nő, azonnal *fűzött levéllé* (f. compositum) válik. Az egy nyélre fűzött levél egyes tagjait *levélkének* (foliolum) hívják. A fűzött levelek közül leginkább ezek fordulnak elő: a *hármás levél* (f. ternatum), midőn egy nyélre három levélke van fűzve, mint a Lóheréé; *ötös levél* (f. quinatum), mint a Liba Pimpóé; *hetes levél* (f. septenatum), mint néha a Bokrétafáé, ez utóbbiakat *ujjasoknak* is hívják; *szárnyas levél* (f. pinnatum), midőn a levélnyele hosszában ellenesen álló, egyenlő nagyságú levélkék vannak növe; *páratlan szárnyas* (im-

pari pinnatum), ha az ily levél nyele végén egy levélke magánosan áll, mint a Fejér Akáaszfáé; *páros szárnyas* (f. abrupte pinnatum), ha végső magános levélkéje nincs, mint az Abrak Babóé; *esonkatollus szárnyas* (f. interrupte pinnatum), ha a szárnyas levél átellenes levélkéi váltogatva nagyobbak és kisebbek, mint a Burgonya v. Kolompér Csucsóré; *kétszer-szárnyas* (f. bipinnatum), ha a főnyelére átellenesen álló nyelecskéken álló szárnyas levelek nőttek, mint az Ostorindás Haramagé; *háromszor szárnyas* (f. tripinnatum), ha főnyelére átellenesen nőtt nyelecskéin kétszer szárnyas levélkéi vannak, mint az Anizsé.

6. A levelek a növénynek vagy a tövéből, vagy a szárából nőnek ki; ha a tövéből nőnek, akkor *tőleveleknek* (folia radicalia), ha a szárából hajtanak ki, akkor *szárleveleknek* (folia caulina) nevezik.

A tőlevelek állásukra nézve néha *pázsitosak*, (f. caespitosa), midőn a tövet tömötten benövik, mint p. o. a szegfűfajoké szokott lenni; néha *rózsások* (f. rosulanta v. rosulata), ha állásuk a teljes rózsza szirmai állásához hasonlítanak, mint a Fűfű tövén.

A szárlevelek állásukra nézve: *váltogatók* (f. alterna), midőn egyik levél a szár egyik oldalán alább, a másik levél pedig a szár másik oldalán felebb áll; *ellenesek* (f. opposita), midőn két levél egyenlő magasan nő ki a szár oldalából, mint a Fagyalfáé, Bodzafáé; *csillagosak* v. *gyűrűsök* (f. stellata v. verticillata), midőn 4 s több levél nő egyenlő magasságban a szároldaláról, mint a Galaj fajaié; *szórtak* (f. sparsa), midőn a levelek állásában határozott rendet alig lehet felfedezni, mint a Közönséges Gyujtoványé.

Vannak továbbá olyan állásu levelek, melyek vállakkal vagy körülnövik, vagy körülfogják a szárat, az ilyeneket *átnőtt* vagy *átburó* leveleknek (f. perfoliatum) nevezik, ilyenek a Jerikói Lencz, a Bu-

vák Színgallér levelei: vannak olyanok, melyeknek vállalai nem fogják egészen, vagy csak félig fogják körül a szárát, az ilyeneket *szárölelőknek* (f. *amplexicaule*), ilyen levele van p. o. a Karórépa Káposztának. Ha a levél nemcsak megöleli a szárát, hanem vállalai a szároldalán egy darabig le is nőnek, akkor *szárrafutónak* (f. *decurrens*) mondják, ilyen levele van a Fekete Nadálytőnek; ha pedig a levél úgy fut le vagy a nyélre, vagy a szárra, hogy vállalai széles szalag- vagy szegélyként állanak ki, akkor a nyelét vagy a szárát *gatyásnak* (*alatus* v. *alatum*) nevezik.

A levélnyelének a szárhoz növéseéről megjegyzendő, hogy némely növényén csak hozzá van a szárhoz csuklózva, mint p. o. a gyümölcs és erdei fákön s e miatt rólok időnként leválnak s az ilyeneket *lehullóknak* hívják, másokhoz ellenben erősen hozzá vannak növe s vagy több éven át a növényeken maradnak, vagy soha le nem hullanak, hanem a növény élete fogytaig rajta maradnak, az ilyeneket *állandó leveleknek* hívják; ha mindig zöldek, *örökzöld leveleknek* nevezik, ilyenek a tűlevelű fák levelei. Némely növényekhez állandóul hozzá vannak növe, de mint maga a növény, vele együtt egy nyár folytán élnek; nevezetesen az ilyenek között a pázsitfélék, mivel ezek levelei nyele a bütyköknél kezdődván, csöves száruk közeit beburkolják s ugyanazért *szárhüvelyezőknek* (f. *vaginantia*) nevezik: a hol a szártól elhajolni s lapossá lenni kezdenek, ott rendszerint még egy hártyanemű folytatásuk, *nyelvecskéjük* (*ligula*) is nő. — A pázsitféléken kívül is vannak olyan növények, melyeknek levelei nyele a szárát v. tőköcsányt behüvelyezi, ilyenek p. o. a Sások, Májusi Gyöngyvirág stb.

7. A nővények szárain, sőt magokon a levelek nyelein és lapjain is fejlenek ki levélnemű részek, melyeket a levél mellék vagy segédszerveinek szokás

nevezni. Ilyenek : a száron vagy tőkocsányon rendszeren a virág alatt kifejlteni szokott gyűrűbe vagy egygyé nőtt levelek, melyeket *gallérnak* (involucrum), mint a Kőköresineké, vagy ha az ilyen főgalléron felül még kisebb gallér is van, *gallérkának* (involucellum), ha pedig levelnemű gallér helyett hártya foglalja be a virágot, mint a Hóvirágot, akkor *burroknak* (spatha), neveznek; — ilyenek továbbá a szár vagy levélnyele oldalára tapadt, de nem belső részéből nőtt szúrók, melyeket *fulánknak* (aculeus) hívnak; a levélnyele tövén kifejtett különféle alakú levelescskék, melyeknek *pálha* (stipula) a nevök; a szároldalából nőtt, vagy igen sokszor a levélnyele vége meghosszszabodásából álló fogódzó szálak, melyeket *kacacs* (cirrus) néven ismerünk, mint a Szőlő, és a Babó kapaszkodó szálai; ilyenek végre a *szőröknek* (pili) mindenféle fajai. (A szőrök egyes fajait lásd a műszótárban.)

4. §. A virágzatról.

A szár vagy ág azon részét, melyen a virág van, *kocsánynak* (pedunculus) hívják. Ha a kocsányon csupán egy virág van, akkor *magános virágnak* (flos solitarius); ha ellenben egy kocsányra több virág nőtt, azt *virágzatnak* (inflorescentia) nevezik. — Ha a közös kocsány elágazik, elágazásait *kocsánykáknak* (pedicellus) hívják. A kocsányon vagy kocsánykákon a virág fő részein kívül néha zöld vagy más színű levélkéket is látunk; az ilyen levélnemű növést *murvának* (bractea) hívják. A virágzatok különböző nemei a következők:

1. Ha a virágok a szár vagy a kocsány hegyén alig kivehető kocsányokra vagy azok nélkül tömötten együvé nőnek, a virágzatot akkor *csoportosnak* (i. aggregata) nevezik. A csoportos virágzat három-

féle; ilyen: *a) A fészkes virágzat* (flos compositus), midőn egy csészealakú gallérban, — fészekben (calathidium), a szár vagy kocsány kiszélesedett (= vazok, receptaculum) kopasz, vagy polyvás v. szőrös hegyén több virág ül, mint a milyen Napraforgóé. *b) A gombos virágzat* (capitulum), midőn a szár vagy kocsány megvastagodott hegyén egy csomó olyan virág ül, melyek közül mindeniknek külön csészéje van, mint a Lóbere fajai virágzata.

2. Ha a virágok egy megnyúlt kocsányra kocsánykák nélkül vannak felfűzve, akkor a virágzatot fűzéresfélének hívják; ilyenek: *a) A torzsa* (spadix), midőn a virág lényeges szervei, mint a terme és a poroda (lásd a virág alatt) egy meghusosodott kocsányra tömötten egymás mellé nőnek s be vannak burokkal takarva, mint a Kontyvirág virágzatában. — *b) A barka* (amentum), midőn a főkocsány hosszában pikkelyes s a pikkelyek tövein vannak a tenyészszervek; ilyen barkái vannak a Diófának, Fűznek; a barka virágzás után rendszerint lehull. — *c) A toboz* (strobilus) az olyan virágzat, melynek főkocsányján egymásfelibe növvő megfásult tömött pikkelyei vannak s tenyészszervei ezen pikkelyek tövén ülnek, ez azonban csak a magva megérésekor hull le. — *d) A fűzér* (spica) az olyan virágzat, melynek a főkocsányjára kocsánytalanul nőnek a virágok, mint az Utifűé. — *e) Fűzérke* (spicula) az olyan virágzat, melyben 2 s több virágot, alólról 1—2 polyva (murva) foglal be, mint a pásztírfélék virágzatai. p. o. a Buzáé.

3. Ha virágok kocsányjai a szárhegye tetejéről egy pontból többen indulnak s végökön egy-egy virágot tartanak, mint a Kaukalin, akkor a virágzatot *a) ernyőnek* (umbella), ha pedig az ernyő kocsányjai végei megint ernyősen ágaznak el, és ezen ágak hegyein van a virág, mint a Kapor virágzatán, akkor *b) kétszeres ernyőnek* hívják. Ha pedig egy pont-

ból úgy indulnak a kocsányok, mintha ernyővé alakulnának, azonban a kocsányok különböző hosszúságúvá ágbogosan fejlenek ki végre s a rajtok levő virágokkal mégis egy síkban terülnek ki, mint a Bodzafa, Kánya Bangita virágzatai, akkor *bogernyőnek* (eyma) nevezik.

4. Ha a főkocsányból különböző magasságban, vagy váltogatva vagy féloldalon apró kocsánykák fejlenek ki s ezeknek a végein vannak a virágok, mint a Káposzta virágzatán, akkor azt *a) fürtnek* (racemus) hívják, a kocsány féloldalán nőtt kocsánykákon álló virágzatot *féloldali fürtnek* (r. secundus), mint a Gyöngyvirágé, mikor pedig a fürt több apró fürtből áll, mint a Szőlőé. akkor *billengnek* (r. compositus) nevezik. — *b)* Mikor a főkocsányból különböző magasságban kocsánykák fejlenek ki s azután ezen kocsánykák különféleképen elágaznak s a virágok ezen különféle magasságra érő kocsánykák hegyein vannak, a virágzatot ilyenkor *bugának* (panicula) nevezik. Azonban ezen bugás virágzat többféle: ha p. o. a buga ágai széllyel vagy kinyílván állanak, mint a zabé, akkor *pongyola buga* (p. patens) a neve; ha pedig a sokféleképpen elágazó buga kocsánykái messze kinyúlnak, mint a Derczefűé, akkor *buglyos bugának* (p. diffusa), ha pedig a főkocsányból kiinduló kocsánykák meggyököntenek, mint a Berzedt Galajé, akkor *széllyelberzedt* (p. divaricata); ha végre a főkocsány elágazásai úgy tartanak össze, hogy mintegy bunkót alkotnak, mint a Fagyalfáé, akkor *fejes buga* (thyrsus) nevet viselnek. — *c)* Ha a kocsányjai különböző magasságból indulnak s hegyök felé épen ily különböző magasságból indulva ágaznak s a virágai végre mégis egy síkban terülnek ki, mint a Salátáé, vagy a Csengő Linkáé, akkor *sátorzó virágzatnak* (corymbus) hívják. — *d)* Ha a virágok szára tetejében igen kurta kocsánykákon tömötten ülnek.

mint a Barát Szegfű virágzatában, akkor *csomónak* (fasciculus) nevezik. — *e)* Ha a szára körül egyenlő magasságban, körben ülnek a virágok, mint a Mezei Zsályáé vagy a Tatkanafé, akkor *gyűrűs virágzatnak* (verticillus) hívják.

5. §. A virágról.

1. A kocsány hegyén a mag kifejlődhetése végett növvő s a bimbóban átalakult leveleket *virágnak* (flos) hívják.

A tökélyes virág négy fő részből áll. A virág külső zöld takaróját *csészének* (calyx), az ezen belől álló színes leveleket *bokrétának* (corolla), a bokrétán belől eső virágport tartalmazó részeket *porodának* (stamen), s a porodánál még beljebb álló magtermésre átalakult leveleket *termének* (pistillum) nevezik. A csésze és bokréta, vagy a két külső takaró, mint a melyek a két belső rész (poroda és terme), védőszerűen szolgálnak, a virágnak nem *lényeges*, a két belső rész ellenben lényeges részeit teszik. — Ugyanazért vannak olyan virágok, melyeknek, egyszerűen vagyis alaktanilag véve a dolgot, nincsen csészéjük, hanem a külső takarójok is bokréta színű, a milyen p. a Liliom, Tulipán stb.; az ilyen virágok külső takaróját aztán se nem csészének se nem bokrétának, hanem *lepelnek* (perigonium) nevezik; vannak ismét olyanok, melyeknek se csészéjük, se bokrétájuk nincsen, mint a Büdös Kőrishnek, az ilyeneket *csupaszoknak* (flos nudus) vagy *szirmotalanoknak* (flos apetalus) hívják.

Azonban arra is van elég eset, hogy a virágban nemcsak a lényegtelen, hanem a lényeges részek és hiányzanak; van p. o. olyan virág, melyben a csésze és poroda vannak meg, mint milyenek általában a barkák; vagy a csészén és bokrétán belől csak a porodák vannak meg, mint a Tök némely virágá-

ban: s ismét van olyan, melyben a csésze és a terme van meg, mint a Diófa némely virágában, és olyan, melyben a csésze a bokréta mellett csak a terme van meg, mint a Tök némely virágában. Mint-hogy az ilyen virágokban a virág lényeges részei különváltak, vagy külön-külön virágban fejlettek ki; tehát külön lakóknak *lakiaknak* (flores diclini) nevezik. — Ha a virág ezen lényeges szervei úgy válnak el, vagy külön-külön virágban úgy laknak, hogy mind a porodás, mind a termésvirág ugyanazon egy növényen van, mint a Diófáé, Töké stb., akkor *egylakiaknak* (monoici vagy monoecia); ha pedig az így külön vált szervek két külön növényen fejlenek ki, mint a Kenderé, Nyárfáé, akkor *kétlakiaknak* (dioici v. dioecia) hívják; — ha továbbá ugyanazon egy növényen a porodás s egyszersmind termés, vagyis tökélyes virágok között olyan virágok is fejlenek ki, melyeknek egyikében csupán poroda, másikában csupán terme van, az ilyen növényeket *zürzavart* vagy *felemás virágúaknak* (flores polygami) nevezik, ilyen virágu növények a Jávör fajtái és a Falfű.

Midőn a virágnak mind a négy főrésze megvan, akkor széles értelemben, ha pedig legalább a porodája és terméje van meg, akkor szorosabb értelemben *tökélyes virágnak* *) (flos completus v. hermaphroditus), ha pedig a négy főrész közül valamelyik hiányzik, akkor *tökélytelen virágnak* (flos incompletus) nevezik.

2. Minden virág a kocsány vagy a kocsányka végén szokott kifejlteni. A kocsány vagy a kocsányka vége rendszerint kisebb-nagyobb mértékben el

---

*) A seregek, nemek és fajok meghatározására szolgáló alábbi táblázatokban, a *tökélyes virág* alatt mindenkor olyan virágot kell érteni, melynek mind a 4 fő alkotó része megvan, a *tökélytelen virágon* ellenben olyat, melynek valamelyik része hiányzik.

szokott lapulni s ezen ellapult végét, mivel a virág részei rajta fekszenek, *vaczoknak* (receptaculum) hívják. Megesik néha, hogy a vaczok teteje ikrás karika vagy tányérformán fejlődik ki, mint p. o. a Nadálytőz; a vaczok ilyen feldudorodását *vánkosnak* (torus), ha pedig nyeleskeformán emelkedik fel, mint a Mécsvirágban, akkor a *terme kocsanýkájának* nevezik.

A terme alsó része, melyet *maghonnak* (germen v. ovarium) nevezünk, mindenkor a vaczokra, vagy mint említők, néha a vánkosra, néha a terme kocsanýkájára van növe; a maghont környezik aztán, a virág többi részei, ugyancsak a vaczok tetejére vagy annak az oldalára növe. A maghonnak a virág többi részeihez növéseéből, vagy attól szabadon való állásából, a virág állását szokás meghatározni. Nevezetesen, ha a maghon a virág közepén úgy áll szabadon, hogy a virág többi részével nincsen összenöve, mint p. o. a Szegfűben és Gyöngyvirágban; akkor azt mondjuk, hogy a virág *alsó* (hypogynus), mivel mind a csésze, mind a bokréta, vagy a Gyöngyvirágban a lepel kiindulása, a maghonon alól kezdődik; ha ellenben a csésze vagy a lepel alsó része úgy van a maghonnal összenöve, hogy metszetei és a bokréta vagy a lepel szirmai, a porodákkal együtt a maghon felső széléről indulnak, mint a Bodza virágában és a Hóvirágban; akkor a virágot *felsőnek* (fl. epigynus) nevezzük; mivel ilyen esetben a maghon mindig a virág alatt van. — A virág részei különféle összenövéseiből vagy egymáshoz állásából származó többféle elnevezéseket, mint a melyek a kezdő fűvészt könnyen zavarba hozhatnák, itt elhagyván átnegyek a virág egyes részei rövid leírására.

a) A *csésze* (calyx) a virág négy fő részei közül mindég a külső kört alkotja s akár egy, akár több tagból áll, tagjai a vaczokból mindig egyenlő magasságban indulnak ki, mely fő jelleménél fogva

a csészét a különböző magasságból induló murva levelektől meg lehet különböztetni, ez rendszerint zöldszínű. A csésze szabályszerűleg egy körben álló levelekből alakul, vannak azonban virágok, melyekben a rendes csészén kívül még egy alsó csésze is alakul: a csészén kívül álló alsó csészét *külső csészének* (epicalyx, calyculus) nevezik. Ilyen külső csészéjök van a mályvaféléknek, a Földieper Szamóczának. A fészkes virágok külső zöld takaróját a csészével nem kell összezavarni, mivel ez, mint fennebb említve volt, a *gallérnak* (involucrum) egy sajátos fajta, melyet *fészkeknek* (calathidium) nevezünk. A fészket is környezi néha alsó csészeforma, mint p. o. az Űszögör virágában; de mivel ez nem a csésze, hanem a gallér alatt van, külső csészének nem nevezhető, hanem mivel murvaforma, *murvakör* a neve. — A fészkes virág csészéit a fészken belől, az egyes virág körül kell keresni, melyek ott a maghón aljával össze vannak növe s annak a tetején vagy mint pikkelyek, vagy mint szőrök, azaz : *bóbita* (pappus) láthatók.

Ha a csésze levelei egész aljokig szabadok, akkor a csészét szabadon állónak s annyi levelűnek mondják, a hány levélből áll; van p. o. 2, 3, 4, 5 levelű csésze; ha a csésze levelei akármily kis részben össze vannak növe, akkor a csészét *egytagúnak* hívják. Azonban az egy tagu csésze levelei nem mindenkor egyenlő magasságig levén összenöve, az egy tagu csésze, levelei összenövése szerint különböző név alatt ismeretes. Ha például az egy tagu csésze levelei nem nőttek a csésze közepéig össze, vagy a mint mondani szokás, félignél lejjebb vannak behasítva: akkor *hasábosnak* (c. partitus) hívják. — Négy hasábu csészéje van, p. o. a Cser Szigorállnak; öt hasábu csészéje van a Fekete Nadálytőnek stb. Ha a csésze levelei félignél feljebb vannak össze-

növe, vagy legfeljebb félig vannak behasítva, akkor *bemetszettnek* (c. fidus) nevezik. Ötmetszetű csészéje van p. o. a Kőkény Szilvának, a K. Csucsornak stb. — Ha csak a hegyei nincsenek összenöve, vagy csak a hegyei vannak bevagdálva, akkor *fogas* (c. dentatus) a neve. Négy fogu csészéje van a Fagyalnak, öt fogu a Szegfűnek stb. Néha a csésze metszetei vagy fogai nem érnek egyenlő magasságra, hanem például 2 foga jóval alább, 3 jóval felebb áll s a nyílása e miatt a tátott szájhoz hasonlít, mint a Zanóté; ilyenkor a csészét *ajakasnak* (c. labiatus) nevezik.

A csésze tartósságáról jegyezzük meg, hogy vannak virágok, melyeknek a csészéje csak addig tart, míg a virágot bimbójában takarja és mihelyt a virág kinyílik, azonnal lepattan; ilyen a Mák, a Gódircz stb. csészéje, az ilyen csészét *lepattanónak* hívják. Vannak virágok, melyeknek a csészéje elvirágzás után esik le, mint a Szódokfáé, Szirontáké stb.; az ilyen csészét *lehullónak* nevezik. Vannak végre csészék, melyek a virág elnyílása után is megmaradnak s a termését vagy betakarják, vagy azzal együvé is nőnek, mint a Bolondító Csalmatoké, az Almáé, Körtvélyé stb.; az ilyen csésze *állandó* nevet visel.

b) A *bokréta* (corolla) a virág négy fő része között mindig a csészén közvetlen belől eső rendszerint színes levél kör, ez is hasonlóul levélanyagból alakult át, csak hogy nem zöld, hanem a fekete szín kivételével, minden más színben játszó finom levelekből, vagy a mint az ilyen színes leveleket hívják, *szirmokból* (petalum) áll. A szirmok épen úgy, mint a csésze levelei kisebb nagyobb mértékben vagy összenőttek, vagy külön vannak válva. Ha összenőttek, akkor egy *taguaknak* v. *forrtszirmuaknak* (gamopetalae) vagy *egytaguaknak* (monopetalae), mint a Nadálytő bokrétája; ha külön vannak válva, akkor *váltszirmuaknak* (dialypetale) vagy *szirmosaknak* (po-

lypetalae), a milyen a Szegfű, a Rózsa bokrétája; ha pedig szirma sincs, hanem azt csak pikkelyek helyettesítik, akkor *szíromtalanoknak* (apetalae) szokták nevezni. A forrtszirmu bokréták *karimái* vagy *ereszei* (limbus) épen úgy, mint a csészéről fenebb mondva volt, lehetnek vagy *fogasok*, vagy *bemetszettek*, vagy *hasábosak*, sőt a bokréta karimája némely esetben ép is; — épen ily különféleképpen lehetnek bevagdálva a vált szirmu bokréták szirmai is.

Ha akár az egytagu bokréta bevagdolásai, akár a több tagu bokréta szirmai egyenlő szabásuak, akkor a bokrétát *szabályosnak* nevezik; ha ellenben bármelyik féle bokréta bevágásai vagy szirmai egyenetlen szabásuak, vagy alsó részökön valami szemebetűnő kinövése p. o. sarkantyuja van, akkor a bokréta *szabálytalan* nevet visel.

Az egytagu v. forrtszirmu bokréták alakjokra nézve egymástól igen nagyon különböznek. Ismerkedjünk meg főbb alakjaikkal. — Az olyan bokrétát, melynek a karimája laposan kiterült, habár hasábos is, de alól igen kurta, vagy alig kivehető csövé van növe: *kerékalakúnak* (cor. rotata) nevezik; ilyen bokrétája van a Szigorállnak, a Bodza virágának. Az olyat, melynek a karimája úgy terül ki, mint a kerékalakué, azonban az alja hossza csöve nőtt, mint a Kankalin bokrétája, *gyertyatartóalakúnak* (hypocra-teriformis) hívják.

Az olyan egytagu bokrétát, mely alól hasas, felül kissé össze felé tart, de karimája ismét kihajlik, mint a Csengetyűke fajaié, *harangalakúnak* (cor. campanulata) nevezik. Az olyan egytagu bokrétát, melynek a karimája alig hajlik ki s onnan kezdve lefelé lassanként elszűkül, mint a Szulák fajaié, *tölcséresnek* (cor. infundibuliformis) nevezik. — Az olyan egytagu bokrétát, melynek mind a karimája, mind a dereka és az alja csaknem egyenlő tág,

mint Napraforgó középvirágai. *csövesnek* (cor. tubulosa) hívják.

Az egytagu szabálytalan bokréták között nevezetesebb alakok a következők: Ha a bokréta alja csövé nőtt, teteje pedig úgy van be és kétfelé vágva, hogy egy tátott szájhoz hasonlít, akkor *ajakasnak*, (corolla labiata) nevezik. Az ajakas bokréta felső nagyobb metszete *felső*, alsó nagyobb metszete, *alsó* ajak néven ismeretes; az alsó ajaknak rendszeren két oldal és egy közép kerélya van. Ilyen ajakas bokrétájuk: a Tátkanaf, a Zsálya stb. — Ha a bokréta úgy van bemetszve, mint az ajakas, de tátott szája helyett alsó ajaka (*inye* = palatum) torkát bezárja, mint a Pintyőé és a Gyujtoványé, akkor *alakosnak* (cor. personata) nevezik. — A linyő szabálytalanságát, tövén nőtt pupja, a Gyujtoványét sarkantyuja is neveli. — Ha a bokréta alsó része vékony csövé van alakulva, azonban ezen cső közepétől kezdve a csőnek csak féldoldala fejlődik ki, akkor *félszernek* vagy *nyelvalakunak* (cor. ligulata) szokták nevezni. Ilyen bokrétája van a Napraforgó sugár (szélső) virágainak.

Az egytagu bokrétáknak néha az elszűkülésénél, a *torkában* (faux) szíromnemű ikrás pikkelyek nőnek, mint a Nadálytő vagy az Atraczel bokrétájában. s az ilyen kinövést *boltpikkelyeknek* (fornices) nevezik; néha a csőveben, mint a Tátkanafében, *szőr-kör* (annulus pilosus v. pilorum) fejlődik ki.

A váltaszirmu bokréták szirmai alakjaikra nézve a levél alakjaival vetendők egybe, csupán azt kell rólok megjegyezni, hogy a felső részök kiterül, mint a Szegfű szirmaié, kihajló lapos részét *lemeznek* vagy *eresznek* (lamina), a csészébe nyúló elkeskenyedett részét *nyaknak* (ungvis) nevezik. — E mellett a váltaszirmu bokréták között is vannak szabálytalanok, sőt sarkantyusak, mint a Tavaszi ibolya bokrétája, mely

szirmai egyenetlensége és sarkantyujánál fogva egyaránt szabálytalan.

c) A *lepel* (perigonium) mind minemiségére, mind rendeltetésére nézve néha a bokkrétához, néha a csészéhez hasonló; a virágnak ez is külső, de egyszeres takarója; a barkákban pikkelyalaku, a pázsitfűvekben murvanemű (polyva*), a Tulipán és a Gyöngyvirágban sziromnemű. — Ez is épen úgy, mint a bokréta, vagy szabályos, vagy szabálytalan; alakjaira nézve a bokréta alakjaival vethető egybe.

d) A *pilis* v. *pót* (nectarium) sziromnemű levél vagy pikkely, mely a lepel vagy a bokréta tövén kívül vagy belől fejlőd ki s többnyire a virágok mézédényeül vagy ezek fedői vagy takaróiul szolgál: ilyen pilise van kívülről a Sarkvirágnak, Czámolynak, belső pilise, pikkelye, van a Szirontáknak; néha a pilis fedetlen gödör vagy csatorna, mint a Liliom szirmain.

A bokréta, a lepel és a pilis tartósságáról, megjegyezhetjük, hogy azok a virágzás után rendszerint lehullanak vagy elszáradnak.

e) A *porodák* (Stamina) a bokkrétán vagy a lepel belől álló részei a virágnak, épen úgy, mint a virág külső takarói a bimbóban kifejtett apró levelekből alakultak át. A poroda lényeges két fő része a zacskóforma *portok* (anthera) és a portokba zárt *virágpor* (pollen), a harmadik nem lényeges s annál fogva nem is mindenkor kifejtett része, azon vékony fonalszálforma nyujtvány, melynél fogva a poroda vagy a vaczokhoz vagy a bokkrétához vagy a csészéhez van növe: ezen fonallalaku alsó részét *szálcának* (filamentum) nevezik. — Mikor a poroda megéri, portokai felrepednek s a bennök levő virágpor kiömlik vagy kiszóródik.

---

*) Lásd a nemi táblázatban a III. sereg 2. rend alatt a polyvás fűvek virágai részeli leírását.

Ha a porodák egyenlő magasak és semmi részök nincs egygyüvé nőve, akkor csak megszokták számlálni s azt mondják a virágról: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 porodások; ha a porodák egyenlő magasak és semmi részök nem nőtt egymással egybe, 12—15-nél többen vannak, akkor azt nézik rajtok, honnan indulnak ki. Ugyanis, ha a bokréta vagy esésze karimájáról indulnak: akkor a virágot *20 porodásnak*, mint az almafa virágában; ha pedig a vazokból a maghon tövéről nőnek, mint a Kőkörcsinben, akkor a virágot *sok porodásnak* hívják. — Ha a porodák négyen vannak, kettő közülök egyenlő magas és kettő egyenlő alacsony, mint a Tátkanafban: akkor a virágot *két főbb porodásnak* nevezik. Ha hat poroda van a virágban s azok közül négy egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony, mint a Retek v. a Káposzta virágában: akkor a virágot *négy főbb porodásnak* nevezik. Ha a porodáknak a szálesái valamely részben vagy egészben összenöttek, de a portokok szabadok, akkor a virágot *falkásnak*, mint az Árorr, Mályva, Ákász, Linka (1, 2 és sokfalkás). Ha pedig portokai nőttek össze, mint a Napraforgó középvirágaiban, akkor *fortrtportokunak* hívják. Ha a porodák a termére nőttek, mint a Kosborfélékben, akkor *porodástermőjüeknek*; ha végre a porodák külön, a terme is külön virágban lakik, mint a Tök s a Nyárfa virágaiban: akkor *lakiaknak* nevezik. A növények porodái egyenlő és viszonyos magassága, szálesái vagy portokai össze, vagy a termére növése, vagy külön virágban való lakása, szolgál a Linné rendszere alapjául. (Lásd az I. táblán XLV. lap a Linné seregei meghatározását.)

f) A *terme* (pistillum) a virág legbelső részén a bimbóban átalakuló termő levelekből (carpella) alakul. Ha egy termő levélből alakul, mint a Paszulyé, akkor *egyszerűnek* (pistillum simplex), ha több termő-

levélből forr össze, mint a Konkolyé, akkor *összetettnék* (pist. compositum) nevezik. Ha egy vagy több termő levél összeforradásából áll elő a terme, akkor a növényt *egyterméjűnek* (planta monocarpica); ha pedig egy virágban sok termő levél fejlődik ki s egymás mellett mindenikből önálló terme áll elő, akkor a növényt *sok terméjűnek* (pl. polycarpica) nevezik; ilyen p. o. a Szirontáké.

A termésnek rendszerint három főrésze van: a vaczokra vagy vánkosra nőtt *maghon* (germen s. ovarium) az erről felfelé emelkedő száracska vagy a *bibeszár* (stylus), a bibeszáron, vagy ha ez hiányzik a maghon tetején ülő *bibe* (stigma). A termésnek a maghon és a bibe lényeges, a bibeszár mellékes része.

A maghont alkotó termő levelek úgy hajolnak s forrnak össze, hogy belől üreget alkotnak; befordult élei pedig vagy a belső oldalain kiálló sinórokká lesznek, mint a mák maghonában, vagy pedig a maghon közepén összeforrván, rekeszeket alkotó válaszfalakká alakulnak. Az első esetben a maghon egy, a második esetben több rekeszűvé válik. — A levelek befordult széleiből alakult sinórokon vagy válaszfalakon apró hólyagocskák támadnak, melyek egy-egy kis *kötőléknél* (podospermium v. funiculus) fogva a levelek éleivel összeköttetésben vannak. Ezen apró hólyagocskákból fejlődnek ki a növény *magvacskái* (ovula). — Hogy ha a növényt még virágzása idején meg akarjuk határozni, gyakran van rá szükség, hogy a maghont keresztbe át kell metszenünk s nagyító üveggel meg kell vizsgálni: vajjon egy vagy több rekeszűé a maghon s vajjon a rekeszeiben egy vagy több magcsa van-e? — Néha a maghon egyenesen fedetlen magcsákból áll, a mikor csak meg kell számolni mint a Tátkanafban és a Nadálytőben.

A maghonra rendszerint egy vagy több bibeszár szokott nőni. Ha a bibeszárat a maghonnal együtt

hosszában végig metszjük s jó nagyítóval megvizsgáljuk, azt fogjuk látni, hogy ezen végig több finom csatorna van, melyek a maghonban levő magcsákkal összeköttetésben vannak.

A bibeszár különféle alakú, van p. o. *fonal alakú*, *hengeres*, *bunkós*, *kúpalakú* stb.

A bibeszár tetején, vagy ha ez hiányzik, a maghon tetején ül a bibe. Ez ikrás vagy ikrásszőrös *bagokból* (papillae) áll, melyek a virágzás idején ragacsos nedvvel vannak bevonva. A ragacsos nedv a portokokból a bibére hulló port felfogja, melyek ott rajta finom szütyökké (hólyagokká) fejlenek s ezen hólyagok a bibeszár, vagy ha ez nincs, a maghon csatornáin a magcsákba behatolnak s a magcsák ezek hatására magvakká fejlenek ki.

A bibe alakjára nézve különféle. Van p. o. *szíromnemű bibe* (stigma petaloideum), mint a Pompás Nösziromé; van *fonalalakú* (st. filiforme), mint az Ecsetpázsité; van *tollas* (st. plumosum), mint a Rozsé; van *gombos* (st. capitatum), mint a Kankaliné; van *sugáros* (st. radiatum), mint a Máké stb.

6. §. A termésről.

A növények elvirágzása után a maghon vagy maghonok, néha velek együtt a csésze, kezdenek fejledezni s lassanként terméssé, vagy gyümölcsé (fructus) fejlenek ki. — A termés lényeges része mindenkor a mag. Azonban a magot legalább a hám v. felbőr, legtöbb esetben még e felett vagy husos vagy száraz takaró burkolja be; a mag takaróját *magrejtőnek* (pericarpium) nevezik.

A magrejtőket e szerint *szárazokra* és *husosokra* osztják fel.

1) Száraz magrejtők.

a) A *makkocská* és *makk* (caryopsis, achenium,

nucula, nux) olyan termés, melyet különféle vastagságu és keménységű kéreg borít, melyen belől van a mag bele és szíke. — A fűvészek a makkocska termést különféle névvel nevezik, a szerint a mint azok vékonyabb vagy vastagabb, simább vagy érdesebb kéreggel vannak bekérgezve. Ezen különféle elnevezések azonban nem pusztán a mag kérgétől, hanem annak életkifejlődésétől is erednek. Minthogy azonban a növényeket meghatározni akaró fűvészek főképen a termés alakjával van dolga, azért is, hogy a meghatározási foglalatosságot egyszerűsítsem, azért is mivel a fűvészek által kérgeiknél fogva egymástól megkülönböztetett s különféleképen nevezett makkocskák lényegesen nem is különböznek; a különféle kérgű magvakat mind a makkocska név alá foglaltam össze. — Makkocska termései vannak szirontákféléknek, a czikkszárfa fajainak, a fészkeseknek, a borágóféléknek. — Feltűnő a makkocskák közt az ernyősök makkocskája*), mivel ezek látszólag kétféle magból vannak együvé foglalva (diachenium) s ha megérnek, elválnak egymástól. Ha a makkocska termés nagyocská, akkor *makknak*, nux hívják. Ilyen makk termése van a Tölgynek, Mogyorónak, Gesztenyének stb.; az ezeket félig takaró levélnemű vagy husos borítékot *kopáncsnak* (cupula) nevezik.

b) A *leppendék* (samara) egy vagy több magot magába záró tok, melynek vagy köröskörül, vagy két oldalról hártyanemű szárnya van, mint a Szilfa és Jávorfá termésének.

c) A *tűsző* (folliculus) egyetlen termő levélből alakult toknemű termés, melynek befelé fordult szélén állanak a magvai s a belső oldalán egy felől nyílik fel; ilyen a Gólyahir és a Sarkvirág termése.

---

*) Lásd az ernyősök makkocskái leírását a nemek táblázatában, az V. sereg 2-ik rende alá tett jegyzetben.

d) A *hüvely* (legumen) hasonlóul egyetlen termőlevélből alakult magrejtő, melynek befordult élén egy vagy két sorban vannak a magvai; a levél gerince helye, vagy is a *foka* vastagabb, a levél éle összeforradása, tehát az *éle* élesebb; válaszfala nincs, mind a fokán mind az élén s így két részre feselve (azaz: két kopácscsal = valvula) nyílik fel. Ilyen termése van a Paszulynak, Borsónak. A hüvely alakjára nézve egyenes, kard- vagy sarló- vagy csigaalaku, mint a Csigacső termése.

A hüvelylyel alakulása és fejlődésére nézve mindenben megegyezik a *czikkhüvely* (lomentum) azonban a kettő között az a különbség, hogy a czikkhüvelyben minden mag kereszt rekeszszel van egymástól elzárva és hogy czikkein keresztbe nyílik, mint a Kornilla termése.

e) A *becző* (siliqua) két termő levélből alakult magrejtő, melynek ellenesen álló vastag forradása között belől egy hártya válaszfal (dissipimentum) van, mely a forradásai belső oldalára egy kis kötőléknél fogva (podospermium) nőtt magvakat egymástól elválasztja. Két kopácscsal nyílik fel, kopácsai azonban alólról, a kocsány felől kezdenek felfesleni. Ilyen termése van a Káposztának, Mustárnak stb.

Ha azonban az ilyen becző termés szélessége akkora, mint a hossza, akkor *táskának* (silicula) nevezik; ilyen táska termése van a Csapkának, a Tarsókának, Tormának stb.

Néha a beczőtermés keresztbe el van rekgetve s rekgetésein czikkeken szakadozik el s nyílik fel; mint a Kerti Retek terméséé s ilyenkor *czikkés beczőnek* (sil. lomentacea) nevezik.

f) A *tok* (capsula) termés több termő levélből alakult s különféleképen fel vagy fel sem nyíló magrejtő. Ha a tokot alkotó termőlevelek élei csak úgy fordultak be s forrtak össze, hogy a közepéig nem

nyulnak be, akkor a tok *egy rekeszű* (cap. unilocularis) s ilyenkor a magvak a tok falához vannak nőve. Ilyen egy rekeszű s három kopácscsal nyíló tokja van a Tavaszi Ibolyának. Ha a termőlevelek olyan egy rekeszű tokot alkotnak, hogy a közepökön egy oszlop áll szabadon, melyhez vannak a magvak nőve; akkor a tok tetején 4, 5 v. 10 kopácscsal vagy foggal szokott megnyílni; mint a Szegfű, Konkoly és a Kankalin termései. — Ha a tokot alkotó termő levelek élei olyan erősen befordulnak, hogy a tok átmérőjét egészen keresztülérik, akkor a tok több rekeszűvé válik. Két rekeszű s két kopácscsal nyíló tokja van a Szigorállnak. — Három rekeszű s három kopácscsal nyíló tokja van a Hóvirágnak, a Tulipánnak. — Öt rekeszű tokja van a Gerelynek stb.

Ha a termőlevelek egymásra fordulva nőnek össze s a belőlők alakult magrejtő egy v. két rekeszű marad; akkor a tok termés keresztbe szokott felnyílni. — Ilyen nyílásu s két rekeszű tokja van a B. Csalmatoknak s ilyen nyílásu, de egy rekeszű tokja van a P. Tikszemnek.

2) Husos magrejtők.

a) A *bogyó* (bacca) termés, husos, leves azaz olyan magrejtő, melynek magvát a husa között finom hátya vagy meg nem fásult bőr v. pergamen környezi; ez is szokott lenni 1, 2, 3 s több rekeszű. — Egy rekeszű bogyója van a K. Bangitának, a Szöllőnek, három rekeszű bogyója van a Gyöngyvirágnak stb.

A bogyóhoz mindenben hasonló a *Kabak* (Pepo) és *alma* (pomum). Ezen terméseket némely fűvészek meg szokták különböztetni; azonban ezek, habár a szoros értelemben vett bogyóknál nagyobbak is, lényegesen nem különböznek. — Az almatermés a csésze meghusosodásából fejlődik ki, jellemzi főleg husa közepén levő pergamenszerű 5 rekesze. — A kabaktermés vastag husán belől üreges, melyet finom ros-

tok rekgetnek el ezeken fejlenek ki magvai. — Kabak termése van a Töknek, Ugorkának; almatermése van a Körtvélynek.

b) A *csontár* (Drupa) hasonlóul husos termés, melyben a magtakaró belső hárttyája kemény héjjá (putamen) alakul. Síma kemény héju csontára van a Cseresznyének, ránczos, barázdolt vagy likacsos héju csontára van a Szilvának, a Diónak, a Mandolának.

Megemlítendőek még az összetett husos gyümölcsök közül az egy vaczkon megtelepült apró csontáru Szederj s Eper gyümölcsei; valamint a *figetermés* (syconium), melynek husa belső oldalain fejlenek ki apró csontárai stb.

7. §. A magról.

A maghonban fejledező magcsák a virágpor hatására elkezdenek nőni s idő folytán maggá (semen) fejlenek ki. A magot kívülről rendszerint egyszeres vagy kétszeres hám (integumentum vagy epidermis) takarja. E hám egyik pontját egy kis kötőlék (podospermium) foglalja össze a maghonnal vagy magrejtővel; ezen kötőléknél fogva táplálkozik a mag a növény gyökere tápszívói és levelei által felszívott tápszerből s csak ezen csatorna által fejlődhetnek ki a mag hámján belől eső részei. — Minden rendesen kifejlett magnak leglényegesebb része a *csirája* (embryo). A csirának három fő részét lehet megkülönböztetni, t. i. a kötőlékkel egybeköttetésben volt alsó kupos végét vagy a *gyököcskét* (radicula) a közép részét vagyis a *törzs durványát* (cauliculus) és a gyököcskével átellenes vége bimbóját vagy a *kelőjét* (plumula).

A rendes kifejlett mag csiráját vagy beburkolja vagy két oldalról fogja körül a mag bele. Ez némely esetben szíjjas vagy porczogós, némely esetben tiszt-

tán lisztes állomány, sok esetben pedig mind a két-féle egymás mellett. — A mag szíjjas vagy porczogós belét, vegyi alkotó részei miatt *fejérnyének* (albumen), lisztes állományát pedig *keményítőnek* (amylum) nevezik. A mag belének ezen két alkotó része közé egyéb állományokon kívül gyakran *olaj* (oleum) is vegyül. A mag bele rendeltetése az, hogy az új életre kelő mag csirája, mielőtt gyökerei és levelei kifejljenek, belőle vegye a táplálékát.

A növények meghatározására szolgáló vezér-fonálnak feladata főleg a növény részei külső alakjait ismertetni, élettani fejtegetésekbe tehát itt nem bocsátkozhatni, elég legyen jelenleg a magvak külön-féle kelését és külső alakjait érinteni.

A megérett mag csirája a mag belében mindaddig nyugton, hogy úgy mondjam, alva marad, míg azt kedvező helyzet és körülmény új életre nem ébreszti. Ha a mag ily kedvező körülmények közé jut s csirája fejledezni kezd, azt mondjuk: a mag kikél. — A kikeléskor mindenik mag csirájának a gyököcskéje nőni kezd lefelé, kelője pedig emelkedik felfelé. — Ha a kelő bimbójából egyetlen levélke (cotyledon) emelkedik s buvik ki, akkor az ilyen magról az egész növényt *egy kelőlevelűnek* vagy *egyszikűnek* (pl. monocotyledonea) nevezik; ha pedig a kelő bimbójából két levélke emelkedik s buvik ki, akkor az ilyen magról az egész növényt *kétszikűnek* (pl. dicotyledonea) hívják. — Az egyszikű magvak belei, ha földbe vannak kelés alatt, mindig a földben maradnak s ott szolgáltatják a tápot a fejlődő növénynek; a kétszikű magvak belei ellenben két ágra hajolva a föld felületére bujnak s midőn egyrésztől alkató részeiket az új növény eledelül nyújtják, egyszersmind a levegőből is vesznek fel táplálékot.

Egyszikű vagy egy levéllel kelő növények a pázsit-, a liliom-, a kosbor- stb. félék; két levéllel

kelő v. kétszikű növények a Paszuly, Lencse, a gyümölcsfák stb. magvai.

A magvak csiráinak nemcsak a kelői fejlenek olyan jellemzően, hanem gyököcskéi is. Ugyanis az egyszikűek gyököcskéi fejlődésök első perczében azonnal több rostot eresztenek, holott a kétszikűek csirái gyököcskéje rendszerint tögyökérré alakul, melynek az oldalából indulnak aztán ki oldal gyökérszállai.

A növénymag csiráinak ilyen különböző módon történő kifejlése szolgált alapul a növények természetes rendbe állítására vagy rendszerezésére. A növény magva ezen különféle módon történő kelésen alapul a Jussieu s ennek számbavétele mellett a növény törzse kifejlésén vagy annak nem létezésén áll az Endlicher természetes rendszere.

A fűvész sokszor olvas hivatkozást a mag fejérnyéjére, mint p. o. az ernyős félék meghatározásánál, legtöbbször azonban a mag alakjára vagy hámja simasága, horpadozottságára, tüskésségére stb., e mellett a mag alakjára; épen ez oknál fogva el kellene itt számlálnom a magvak mindezen jegyeit. Miután azonban ezen jegyek a növények egyéb részein oly sokszor vannak megmagyarázva, sőt miután ezen jegyek a mindennapi életben annyira ismeretesek: feleslegessé válik itt azok ismétlése. Ha azonban valamely különösebb, a mindennapi életben közönségesen nem ismert jegy fordul a magon elő, arról a könyv hátulján levő műszótárból a kezdő fűvész szerezhethet magának felvilágosítást.

II.

A növények meghatározására és e könyv használatára szolgáló rövid utasítás.

1. A ki ezen könyv szerint valamely növényt meg akar határozni, minthogy annak minden főbb részét meg kell vizsgálni, olyan növényt kell vizsgálat alá vennie, melynek minden része gyökerétől kezdve, nemcsak megvan, hanem tökéletesen ki is van fejlődve. E mellett a szemlélet alá vett növénynek virágzó, ha lehető, oly állapotban kell lenni, hogy termése is ki legyen fejlődve. Minthogy pedig ez a kettő, t. i. virág és termés, nem minden növényen látható egyidőben; a fűvésznek az olyan növényt, melyet virágzása idején tökéletesen meg nem határozhat, kifejlett termésével újra elő kell keríteni s az azon közben megszáraztott virágzó példánynyal összehasonlítva, két ízben kell meghatározni.

A kezdőnek egyébiránt legjobb, kezdetben ismeretes növényt venni a kezébe s azon próbálgatni mind a növény szervei megismergetését s egymástól való megkülönböztetését, mind a könyv használatát. A mint egy ismeretes növény részeit a könyv segítségével megismerte s magának jól megjegyezte, csak akkor olvashatja el haszonnal a könyv elején levő bevezetést, melyből a gyakorlat közben szerezhethet kellő elméleti ismeretet.

2. A könyvben levő két, illetőleg három táblázat használatára következő gyakorlati utasítás szolgáljon utmutatásul.

Keressen a kezdő fűvész kora tavasszal a Tavaszi Ibolyának egy virágzó példányát s nyissa ki a könyvet a XLV. lapon; itt találja az A) betű alatt a Linné seregei meghatározására szolgáló táblázatot.

Olvassa az I. szám alatti két kérdést. Az egyik kérdésben azt kérdezi a könyv a virágról, hogy *virága tőkélyes*, a másik kérdésben, hogy *virága tőkélytelen*. Az Ibolya virágán láthatja, hogy megvan a csészéje, bokrétája, porodája és terméje; és így az Ibolya virága tőkélyes. A *tőkélyes* szó után oda van téve a 2. szám, nézzon tehát az alább következő 3-dik sor elejére, ott találja a 2. számot. Itt azt kérdezi a könyv: *Porodái terméjét v. terméit környezik* s minthogy az Ibolyában így találja, a másik kérdést el sem kell olvasnia, hanem a 3-as szám utasításánál fogva, a sorok elején álló 3. számot kell felkeresni. — Itt ezt olvassa: *Porodái egymás közt szabadok, azaz: egymással semmi részben nem nőttek össze* s mivel az Ibolyában így találja, az itt következő 4-es szám utasítja a sorok elején álló 4-es számra. A 4-es szám alatt ezt olvassa: *Porodái mind egyenlő hosszuk stb.* s mivel az Ibolyában ezt is úgy találja, a kérdés végén álló 5 szám vezérleténél fogva megy a sorok elején álló 5-re. Itt ezt olvassa: *Porodái számszerint 1—12-en vannak*. — Itt már nem talál a kérdés végén vezérlő számot, hanem a. b. c. stb. kikezdés alatt egymás alá írott tizenegy kérdést lát; hogy tehát eligazodhassék, melyik kérdés illik a kezében levő növényre, olvassa meg porodáit s látván, hogy az Ibolyának 5 porodája van, nézze meg ez e alatti kérdést, itt ezt olvassa: *Ötporodások. Pentandria. (V. Sereg.)* Most annyira jutott, miszerint tudja, hogy az Ibolya a Linné V-dik seregébe tartozik, vagyis meghatározta azt, hogy az Ibolya melyik seregbe tartozik.

Az *V. sereg* szó után levő LXII. sz. azt mutatja, hogy keresse az ötporodások seregét a LXII. lapon; a LXII. lapra fordít tehát s ott megtalálja az V. sereget. Itt a sereg neve alatt olvasván: I. Rend. Egyterműek. *Monogynia*; megvizsgálja az Ibolya terméjét s látván, hogy abban egy terme van, keresi azt

ezek között. Ha 2, 3, 4 vagy 5 termét találna az Ibolyában, akkor ugyanezen seregben a 2-ik, 3-ik, 4-ik vagy az 5-ik rendben fogná keresni, a többi rendet természetesen el mellőzné. Az Ibolyának tehát egy terméje levén, következőleg keresi:

Olvassa az 1. szám alatti kérdést, ez így van: *Virágai tökélyesek*, ezt már felebb megvizsgálta, tehát világos, hogy az Ibolyát a sor végére írott 2. számnál fogva a sorok elejére írott 2-ik szám alatt kell keresni. Itt ezen kérdéseket olvassa:

Bokrétája vált szirmu 3.

Bokrétája egytagu 10. — A két kérdés közül könnyű a választás, mert az Ibolya bokrétája csak ugyan vált szirmu s nem egy tagu; tehát a 3. szám utasításánál fogva megy a sorok elején álló 3-as számra. Itt ezeket olvassa:

3. Bokrétája felső 4.

Bokrétája alsó. 5. — A választás itt épen olyan könnyű, mert látható, hogy az Ibolya virága, t. i. csészéje és bokrétája a maghonánál alább áll s így virága alsó; megy tehát az 5-dik számra. Itt ezeket olvassa:

5. Bokrétája szabálytalan. 6.

Bokrétája szabályos. 7. — Úgy de azt is láthatja, hogy a bokréta szirmai nem egyenlő szabásuak, sőt egy közülök épen sarkantyus is; és így az Ibolya bokrétája szabálytalan. Keresse tehát a 6-ik szám alatt. Itt ezt olvassa: *Ötlevelű csészéje tövei pillenpátyosak; bokrétája 5 szirmu, az alsó szirma sarkantyus. Ibolya. Viola.* Vagy is addig vizsgálódott a kezében levő virág részein, hogy észrevétlenül ráment az Ibolya nemi nevére. Ha így nézegeti meg a vizsgálódó a kezébe vett ismeretlen növény minden részeit s az elébe tett két (ritkán 3) kérdés közül a növényre illő kérdést jól megválasztja; minden növény nemi nevére a felmutatott módon biztosan rá fog menni. Ha azon-

ban véletlenségből megtévedne, akkor nincs más mód, mint az, hogy a dolgot újra elől kell kezdeni s mindaddig újra vizsgálni, míg a kezében levő növényt meg nem találja.

Most már tudván az Ibolya nemi nevét, azt kell meghatározni, micsoda fajú Ibolya van a kezében. Ezt így folytatja: A Viola szó után találja a 221. számot; fordítson tehát a könyv II. táblázatában eső 221. lapra, ott a 76. Rend. *Ibolyafélék* stb. 1. száma alatt megleli: *Ibolya. Viola.* L. — Itt ismét mint a seregek és a nemek táblázatában a számok segítségével halad előre. Olvassa tehát 1. szám alatt: *Száratlanok:* stb. stb. 2.

Szárbá indulók. 4. — Úgy de a kezében levő Ibolya száratlan; a sor elején álló 2. szám alatt, ha rá olvassa: *Töve ostorindákat hajt.* stb. stb., alatta ott találja: Tavaszi I. azaz Ibolya. V. odorata, — s ekkor meghatározta a kezében levő növényt tökéletesen.

Így bánják aztán az előtte ismeretlen minden növénynyel. — Ha a növényen található jegyek megvizsgálása után így rá tud menni a növény nemi és faji nevére, akkor a növényt meghatározta.

I.

A seregek és a nemek meghatározására szolgáló táblázat.

Linné rendszere szerint rendezve.

A.

A Linné seregei meghatározása.

Virágos növények. *Phanerogamia*.

Lapon

1. Virága tökélyes, azaz : van benne poroda és terme 2.

Virága tökélytelen, azaz : porodái más, terméi is más virágban vannak. 11.

2. Porodái terméjét, vagy terméit környezik. 3.

Porodái terméjére nőttek : **Porodástermējűek.****Gynandria** (XX. Sereg) lásd a CXVIII

3. Porodái egymás közt szabadok, azaz egymással semmi részben nem nőttek össze. 4.

Porodái valamely részben egymással összenőttek. 8.

4. Porodái mind egyenlő hosszuk, néha a 10 porodás virágban 5 egyenlő magas ; 5 egyenlő alacsony. 5.

Porodái egyenetlen hosszúságuk, azonban bizonyos szám közülök egymással egyenlő. 7.

5. Porodái számszerint 1-12-en vannak s ilyenek :

a) **Egyporodások.** *Monandria*. I. Sereg . . . . . XLVIIb) **Kétporodások.** *Diandria*. II. Sereg . . . . . XLVIIIc) **Háromporodások.** *Triandria*. III. Sereg . . . . . XLIXd) **Négyporodások.** *Tetrandria*. IV. Sereg . . . . . LVIIIe) **Ötporodások.** *Pentandria*. V. Sereg . . . . . LXIIf) **Hatporodások.** *Hexandria*. VI. Sereg . . . . . LXXVIIIg) **Hétporodások.** *Heptandria*. VII. Sereg LXXXI

- h) **Nyolezporodások.** *Octandria*. VIII. Sereg . . . LXXXI
- i) **Kilenczporodások.** *Enneandria*. IX. Sereg . . . LXXXIII
- k) **Tizporodások.** *Decandria*. X. Sereg . . . LXXXIII
- l) **Tizenkétporodások.** *Dodecandria*. XI. Sereg . . . LXXXVII
- Porodái száma 12-ön felül van, vagy porodái sokan vannak. **6.**
- 6.** Porodái (szirmaival együtt) a csésze torkolatáról nőttek: **Huszporodások.** *Icosandria*. XII. S. . . LXXXVIII
- Porodái a vaczokból, vagy a maghon alól indulnak:
- Sokporodások.** *Polyandria*. XIII. Sereg. XCI
- 7.** Porodái számszerint 4-en vannak, azonban ezek közül 2 egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony: **Két főbb porodások.** *Didynamia*. XIV. Sereg. XCIII
- Porodái számszerint 6-an vannak, azonban ezek közül 4 egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony: **Négy főbb porodások.** *Tetradynamia*. XV. Sereg. C
- 8.** Szálcái kisebb-nagyobb részben összeforrtak, portokaik szabadok. **9.**
- Portokai forrtak össze és szálcái szabadok: **Forrt-portoknak.** *Syngenesia*. XIX. Sereg. CX
- 9.** Szálcái oszlopalakuan függőleg állva forrtak egybe; csészéjük mindenkor alsó és állandó: **Egyfalkások.** *Monadelphica*. XVI. Sereg CV
- Szálcái más módon forrtak egybe. **10.**
- 10.** Porodái száma 6, vagy 8, vagy 10; a tiz porodások szálcái közül rendszerint 9 szálcsa nőtt együvé s egy szabadon áll, vannak azonban olyanok is, melyeknek mind a 10 szálcája egybenőtt; bokrétájok pillangós: **Kétfalkások.** *Diadelphia*. XVII. Ser. . . CVI
- Porodái sokan vannak, de szálcái tövön 3-5 csoportba nőttek: **Sokfalkások.** *Polyadelphia*. XVIII. Sereg. CX
- 11.** Virágai ugyanazon egy növényen fejlenek ki, azonban porodái külön, terméi is külön virágban vannak: **Egylakiak.** *Monoeccia*. XXI. Sereg. CXXI

Virágai két külön növényen fejlenek ki, még pedig úgy, hogy egyik növényen csak a porodás, a másikon csak a termésvirágai vannak: **Kétlakiak.**
Dioecia. XXII. Sereg. CXXVII

B.

A nemek meghatározása.

1. Sereg. **EGYPORODÁSOK.** Monandria.

1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Levelei gyűrűsek, bokrétája nincs; maghonát par-
 kányozó csészéje 1-2 fogból áll.

Uszszakál. *Hippuris.* 257

2. Levele nincs; szára czikkos (II. Sereg. 1. R.)

Somócsing. *Salicornia.* 74

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

1. Vízi növény; levelei ellenesek; virágai hónaljiak,
 tövén ellenes 2 murva van. (XXI. Sereg. 1. R.)

Mocsárhúr. *Callitriche.* 61

Szárazai növény; levelei változatok. 2.

2. Levelei háromszögűek vagy dárdások; leple 3-5
 metszetű; virága csomós; husos termése veres. (V.
 Sereg. 2. R.)

Mángolt. *Blitum.* 71

Levelei szálasok; hónalji virágai magánosak. 3.

3. Leple 5 szirmu, murvája 2; termése tojásdad. (III.
 Sereg. 1. R.)

Torzon. *Polychnum.* 76

Leple 1-3 szirmu; murvája nincs; szárnyas termése
 egyik oldalán domboru. (V. Sereg. 2. R.)

Poloskamag. *Corispermum.* 74

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

Lapon

Vízi növény; szára és levelei fonalalakúak; virága
hónalji; 3-4 termésén paizsaalaku bibéi rajta van-
nak. (XXI. Sereg. 1. R.) **Galáz.** *Zanichellia.* 56

II. Sereg. **KÉTPORODÁSOK.** Diandria.1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Virága tökélytelen *) vagy van leple, vagy nincs 2.
Virága tökélyes. 4.
2. Szárnyas levelű nagy fa; termése 2 rekeszű lep-
pendék. **Körisfa.** *Fraxinus.* 129
Fűféle növény. 3.
3. Leple húsos, egy tagu, repedéssel nyíló; szára czik-
kes; levele nincs. Szíki növény.
Somócsing. *Salicornia.* 74
Leple hártya, egy tagu, az éle néha csipkés; néha po-
rodája s terméje együtt van, néha kétlaki; szára
levélnemű. Vizen uszó növény. **Lepese.** *Lemna.* 58
4. Bokrétája 2 szirmu, felső. **Szirompár.** *Circea.* 257
Bokrétája egy tagu, alsó. 5.
5. Faféle növény; bokrétája szabályos. 6.
Fűféle növény; bokrétája szabálytalan. 8.
6. Csészéje 4 fogu; bokrétája 4 metszetű. 7.
Csészéje 5 fogu; bokrétája 5-8 metszetű.
Jázmin. *Jasminum.* 128
7. Termése 2 rekeszű, ősszel megfeketedő bogyó.
Fagyal. *Ligustrum.* 128
Termése 2 rekeszű, 2 kopácsu tok.
Lila. *Syringa.* 128

---

*) A nemek táblájában a *tökélyes virág* alatt mindig
oly virág értetik, melynek mind a négy fő alkotó része
megvan, a *tökélytelen virág* alatt pedig az, melynek a
négy főrész közül valamelyik hiányzik.

8. Bokrétája sarkantyus ; ásító. Vízi növény. (XIV. Ser.

2. Rend.)

Rencze. *Utricularia*. 167

Bokrétája sarkantyutlan. 9.

9. Termése 2 rekeszű tok. 10.

Termése 4 makkocská. 11.

10. Bokrétája ajakas, 2 porodája mellett van még 2 ki nem fejlett porodája is. (XIV. Ser. 2 Rend.)

Gorka. *Csikratiola*. 159

Bokrétája csaknem kerékalaku, 4 karélyu, felső karélyai nagyobbak ; tokja csorba.

Szigoráll. *Veronica*. 159

11. Csészéje 5 fogu ; bokrétája tölcseres, 4 metszetű.

(XIV. Ser. 1. Rend.)

Peszércz. *Lycopus*. 133

Csészéje 2 ajaku ; bokrétája ajakas, felső ajaka sarlóalakuan előre hajló, alsó ajaka 3 karélyu ; szálcái felső részei alsó részére csuklósan nőttek.

(XIV. Ser. 1. Rend.)

Zsálya. *Salvia*. 134

Porodái számánál fogva ide tartoznék még néhány növény, azonban ezeket is a magok természetes helyén fogjuk megemlíteni ; ilyenek : a *Scirpus* néhány faja és a *Cladium* III. Ser. 1. R. ; a *Lythrum Hyssopifolia* XI. Ser. 1. R. ; a *Lepidium rudemale* XV. Ser. 1. R. ; a *Verbena* XIV. Sereg. 2. R.

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

Ide a pázsitfélék közül az *Anthoxanthum*, *Hierochloa* és *Bromus*. III. Ser. 2 R. és a *Salix* XXII. Sereg 2 R. tartozának, de ezeket a magok helyén adjuk elő.

III. Sereg. **HÁROMPORODÁSOK.** Triandria.

I. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Tökélyes viráguak. 2.

Tökélytelen viráguak. 5.

2. Leveli 4–8-ával gyűrűsek. 3.

Leveli ellenesek. 4.

3. Bokrétája harangalaku (lásd IV. Ser. 1. Rend).

Müge. *Asperula.* 126

Bokrétája kerékalaku (lásd IV. Ser. 1. Rend).

Galaj. *Galium.* 122

4. Csészéje karimája érett termésén bóbítává fejlődik ;

bokrétája tövén pupos. **Gyökönke.** *Valeriana.* 86

Csészéje kicsiny, fogas, néha alig észrevehető.

Galambbegy. *Valerianella.* 84

5. Virága polyvás. 9.

Virága másnemű, azaz leple van. 6.

6. Leple szíromnemű. 7.

Leple csészenemű, öt levelű, melynek tövén két murva van; néha 1, 2 vagy 5 porodás.

Torzon. *Polycnemum.* 76

7. Leple szabálytalan, 6 hasábu, csaknem két ajaku.

Dákoska. *Gladiolus.* 48

Leple szabályos, hat hasábu. 8.

8. Leple három külső szirma kifelé hajlik, a három belső befelé hajló.

Nőszírom. *Iris.* 47

Leple egyenszabásu, harangalaku; bibéje felfelé kiszélesedő.

Sáfrán. *Crocus.* 48

9. Füzérkéi kétsoruak. 19.

Füzérkéi főkocsányját mindenfelől fedelékesen fedik 11.

10. Virágzata csomós v. füzéres; polyvája egy kopácsu, minden polyvájában vannak tenyészszervek, csak néha a két alsó kisebb üres.

Palka. *Cyperus.* 36

Virágzata egyszerű füzér, kétsora alig kivehető; 6-9 polyvája egy-egy kopácsu, melyek közül csak 2-4-ben vannak tenyészszervek, az alsó 3-6 kisebb és üres

Csáté. *Schoenus.* 36

11. Az alsó polyvái nagyobbak, mint a többi, vagy azokkal egyenlők, az alsók közül 1-2 üres 12.

A 3-4 alsó polyvái kisebbek, mint a felsők és üresek. 13.

12. Érett makkocskáit selymes hosszú szőrök burkolják be, melyek bőbitaalakulag hosszan kinyulnak.
Gyapu. *Eriophorum.* 35
 Érett makocskáit a rájuk, nőtt bibeszár töve kihegyezi.
Káka. *Scirpus.* 33
 13. Makkocskáját törekeny kéreg borítja; bibeszára fonalaku, lehulló.
Sátorsás. *Cladium.* 32

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

Polyvás virágu pázsitfűvek. *)

1. Fűzérkéi kocsánytalanok, vagy a főkocsány mélyedéseibe, vagy a főkocsányból induló fogacsákra nőttek; bibeszáruk igen kurta, vagy nincs is; tollas bibéik a virág aljából két oldalra kihajolnak. 2.

---

*) A polyvás virágu pázsitfűvek meghatározásához a kezdő fűvész mindig tartózkodva fog, holott ezek meghatározása nem oly nehéz, mint egyelőre látszik. Ugyan is, ha a virágzatot és a virág részeit rendben vizsgálja és bonczolgatja fel, természetesen egy kézi nagyító segítségével, azonnal kitalálja a dolog nyitját. A rendben való vizsgálás így történik:

1. Megnézi a virágzatot. A virágzat mindig egy főkocsányon áll, mely nem egyéb, mint a szár vége. A főkocsányon vagy *fűzéresen*, vagy *bugásan* van a virágzat s ez szembetűnő.

2. Akár fűzéres, akár bugás, akár a kettő összetételéből származó a virágzata, egy csoportba rendszerint 1-2 s több virágocska van összeállva; a virágocskák ezen csoportosulását hívják: *fűzérkének*. A második megnézni való tehát a fűzérke.

3. A harmadik nézni valók magok a *virágocskák* volnának, azonban, mielőtt ezek szoros vizsgálatához fogna a vizsgálódó, nézze meg, nincs-e a fűzérke vagy a virágocska tövéen valamely levélnemű 1-2 kinövés, ha van, ez a *murra* vagy a *pikkely*.

4. Vizsgálja meg a *virágocskát*. A virágocskáit kívülről rendszerint 1-2 darabból álló s 1-2 nyilással (kopácesesal bíró) zöld takaró fedi; a virágocska ezen külső takaróját

Füzérkéi kurtább vagy hosszabb, néha igen rövid kocsányuak; vagy a füzér bütykeire nőttek; vagy czikkos és szőrös bugájának egyike kocsánykátlan, másika kocsánykás. 8.

2. Füzérkéi, czikkos főkocsánya mélyedéseibe egyenkint nőttek; virágát polyvái 1-2 kopácsesal takarják.

Törfü. *Lepturus.* 1

Füzérkéi főkocsánya mélyedéseiből induló fogacsákra nőttek. 3.

3. Oldalt álló füzérkéi polyvái egy kopácsuak, a végsők két kopácsuak, kopácsában 3— sok virága van; külső ondója kalásztalan vagy a hegyén egy kis kalásza van; füzérkéi magánosak, váltogatók, a főkocsány felé éllel állanak.

Vadócz. *Lolium.* 4

Polyvái két kopácsuak. 4.

4. Füzérkéi főkocsánya fogacsái közepén hármával állanak. 5.

Füzérkéi magánosak, a főkocsány felé oldalt fordultak. 6.

5. Füzérkéi egy viráguak, a nyeletlen középsőben terme és poroda, a nyeles két szélsőben csak poroda van, ezekben azonban néha ez is hiányzik.

Árpa. *Hordeum.* 2

polyvának hívják. Ez alatt rendszeren van ismét 1-2 zöldes fejtér takaró, ez az *ondó*, ez néha rá is nő a magra, mint a kölesre, az árpára stb. Néha a polyva és az ondó közt is van ondó forma murva, mint a Porodapár — *Anthoxanthum*ban.

Az ondón belől van aztán a 2 vagy 3 poroda, ezeken belől a terme. Néha némely polyvában csak porodák, másokban csak termék vannak foglalva; néha megesik, hogy a polyva záp, azaz üres.

5. A polyváról vagy az ondóról néha egy száлка nő, ez a *kalász*.

A fűvésznek tehát a pázsitfű virágzata és virága mind-ezen részét előre s ily rendben kell vizsgálni; azután biztosan rá fog találni e kezében levő pázsitfűre.

- Fűzérkéi 2 — sok viráguak, mindegyik virágban van terme és poroda is. **Czimbör. *Elymus*.** 2
6. Polyvái 3–4 viráguak, polyvája kopácsai domboruak, ormótlanok, a hegyei 2–4 foguak, kalászosak vagy kalásztalanok, külső ondói hegyein 1–4 kalász van. **Kalászbojt. *Acgilops*.** 1
- Polyvái kopácsai ormósak, külső ondója kalászos vagy kalásztalan. 7.
7. Kopácsai tojásdadok, vagy tojásdad láncásak, fűzérkéiben több virág van. **Buza. *Triticum*.** 3
- Kopácsai áralakuak; fűzérkéiben két virág s e mellett egy harmadik virággá ki nem fejlett pótlék, vagy durvány van. **Rozs. *Secale*.** 3
8. Fűzérkéi fűzére bütykein kettenként állanak, egyike kocsánykátlan, másika kocsánykás; a kocsánykátlanban terme és poroda a kocsánykásban csupán poroda van. Fűzére ujjas. **Fenyér. *Andropogon*.** 22
- Fűzérkéi rövid, vagy hosszú kocsányuak. 9.
9. Fűzérkéi egy viráguak, vagy olyanok, hogy ezen egy virága mellett van egy felső, vagy két alsó virágot helyettesítő pótlék. 10.
- Fűzérkéi 2 — sok viráguak, alsó virágaiban néha nincsenek tenyészszervek, vagy csak porodák vannak bennök, felső virágai gyakran elsatnyultak. 25.
10. Fűzérkéi hátuk felől lapítottak. 11.
- Fűzérkéi oldalról lapítottak. 15.
11. Polyvája 3 kopácsu. 12.
- Polyvája 2 kopácsu. 13.
12. Murvája nincs. **Köles. *Panicum*.** 20
- Murvája virága kocsányjai tövéhez nőtt kalászalaku sertékből áll; bugája fűzéralaku. **Muhar. *Setaria*.** 21
13. Polyvája alsó kopácsa igen kicsiny, hártyás, a felső bőrnemű, tövises, ondói hártyások. **Polyvaborz. *Tragus*.** 20

Polyvái kopácsai egyenlők. **14.**

14. Porczogóssá váló ondói kalásztalanok.

Kásafű. *Milium.* 17

Porczogóssá váló ondói kalászosak, kalászsai lehullók.

Kásakalász. *Piptatherum.* 22

15. Polyvája nincs s magvát bezáró ondói csaknem egyenlők, kalásztalanok.

Dureza. *Leersia.* 20

Polyvája kétkopácsu. **16.**

16. Virága tövén két kalásztalan pikkely- vagy ondóalaku murva van. **17.**

Polyvája 1–2 virágu, vagy egy virágu, de ennek tövén egy másik virágot helyettesítő murva van. **18.**

17. Porodája 3; bugája füzéralaku vagy karélyos; ondói kalásztalanok, fénylők, kisebbek, mint a tövökön levő kopácsok. **Polyvacsukk.** *Phalaris.* 18

Porodája 2; virága tövén a 2 kalásztalan murván belől, két kalászos ondója van, melyek a legbelső és a valóságos ondójánál valamivel nagyobbak.

Porodapár. *Anthoxanthum.* 13

18. Füzérkéje tetejéből kinyuló bibéje fonalaku. **19.**

Füzérkéje hegye alól, vagy a tövéről induló bibéje legyezőalaku, vagy tollas. **21.**

19. Két kopácsu polyvájában egy ondója van; füzérkéi egy viráguak, második virágot pótló murva nélkül. **Ecsetpázsit.** *Alopecurus.* 19

Két kopácsu polyvájában két ondója van. **20.**

20. Kopácsai csaknem egyenlők, ormósak, lapítottak, hegyök le van csapva (néha hegyes), hosszabbak, mint ondói. **Komócsin.** *Phleum.* 18

Kopácsai kurtábbak, mint ondói; ondói egyenetlenek, láncások, a felső hosszabb. **Bajuszfü.** *Crypsis.* 19

21. Megnyult bibeszárán ülő bibéje a virág hegye alól indul ki s legyezőalaku. **22.**

Kurta bibeszáron ülő tollas bibéje füzérkéje tövén ér ki. **23.**

22. Polyvája kopácsai boltosak, 2 viráguak, hegyes ondói polyváival egyenlő magasak; magva szabad, virágzata fürtösen bugás, féloldali.

Hernyóka. *Beckmannia.* 18

Polyvája kopácsai keskenyek, kinyíltak; szálas felső ondója kivölgyelt, az alsó oldalról lapított, tojásdad; virágzata füzéres, füzére ujjas.

Csillagpázsit. *Cynodon.* 18

23. Alsó ondója hengeresen lapított, porczogós, melynek tetején állandó, erős, tövön czikkos kalásza van.

Hajka. *Stipa.* 18

Alsó ondója nincs hengeresen lapítva, kalásza tövön nem czikkos. 24.

24. Ondója hártyás, kopasz, vagy a töve igen kurta szőrrel van körülvéve.

Tippan. *Agrostis.* 17

Ondója tövét, keresztmetszeténél hosszabb szőrök környezik.

Nádtippan. *Calamagrostis.* 16

25. Fonalaku bibéje virága hegyéből hosszan kinyulik; füzérkéje 2-6 virágu; alsó ondója épélű, fulánkös vagy kalászos, vagy a hegye 3-5 fogu, fogai fulánkösök, vagy kalászosak.

Bibikra. *Sesleria.* 12

Bibéje vagy a virág hegye alatt, vagy tövén nyulik ki, ívalaku, vagy tollas. 26.

26. Ívalaku bibéje a virág hegye alatt nyulik ki. 27.

Tollas bibéje a virág tövén nyulik ki. 28.

27. Füzérkéi sok viráguak, alsó virágaiban csak poroda a többiben poroda és terme van; virágait kocsnýkájáról növő hosszú szőrök veszik körül.

Bognád. *Phragmites.* 11

Füzérkéi három viráguak; két alsó virágában három három poroda terme nélkül, felső virágában két poroda és terme van.

Harmadmag. *Hierochloa.* 13

28. Füzérkéiben tökélyes tenyészszervű virágai mellett, vannak olyanok is, melyek csak porodások. 29.

Füzérkéiben minden virágban megvan a poroda is, terme is. **31.**

- 29.** Virágai kalásztalanok, az alsó vagy a két alsó tökélyes tenyészszervekkel bir, a második vagy a harmadikban csak poroda van, melybe aztán még egy vagy több elsatnyult virág van befoglalva.

Léhapót. *Melica.* 12

Füzérkeje két virága közül az egyik legalább kalászos. **30.**

- 30.** Meggyökönt hosszú kalászu alsó virága porodás, tökélyes tenyészszervű, felső virága kalásztalan, vagy csak kurta kalászu. **Ürezab. *Arrhenatherum.*** 13

Kalásztalan alsó virágában meg van a terme is, a poroda is, kalászos felső virágában csak poroda van.

Mézfü. *Holcus.* 13

- 31.** Bibeszára vagy bibéje, szőrös hegyű maghona közepén felüli előoldalából nő ki; füzérkéi sokvirágúak; virágai láncásak, vagy tojásdad láncásak, kalászosak vagy kalásztalanok. **Rozsnok. *Bromus.*** 6

Bibeszára maghonából másként nő ki. **32.**

- 32.** Kalásza alsó ondója háta közepéből, vagy a tövéből nő ki. **33.**

Kalásza alsó ondójának vagy a hegyéből, vagy a hegye alól nő ki, vagy nincsen is kalásza. **35.**

- 33.** Ondója tövéről növvő kalásza felső része bunkós, közepén gyűrűs, ondója hegye épélű.

Bunkópót. *Corynephorus.* 15

Kalásza hegyes. **34.**

- 34.** Alsó ondója hegye csonka, négyfogu, tövéről vagy a hátáról növvő kalásza tövön megcsavarított, meggyökönt vagy csaknem egyenes. **Nápicz. *Aira.*** 16

Alsó ondója hegye két metszetű vagy két kalászu, hátáról növvő kalásza tövön meg van csavarodva.

Zab. *Avena.* 13

- 35.** Felső ondója szélén fésű alaku serte szemszörök vannak. **Nyelecz.** *Brachypodium.* 5

Felső ondója szélén finom szemszörök nőttek, szörös vagy kopasz, de nem fésűalakulag sertés. **36.**

- 36.** Alsó ondója tojásdad, tőmpa, felpuffadt hasu, tövén fülesen szívalaku; kalásztalan; polyvája 3 — sok virágu; füzérkéi kétsorúak, kocsányosak.

Rezge. *Briza.* 8

Polyvája nem hasas; füzérkéi kocsányosak; bibeszára igen kurta vagy nincsen. **37.**

- 37.** Virága háta felől lapított ormós. **38.**

Virága félhengeres vagy hengeres, nem lapított s ormótlan. **41.**

- 38.** Alsó ondója ép, kicsípett vagy két metszetű hegyén kalász vagy fulánk nőtt. **39.**

Kalásztalan ondói tojásdadok vagy láncsások. **40.**

- 39.** Felső ondói tojásdadok, hegyei befelé görbültek, az alsók egyenetlen oldaluak; füzérkéi 3 — s több viráguak.

Ebir. *Dactylis.* 8

Ondói láncsások, egyenesek, füzérkéi 2-sok viráguak, nagy polyvái virágát betakarják; bugája füzéralaku.

Polyvabur. *Koeleria.* 12

- 40.** Virágai főkocsányja bütykeivel hullanak le; bibeszára igen kurta vagy nincs. **Perje.** *Poa.* 8

Alsó ondója lehulló, felső ondója a főkocsányon s vele együtt állandó; bibeszára megnyult.

Bajuszpázsit. *Eragrostis.* 10

- 41.** Virága háta félhengeres, egyébként hosszukás, vagy kupalaku, befelé csaknem hasas. **42.**

Virága háta hengeres, egyébként láncsás vagy ár alaku, befelé nem hasas; felső ondója szélén finom szemször nőtt. **43.**

- 42.** Virágai hosszukások, tompák, kalásztalanok.

Édpázsit. *Glyceria.* 10

Virágai befelé hasasodó tövüktől kezdve kupalakuak. kalásztalanok, vagy kalászosak, ez esetben kalászsai egyenesek. **Kéhencz. *Mollinia.*** 11

43. Egyes füzérkéje tövét, változtatva két soru szárnyas kopácsokból alakult murva fedí.

Czinczor. *Cynosurus.* 8

Ilyen murvája nincs; felső ondója szélén finom szemszörök nőttek. **Csenkesz. *Festuca.*** 5

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

1. Csészéje 3–4 metszetű vagy hasábu; bokr. 3–4 szirmu; tokja 3–4 rekeszű. (VIII. Ser. 4. R.)

Látonya. *Elatine.* 241

Csészéje 5 hasábu vagy 5 levelű; bokr. 5 szirmu. **2.**

2. Szirmai 2 hasábuak. (X. Ser. 3. R.)

Csillaghúr. *Stellaria.* 229

Szirmai épek, kicsípettek, vagy fogasok. **3.**

3. Virágzata 5–7 virágu ernyő; szirmai fogasok, porodája 3–5; tokja 6 fogu. **Olocsán. *Holosteum.*** 228

Virágai magánosak; szirmai épek, vagy alig kicsípettek. **4.**

4. Tokja 3 kopácsu. (X. Ser. 3. R.) **Ludhúr. *Alsine.*** 227
Tokja 6 kopássú. (X. Ser. 3. R.)

Homokhúr. *Arenaria.* 228

IV. Sereg. **NÉGYPORODÁSOK.** Tetrandria.

1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Virágai tökélyesek. **2.**

Virágai tökélytelenek. **18.**

2. Virágai egy közös vaczokra csoportosan nőttek. csoportja alatt galléros; csészéje kettős; bokré-tája egy tagu. **3.**

Virágai csoportosak, csoportja gallértalan, csészéje egyszeres. **7.**

3. Szára ormói és kocsányjai fulánkosak; galléra levelei csillagalakulag kiterültek; polyvájánál hosszabbak; vaczka kupalaku, polyvás, polyvái fulánkosan vagy sertésen szemszörösek; esészéje karimája fogas vagy csipkés; bokrétája 4 metszetű.

Mácsonya. *Dipsacus.* 86

Szára és kocsányjai fulánktalanok; vaczka lapos vagy domboru. 4.

4. Vaczka érdes, szőrös, polyvátlan; galléra levelei csillagalakuan kiterülnek; külső esészéje 4 vagy több kurta fogu; belső esészéje medencezealaku, 5—sok serte fogu; bokrétája 4 metszetű.

Kazupa. *Knautia.* 87

Vaczka polyvás. 5.

5. Galléra félgömbalaku, tömötten fedelékes, polyvájánál kurtább, fejéres; külső esészéje 4 — sok fogu, a belső tál vagy medencezealaku vagy sok fogu vagy épélű; bokrétája 4 metszetű.

Fejvirág. *Cephalaria.* 87

Galléra csillagalakulag kiterült, 1 — több soru, polyvájánál hosszabb; belső esészéje tálalaku 1–5 kalász fogu, vagy épélű. 6.

6. Bokrétája 4 metszetű; fünnemű külső esészéje 4 fogu.

Sutabub. *Succisa.* 87

Bokrétája 5 metszetű; külső esészéje harang vagy kérekalaku, esészéje karimája áttetsző hártaszegélyű.

Sikkantyu. *Scabiosa.* 87

7. Bokrétája egy tagu. 8.

Bokrétája 4 szirmu. 15.

8. Bokrétája alsó. 9.

Bokrétája felső. 12.

9. Virágsoportja gombos vagy füzéres. 10.

Virágai magánosak. 11.

10. Virágsoportja gomboa; esészéje 5 metszetű; színes bokrétája karimája csaknem ajakas, felső

ajaka kisebb, 2 metszetű, az alsó 3 metszetű; szütyő termése egymagu. **Gubóvirág. Globularia.** 145

Virágcsoportja füzéres vagy gombos; csészéje 4 metszetű; hártyanemű bokrétája 4 metszetű, metszetei letüremlettek, toktermése sok magvú, derekán nyíló. **Utifü. Plantago.** 82

11. Csészéje 5 fogu; bokrétája csöves-harangalaku, 5 metszetű; kocsányja és levelei a tövéről nőnek. (XIV. Ser. 2. R.) **Iszaprojt. Limosella.** 159

Csészéje 4-9 metszetű vagy hasábu, vagy féloldali vagy buroknemű; bokr. ékalakuan harangalaku. 4-7 metszetű; bibéje 2; virága szárhegyi. (V. Ser. 2. R.)

Tarnics. Gentiana. 130

12. Bokrétája kerékalaku, lapos, 2-5 metszetű; csészéje fogai alig kivehetők. 13.

Bokrétája töleséres vagy töleséresen harangalaku, karimája 4 metszetű. 14.

13. Bokrétája 4-5 metszetű; bogyónemű termése husos, kettős. **Buzér. Rubia.** 125

Bokrétája kerékalaku 4. ritkán 3 metszetű; száraz termése kettős. **Galaj. Galium.** 122

14. Töleséres bokrétája 3, 4-5 metszetű, 4-6 fogu. csészéje állandó, megérett, magva tetején is ott áll.

Magabár. Scherardia. 126

Harangalaku vagy töleséres bokrétája 3-4 hasábu; csészéje fogai alig kivehetők. nem állandó.

Müge. Asperula. 123

15. Termése csontár. 16.

Termése tok vagy makkocska. 17.

16. Csontára porczogós, hosszában nyíló; bokrétája 4-7 szirmu; porodái 4-5 szirma előtt állnak. (V. Ser. 1. R.) **Benge. Rhamnus.** 245

Csontár termése husos, 2 rekeszű. **Somfa. Cornus.** 185

17. Toktermése színes, 3–5 rekeszű; 4–5 porodája bibircsós váncosához nőtt. (V. Ser. 1. R.)

Kecskerágó. *Evonymus.* 244

Makktermése 4 szarvu, egyrekeszű, egymagu.

Sulyom. *Trapa.* 258

18. Faféle növény, levelei ezüstszerű felomlásosak; leple harangalaku, 4–5 metszetű, tövön csöves; porodája 4–5; maghona leple csövébe van rejtve, szabad; bibeszára fonalaku.

Ezüstfa. *Eleagnus.* 82

Fűféle növény. 19.

19. Levelei szárnyaltak; virágzata gombos; csészéje 4 hasábu, felső; 4 ormóju maghonát 2–3 murva környezi.

Vérfő. *Sanguisorba.* 268

Levelei épek, áralkuak vagy tojásdad-láncásak. 20.

20. Leple 4 fogu, átellenes 2 foga nagyobb; porodái leple tövéhez nőttek.

Szikőr. *Camphorosma.* 73

Leple harang vagy tölcseralaku. 21.

21. Leple harangalaku, virágai felemások, t. i. van porodás és termés és pusztán termés virága; bibéje ecsetalaku.

Falfű. *Parietaria.* 65

Leple tölcseralaku, 4–5 metszetű; porodája 4–5, szőr-csomó foglalja be; csontára egymagvu.

Bögretok. *Thesium.* 80

2. Rend. **Négyterméjűek.** Tetragynia.

1. Leple 4 hasábu; csontára 4, kocsánytalan. Vízi növény.

Uzány. *Potamogeton.* 56

Csészés és bokrétás viráguak. 2.

2. Más növényeken élődő; bokr. 4–5 metszetű; tokja 2–4 magva. (V. Ser. 2. R.)

Fűnyög. *Cuscuta.* 152

Nem élődi növény. 3.

3. Csészéje 4–5 levelű; bokr. 4–5 szirmu; tokja 4–5 kopácsu; magva vesealaku. (X. Ser. 6. R.)

Szagyán. *Sagina.* 226

Csészéje 4-9 metszetű vagy hasábu, vagy féloldali s
buroknemű; bokr. egytagu, 4-5 metszetű; tokja
2-4 magvu. (V. Ser. 2. R.) **Tarnics. *Gentiana*.** 130

V. Sereg. ÖTPORODÁSOK. Pentandria.

1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Virágai tökélyesek. 2.

Virágai tökélytelenek. 48.

2. Bokrétája vált szirmu. 3.

Bokrétája egytagu. 10.

3. Bokrétája felső. 4.

Bokrétája alsó. 5.

4. Bokrétája 5 szirmu, szirmai nyakasok; termése sok- magvu bogyó.

Ribiszke. *Ribes*. 187

Bokrétája 5-20 szirmu, szirmai tövön szélesek; poro-
dája 5-10; termése 5-10 rekeszű bogyó.

Borostyán. *Hedera*. 184

5. Bokrétája szabálytalan. 6.

Bokrétája szabályos. 7.

6. Öt levelű csészéje tövei pillenpátyosak; bokrétája 5 szirmu, az alsó szirma sarkantyus. **Ibolya. *Viola*.** 221

Ötlevelű csészéje szabálytalan, hátsó levele a többi-
nél sokkal nagyobb, szirmnemű és sarkantyus,
két első levele igen apró, néha meg sincs; bok-
rétája 5 szirmu, oldalt álló szirmai páronként együ-
vé nőttek, portokai együvé ragadtak.

Fájdívirág. *Impatiens*. 255

7. Termése 2 rekeszű bogyó; bokrétája 5 szirmu, hegyő- kön összeragad s a maghonról aljukkal válnak el.

Szőllő. *Vitis*. 244

Termése nem bogyó 8.

8. Termése 3-5 rekeszű színes tok; 4-5 szirmu bokré- tája csészéjéhez, szirmaival váltogató 4-5 poro- dája pedig bibiresős vánkoshoz nőttek.

Kecskerágó. *Eronymus*. 244

Termése csontár. **9.**

- 9.** Csontára porczogós, hosszában felnyíló; 4-7 szirmu bokrétája csészéjéhez nőtt; porodái szirmai előtt állanak, néha igen kicsinyek vagy nincsenek is.

Benge. *Rhammus*. 245

Fel nem nyíló csontárát köralakú hártyaszárny segélyezi.

Tüskepár. *Paliurus*. 245

- 10.** Bokrétája alsó **11.**

Bokrétája felső. **44.**

- 11.** Termése 2 v. 4 makkoeska, mindenik makkoeska 1 magvu, vagy 2 makoeska s ilyenkor mindenik makkoeska 2 magvu. **12.**

Termése tok. **27.**

Termése bogyó. **41.**

- 12.** Maghona 4 forradásu alig látszik, hogy négy, mely megérésekor lapos alju 4 makkoeskára válik el; nyílt torku és töleséres bokrétája karimája ránczos.

Kunkor. *Heliotropium*. 145

Maghona 4 vagy 2, melyekből azonban nem mindenkor fejlik ki mind a 4 makkoeskája. **13.**

- 13.** Makkoeskái hátukkal állandó bibeszárához nőnek. **14.**

Makkoeskái az alattok levő vánkushoz nőnek. **17.**

- 14.** Termése csészéje virágzás után megnő s makkoeskáival együtt lapítottá fejlik.

Magiszák. *Asperugo*. 150

Termése csészéje harangalaku vagy kiterült. **15.**

- 15.** Makkoeskái puha tüskések, bojtorjánosak. **16.**

Makkoeskái símák, laposak, a hegyöknél összevont s behajlott élű hártyaszegélyűek.

Köldöncz. *Omphalodes*. 151

- 16.** Makkoeskái puha tüskéjűek, laposak.

Árnő. *Cynoglossum*. 151

Makkoeskái háromszögűek, élőkön bojtorjánosak.

Sünmag. *Echinosperrum*. 149

17. Makkoeskái tövén egy felpuffadt és sinóros gyűrű van, a gyűrűn belől eső alja homoru. 18.

Makkoeskái alja nem homoru. 22.

18. Bokrétája hengeres, harangalaku; áralaku boltpikkelyei kuposan hajlanak össze.

Nadálytő. *Symphytum*. 146

Bokrétája töleséres vagy gyertyatartóalaku. 19.

19. Bokrétája görbenyaku; torkát 5 tompa bolt pikkely szűkíti el.

Nyakó. *Lycopsis*. 147

Bokrétája egyenes nyaku. 20.

20. Bokrétája torka nyílt, szakálás vagy kurta szőrös.

Apácz. *Nonnea*. 146

Bokrétája torka be van záródva. 21.

21. Boltpikeiyei tompák, babugosak.

Atraczel. *Anchusa*. 147

Boltpikkelyei kurták s portokai alánöttek; gyökere a kezét pirosra festi.

Alkanna. *Alkanna*. 149

22. Makkoeskája 2, mindenik makkoeskákan két mag van; hengeres-harangalaku bokrétája torka nyílt; portokai nyílalakuak, tövön összekapcsolódtak.

Szeplén. *Cerithe*. 145

Makkoeskája 4. 23.

23. Bokrétája torkát 5 kopasz boltpikkely zárja be; makkoeskái prémetlenek.

Nefelejts. *Myosotis*. 149

Bokrétája torkában nincsenek pikkelyek. 24.

24. Bokrétája torka szőrös. 25.

Bokrétája torka kopasz. 26.

25. Csészéje 5 metszetű vagy fogu, 5 ormóju, termése megéréskor felfuvódott.

Gálna. *Pulmonaria*. 148

Csészéje 5 hasábu, termése megéréskor sem változik; bokrétája torka szőrös 5 ránczú.

Kőmag. *Lithospermum*. 148

26. Bokrétája harangalaku, lassanként kiszélesedő ferde karimájú; tojásdad portokai szabadok.

Kígyószisz. *Echium*. 146

Bokrétája hengeres-harangalaku; nyílalaku portokai tövön összekapcsolódtak. **Vértő. Onosma.** 148

27. Tokja 1 rekeszű. **28.**

Tokja 2-5 rekeszű. **35.**

28. Tokjok közepén szabadon álló magoszlopuk van. **29.**

Tokjok oldalához nőtt 2 magtartójuk van. **34.**

29. Bokrétája metszetei csöve oldalára hátra türemlettek, bokrétája csöve harangalaku.

Türtszírom. Cyclamen. 168

Bokrétája tölcséres, vagy gyertyatartó, vagy kerékalaku. **30.**

30. Csészéje 5 metszetű. **31.**

Csészéje 5 hasábu. **32.**

31. Bokrétája csöve hengeres vagy ékalaku.

Kankalin. Primula. 168

Bokrétája tojásdad, hegye felé elszűkül.

Müköcs. Androsace. 167

32. Tokja derekán nyíló; bokrétája kerékalaku, 5 hasábu.

Tikszem. Anagallis. 169

Tokja 5 kopácsesal nyíló. **33.**

33. Bokrétája gyertyatartó alaku, csöve hengeres, karimája 5 hasábu (*fésűalakulag szárnyalt levelű vízínövény*).

Tónya. Hottonia. 169

Bokrétája kerékalaku, 5 hasábu.

Lizinka. Lysimachia. 168

34. Bokrétája tölcséres, karimája 5 hasábu, hasábjai belőlről szakálosak; bibéje ép.

Vidrafű. Menyanthes. 130

Bokrétája kerékalaku, 5 hasábu, torka szakálás; bibéje 2 hasábu.

Eleczke. Limnanthemum. 130

35. Csészéje állandó. **36.**

Csészéje lehulló, azonban az alja gyűrűsalakban maghonán marad; termése tüskés.

Redőszírom. Datura. 154

- 36.** Tokja hasas, teteje felé nyakas s itt köröskörül kupakosan nyílik fel; bokrétája tölcséres.

Csalmatok. *Hyosciamus.* 154

Tokja kopácscsal nyiló. **37.**

- 37.** Bibéje kettő **38.**

Bibéje egy **39.**

- 38.** Bokrétája tölcséres vagy gyertyatartó alaku; portokai elvirágzás után srófosan megcsavarodnak.

Földepe. *Erythraea.* 131

Bokrétája tölcséresen harangalaku, 5 ránczú.

Szulák. *Convolvulus.* 151

- 39.** Bokrétája tölcséres. 5 ránczú; tokja 4 foggal nyílik.

Dohány. *Nicotiana.* 154

Bokrétája kerék- vagy gyertyatartó alaku. **40.**

- 40.** Bokrétája kerékalaku; porodái egyenetlenek, portokai szálcáin keresztbe vagy ferdén állanak.

Farkkóró. *Verbascum.* 154

Bokrétája gyertyatartó alaku, metszetei ferdén csonkák; 2 maghonának 1 közös bibeszára van.

Meténg. *Vinca.* 129

- 41.** Bogyóját felfuvódott veresszinű csészéje zárja be; bokrétája kerékalaku.

Páponya. *Physalis.* 153

Bogyója szabad. **42.**

- 42.** Portokai hegyeiken 2 lyukkal nyílnak fel; bokrétája kerékalaku; bogyója kiterült csészéjén ül.

Csucsór. *Solanum.* 153

Portokai oldalról nyílnak. **43.**

- 43.** Bokrétája tölcséres, torkát szálcái szőrei bezárják; termése csészéje kicsiny s bogyója legalját fedi.

Fánzár. *Lycium.* 152

Bokrétája harangalaku, két rekeszű bogyója tövét megnőtt csészéje környezi.

Nadragulya. *Atropa.* 153

- 44.** Termése tok. **45.**

Termése 2-3 rekeszű bogyó; bokrétája szabálytalan; cserje.

Lonez. *Lonicera.* 127

45. Tokja tetején vagy kopáccsal nyílik, vagy kilyukad. 46.

Tokja oldalain lyukadozik ki. 47.

46. Tokja 5 kopáccsal nyíló, egy rekeszű; porodája 10, melyek közül 5 terméketlen felebb áll; csészéje csöve maghona fele részével egybenőtt.

Számolya. *Samolus*. 169

Tokja tetején lyukad ki, két rekeszű; portokai tövön csillagformára összenőttek s bibeszárát körülfogják; szálcái áralakuak.

Csékesillag. *Jasione*. 120

47. Bokrétája 5 hasábu, hasábjai felül összenőttek, alól szabadok; szálcái tövön széles 3 szögűek, portokai szabadon állanak; tokja 2-3 rekeszű.

Raponez. *Phyteuma*. 120

Bokrétája harangalaku, 5 karélyu vagy 5 metszetű, tövön elszélesedett szálcái maghonát fedik; tokja 3-5 oldal lyukkal nyílik ki.

Csengetyűke. *Campanula*. 120

48. Leple felső, állandó 4-6 metszetű, tölcéséres, leplehez nőtt 4-5 porodáit egy szőr csomó fogja be; csontára egy magvu.

Bögretok. *Thesium*. 80

Leple alsó, öt hasábu. 49.

49. Porodája 10, melyek közül az 5 váltogatva állónak nincs portoka. 50.

Porodája 5-8; levelei váltogatók; pálhái hártya-tölcéséres (VII. Ser. 1. R.)

Czikkszár. *Polygonum*. 78

50. Szárhegyi gombos virágát száraz hártya s ezüst színű nagy murvák veszik körül; leple hasábjai láncások, hegyesek; bibeszára 2 metszetű.

Aszgallér. *Paronychia*. 225

Oldalt álló csomós virágait, apró murvák környezik; leple csészenemű, hasábjai tojásdadok, tom-pák; bibéje 2.

Porczika. *Herniaria*. 225

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

Lapon

1. Virága tökélytelen. 2.

Virága tökélyes. 13.

2. Faféle növény. 3.

Fűféle növény. 4.

3. Leple harangalaku 4-5 vagy 8 metszetű; virágai oldali csomót alkotnak, a fa kilevelezése előtt nyitnak; termése lapos leppendék. **Szilfa.** *Ulmus.* 63

Leple 5-6 hasábu, virágai fiatal hajtásai levelei hónaljaiban magánosak; termése csontár.

Czeltis. *Celtis.* 64

4. Leple nincs; csészéje 4-5 fogu; megkeményedett csészéje fenekén ülő termése 1 magvu. (X. Ser. 2. R.)

Sziklár. *Scleranthus.* 225

Leplesek. 5.

5. Virágaiban néha van poroda is, terme is, azonban rendesen 1 laki. (XXI. Ser.) **Maglapél.** *Atriplex.* 71

Virágaiban mindig van terme is poroda is. 6.

6. Leple 1-3 áttetsző pikkelyecskékből áll; szárnyas termése egyik oldalán domboru.

Poloskamag. *Corispermum.* 74

Leple 5 metszetű vagy 5 hasábu, néha 3 hasábu. 7.

7. Ötmetszetű leple tövön egy husos csővé huzódik össze, mely maghonát magába zárja s a melyre porodái is növe vannak.

Czékla. *Beta.* 69

Öt hasábu leple tövön husos csővé nem húzódik össze. 8.

8. Leple hasábjai hátán, pilise vagy pótja van. 9.

Leple hasábjai hátán nincs pilise vagy pótja. 11.

9. Leple hasábjai széllyelálló túskealaku 5 póttá alakultak.

Sünhaj. *Echinopsilon.* 75

Leple hasábjai nem túskealakuak. 10.

10. Leple hasábjai hátán keresztbe álló pót van; csirája csavaros; levele hegyei tövisesek.

Savar. *Salsola.* 74

Leple hasábjai hátán keresztben álló hártyanemű szárny, vagy keresztben álló ráncz van; csirája gyűrűalakú; levelei nem tövises hegyűek.

Seprőfü. *Kochia*. 73

- 11.** Magvai felállóak vagy vannak közöttük vízirányosak is; leple 3–5 hasábu; lapított szütyő termését száraz vagy bogynemű leple takarja.

Mángolt. *Blitum*. 71

Magvai vízirányosan állók. **12.**

- 12.** Magvait kemény kéreg borítja; csavaralaku lapos csirája kevés fejérnyéljét 2 csomóra osztja.

Sutlap. *Schoboeria*. 74

Magvait kemény kéreg borítja; gyűrűalakú csirája lisztes fejérnyéljét keríti. **Libatopp. *Chenopodium*. 69**

- 13.** Bokrétája egy tagu, alsó. **14.**

Bokrétája 5 szirmu. **17.**

- 14.** Kettős maghonán egy a bibéje. **15.**

Maghona egy. **16.**

- 15.** Bokrétája kerékalaku, 5 hasábu, porodái tövön, bokrétája torkát beleplező, husos, taplós, 5 fogu hengerbe nőttek össze; két hegyes tűszőben levő magvai selyem takaróba vannak foglalva.

Czinka. *Cynanchum*. 130

Bokrétája 5 hasábu, hasábjai többnyire hátra türemlettek; tojásdad husos-taplós csomóba nőtt porodái maghonát befedik; hasas vagy kihegyesedő tűszőbe zárt magvai gyapot takaróba vannak foglalva.

Krepin. *Asclepias*. 129

- 16.** Bokrétája ékalakuan-harangalaku. vagy nyakas gyertyatartóalakú. karimája 4–7 metszetű; csészéje 4–9 metszetű vagy hasábu, vagy féloldali s burok-nemű, bibeszára 2 vagy 1, bibéje 2.

Tarnics. *Gentiana*. 130

Bokrétája és csészéje kancsóalakú; 4-5 metszetű; porodája 4-5; tokja 2-4 magvu. Más növényeken élődik.

Fünyüg. *Cuscuta*. 152

17. Bokrétája alsó; fa vagy cserje; levelei szárnyasok; termése felfuvódott hólyag. **Halyogfa.** *Staphylea*. 244
Bokrétája felső. (Az ernyősök.) 18.

18. Virágzata gombos vagy egyszerű ernyő.*) 19.

Virágzata kétszeres ernyő. 20.

19. Magvai visszás-tojásdadok, sinórtalanok, pikkelyesek vagy puposak; virága gombjai kerekdedek vagy tojásdadok; 5 fogu csészéje hegyei tövisen végződők; szírmái felállók. **Iringó.** *Eryngium*. 170

Magvai hosszudadok, félmagvacskáin kiálló ránczosan fogasolt 5 sinór van; felemás virágai hosszú kocsányuak, gallérkái láncsások, színesek.

Zapócza. *Astrantia*. 170

---

*) Az ernyősféle növények termetökre nézve igen nagyon hasonlítván egymáshoz, megkülönböztető nemi jegyeiket csupán magvaikon lehet feltalálni; az ernyősöket vizsgáló fűvész ennél fogva ezen növények magvain a következő jegyeket keresse:

1. Az ernyősféle növény félérett vagy érett *egész magva* (makkocskája = diachenium) két *félmagvacskára* (mericarpia) válik el, melyek kétfelé ágazó fonalaku kocsánykái végein függenek; mindenik félmagvacskában van bél (fehérnye = albumen) s ebbe van foglalva a csirája.

2. A kétfél magvacska külső részét, a mag *hátának*, egymáshoz fekvő lapjaikat pedig, *belső* vagy *érintkezési lapjának* (comissura) hívják.

3. Mindenik félmagvacska hátán 5 fő s e mellett néha 4 mellék kiálló vonal = *sinór* (stria) van; ezen sinórok vagy fonalakuak vagy tüskések vagy hártyszárnyasok.

4. A sinórok közein eső völgyecskéket *rovátk-nak* (vallecula) hívják, ilyen rovátkok a *belső* vagy *érintkezési* lapon is vannak.

5. A rovátkokban néha 1-3 gyanta anyagu olajos csík nyulik végig, melyet egyszerűen *olajcsíknak* (vitta) fogunk nevezni.

20. Mindkét fél magvacsakája bele, az egymást érintő lapok felől, lapos vagy domboru. **21.**

Mindkét félmagvacsakája bele, az egymást érintő lapok szélén vagy begöngyölödött, vagy egy mélyecske rovátk van rajta. **49.**

21. Fél magvacsakáján 5 fő sinór van, mellék sinórjai nincsenek. **22.**

Félmagvacsakáján 5 fő és 4 mellék sinór van; az egész magva háta felől kisebb nagyobb mértékben lapított. **46.**

22. Egész magva oldalról éle felől; lapított, fő sinórjai fonalaknak. **23.**

Egész magva keresztmetszete kör alakú, vagy háta felől lapított, de nem lencse alakú; fősinórjai fonalaknak, vagy hártyszárnyasok. **32.**

Egész magva háta felől lapos vagy lencse alakúan lapos, széle vagy meg van vastagodva, vagy hártya karima (szárny) veszi körül. **40.**

23. Szirmai épek, csészéje szélei ki nem vehetők. **24.**

Szirmai visszás-szívesek; szirmain levő karélyocskái befelé hajoltak. **26.**

24. Levelei épek; galléra 1 — több levelű vagy nincs, gallérkája több levelű. szirmai csonkák, begöngyölödtek. sárgák; magva tojásdad.

Szingallér. *Bupleurum*. 174

Levelei szárnyasok vagy szárnyason hasogattak. **25.**

25. Tojásdad szirmai csillagosan kiterültek, hegyeik begöngyölödtek; magva kerekded két göcsű; rovátkáiban 2-3 olaj-csík van. **Zeller. *Apium*. 171**

Tojásdad szirmai befelé hajlott karélyocskája miatt kisebb nagyobb mértékben csorba; magva tojásdad, csaknem 2 görcsű; galléra nincs, gallérkája több levelű.

Petrezselyem. *Petroselinum*. 171

26. Csészéjének alig van, vagy nincs széle. **27.**

Csészéje 5 fogu. **29.**

27. Rovátkaiban 3 olajcsík van; magva tojásdad lapított, 2 göcsű; bokrétája szabályos, széllyelálló bibeje hajszáialaku. **Pimpinella. Pimpinella.** 177

Rovátkaiban vagy nincs olajcsík vagy csak 1 van. 28.

28. Rovátkaiban nincs olajcsík; hegyén behasított termésthordó kocsánykái sertealakuak; galléra és gallérkája nincs. **Baktopp. Aegopodium.** 172

Rovátkaiban egy olajcsík van, termése hosszukás; bibeszárai hátrahajoltak; galléra és gallérkáái 1–3 levelűek. **Kömény. Carum.** 172

29. Rovátkaiban 1 olajcsík van. 30.

Rovátkaiban 3 olajcsík van. 31.

30. Magva gömbded; lapított, csaknem 2 göcsű; rovátkait betöltő olajcsíkjai sinórjainál kijebb állanak; fejrnyéje keresztmetszete körökalaku (tögyökere rekeszes). **Csomorika. Cicuta.** 171

Magva hosszukás; sinórjai fonökaluak; fejrnyéje hengeres, elöl lapos; szirmai visszás-szívesek.

Sarlófű. Falcaria. 172

31. Magva tojásdad, csaknem 2 göcsű; rovátkaiban és belső lapján 3— sok olajcsík van, külső olajcsíkjaikat kérges magrejtője fedezi; fejrnyéje átmetszete kör- vagy hatszögalaku; galléra és gallérkáái soklevelűek. **Korsóka. Berula.** 173

Magva tojásdad vagy csaknem 2 göcsű; rovátkaiban 3, belső lapján 6 olajcsík van; fejrnyéje átmetszete félhengeres; galléra és gallérkáái soklevelűek.

Bolonyik. Sium. 173

32. Szirmai épek, láncsások, kihegyezettek; csészéje fogai ki nem vehetők; oldal 2 sinórja széles szárnyu, szárnya szélessége félmagvacskájával egyenlő; rovátka 1, belső lapján 2–4 olajcsíkuak.

Angyélíka. Angelica. 178

Szirmai más szabásuak. 33.

- 33.** Szirmai kerekdedek, csonkák, begöngyölödöttek; fél magvacskáján kiálló tompaélű 5 sinórja van; rovátkáiban 1, belső lapján 2 olajcsíku van; galléra és gallérkáái nincsenek. **Ánizs.** *Foeniculum.* 176

Szirmai befelé hajló karélyocskájuk, vagy befelé hajolva meggyökönte. **34.**

- 34.** Szirmai felálló közepöktől befelé hajolva meggyökönte; csészéje fogai levélneműek; magvai gömbdedek, horgas sűrű tüskéjűek; ernyőcskéi gömbalakuan állanak össze, gallérkáái igen aprók.

Gombernyő. *Sanicula.* 170

Szirmai kerekdedek, visszás-szívesek vagy visszástojásdadok, karélyocskái befelé hajlók. **35.**

- 35.** Rovátkai 3, belső lapjaik 4–6 olajcsíkuak, csaknem egyenlő sinórjai élesen kiálló, vagy szárnyasok; szirmai szálas aljuak; bibeszárai hátrahajoltak; gallérkáái soklevelűek. **Szila.** *Silaus.* 177

Rovátkái egy olajcsíkuak. **36.**

- 36.** Csészéje széle ki nem vehető. **37.**

Csészéje fogas. **38.**

- 37.** Szirmai visszás-szívesek; rovátkai néha 2, belső lapjai 2–4 olajcsíkuak; oldali sínórjai szárnyai a háta sínórjai szárnyainál kétszerre nagyobbak; galléra nincs. gallérkáái sok levelűek.

Derezele. *Selinum.* 178

Szirmai egyenetlenek, ernyőcskéi szélső szirmai a belsőknél nagyobbak; rovátkai 1, belső lapjai 2 olajcsíkuak; magva gömb-tojásdad; fél magvacskája 5 sinórja kiálló, vastag s éles ormóju; galléra nincs, szálas 3 levelű gallérkája féloldali, lefüggő.

Adáz. *Aethusa.* 176

- 38.** Bibeszárai felálló; magtartó kocsánykáái belső lapjaihoz forrtak. **Haramag.** *Oenanthe.* 175

Bibeszárai lekenyultak, magtartó kocsánykáái szabadok, azaz: nem nőttek a belső lapokhoz, 2 hasábuak. **39.**

39. Magvai tojásdadok, 5 sinóruak, sinórjai kiállók vagy vastag szárnyuak; rovátkai 1-3, belső lapjaik 2-4 olajcsíkuak; szirmai visszás-tojásdadok, csorbák.

Gurgulya. *Seseli.* 176

Magvai tojásdadok, 5 sinóruak, sinórjai vastagocskák, tompák; rovátkai 1, belső lapjaik 2-4 olajcsíkuak; szirmai visszás-szívesek.

Bibepár. *Libanotis.* 177

40. Olajcsíkja igen sok, vagy a rovátkáiban 3, belső lapján 4 van; szirmai tojásdadok épek, hegyesek, hegyök felegyenesedő vagy begörbült.

Husáng. *Ferula.* 178

Olajcsíkja mindenik rovátkában 1-2 van. 41.

41. Középső 3 sinórja egymástól egyenlő távolságra van, oldal sinórjai ezektől távolabb esnek és kiszélesedett szélét érik, vagy ez által el vannak fedve. 42.

Sinórjai egymástól egyenlő távolságra vannak; olajcsíkjai fonalakuak. 44.

42. Olajcsíkjai ékalakuak; magvai széle ellapult; szirmai visszás-szívesek, a külsők néha sugárosak.

Tapsír. *Heracleum.* 180

Olajcsíkjai fonalakuak. 43.

43. Magva tojásdad vagy kerek, lapított, karimája meg van vastagodva, ránczosan görcsös; 5 sinórja alig kivehető; csészéje 5 fogu; szirmai sugárosak.

Magtaraj. *Tordylium.* 181

Magva körkörös, lapos, 5 sinórja alig emelkedik fel, igen finom, oldali 2 sinórját kiszélesedett karimájától egy rovátk választja el; belső lapja 2-4 olajcsíku; sárga virágu. **Pásztinák.** *Pastinaca.* 180

44. Csészéje széle ki nem vehető; szirmai csonkák, erősen begöngyöldöttek, sárgák; 5 sinórja fonalaku, a 3 középső élesebb, az oldalt álló 2 kisebb; belső lapja 2 olajcsíku.

Kapor. *Anethum.* 180

Csészéje 5 fogu. 45.

45. Belső lapjain 2-6 olajcsíkja alig kivehető; magvai kerekdedek vagy tojásdadok vagy hosszukások, laposak, széles hártvások; 5 sinórja fonalaku, tompa; galléra és gallérkái nincsenek, vagy 1 — sok levelűek; szirmai viasz-tojásdadok, csorbák.

Kocsord. *Peucedanum*. 178

Belső lapjai olajcsíkjaikat magrejtője befedi, egyébként a Kocsordhoz mindenben hasonló.

Tejér. *Thysselinum*. 180

46. Sinórjai kopaszok. 47.

Sinórjai serte szőrösök. 48.

47. Fő sinórjai kiállók, fonalakuak, 4 mellék sinórja kevésbé kiálló; belső lapjai 4 olajcsíkuak.

Sujtár. *Siler*. 181

Fő sinórjai fonalakuak, 4 mellék sinórja szárnyas, szárnyai épek; belső lapjai 2 olajcsíkuak.

Bordamag. *Laserpitium*. 181

48. Fő sinórjai szálas sertések, mellék sinórjai egy soros tüskések; virágai tökélyesek; galléra levélkéi szárnyason szabáltak.

Murok. *Dancus*. 181

Fő sinórjai szálas sertések, mellék sinórjai 2-3 soros tüskések; virágai felemások; galléra levélkéi épek, láncsások.

Sziromör. *Orlaya*. 181

49. Magvai tüskések; 5 fő sinórján kívül 4 mellék sinórja van, oldali két fő sinórja szárnya felületén van. 50.

Magvai nem tüskések, hanem néha sertés görcsökkel rakottak; mellék sinórjai nincsenek. 52.

50. Magvacskái 7 tüskés sinóruak, mindenik sinóron 2-3 sor tüske van; levelei egyszerűen szárnyaltak.

Degencs. *Turgenia*. 182

Háta fő és mellék sinórjai mind alakjuk, mind tüskéikre nézve különbözők; levelei 2-3-szor szárnyaltak vagy hármások. 51.

51. Magvacskái 4 tüskés sinóruak, tüskéi 1-3 soruak.

Borzon. *Caucalis*. 182

Magvacskái háta sűrű tüskés, melyek közt 3 sor
serte van.

Tüskemag. *Torilis.* 182

52. Magvacskái sinórtalanok, csaknem hengeresek, csőre
5 sinóru.

Órmánka. *Anthriscus* 183

Magvacskái sinórosak. sinóraiik egyenlők, a két
szélső a mag karimáját alkotja. 53.

53. Magvai szálas-hosszúkások, csörtelenek; magvacskái
5 tompa sinórúak; rovátkai 1 olajcsíkuak; szirmai
visszás-szívesek; bibeszára fonallalaku.

Baraboly. *Chaerophyllum.* 183

Magvai gömb-tojásdadok, oldalról kissé lapítottak;
5 sinórja kiálló, hullámosan csipkés, rovátkai
olajcsík nélküliek.

Bürök. *Conium.* 184

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

1. Virága tökélyes, alsó. 2.

Virága tökélyes, felső. 7.

2. Fák vagy cserjék. 3.

Fűféle növények. 5.

3. Tövises fulánku cserjék; tövesei párosak. (V. Ser. 1. R.)

Tüskepár. *Paliurus.* 245

Tövisnélküli cserjék. 4.

4. Csészéje 5 hasábu bokrétája 5 szirmú; csontárja
egymagvu cserje.

Szömörce. *Rhus.* 249

Sziromnemű csészéje 5 hasábu, bokrétája 5 szirmu;
2-3 tokja felfuvódott hólyag, mindenikben 1-2
makkja van. (Néha csak 2 terméje fejlik ki.)

Halyogfa. *Staphylea.* 244

5. Virágzata 5-7 águ ernyő; szirmai fogasok. (III. Ser.

3. és X. Ser. 3. R.)

Olocsán. *Holosteum.* 228

Virága magános; hónalji vagy szárhegyi. 6.

6. Tokja 3 kopácsu; szirmai épek. (X. Ser. 3. R.)

Ludhúr. *Alsine.* 227

Tokja 6 kopácsu; szirmai 2 hasábuak. (X. Ser. 3. R.)

Csillaghúr. *Stellaria.* 229

7. Bokrétája némelyike kerékalaku, némelyike csöves,
bogyója egyrekeszű, egymagvu.

Bangita. *Viburnum.* 127

- Bokrétája mind kerékalaku, végre letüremlett; bo-
gyója 3 rekeszű, 3 magvu.

Bodza. *Sambucus.* 127

4. Rend. **Négyterméjűek.** Tetragynia.

- Csészéje 5 levelű; 5 szirmu bokrétája előtt husos 5.
5 pilise van, melyeken behasogatott ikra gom-
boeskák vannak; hegyén nyiló sok kopácsu tokja
1 rekeszű.

Boglárpót. *Parnassia.* 221

5. Rend. **Ötterméjűek.** Pentagynia.

1. Levelei szárnyason szabdaltak; virágzata ernyős.
(XVI. Ser. 1. R.)

Árorr. *Erodium.* 250

Levelei épek. 2.

2. Bokrétája szabálytalan, sarkantyus. (V. Ser. 1. R.)

Fájvirág. *Impatiens.* 255

Bokrétája szabályos, nem sarkantyus. 3.

3. Virágzata bugás; egytagu csészéjét aszott hártya sze-
gélyezi; bokrétája 5 szirmu; maghona 1 magcsájú.

Lelleg. *Statice.* 84

Virága magános. 4.

4. Tokja 10 rekeszű, 5 kopácsu, rekeszei 1 magvuak;
csészéje 5 levelű, bokrétája 5 szirmu.

Len. *Linum.* 253

Tokja egyrekeszű, közepén magoszlop áll. 5.

5. Tokja 10 kopácsu. (X. Ser. 4. R.)

Madárhúr. *Cerastium.* 228

Tokja 5 kopácsu. 6.

6. Levelei csomósak, álgyűrűsek. (X. Ser. 4. R.)

Csibehúr. *Spergula.* 225

Levelei ellenesek, pálhátlanok. (X. Ser. 4. R.)

Szagyán. *Sagina.* 226

6. Rend. **Soktermējűek.** Polygynia.

Lapon

1. Levelei szálasok; csészéje 5 levelű, tövön sarkantyus

Mizura. *Myosurus.* 192

Levelei 3 hasábuak vagy tenyeresek; 5 levelű csészéje sarkantyutlan.

Fuláncs. *Ceratocephalus.* 192VI. Sereg. **HATPORODÁSOK.** Hexandria.1. Rend. **Egytermējűek.** Monogynia.

1. Virágai csészesek és bokrétások. 2.

Virágai leplesek. 4.

2. Virágai alsók. 3.

Virágai felsők, csészéje 6 fogu párkány, bokrétája 4-8 szirmu; bogyója egy magvu. Fákon élő cserjécske. (Lásd XXI. Ser.)

Fakín. *Loranthus.* 185

3. Csészéje 6 levelű; bokrétája 6 szirmu, szirmai tövén két-két ikra van; bogyója 2-3 magvu.

Borbolya. *Berberis.* 198

Csészéje 12 fogu, harangalaku; bokrétája 6 szirmu, hamar elhulló; két rekeszű tokja sok magvu.

Locsahúr. *Peplis.* 258

4. Leple szíromnemű. 5.

Leple csészenemű (átlátszó vagy aszott hártyás) 6 levelű. 16.

5. Leple felső. 6.

Leple alsó. 8.

6. Leple tölcseralaku, 6 hasábu; egyenes szálcái bokrétája csőve felső részéhez nőttek, 3 porodája a másik 3-nál kisebb.

Sárika. *Sternbergia.* 49

Leple harangalaku. 7.

7. Szirmai egyenetlenek, külső 3 szirma tojásdad lán csás-hegyes, fejr, a 3 belső kurtább, hegyén kicsipett, sárgás zöld csíkos.

Hóvirág. *Galanthus.* 49

Mind a 6 szirma egyenlő, tompádadon megvastagodotthegyű.

Tőzike. *Leucojum.* 49

8. Leple 6 fogu vagy 6 metszetű. 9.

Leple 6 szirmu. 10.

9. Termése bogyó, bogyója 3 rekeszű, rekeszei 1 magvuak; leple harangalaku vagy csöves.

Gyöngyvirág. *Convallaria.* 46

Termése tok; leple gömbded vagy hengeres, tetején elszűkült s igen apró 6 fogu.

Gyöngyike. *Muscari.* 45

10. Bibeszára hegye 3 metszetű; harangalaku leple kocsánykája cikkes; bogyója 3 rekeszű, rekeszei 2 magvuak.

Nyulárnyék. *Asparagus.* 45

Bibeszára hegye ép vagy nincs is; bibéje tompa vagy 3 karélyu. 11.

11. Felálló portokai aljokkal nőttek szálcásai hegyeire, szálcásai fonalakuak; szirmai tövön egyenlők, felül kinyíltak, sárgák; tokja 3 rekeszű.

Sárma. *Gagea.* 41

Portokai bigyesztve derekkukkal nőttek szálcásai hegyeire. 12.

12. Leple tövén egy hosszú mézbarázda van; bibeszára egytagu; bibéje 3 szögű.

Liliom. *Lilium.* 40

Leplében nincs mézgödör. 13.

13. Leple töve kocsánykájával cikkesen összeragadt kocsánykává huzódik össze.

Hölye. *Anthericum.* 40

Leple töve nem huzódik össze cikkes kocsánykává. 14.

14. Ernyőjét virágzás előtt közös hártya-burok zárja magába; porodái tövei leplével összenőttek.

Hagyma. *Allium.* 42

Közös burokhártyája nincs. 15.

15. Leple kékszinű; porodái leple tövéhez nőttek.

Csilla. *Scilla.* 42

Leple fejr vagy zöldes fejr, porodái szirmain belől a vaczkából nőttek.

Zöldesik. *Ornithogalum.* 40

16. Virágai oldalt álló buzogány alakú hengeres torzsán ülnek; leple 6 szirmu; bibéje száratlan.

Kálmos. *Acorus.* 58

Virágzata sátorozó vagy tömött füzér; bibe szárán fonalaku 3 bibe van. 17.

17. Tokja 3 kopácsu, 1 rekeszű, 3 magu; levelei pázsitneműek, laposak.

Lucza. *Luzula.* 39

Tokja 3 kopácsu, 3 rekeszű, sok magvu; levelei félhengeresek, válusformák vagy nincsenek.

Szittyó. *Juncus.* 37

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

Láncás levelű fa. (V. Ser. 2. R.) **Celtisz.** *Celtis.* 64

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

1. Virága csészés és bokrétás; csészéje 3-4 metszetű vagy hasábu; bokrétája 3-4 szirmu; poródaja 3-4-6-8. (VIII. Ser. 4. R.) **Látonya.** *Elatine.* 241

Virágának nincs csészéje, csupán leple van. 2.

2. Leple egytagu, tölcseeres, csöve hosszú, 3 rekeszű tokja felfuvódott. **Kikerics.** *Colchicum.* 40

Leple 4-6 hasábu. vagy szirmu, csövetlen; virágzata füzéres. 3.

3. Leple 4-5 hasábu, hasábjai egyenetlenek. (VIII. Ser. 1. R.) **Czikkszár.** *Polygonum.* 78

Leple 6 szirmu. 4.

4. Maghona egy, bibeszára 3, bibéje tollas; leple csészenemű; leple belső szirmai a külsőknél nagyobbak, összetartók s később háromszögű magvait takarják; virágai néha porodások és termések, néha felemások, néha kétlakiak. **Lórom.** *Rumex.* 76

Maghona három. 5.

5. Maghona tövön összenőtt s teteje bibeszárrá keskenyedő; portokai keresztbe nyílnak fel s ilyenkor tálcasaalakuak. **Zászpa.** *Veratrum.* 39

Maghona 3-6, tokja megérésekor tengelyéről alól felfelé hasadva válik el; bibeszára nincs, 3-6 bibéje tollas. **Hutsza. Triglochin.** 36

4. Rend. **Hat - sokterméjűek.** Polygynia.

1. Leple 6 szirmu. (VI. Ser. 3. R.) **Hutsza. Triglochin.** 36
Virága tökélyes; csészés és bokrétás. 2.
2. Csészéje 3 levelű; bokrétája 3 szirmu; termése gyűrűben álló, legalább 6 vagy sok tokból áll, min-denikben egy mag van. **Hidör. Alisma.** 37
Csészéje 6-10 hasábu, bokr. 6-20 szirmu. (XI. Ser. 4. R.)
Fülfü. Sempervivum. 186

VII. Sereg. HÉTPORODÁSOK. Heptandria.

1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

Csészéje 5 fogu, harangalaku; bokrétája egyenetlen 5 szirmu; tüskés, leginkább 3 rekeszű tokja csak-nem gömbalaku. **Bokrétafa. Aesculus.** 243

VIII. Sereg. NYOLCZPORODÁSOK. Octandria.

1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Virágai tökélyesek. 2.
Virágai tökélytelenek, alsók. 6.
2. Leveletlen, pikkelyes száru növény; virágzata szár-hegyi fürt; 5 szirmu bokrétája 10, négyszirmu bokrétája 8 porodás. (X. Ser. 1. R.)
Gazillat. Monotropa. 170
Leveles száru növények. 3.
3. Fa vagy cserje; virágai felemások; csészéje 5 fogu bokrétája 5 szirmu; bibeszára 1-3 bibéjű; termése 1-2 magvu s két szárnyu leppendék. (XXII. Ser.)
Jávor. Acer. 241
Füféle növények. 4.

4. Bokrétája 4 szirmu. 5.

Bokrétája egytagu; csészéje 8 metszetű; bokrétája gyertyatartóalakú, 8 metszetű, sárga; porodái bokrétája csövéhez nőttek. **Klóra.** *Chlora.* 131

5. Piros szirmai a csészéjéhez nőttek; hosszú, csöves tokjába zárt magvai koszorúsak, azaz pelyhes bőbitájúak.

Csővirics. *Epilobium.* 255

Sárga szirmai a csészéje torkolatjához nőttek, magvai nem koszorúsak, azaz bőbitátlanok.

Csészekürt. *Oenothera.* 255

6. Bibéje 2-3; porodája 5-8; 3-5 hasábu leple felső része színes, később egy magvu makkocskáját takarja.

Czikkszár. *Polygonum.* 78

Bibéje egy. **7.**

7. Leple 4 metszetű, színes, lehulló; porodái leple csövéhez nőttek; csontára 1 magvu. Apró cserje.

Boroszlán. *Daphne.* 81

Leple 4 metszetű, zöldszínű, elhervadó s egymagvu makkocskáján állandó; porodái csészéje csövéhez nőttek. Egy nyári növény.

Czicző. *Passerina.* 81

2. Rend. Kétterméjűek. Digynia.**1. Faféle növény; leple harangalaku 4-5 vagy 8 metszetű. (V. Ser. 2. R.)**

Szilfa. *Ulmus.* 63

Fűféle növény. **2.**

2. Csészéje 4 tagu; bokr. 4 szirmu. (X. Ser. 3. R.)

Csitre. *Moehringia.* 228

Leples virágu növények. **3.**

3. Leple 4-5 metszetű, félig felső, belől sárga színű; egy rekeszű tokja 2 csőrű, sok magvu. A felsőbb virágai 10 porodások.

Veselke. *Chrysosplenium.* 187

Leple alsó 4-5 hasábu, verhenyes vagy zöld. (VIII. Ser. 1. R.)

Czikkszár. *Polygonum.* 78

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

1. Csészéje 4 tagu; bokr. 4 szirmu. (X. Ser. 3. R.)

Ludhúr. *Alsine.* 227

2. Lepke 4-5 hasábu. (VIII. Ser. 1. R.)

Czikkszár. *Polygonum.* 784. Rend. **Négyterméjűek.** Tetragynia.

1. Csészéje 4 levelű; bokrétája 4 szirmu. szirmai csészéje leveleinél keskenyebbek; bogyója 4 rekeszű.

Czillár. *Paris.* 45

2. Csészéje félig felső, szárhegyi virágában levő 2 karélyu, az oldaliban 3 karélyu; szárhegyi virága bokrétája 4 metszetű, az oldalié 5 metszetű; porodája 8-10; bogyónemű tokja 4-5 rekeszű.

Koczka gyöngy. *Adoxa.* 128

3. Csészéje 3-4 metszetű vagy hasábu; bokrétája 3-4 szirmu; porodája 3-4-6-8; tokja 3-4 rekeszű.

Látonya. *Elatine.* 241IX. Sereg. **KILENCZPORODÁSOK.** Enneandria.1. Rend. **Hatterméjűek.** Hexagynia.

Lepke 6 szirmu, színes; 6 tokja össze van nőve s ezek belső oldalaikon nyílnak. Elecs. *Butomus.* 37

X. Sereg. **TIZPORODÁSOK.** Decandria.1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Bokrétája szabályos. 2.

Bokrétája szabálytalan. 5.

2. Szálcái tövön összenőttek. 3.

Szálcái szabadok. 4.

3. Kocsányai 1-2 viráguak; porodája 10 vagy 5, tokja kalászsai kopaszok. (XVI. Ser. 1. R.)

Gerely. *Geranium.* 251

Kocsányja ernyősek porodája 10, öt terméketlen;
tokja kalászhai belőlről szakálosak. (XVI. Ser. 1. R.)

Árórr. *Erodium*. 250

4. Csészéje 4–5 levelű, 5 szirmu vagy hasábu bokrétája sárga; tokja 5 pupu vagy 5 tövisű.

Szurdanes. *Tribulus*. 250

Csészéje 4–5 levelű; szirmai harangalakulag állanak össze, tövön puposak; tokja 5 kopácsu, halvány sárga, levél helyett pikkelyes szárú; élődi növény.

Gazillat. *Monotropa*. 170

5. Virágzata szárhegyi fürt; bokrétája 4 szirma felfelé, az ötödik lefelé áll; 5 karélyu maghona kurta kocsánykán ül.

Ezerjő. *Dictamnus*. 250

Virágai a fa ágai oldalából csomósan nőnek ki; bokrétája pillangós szabásu, 5 szirmu; termése hüvely.

Czerezis. *Cercis*. 293

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

1. Virága tökélytelen. 2.

Virága tökélyes. 3.

2. Leple 4–5 fogu; megkeskenyedett csészéje fenékén álló termése egy magvu. **Sziklár.** *Scleranthus*. 225

Leple félig felső, 4–5 metszetű, sárga; tokja 2 csőrű; levelei vesealakuak. (VIII. Ser. 2. R.)

Veselke. *Chrysosplenium*. 187

3. Tokja 2 csőrű, 2 rekeszű, megérésekor csőrei között kilyukad; csészéje 5 fogu vagy 5 hasábu.

Kőtör. *Saxifraga*. 187

Tokjának nincs csőre, 4 kopácsal nyílik fel. 4.

4. Csészéje töve pikkelyes. 5.

Csészéje tövén nincsenek pikkelyek. 6.

5. Szirmai hosszú nyakuak, csészéje csöves hengeres; virágzata vagy csomós, vagy magános.

Szegfű. *Dianthus*. 231

Szirmai nyakatlanok, lassanként szélesednek el;
csészéje harangalaku; virágzata szárhegyi bog-
ernyő. **Ékfű. *Tunica*.** 233

6. Szirmai nyakatlanok, lassanként szélesednek el ék-
alakuvá. **Derecefű. *Gypsophyla*.** 232

Szirmai hosszú nyakuak. 7.

7. Ötfogu csészéje hengeres körkörös-hosszudad; mag-
hona 1 rekeszű, sok magvu. **Szappanfű. *Saponaria*.** 233

Öt fogu csészéje tojásdad-tornyadzó alaku. termése
csészéje megnő s 5 szárnyu; maghona alja 2-3
rekeszű. **Bügreszeg. *Vaccaria*.** 233

3. Rend. **Háromterméjűek.** *Trigynia*.

1. Csészéje egytagu, 5 fogu; bokrétája 5 szirmu. 2.

Csészéje 5, néha 4 levelű; bokrétája is 5, néha 4
szirmu. tokja mélyen hasábos, vagy a hegyén
fogas. 3.

2. Bogyó termése 1 rekeszű; csészéje poháralakuan
harangalaku; egymástól távolacska álló szirmai
2 metszetűek. **Kukuba. *Cucubalus*.** 236

Tok termése fenekén 3 rekeszű; csészéje hengeres
vagy ékalaku 10-20 vagy 30 sinórú; szirmai
épek, kicsípettek vagy 2 metszetűek.

Sziléne. *Silene*. 234

3. Tokja 3 kopácsu. 4.

Tokja 6, néha 4 kopácsu. 5.

4. Szirmai épek, néha csorbák; magvai vesealakuak,
szárnyatlanok. **Ludhúr. *Alsine*.** 227

Szirmai épek; magvai háromszögűek vagy kerekded
visszás-tojásdadok, szárnyatlanok, vagy szárnyasok.

Pikkelyhúr. *Lepigonum*. 226

5. Szirmai épek, vagy alig csorbák. 6.

Szirmai fogasok vagy bemetszettek. 7.

6. Tokja 4-6 kopácsu; magvainak köpenyalaku pót-
léka van. **Csitre. *Moehringia*.** 223

Tokja 5 kopácsu, magva vesealaku, pótnélküli.

Homokhúr. *Arenaria.* 228

7. Szirmai fogasok; porodája 3-5; ernyős virágzata
3-7 virágu.

Olocsán. *Holosteum.* 228

Szirmai mélyen csorbák, vagy 2 hasábuak.

Csillaghúr. *Stellaria.* 229

4. Rend. **Ötterméjűek.** *Pentagynia.*

1. Maghona egy. 2.

Maghona 5, melyek tövön összenöttek; az egész
növény husos (pozsgás).

Szaka. *Sedum.* 186

2. Csészéje egy tagu, 5 fogu; bokrétája 5 szirmu,
szirmai nyakasok, és torokban pillenpáttyosak. 3.

Csészéje 5 levelű; bokrétája 5 szirmu. 5.

3. Tokja tövön 5 rekeszű, felső részén nincs elrekgetve
szirmaival szemben eső részén 5 foggal nyílik fel.

Enyvencz. *Viscaria.* 237

Tokja 1 rekeszű. 4.

4. Tokja csészéje fogaival szemben eső részén 5 foggal
nyílik fel; bibeszárai csésze fogaival állanak
szemben.

Konkoly. *Agrostemma.* 237

Tokja 10 foggal nyílik fel. **Mécsvirág.** *Lychnis.* 236

5. Szálcsái tövön összenöttek; tokja 3 ormóju s ormóin
nyílik fel; levelei hármassok; levélkéi viasz-szí-
vesek.

Sósdí. *Oxalis.* 255

Szálcsái szabadok, azaz: semmi részök sem nőtt
össze. 6.

6. Termése bogynemű, 4-5 rekeszű; csészéje félig
felső, szárhegyi virágában két, az oldaliban három
karélyu; szárhegyi virága bokrétája 4, az oldalié
5 metszetű, porodája 8-10. (VIII. Ser. 4. R.)

Kockagyöngy. *Adoxa.* 128

Termése tok. 7.

7. Magva köralaku, szárnyas; tokja 5 kopácsu, poro-
dája 5 vagy 10; pálhái vékony hártyások.

Csibehúr. *Spergula.* 225

Magva szárnyatlan. 8.

8. Szirmai épek, 4-5-en vannak; porodái 4-5-10;
tokja 4-5 kopácsu; magvai vesealakúak.

Szagyán. *Sagina*. 226

Szirmai csorbák, vagy bemetszettek, 5-en vannak;
porodája 10 vagy 5. 9.

9. Szirmai 2 metszetűek, vagy a hegyén csorbák; tokja
hengeres vagy hengeres-kupalaku, tetején 10 kis
foggal nyílik fel.

Madárhúr. *Cerastium*. 228

Szirmai 2 hasábuak; tokja tojásdad-ötszögű, 5 ko-
pácsu, kopácsai hegyükön behasítottak.

Puhar. *Malachium*. 230

XI. Sereg. TIZENKÉTPORODÁSOK. Dodecandria.

1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Virága tökélytelen; harangalaku leple felső, 3 met-
szetű, állandó: portokai áralaku szálcái közepére
nőttek.

Kapotnyak. *Asarum*. 82

Virága tökélyes. 2.

2. Tokja derekán nyíló.

Csészéje 2 hasábu; sárga bokrétája 5 szirmu; poro-
dája 6-12.

Poresín. *Portulaca*. 224

Tokja tetején nyíló. 3.

3. Csészéje hengeres, 8-12 fogu; piros bokrétája 6
szirmu, porodája 12 vagy 6.

Füzény. *Lythrum*. 258

Csészéje 5 levelű; bokrétája 5 szirmu; porodája
12-15; tokja 3 rekeszű, sokmagvu.

Harmala. *Pegandum*. 250

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

Csészéje 5 metszetű, csészéje csövén kezdetben puha,
később megnőtt s megkeményedett horgas tüskék
nőnek; porodái 6 vagy 12, vagy 15.

Párló. *Agrimonia*. 267

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

1. Virága tökélyes; csészéje 5–7 hasábu; bokrétája szabálytalan, 5–7 egyenetlen szirmu; tokja hártyanemű, 3–6 foggal tetején nyíló, sokmagvu.

Rezeda. *Reseda*. 218

2. Virága tökélytelen; leple harangalaku, 4–5 metszetű; kocsánykás tokja 3 czikkű. (XXI. Ser. 2. R.)

Fütéj. *Euphorbia*. 245

4. Rend. **Öt - sokterméjűek.** Penta-polygynia.

- Csészéje 6–12 hasábu; bokrétája 6–20 szirmu, melyek tövön egymással és a porodákkal összenöttek; porodája 12–40; bibeszára és tüsszője 6–20.

Fülfű. *Sempervivum*. 186

XII. Sereg. **HUSZPORODÁSOK.** Icosandria.1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

1. Virága felső. 2.

Virága alsó; csészéje 5 metszetű; bokrétája 5 szirmu. 3.

2. Csészéje 4–5 hasábu; bokrétája 4–5 szirmu; bibeszára 4 metszetű; tokja 4–5 kopácsu.

Jézsafa. *Philadelphus*. 259

Csészéje 5 metszetű; bokrétája 5 szirmu, csontárja 1–5 csontmagvu.

Galagonya. *Crategus*. 260

3. Csontár termése nem husos, száraz takarója szabálytalanul felrepedezik, csontja lyukacsos.

Mondola. *Amygdalus*. 268

Csontár termése husos. 4.

4. Csontára csontja ránczosan barázdolt, barázdáiban lyukak vannak.

Baraczk. *Persica*. 269

Csontára csontja síma, vagy ránczosan barázdolt, azonban nincsen meglyukgatva. **5.**

- 5.** Virágai magánosak vagy kettősek; husos termése mindkét végén elhegyesedő vagy körkörös vagy gömbalaku, hámja mindenkor hamvas.

Szilva. *Prunus.* 269

Virágzata csomós, vagy ernyős, vagy fürtös; husos termése gömb- vagy szívalaku, hámja nem hamvas.

Meggy. *Cerasus.* 270

2. Rend. **Két - öt terméjűek.** Di-pentagynia.

- 1.** Virágai tökélytelenek, szárhegyi gombot alkotnak; leple alsó, 4 hasábu; maghona 2-3; bibeszára és bibéje ecsetalaku. (XXI. Ser. 2. R.)

Csábair. *Poterium.* 268

Virágai tökélyesek. **2.**

- 2.** Virágai alsók vagy félig alsók; csészéje 5 metszetű; bokrétája 5 szirmu; 3-12 tokja (tűszője) 2-6 magvu; virágai néha kétlakiak. (XXII. ser.)

Bajnócza. *Spiraea.* 268

Virágai felsők; csészéje 5 hasábu, állandó. **3.**

- 3.** Termése csontár. **4.**

Termése alma vagy bogyó. **5.**

- 4.** Csontára végén levő gödre keskenyebb, mint a csontára átmérője. 1-5 csontmag van husában.

Galagonya. *Crategus.* 260

Csontára végén levő gödre csaknem olyan széles, mint a csontára átmérője, husában 5 csontmagva van.

Nászpolya. *Mespilus.* 260

- 5.** Bogyója 1-5 magu, nincsen elrekeszelve, hanem magvait finom hártya takarja; virágzata bogernyős; bokrétája szirmai kerekdedek.

Berekenye. *Sorbus.* 259

Alma termésében magvait rugalmas pergamen hártya takarja. **6.**

6. Almája 5 rekeszű, rekeszeiben 2 mag van.

Körtefa. *Pyrus.* 259

Almája 5 rekeszű, rekeszeiben sok mag van.

Birs. *Cydonia.* 259

3. Rend. **Sokterméjűek.** Polygynia.

1. Csészéje 5–9 metszetű, metszetei egy sorban vannak. **2.**

Csészéje 8–10 metszetű, metszetei két sorban vannak, a külső sorban álló metszetek pótléknak látszanak. **4.**

2. Csészéje alja és csöve husos, kancsó vagy gömbalakú, ebből kifejlett husos, — csipke, — termésébe van számos magva bezárva.

Rózsa. *Rosa.* 261

Csészéje lapos vagy harangalakú. **3.**

3. Csészéje harangalakú, termése 3–12 tok (tüsző).
(Lásd 2. Rend.)

Bajnócza. *Spiraea.* 268

Csészéje csaknem lapos; sok maghona félgömb vagy kupalaku vaczkára van növe; maghonai egy gömbded vagy kupalaku csomóban egyesült apró csontrókká fejlenek ki.

Szederj. *Rubus.* 262

4. Terméskéire állandó bibeszára csákósan ránő.

Cziklász. *Geum.* 267

Terméskéi csákótlanok. **5.**

5. Vaczka virágzás után husos leves álbogyóvá fejlődik ki, melynek felszínébe vannak a magvai be-süppedve.

Szamócza. *Fragaria.* 263

Vaczka száraz, nem husos, domboru vagy golyóalakú; bokrétája 5, néha 4 szirmu.

Pimpó. *Potentilla.* 264

XIII. Sereg. SOKPORODÁSOK. Polyandria.

1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

Lapon

1. Csészéje szíromnemű, a felső levele sarkantyus.

(XIII. Ser. 2. R.)

Sarkvirág. *Delphinium.* 197

Sem a csészéje, sem a bokrétája nem sarkantyus. 2.

2. Szárazai növények; 4-5 szirmu bokrétások. 3.

Vízi növények, sok szirmu bokrétások. 8.

3. Bokrétája 4 szirmu. 4.

Bokrétája 5 szirmu. 7.

4. Csészéje 2 levelű, lehulló. 5.

Csészéje 4 levelű, lehulló; portokai szálesái kiszélesedett tetejére nőttek; termése 1 rekeszű, bogyó.

Takta. *Actea.* 198

5. Bibéje 2 karélyu; tokja beczőalakú, 2 kopácsu. 6.

Bibéi maghona tetején sugárosan körben állanak, 4-20 sugáruak; tokjának közepén össze nem érő 4-20 válaszfala van, tokja állandó bibéi tövén lyukadozik ki.

Mák. *Papaver.* 198

6. Virágzata ernyős; tokja 1 rekeszű, magvai kopácsai közé nőtt magtartóra nőnek s tövéről kezd felnyilni. Az elszakasztott növényből verhenyes sárga tej foly.

Gódiréz. *Chelidonium.* 199

Virágai magánosak; tokja kopácsai közt kifejtett taplós válaszfalánál fogva 2 rekeszű, hegye felől kezd felnyilni.

Szarutok. *Glaucium.* 199

7. Fa, kocsányjain pergamennemű sárgás zöld marva van; csészéje 5 levelű, elhulló; makkocskanemű tokja 1-2 magvu.

Szodókfa. *Tilia.* 240

Fűféle növény, vagy apró cserje; csészéje állandó; tokja 1 rekeszű vagy tökélytelen 3 rekeszű, 3 kopácsu.

Tetemtoldó. *Helianthemum.* 220

8. Csészéje 4 levelű; bokrétája fejtér, külső szirmai csészéjénél valamivel hosszabbak, nincs rajtok mézgödör. **Nimfa. *Nymphaea*. 219**

Csészéje 5 levelű; bokrétája sárga, szirmai csészéjénél kurtábbak, hátukon mézgödör van,

Tórózsa. *Nuphar*. 220

2. Rend. **Két-sokterméjűek.** Di-polygynia.

1. Maghona sok magesáju; tokja belső oldalán nyílik. 2. Maghona 1 magesáju; termései fel nem nyíló mak-koskák. 9.

2. Virága szabálytalan; csészéje szirmnemű pilis, a felső sisakos vagy sarkantyus. 3.

Virága szabályos; csészéje hasonlóul szirmnemű pilis. 4.

3. Pilise felső levele sisakosan boltos; 2-5 szirma csészéje leveleinél kisebb, sisakja alárejtőzött, a 2 felső nyakas, kámszaalaku, a 3 alsó szálal vagy nincs meg; tüsszője 3-5. **Sisakvirág. *Aconitum*. 198**

Pilise felső levele tövön csöves sarkantyus, bokrétája 4 szirma, a 2 felső sarkantyus szirma a csésze sarkantyuja csövébe nyulik, vagy minden szirma sarkantyuvá nőtt össze; tüsszője 1-5.

Sarkvirág. *Delphinium*. 197

4. Virágának csupán leple van, leple 5 szirma. sárga; tüsszője 5-10. **Gólyahir. *Caltha*. 196**

Virága csészés és bokrétás, de a csészéje színes pilis. 5.

5. Egyenlően tölcéséres 5 szirma alól sarkantyus, melyek pilise lapos 5 levelével változtatva állanak.

Czámoly. *Aquilegia*. 197

Szirmai csövesek. 6.

6. Pilise lehulló. 7.

Pilise állandó; bokrétája 8-10 szirma, szirmai csövesek.

Hunyor. *Helleborus*. 196

7. Tokja kocsánytalan. 8.

Tokja hosszú kocsányu; csészéje 5-8 levelű; bokrétája nyakas, lemeze csöves. **Szirálj. *Eranthis*.** 196

8. Pilise 5 levelű; 5-10 szirma nyeles, csöves, 2 ajaku, mindenik tövén egy pikelylyel fedett mézgödör van; felfúvódott 5-10 tokja egymással félig összenőtt. **Kandilla. *Nigella*. 197**

Pilise 5-8 levelű; szirma 5, csöves, ajakas; lapított 2-3 tokja nincs összenöve. **Galamó. *Isopyrum*.** 197

9. Virága tökélyes; bokrétája 5— s több szirmu. 10. Virága tökélytelen. 13.

10. Szirmai nyaka fonalaku, lemezénél hosszabb. Apró növény. **Mizura. *Myosurus*. 192**

Szirmai nyaka kurta vagy nincs is. **11.**

11. Szirmai nyakatlanok s tövükön nincsen mézgödör; csészéje 5 levelű. **Héries. *Adonis*. 191**

Szirmai kurta nyakuak s tövükön pikkelyes mézgödör van. **12.**

12. Terméskéi egyrekeszűek; csészéje 3-5 levelű; bokrétája 5 s több szirmu. **Szironták. *Ranunculus*. 192**

Terméskéi 3 rekeszűek, rekeszei közül egyben van mag, kettő terméketlen. **Fuláncs. *Ceratocephalus*.** 192

13. Leplei a bimbóban fedelékesen hátalják egymást. 14.

Leplei a bimbóban kopácsosak, vagy a széleik befelé tüdődtek; magvai tollas csákosak.

Bércse. *Clematis*. 188

14. Csőrös vagy csákós magvai félgömb vagy kupalaku vaczkához nőttek. **Kököresín. *Anemone*. 190**

Csörtelen magvai tányéralaku vaczkához nőttek.

Virnáncz. *Thalictrum*. 188

XIV. Sereg. KÉT FŐBB PORODÁSOK. Didynamia.

1. Rend. **Fedetlen magvuak.** Gymnospermia.

Ezen rendbe tartozó növények csészéje fenekén 4 maghon van.

1. Porodája kettő. 2.

Lapon

Porodája négy, melyek közül 2 egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony. 3.

2. Bokrétája tölcseres, 4 metszetű; szélesebb metszete kicsípett; csészéje 5 fogu. (II. Ser. 1. R.)

Peszércz. *Lycopus.* 133

Bokrétája ajakas, felső ajaka sarlóalakuan előrehajló, alsó ajaka 3 karélyu; szálcái felső részei alsó részére csuklósan nőttek. (II. Ser. 1. R.)

Zsálya. *Salvia.* 134

3. Porodái és bibeszára bokrétája csövéből nem érnek ki. 4.

Porodái és bibeszára, vagy legalább a bibeszára bokrétája csövéből egészen a torkáig érnek. 6.

4. Bokrétája nem ajakas, szűk csövű, kiterült karimája 5 metszetű, metszetei egyenetlenek, az alsó a többinél nagyobb; 4 maghona összenőttnek látszik, azonban a belőle fejlett s megérett 4 makkocskája széllyelválí. (XIV. Ser. 2. R.)

Gálambócz. *Verbena.* 145

Bokrétája ajakas vagy ásitó. 5.

5. Bokrétája csészéjénél hosszabb, felső ajaka felálló, 2 metszetű; csészéje csöves 5–10 fogu, nem ajakas vagy néha csaknem ajakas; makkocskái 3-élűek, felül csonkák.

Pemet. *Marrubium.* 139

Bokrétája csészéjénél kurtább, felső ajaka ép; csészéje 2 ajaku; gyűrűi 6 virágu; makkocskái tompa ormójuak, felső részök lekerekített tompák.

Bibetyü. *Sideritis.* 138

6. Porodái szorosan egymás mellett állanak s legalább a virág kinyílásakor párhuzamosan a bokréta felső ajaka alá vonulnak. 7.

Porodái elállanak egymástól, felső részök vagy nagyon szélyyeláll, vagy összefelé tart, azonban egyenesek. **23.**

- 7.** Bokrétája felső ajaka vagy egészen hiányzik, vagy igen kurta, porodáinál sokkal kurtább. **8.**

Bokrétája felső ajaka előre tartó, legalább is akkora, mint a porodái. **9.**

- 8.** Felső ajaka nincs, hanem ennek a helye be van hasítva, melyből nyulnak ki a porodái; bokrétája csövében nincsen szörkör. **Tarorja. *Teucrium*. 143**

Felső ajaka igen kurta, kicsípett; bokrétája csövében belől szörkör van. **Kaeskanyak. *Ajuga*. 144**

- 9.** Csészéje egyenlő 5 vagy 5-nél kevesebb fogu, fogai nem alkotnak két ajakat. **10.**

Csészéje 5, vagy 5-nél kevesebb fogu, fogai szembe-tűnőleg 2 ajakat alkotnak. **20.**

- 10.** Bokrétája alsó ajaka 2 karélyu, alsó ajaka két oldalán a torka szélénél két száлка foga nőtt.

Tátkanaf. *Lamium*. 142

Bokrétája alsó ajaka 3 karélyu, vagy apró oldalkarélyai miatt épnek látszik. **11.**

- 11.** Bokrétája csöve alsó részében belől szörkör van melynek kívülről begyürödzés felel meg. **12.**

Bokrétája csövében nincs szörkör. **16.**

- 12.** Bokrétája alsó ajaka metszetei virága kinyílása után egy áralaku metszetté göngyölödnék össze; makko eskái 3 élűek, csonkák; tenyeres levelei 3-5 metszetűek. **Gyöngyhím. *Leonurus*. 141**

Bokrétája alsó ajaka metszetei nem göngyölödnék össze; levelei épek. **13.**

- 13.** Szálcái tövén bokrétájához nőtt részén alól felfelé görbülő pótok vannak; bokrétája felső ajaka boltos. **Bundi. *Phlomis*. 143**

Szálcái tövén nincsenek pótok. **14.**

14. Bokrétája alsó ajakának mind a három metszete hegyes, felső ajaka boltos, csipkés; bokrétája sárga. **Mamó. Galeobdolon.** 143
 Bokrétája alsó ajakának legalább a közép metszete vagy tompa vagy ki van csípve; bokrétája nem sárga, hanem más színű. 15.
15. Hosszabb két porodája virágpora kiszórása után, a virágból kifelé fordul, kihajlik. **Hunyász. Stachys.** 139
 Porodái virágpora kiszórása után is felfelé állanak. **Pesztercze. Ballota.** 143
16. Alsó ajaka mindkét oldalán egy-egy púpja van, ezen kiálló púpok alól üregesek. **Foganőtt. Galeopsis.** 140
 Alsó ajakán nincsenek púpok. 17.
17. Felső ajaka mélyen kicsípett, vagy csaknem a középig be van metszve. 18.
 Felső ajaka ép, vagy alig sekélyen kicsípett. 19.
18. Alsó ajaka közép karélya kerekded, domboru, csipkés, oldalkarélyai aprók s úgy látszanak, mint-ha a torka szélei volnának letüremelve.
Csipkepitty. Nepeta. 136
 Alsó ajaka közép karélya visszás-szíves; oldalkarélyai ki vannak fejlődve; portokai páronként X-et alkotnak. **Repkény. Glechoma.** 136
19. Makkocskái tetejei le vannak kerekítve; levelei szíves-hosszúkások. **Betónika. Betonica.** 139
 Makkocskái csonkák, tetejei 3-szögű lapuak; levelei nyélbe keskenyedők. **Kajtár. Chaiturus.** 142
20. Bokrétája csövében belől szörkör van; szálcái portokain felül kurta fulánkkal vagy foggal végződnek; csészéje felső ajaka csonka és csekély 3 fogu, alsó ajaka 3 metszetű; bokrétája felső ajaka boltos, ép, alsó ajaka 3 metszetű, középső metszete a két oldalínál nagyobb. **Villahím. Prunella.** 137

Bokrétája csövében nincs szörkör; szálesái nem nyulnak portokain át fogason. **21.**

- 21.** Csészéje 2 ajaku, ajakai épek, felső ajaka hátán egy felfelé álló pikkelyalaku pótja van, ajakai virágzás után becsukódnak; bokrétája felső ajaka bóltos, 3 metszetű, alsó ajaka ép. **Csukóka.** *Scutellaria.* 137

Csészéjének legalább az egyik ajaka be van vagdálva. **22.**

- 22.** Csészéje harangalaku, bokrétája csövénel sokkal bővebb, szabálytalan 3–4 fogu; bokrétája felső ajaka ép, vagy sekélyen kicsípett.

Mozsárvirág. *Melittis.* 138

Csészéje csöves, két ajaku; bokrétája felső ajaka 2 hasábu, torka felfuvódott. **Pofóka.** *Dracocephalum.* 137

- 23.** Bokrétája ajakai csaknem egyenlők. **24.**

Bokrétája ajakas vagy ásitó. **25.**

- 24.** Csészéje 5 fogu, nem ajakas, torka nyílt; azaz elvirágzás után szörök nem zárják be; bokrétája tölséres 4 metszetű. **Ménta.** *Mentha.* 132

Csészéje 2 ajaku, felső ajaka 3 metszetű, fogai 3 szögű-láncsások, alsó ajaka 2 metszetű, fogai ár-alakuak, elvirágzás után torkát szörök zárják be; tölséres bokrétája csöve hasas torku.

Csombor. *Pulegium.* 132

- 25.** Hosszabb két porodája egyenes s felül egymástól elállanak. **26.**

Mindenik porodája portokaival együtt összetart **27.**

- 26.** Csészéje tövét csészéjénél hosszabb murvák környezik. **Murvapikk.** *Origanum.* 133

Csészéjét murvák nem környezik, csészéje 2 ajaku torkát virágzás után szemszörök zárják be.

Démutka. *Thymus.* 133

- 27.** Virágzata gyűrűit sertealaku számos murva gallélérozza körül; csöve hengeres csészéje torkát szem-

szőrök zárják be ; bokrétája felső ajaka lapos, alsó ajaka 3 metszetű.

Pereszlén. *Clinopodium.* 134

Virágzata gyűrűinek serte murva gallérai nincsenek ; tojásdad csészéje tövön rendszerint pupos.

Kalaminta. *Calamintha.* 134

2. Rend. **Fedett magvuak, vagy magrejtősek.** Angiospermia.

1. Porodája kettő. 2.

Porodája négy, melyek közül 2 egyenlő hosszú, 2 egyenlő alacsony. 3.

2. Bokrétája sarkantus, ásitó, ínyes ; csészéje 2 egyenlő levelű, tokja egyrekeszű. — Vízi növény. (II. Ser. 1. R.)

Rencze. *Utricularia.* 167

Bokrétája ajakas, 2 ép porodája mellett van még két ki nem fejlett porodája is ; tokja 2 rekeszű.
(II. Ser. 1. R.)

Csikorka. *Gratiola.* 159

3. Maghona 4 rekeszű, 4 magcsáju, megérésekor azonban 4 makkocskává válik el. (XIV. Ser. 1. R.)

Galambócz. *Verbena.* 145

Maghona 1-2 rekeszű, kifejlésekor tok terméssé válik. 4.

4. Leveletlen pikkelyes száru halvány sárga, verhenyes vagy kékes színű növények ; bokrétájok ajakas. 5.

Leveles száru növények. 6.

5. Maghona tövén elől egy szabadon álló tojásdad ikra van ; csészéje harangalaku, egyenlő 4 metszetű ; virágzás után bokrétája töve kereken leválik s lehull.

Vicsor. *Lathraea.* 167

Maghona tövén nincsen ikra ; csészéje néha 2 levelű, csészéje levelei épek vagy bemetszettek ; néha 1 levelű, 4-5 fogu ; bokrétája töve virágzás után felválik ugyan, de nem hull el. **Szádor.** *Orobanch.* 166

6. Csészéje 4 fogu, fogai épélűek. 7.

- Csészéje 5 fogu, vagy 5 metszetű, vagy 5 levelű, néha kevesebb mint 5 levelű, levelei azonban bevagdalt csipkések. **9.**
- 7.** Tojásdad alakú csészéje felfúvódott, bokrétájánál szélesebb, lapított; lapos, síma magva hártya prémes. **Lapór.** *Rhinanthus*. 164
- Csőves csészéje nincs felfúvódva. **8.**
- 8.** Bokrétája felső ajaka 3-szögű-lapított, kicsípett, alsó ajaka 3 fogu, alsó részén homorú, felül 2 púpú; tokja rekeszeiben 1–2 mag van; magvai prémetlenek. símák. **Fintor.** *Melampyrum*. 165
- Bokrétája felső ajaka sisakosan boltos, 2 karélyu, kicsípett vagy csonka, de nem lapított; alsó ajaka 3 metszetű, metszetei épek vagy kicsípettek; tokja rekeszeiben sok mag van, magvai prémetlenek, hosszában karczoltak. **Szálkacsék.** *Euphrasia*. 163
- 9.** Tokja 1 rekeszű, 2 kopácsu, magoszlopa szabadon álló, sok magvu; csészéje 5 fogu; bokr. 5 metszetű csaknem szabályos. **Izaprojt.** *Limosella*. 159
- Tokja 2 rekeszű. **10.**
- 10.** Bokrétája tövön púpos vagy sarkantyus; csészéje mélyen 5 hasábu. **11.**
- Bokrétája töve se nem púpos, se nem sarkantyus. **12.**
- 11.** Bokrétája tövön púpos, két ajaku, alsó ajaka felpuffadt ínye száját bezárja; csészéje 5 hasábu. **Pintyő.** *Antirrhinum*. 158
- Bokrétája tövön sarkantyus, két ajaku, alsó ajaka felpuffadt ínye száját bezárja; csészéje 5 metszetű. **Gyujtovány.** *Linaria*. 156
- 12.** Bokrétája csaknem gömbalaku, karimája kurta; felső ajaka 2 metszetű, alsó ajaka közép karélya letüremlett. **Tákajak.** *Scrophularia*. 158
- Bokrétája hosszudad. **13.**
- 13.** Bokrétája ferde harangalaku, nyílt száju, karimája

egyenetlenül bemetszett csészéje 2 hasábu vagy 5 levelű.

Gyűszűvirág. *Digitalis.* 159

Bokrétája ásító, felső ajaka sisak- vagy sarlóalaku; csészéje többnyire felfuvódott, fogai vagy csipkések vagy épélűek.

Kajmácsór. *Pedicularis.* 164

XV. Sereg. NÉGY FŐBB PORODÁSOK. Tetradynamia.

1. Rend. **Táskások.** Siliculosa.

1. Táskája gömbalaku; kemény, fel nem nyíló, válaszfala elenyészése miatt néha egy rekeszű **2.**

Táskája oldalról lapított, kopácsai gerincei kiálló ormójuak vagy szárnyasok **8.**

Táskája, csaknem gömbalaku, válaszfala olyan széles, mint a táskája; vagy a táskája háta felől kisebb nagyobb mértékben lapított, felnyíló. **14.**

2. Táskája egyetlen bütökből áll. **3.**

Táskája egymás félibe helyezett 2 czikkű, a két tag megéréskor egymástól elválík, de azért fel nem nyílik. **7.**

3. Táskája egy rekeszű és egy magvu. **4.**

Táskájának egynél több rekesze van. **5.**

4. Gömbalaku s hálózatosan ránczos táskája tetején bibeszára megmaradt; bokrétája aranyszínű.

Sömörge. *Neslia.* 217

Kerekded-tojásalaku táskája tetején kupalaku kurta bibeszára megvan; bokrétája fejr.

Matyó. *Calepina* 217

5. Táskája körtealaku, 3 rekeszű, egymás mellett eső, 2 felső rekesze üres

Bunkonc. *Myagrum* 216

Táskája kerekded vagy tojásdad. **6.**

6. Táskája tojásdad vagy körkörös gömbded, tetejét bibeszára hegyezi ki; két rekesze egymás mellett áll s mindenikben egy-egy mag van; bokrétája fejr.

Táskazár. *Euclidium.* 216

- Táskája tojásdad csaknem 4 ormóju; egymás felibe helyezett két vagy két pár rekeszű rekeszeiben egy mag van; bokrétája sárga. **Szüemeső. *Bunias*. 217**
- 7.** Két czikkű táskája alsó tagja kocsánykaalaku, 1 — sok magvu, a felső tojásdad, vagy kerekded, egy magvu; kötőléke igen kurta; virága sárga. **Rekenyő. *Rapistrum*. 217**
- Két czikkű táskája alsó tagja kocsánykaalaku, üres; a felső gömbalaku, egy magvu; kötőléke hosszú; virága fejeér. **Tátorján. *Crambe*. 218**
- 8.** Táskája fel nem nyiló, vagy ha két czikkűvé válik is, magvát akkor is magába záró. **9.**
- Táskája felnyílik és magvát kiszórja. **11.**
- 9.** Szárnyatlan táskája vesealaku, vagy 2 göcsü, lapított, szélesebb mint hosszabb, hálózatosan ránczos, kopasz. **Táskarag. *Senebiera*. 216**
- Szárnyas táskája más alaku. **10.**
- 10.** Egy pár paizsból alakult szárnyas táskája hegyén és tövén kikanyarított. **Paizspár. *Biscutella*. 214**
- Hosszukás vagy csaknem tojásdad szárnyas táskája válaszfala át van furva s e miatt egyrekeszű s egy magvu. **Csülleng. *Isatis*. 216**
- 11.** Táskája kopácsai különösen a hegyök felé szárnyasok. **12.**
- Táskája kopácsai nem szárnyasok vagy alig szárnyasok. **13.**
- 12.** Táskája szíves vagy tojásdad kopácsai csolnakalakuak, hegyein egy kis szárnya van; rekeszei 1 magvuak. **Zsázsa. *Lepidium*. 214**
- Táskája háromszögű szíves vagy kerek, rekeszei 2 s több magvuak. **Tarsóka. *Thlaspi*. 213**
- 13.** Táskája körkörös tompa; rekeszei 2 magvuak. **Szirtör. *Hutchinsia*. 215**

Táskája háromszögű visszás-szíves, hegye ép, vagy alig kicsípett: rekeszei sok magvuak.

Csapka. *Capsella.* 215

14. Szálesáin szárnynemű fogak vagy pupok vannak, táskái felnyílók. 15.

Szálesái fogatlanok táskái felnyílók. 16.

15. Táskája kerekded, vagy tojásdad háta lencsealakuan lapított, kopasz vagy lelapnlt csillagszörétől szürke; rekeszei 1-4 magvuak.

Ternye. *Alyssum.* 210

Táskája körkörös, lapos, molyhos; rekeszei 6 s több magvuak.

Hamuka. *Farsetia.* 211

16. Táskái puffadtak, körte- vagy gömbalakuak. 17.

Táskái lapítottak, néha puffadtak. 18.

17. Táskája körtealaku, állandó bibeszárát kopácsa hegyéhez egy pót foglalja; bibeszára táskája felnyílásakor kopácsaival együtt pattan le.

Gomborka. *Camelina.* 213

Táskája nagyon fel van fuvódva, vagy csaknem gömbalaku; bibeszára táskája felnyílásakor válaszfalán marad.

Torma. *Cochlearia.* 212

18. Körkörös-láncsás s csaknem lapított táskája egy megnyult fonalaku termekocsánykán ül; kötőlékei válasz falához nőttek.

Lapicz. *Lunaria.* 212

Láncsás vagy tojásdad vagy hosszukás s háta felől lapított sok magvu táskája nem ül termekocsánykán.

Daravirág. *Draba.* 212

2. Rend. **Beczősek.** Siliquosa.

1. Beczője nem nyílik fel, hengeres vagy gyöngysoralaku, megéréskor azonban néha czikkekre szakadozik.

Retek. *Raphanus.* 218

Beczője alólról feshő két kopácsesal nyílik fel. 2.*

2. Magvai beczője mindenik rekeszében 2 soruak, vagy egyenetlenül 2 soruak. 3.

Magvai beczője mindenik rekeszében 1 soruak. 6.

3. Beczője kopácsai innélküliek vagy csak töveiken van az in kezdetének némi jele; beczője lapított vagy hengeres, néha igen kurta.

Rézsuka. *Nasturtium.* 200

Beczője kopácsai 1 inuak. 4.

4. Beczője hegye csőrös, csőre áralaku, felényi, mint a beczője; szálas beczője lapított 4 ormóju; magvai tojásdadok.

Álszegecs. *Syrenia.* 208

Beczője hegye nem csőrös. 5.

5. Lapos beczői sugáron felállók, szárlevelei nyílalakuak; bokr. szirmai keskenyek, hosszukás ékalakuak, sárgás fejelek.

Toronszál. *Turritis.* 202

Szálas vagy szálas láncsás beczői egymástól távol állanak, kihajlók; bokrétája szirmai kerekded viszás-tojásdadok, sárgák; alsó levelei szárnyason hasgattak vagy félbeszárnyasok.

Sorapár. *Diplotaxis.* 210

6. Bibéje felálló s egymásra boruló 2 lemezecskéből áll, 4 főbb porodája töve szárnyas.

Estike. *Hesperis.* 204

Bibéje egyszerű tompa, vagy hegyes, néha 2 lemezű is, de lemezei letüremlettek; szálcái nem szárnyasok. 7.

7. Beczője kopácsai innélküliek, vagy csak töveiken van az in kezdetének némi jele. 8.

Beczője kopácsai hosszában menő 1, 3, 5 vagy sok inuak. 9.

8. Csirája kelő levelei éle mindkét felől összeránczoltak; husos és pikkelyes fogú tögyökere vízirányosan áll.

Fogasír. *Dentaria.* 203

Csirája kelő levelei laposan kiterültek; csonka tőgyökere nem fogas, tőgyökere vagy rostos, vagy orsóalaku.

Foszlár. *Cardamine.* 203

9. Beczőjük hengeres, áralaku vagy lapos csőrön végződik; magvok gömbalaku. 10.

Beczőjüknek nincsen csőre; ha pedig kurta csőrük van, akkor magvai hosszukások vagy tojásdadok. 11.

10. Kopácsain egy hosszában menő, vagy e mellett két felől csavargós, alig szembetűnő oldal ina van.

Káposzta. *Brassica.* 208

Kopácsain 3, vagy 5 kiálló ina van.

Mustár. *Sinapis.* 209

11. Kopácsain hosszában menő egy in, vagy e helyett hosszában menő több ér van. 12.

Kopácsain hosszában menő 3 ina van. 15.

12. Beczője lapos, vagy valamennyire domboru, kopácsai kiálló vagy elmosódott egy-inúak, vagy e helyett hosszában menő erések; csészéje levelei tövein belől pikkelylyé nőtt egy-egy ikra van.

Ikrapikk. *Arabis.* 202

Beczője 4 szögű vagy hengeres. 13.

13. Levelei épek, épélűek vagy fogasok; beczője 4 szögű.

Szegecs. *Erysimum.* 207

Levelei szárnyason szabdaltak, vagy az alsók legálabb félbeszárnyasok. 14.

14. Beczője lapított, 4 szögű; magvai gömbalakuak.

Tormáncs. *Barbarea.* 201

Beczője csaknem hengeres; magvai tojásdadok vagy hosszukások.

Nyulga. *Erucastrum.* 209

15. Bibéje tompa, ép vagy alig kicsípett; beczője hengeres, szálas vagy áralaku.

Zsombor. *Sisymbrium.* 205

Bibéje hegyes, kúp- vagy áralaku, karélyai kissé széllyelálló; beczője végén bibéjéből lett kupalaku kurta csőre van.

Málika. *Malcolmia.* 204

XVI. Sereg. EGYFALKÁSOK. Monadelphia.

1. Rend. **Ötporodájuk.** Pentandria.

1. Bokrétája 5 szirmu. **2.**

Lapon.

Bokrétája egy tagu, 5 metszetű. **3.**

2. Levelei szárnyason bevagdaltak, vagy karélyosak.

(Lásd XVI. Ser. 2. R.)

Árórr. *Erodium*. **Gerely.** *Geranium*. 250—251

Levelei épek és épélűek. (Lásd V. Ser. 5. R.)

Len. *Linum*. 253

3. Bokrétája torkát husos hengerkévé nőtt porodái zárják be. (Lásd V. Ser. 2. R.)

Czinka. *Cynanchum*. 130

Bokrétája torka nyílt (V. Ser. 1. R.)

Lizinka. *Lysimachia*. 168

2. Rend. **Tizporodájuk.** Decandria.

1. Levelei hármások. levélkéi visszás-szívesek. (Lásd X. Ser. 5. R.)

Sósdi. *Oxalis*. 255

Levelei tenyeresen karélyosak, vagy szárnyason bevagdaltak. **2.**

2. Mind a tiz porodája ki van fejlődve; tokja kopácsai megérésekor alólról feselve, ívalakulag kunkorodnak fel.

Gerely. *Geranium*. 251

Öt porodája ki van fejlődve, öt nincs tökéletesen kifejlődve; tokja kopácsai megérésekor alulról feselve csavarosan kunkorodnak fel.

Árórr. *Erodium*. 250

3. Rend. **Sokporodájuk.** Polyandria.

1. Csészéje egyszeres.

Sárda. *Abutilon*. 239

Csészéje kétszeres. **2.**

2. Külső csészéje 3–12 levelű. **3.**

Külső csészéje 2–9 metszetű. **4.**

3. Külső csészéje 3 levelű; termései lapos sajtalaku körben ülnek s megérésekor egymagvu termésekre hullanak szélllyel. **Mályva.** *Malva.* 238
 Külső csészéje 6–12 levelű; 5 rekeszű tok termése 5 kopácsesal nyílik fel. **Hibik.** *Hibiscus.* 239
4. Külső csészéje 3 metszetű. **Paizssajt.** *Lavatera.* 237
 Külső csészéje 6–9 metszetű. **Zilíz.** *Althea.* 238

XVII. Sereg. KÉTFALKÁSOK. Diadelphia.

1. Rend. **Hatporodájuk.** Hexandria.

1. Bokrétája felső szirma tövön zacskós; kerekded termése makkocskanemű, egy magvu, fel nem nyíló. **Füstike.** *Fumaria.* 200
2. Bokrétája hosszú sarkantyus; termése beczönemű tok, sokmagvu, két kopácsu. **Likasír.** *Corydalis.* 209

2. Rend. **Nyolczporodájuk.** Octandria.

- Csészéje 5 levelű, a két belső levele igen nagy, szárnyhoz hasonló, szíromnemű; 3–8 szirma szálcáival összenőtt. **Csészeszárnny.** *Polygala.* 243

3. Rend. **Tizporodájuk.** Decandria.

Pillangós viráguk.

1. Mind a tiz szálcája szabadon áll. (X. Ser. 1. R.)
Czerczisz. *Cercis.* L. 293
 Mind a tiz szálcája egy csomóba nőtt. 2.
2. Együvé nőtt szálcái maghonát behüvelyezik; termésök hüvely. 3.
 Szálcái két csomóba nőttek, azaz: 9 szálcája összenőtt, a vitorlája felől álló egy szálcája szabadon áll; termésök ugyancsak hüvely. 9.
3. Bokrétája szárnyai felső részén ránczosak; csészéje 1–2 ajaku. 4.

Bokrétája szárnyai nem ránczosak; csészéje 5 fogu vagy alig két ajaku. **6.**

- 4.** Csészéje felül mélyen behasított, egy ajaku, aszottas hártya széle 3-5 foggal töldött, csolnakja 2 szirmu; hüvelye lapos. **Jenster. Spartium. 271**

Csészéje harangalaku vagy csöves, 2 ajaku. **5.**

- 5.** Levelei egyszerűek, épek; csolnakja tompa végű; szálcái hegyek felé elszélesedők; bibéje belső oldalán menedékes, ferde. **Rekettye. Genista. 271**

Levelei hármások, csolnakja tompa végű; szálcái hegyök felé nem szélesednek el; bibéje külső oldalán menedékes. **Zanót. Cytisus. 272**

- 6.** Levelei hármások csolnakja hegyes végű; szálcái hegyök felé kiszélesednek. **Iglicz. Ononis. 273**

Levelei páratlan szárnyasok. **7.**

- 7.** Csészéje 5 fogu, magva megérésekor száraz széleivel hüvelyét bezárja s hasas; szálcái felül kiszélesedők; virágzata szárhegyi csomóban van.

Szapuka. Anthyllis. 274

- 8.** Csészéje 5 metszetű, magva megérésekor is nyitva marad, hártya szélű; szálcái áralakuak, virágzata hónalji fürt. **Gálga. Galega. 282**

- 9.** Hüvelye 2 kopácsu s nem cikkes. **10.**

Hüvelye cikkes, keresztbe szakadozó. **28.**

- 10.** Bibeszára kopasz. **11.**

Bibeszára szőrös. **21.**

- 11.** Csolnakja csőrös, kihegyezett. **12.**

Csolnakja nem csőrös, egyszerűen hegyes vagy tompa. **13.**

- 12.** Hüvelye hengeres, vagy lapított szárnyatlan, felnyílt kopácsai csavarosan megtekeredettek; bibeszára lassankint hegyesedik el. **Kerep. Lotus. 281**

Hüvelye négyszögű, mindenik ormóján széles szárnyas; bibeszára felfelé vastagabb.

Szárnyók. Tetragonolobus. 282

- 13.** Csomóba nőtt szálesái szirmaival kisebb nagyobb mértékben összenőttek; 1–5 magvu hüvelyét elszáradt virágai takarják. **Lóhere.** *Trifolium.* 276

Csomóba nőtt szálesái szirmaival nem nőttek össze. **14.**

- 14.** Csolnakja 2 szirmu; hüvelye bőrnemű, lapított. **Higviricz.** *Glycyrhiza.* 282

Csolnakja 1 szirmu. **15.**

- 15.** Hüvelye hosszában kisebb nagyobb mértékben két rekeszű. **16.**

Hüvelye egy rekeszű. **17.**

- 16.** Tompa végű csolnakján nincs száalka; hüvelye alsó forradása válaszfallá hajlik be.

Bóka. *Astragalus.* 283

Tompa végű csolnakja vége alól egy kalászalaku száalka indul ki; hüvelye felső forradása válaszfallá nyomul be.

Sajkorr. *Oxytropis.* 283

- 17.** Hüvelye csigamódra tekeredett, vagy sarlóalakú, 1— sokmagvu. **Csigacső.** *Medicago.* 274

Hüvelye más alakú. **18.**

- 18.** Csolnakja hegye ferdén csonka; egy magvu kemény hüvelye, visszás-tojásdad, alsó forradásán szárnyas ormóju, síma vagy fésűfogas, hálózatosan horpadozott.

Esparezet. *Onobrychis.* 286

Csolnakja hegye tompa. **19.**

- 19.** Szárnya hegyei összenőttek, közepén hólyagosan felfuvódottak, csolnakja hegye sötét lilaszínű; hüvelye gömbalakú. **Dornik.** *Doryenium.* 281

Szárnya hegyei nem nőttek össze. **20.**

- 20.** Hüvelye kurta, puffadt, tojásdad, 1–3 magvu, virágzata tojásdad, vagy lefüggő fürt.

Mézkerep. *Melilotus.* 275

Hüvelye szálas lapos, sok magvu; virágzata 6 vagy több ernyős csomó.

Lepkeszeg. *Trigonella.* 275

- 21.** Fák vagy cserjék. **22.**

Fűféle növények **23.**

- 22.** Bibeszára fonalalaku szőrös, elől szakálás; bibéje bibeszára végén van, hüvelye lapos, szálas hosszukás; fürtje függő, virága fejér. **Ákász. Robinia.** 282

Bibeszára félhengeres, tövétől fel tömötten szőrös, hegye horgas; bibéje horga hajlásában van; hüvelye hólyagosan felfuvódott; fürtje felálló, virága sárga vagy piros. **Dudafürt. Colutea.** 283

- 23.** Bibeszára köröskörül, vagy a belső oldalán hosszában szőrös. **24.**

Bibeszára hegye alatt a külső oldalán szakálás, egyébütt kopasz vagy molyhos. **27.**

- 24.** Bibeszára fonalalaku, hegyén köröskörül szőrös, egyébütt kopasz. **Lencse. Ervum.** 289

Bibeszára nem fonalalaku. **25.**

- 25.** Bibeszára 3-élű, oldalról lapított, tövén felül ormós, alól válus, hegye szakálás. **Borsó. Pisum.** 290

Bibeszára hegye lapos, egyenlő széles vagy felül szélesebb, hegye befelé hajló. **26.**

- 26.** Párosan szárnyas, vagy páros levele nyelei kacscon végződnek. **Bükköny. Lathyrus.** 290

Párosan szárnyas levele nyelei végén nincsen kacs.

Lednek. Orobus. 292

- 27.** Bibeszára egyenes, alól szakálás, felül s körül molyhos; csészéje 5 fogu, vagy 5 metszetű, a felső foga kurtább. **Babó. Vicia.** 286

Bibeszára, porodái és csolnakja csavarosan megtekeredett, csészéje 2 ajaku. **Paszuly. Phaseolus.** 293

- 28.** Hüvelye csaknem hengeres; vagy 4 ormóju czikkein begyüremlett, 1 magu. **Kornilla. Coronilla.** 285

Hüvelye lapított, magva sinórját tartó forradása felől öblösen kikanyarított, vagy karélyos; magva félköralakulag meggörbült.

Patkóeczím. Hippocrepis. 286

XVIII. Sereg. SOKFALKÁSOK. Polyadelphia.

1. Rend. **Sokporodájuk.** Polyandria.

Szálsái 3, 5 vagy 6 falkába nőttek; csészéje 5 levelű vagy 5 hasábu; bokrétája 5 szirmu; bibeszára 3; tokja 3 rekeszű. **Linka.** *Hypericum.* 240

XIX. Sereg. FORRT-PORTOKUAK. Syngenesia.

Ezen seregbe tartozó növények rendeit szándékosan mellőzöm, hogy meghatározásuk ez által is könnyítve legyen.

1. Minden virága félszer vagyis nyelvalaku. 2.

Minden virága csöves, 5 (ritkán kevesebb) fogu; vagy néha fészke kerületén levő virágainak nincs is bokrétája, hanem e helyett fészke belső színes levelei alkotják a sugarát. 16.

Fészke kerületén levő virágai félszeresek, vagy nyelvalakuak; a többiek (közép virágai) csövesek, 5 foguak. 42.

2. Magvának (sőt a maghonának is) bőbitája van. 3.

Magvának (és annálfogva maghonának) nincs bőbitája; magván azonban a bőbita helyett néha egy bokrocska polyva van. 15.

3. Bőbitája szőrei egyszerűek. ágatlanok. 4.

Bőbitája szőrei ágasok vagy tollasok, azaz: oldaláról ismét szőröcskék nőttek. 10.

4. Virágai számszerint öten vannak, s egyetlen kört alkotnak. **Csakkör.** *Prenanthes.* 115

Virágai számosak, kettős vagy többes körben állanak. 5.

5. Magvai csőrnélküliek, bőbitája ennélfogva nyeletlen. 6.

Magvai vékony csőrűek, bőbitái ennélfogva nyelések. 8.

6. Magvai lapítottak; bóbitája hajlós nem törékeny; levelei kopaszok, élein tüskés szemszőrűek.

Csorbóka. *Sonchus.* 116

Magvai hengeresek, vagy alig laposak; levelei élén nincsenek tüskés szemszőrők. 7.

7. Magvai felső végei vékonyabbak, mint az alsó elhegyesedésre hajlók; bóbitája szép fehér, rendszerint hajlós és nem törékeny. **Aszász.** *Crepis.* 116

Magvai felső végei alsó végeinél nem vékonyabbak, sőt vastagabbak, csonkák: bóbitája piszkos sárgás, nem hajlós, törékeny. **Holgyomál.** *Hieracium.* 117

8. Tőkocsányja egy virágu, csöves; virágai többszörös körűek; magvai hegyeiken puha túske pikkelyűek, vagy finoman görcsösek.

Pitypang. *Taraxacum.* 113

Sok virágu szára van. 9.

9. Magvai csőre tövét polyvanemű koszoruk vagy pikkelyek veszik körül; virágai két körben állanak; fészke alatt néhány levélből álló murvaköre van.

Kakics. *Chondrilla.* 114

Magvai csőre tövén sem koszoruk, sem pikkelyek nincsenek; fészke fedelékesen egymásra boruló egyenetlen pikkelyekből áll; virágai 1-3 kört alkotnak; magvai lapítottak.

Saláta. *Lactuca.* 114

10. Vaczka polyvás, polyvái egyes virágait egymástól elkülönözik, a magva megérésekor, magvával együtt leválnak. **Polyvahordó.** *Hypochaeris.* 110

Vaczka kopasz. 11.

11. Fészke levélkéi mind egyenlők; tövön összenöttek, murvaköre nincs. **Kecskedisz.** *Tragopogon.* 111

Fészke levélkéi egyenetlen hosszúságúak. 12.

12. Fészke murvaköre levélkéi lekonyultak; bóbitája tövön egy gyűrűbe nőtt s könnyen lehulló.

Magvarótt. *Picris.* 111

Fészkének nincs murvaköre, fészke levélkéi vagy pikkelyei mind lelapultak. **13.**

- 13.** Bóbitája oldal szőröcskéi nincsenek egymásba szövődve, bóbitája nem hull le; fészke pikkelyei mind egyenlő szélesek, szálas láncsások; tőkosánya van. **Arszlánfog. *Leontodon*. 111**

Bóbitája oldal szőröcskéi egymásba szövődtek; fészke pikkelyei tövön szélesebbek, felfelé lassanként elkeskenyednek; száruk van. **14.**

- 14.** Fészke alsó pikkelyei hátán lefelé álló apró fogai vannak; magva alja, egyéb részénél jóval vastagabb, ezen levő poczka alsó részén homorú.

Magpoczok. *Podospermum*. 113

Fészke alsó pikkelyei hátán nincsenek fogak; magvai tövön nem poczkosak. **Pozdor. *Scorzonera*. 112**

- 15.** Fészke levélkéi konyák; magvai láncsás polyvákcal vannak koszoruzva; virága kék.

Katáng. *Cichorium*. 110

Fészke levélkéi lelapultak; magvain nincs polyva koszoru; magvai 20 rovátkuak; virága sárga.

Válupikk. *Lapsana*. 110

- 16.** Minden virágnak fedelékes külön csészéje van s mindnyája együtt egy golyóalakú gömböt alkot; bóbitája koszorúalaku; kopasz vaczka golyóalaku.

Laptaborz. *Echinops*. 102

Az egyes virágoknak nincs külön csészéjük. **17.**

- 17.** Magva bóbitás. **18.**

Magva bóbitátlan. **40.**

- 18.** Vaczka polyvás, vagy sertés, vagy sejtes. **19.**

Vaczka kopasz. **31.**

- 19.** Fészke pikkelyei 2 soruak, a külső sor letüremlett; levelei ellenesek. (Lásd 56. sz.)

Villamag. *Bidens*. 94

Fészke pikkelyei fedelékesek; levelei váltogatók. **20.**

- 20.** Vaczka sejtes, sejtgödre szélei megszakadozottak,

sok soru szőrös csaknem tollas bóbitája tövön egy gyűrűbe nőtt össze; magva visszás tojásdad, lapított 4-szögű; fészke levei tövishegyűek.

Bordon. *Onoropodon.* 106

Vaczka polyvás vagy sertés, de nem sejtes, **21.**

21. Bóbitája tollas. **22.**

Bóbitája szőrös, sertés vagy polyvás. **23.**

22. Fészke belső levélkéi sugárzók, szálasok, színesek, száraz hártvások és tövistelenek, a külsők kurtábbak, fűneműek és tövisesek; bóbitája egy soru minden virágában van poroda is terme is.

Körfény. *Carlina.* 103

Fészke belső levélkéi nem sugárzók; bóbitája sok soru, mindenik tollas, alól gyűrűbe nőttek s lehullók; virága csöves-harangalaku, rendszerint tökélytelen kétlaki; magva lapított, hosszukás.

Bárcs. *Cirsium.* 108

23. Fészke belső levélkéi a külsőknél hosszabbak, sugárzók, színesek és tövistelenek, a külsők száraz hártvások; szélső virágai csövesek, kétajakuak s bennök terme van, közép virágai csövesek, 5 foguak, porodások és termések; belső magvai bóbitái 5-10 láncsás polyvából állanak; vaczka is polyvás.

Vasvirág. *Xeranthemum.* 103

Fészke belső levélkéi nem sugárosak. **24.**

24. Vaczka belső szélén köröskörül termésvirágai között polyvás, közepén kopasz; fészke apró 5 szögű vagy kupalaku, külső levélkéi gypjasok, a belsők hártvások.

Pamár. *Filago.* 99

Vaczka egészen polyvás vagy szőrös. **25.**

25. Fészke levélkéi horoghegyűek; virágaiban megvan

a terme is, a poroda is; sok soru bóbitája serte polyvás; fészke csaknem gömbalaku.

Bojtorján. *Lappa.* 109

Fészke levélkéi nem horoghegyűek, különféleképen alakultak. 26.

26. Tojásdad fészke külső levélkéi szára felső leveleivel egyenlők, öblös szárnyas szabásuak, a belsők hosszudad láncásók, hártyaneműek; virágai tökélyesek, 5 metszetűek; 4 lapu magvai visszás-tojásdadok.

Gordon. *Kentrophyllum.* 106

Fészke külső levélkéi szára felső leveleitől különböznek. 27.

27. Bóbitája 3—sok soru, állandó gyűrűbe nem nőtt össze, külső sora a többinél hosszabb, a belső kurtább. 28.

Bóbitája 2—sok soru, lehulló; bokrétája mind egyenlő csöves. 29.

28. Magva hosszukás, lapított; bóbitája sok soru; bokrétája egyenlő vagy a szélsők nagyobbak a többinél s töleséressek, üresek; fészke levélkéi rojtosak, vagy prémesek vagy néha tövisesek.

Csükküllő. *Centaurea.* 104

Magva hengeres, visszás-tojásdad; bóbitája 3 soru; szélső virágai a többinél hosszabbak szálas töleséressek, ferde szélűek, üresek; fészke levélkéi láncásók, kihegyezettek, prémetlenek és tövistelenek.

Bóbitagyász. *Crupina.* 103

29. Magvai visszás tornyadzó alakuak, négyszögűek; 2—3 soru serte polyvás bóbitája magva tetején álló, kurta hengeres vánkosra nőtt és ezzel együtt lehulló; csőre belső sora a külsőnél hosszabb.

Puhonez. *Jurinea.* 105

Magvai hosszukások, lapítottak; bóbitája sok soru. **30.**

- 30.** Bóbitája sertepolyvás, gyűrűbe nem nővő, a belső sora hosszabb a többinél; virágai tökélyesek vagy kétalakiak. **Zsoltina. *Serratula*.** 109

Bóbitája szőrös; tövön gyűrűbe nőtt, sorai egyenlők; virágai tökélyesek. **Bogács. *Carduus*.** 106

- 31.** Fészke levélkéi egysorúak vagy ez alatt még egy murvakör is van. **32.**

Fészke levélkéi fedelékesek, vagy 2—3 sorúak. **34.**

- 32.** Főköcsányja alacsony, pikkelyes tetején fejes bugás virágzata van; fészkei kétalakiak; termésvirágu fészkeiben sugárvirágai többsorúak. porodás virágu fészkeiben egysorúak. **Kalapfü. *Petasites*.** 88

Szára leveles. **33.**

- 33.** Fészket 1 vagy több levélkéből álló murvakör veszi körül. **Üszögör. *Senecio*.** 101

Fészket murvakör nem környezi.

Dugasor. *Cineraria*. 102

- 34.** Levelei ellenesek. 3–5 hasábuak; fészkei 5–6 viráguak, virágai tökélyesek; bibeszára fonlalakus megnyult. **Pakócza. *Eupatorium*.** 88

Levelei váltogatók, épek; fészkei sokviráguak. **35.**

- 35.** Minden virága tökélyes, 5 metszetű, sárga; bibéje tojásdad. **Aranyfürt. *Linosyris*.** 91

Sugárvirágaiban csupán terme van; bibéi félhengeresek. **36.**

- 36.** Portokai tövéről serteszálak nőttek. **37.**

Portokai tövéről nem nőttek serteszálak.

Küllőrojt. *Erigeron*. 90

- 37.** Sugárvirágai szabálytalanok, 3 metszetűek, egysorúak. **38.**

Sugárvirágai fonlalakúak, 1–5 sorúak, hegyökön fogasoltak. **39.**

38. Bóbitája szőrei egyenlők; sugárvirágaiban csupán terme van, középvirágai 5 foguak, tökélyesek; portokai tövéről két szál serte nőtt.

Sertecsek. *Imula.* 91

Bóbitája szőrös, szőrei külső köre kurta s egy koszoruha nőtt.

Balhafü. *Pulicaria.* 93

39. Fészke 5 szögű, vagy kupalaku, apró; külső levélkéi gypjasok. (Lásd 24.)

Pamár. *Filago.* 99

Fészke félgömb vagy hengeralaku, levélkéi száraz hártások, vagy a külsők fűneműek, kopaszok, különféle színűek.

Gyopár. *Gnaphalium.* 99

40. Fészke levélkéi 5–9 egy sorban s lazán állanak; minden virága csöves, szélső virágai is 5–9 magot termők, közép virágai tökélyesek vagy csak porodások, de terméketlenek, vaczka kopasz.

Molyhár. *Micropus.* 91

Fészke levélkéi fedelékese. 41.

41. Fészke félgömbalaku vagy tojásdad; vaczka kopasz vagy gypjas bolyhos; virágzata füzéres vagy fűrtös; virágai tökélyesek, vagy a szélsők fonalalakuak s termések; magvai visszás-tojásdadok, tetejükön egy kis keskeny tányérocsonk van.

Üröm. *Artemisia.* 97

Fészke félgömbalaku, virágzata bogernyős; vaczka kopasz; virágai tökélyesek, vagy a szélsők fonalalakuak, 3 foguak; magvai szegletesen rovátkoltak, a tetejükön levő tányérocsonk olyan széles, mint a mag teteje.

Varádics. *Tanacetum.* 99

42. Magvai mindnyájan vagy legalább a középsők bóbitások. 43.

Minden magva bóbitátlan. 53.

43. Pikkelyes tökocsánya van; levelei tövéről nőttek. 44.

Leveles száruak. 45.

44. Szára hegyén egy fészke van; sugárvirágai többsorúak, sárgák, csupán terme van bennök; középvirágai tökélyesek. **Szattyu.** *Tussilago.* 88

Virágzata fejes bugás (Lásd a 32. szám alatt.)

Kalapfü. *Petasites.* 88

45. Sugárvirágai sárgák. 46.

Sugárvirágai más színűek. 51.

46. Fészke levélkéi mind egyenlők. 47.

Fészke levélkéi egyenetlenek s egymást többszörösen hátalják. 49.

47. Fészket 1 vagy több levélből álló murvakör veszi körül; fészke levélkéi hegyei rendszerint feketék; néha nincs sugáros virága. (Lásd 33. sz.)

Üszögör. *Senecio.* 101

Fészket murvakör nem környezi. 48.

48. A szélső körben álló magvainak nincs bóbitájok; bibéjük hegye egyéb részöknél vastagabb.

Tarkör. *Doronicum.* 100

Minden magva bóbitás; bibéje csonka, vagy fonalakú.

Dugasor. *Cineraria.* 102

49. Portokai tövéről nem nőttek serteszálak; sugárvirágai egy sorban állanak, számszerint 5–8.

Ritkaréj. *Solidago.* 90

Portokai tövéről két serteszál nőtt; sugárvirágai sokan vannak. 50.

50. Bóbitája egyenlő szőrökből áll. (Lásd 38. szám.)

Sertecek. *Inula.* 91

Bóbitája szőrei külső köre egy koszoruba nőtt s a belsőknél kurtább. (Lásd 38. szám.)

Balhafü. *Pulicaria.* 93

- 51.** Termét tartalmazó szélső virágai több soruak, ezek közül a külsőkör keskeny nyelvalaku és a sugárát alkotja. (Lásd 36. szám.)

Küllőrojt. *Erigeron.* 90

Termét tartalmazó szélső virágai egysorúak, széles láncásak. **52.**

- 52.** Termés sugárvirágai is teremnek magvakat.

Gerepesin. *Aster.* 89

Sugárvirágaiban nincsenek tenyészszervek s annál fogva nem is teremnek magvakat.

Csillagesin. *Galatella.* 90

- 53.** Vaczka kopasz. **54.**

Vaczka polyvás. **56.**

- 54.** Fészke pikkelyei szegélytelenek s egyenlő hosszuk; vaczka kupos; tőkocsányja egy virágu; magvai egyformák.

Rukerecz. *Bellis.* 90

Fészke pikkelyei hártyszegélyűek. **55.**

- 55.** Vaczka laposan domboru.

Aranyvirág. *Chrysanthemum.* 96

Vaczka kupos.

Szíkfü. *Matricaria.* 96

- 56.** Fészke pikkelyei kétsorúak, egyenlők, a belső sorbeliek felállók, a külsők letüremlettek; négyszögű magvainak 2-4 horgas foga van; szélső virágai néha sugárosak, néha nem. (Lásd 19 szám.)

Villamag. *Bidens.* 94

Fészke pikkelyei egyenetlenek, fedelékesek. **57.**

- 57.** Fészke pikkelyei hegyei lehajlók; magvairól 2-4 polyva bóbítája lehulló.

Napvirág. *Helianthus.* 93

Fészke pikkelyei egymásra lapultak; magvai bóbítatlanok. **58.**

- 58.** Sugárvirágai igen szélesek, csaknem kerekdedek, vagy szívesek, 10-nél nem igen több.

Cziczkóró. *Achillea.* 94

Sugárvirágai hosszukások, számosak ; fészke félgömb-
alaku vagy lapos.

Montika. *Anthemis.* 95

XX. Sereg. PORODÁS TERMÉJŰEK. Gynandria.

1. Rend. **Egyporodájuak.** Monandria.

1. Alsó ajaka (mézajaka) alólról sarkantyus vagy
zacskós. 2.

Alsó ajaka se nem sarkantyus, se nem zacskós. 8.

2. Levelei helyett tökocsányján burkok vannak, por-
tokai terméje hegyén szabadon állanak ; sarkan-
tyuja áralaku, lefelé álló. **Gérbicz.** *Limodorum.* 53

Tövérről vagy száráról levelei nőttek ; kétrekeszű
portokai terméje elő részén állanak. 3.

3. Alsó ajaka ép, szálas ; portoka rekeszei alá felé cső-
röcskéje kikanyarított öble által vannak elválasztva.

Sarkar. *Platanthera.* 53

Alsó ajaka több karélyu, vagy éle bevagdalt, vagy
csipkés. 4.

4. Alsó ajaka 1-2 hüvelyk s a még ki nem nyílt, vagy
épen nyíló félben levő virágában sodros ; portokai
rekeszei alól egy zacskócskával vannak egybe-
kötve.

Sodortajk. *Himanthoglossum.* 52

Alsó ajaka sokkal kurtább s nem sodros. 5.

5. Portokai 2 nyelecskéje, egy rekeszű zacskócskájánál
fogva van a bibe ikrájához növe ; 3 felső szirma
összeáll, a két oldali nyílt ; alsó ajaka 3 metszetű ;
sarkantyúja akkora, mint a maghona, vagy vala-
mivel hosszabb.

Ragikra. *Anacamptys.* 52

Portoka 2 nyelecskéje mindegyike bibéje 2 ikrájára
van növe. 6.

6. Portoka rekeszei alól egymástól elállanak, zacskócskájok nincs; alsó ajaka széles láncsás, a hegye felé kiszélesedő, 3 fogú; kurta sarkantyuja zacskóalakú. **Nyelvűr. *Coeloglossum*.** 52

Portoka rekeszei párhuzamosak; alsó ajaka széles, leginkább karélyos. 7.

7. Bibéje mindkét ikrája 2 rekeszű zacskócskába van záródva. **Kosbor. *Orchis*.** 49

Zacskócskája nincs. **Csorikra. *Gymnadenia*.** 52

8. Alsó ajaka 2 tagu. 9.
Alsó ajaka nem tagolt. 10.

9. Leple harangalaku, kissé nyílt; maghona kurta csaváros nyelen függ, azonban maga nem csaváros. **Bibak. *Epipactis*.** 54

Leple szirmai felálló, összetartók; nyeletlen maghona csaváros. **Porfej. *Cephalanthera*.** 53

10. Tőkocsányja kopasz vagy hártya pikkelyes, levelei nincsenek; ajaka visszás-szíves; portokai szabadok. Az egész növény piszkos sárga, végre barnás. **Tokafék. *Neottia*.** 54

Szára leveles. 11.

11. Leple szirmai kiterültek, vagy más szóval: virága kinyílt. 12.

Leple szirmai felfelé állók, vagy összetartók. 14.

12. Alsó ajaka előre álló, széles, bársonyos-barna; portoka rekeszei maghonához nőttek, de alól egymástól elállók. **Bangó. *Ophrys*.** 53

Alsó ajaka hátra felé fordult, felálló; portokai szabadok. 13.

13. Portokai állandók, 4 porgolyója páronként nőtt a maghonára; leple nyílt, belső szirmai tojásdadok. **Bibefog. *Malaxis*.** 55

Portokai lehullók; tompa ajaka tojásdad; leple szirmai szálas-ékalakuak. **Hagymabur.** *Sturmia.* 55

14. Alsó ajaka szabadon lefüggő, 2 metszetű; leple szirmai sisakalakulag összeállanak; maghona teteje hátsó része tojásdad-kontyu, melynek a tövére vagy a tetejére nőtt a portoka; szárán 2 ellenes levele van. **Bibekonty.** *Listera.* 55

Alsó ajakát leple alsó szirmai foglalják be, vagy alsó ajaka felfelé álló, ép, igen tompa, elől csipkés; portokai szabadok, nyeletlenek.

Füzértekercs. *Spiranthes.* 55

2. Rend. **Kétporodājuak.** Diandria.

Lepke 4 szirmu keresztalakuan kinyílt, az alsó 2 metszetű; ajaka czipőalakuan felfuvódott, lefelé álló; maghona teteje 3 metszetű, portokai ezen metszetek 2 szélsőjére nőttek.

Czipőcezím. *Cypripedium.* 55

3. Rend. **Hatporodājuak.** Hexandria.

Lepke sárgás színű csöves, csöve tövön hasas, hegye lepittedt nyelvalaku.

Gégevirág. *Aristolochia.* 85

XXI. Sereg. EGYLAKIAK. Monoecia.

A XXI. és XXII-dik seregbeta rtozónő vényeket Linné porodáik számánál fogva állította rendekbe; de mivel mind a két sereg számos rendet foglal magában és mivel némely rendbe 1-2 növény jut; a növények könnyebb meghatározhatása miatt a rendeket itl jónak láttam mellőzni.

1. Vízi növények. 2.

Szárazai növények. 9.

2. Vizen uszó s gyökerét a vízbe eresztő növény; szára levélnemű; van 2 porodája s 1 maghona.

Lepcese. *Lemna.* 58

Gyökerét az iszapba ereszti. szára és levelei a vízben, vagy a vizen usznak, vagy a víz felett állanak. 3.

3. Virágai magánosak, hónaljiak. 4.

Virágai virágzatot alkotnak. 6.

4. Porodás virága leple 10–12 metszetű; 5—sok portoka van. — Termés virága leple 9–12 metszetű, maghona 1, termésén bibeszára megmarad; levelei gyűrűsek.

Locsagaz. *Ceratophyllum.* 60

Porodás virágai leplét 1–2 murva pótolja, levelei ellenesek, épek. 5.

5. Egy porodáját 2 ellenes murva védi; bibeszára 2; száraz csontár termése 4 felé esik; levelei hosszú-ékalakúak, vagy szálások. **Mocsárhúr.** *Callitriche.* 61

Egy porodáját egy hártyanemű murva védi; porodás virágában levő 1 porodája fonalaku; tökélyes virágában porodája szintén 1, maghona 4, bibéje paizsalaku; levelei sertés-szálások. **Galáz.** *Zanichellia.* 56

6. Virágzata gyűrűs vagy csomós; levelei sertealakúak vagy keskeny szálások. 7.

Virágzata buzogányos füzér, levelei laposak, széles szálások. 8.

7. Porodás virága csészéje 4 karélyu; bokrétája 4 szirmu, lehulló; porodája 8. Termésvirága 4 fogu, csészéje felső; szirmai igen aprók; bibéje 4, bolyhos; termése száraz csontár, mely megérésekor 4 felé esik; víz alá merült levelei gyűrűsek, mélyen szárnyason hasgatott serte sallanguak.

Tóborosta. *Myriophyllum.* 257

Kancsóalaku egy tagu, 2–3 fogu porodás burka 1 portokát magába zárja. Termésvirága 2–3 bibe-

száru egy csupasz maghonból áll; száraz csontára 1 magvu; csavargós élő levelei szálasok.

Hínár. Najas. 56

8. Porodás és termés virágai hengeres füzérben (buzogányban) szára hegyén vannak, felül a porodás, alattok a termés virágok; maghonait serték veszik körül; állandó bibeszára termésére rá van növe.

Gyékény. Typha. 59

Füzérei gömbalakuak, felső gömbjében porodás, az alsókban termésvirágai vannak; leple több levelű, polyanemű; száraz és szurós csontára kocsánkatlan.

Baka. Sparganium. 59

9. Fűféle növények. 10.

Faféle növények. 23.

10. Pázsit vagy palkafélék (sások.) 11.

Nem pázsitfélék. 12.

11. Porodás virágai szárhegyi széllyelterpedt bugában állanak; termés virágai egy vagy több oldali torzsán (csövön) vannak, melyet levelek hüvelyeznek be, bibeszára igen sok, hajhoz hasonló.

Kukoricza. Zea. 22

Egy-, ritkán kétlaki virágai füzéresek; egyes virágait egy polyva burkolja; porodás virágai 3 porodások; termés virágai kancsóalaku leple makkocs-kájával összenőnek.

Sás. Carex. 23

12. Virágai csészések és bokrétások. 13.

Virágai leplesek, leple 1-sok szirmu vagy levelű, vagy ez is hiányzik s burok helyettesíti. 16.

13. Csészéje 3 levelű, bokrétája 3 szirmu; porodája sok. Termés virága porodás virágához hasonló, sok maghona csak gömbalaku vaczkán ül.

Nyílfű. Sagittaria. 33

Csészéje és bokkrétája egy tagu, 4-5 metszetű, vagy hasábu. **14.**

- 14.** Termése borsó nagyságu, síma, fekete bogyó; virágzata fürtösen sátorozó; virága 1, vagy 2 laki.

Gönye. *Bryonia.* 224

Termése nagy kabak; 1 laki virágai magánosak, hónaljiak. **15.**

- 15.** Magvai kiálló szegélyűek; portokai csövé. nőttek össze. kaccsai ágasok.

Tök. *Cucurbita.* 223

Magvai élesek, szegélytelenek; portokai összetartók; kaccsai egyszerűek.

Ugorka. *Cucumis.* 224

- 16.** Virágzata torzsa, melyet egy tölcséres hártycsuklya burkol, vagy hüvelyez be; torzsája hegye bunkós, kopasz; közepén vannak köröskörül porodái, töve felé szőrös bibéjű maghonai; termései 1 magvu bogyók.

Kontyvirág. *Arum.* 58

Virágzata másalaku. **17.**

- 17.** Levelei szárnyasok; virágzata szárhegyi csomós, a csomó felső részén esők termések, az alsóbbak porodások; leple helyét pótló csészéje 4 metszetű; porodája 20-30; bibéje ecsetalaku.

Csábair. *Poterium.* 268

Levelei egyszerűek. épek vagy karélyosak. **18.**

- 18.** Porodája 10-sok, kocsányos maghona hasas lepleből kinyulik; leple harangalaku 4-5 fogu, fogai félhold vagy 2 szarvu fedőjével (ikrájával) változtatva állanak; bibeszára 3, két metszetű; tokja 3 czikkű, czikkei egy magvuak; virágzata ernyős.

Fütej. *Euphorbia.* 245

Porodája 3-5. **19.**

- 19.** Virágait fészekalaku gallér veszi körül; porodás virágai galléra sok levelű, termésvirágai galléra

egytagu, 2 virágu; termés virágának leple nincs;
horgas tüskéjű magrejtője megkeményedő gallér-
rából fejlik ki.

Csimpaj. *Xanthium*. 119

Virágai nincsenek gallérban. **20.**

20. Bibéje gombos ecsetalaku; porodás virága leple 4
hasábu, porodája 4. **21.**

Bibéje vagy bibeszára 2, fonalaku. **22.**

21. Egy vagy kétlaki virágai bugás virágzatot alkot-
nak; porodás virága leple 4 hasábu, termésvirá-
gaié keresztbeálló 4 levelű; levelei ellenesek s szá-
rával együtt csípős fulánkos szőrűek.

Csalán. *Urtica*. 64

Virágai felemások; csípő fulánkszőrei nincsenek. (Lásd
IV. Ser. 1. R.)

Falfű. *Parietaria*. 65

22. Mind kétféle virágai leple 3–5 levelű, mindenik
virága alatt 3 murva van, porodás virágaiban 3–5
poroda, termés virágaiban 2–3 bibe van; 1 magvu
szütyő termése derekán nyíló.

Amaránt. *Amaranthus*. 75

Termés virága termésével együtt növvő leple 2 kopá-
csu, murvanemű s lapított; porodás és felemás
virágaié 3–5 hasábu; porodája 3–5; termésvirágá-
ból származott magva felfelé, tökélyes virágáról
fejlett magvai vízirányosan állanak; egyikféle
virága tövén sines murva.

Maglapél. *Atriplex*. 71

23. Körtealaku husos vaczka bezáródott, virágai vacz-
ka belső oldalán vannak; felül eső porodás virá-
gai leple 3 hasábu, porodája 3; termésvirágai
leple 5 hasábu, maghona kocsánykás, bibeszára
2 bibéjű.

Figé. *Ficus*. 64

Virágai külsők, nincsenek a vaczkába záródva. **24.**

- 24.** Termés virágai barkában vannak vagy füzéressek. **25.**

Termés virágai magánosak, vagy 2-3-sok **30.**

- 25.** Porodás és termésbarkái golyóalakuak, igen kurta, számos porodái közt csaknem ékalaku pikkelyek vannak; visszás tornyadzóalaku terméi is számosak és ezek közt is pikkelyek vannak; makkocskái tövön koszorúsak.

Boglárfa. *Platanus.* 65

Barkái nem golyóalakuak. **26.**

- 26.** Porodás és termés barkái 3-5-ével fürtösek, hengeres, porodás barkái pikkelyei paizsalakuak. kocsányosak. mindenikben 3 lepel, mindenik lepelében 4 poroda van; termésbarkái hosszukások, pikkelyei tojásdadok, 2 viráguak; magva megérésekor megfásulnak; magva lapított.

Égerfa. *Alnus.* 61

Barkái vagy füzerei magánosak. **27.**

- 27.** Porodás és termés füzerei tömöttek; termés barkái tojásdadok; leple 4 szirmu, maghona 2 bibéjű; makkocskáját husossá fejlődő leple zárja be, termése csomós álbogyó vagy csontár; porodás füzerei hosszukás-hengeresek; leple 4 hasábu. porodája 4.

Eperfa. *Morus.* 64

Porodás és termés barkái pikkelyalaku murvákból alakultak. **28.**

- 28.** Porodás barkája fedelékes pikkelyei paizsalakuak. kocsányosak. mindenik pikkely belső oldalán 3 kisebb murva van 4 porodával. portokai nem szakálasok; termés barkái pikkelyei kocsánykátlanok, töveiken 2-4 mellékpikkelylyel és 2-4 maghonnal; bibeszára 2. magva szárnyas.

Nyírfa. *Betula.* 61

Porodás barkái pikkelyei mellett nincsenek murvák, porodája 12 — s több, portokai hegyei szakálások; termésbarkái pikkelyei lazán állanak; mak-kocskái nem szárnyasok. **29.**

- 29.** Termés barkái szálasok, lehulló murváik láncsások, mindenik murva tövén 3 karélyu, szegletes fogu s kocványkás 2 pikkely van, melyek magva meg-erésekor 2 burokká s együtt mindnyájan tobozzá fejlenek ki.

Gyertyánfa. *Carpinus.* 62

Termés barkái egyes virágai mellett 2 murvája van, melyek épélűek, tövön szörösek, éleiknél fogva összenőttek s maghonait befoglalják; érett magvait tartalmazó toboza tojásdad, a komlóéhoz nagyon hasonló.

Veniczfa. *Ostrya.* 62

- 30.** Levelei páratlan szárnyasok; porodás barkái olda-liak, karélyos pikkelyeik alatt 12–24 porodája van; termés virága 1–3-ankint az ághegyeken ülnek; csöves csészéje maghonához nőtt, 4 fogu, bokrétája 4 fogból áll, bibéje 2; termése csontár.

Diófa. *Juglans.* 249

Levelei magánosak, épek, vagy öblösen karélyo-sak. **31.**

- 31.** Porodás virágai hosszú kocványon függő, csak-nem golyóalaku barkában vannak, 5–6 metszetű leple harangalaku; porodája 8–12, termésvirága felálló, hónalji, vagy szárhegyi, burka kancsóalaku. csaknem 4 karélyu, szálas murváiba göngyölt s azzal összenőtt. 2 maghonán 2 bibe van; tojásdad termése makknemű négyélű borzas-tüskés kopáncs, bele 3-szögű.

Bikkfa. *Fagus.* 36

Porodás barkái hengeresek vagy szálasok. **32.**

- 32.** Porodás barkái szálasok, felálló, leple 5–6 ha-sábu, porodája 10–20, termésvirágai magánosak,

vagy 2-3-an vannak együtt s borzas tüskés gallér fogja őket körül; 5-8 metszetű leple maghonával egygyénőtt, bibéje 5-8; tüskés kopácsában 1-3 makkja van, makkja héjja bőrnemű, belső oldalán selymes szőrű.

Gesztenyefa. *Castanea.* 63

Porodás barkái lefüggők. 33.

33. Porodás barkái hengerek; fedelékes pikkelyei alatt 2 pikkelyecske és 8 poroda van; termés virágai bimbóalakúak, fedelékesen pikkelyesek, alsó pikkelyei üresek, a felsők 2 viráguak, bibeszára 2; egy rekeszű makkját rongyos, fogas száju kopács burkolja be. **Mogyorófa.** *Corylus.* 62

Porodás barkái szakgatottak, leple 6-8 hasábu, porodája 6-8; termésvirágai bimbóalakúak, fedelékesen pikkelyesek, egyviráguak, bibéje 3 karélyu; félgolyóalaku kopácsban ülő makkjai egyrekeszűek.

Tölgyfa. *Quercus.* 62

XXII. Sereg. KÉTLAKIAK. Dioecia.

1. Virágai csészések és bokrétások. **2.**

Virágai leplesek vagy polyvások. **13.**

2. Fák vagy cserjék. **3.**

Fűféle növények. **9.**

3. Fákon élődő, villás ágazatu cserjék. **4.**

Földből növő fák vagy cserjék. **5.**

4. Virágai szárhegyi fűrtben vannak, tökélyesek vagy kétlakiak; csészéje szélei igen kurták, felsők; szirma 6; porodás virágaiban 6 poroda van, termés virága 1; maghona tetején egy bibeszára van; termése 1 magvu bogyó. **Fakín.** *Loranthus.* 185

Virágai szára hegyén 3-5-tével állanak csomóban; porodás virága husos-bőrnemű, csészéje 4 hasábu,

porodája 4; termésvirága csészéje karimája elmosódott, szabadon álló husos-bőrnemű szirma 4, bibéje száratlan; termése 1 magvu bogyó.

Fagyöngy. *Viscum.* 185

5. Levelei füzöttek. 6.

Levelei egyszerűek, épek, vagy karélyosak. 8.

6. Levelei hármások. (Lásd V. Ser. 3. R.)

Szömörce. *Rhus. L.* 249

Levelei szárnyasok. 7.

7. Porodás virágaiban két portokos szálesa van. (Lásd II. Ser. 1. R.)

Körisfa. *Fraxinus. L.* 129

Porodás virágaiban 4 portokos szálesa van.

Átorna. *Negundo. Mönch.* 242

8. Porodás virágaiban 8 poroda van; csészéje 5 hasábu, bokrétája 5 szirmu, levelei ellenesek. (Lásd VIII. Ser. 1. R.)

Jávor. *Acer.* 241

Porodás virágaiban porodái szirmaival ellenesen állanak; termés virága maghona felső; termése esontár. (Lásd V. Ser. 1. R.)

Benge. *Rhamnus.* 245

9. Bokrétája egy tagu, harangalaku; csészéje 5 fogu; termése bogyó. (Lásd XXI. Ser. 14. szám alatt.)

Gönye. *Bryonia.* 224

Bokrétája 3-5 szirmu. 10.

10. Vízi növények; csészéje 3 hasábu; bokrétája 3 szirmu. 11.

Szárazai növények. 12.

11. Tökocsányja hegyén levő porodás 1-5 virágát 2 levelű burok fogja körül; porodája 9, hárma tövéről bibeszáralaku szálaeska nyulik virága közepére; termésvirága tövén, burkában 1 virág van, 3-6 porodájának csak a szálaesája van meg; portoka nincs, bibéje 6, két hasábu; termése bogyó.

Potnya. *Hydrocharis.* 46

- Porodás virágai tőkocsányja hegyén levő 2 levelű burkában 1-5-en vannak, sokporodások. Termés-
virága, tőkocsányja hegyén 2 levelű burkában, csak egy van, sok porodájának csak szálcái vannak meg, portokai hiányzanak; bibéje 6, két metszetű; termése bogó. **Kolokán. *Stratiotes*. 46**
- 12.** Szirmai két metszetűek. torkolatán pilisesek; termésvirágaiban 5bibesz ár van. (Lásd X. Ser. 5. R.)
Mécsvirág. *Lychnis*. 236
- Szirmai épek, torkán pilistelenek; termésvirágaiban 3 bibeszára van. (Lásd X. Sereg 3. R.)
Sziléne. *Silene*. 234
- 13.** Palka- vagy fűféle növények. **14.**
Fák vagy cserjék. **23.**
- 14.** Palkaféle növény; virágzata szárhegyi egyszerű fűzér. (Lásd XXI. Ser. 11. szám alatt.) **Sás. *Carex*. 23**
Fűféle növények. **15.**
- 15.** Vizen úszók, vagy víz alámerültek. **16.**
Szárazföldi növények. **17.**
- 16.** Kerek- vagy hosszukás levelei a vízszínén usznak, gyökereit a vízbe eresztí stb. (Lásd II. Ser. 1. Rend; XXI. Ser. 2. szám alatt.) **Lepese. *Lemna*. 58**
Csavargós élő levelei szálasok, virágai hónaljiak. (Lásd XXI. Ser. 7. szám.) **Hínár. *Najas*. 56**
- 17.** Porodás és termésvirágai leple 6 hasábu. **18.**
Porodás és termésvirágai leple 6-nál kevesebb hasábu vagy épen hiányzik. **20.**
- 18.** Virágzata szárhegyi álgűrűs-fürt. (Lásd VI. Ser. 3. Rend.) **Lórom. *Rumex*. 76**
- Kocsányjai az ág vagy a levél hónaljából nőttek. **19.**
- 19.** Kocsányjai magánosak, az ág hónaljából nőttek; levelei serte- vagy láncsaalakuak. (Lásd VI. Ser. 1. R.) **Nyulárnyék. *Asparagus*. 45**

Fürtjei levélhónaljiak ; leple harangalaku ; porodás virágaiban 6 poroda van ; termésvirágaiban maghona alsó, bibeszára 3 metszetű ; termése bogyó ; levelei szívesek. **Folyondár. *Tamus.*** 47

20. Levelei ujjasok , porodás virágai leple 5 hasábu. porodája 5 ; termésvirágai leple egytagu, oldalról felhasított ; bibeszára 2. **Kender. *Cannabis.*** 65

Levelei egyszerűek, vagy karélyosak. **21.**

21. Szára felfutó ; levelei 3–5 karélyuak ; porodás virágai bugások, leple 5 hasábu, porodája 5 ; termésvirágai fedelékesen egymást hátaló murvákból alakult barkában vagy tobozban, mindenik murva alatt 2 virága van ; bibeszára 2.

Komló. *Humulus.* 65

Szára felálló ; levelei épek. **22.**

22. Levelei ellenesek, szárával együtt csípős fulánkos szőrűek. (Lásd XXI. Ser. 21. szám alatt.)

Csalán. *Urtica.* 64

Levelei ellenesek, csípős szőr vagy fulánk nélküliek ; leple 3–4 hasábu ; porodás virágaiban 8–12 poroda van ; termés virágai 2–3 bibeszáruak ; tokja 2–3 golyóju ; mindenikben egy-egy mag van.

Szélfű. *Mercurialis.* 248

23. Leveletlen cserjécske ; porodás virágai füzéralaku barkában vannak, leple 2 metszetű, porodája 1—s több, szálcái együvé nőttek ; termésvirágai bimbóalaku 2 viráguak, tövén 2 pikkely van ; bibeszára 2 ; termése bogyó. **Bogyópikk. *Ephedra.*** 60

Leveles cserjék, vagy fák. **24.**

24. Levelei szárnyasok ; csészéje és bokrétája 4 hasábu, vagy mindkettő hiányzik ; porodás virágaiban 2 poroda van. Termésvirágai egy bibeszáruak és 2 bibéjúek ; termése 2 rekeszű leppendék. (Lásd II. Ser. 1. R.)

Kőrisfa. *Fraxinus.* 129

Levelei egyszerűek, vagy öblösek. **25.**

25. Virágai körtealaku husos vaczka belső oldalán fejlenek ki s abba vannak záródva. (Lásd XXI. Ser. 23. szám alatt.) **Figefa. *Ficus*.** 64

Virágai külsők, ninesenek a vaczkába záródva. 26.

26. Levelei szálasok, mindég zöldek, tüalakuak; gömb-alaku porodás barkái tojásdad pikkelyekből alakultak, mindenik pikkelye alsó s előszélén 4-6 portok van. Termésvirágai pikkelyalaku murvákából alakult bimbó, 3 maghona tövön összenőtt; termése csontárnemű 1-3 magvu gyümölcs.

Boróka. *Juniperus*. 60

Levelei más szabásuak, legalább is szálas lánçasok.

Lombos fák. 27.

27. Barkái murvái rongyosak; leple ferde száju pohár-alaku; porodás virágaiban 7-20 poroda van. Termésvirágai maghonai magánosak, 2 bibéjének egy bibeszára van; 2 kopácsu tokja sok magvu, magvai bóbitások.

Nyárfa. *Populus*. 68

Barkái murvái pikkelyalakuak, épek; leple nincs, e helyett 1-2 mézikrája van; porodás virágai 1-5 porodások. Termésvirágai maghonai egyrekeszűek, bibeszára 1 vagy egy sincs, bibéje 2; sok magvu tokja 2 kopácsu, magvai bóbitások.

Füz. *Salix*. 65

II.

A fajok meghatározására szolgáló táblázat.

Endlicher rendszere szerint rendezve.

TÖRZSNÖVÉNYEK. Cormophyta.

II. AL-OSZTÁLY.

Körnövők. Amphibrya.*)

---

1. Rend. **Pázsitfélék.** Gramineae. Juss.

1. TÖRFŰ. *Lepturus*. R. Br.

Fűzére hengerded, áralaku, sugár; levelei rövidek, szálasok, hegyesek, levele hüvelyei kopaszok, felső levele szélesebb, mint az alsóbbak, nyelvecskéje hosszukás, fogas; szalmája felegyenesedő, bütykös. ☉ Szíkes-téren, tavak mellett. Üllő, Alberti, Tass vidékén. Jun. Juli 3–8". (*Pholiurus Trin*, *Rotbellia. Roth.*)

Széki T. *L. pannonicus. Trin.*

2. KOLÁSZBOJT. *Aegilops*. L.

Fűzére sugár hengeres; levelei kopaszok, ritka szőrűek, érdesek, levele hüvelyei szemszőrűek, nyelvecskéje igen kurta. ☉ Homokos helyeken. Maj.–Jun. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '.

Üstökös K. *Ae. caudata. L.*

---

*) Az I. Alosztály, Csúcsnövények = *Acrobrya*, mint a mely a virágtalan növények (*Cryptogamia*) egy részét foglalja magában, e virányban előadva nincs; e mű csupán a virágos növényekre (*Phanerogamia*) szorítkozik.

3. ÁRPA. *Hordeum*. L.

1. Minden virága tökélyes, vagy csak az oldalt állók olyanok, melyekben csupán poroda van, de ezek mindig kalásztalanok. 2.

Oldalt álló virágaiban csupán poroda van, vagy a sines, minden virága kalászos. 5.

2. Mindenik füzérkéje tökélyes. 3.

Oldalt álló füzérkéiben csupán poroda van s ezek kalásztalanok, csak a középen álló virágok tökélyesek és kalászosak. 4.

3. Füzére egyenetlenül hatsoru, két sor a két oldalán kijebb áll. Mivelik ☉ **Közönséges Á. *H. vulgare*. L.**

Füzére egyenlően hatsoru. Mivelik ☉. (*Ősz árpa*.)

Hatsoros Á. *H. hexastichon*. L.

4. Füzére kétsoru; tökélyes virágán a füzérhez lapult kalász van. Mivelik ☉ **Laposfejű Á. *H. distichon*. L.**

Füzére kétsoru, tökélyes közép virágán levő kalásza lefelé hajló. Mivelik ☉. **Német Á. *H. zeocriton*. L.**

5. Középfüzérkéi murvái szálas láncásók, mindkétfelül szemszörösek. oldalt álló füzérkéje külső murvája sertelaku. Útakon, legelőkön, falakon stb. közönséges.

☉ Jun.-Sept. ¹/₂-1'. **Egér Á. *H. murinum*. L.**

Középfüzérkéi murvái sertésen érdesek, vagy csak érdesek, nem szemszörösek. Mindenütt, futóhomokon is.

☉ 3-8". Maj.-Jun. **Tengeri Á. *H. maritimum*. With.**

4. CZIMBOR. *Elymus*. L.

1. Murvái ormói szemszörösek, áralakuan láncásók, hegyesek, füzérkéinél hosszabbak, levelei durvák, begyöngyöldöttek. 2. Jul.-Aug.

Fövény Cz. *E. arenarius*. L.

Murvái ormói szemszörtelenek, egyenesek, áralakuak. kalászosak, alsó ondói durvák, kalászosak, levelei laposak 2.

2. Levelei laposak, gindárok, hegyesek, érdesek, tövön szőrösek, éleik visszásan borzasok. Ligetekben, vágásokon, bokrokban 24. Jun.-Aug. 1-3'.

Europai Cz. *E. Europaeus. L.*

Levelei keskenyek. élők érdes; murvái sertealakuak, kalászhai különböző hosszúságúak. Terméketlen homokon, Sz.-Endre mellett. ☉. Maj.-Jun. $1\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$.

Hajas Cz. *E. crinitus. L.*

5. ROZS. *Secale. L.*

1. Főköcsányja szíjjas: murvái kurtábbak, mint füzérkéi, s kalászosak. Mivelik. azonban útfeleken vadon is nő.
☉ és ☉. Jun.-Aug. **Gabona R. *S. cereale. L.***

2. Főköcsányja cikkesen törékeny. murvái s kalászhai igen hosszuk. Homokos mezőn. a pesti városliget környékén. ☉. Jun.-Jul. 1-2'.

Törékeny R. *S. fragile. M. B.*

6. BUZA. *Triticum. L.*

1. Füzérkéi kisebb-nagyobb mértékben felfuvódott hasások, kopácsai tojásdadok. vagy hosszukások. 2.

Füzérkéi nem fuvodtak fel hasason, kopácsai láncások, vagy láncsásan hosszukások, hegyök egyenes, nincs kifelé hajolva; füzerei két soruak. 4.

2. Füzére két soru; füzérkéi leginkább 3-4 virágúak, lapítottak, murvái kalászosak, külső murvái kalászhai hosszabbak, murvái inai szőrösek, levelei szálasok, mind a két lapján szőrösödők. — A pesti váczi töltésen kívül fekvő homokokon. ☉. Jun.-Jul. $1-1\frac{1}{2}$ '.

Bolyhos B. *T. villosum. M. B.*

Füzére négy oldalu. vagy oldalról lapított. Mivelés alatti fajaink. 3.

3. Főköcsányja törékeny; füzére főköcsányja szélesebb oldala felől lapított, laza s fedelékes; füzérkéi többnyire 4 virágúak; kopácsai széles tojásdadok, csonkák.

2 foguak, első foga kisebb, termése ondójába zárt. ☉.
Jun.–Jul. Mivelik. (Tönköly ; *tenkely* ; *piros alakor*).

Tönköly B. T. Spelta. L.

Főkocsányja szíjjas, éle szőrös ; kopácsa háta kerekded boltozatos, melyen egy kiálló tompa ina van : termése szabad. Mivelik ☉ és ☉. Jun.–Jul. (*Ősz és tarasz buza*).

Közönséges B. T. vulgare. L.

4. Kopácsai láncsások, hegyesek, vagy hosszukások. 5.

Kopácsai áralakuak, kihegyezettek. 6.

5. Kopácsai láncsások, 5 inuak, hegyesek, virágai hegyesek vagy tompák. Mezőkön, legelőkön közönséges gaz. 2–4'. 4. Jun.–Jul. (*Perje, ebgyógyító fű ; taraczk.*)

Taraczk B. T. repens. L.

Kopácsai hosszukások, 5–7 inuak, tompák ; virágai is tompák, egyébkint az előbbivel egyenlő. — Köves helyeken, gyepükben és útfeleken 4. Jul.–Aug.

Hamvas B. T. glaucum. Desf.

6. Füzérkéi 5 viráguak, kopácsai áralakuak, kihegyezettek, virágai hosszú kalászosak ; levelei laposak, mindkét oldalán érdeseek. — Ligeteken, vágásokon, Buda vidékén. 2–6'. 4. Jun.–Jul. **Eb. B. T. caninum. Schreb.**

Füzérkéi 5–20 viráguak, ellenesek, lapítottak, levelei szálas-serte alakuak. élei begöngyöltek, alig szőrösek.

Tarjagos B. T. cristatum. Schreb.

7. VADÓCZ. *Lolium. L.*

1. Tövérről virágzó szalmákat és nem virágzó levélsomókat hajt. 2.

Tövérről csak virágzó szalmákat hajt. 3.

2. Fiatal levelei begöngyölödöttek, levelei szálas láncsások, hegyesek, érdeseek, szára felegyenesedő, kopasz. Réteken, legelőkön. 4. Maj.–Aug. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*Kutya zab ; angol perje*).

Útféli V. L. perenne. L.

Kopácsai csaknem olyan hosszuk vagy kurtábbak, mint füzérkéi ; levelei szálas láncsások, szalmája egyenes,

felül érdeskés. — Árpa, zab és len vetésekben, ritka
 ☉ Maj.-Jun. 1-2'. Mezei V. *L. arvense*. With.

8. NYELECZ. *Brachypodium*. P. B.

1. Gyökere rostos; levele konya; füzére kétsoru, lefüggő, felső virágai kalásza hosszabb, mint az ondója. Erdős helyeken. 4. Jun.-Jul. 2-3'. (*Triticum sylvaticum*.)
 Erdei Ny. *B. sylvaticum*. R. és Sch.
2. Tőgyökre terjedő; levelei egyenesen állók: füzére leginkább kétsoru s felálló; füzérkéi kalászsai kurtábbak, mint az ondója. Vágásokon, füves hegyeken, köves téreken. 4. Jun.-Jul. 2-3'. (*Triticum pinnatum*.)
 Szárnyas Ny. *B. pinnatum*. P. B.

9. CSENKESZ. *Festuca*. L.

1. Levelei sertealakuak, gyökere rostos. 2.
 Levelei szálasok, vagy láncsás szálas laposak. 3.
2. Bugája keskeny, tömött, felálló, kurta kocsánykájú; füzérkéi hosszudadok, 4 virágúak, kalászosak; szalmája vékony. Gyepes helyeken közönséges. 4. Maj.-Jul. 1-1½'. (*Juh perje*).
 Juh Cs. *F. ovina* L.

A fűvészek különféle változatait ismernek, a milyenek:
F. glauca és *duriuscula*. — *F. vaganita* stb.

Bugája nyúlt, pongyola, hegye bókoló, füzérkéi 5 virágúak. virágocskái láncsás áralakuak, kalászosak: szalmái pázsitosak. Erdőkben, vágásokon. a Jánoshegyen.
 4. Jul.-Aug. 2-3'.

Sertetövű Cs. *F. heterophylla*. Lam.

3. Kalászsai a virágai hegye alól indulnak, kalásza kétannyi. mint ondója, tekergős; bugája terepély, kocsányjai hegyein lefüggők. — Bokrokban, ligeteken vágásokon, kivált nyirkos helyeken. 4. Jun.-Sept. 3-5'.
 Óriás Cs. *F. gigantea*. Will.

Virágai kalásztalanok, alsó ondója hegye alatt tövises. vagy a nélküli. 4.

4. Bugája terepély, lefüggő; kocsányjai érdesek, két-két águak, mindeniken 5–15 füzérke van; füzérkéi 4–5 viráguak. Nedves réteken, bokrokban. 24. Jun.–Jul. 3–6'.
Nádas Cs. *F. arundinacea*. Schreb.

Bugája egyoldali, tömött, virágzás idején lefüggő; kocsányjai érdesek, rendszerint két águak, egyike ezeknek kurta s rajta egy füzérke van, másika fürtös s 3–4 füzérkéjű; füzérkéi 6–10 viráguak. Réteken igen közönséges, azonban található árkokban és mocsáros helyeken is. 24. Jun.–Jul. 2–4'.

Magas Cs. *F. elatior*. L.

10. ROZSNOK. *Bromus*. L.

1. Füzérkéi, elvirágzás után is, a hegyők felé keskenyebbek. 2.

Füzérkéi a hegyők felé szélesebbek; alsó kopácsa 1, a felső 3 inú; felső ondója fésűalakulag sertés szemszörös. 8.

2. Alsó kopácsai 3–5 inúak, a felsők 5 inúak; felső ondója szélén kemény szemszörők vannak. 3.

Alsó kopácsai 1 inúak, a felsők 3 inúak; felső ondója szélén kurta s puha szemszörők vannak. 7.

3. Levele hüvelyei kopaszok; termést tartalmazó virágai végre kifelé hajlók, hengerdedek, kopaszok, kalászhai tekergősek vagy egyenesek, bugája lefüggő. — Közönségesen vetések között s füves téreken. ☉. Jun.–Aug. 1–1½. (*Rozsnok*.)
Gabona R. *B. secalinus*. L.

Levele hüvelyei, vagy legalább az alsó levelek hüvelyei szörösek; termést tartalmazó virágai széleivel egymást fedeléken hálják; alsó ondója 7 inú. 4.

4. Bugája felálló, vagy csak a hegye függő. 5.

Bugája lefüggő. 6.

5. Füzérkéi tojásdad hosszudadok, lapitva puffadtak, kopaszok, 6–10 viráguak, virágocskái körkörösök, halászhai egyenesek, ép, de csonka végű ondóival egyenöl

hosszuk; szalmája egyenes, felső része érdes. Fűves helyeken, útfeleken, vágásokon. ☉ Jun.–Jul. 1–1½'.

Fürtös R. *B. racemosus*. L.

Füzérkéi tojásdad hosszudak, lapitva puffadtak, érdesecskek, puhán szőrösödők, 6 — sok viráguak, virágocskái körkörösök, kalászhai egyenesek s kétfogu ondoival egyenlő hosszuk; az egész növény szőrösödő. Mindenütt. ☉. Maj.–Jul. 1–1½'.

Puha R. *B. mollis*. L.

6. Füzérkéi tojásdad láncsások, alig lapítottak, 5–8 viráguak, kopaszok, kalászhai egyenesek, kétfogu ondoival egyenlő hosszuk; szalmája egyenes, kopasz. Fűvesekben, vetések közt, útfeleken. ☉. Jun.–Aug. 1½–2½'.

Ugar R. *B. arvensis*. L.

Füzérkéi hosszudak láncsások, lapítottak, sok viráguak fényesek, kalászhai előbb egyenesek, de éréskor berzedten kifelé hajlók, néha meg is tekergettek. Száraz, mezőkön, homokon. ☉ Jun.–Jul. 1–1½'.

Berzedt R. *B. squarrosus*. L.

7. Bugája bókoló; füzérkéi szálas láncsások, 6–10 viráguak, szőrösödők, kalászosak, kalászhai ondojánál kurtábbak, egyenesek; levelei szálas láncsások, borzasok. Ligetekben, hegyi erdők vágásain. 4. Jun.–Jul. 2–4'.

Durva R. *B. asper*. Murr.

Bugája felálló, csaknem egyenlő; füzérkéi szálas láncsások, hengerdedek, 5–8 viráguak, kopaszok, kalásztalanok, vagy igen kurtá kalászuak: levelei szálas láncsások, kopaszok. Fűves téreken, útfeleken, árkokban. 4. Jun.–Jul. 1–3'.

Árva R. *B. inermis*. Lays.

8. Bugája egyszerű, pongyola, kevés virágu; füzérkéi szálas láncsások, lapítottak, 7–10 viráguak, virágai áralakuak, kalászosak; levelei, valamint levele hüvelyei is szőrösök, érdesek, szalmája kopasz. Fűves helyeken, legelőkön, vágásokon. ☉. Maj.–Jul. 1–2'.

Meddő R. *B. sterilis*. L.

Bugája pongyola, sok virágu; füzérkéi szálasok, szőrösödők, 5-6 viráguak, virágai kalászosak, kalászhosszal csaknem egyenlők; levelei s levélhüvelyei szőrösek. Fűves téreken, legelőkön, házfedeleken, kőfalakon. ☉. Jun.-Jul. 1-2'. **Fedél R. *B. tectorum*. L.**

11. CZINCZOR. *Cynosorus*. L.

Szalmája sugár, egyenes, 1-2'; bugája füzéralaku, tömött: mindenik füzérkéje tövén egy szárnyasan szabott murvája van. — Gyepes hegyeken, de nem gyakori. 24. Jnn.-Jul. 1-2'. **Tarjagos Cz. *C. cristatus*. L.**

12. REZGE. *Briza*. L.

Levele nyelve igen kurta, csonka; bugája felálló; füzérkéi szives-tojásdadok, oldalról lapítottak, 5-9 viráguak. Gyepes helyeken. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Közép R. *B. media* L.

13. EBIR. *Dactylis*. L.

Bugája felálló; füzérkéi tömötten csomósak; füzérkéi láncások, lapítottak, érdesek. alsó ondói 5 inuak; levelei szálasok, hegyesek. Gyepes téreken, legelőkön, útfeleken, stb. 24. Maj.-Aug. 1-4'.

Csomós E. *D. glomerata*. L.

14. PERJE. *Poa*. L.

1. Bugája és füzérkéi kocsányjai kurták, füzérkei tömöttek, főkocsányja lapos, törékeny: ondói bőrneműek, tompák. Az egész növény halványzöld. Útfeleken ☉. Maj.-Jun. 3-8'. **Durva P. *P. dura*. L.**

Bugája pongyola, kocsánykái részben nyult vékony águak. 2.

2. Levele hüvelye nyelvecskéi, kivált a felsőké, hosszukásak, előrenyultak. Gyökere rostos, ostorindája nincs. 3. Levele hüvelye nyelvecskéi, még a felsőké is, igen kurták és csonkák. 7.

3. Szalmája a töve felett bütykös; bugája 2-3 águ érdesecske; virágai néha levélnemű (hagymaalaku) borsócskákka alakulnak. Mindenütt, de különösen homokos téreken. 24. Kora tavasztól Jul. $1\frac{1}{2}$ -1'.

Borsókás P. *P. bulbosa. L.*

Virágai nem alakulnak borsócskákka. 4.

4. Bugája kocsányjai kétágúak, ritkán egyesek, sőt hármasok is. 5.

Bugája alsó kocsányjai többnyire 5 águak; szalmája 1-3 láb magas. 6.

5. Bugája kocsányjai elvirágzás után lefelé hajlanak, kopaszok; füzérkéi hosszukás tojásdadok; szalmája kissé lapított, hajlós. Úton, útfélen; egész nyáron át virágzik. ☉. 3-10".

Nyári P. *P. annua L.*

Bugája kocsányjai nem hajolnak lefelé; szalmája tövét gyepes tömött tőlevelei fogják körül, melyeket szalmájával együtt egy közös burok foglal be; polyvája sarlós és csolnak-alaku. A budai, buda-örsi és buda-keszi magasabb hegyeken. 24. Maj.-Jun. $1\frac{1}{2}$ -1'.

Bérczi B. *P. alpina. L.*

6. Szalmája és levele hüvelyei kopaszok; levelei tövön ránczosak, a legfelső rendszerint hosszabb, mint a hüvely; ondói inai alig látszóak. Mocsárookban és vize nyós réteken. 24. Jun.-Aug. $1\frac{1}{2}$ -4'.

Kövéér P. *P. fertilis. Host.*

Szalmája érdes; felső levele sokkal kurtább, mint a hüvely; ondóin kiálló inúak. Réteken, kivált nedves helyeken. 24. Maj.-Jul. 1-3'. **Sovány P.** *P. trivialis. L.*

7. Füzérkéi többnyire 6 virágúak, láncsások; bugája tömött, gyakran egyoldali, kocsányjai érdesek; szalmája kétélűvé lapult, tövén henyélő; levelei kurták; gyökere erősen terjedő. Réteken, legelőkön, köves helyeken, szőlőskertekben. 24. $1\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$ '.

Fejes P. *P. compressa. L.*

- Füzérkei 3—5 viráguak, virágocskáit háta ina alsó részén és élein gyapjunemű szörszál foglalja össze. 8. Virágai 5 inúak; bugája mindenfelé egyenlően terül; levele tövén nincs ráncz; felő levele kurtább, mint a hüvelye; töve ostorindákat hajt. Réteken közönséges, a vizenyős helyet leginkább szereti. 24. Maj.—Jul. 1—3'.

Mezei P. *P. pratensis*. L.

Virágai innélküliek; bugája gyakran féloldali: levelei hüvelyei felett kissé ránczosak; felső levele hosszabb, mint a hüvelye; nyelvecskéje igen kurta, néha alig látszik; bugája kocsányjai csak kettősek. Árnyas erdőkben és gyepeken. Némely változatát az előbbtől igen nehéz megkülönböztetni. 24. Maj.—Jul. 1—3'.

Ligeti P. *P. nemoralis*. L.

15. BAJUSZPÁZSIT. *Eragrostis*. P. B.

1. Bugája 4—5 legalsó ága félgyűrűben áll; füzérkéi szálasok, 5—12 viráguak, meglehetős hegyesek, laposak, fényesek, barna pirosak; levelei szálas láncsások, érdes élűek. Gyepeken és vetések közt. ☉. Jun.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$. (*Poa pilosa* L.) **Szörös B.** *E. pilosa*. P. A.
2. Füzérkei szálas láncsások, 8—20 viráguak, laposak, fényesek, szürkés pirosak, virágai tompák, inasok; levelei láncsások, érdes élűek, tövön, valamint hüvelyeiken is szőrösek. Homokos réteken, legelőkön, sőt a futó homokon is. ☉. Maj.—Aug. 3—12". (*Poa Eragrostis*. L.) **Kesely B.** *E. poaeoides*. P. B.

16. ÉDPÁZSIT. *Glyceria*. R. Br.

1. Füzérkéi 4—11 viráguak. 2.

Füzérkéi többnyire 2 viráguak, szálasok, lilaszínűek; virágai hosszukások, három inúak, töve ostorinda által terjedő. Mocsárookban, tavak és árkokban. 24. Maj.—Jul. 1—1 $\frac{1}{2}$ '. (*Aira aquatica* L.

Vízi E. *G. aquatica*. Presl.

2. Bugája féloldalra hajló, kocsányjai virágzás idején derék szöglet alatt lefelé, alsó kocsányjai kettőnként, állók; virágai láncsás hosszudadok. — Árkokban, mocsárookban. 24. Maj.-Sept. 2-3'. (*Festuca fluitans*. L.)

Harmat E. *G. fluitans*. R. Br.

Bugája egyenlően terepély; virágai tompák. 3.

3. Bugája seprőalakú, hosszú farkú, igen ágas s nagy; szalmája 4-6 láb magas, vastag, nádnemű. — Álló vizek szélein s folyók partjain. 24. Jun.-Aug. (*G. aquatica* Wlb. *Poa aquat.* L.) (Fodorsás.)

Fodorsás E. *G. spectabilis*. M. és K.

Bugája kocsányjai terpedtek, alsó kocsányjai leginkább ötönként, a termést hordók lefelé állanak; virágai tojásdad láncsások. — Vizenyős helyeken, árkokban, kivált szíkes helyeken. 24. Maj.-Aug.

Vígály É. *G. distans*. Wahl.

17. BOGNÁD. *Phragmites*. Trin.

Levelei láncsások, hosszan kihegyezettek; bugája terepély, verhenyes barna; füzérkéi 4-5 viráguak. — Álló vizekben. 24. Jun.-Jul. 8'. (*Arundo Phragmites* L.) (Nád.)

Fedő B. *Ph. communis*. Trin.

18. KÉHENCZ. *Molinia*. Schrank.

1. Bugája sötét kékes összeszorult; füzérkéi felálló, kalásztalanok, többnyire 3 viráguak, virága 3 inú; szalmája csaknem kopasz. Nedves erdei réteken, árkokban, tavakban. 24. Jun.-Sept. 2-5'.

Kékellő K. *M. coerulea*. Mönch.

2. Bugája nyílt; füzérkéi 4-5 viráguak, kalászsai kurták; virága 5 inú, szalmáját egész a tetejéig levele hüvelyei borítják. — Buda magas hegyein. 24. Jul.-Aug. 3-5'.

Kései K. *M. serotina*. M. és K.

19. LÉHAPÓT. *Melica*. L.

1. Alsó ondói szélei tömötten szemszörösek, gyapjasok; bugája füzéralaku. Köves és gyepes hegyeken, gyepekben. 24. Maj.–Jul. 1–2½’.

Prémes L. *M. ciliata*. L.

Alsó ondói szemszörtelenek; bugája féloldali. 2.

2. Füzérkéi bókölök. 3.

Füzérkéi felállók. 4.

3. Füzérkéi tojásdadok, alig 3 viráguak, melyek közül kettő tökélyes, egy csak durvány. Árnyas és ligetes hegyeken, erdei patakok partjain. 24. Maj.–Jun. 1–2’.

Függő L. *M. nutans*. L.

Füzérkéi hosszukások. hengerdedek, alig három viráguak, a harmadik tökélytelen; ondói fiatal korukban verhenyesek, később szalmaszínűek. — Buda, Buda-Örs, Tétény erdejei szélein. 24. Jun.–Jul. 3–6’.

Óriás L. *M. altissima*. L.

4. Füzérkéi tojásdadok, két viráguak, virága egyike tökélytelen. Árnyas erdőkben. 24. Maj.–Jun. 1–2’.

Egy virágu L. *M. uniflora*. L.

20. POLYVABUR. *Koeleria*. Pers.

Levelei laposak, szálasok, kihegyezettek, az alsók szemszörösek; bugája füzéralaku, füzére alsó részén elvált; füzérkéi 2–4 viráguak; alsó ondója kihegyezett, kalásztalan vagy fulánkös. — Mindenütt. 24. Maj.–Jul. 1–2’.

Taréjos P. *K. cristata*. Pers.

21. BIBIKRA. *Sesleria*. Ard.

Levelei láncások, hirtelen hegyesedők, azonban tompák; füzére tojásdad hosszukás, többnyire féloldali; füzérkéi sötét hamuszínűek. 2–3 viráguak; alsó ondója 2–4 sertén s közepéről eredő 1 kalászon végződik. — Száraz hegyoldalokon kora tavasszal gyepet alkot. 24. ½–1’.

Kék B. *S. coerulea*. Ard.

22. HARMADMAG. Hierochloa. Gmel.

Kocsánykái kopaszok; tökélyes virágai kalásztalanok, a csupán porodát tartalmazók hegyén egy kis kalász van s ugyanennek az ondói szemszörösek. — A veres-egyházi szőlőhegyek homokos dombjain. 24. Maj.-Jun. 1-2'. Jószagu *H. H. borealis*. R. és Schult.

23. PORODAPÁR. Anthoxanthum. L.

Bugája fűzéralaku, hosszukás, laza; alsó polyvája felényi, mint fűzérkéje s hegyes; ondónemű murvái alsó virágai mellett páronként, lelapult szörösek, lekerekítve tompák. felényiek, mint a belső kopácsa. Közönséges. 24. April.-Jun. $\frac{1}{2}$ -1'. (*Borju pázsit*).

Illatos *P. A. odoratum*. L.

24. MÉZFÜ. Holcus. L.

Gyökere rostos; levelei mindkét oldalán puhaszörűek; porodás virága kalásza polyvájába van zárva, vagy abból alig ér ki. végén horogalakulag hajlik meg. Réteken, erdőkben. 24. Jul.-Aug. 1¹/₂-2'.

Pelyhes *M. H. lanatus*. L.

25. ÜREZAB. Arrhenatherum. P. B.

Levelei laposak, szálas láncsások: bugája virágzás idején terpeszkedő; tökélytelen virága kalásza kétannyi, mint a polyvája, tökélyes virágáé kurtább. — Hegyi és alföldi gyepeken egyaránt. 24. Jun.-Jul. 3-5'.

Magas *Ü. A. elatius*. Glatthafter.

26. ZAB. Avena. L.

1. Maghona hegye szörös. 2.

Maghona kopasz. 9.

2. Fűzérkéi, legalább virágzás után, lefüggők, polyvái 5-9 inuak. 3.

Fűzérkéi nem függők; polyvái 1-3 inuak. 8.

3. Virága kocsányjai kopaszok, virágai tövén csomósan szőrösek. 4.

Virága kocsányjai durva szőrrel gyapjasok; bugája egyenlően kiterült; polyvái leginkább 3 viráguak; felső polyvája 9 inú; virága tövétől egész a közepéig sertésszőrös, hegye két metszetű, hátán kalászos. — Vetések közt. útfeleken. ☉. Jun.–Jul. 1–2'. (*Üre- héliavad- szőrös-fekete zab.*) **Héla Z. A. fatua. L.**

4. Virágai hosszukások, tompák, kopaszok, vagy felső részén sertések, akkorák, mint polyvái; felső polyvája 7 inú; bugája féloldali. — Vetések közt. ☉. Jun.–Jul. 2–3'. **Kurta Z. A. brevis. Roth.**

Virágai láncásak, hegye igen vékony. 5.

5. Polyvái leginkább 2 viráguak, hosszabbak, vagy akkorák, mint a virágai; alsó polyvái bőrneműek, háta alól síma, hegye felé kiálló ina van. 6.

Polyvái 3 viráguak, kurtábbak, mint virágai; virágain tövüktől hegyökig erős ina van; hegyök hajsza vékony s kétágu, a felső kalásztalan; bugája féloldali. — Vetések közt. ☉ Jun.–Jul. **Kopasz Z. A. nuda. L.**

6. Polyvái hosszabbak a virágainál; felső polyvája 9 inú; virágai kopaszok, hegyökön két metszetűek és fogasok, felső virága kalásztalan. 7.

Polyvái akkorák, mint a virágai; felső polyvája 7–9 inú; virágai hátáról meggyökönt kalásza nő, virága hegye két metszetű. metszetein egyenes kalászocská van; bugája csaknem féloldali. — Vetések közt. ☉. Jun.–Jul. **Borostás Z. A. strigosa. Schreb.**

7. Bugája egyenlően kiterülő. — Vetik mindenütt. ☉. Jun.–Jul. **Abrak Z. A. sativa. L.**

Bugája féloldali, összehúzódó. Vetik és vadon is terem. ☉. Jun.–Jul. **Zászlós Z. A. orientalis. Schreb.**

8. Alsó levelei hüvelye serte szőrű, levelei tompa szálások, mindkét oldalán szőrösek; bugája egyenlően terpedt, csaknem fürtös, kurtább kocsánykain egy, a hosz-

szababbakon két, az alsón 5 füzérke van; füzérkéi 2-3 viráguak; alsó virágának a hátából nő ki a kalásza, polyvái hegye felé ezüst színű hártyások. — Kiváltképen hegyi gyepeken. 24. Maj.-Jul. 1-3'.

Csíkos Z. *A. pubescens. L.*

Alsó levele hüvelyei kopaszok; bugája összetartó, fűrtös, alsó kocsánykái kettenként állnak, a felsők egyenként; főzérkéje mindeniken magános vagy az alsó leg-hosszabban kettő van; füzérkéi 4-5 viráguak, kalásza ondója háta közepéről indul. Hegyi gyepeken, a homokon ritkább. 24. Maj.-Jul. 1-3'.

Mezei Z. *A. pratensis. L.*

9. Kalásza alsó virága hegyén van; polyvája 7-9 inú; füzérkéi leginkább 3 viráguak; felső virága hajszálszál-hegyű. két kalászu, ennek, a hátáról indul meggyökönt nagyobb kalásza. — A legszárazabb hegyi réteken Buda körül. ☉. Maj.-Jun. 1-1½'.

Czérna Z. *A. tenuis. Mönch.*

Kalásza nem a virága hegyéből indul. 10.

10. Bugája egyenlően terpedt, hosszabb kocsánykái 5-8 füzérke van; füzérkéi 3 viráguak, virága tengelyei szőrösek. Kövér gyepeken. 24. Jun.-Jul. 1-3'.

Sárga Z. *A. flavescens. L.*

Bugája kinyílt 3 águ; virágai apróbbak, mint a polyvája; levelei sertealakuak. A budakeszi erdőben. ☉. Maj. 2-6". (*Aira caryophylla L.*)

Szegfü Z. *A. caryophylla. Wigg.*

27. BUNKÓPÓT. *Corynephorus. Palis.*

Tövén tömött pázsit nő; levelei sertealakuak, szürke zöldek: bugája barnás ezüstsínű, kocsányjai virágzáskor lefelé hajolnak, azután összehuzódnak. Solmár. Üröm, Kalász legszárazabb hegyi rétein. 24. Jun.-Jul. ½-1'.

Szürke B. (*C. canescens. P. B.*)

28. NÁPICZ. *Aira. L.*

1. Tövén tömött gyeplő; levelei laposkák, nyelvecskéje hosszukás; kalásza sertealaku, akkora, mint az ondója, tövén alig tekeredett. Nedves réteken. 24. Jun.–Aug.

$1\frac{1}{2}$ – $2\frac{1}{2}$ ’.

Gyepi *N. A. caespitosa. L.*

2. Levelei keskenyek, csaknem serte-, azonban hengerded fonálalakuak, nyelvecskéi igen kurták, csonkák; második virága kocsányja négyszer kurtább a virágánál; kalásza meg van gyökönve, tövén csavaros. — Soroksár vidékén száraz homokos gyepeken. 24. Jun.–Jul.

$1\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ ’. (*Avena flexuosa. M. és K.*)

Ványiga *N. A. flexuosa. L.*

29. NÁDTIPPAN. *Calamagrostis. Roth.*

1. Második virágához nincs durványa. 2.

Második virágához egy kocsányalaku durványa van. 5.

2. Kalásza a hegyéből indul s egyenes. 3.

Kalásza háta közepéről vagy azon alól nő ki s egyenes. 4.

3. Kalásza igen rövid, ondója hegye kicsipéséből indul s annál alig hosszabb; szőre hosszabb mint a virágocskája. Nedves réteken, nádasokban. 24. Jun.–Aug. 2–3’.

Fiókos *N. C. lanceolata. Roth.*

Kalásza akkora, vagy hosszabb, mint ondójának fele; szőre hosszabb, mint a virágocskája. — Mint az előbbi, a Duna kiöntéseiben Soroksár felé. 24. Jul.–Aug.

$1\frac{1}{2}$ – $2\frac{1}{2}$ ’.

Parti *N. C. litorea. DC.*

4. Bugája sűrű, csomósan karélyos; egyenes kalásza ondója közepéből indul. Hegyi száraz réteken, kivált szőlőkben. 24. Jun.–Aug. 2–4’. (*Siska*).

Siska *N. C. Epigeios. Roth.*

5. Bugája pongyola, polyvai hegyesek; kalászhai ondója hátáról nőnek ki, meg vannak gyökönve, ondóinál hosszabbak. Sz.-Endre, Sz.-László és Visegrád erdeiben. 24. Jun.–Aug. 2–4’. Erdei *N. C. sylvatica. P. B.*

30. TIPPAN. *Agrostis*. L.

1. Kalásza mindjárt ondója hegye alól indul, hosszu. 2. Kalásza ondója hegyénél jóval alább kezdődik, vagy nincsen is. 3.

2. Bugája buglyos; porodái szálas hosszukások, kalászhai 3-4-szer hosszabbak, mint az ondói. Réteken és vetések közt ☉. Jun.-Aug. 1-2 $\frac{1}{2}$ '. (Apera Sp. v. Adans) (*Harmattartó*). **Harmattartó T.** *A. spica venti*. L.

Bugája keskenyebb, összetartó, rongyos, porodái kerekded tojásdadok. Száraz, kiváltképen homokos gyepon. ☉. Jun.-Jul. 3-12". (*Apera interr.* P. B.)

Rongyos T. *A. interrupta*. Trin.

3. Levelei mind laposak, nem igen szélesek, kalásza többnyire nincs. 4.

Tőlevelei sertealakuak, nagyon keskenyek. 5.

4. Nyelvecskéje kurta és csonka; bugája kocsánykái virágzás után terepélyen állanak; bugája tojásdad. Száraz és vizenyős gyepeken egyaránt. 24. Jun.-Aug. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. (*Agrostis polymorpha*, Huds.)

Czérna T. *A. vulgaris*. With.

Nyelvecskéje hosszu, előrenyult. Bugája kocsányjai víz-irányosan, vagy lefelé állanak, virágzás után összehúzódók, kurtább kocsánykái szőrösek; bugája hosszukás kúpalaku. — Vizenyős gyepeken, tavakban. 24. Jun.-Aug. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. (*Agrostis stolonifera*. L.)

Fejér T. *A. alba*. Schrad.

5. Bugája kocsányjai érdesek; bugája buglyos, tojásdad; levelei sertealakuak. Veresegyház közelében levő homokos mezőkön. 24. Jun. $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ '. **Eb. T.** *A. canina*. L.

31. KÁSAFŰ. *Milium*. L.

Szalmája kopasz; levelei szálas láncsások; bugája lefüggő; ondója hegyes. Hegyi ligetekben. 24. Maj.-Jul. 1-2 $\frac{1}{2}$ '.

Ziláltfejú K. *M. effusum*. L.

32. HAJKA. *Stipa*. L.

1. Kalászhaj tollasok, tekeredetten meggyököntenek, néha egy láb hosszuk; alsó ondója alsó részén selymes szőrű 5 vonal van: bugája alsó részét a levele behüvelyezi. A legszárazabb, kivált homokos gyepeken. 24. Maj.–Jun. 1–2'. (*Árvalányhaj*.) *Árvalány H. S. pennata*. L.
2. Kalászhaj fonálalakuak; egyéb tekintetben hasonló az előbbihez. — Ott terem, a hol a másik. 24. Jun.–Aug. 1–3'.
Kunkorgó H. S. capillata. L.

33. CSILLAGPÁZSIT. *Cynodon*. Rich.

- Tőgyökere ostorindás; levelei alól szőrösök; füzérkéi 3–5 ujjasok; ondói kopaszok, alig szemszőrösök. Házaknál, csapásokon és útfeléken közönséges. 24. Jun.–Sept. 6–18". (*Digitaria stolonifera*. Schrad. *Panicum*. L.)
Ujjas Cs. C. Dactylon. Pers,

34. HERNYÓKA. *Beckmannia*. Host.

- Füzerei összetettek, ágai féloldaliak; füzérkéi két oldalra fedelékesekek, igen kurta kocsánykájúak; levelei láncásak, laposak, hegyesek, érdesek; gyökere terjedő. Ártérekben, árkokban, szikes helyeken, a síkon mindeütt. 24. Jun.–Aug. 1–3'.

Nyulánk H. B. erucaeformis. Hest.

35. POLYVACSUKK. *Phalaris*. L.

- Bugája megnyult, kinyílt; füzérkéi csomósak; polyvái szánytalanok. — (A kertekben mivel faját pántlika fűnek hívják.) Szíksós és nádas tavakban, árkokban. 24. Jun.–Aug. 2–6'.
Pántlika B. P. arundinacea. L.

36. KOMÓCSIN. *Phleum*.

1. Füzéralaku hugája egyszerű, nem karélyos; füzérkéiben nincs egy másik virágnak durványa; polyvája kalásza, harmadrésnyi mint a polyva; füzére hengeres, külön-

bőző hosszúsága s halvány zöld. Réteken, kivált a vizenyős helyeket szereti. 24. Maj.–Aug. 1–3'. (*Lóperje*; *macskafarku-perje*.) **Mezei K.** *Ph. pratense*. L.

Füzéralaku bugája ágas, ágai ugyan főkocsányjához lapultak, de ha bugáját meghajtjuk, ágai azonnal láthatók; füzérkéiben egy másik virágnak is van durványja 2.

2. Polyvája ékalaku, csonka, hegye felé puffadt, szögletes, fulánkos. Köves gyepes helyeken Buda körül, kivált a Szt Gellért hegyén. ☉. Jun.–Jul. 1/2–1'.

Durva K. *Ph. asperum*. Vill.

Polyvája hosszukás szálas. ferdén csonka, kihegyezett fulánkos, háta durva szemszőrös, vagy érdes. — Száraz hegyi és homokos gyepeken. 24. Maj.–Aug. 1/2–1 1/2.

Violaszáru K. H. *Ph. Böhmeri*. Wibel.

37. BAJUSZFŰ. *Crypsis*. Aith.

1. Szalmája ágas, lapos. 2.

Szalmája egyszerű, hengerded. 3.

2. Levélnemű s bajuszos gallérba foglalt bugája füzére s félgömbalaku: virágai 2 porodások. — Szíkes tavak környékén az egész megyében. ☉. Jul.–Sept. 1–3".

Búbos A. *C. aculeata*. Aith.

Tojásdad hosszukás bugája tövét felső levele hüvelyezi; virágai 3 porodások. Vizenyős helyeken. ☉. Jul.–Aug. 6–8". (*Phleum Schoenoides* L.)

Ecset B. *C. Schoenoides*. Lam.

3. Bugája füzéres, hosszukás láncsás, kopasz pirosas; virága 3 porodás. Gyepeken mindenütt. ☉. Jul.–Sept. 2–4"

Füzéres B. *C. alopecuroides*. Schrad.

38. ECSETPÁZSTI. *Alopecurus*. L.

1. Szalmája egyenes. 2.

Szalmája felegyenesedő. 3.

2. Bugája füzéralaku, hengeres, tompa, ágain 4–6 füzérke van; polyvai hegyesek, közepén alól összenöttek,

bolyhosak, ormói szemszörösök. Réteken s gyepeken mindenütt. 24. Maj.–Jul. s a sarjban ősszel. 1–3'.
(*Rókafarkfü.*) **Mezei T. A. *pratensis*. L.**

Bugája füzérialaku, hengeres, mindkét vége felé elhegyesedő, ágain 1–2 füzérke van; — polyváik közepén alól összenőttek, kopaszok, ormói kurta szemszörűek. Agyagos földön s szántóföldek barázdáin. ☉. Jun.–Jul. 1–2'. **Pallagi E. A. *agrestis*. L.**

3. Bugája füzérialaku, hengerded füzérkéi tojásdad hosszúságúak; ondója közepén alól kalászos, kalászáik csaknem két akkorák, mint az ondója; portokai sárgás fehérek, virágzás után barnák. — Vizenyős helyeken, tavak, patakok és árkok mellett. 24. Maj.–Jul. $\frac{1}{2}$ –1.

Bütykös E. A. *geniculatus*. L.
Bugája füzérialaku, hengerded; füzérkéi körkörösök, kalásza ondója közepéről nő ki, polyvájánál alig hosszabb; porodája verhenyes sárga. Talán az előbbi változata. — Az előbbivel egy helyen terem. 24. Maj.–Jul. **Kesely E. A. *Fulvus*. Sm.**

39. DURCZA. *Leersia*. L.

Levelei igen érdesek; bugája kinyílt; kocsányjai hullámosak; füzérkéi 3 porodások, féltőjásdadok, szemszörösök. — Vizenyős helyeken a Duna partjain Soroksár felé. 24. Jun.–Aug. 1–2'. **Rizs S. L. *oryzoides*. Sw.**

40. BOLYVABORZ. *Tragus*. Desf.

Szalmája ágasan elterült, henyélő, bütykein gyökerező, vagy felegyenyesedő; levelei laposak, élőkön ritka tüske szemszörök vannak; bugája fürtös. — Homokon. 24. Jun.–Aug. 5–6". (*Lappago racemosa*. Schreb.)

Tüskés P. L. *recemosus*. Desf.

41. KÖLES. *Panicum*. L.

1. Füzérkéi egyszerűek, csaknem ujjasok, páronként állanak, a pár egyikének hosszabb kocsányja van. 2.

Füzérkéi bugát alkotnak. 4.

2. Levelei s levele hüvelyei meglehetősen szőrösek; füzerei leginkább ötönként újjalakúak. 3.

Levelei kopaszok; füzerei hármanként újjalakúak; füzérkéi körkörösök szőrösödők, inai kopaszok. Zöldeges kertekben, szőlőkben, homokföldeken stb. ☉. Jun.–Aug. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Digitaria filiformis*. Koel.)

Kopasz K. *P. glabrum*. Gaudin.

3. Terméketlen virága ondója kopasz, élén szőrösödő, inai külső oldalán nincsen szemszőr. — Ez is, mint az előbbi, mivel helyeken. ☉. Jul.–Sept. 1–1 $\frac{1}{2}$. (*Digitaria sanguinalis*. Scop.)

Pirók K. *sanguinalis*. L.

Terméketlen virága ondója inai külső oldalán serte szemszőrök vannak. Mint az előbbieket. ☉. Jun.–Aug. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Digitaria ciliaris*. Koel.)

Szemszőrös K. *P. ciliare*. Retz.

4. Összetett füzérekéből álló bugája féloldali, polyvái kalászok. — Szántóföldeken, telekes helyeken. ☉. Jun.–Sept. 1–2'. (*Echinochloa crusgalli*. P. B.)

Kakasláb K. *P. Crusgalli*. L.

Bugája egyenlően kiterült, lefüggő; polyvái kurta fulánkúak. — Ázsiából került. Mivelik. ☉. Jun.–Jul. 1–3'. (Köles.)

Kása K. *A. mileaceum*. L.

42. MUHAR. *Setaria*. P. B.

1. Füzéralaku bugája hengeralku. 2.

Füzéralaku bugája összetett, karélyos; sertealku murvái előreálló fogai miatt érdesek; tökélyes virágai ondói meglehetősen símák. Mivelik, itt-ott vadon is terem. ☉. Jun.–Jul. 7–3', (*Rókafarkú köles*; *olasz köles*.)

Olasz M. *italica*. P. B.

2. Murvái visszasan álló fogai miatt érdesek; bugája tömött, tövön néha megszakadt; tökélyes virágai ondói meglehetősen símák. — Zöldeges kertekben, szántóföldeken, szőlőkben. ☉. Jul.–Aug. $\frac{1}{2}$ –2'.

Ragadó M. *S. verticillata*. P. B.

Murvái előre álló fogainál fogva érdesek 3.

3. Tökélyes virágai ondói meglehetősen símák s akkorák, mint tökélytelen virága ondói. Mivelt gyepes téreken mindenütt. ☉. Jun.-Aug. 1-2'.

Zöld M. *S. viridis*. P. B.

Tökélyes virágai ondói keresztbe ránczosak; murvái rozsdás barna sárgák. Homokos téreken, vetések közt ☉. Jun.-Aug. 1-1½'.

Széna M. *S. glauca*. P. H.

43. FENYER. *Andropogon*. L.

1. Levelei szálasok, válusok, tövön szőrösek; füzére újjas 5-10 águ; főkocsányja és kocsánykái szőrösek. — Hegyi és homoki száraz réteken és legelőkön. 4. Jun.-Sept. 1-2'.

Szürke F. *A. Ischaenum*. L.

2. Levelei szálasok, hegyesek, felül érdesek, szemszőrösek; bugája buglyos, kocsánykái 3 viráguak, kocsánykái tövön szakálasok. — Hegyi és homoki száraz gyepeken, Jun.-Aug. 2-5'. (*Élesmosófü.*)

Élesmosó F. *A. Gryllus*. L.

44. KUKORICZA. *Zea*. L.

Termés füzereit alsóbb levelei hüvelyei burkolják, bibe-szárai igen hosszuk; porodás virágai szára tetején szélylyelterpedt bugában vannak. — Mivelik. ☉. Jul.-Aug. 3-6'.

Csöves K. *Zea Mays*. L.

45. KÁSAKALÁSZ. *Piptatherum*. Beauv.

Bugája nyílt; füzérkéi tojásdad láncsások; ondója szőrösödő; levelei laposan láncsások, érdesek, az alsók hegye konyá. Buda, Sz.-Kereszt, Sz.-Endre árnyas berkeiben patakok mentén. 4. Jun.-Aug. 1-3'. (*Milium paradoxum* L.)

Fekete-fejér K. *paradoxum*. Beauv.

2. Rend. **Palkafélék.** *Cyperaceae.* *DC.*

1. SÁS. *Carex* *L.*

A sásnemet, négy alnemre szokás osztani, hogy így a fajokat annál könnyebben lehessen meghatározni:

1. *BALHASÁSOK.* *Psyllophorae.* *Lois.*

Fűzérkéi gazza hegyein magánosak; maghona tövén nincs kalásza.

2. *PALKAFAJTÁK.* *Cyperoideae.* *Koch.*

Ezen fajtából nálunk nincs.

3. *SÁTÉK.* *Vigneae.* *Koch.*

Fűzérkéik füzéresek, tökélyes viráguk; füzére tövén murva van.

4. *VALÓDI SÁSOK.* *Legitimae.* *Koch.*

Szárhegyi füzérében porodás, oldalfüzéreiben termés-virágai vannak; szára hegyén ritkán van termésvirága.

1. *BALHASÁSK* . *Psyllophorae.*

Szártetéző fűzérkéi magánosak, kétlakiak; horogvégű termése polyvájából kiálló; levelei keskenyek, élükön érdesek, gazza is érdes. — Nedves réteken Pest körül.
24. April-Maj. 8-15".

Tömöttfejű *S. C. Davalliana.* *Sm.*

3. *SÁTÉK.* *Vigneae.*

1. Felső fűzérkéi leginkább porodás virágokból állanak; bibéje kettő. 2.

Alsó fűzérkéi állanak leginkább porodás virágokból, füzerei egyszerűek; bibéje kettő. 10.

2. Tőgyökere hosszú ostorindákat hajt. 3.

Tőgyökere ostorinda nélküli, pázsitos. 5.

3. Füzére tojásdad vagy gömbalaku, polyvanemű pikkelye széle hegye felé fejéres hártýájú; termése tojásdad

9–11 inú; gazza síma. — Gyepes, kivált homokos téreken bőven. 24. Apr.–Maj. 8–15".

Szitytyós S. *C. stenophylla. Whlnb.*

Füzére hosszukás, polyvanemű pikkelyei nem fejér hártvások. 4.

4. Füzére összetett; termése széles tojásdad, háta domboru 3–11 inú; gazza teteje felé érdeses. Mocsárookban, sőt réteken és homok-dombokon is. 24. Jun.–Jul. 1–1½. (*C. Schoenoides. Host.*)

Csátés S. R. *C. divisa. Huds.*

Füzére kétszeresen összetett, hosszú, tömött, alól megszakadt; a legfelső és legalsó füzérkéje termés-, középső füzérkéi porodás viráguak; termése tojásdad, kissé domború 9–11 inú; gazza élei érdesek.

Kétsoros S. *C. disticha. Huds.*

5. Terméseik háta nincsen puposan felpuffadva, hanem vagy laposan boltos, vagy lapított. 6.

Terméseik puposan felpuffadtak, tojásdadok s hegyökön két fog van. 8.

6. Termései kocsánykától felfelé nézve elállók; gazza karcsu, kissé bőkoló, felfelé érdes; termése tojásdad, laposan domboru. Ligetekben mindenütt. 24. Maj–Jul. 8–15".

Keshedt S. *C. divulsa. Good.*

Termései kocsánykáikból terzedten elállók. 7.

7. Gazza élei igen érdesek; füzére kétszeresen összetett, tojásdad láncsás; termése 6–7 inú. Mocsárok-, árkokban s folyók mellett, és Buda magasabb erdeiben. 24. Maj.–Jul. 1–1½'.

Róka S. *C. vulpina. L.*

Gazza élei csak felső részén érdesek: füzére összetett, hosszukás tömött, vagy tövön megszakadt; termése síma, vagy alig inas. — Minden réten, úton, szántó-földeken, árkokban, ligetekben gyakori. 24. Maj.–Jul. 1–1½'.

Sulymos S. *C. muricata. L.*

8. Tőgyökere dülten nő s kissé terjedő; gazza felső része háromélű, lapjai kissé domboruak; füzére összetett

vagy kétszeresen összetett, tömötten csomós. — Mocsárookban, árkokban, stb. Pestmegye síkjain gyakori. 24. Maj.-Jun. 1-2'.

Hengergazu *S. C. teretiuscula*. Good.

Gyökere rostos, töve tömötten gyepes; fűzére bugás; gazza felfelé igen érdes. 9.

9. Gazza háromélű oldalai laposak; polyvái szélei ezüst színű hártyások, fénylők; termése innélküli, síma háta tövén kissé rovátkos. Mocsárookban a Rákos melletti nedves réteken, ritka. 24. Maj.-Jul. 1-2'.

Buglyos *S. C. paniculata* L.

Gazza háromélű, oldalai kissé domborúak; polyvái keskeny hártya szegélyűek, vagy szegélytelenek; termése köröskörül erősen rovátkolt. Mocsárookban, a városligeti folyó partjain. — 24. Maj.-Jun. 1-1½'.

Abajdócz *S. C. paradoxa*. Wild.

10. Tőgyökere gyökerező indákat hajt; fűzérkéi sötétbarnák, többnyire 5 van, tömöttek, egyenesen állók; tojásdad hosszuk; termései felfelé állók, akkorák, mint a polyvái, hosszukás tojásdadok, élén csaknem a tövétől finom fűrészfogaitól szemszörösek, hegye kettős. Gyepeken, kivált a hegyek oldalain bőven. 24. Apr.-Maj. 6-12".

Kopári *S. C. Schreberi*. Schrank.

Tőgyökere töve inda nélküli tömött gyepet hajt. 11.

11. Fűzérkéi többnyire hátával állanak közel egymáshoz, vastagok, kerekdedek, körkörösök; termései felfelé állók, tojásdadok, köröskörül rovátkoltak, szárnyas préműek, kétfoguak; polyvái szürkésbarnák. Legelőkön, réteken, hegyi gyepeken. 24. Maj.-Jul. 6-12".

Nyúl *S. C. leporina* L.

Fűzérkéi egymástól elállók; terméseinek nincsen szárnyas prémje. 12.

12. Fűzére összetett, fűzérkéi váltogatók, aláfélé porodás viráguak, a 3-4 alsó fűzérke egymástól jó távol áll s ezek tövéről a főkocsány hegyéig érő hosszú mur-

va nőtt; termései hosszabbak, mint polyvái. Ligetekben, árnyas és nedves helyeken. 24. Maj.–Jun. 8–15".

Ritkás S. C. remota. L.

Füzére összetett, füzérkéi mintegy négyen vannak egymástól távolocska állanak; termései terpedten kinyitak, kétfogu, finoman, fűrészelt csőrön végződök; murvái kurtábbak, mint füzérkéi. Gödöllő vizenyőseiben. 24. Maj.–Jul. 6–15". **Csillagos S. C. stellulata. Good.**

4. VALÓDI SÁSOK. *Legitimae.*

1. Két bibéjük. 2.

Három bibéjük. 4.

2. Levelök hüvelye nincsen felhasadva; gazzuk egyenes, éles ormóju; alsó murvája hosszabb, mint a főkocsányja; porodás füzére 2–3; termés füzére 3–4, ez utóbbiak virágzás alatt felállanak, azután lehajolnak. Mocsárookban s folyók kiöntéseiben. árkokban. 24. Apr.–Jun. 1–3'.

Éles S. C. acuta. L.

Levelök hüvelye hálózatosan van hasadva. 3.

3. Gazza sugáron felálló, éles ormóju, érdes, mindenik levelye hüvelye hálózatosan fel van hasadva; termése körkörös, lapos, mintegy 6 inú. — Ingoványos mocsárookban, közönségesen tömött gyepet alkot. 24. Apr.–Maj. 2–3'.

Sugár S. C. stricta. Good.

Gazza konya, alsó levelei hüvelyei hálózatosan felhasadtak; termése mindkét oldalán kissé domboru, inatlan. Az előbbivel együtt terem. 24. April.–Maj. 1–1½.

Gyepi S. C. caespitosa. L.

4. Termésük csőr nélküli vagy kurta csőrű. 5.

Termésök csőrös, csőrük párkányos, két fogu, vagy két hegyű. 20.

5. Murvái, füzére tövét nem hüvelyezik, vagy alig hüvelyezik. 6.

Murvái, füzére tövét nem hüvelyezik. 11.

6. Termései kopaszok; 1–2 termés füzére kocsánytalan,

kerekded, összetartó: termései, gömbded-körkörösök tompa 3 élűek, fénylők; tögyökere terjedő. — Homoki réteken gyakori. 24. Maj.-Jun. 3-6".

Henye S. C. supina. Wahlb.

Termései szőrösödők, vagy molyhosak. 7.

7. Polyvái fekete barnák, tompák vagy csonkák, fulánkosak; murvái hártyások, szárölelők, fulánkosak; porodás füzére magános, termés füzére 1-2, összetartó tojásdad; gyökere rostos, töve tömötten gyepes. A budai hegyi és ligeti gyepeken bőven. 24. Maj.-Jun. 6-15".

Hegyi S. C. montana L.

Polyvái sárgák vagy sötétbarnák. 8.

8. Polyvái visszás-tojásdadok, kurta szemszörűek, igen tompák, a hegye alatt alig látszó inai vannak, fejéren szegélyezettek; tögyökeréből ostorindák nőnek. — Homoki gyepeken, a városliget háta megett, igen ritka. 24. Apr.-Maj. 3-8".

Hanga S. C. ericetorum. Poll.

Polyvái hegyesek vagy fulánkosak, közép inai kiálló szemszörtelenek. 9.

9. Porodás füzerei vastagok, visszás tojásdad-ékalakuak, magánosak, termés füzerei 1-3 összetartók, hosszukás-tojásdadok; termése visszás tojásdad, 3 lapu; töve ostorindás. Hegyi és homoki száraz gyepeken mindenütt. 24. Apr.-Jun. 3-12".

Korai S. C. praecoq. Jaqu.

Porodás füzerei vékonyak, hosszas szálások, mindkét végükről kihegyezettek; termései gombosan visszás tojásdadok. 10.

10. Tögyökere rostos, gazza magva érésakor legörbül; porodás füzére magános, termés füzére rendszerint 3, melyek összetartók, kerekdedek, kocsánytalanok; alsóbb murvája levélnemű, egyenes és kinyílt. A Zugligetben, ritka. 24. April.-Maj. 6-12".

Epres. S. C. pilulifera. L.

Tögyökere ostorindás; gazza sugár s egyenes; termés füzére 1-2, hengeres; termése kurta szőrrel molyhos; alsó murvája hosszú s többnyire vizirányosan kinyílt.

Kivált vizenyős, minden réten közönséges. 4. Apr.-Maj. 8-15".
Molyhos S. *C. tomentosa*. L.

11. Termésök molyhos. 12.

Termésök kopasz; murváí levélneműek. **14.**

- 12.** Polyvája nyílásánál kissé lecsonkított, termésének csak a hegye molyhos; levelei válusok, hosszabbak, mint a gazza; porodás füzére magános, termés füzére 2-3 virágu, egymástól távolodók, rendszerint 3 viráguak, kocsányosak. Hegyi gyepeken kora tavasszal. 4. 1-2".
Cseplesz S. *C. humilis*. Leysser.

Polyvája nyílásánál kissé kicsípett, termése egészen molyhos. **13.**

- 13.** Termés füzére 2-3, többnyire 5 virágu, a felsők egymáshoz közelállók, az alsók főkocsánya tövéről indulván hosszú kocsánykájuaok s ezeket alsó murvája behüvelyezi; gyökere rostos. tövén tömött gyp nő. — Minden ligeti réten. erdők mellett. 4. Apr.-Maj. 6-12". *C. alpestris*. Alt. **Havasi S. *C. gynobasis*. Will.**

Termés füzére leginkább 3, szálas, füzérkéi egymástól kissé távol állnak, kocsánykások; termései akkorák, mint az egy kissé kicsípett és fogasolt polyváí: rézsut lecsapott hártvás murváí kocsánykáit behüvelyezik. — Erdei árnyas gyepeken. 4. Apr.-Maj. 6-10".

Ujjas S. *C. digitata*. L.

- 14.** Termés füzerei 2-3, egymáshoz közelállók, vagy csak az alsók távolodnak egymástól el; termése csőr nélküli, körkörös hosszukás; levelei s alsó levele hüvelyei szőrösek; gyökere rostos. Árnyas ligetekben s kövér hegyi réteken. 4. Maj.-Jun. 8-15".

Sáppadt S. *C. pallescens*. L.

Termés füzére 1-4 egymástól távol állanak, ritkás viráguak s hosszukások. **15.**

- 15.** Alsó murvája hártyanemű, murvája hátán zöld esík van; termése tojásdad gömbalaku, gödrös, hengeres,

kurta csőrű; levelei keskenyszálalak, töve ostorindás.
Pilis Csaba tölgyeseiben bőven. 24. April-Maj. 6-12".

Fejér S. C. alba. Scop.

Alsó murváí levélneműek. 16.

16. Alsó murvája szállahegyű; termés füzére 2, hosszukás, az alsó kifelétartó hosszú kocsánykájú, tömött, többnyire 12 virágú, a felsők csaknem kocsánytalanok; termései tojásdad-gömbalakuak, éles inúak, csőrük kurta, hártás hegyű, két karélyu; töve ostorindás. Homoki és hegyi gyepeseken gyakori. 24. April-Maj. 6-12".

Fényes S. C. nitida. Host.

Minden murvája levélnemű. 17.

17. Termés füzerei ritkás virágúak, felállók. 1-3; porodás füzerei magánosak, kocsányosak; tövei ostorindások. 18. Termés füzerei, lefüggők, bókolk vagy végre lefüggők. 19.

18. Virágot nem termő levélcsomójában levő levelei szőrös szemszőrűek, széles szálalak, hosszabbak, mint az alig leveles gazza; termése csaknem gömbösen visszás tojásdad. 3 oldalú; gyökere terjedő. Minden hegyi árnyas erdőben. 24. Apr.-Maj. **Szőrös S. C. pilosa. Scop.**

Minden levele, valamint leveles tövű gazza is kopasz; porodás füzére mindig felálló; töve ostorindás. Vizenyős réteken, tavak és folyók mellett. 24. Maj.-Jun. 8-12".

Muhar S. C. panicea. L.

19. Porodás füzére többnyire 3, termés füzére 2-3, hosszú kocsányúak; termése tompa, igen kurta csőrű, lapítottan boltos, kissé érdes, innélküli; gazza síma; töve ostorindás. — Mocsáros erdők árnyasain. 24. April-Jun. 12-18".

Hamvas S. C. glauca. Scop.

Porodás füzére magános, mellette rendszeren meggörbült 4 termés füzére van; termése háromszögű s ezen háromélű csőre van; gazza 3 élű; levelei láncsás szálalak; gyökere rostos. A tótfalui hegyi patakban. 24. Maj. 1½-3'.

Magas S. C. maxima. Scop.

20. Porodás füzérök magános. 21,

Porodás füzérök rendszerint több egynél. **27.**

- 21.** Murvái hüvelyezők, körülbelül akkorák, mint a füzére, és sokkal kurtábbak, mint a gazza, termés füzére 1–2, porodás füzérétől messze álló; termése visszas tojásdad, hasas, háromélű, kétágu hegye csőrben végződő; töve ostorindás. — Árnyas erdei gyepeseken bőven.

4. Maj.–Jun. 1–1½'. **Korhadó S. C. *Michelii*. Host.**

Murvái levélneműek, hosszuk. kurta hüvelyűek, alsó füzérénel hosszabbak. **22.**

- 22.** Termése csőre görbe, termése felfuvódott; murvája széles, hosszabb, mint a gazza, végre kinyílt vagy letüremlett; termés füzére 2–3, meglehetősen összetartó, kerek-tojásdad, az alsó kocsányostól együtt murvája hüvelyébe záródott, a felső kocsánytalan; töve gyepes. gyökere rostos. Mocsáros és turfás réteken bőven. 4. Maj.–Jun. 6–18". **Sárga S. C. *flava*. L.**

Termése csőre egyenes. **23.**

- 23.** Termése kerekded, puffadt, apró. csőre széle finom fűrészesen-érdes; gazza síma, töve gyepes, gyökere rostos. — Az előbbivel együtt terem s mintegy harmadrésnyi magas. 4. Maj.–Jun.

Öder S. C. *Oederi*. Ehrh.

Termése tojásdad, alig puffadt. **24.**

- 24.** Termés füzére 2. az alsó a felsőtől távol van, mind kettő kocsányos, vagy három s ilyenkor a két felső egymáshoz közel áll. felálló, tömött virágu; murvái hosszú hüvelyűek; az alsó levélnemű, a porodás füzért csaknem érő, néha elérő, vagy tetéző is; termése csőre fulánkös; polyvája hegyes; töve gyepes és kurta ostorindás. A síkon fekvő minden mocsárban. 4. Maj.–Jun. 1–1½'. **Pej S. C. *fulva*. Good.**

Termés füzére kettőnél több. **25.**

- 25.** Termés füzére 4. szálas, ritkás virágu, függő; termése körkörös, 3 élű, egészen síma. csőre szálas; gazza

síma; levele széles szálas. Erdőkben gyakori. 4. Maj.-
Jul. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. **Erdei S. C. *sylicatica*. Huds.**

Polyvái tojásdadok. 26.

26. Murvái hegyesek, de nem fulánkosak, porodás füzéreig alig érnek. vagy csak odáig érnek; termése kerekded, felegyenesező; gyökere kurta, töve ostorindás. Nedves réteken és a pesti mocsárookban bőven. 4. Maj.-Jun. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. **Hornschuch S. C. *Hornschuchiana*. Hoppe.**

Murvái fulánkos hegyűek; termései inasok, oldal inai kissé kijebb állnak. zöldek, vagy biborpirosan pettegetettek, vagy biborpirosak; füzerei egymástól távol állanak. — Többnyire árkokban, nedves réteken, mocsárookban és félig kiszáraztott helyeken. 4. Maj.-Jun. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. **Ritkás S. C. *distans*. L.**

27. Termésők kopasz. 28.

Termésők kurta szőrű. 32.

28. Gazza síma vagy csak a teteje felé érdes. 29.

Gazza éles, ormói érdesek. 30.

29. Porodás füzére 1-3, termés füzére 2-3. hengeres kurta kocsányu, termései főkocsányjától messze elállók csaknem gömbalakuak, puffadtak, hátukon többnyire 7 inúak, levele tengerzöld; gazza tompa ormóju. — Patakok, árkok s mocsárookban. 4. Maj.-Jun. 1-2'.

Bögrés S. C. *ampullacea*. Good.

Porodás füzére 1-2, termés füzére 3-4, hengeres vagy tojásdad, kocsánytalan, vagy csak az alsónak van kocsányja; termése tojásdad kúpalaku. finomul barázdolt. kopasz. A pilisi járás mocsáiraiban, a Szt. Gellért alatti nedves réteken s a kincstári erdőknél. 4. Maj.-Jun. 1-2'.

Bókoló S. C. *nutans*. Host.

30. Termése tojásdad, vagy hosszukás tojásdad, lapos, inas. kopasz; termés füzére 2-3, hengeres tömött virágu, felálló; polyvái kihegyezettek; murvái levélneműek,

nem hüvelyezők; gyökere terjedő. — Patakok, folyók, és árkokban. 4. Maj.–Jun. 1–1½'.

Posvány S. C. paludosa. Good.

Termése kupalaku, vagy tojásdad kupalaku. 31.

31. Porodás füzére 3–5, termés füzére 3–4 hengeres vastag; kupalaku termése éle le van kerekítve, mindkét oldalról domboru, sok inú, kopasz; gyökere terjedő. — Árkokban, mocsárokbán, vizek partjain. 4. Maj.–Jun. 2–4'.

Parti S. C. riparia. Curt.

Porodás füzére 1–3, termés füzére 2–3, távol állók hosszukás hengerek, kocsánytalanok; termései dűlten elállók, tojásdad kupalakuak, puffadtak, kopaszok, hátukon 7 ina van; gyökere terjedő. Az elébbivel együtt terem. 4. Maj.–Jun. 1–2'.

Hólyagos S. C. vesicaria. L.

32. Murvája vagy nem hüvelyező, vagy alig hüvelyező; porodás füzére 1–2, termés füzére 2–3, távol állók hosszukások, vagy tojásdadok; gazza tompa ormóju; levelei válusok, gazzánál alig szélesebbek; gyökere nagyon terjedő. A síkon levő mocsárokbán bőven. 4. Maj.–Jun. 2–4'.

Czérna S. C. filiformis. L.

Murvája hosszan hüvelyező; porodás füzére 2, termés füzére 2–3, felálló hosszukás hengerded: termése tojásdad, kurta szőrű; levelei és levele hüvelyei szőrösek; gyökere terjedő. — Mindenféle nedves és száraz gyepeken, kivált a homokon. 4. Maj.–Jun. 6–18".

Borzas S. C. hirta L.

5. SÁTORSÁS. *Cladium* R. Br.

Gazza leveles; sátora kétszeres, egy szárhegyi, a többi oldaltálló: füzerei gombosan csomósak; levele éle és gerince egyaránt szúrós. Mocsárokbán mindenütt. 4. Jun.–Sept. 2–4'. (*Cladium germanicum. Schrad.*)

Szúrós S. Cl. Mariscus. R. Br.

3. KÁKA. *Scirpus. L.*

1. Füzérkéi szárhegyen növők, gazzok hegyén, vagy gazzok ágain magánosan állók; ágaik azonban nem ernyősek. 2. Virágzata ál oldali csomó, vagy sátorozó. 5. Füzérkéi szárhegyi füzért alkotnak, két soruak, összeállók, füzerei magánosak. 15.

2. Bibéje kettő; füzérkéje hosszukás, polyvái hegyesek, alsó polyvája a következőt nem tetézi s a füzérkéjét félig öleli; makkja visszás tojásdad síma; gazza magános, hengeres, lapított. — Nedves helyeken és mocsárokbán, itt-ott. 24. Jun.–Aug. 6–18". (*Heleocharis palustris R. Br.*) Árva K. *S. palustris. L.*

Bibéje három. 3.

3. Makkocskája négy oldalú, hosszukás, rajta sok finom vonal van; gazza igen vékony, sertealaku, borzadtalon; gyökere terjedő. — Vizenyős s félig kiszáradt helyeken, mocsárok partjain. ☉. Jun.–Aug. 1–4". (*Heleocharis acicularis R. Br.*) Szőr K. *S. acicularis. L.*

Makkocskája három oldalú, síma. 4.

4. Gazza felső hüvelye kurta levelen végződik; polyvái tompák, a legalsó a többinél nagyobb, fulánkos; virága sertéi hosszabbak, mint a makkjai. — Vizenyős helyeken, a Rákos partjain. 24. Jun.–Jul. 2–10". (*Baethryon caespitosum. Dietr.*) Gyepi K. *S. caespitosus. L.*

Gazza minden hüvelye levél nélküli; polyvái fulánktalanok; virága sertéi kurtábbak, mint a makkjai. — Mocsárokbán és nedves réteken. 24. Jun.–Jul. 1–4". (*Baethryon pauciflorum. Dietr.*)

Kevésvirágu K. *S. pauciflorus. L.*

5. Virágzata ál oldali csomó. 6.

Virágzata ernyő alaku, vagy gombos. 9.

6. Ál oldali csomója gömbalaku, tömött fejű, kocsánytalan; murvája csomója felibe hosszan nyulik; polyvái cson-

kitottak, fulánkossal; bibéje 3. — Pocsolyákban. 24. Maj.-Jul. 1-2-3'. (*Holoschoenus vulgaris*. L. K.)

Szürkelábu K. *S. Holoschoenus*. L.

Ál oldali csomója nem gömbalaku. 7.

7. Gazza háromélű; füzérkéi kocsánytalanok, tojásdad hosszukások; polyvai fulánkja tövén kiesípettek; bibéje 2, makkja síma. — Mocsárokbán. 24. Jun.-Jul. 1-1½'.

Szúró K. *S. Rothii*. Hoppe.

Gazza hengeres. 8.

8. Füzérkéi kettősök vagy hármások; murvája sokkal kurtább, mint a gazza, felálló, végre oldalra hajló; bibéje 3; makkocskája lapított, hosszában vonalozott. Vizenyős helyeken, mocsárok partjain. ☉. Jun.-Aug. 1-4". (*Isolepis setacea*. R. Br.)

Serte K. *S. setaceus*. L.

Füzérkéi hármásoknak látszó csomóban vannak; murvája felálló s akkora, mint a gazza; bibéje 3; makkocskája három oldalu, keresztes ránczos. Nedves helyeken, partokon. ☉. Jul.-Aug. 2-8". (*Isolepis supina*. R. Br.)

Henye K. *S. supinus*. L.

9. Ernyőalaku virágzata ál oldali. 10.

Ernyőalaku vagy gombos virágzata szárhegyi. 12.

10. Gazza háromélű; füzérkéi tojásdadok, csomósak, csomói kocsányosak, vagy a nélküliek; bibéje 2; makkocskája síma, háta domboru. A Tisza folyó mocsáraiban. 24. Jun.-Jul. 1½-3'.

Háromélű K. *S. triquetra*. L.

Gazza hengeres. 11.

11. Füzérkéi csomósak, kocsányosak; polyvai símak; bibéje 3; makkocskája három oldalu síma, portokai szakálósak. — Mocsárokbán és tavakban. 24. Nyáron át. 4-12'.

Tavi K. *S. lacustris*. L.

Füzérkéi, mint az előbbi; polyvai pontozottan érdesek; bibéje 2; makkocskája csaknem háromoldalu, domboru. portokai szakálnélküliek. — Árkokban, mocsárokbán. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Hamvas K. *S. Tabernaemontani*. Gmel.

- 12.** Polyvái fulánkosak kétnetszetűek; bibéje 3; gazza háromélű, igen leveles. — Tavakban és árkokban igen közönséges. 24. Egész nyáron.

Villás K. *S. maritimus. L.*

Polyvái épek; gazza háromélű, igen leveles. **13.**

- 13.** Ernyőalakú virágzata sokszorosán összetett, bibéje 3. **14.**

Fűzergombjai tojásdadok, kerekdedek, karélyosak, halványak. 4-5 hosszú murvába foglaltak; polyvái lán csások; bibéje 2. — A tiszai mocsárookban. ☉. Jun.-Aug. 3-6". (*Cyperus Michelianus. L. K.*)

Sallangos K. *S. Michelianus. L.*

- 14.** Fűzérkéi tojásdadok, kocsányosak és kocsánytalanok; polyvái tompák, igen finomul hegyezettek. Kivált hegyi mocsárookban. 24. Jun.-Aug. 1-3'.

Erdei K. *S. sylvaticus. L.*

Fűzérkéi hosszukások, hosszú kocsányuak; polyvái fulánktalanok. — A megye síkjain levő mocsárookban és árkokban. közönséges. 24. Jun.-Aug. 1-3'.

Gyökerező K. *S. radicans. Schk.*

- 15.** Gazza alig háromélű, levelei válusan ormozóttak; fűzérkéi 6-8 virágnak: virága sertéi hátrafelé tüskések. Nedves gyepeken és a mocsárookban. 24. Jun.-Aug. 6-12". (*Blysmus compressus. Panz.*)

Lapított K. *S. compressus. Pers.*

4. GYAPU. *Eriophorum. L.*

- 1.** Gazza teteje felé háromélű; levelei laposak, hegye három ormóju; kocsányjai érdesek. Mocsáros és turfás helyeken. 24. Maj.-Jul. 6-12".

Széleslevelű Gy. *E. latifolium. Hoppe.*

Gazza csaknem hengeres; levelei szálas válusok, hegyökön három ormójuak; kocsányjai símák; gyapjuja háromszorta nagyobb, mint fűzérkéje. — A Tisza mocsáraiban gyakori. 24. Maj.-Jul. 6-12".

Keskenylevelű Gy. *E. angustifolium. Hoppe.*

5. CSÁTE. *Schoenus*. L.

Gazza hengeres kopasz, meglehetősen vékony; virágzata 5—10 füzérkéből álló gomb, szárhegyi; külső murvája dülten felegyenesedő; levelei áralakuak, felényiek, vagy akkorák, mint a gazza. Tavakban és nedves réteken. 24. Maj—Jun. $\frac{1}{2}$ –1'.

Kormos Cs. *S. nigricans*. L.

6. PALKA. *Cyperus*. L.

1. Virágzata csomós; füzérkéi csaknem ötven vannak; két polyvája egyenetlen; makkocskái csaknem háromszögűek; gazza felegyenesedő, a levele hüvelyezi alólról; levelei aprók. — Vizenyős helyeken, kivált szikes és homokos földön. ☉. Jun.—Aug. 2–6".

Bogár P. *C. panonicus*. L.

Virágzata ernyős. 2.

2. Bibéje 2; makkocskája kerekded-tojásdad, polyvái sárgások, hátukon zöld csík van; levelei igen keskenyek, gazzánál kurtábbak. — Vizenyős helyeken, árkok és tavak mellett. ☉. Jun.—Aug. 3–8".

Sárgálló P. *C. flavescens*. L.

Bibéje 3; makkocskái körkörösek; polyvái feketés barnák, hátukon zöld csík van; levelei igen keskenyek, akkorák, mint a gazza. Nedves helyeken és mocsárookban. ☉. Jun.—Aug. 6–12".

Barna P. *C. fuscus*. L.

3. Rend. **Hidőrfélék.** Alismaceae. R. Br.

1. HUTSZA. *Triglochin*. L.

1. Termése szálas, ormós, tövefelé elkeskenyedő, tököcsánja felé hajló, 3 tokra szakadó; tököcsányja alját hüvelyező levelei keskeny szálasok, ormósak, kopaszok. — Nedves réteken és mocsárookban. 24. Jun.—Jul. 1–1 $\frac{1}{2}$ '.

Savanyu H. *T. palustre*. L.

2. Termése tojásdad, ormós, legörbült bibéje alatt begyüremlett, 6 tokra szakadó; fürtje megnyult; levelei

kövérek. — Mocsárokbán, kivált szíksós tavakban bőven. 24. Jun.—Jul. 1¹ 2–2'.

Hatbibés *H. T. maritimum. L.*

2. HIDŐR. *Alisma. L.*

Tőkocsányja gyűrűsen bugás; levelei szívesek, tojásdadok, vagy láncásak; termése hegye lekerekített tompa, hátán barázdolt; virága fehér vagy verhenyes. Az ártérenken, mocsárokbán, árkokban s mindenütt. 24. Jun.—Aug. 1/2–3'. (*Vízi útifű.*) *Vízi H. A. Plantago. L.*

3. NYILFŰ. *Sagittaria. L.*

Levelei tövéről nőttek, hosszú nyelűek, nyílalakuak; virágzata három virágu gyűrűben áll, szirmai fehérek, nyaka piros. — Mocsárokbán, árkokban bőven. 24. Jun.—Aug. 6–15". *Nyíllevelű Ny. S. sagittaeifolia. L.*

4. ELECS. *Butomus. L.*

Magános tőkocsánja hegyén galléros ernyős virágzata van; levelei tövéből nőnek, hosszuk. szálasok, válualakulag háromélűek; virága piros. — Tavakban, patakokban és a folyók mellett. 24. Jun.—Jul. 2–5'. (*Virágos v. öreg káka; fülemilefű.*)

Ernyős *E. B. umbellatus. L.*

4. Rend. **Szitytyófélek.** Juncaceae. *Agard.*

1. SZITYTYÓ. *Juncus. L.*

1. Gazzok leveletlen, tövén csak levele hüvelye van meg. 2. Gazzok leveles. 4.
2. Bibeszára kivehető; porodája 6; tokja hosszukás körös, tompa, fulánkos; gazza mélyen barázdolt, béle fiókosan szakgatott. — Mocsárokbán, árkokban s túrfás térenken. 24. Jun.—Jul. 1–3'. **Fakó Sz. *J. glaucus. L.*** Bibeszárának csak a töve van meg; porodája három. 3.

3. Tokja visszás tojásdad, csonka, bibeszára töve feldom-
borodott pupja végére van növe; ernyőalaku virágzata
oldalt áll; gazza szíjjas. Az előbbivel együtt nő. 4.
Jun.-Jul. 1-3'. **Bunkós Sz. *J. conglomeratus*. L.**

Tokja benyomottan csonka, bibéje töve egy kis gödröcs-
kébe van növe; ernyőalaku virágzata oldalt áll; gazza
törékeny. Az előbbivel együtt. 4. Jun.-Jul.

Béka Sz. *J. effusus*. L.

4. Leveleik béle rekeszes (fiókos.) 5.

Leveleik béle nem rekeszes (folytonos.) 7.

5. Levele hengeres; sátoros virágzata szárhegyi, kétsze-
resen összetett; leple szirmai egyenlők, lekerekítetten
tompák, csaknem ezüst színűek. — Mocsárookban. árkok-
ban. 4. Jun.-Aug. 1-2'.

Tompavirágu Sz. *J. obtusiflorus*. Ehrh.

Levele kerekdeden lapított. 6.

6. Leple szirmai egyenetlenek, a belső hosszabb, hegye
letüremlett. — Az előbbivel együtt terem. 4. Jun.-
Aug.

Göresös Sz. *J. sylvaticus*. Reichh.

Leple szirmai egyenlők, egyenesek, hegyeik kurta fulán-
kuak. — Az előbbiekkal. 4. Jun.-Aug.

Bütykös Sz. *J. lamprocarpus*. Ehrh.

7. Gazza közepén egy levél van; gazza lapított; leple
kurtább, mint gömbded tokja; bibéje felényi, mint
a maghona. Réteken, legelőkön, kivált vizenyős helye-
ken. 4. egész nyáron át.

Sivatag Sz. *J. compressus*. Jacqu.

Gazza több levelű; sátra megnyult ágai két-két águak,
egyesek; virágai egyesek. egymástól, távolodók; hosz-
szukás tokja hosszabb, mint láncsás szirmai. — Réte-
ken és mocsárookban, kivált ártéteken. ☉. Jul.-Aug.

Két-kétágu Sz. *J. bufonius*. L.

2. LUCZA. *Luzula*. D. C.

1. Virágzata sátorozó. 2.

Virágzata tojásdad vagy hosszukás füzéres. 3.

2. Sátora egyszerű, kocsánykái többnyire három viráguak, a felsők elvirágzás után lehajlók, virágai egyesek; tőlevelei szálas láncsások, szőrösek. A magasan fekvő budai ligetekben, ritka. 4. Maj.-Jun.

Perje *L. L. pilosa*. Will.

Sátora többszörösen összetett, kinyílt; galléránál alacsonyabb; kocsánykái többnyire 4 viráguak; leple szirmai hosszabbak, mint a tokja; szálas levelei éle szőrös. — Virágai fejéreslők, van azonban verhenyes virágu fajtája is. — Ligetekben bőven. Maj.-Jun. 1-2'.

Fejéreslő *L. L. albida*. DC.

3. Füzerei ernyős formák, kocsánytalanok vagy kocsányosak; leple szirmai láncsások, hegyesek, hosszabbak, mint tompa s fulánkös tokja; tőlevelei szálas láncsások, élők szőrös, végre kopaszok. Homoki és ligeti legelőkön bőven. 4. Maj.-Jun. 3-8".

Mezei *L. L. campestris*. DC.

5. Rend. **Kikericsfélék**. Colchicaceae. DC.

1. ZÁSZPA. *Veratrum*. L.

1. Fürtös virágzata bugás, szőrösödő; leple szirmai hosszukás láncsások, fogasoltak, kocsánykáinál sokkal hosszabbak; levelei tojásdadok, alsó lapjai szőrösödők. — Vizenyős réteken s mocsárok mellett a síkságon. 4. Jun.-Jul. 1½-3'. Mérges. (*Fejér hunyor; fejér zászpa.*)

Fejér *Z. V. album*. L.

2. Fürtös virágzata bugás; leple szirmai körkörösök, épélűek, akkorák, mint kocsánykái; alsó levelei széles körkörösök, kopaszok. — Ligetekben, Vágásokon Buda körül. 4. Jun.-Aug. 1½-3'. Mérges. (*Fekete zászpa.*)

Fekete *Z. V. nigrum*. L.

2. KIKERICS. *Colchicum*. L.

1. Levelei szálas láncásók, élők lapos; bibeszárai leple hasábjainál kurtábbak; tokja tojásdad hosszukás. — Hegyi vízenyős réteken; ősszel virágzik, leveleit és termését tavasszal hajtja ki. 24. Sept.–Oct. 8–12" Mérges. (*Őszi kökörcsin*; *őszike*; *törpe zászpa*; *fejér zászpa*.) *Zászpa* *K. C. autumnale*. L.
2. Levelei láncás szálasok, válusok; bibeszárai leple hasábjainál hosszabbak; tokja mindkét végén hegyes. 24 Homoki réteken. — Kisebb és vékonyabb, mint az előbbi. *Homoki K. C. arenarium*. W. K.

6. Rend. **Liliomfélék.** Liliaceae. Juss.

1. LILIOM. *Lilium*. L.

Levelei gyűrűsek, körkörös láncásók, kihegyezettek, élők érdes; szára szőrösödő-érdes; virágai lefüggők; leple szirmai kikunkorodnak. — Ligetekben, vágásokon Buda körül. 24. Jun.–Jul. 2–4'. (*Erdei liliom*; *török turbán*; *százréti gyökér*.) *Turbán* *L. L. Martagon*. L.

2. HÖLYE. *Anthericum*. I.

1. Tőkocsányja magános; virágzata fürtös; bibeszára lefelé hajló; termése tojásdad tok. Hegyi réteken, a homokos erdőkben ritkább. 24. Jun.–Jul. 1–3'.
Ágatlan *H. A. Liliago*. L.
2. Tőkocsányja felül ágas; bibeszára egyenes; tokja kerekded. — Az előbbivel együtt. 24. Jun.–Jul. (*Hölye*).
Ágas *H. A. ramosum*. L.

3. ZÖLDCSÍK. *Ornithogalum*. Link.

1. Virágzata fürtös. 2.

Virágzata sátorozó. 4.

2. Fürtje ingadozó, virágzáskor már féloldali és lefüggő; leple nyílt harangalaku, szirmai körkörös láncásók.

tompák; szálcái 3 foguak. hosszabb szálcái szélső foga a portokot tetézi. Gyümölesösökben, szántóföldeken, vetések közt. 2¹. Maj.-Jun. 1-1¹ 2¹.

Konyuló Z. *O. nutans. L.*

Fürtje rendes és megnyult. 3.

3. Kocsánykái főkocsányjától elállók, termése kocsánykái a főkocsányjához lapultak, murvái tojásdad láncásak, lassanként hegyesednek ki; maghona tojásdad; levelei szálasok. válusok. — Bozótokban. gyepük mellett, szántóföldeken bőven. 2¹. Jun.-Jul. 2-3¹.

Hegyi Z. *O. pyrenaicum. L.*

Kocsánykái főkocsányjától mintegy félderék-szögben állanak el. végre mindnyájan egyenlő hosszuk; levelei szálasok. szemszörösek. — Verőféüyes gyepes sziklákon, a Sz. Gellérten és a Sashegyen bőven. 2¹. Jun.-Jul. 3-5¹.

Üstökös Z. *O. comosum. Jacq.*

4. Terméses alsó kocsánykái vízirányosan állanak; levelei szálasok. kopaszok. egy fehér vonal van rajtok. Kertekben, réteken, szántóföldeken stb. 2¹. Maj. 3-12¹. (*Üri virág; madártéj.*)

Üri Z. *O. umbellatum. L.*

Terméses alsó kocsánykái. főkocsányjától szélylyeltartva vannak lekonyulva, termése azonban felegyenesedő; levelei szálasok, kopaszok, rajtok egy fehér vonal van. — A pesti szántóföldeken, erdőkben, bozótokban s kertekben. 2¹. Maj.-Jun. 6-12¹.

Letört Z. *O. refractum, Kit.*

4. SÁRMA. *Gagea. Salisb.*

1. Két hagymáját egy közös hártya takarja, egyik hagymájából gyökérrostok nőnek, a másik következő évben hajt gyökérrostokat. 2.

Egy hagymája van, melyből nő gyökér rostja lefelé, tökocsányja és egy levele felfelé. 3.

2. Tőlevele kettő, szálas gallérlevelei ellenesek; kocsányjai ágasok, gyapjasok; szirmai láncásak, hegyesek; hagy-

mája kerekded. — Szántóföldeken, gyepeken igen közönséges 24. Apr.-Maj.

Pallagi S. *G. arvensis*. Schult.

Tőlevele magános, szálas, lapos, vagy alig válus; gallérlevele egy, hüvelyező, láncsás, 2-5 virágkocsányt foglal be; szirmai szálas láncsások, hegyesek: hagymája tojásdad. — Buda körül, erdőkben. kövér hegyi réteken. 24. Maj. 1-3". (*Kis tyuktaréj.*)

Apró S. *G. minima*. Schult.

3. Tőlevele magános, felálló, szálas láncsás, hirtelen kihegyezett, lapos, éles ormóju; két gallérlevele csaknem ellenes; virágzata ernyős; kocsányjai kopaszok; szirmai hosszukás tompák: hagymája tojásdad. Erdőkben bokrokban. 24. Maj. 4-8". (*Sárga madárlilióm; sárga tyuktaréj.*)

Sárga S. *G. lutea*. Schult.

Tőlevele magános keskeny szálas, válus; két gallérlevele ellenes. az alsó nagyobb; ernyője 2-3 virágu; kocsányjai kopaszok: szirmai láncsások, tompák. Homoki legelőkön. 24. Kora tavasszal — igen apró.

Piczi S. *G. pusilla*. Schult.

5. CSILLA. Scilla. L.

1. Hagymája szálas láncsás két levelet hajt; tőkocsányja hengeres, murvája nincs; szálcái tövei fejérek. A síkon és szigeteken nedves réteken. 24. April-Maj. 6-8". (*Erdei jáczint.*) **Kétlevelű Cs.** *S. bifolia*. L.
2. Hagymája sok levelet hajt; tőkocsányja szegletes; kocsányjai tövén lecsapott vagy fogas kurta murvái vannak; szálcái kékek. — Csepelsziget ligetein. 24. Apr.-Maj. $\frac{1}{2}$ -1'. **Ékes Cs.** *S. amoena*. L.

6. HAGYMA. Allium. L.

1. Tőkocsányja, tőlevelei csomója oldala mellől hajt ki, tőlevelei csomóját, tőkocsányjával együtt, közös hártya burkolja be; tőkocsányja felső része élesen ormós;

levelei laposak, szálasok, gerincei ormósak; porodái fogatlanok; hagymája keresztbe fekvő tögyökéről nő. — Vizenyős réteken, s Buda köves hegyein. 24. Jul.-Sept. 8-12". (*Kövi hagyma*.)

Kérges H. *A. acutangulum. Schrad.*

Szára alsó részén, vagy közepéig leveles. 2.

2. Váltogató porodái szélesek, tövei fogatlanok. 3.

Váltogató porodái tövén vagy tetején fogasok. 4.

3. Levelei hengeresek, keskenyek s mélyen barázdoltak; levele hüvelye egy kopácsu s fulánkos hegyű; porodái, leplénél háromszor kurtábbak; hagymája hártyája végei hálózatosan rojtosak. — Verőfényes hegyek száraz oldalain. 24. Aug.-Sept. 4-8". (*Allium setaceum W. és K.*)

Pézsmá H. *A. Moschatum. L.*

Levelei szálasok, laposak, alig válusok; levele hüvelye teteje dültlen metszett, két kopácsu s kurtább mint levele nyele; porodái másfél akkorák, mint a leple; hagymája hártyája hegyei szabálytalanul hasgatottak. — Nedves réteken az ördögmalmánál. 24. Sept. 1-2".

Jószagu H. *A. scarcolens. Jacqu.*

4. Váltogató porodái tövén mint két oldalról egy-egy tompa fog van, fogai sokkal kurtábbak, mint a szálcájá; hagymája hosszukás tojásdad, gerezdei fogalakúak; levelei széles szálasok, laposak. Mivelik. 24. Jul.-Aug. 1-1½".

Fog H. *A. sativum. L.*

Porodái váltogatva szélesebbek, hármás hajszálhegyűek, középső hajszál hegyén van a portoka, oldalt álló hajszál hegyei fonálalakúak. 5.

5. Ernyője tokot termő. 6.

Ernyője hagymácskákat termő. 12.

6. Szálcái három hegyűek. 7.

Szálcái áralakúak. 10.

7. Minden szálcájá háromhegyű; váltogató szálcái tövén mindkét oldalról egy-egy kurta fog van; szára köze-

pén alól felfuvódott tövön leveles; levelei bördősek (csövesek) hengerek, hasasok. — Mivelik 24.

Veres H. *A. Ceba L.*

Három belső szálcái háromszoros hajszálhegyűek 8.

8. Levelei félhengerek, felső része mélyen válus; ernyője gömbalaku, vége csaknem kúpos; portokát tartó szálcája középhegye szálcájánál felényivel hosszabb. — Száraz kivált homoki réteken mindenütt. 24. Jun.–Aug. 1–1½’.

Bunkós H. A. *Sphaerocephalum, L.*

Levelei laposak. 9.

9. Hagymája egyszerű gömbded, szálcái egy kevésnél hosszabbak, mint a leple. Mivelik 24. és —. Jul–Jul. (*Póréhagyma, párhagyma*)

Póré H. A. *porum, L.*

Hagymája egy közös hártyába zárt sok hagymácskából áll; porodái érdes hátú leplébe zártak, leplénél kurtábbak. Buda hegyei verőfényes rétein bőven. 24. Jul.–Sept.

Ereszes H. A. *rotundum, L.*

10. Levelei szálasok; belesek; Virága burka két kopácsn. egyik kopácsa két annyi hosszú, mint az ernyője. Hegyi gyepeken, sziklás helyeken. 24. Jul.–Aug. 1½–2’.

Sárga L. A. *flavum, L.*

Levelei bördősek. 11.

11. Levelei egyenlően hengerek, egészen bördősek; porodai kurtábbak. Mivelik. 24.

Metélő H. A. *Schoenoprasum, L.*

Levelei hengerek, bördősek, hasasok: porodái szírmánál hosszabbak. Mivelik 24.

Bördös H. A. *fistulosum, L.*

12. Levelei laposok éleiken érdesek; szálcái leplénél kurtábbak. Erdőkben vágásokon, homoki réteken. 24. Jun.–Jul. 1½–3’. (*Magvas hagyma; török foghagyma.*)

Kigyós H. A. *scorodoprasum, L.*

Levelei szálasok, válusok, hegyők felé ellaposodók, alsó lapjaikon barázdoltak. Virága burka két kopácsa, ezek közül az egyik hosszú csőrű; szálcái leple töve felibe nőttek, körülbelül akkorák, mint zöldes fejtér

vagy verhenyes szirmai. — Gyepükben, bozótokban, szőlőskertek szélein. 4. Jun.—Jul. 1½–2'.

Érdes H. *A. oleraceum*. L.

7. GYÖNGYIKE. *Muscari*. Tourn.

1. Felső virágai felállók és sokkal hosszabb kocsányuak, mint az alatta állók; ezen alattálló fürtös virágai, vizirányosak, hengeresek, ormósak, piszkos zöldek. — Hegyi réteken, szántóföldeken, vetések között. 4. Maj.—Jul. 1½–2'. (*Mezei jáczint*; *kék kigyóhagyma*.)

Üstökös Gy. *M. comosum*. Mill.

2. Minden virága egyenlő kocsányu, az alsók lefüggők. 2. Levelei szálások ívalakulag hátrahajoltak, konyák; virágai tojásdadok. — Szántóföldeken és legelőkön igen sok van. 4. Mart.—Maj. 3–8".

Fürtös Gy. *M. racemosum*. Mill.

Levelei szálás láncsások, felállók; virágai majdnem gömbalakunak. — A Pest melletti vizenyős réteken kiváltképen a szigeteken. April—Maj. 6–18".

Eper Gy. *M. botryoides*. Mill.

8. NYULÁRNYÉK. *Asparagus*. L.

Levelei csomósak, sertések az ágak mellett kopaszok és símák; virága leginkább kétlaki. Szántóföldeken, útfelken mindenütt. 4. Jun.—Aug. 1–2'. (*Spárga*; *nyulárnyék*; *klárisfü*; *lófarkfü*.)

Spárga Ny. *A. officinalis*. L.

7. Rend. **Tukmafélék**. *Smilacaceae*. R. Br.

1. CZILLÁR. *Paris*. L.

Szára tetején gyűrűsen álló 4–7 tojásdad hegyes levél van. — Magasan fekvő árnyas ligetekben. 4. Maj.—Jun. 6–12". (*Czillár*; *párizsfü*; *farkasszőllő*; *négylevelű fü*.)

Négylevelű Cz. *P. quadrifolia*. L.

2. GYÖNGYVIRÁG. *Convallaria*. L.

1. Kopasz tökocsányja tövét két levele nyele behüvelyezi; levelei tojásdad- vagy körkörös láncsások. — Árnyas erdőkben. 24. Maj–Jun. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Gyöngyvirág; kakukvirág; szelenczevirág.*) **Májusi Gy.** *C. majalis*. L.

Szára leveles; kocsányjai a levél hóna alól nőnek ki. 2.

2. Levelei nyelesek, tojásdadok hegyesek, alsó lapjai inain szőrösödők; kocsányjain 4–5 virág van. — Erdőkben, ligetekben. 24. Maj–Jun. 1–1 $\frac{1}{2}$ '.

Széleslevelű Gy. *C. latifolia*. Jacq.

Levelei szárölelők. 3.

3. Szára szegletes; levelei tojásdad hosszuk, vagy körkörösök. kopaszok; kocsányjai 1–2 viráguak. — Az előbbivel. 24. Maj.–Jun. 1–1 $\frac{1}{2}$ '. (*Salamon pecsétje; pecsétes gyökér; sok térdűfű; erdei sülyfű.*)

Bütykös Gy. *C. Polygonatum*. L.

Szára hengeres, levelei tojásdad-hosszúkások, vagy körkörösök, kopaszok; kocsányjai 3–5 viráguak; szálesái szőrösök. Az előbbivel 24. Maj.–Jun.

Fürtös Gy. *C. multiflora*. L.

8. Rend. **Potnyafélék.** Hydrocharideae. DC.

1. KOLOKÁN. *Sratiotes*. L.

Levele kardalaku, 3 élű, tüske fogakkal fűrészelt; virága kétlaki, fejtér. Álló vizekben libeg, a Tisza kiöntéseiben a csemege sulyommal. 24. Jul.–Aug. 4–10". (*Kolokány; imergyökér.*) **Imer K.** *S. aloides*. L.

2. POTNYA. *Hydrocharis*. L.

Uszó levelei nyelesek, köralakúak, tövén mélyen szívesek; virágai kétlakiak. fejérek. — Álló vizekben. 24. Jul.–Aug. **Béka P.** *H. morsus ranae*. L.

9. Rend. **Dioscoreafélék.** Dioscoreae. *R. Br.*1. FOLYONDÁR. **Tamus. L.**

Szára felfutó; levelei szívesek, kihegyezettek, épélűek; virágai zöldesek. A Baja felé eső erdőkben. 24. Jun.–Jul.
 Gönye **F. *T. communis. L.***

10. Rend. **Nőszirmfélék.** Irideae. *R. Br.*1. NŐSZIROM. **Iris. L.**

1. Leple külső metszetei belső oldalán szakálasok. 2.

Leple külső metszetei belső oldalán szakáltalanok. 4.

2. Szára egy virágu, igen kurta; leple csüve burkából kiér; levelei kardalakuak, hosszabbak, mint a kocsányja. Hegyi és homoki gyepeken. 24. Kora tavasszal 3–12".
 (Leány liliom; apró liliom.) **Apró N. *I. pumila. L.***

Szára több virágu. 3.

3. Leple metszetei hosszukás visszás-tojásdadok, belső metszetei töve felé lassankint keskenyednek; levelei kardalakuak s kocsányjával egyenlők. Hegyi és homoki gyepeken, s erdőkben. 24. Maj.–Jul. 6–18". (Tarka liliom.)
Tarka N. *I. variegata. L.*

Leple metszetei kifelé hajlók, szélesecskék s hosszukások, a belsők láncsások, fodrosak, bibeszára lemezeit tetézők. kinyíltak; tökocsányján két virág van; levelei kardalakuak, keskenyek csaknem akkorák, mint a tökocsányja. Homokos téreken és a legszárazabb hegyeken. 24. Maj.–Jun. 3–4".

Homoki N. *I. arenaria. W. és K.*

4. Szára kétélű, leginkább 2 virágu; levelei szálasok száránál sokkal hosszabbak; leple külső metszetei pót-léknak tetszők, tojásdadok, kurtábbak, mint kiszélesedett nyaka; maghona hatszögű. — Erdőkben Buda környékén. 24. Jun.–Jul. 1½–1½'.

Pázsitos N. *I. graminea. L.*

Szára hengeres 5.

5. Levelei sokvirágu szárával egyenlők; leple sárga; külső metszete széles nyaku, tojásdad, a belsők szálasok, bibéje lemezeinél kurtábbak. Mocsárookban. 24. Maj.–Jul. 1¹/₂–2' (*Sárga-, v. sás- v. vízi lilium.*)

Sás N. I. *Pseudacorus. L.*

Levele, kevés, vagy kétvirágu száránál kurtább. 6.

6. Szára csöves; leple külső metszete lilaszínnel erezett világos kékszinű, visszás tojásdad keskeny s kurt nyaku, belső metszetei lilaszínűek; maghona háromszögű. — Nedves réteken gyakori. 24. Maj.–Jul. 1–3'.

Mezei N. I. *sibirica. L.*

Szára teli belül, leple külső metszetei késsel erezett fejéres sárgák, kurtábbak, mint ferde csíku s láncsás nyakaik, belső metszeteik lilaszínűek; maghona háromszögű. Mocsárookban és vizenyős réteken gyakori. 24. Jun.–Jul. 1–2'.

Fátyol N. I. *spuria. L.*

2. DÁKOSKA. *Gladiolus. L.*

Hagymája reczés, szára felálló, magános; levelei kard-alakunak, hegyesek, füzére féloldali, sokvirágu; bibéje metszetei felfelé kissé elszélesednek s tövétől mindenütt bibiresókkal szemszörzött; tokja háromszögű, felső részén éles ormóju. A Rákoson és a budai hegyekben a Farkasvölgyön. 24. Jun.–Jul. 1–2'.

Bókoló D. *G. communis. L.*

3. SÁFRÁN. *Crocus. L.*

Hagymája burka rostjai hagymáját egymásba nyíló szemű hálóval borítják be, e háló szemei tojásdadok, vagy kerekdedek; tökocsányja tetején 1, néha 2 virág van; bibéje három metszetű, leplénél felényivel kurtább, leple torka kopasz, hasábjai láncsások, hegyesek, halvány lilaszínűek; levelei szálas sertések. — A Kőbánya felé eső homoki legelőkön, kora tavasszal, azonban nagy ritkaság. 24. 3–6". (*Crocus reticulatus M. B.*)

Tarka S. C. *variegatus. Hoppe.*

11. Rend. **Amarillisfélék.** *Amaryllideae. R. Br.*1. HÓVIRÁG. *Galanthus. L.*

Tőkocsányja egy virágu; levelei szálások. Ligetekben mindenütt kora tavasszal. 4. 1–12". (*Hóvirág; fejér taraszika; fejér kankós; fejér viola.*)

Kikeleti *H. G. nivalis. L.*

2. TÖZIKE. *Leucojum. L.*

Burkából 3–6 kocsány indul s azokon ugyanannyi virág van; bibeszára fonalas-kupalaku; levelei szálások, tompák. — Vizenyős réteken. 4. Maj.–Jun. 1–1½'. (*Tőzek viola.*)

Nyári *T. L. aestivum. L.*

3. SÁRIKA. *Sternbergia. W. Kit.*

Levelei szálások, tőkocsányja kétélű; virága felálló; leple metszetei tojásdad hosszukásak, a külsők hegyesdedek; virága sárga. — Hegyi gyepeken Buda körül (Lipótmézön, Kecskehegyen, Sashegyen s a kincstári erdőkben.) 4. Ősszel virágzik, tok termése tavasszal fejlődik ki, tokja kocsányos, tojásdad sárgás.

Kikerics *S. S. colchiciflora. W. K*

12. Rend. **Kosborfélék.** *Orchideae. Juss.*1. KOSBOR. *Orchis. L.*

1. Golyós vagy két karélyu gyökerűek (a bodza kosbor golyója két karélyu.) 2.

Tenyeres gyökerűek. 11.

2. Murvájuk egy inú. 3.

Murvájuk három s több inú. 10.

3. Alsó ajaka (mézajaka) három hasábu, közép hasábja elől kiszélesedő, két metszetű, metszete karélyában legtöbbször egy kis fogacska van. 4.

Alsó ajaka három metszetű vagy három karélyu. 7.

4. Murvája maghonánál sokkal kurtább. 5.

Murvája felényi, mint a maghona. 6.

5. Levelei hosszukás tojásdadok; alsó ajaka ecsetesen pontozott, oldali két hasábja szálas, a középső, tövétől kezdve lassankint kiszélesedő, visszás szíves, karélyai tojásdadok, csaknem csonkák; füzére hosszú, sokvirágú. — Hegyi réteken, s erdőkben. 24. Jun.–Jul. 1½–2½. — A nálunk levő kosborok közt a legszebb és a legnagyobb. **Kesely K. O. fusca. Jacq.**

Levelei hosszukás körkörösek; alsó ajaka ecsetesen pontozott; oldali két hasábja szálas, a középső hasábja is szálas, a hegye felé szélesedik el, két metszetű, metszetei hosszukások, szélylyeltartók; füzére tojásdad. — Az előbbivel. 24. Jun.–Jul. 1–1½.

Vitéz K. O. militaris. L.

6. Levelei tojásdad hosszukások; alsó ajaka pontozott, kopasz; oldali két hasábja hosszukás, a középső széles visszás-szíves; sarkantyuja felényi, mint a maghona; tojásdad füzére tömött. — Hegyi réteken, a homokon ritka. 24. Maj.–Jun. 6–18". **Tarka K. O. variegata. Jacq.**

Levelei hosszukás láncások; alsó ajaka oldali két hasábja hosszukás szálas, a középső két metszetű. karélyai hosszukás-szálasok; sarkantyuja harmadrésznyi, mint maghona; füzére előbb tömött, azután kinyulik, — Minden réten közönséges. 24. Jun.–Jul. 4–8".

Sömörös K. O. ustulata L.

7. Alsó ajaka három metszetű. lefüggő, metszetei csaknem egyenlők, a középső hosszukás, ép; murvája akkora, mint a maghona, ritkán hosszabb; füzére hosszukás hengeres, tömött; levelei szálas láncások. — Minden réten, kiváltképen a nedveses homoki réteken. 24. Jun.–Jul. 6–12". **Palaczka K. O. coriophora. L.**

Alsó ajaka három karélyu. karélyai szélesek, kurták. S.

8. Leple szirmai sisak módra állanak össze, tompák; murvai egy inuák, az alsók többnyire 3 inuák, akkorák, mint a maghona; füzére kurta, laza s kevés virágú; levelei hosszukás láncások. — Minden réten a leg-

közönségesebb. 24. Apr.–Maj. 4–10". (*Vitézfű*; *kosborfű*; *agúrfű*.)

Agár K. *O. morio. L.*

Felső ajaka oldali két szirma végre hátrahajlik. 9.

9. Levelei hosszukás-visszás tojásdadok, alsó ajka alig három karélyu, épélű, vagy igen finomul csipkés; kifejlett füzére visszás tojásdad; virága többnyire sárgás fejér. Hegyi réteken. 24. Apr.–Maj. 6–10".

Sápadt K. *O. pallens. L.*

Levelei hosszukások; alsó ajaka mélyen három karélyu, karélyai szélesek, fogasok; kifejlett füzére megnyult s laza virágu; virága piros. Minden réten. 24. Jun.–Jul. 10–13". (*Piros kökörcsin*.)

Füles K. *O. mascula. L.*

10. Levelei szálas láncásak; alsó ajaka 3 karélyu, oldal-karélyai elől lekerítettek, a közép mélyen kicsipett; sarkantyuja hengeres, vizirányosan áll, vagy felegyenesedő, kurtább, mint a maghona; szirmai hosszukások, tompák, az oldalt levők hátrahajolnak; füzére hosszú, ritka virágu. — Vizenyős réteken és a mocsárookban. 24. Jun.–Jul. 8–12". **Lazavirágu K.** *O. laxiflora. Lam.*

Levelei hosszukás láncásak; alsó ajaka kurta 3 karélyu; sarkantyuja kuposan hengeres, lefelé tartó, akkora, mint a maghona, szirmai szélylyeltartók; füzére tömött, virága szaga hasonlít a bodzavirágéhoz, virága sárgás-fejér, ajaka világos sárga, tövén pirosan pontozott, vagy az egész leple piros. Magasabb helyeken fekvő réteken. 24. Maj.–Jun. 6–12". **Bodza K.** *O. sambucina. L.*

11. Szára bördös 4–6 levelű; levelei kihajlók, az alsók tojásdadok vagy hosszukások, tompák, a felsők kisebbek, láncásosak, kihegyezettek, néha barna foltosak; virágai pirosak. Nedves réteken és mocsárookban. 24. Maj.–Jun. 9–18".

Bördös K. *O. latifolia L.*

Szára telebélű, mint egy 10 levelű, felső levelei igen aprók, murvához hasonló, a legfelső füzérétől távol áll; virága piros pontok- s vonalokkal ékesített vilá-

gos lilaszínű, levelei rendszerint barnafoltosak. — Erdőkben, nedves réteken. 4. Jun.–Jul. 1–1½'. (*Tenyeres gyökerű, v. tarka levelű kökörcsin.*)

Foltos K. O. maculata. L.

2. RAGIKRA. *Anacamptis. Rich.*

Alsó ajaka félig három karélyu, tövén két lemezeecske van, karélyai hosszukások, tompák; sarkantyuja fonálalaku, akkora, mint a maghona, vagy valamivel hosszabb; szirmai láncsások, meglehetősen hegyesek; murváit tövén 3 inúak; füzére tömött levelei láncsás-szálások. — Hegyi réteken, erdőkben. 4. Jun.–Jul. 6–18".

Tornyos R. A. pyramidalis. Rich.

3. SODORTAJK. *Himanthoglossum. Sp.*

Sisakja fejjér, belől piros zöld csíkos; ajaka fejéres zöld, verhenyesen pontozott. 3 hasábu, karélyai szálások, a középső igen hosszú, sodrott, az oldaliak sokkal kurtábbak, fodrosak; levelei széles láncsások. — Hegyi gyepeken. 4. Jun.–Jul. 1–2'.

Bakbüzü S. H. hircinum. Rich.

4. CSORIKRA. *Gymnadenia. R. Br.*

1. Sarkantyuja fonalaku, csaknem kétannyi, mint a maghona; oldalszirmai szélyelállók; füzére hengeres, megnyult, levelei hosszú láncsások; gyökere tenyeres. Hegyi réteken. 4. Jun.–Jul. 6–12".

Szunyoglábu Cs. G. conopsea. R. Br.

2. Sarkantyuja fonalaku, csaknem akkora, mint a maghona; szirmai igen szélyelállók; füzére hengeres, megnyult; levelei szálás láncsások és szálások; gyökere tenyeres. — Az előbbivel. 4. Jun.–Jul. 6–12".

Jószagu Cs. G. odoratissima. R. Br.

5. NYELVÜR. *Coeloglossum. Hartm.*

Alsó ajaka szálás, hegye 3 fogu, középső foga igen kurtá sarkantyuja igen rövid, zacskó alaku; levelei tojásda-

dok, tompák, a felsők láncsások; gyökere tenyeres.
— Hegyi és homoki száraz és nedves réteken. 4.
Maj.-Jul. 3-8". (*Habenaria viridis*. R. Br.)

Zöld Ny. *C. viride*. Hartm.

6. SARKAR. *Platanthera*. Rich.

Alsó ajaka ép, szálas; sarkantyuja 1½-2-er hosszabb,
mint a maghona, fonalalaku; portoka rekeszei párhuzamosak; szárán 2-3 láncsás kis levele van; virága fejéres. Erdőkben bőven. 4. Maj.-Jul. (*Habenaria bifolia* R. Br.)
Kétlevelű *S. P. bifolia*. Rich.

7. BANGÓ. *Ophrys*. L.

Alsó ajaka hosszukás visszástojásdad; közepén 2-4 piszkos sárga, tövén keresztbe összefoglalt, hosszára nyúló vonal van, bóltos, felpuffadt, szélen legyüremlett, hegye tompa, vagy alig kicsípett; gumója ép. — Minden gyepen, kivált a homoki nedves réteken. 4. Maj.-Jul. 6-12".
Pókos *B. O. aranifera*. Huds.

8. GÉRBICZ. *Limodorum*. Tourn.

Levélnélküli, világos lilaszínű növény; tőkocsányja hártyás, pikkelyes; ajaka tojásdad, fodros; sarkantyuja áralaku, akkora, mint a maghona. A budai erdőkben, a Hárshegyen, ritka. 4. Jun.-Jul. ½-1'.

Violaszín *G. L. abortivum*. Schw.

9. PORFEJ. *Cephalanthera*. Rich.

1. Maghona kopasz. 2.

Maghona szőrösödő; leple szirmai mind kihegyezettek; ajaka lemeze tojásdad, kihegyezett, akkora, mint belső szirmai; leple szép piros; levelei láncsások, hegyesek. Buda körül a ligetekben. 4. Jun.-Jul. 6-15".

Veres *P. C. rubra*. Rich.

2. Levelei tojásdadok, vagy tojásdad láncsások, kihegyezettek; leple sárgás fejjér, mindenik szirma tompa;

ajaka lemeze szives-tojásdad, szélesebb, mint hosszabb; murvája hosszabb, mint a maghona. — Hegyi és homoki erdőkben. 4. Jun.–Jul. **Sáppadt** *P. C. pallens. Rich.*

Levelei láncsások, a felsők szálas láncsások s keskenyek; leple fehér, ajaka hegyén egy sárga folt van, külső szirma hegyes; murvája sokkal kurtább, mint a maghona. — A budai hegyeken ritka. 4. nyáron.

Kardlevelű *P. C. ensifolia. Rich.*

10. BIBAK. *Epipactis. Rich.*

1. Ajaka lemeze kerekded, tompa, akkora, mint szirmai; levelei tojásdad láncsások, szárölelők, virága zöldes piros. — Vizenyős réteken, mocsároknban bőven. 4. Jun.–Jul. 6–15". **Mocsári** *B. F. palustris. Crantz.*

Ajaka lemeze kihegyezett s hátrahajlott. 2.

2. Ajaka lemeze tövén levő pupjai símák; levelei szárölelők, az alsók széles tojásdadok, a felsők tojásdad láncsások, a legfelső 1–2 láncsás; virága zöldes verhenyes, ajaka lilaszínű. Ligetekben. 4. Jun.–Jul. 1–2'. **Széleslevelű** *B. E. latifolia. All.*

Ajaka lemeze tövén levő pupjai ránczosan fodrosak. 3.

3. Levelei tojásdadok. éle és inai szőrösödők, felső levelei nyeletlenek, láncsások; virága sötét piros. — Hegyi nyílt gyepeken, kivált a Farkasvölgyön. 4. Jun.–Jul. 6–12". **Verhenyes** *B. E. rubiginosa. Gaud.*

Levelei tojásdad láncsások, vagy láncsások, aprók, élők szőrösödő-érdes, inai kopaszok; virága zöldes, széle verhenyes, ajaka széle fejéres. Buda erdeiben ritka, legtöbbet lehet találni a budakeszi erdőben. — 4. Jun.–Jul. 6–12". **Aprólevelű** *B. E. microphylla. Ehrh.*

11. TOKAFÉK. *Neottia. L.*

Az egész növény piszkos sárga, végre barnássá lesz; szára leveletlen, e helyett hártyahüvelyekkel fedett; ajaka visszás-szíves, alig 3 karélyu. — Árnyas erdők-

ben a fák törzsein és gyökerein elődik. 4. Maj.-Jun. 6-12".
Madárfészek T. N. *Nidus avis. Rich.*

12. BIBEKONTY. *Listeria. R. Br.*

Szára kétlevelű; levelei ellenesek, tojásdadok; leple zöldes sárga, ajaka szálas, két metszetű. — Ligetekben, kivált nedves helyeken. 4. Maj.-Jul. 6-12".

Tojásdad B. *L. ovata. R. Br.*

13. FÜZÉRTEKERCS. *Spiranthes. Rich.*

Szárán csak levélhüvelyek vannak, tölevelei tojásdad hosszukások, szára féloldala felől állanak; füzére csavaros; leple apró, fejr. — Gödöllő körül eső homoki gyepeken és a Tisza vidékén levő legelőkön. — 4. Nyáron át. 6-9".
Őszi F. *S. autumnalis. Rich.*

14. HAGYMABUR. *Sturmia. Rich.*

Szára háromszögű, ezt tövön körkörös láncsás két levél hüvelyezi; füzére 3-8 virágú; virága zöldes-sárga, ajaka tojásdad, tompa, apró csipkés; tojásdad gumóját élesen vonalozott burok fedi. — A pesti városliget vizenyős gyepein, nagy ritkaság. 4. Jun.-Jul. 2-5".
Libaszinű H. *S. Loselii. Rehb.*

15. BIBEFOG. *Malaxis. Swartz.*

Háromszögű szára rendszerint egylevelű; levele szárölelő tojásdad hegyes; virágzata fürtös; ajaka homorú, kihegyezett, virága zöldes-sárga. A sz.-endrei erdőbeli réteken. — 4. Jun. 3-6". (*Microstylis monophyllos. Nuttall.*)
Egylevelű B. *M. monophyllos. Sw.*

16. CZIPÖCZIM. *Cypripedium. L.*

Háromszögű szára leveles; levelei körkörösök, kihegyezettek, leple pirosbarna, ajaka sárga. kissé lapított,

ásító, belől gyapjas; virága a mi kosborféléink között legnagyobb és legszebb. — A budai hegyen, a szép juhászné körül fekvő gyepeken. — 4. Jun.–Jul. 6–12".

Tarka Cz. *C. calceolus. L.*

13. Rend. **Hinárfélék.** Najadeae. *A. Rich.*

1. HINÁR. *Najas. L.*

1. Levelei szálasok, csavargós éllel fogasoltak, fogai fulánkosak; levele hüvelye épélő. — A Tisza mocsáraiban.

⊙. Nyáron át.

Nagy H. *N. major. Roth.*

2. Levelei keskeny szálasok, csavargós éllel fogasoltak, hátra kunkorodottak, fogai fulánkosak; levele hüvelye finom szemszörökkel fogasolt; szára igen törékeny. — A Tisza mocsáraiban. ⊙. Aug.–Sept.

Apró H. *N. Minor. All.*

2. GALÁZ. *Zanichellia. L.*

Szára fonalalakn, büttykös, vizen uszó; levelei ellenesek s alig gyűrűsök, sertés szálasok, kopaszok; virága hónalji; bibe-szára felényi. mint a termése. A megye síkjain eső posványokban, árkokban. 4. Jul.–Sept. 3–12".

Fogas G. *Z. palustris. L.*

3. USZÁNY. *Potamogeton. L.*

1. A tökéletesen kifejlett növény levelei vizen úszók, alakjuk, sőt sejtszövetekre nézve is alámerült leveleitől különbözők, váltogatók, csupán a kocsánytövén ellenesek. 2.

Minden levelők egyenlő, hártvás. áttetsző; az egész növény viz alá merült. a virágzás idején csupán füzerei emelkednek ki a vizből. 3.

2. Viz alá merült levelei lemezei virágzás idején elkorhadván, csupán levélnyelei maradnak meg, alámerült ifjabb levelei keskenyebbek, láncások vagy hosszukások, fen uszó levelei kerekdedek vagy hosszukás körkörösök,

bőrneműek, vállok alig szíves, tompa élű termése lapított. — Minden folyócskában s mocsárban. 24. Jun.-Aug.

Békatutaj U. *P. natans. L.*

Viz alá merült levelei hártvások, áttetszők, keskenyek vagy széles láncsások, tövön elkeskenyedettek, nyeletlenek, élőkön kissé érdesek, fennúszó levelei bőrneműek, láncsások vagy tojásdadok, hosszú nyelűek; tompa élű termése lapított; szára igen ágas. — Lassan folyó minden vízben és mocsárban. 24. Jun.-Aug. (*P. heterophyllos. Schreb.*)

Pázsitos U. *P. gramineus. L.*

3. Levelei váltogatók, legfeljebb a virága alattiak ellenesek. 4.

Minden levele ellenes, nyeletlen, szárölelő; füzére villás, virágzás után hátrahajlik; termése széles ormóju és csőrös. — Ó-Budán kívül, a puszkaporos malom környékén levő mocsárookban. 24. Jun.-Jul.

Villás U. *P. densus. L.*

4. Levelei nyelesek, tojásdadok vagy láncsások, fulánkósak, élők érdes; kocsányja felső része megvastagszik; tompa élű termése lapított, alig ormós. — Lassan folyó minden vízben s a mocsárookban. 24. Jun.-Aug.

Üveglevelű U. *P. lucens. L.*

Levelei éle éles vagy finom fűrészes. 5.

5. Levelei nyeletlenek, szálas-hosszúkások, meglehetősen tompák, apró fűrészfoguak, fodrosak; termése csőrös; szára ágas, lapos. Az előbbivel. 24. Jun.-Aug.

Bodros B. *P. crispus. L.*

Levelei pázsitneműek. 6.

6. Levelei hüvelynélküliek, nyeletlenek, igazi szálasok, meglehetősen hegyesek, 3-5 inuak; kocsányjai 2-3-szor hosszabbak, mint 4-8 virágu többnyire szakgatott füzére; termése ferdén körkörös. — Az előbbiekkal együtt. 24. Jun.-Aug.

Hajszál B. *P. pusillus. L.*

Levelei hüvelyesek, szálasok vagy sertések. 1-inuak, keresztben ereztettek, erei vastagocskák; füzére hosszú

kocsányu; termése ferdén tojásdad. szárasztva háta ormós, felegyenesedő kurta bibeszára rajta van. Az elébbiekkel együtt, bőven terem a Rákos folyóban. 24. Jun.-Aug. **Borostás** *B. P. pectinatus. L.*

14. Rend. **Lepcsefélék.** Lemnaceae. *DC. és Duby.*

1. LEPCSE. *Lemna. L.*

1. Lombja tagjai láncsások, végre nyelesek, keresztet alkotnak; egy szál gyökere van. — Álló vizekben, víz alá merül. ☉. Nyáron és ősszel.

Keresztes *L. L. trisulca. L.*

Lombja tagjai tojásdadok. 2.

2. Csomós gyökerű; lombja tagjai kerekded-visszás tojásdadok. — Álló vizeken uszkál. ☉. Nyáron és ősszel.

Fanos *L. L. polyrhiza. L.*

Egy szál gyökerűek. 3.

3. Lombja tagjai visszás-tojásdadok. alól felül laposak, nyeletlenek. Az elébbivel. ☉. Igen apró.

Apró *L. L. minor. L.*

Lombja tagjai visszás tojásdadok, meglehetősen domboru, alól taplósan domboru. Álló vizeken. ☉. Nyáron s ősszel.

Lencsés *L. L. gibba. L.*

15. Rend. **Kontyvirágfélék.** Aroideae. *Juss.*

1. KONTYVIRÁG. *Arum. L.*

Tőkocsányját egy nagy burok hüvelyezi, ezen burok fogja be torzsáját; levelei dárdás-nyilalakuak, egyenlő színűek vagy barna-foltosak. — Árnyas ligetekben. — Budán a Béla-kutjánál. 24. Maj.-Jul. 3-12". (*Kigyó-tráng; párkányfű; anyafű.*)

Mocskos *K. A. maculatum. L.*

2. KÁLMOS. *Acorus. L.*

Tőkocsányja levélnemű, lapított, egyik éle éles a másik válus, ebben van gömbded-hengeres torzsája; levele

hosszu, kardalaku. — A folyó vizek melléken, a Zagyva és Tisza mocsáraiban. 24. Jun.–Jul. 2–4'. (*Kálmus.*)

Orvosi K. A. *Calamus. L.*

16. Rend. **Gyékényfélék.** Typhaceae. D. C.

1. GYÉKÉNY. *Typha. L.*

1. Levelei széles láncsások; termésfüzére szorosan porodás füzére alatt áll. — Mocsárookban. 24. Jun.–Jul. 4–8".
(*Gyékény.*) **Bodnározó Gy.** *T. latifolia. L.*

Levelei keskeny szálasok, alól válusok; termés füzére porodás füzérétől 1–1½" távol áll. Mint az előbbi, de ritkább. 24. Jun.–Jul. **Hati Gy.** *T. angustifolia. L.*

2. BAKA. *Sparganium. L.*

1. Levelei felálló, tövön háromélűek; bibéje szálas; terméskéi hosszú csőrűek 2.

Levelei lecsepültek, vagy úszók, vagy a víz színén vagy az alatt lobálódók. 3.

2. Szárán ágas virágzata van; oldal levelei behorpadtak, az alsók szárhüvelyezők a többiek szárölelők. — Mocsárok- és posványokban. 24. Jun.–Aug. 1–3'.

Buzogány. B. *S. ramosum. Huds.*

Szárán egyszerű fürtös virágzat van; oldal levelei laposak. — Az előbbivel, de ritkább. 24. Jun.–Aug. 1–3'.

Nyeles B. *S. simplex. Huds.*

3. Terméskéi hosszú kocsányuak, áralaku bibeszáránál kurtábbak; szárán ágas virágzata van, melyek 10–12 porodás gömbből állanak; levelei laposak, keskenyek, igen hosszúak s úszók. — Patakocsákban s csendesen folyó vizeken, a Rákosban bőven. 24. Jul.–Aug. 1–4'.

Sulymos B. *S. natans. L.*

III. AL-OSZTÁLY.

Csúcskörnövök. *Acramphibrya*.I. csoport. *Csupaszmagvuk*. *Gymnospermae*.17. Rend. **Toboztermők**. *Coniferae*. L.1. BORÓKA. *Juniperus*. L.

Levelei hármával állanak, szálas-áralakuak, szúrósak, felül alig válusok, alól ormósak, ormóján végig egy besüppedt vonal van; bogyói tojásdadok, érett korukban 2-3-szorta kurtábbak a levelénél. — Terméketlen száraz hegyi erdőkben. 1. Maj. 2-8'. (*Gyalogfenyő*.)
Gyalogfenyő B. J. communis. L.

2. BOGYÓPIKK. *Ephedra*. L.

Szára cserjésedő, levélnélküli, cikkes, hengeres, kopasz; virágos ágacskaí gyűrűsök; barkái kocsányosak s magánosak, ellenesek, hármasok, bogyónemű termése veres. — A budai verőfényes hegyek, és a pesti homokbuczkák oldalain. 1. Aug.-Sept. 1-1¹/₂.

Törpe B. E. monostycha. L.

II. Csoport. *Sziromtalanok*. *Apetalae*.18. Rend. **Locsagazfélék**. *Ceratophylleae*. *Gray*.1. LOCSAGAZ. *Cerathophyllum*. L.

Levelei villások, 2-4 szálas fonálra hasogatottak; termése tojásdad, nem leppendékes, 3 tövisű, két tövis az alján van s hátragörbült, egy a végén s ez akkora, mint a termése, vagy valamivel hosszabb. — Álló vizekben. 4. Jul.-Aug. *Szarvas L. C. demersum*. L.

19. Rend. **Mocsárhúrfélék.** Callitrichineae. *Link.*

1. MOCSÁRHÚR. *Callitriche. L.*

Ágai alsó levelei szálasok, a felsők visszás tojásdadok; murvái kör-sarlóalakúak, hegyök horgas; bibeszárai hosszuk, szélylyelállók; termése éle szárnyason ormós. Álló és csendesen folyó vizekben. 24. Jun.—Sept. (*C. cerna. L.*) (*Mocsári lencsefű.*)

Tavaszi *M. C. hamulata. Kütz.*

20. Rend. **Nyírfélék.** Betulaceae. *Bartl.*

1. NYÍRFA. *Betula. L.*

Levelei kótaalaku háromszögűek, hosszan kihegyezettek, kétszer fűrészesek, kopaszok; termés barkái hosszú kocsányon függenek; leppendékecskéje szárnyai kétszer olyan szélesek, mint a magva s egészen a bibéjéig felérnek. — A budakeszi erdőkben s a pesti szigeten. 15. April—Maj.

Fejér Ny. *B. alba. L.*

2. ÉGERFA. *Alnus. L.*

1. Levelei kopaszok, csupán alsó lapjaik, gerincezők s inaik által alkotott zugaiban szőrösek, kerekdekek, igen tompák, egyenetlen fűrészesek. Vizenyős, mocsáros helyeken, patakok, partjain. 15. Mart.—April 3–6".

Mezgés É. *A. glutinosa. Gärtn.*

2. Levelei alsó lapjaikon szőrösödők, vagy csaknem molyhosak, tengerszín zöldek, tojásdadok, hegyesek, kétszer fűrészelték, fogai hegyesek, inai zugai kopaszok. — Az elébbivel, ez nálunk bővebben van. 15. Mart.—April 3–6".

Hamvas É. *A. incana. W.*

21. Rend. **Kopáncstermők.** Cupuliferae. *Rich.***1. VENICZFA. Ostyra. Michel.**

Tobza tojásdad, lefüggő; levelei tojásdad kihegyezettek, vállain alig szívesek. — A vízsegrádi erdőkben. *†*.
 April–Maj. (*Carpinus Ostrya L.*) (*Veniczfa.*)

Komlós V. *O. carpinifolia. Scyp.*

2. GYERTYÁNFA. Carpinus. L.

Tobza pikkelyei 3 hasábuak, oldal hasábjai láncások, a középső megnyult, épélű vagy fűrészelt; levelei tojásdadok, kihegyezettek, ránczosok, kétszer fűrészeseek. — Erdőkben. *†*. Maj. *Fejér Gy. C. Betulus. L.*

3. MOGYORÓFA. Corylus. L.

1. Kopáncsa harangalaku, hegye széllyelálló, rongyos fogas száju; levelei kerekdedek, szívesek kétszer fűrészeseek, kihegyezettek. — Erdőkben, bozótokban mindenütt. *†*. Febr.–Mart. **Közönséges M. C. Avellana L.**
2. Kopáncsa csöves-hengerded, bevagdalt fogas-szájú, felül össze van szorúlva; levelei. kerekded-szívesek, hegyeseek, kétszer fűrészeseek. — Itt-ott vadon, azonban mivelik. *†*. Febr.–Mart. **Csőves M. C. tubulosa. W.**

4. TÖLGYFA. Quercus. L.

1. Kifejlett levelei kopaszok. 2.

Kifejlett levelei alsó lapjain molyhosak. 3.

2. Hármával vagy négyével együtt ülő makkjai kocsánytalanok, pelyhes murvái hegyesedők; jó nagy makkját kopáncsa harmadrésznnyire fedi; levelei felül széleseek, alól e nyelébe keskenyedők, különféleképen öblözöttek, karélyai tompák. — Erdőkben. *†*. Maj.

Kocsányos T. Q. sessiliflora. Sm.

Kettejével együtt ülő makkjai 1—2 hüvelyknyi. váltogatva álló kocsányon függenek; keskeny murvái fehér kurta szőrrel vannak fedve; makkja nagy, kopáncsa aránylag

kisebb. mint az elébbié: levelei felül ennek is szélesek, aláfelé elkeskenyedők, nyeletlenek, öblei nagyok, karélyai tompák. — Erdőkben. Maj.-Jun. 1.

Kocsányos T. *Q. pedunculata. Ehrh.*

3. Makkopáncsa pikkelyei kurták. lelapultak. 3-4 makkja fűrtösen ül egy vastag mintegy 8-10 vonalnyi molyhos kocsányon: levelei alakjokra nézve hasonlítanak a kocsánytalan tölgyéhez, de attól levele molyhosságánál fogva feltűnően különbözik. — Az elébbiekkel. 1. Maj.-Jun.

Szörösödő T. *Q. pubescens. Wild.*

- Makkopáncsa pikkelyei megnyultak. szálas áralakuak, széllyelállók s tekeredettek; termése kettő-három ül együtt, levelei nagyon változékonyak, többnyire szárnnyason behasogatva kikanyargatottak, karélyai hegyesek. — Az elébbiekkel. 1. Maj.-Jun. (*Userfa.*)

Cser T. *Q. Cerris. L.*

5. GESZTENYEFA. *Castanea. Tourn.*

- Levelei hosszukás láncsások, kihegyezettek. szállahegyű fűrész fogasok. kopaszok; vagy alól szörösödők. — A budai hegyeken itt-ott. azonban mivelik. 1. Jun.-Jul.

Szelid G. *C. vulgaris. Lam.*

6. BIKKFA. *Fagus. L.*

- Levelei kopaszok. tojásdadok. alig fogasok. fényesek, élők bolyhosan szemszörös; virága egylaki. — Az erdők északi oldalain. 1. Maj. **Erdői B.** *F. sylvatica. L.*

22. Rend. **Szilfélék.** *Ulmaceae. Mirbel.*

1. Levelei félfaruak, hosszukás tojásdadok, kétszer fűrészesek; virága csaknem kocsánytalan; leppendéke kopasz, kocsánytalan; fája kérge síma. — Erdőkben. 1. Kora tavasszal. (*Alásfa, szilfa.*)

Síma Sz. *U. campestris. L.*

- Levelei félfarnak, széles tojásdadok, kétszer fűrészesek, felül kopaszok. alól szörösödők, nyelesek, függők,

kocsányos leppendéke éle gyapjason szemszőrös. Erdőkben. ♀. Kora tavasszal.

Nyolcz porodás Sz. *U. effusa*. Wild.

23. Rend. **Czeltiszfélék.** Celtideae. Duby.

1. CZELTIS. Celtis. L.

Levelei félfaru tojásdadok, kihegyezettek, fűrészesek; felső lapjain érdesek; termése fekete csontár. — Mivelik. ♀. Maj. Napnyugoti Cz. *C. occidentalis*. L.

24. Rend. **Eperfélék.** Moreae. Endl.

1. EPERFA. Morus. L.

1. Levelei mélyen szívesek, egyenetlen válluak, néha tojás-kerek. fűrészesek; termésbarkái akkorák. mint a kocsányjai, leple éle kopasz; gyümölcse fehér, piros és fekete. — Mivelik a selyemtenyésztés kedvéért. ♀. Maj. Selyem E. *M. alba*. L.
2. Levelei szíves-tojásdadok, fűrészesek; termésbarkái csaknem kocsánytalanok, leple éle és bibéje érdes. — Mivelik. ♀. Maj. (*Szederjfa*.) Szederj E. *M. nigra*. L.

2. FIGEFA. Ficus. L.

Levelei szívesek, tenyeresek, 3-6 karélyuak, felül érdesek, alól szőrösödők; vaczka körtealaku. — A Szt.-Gellérthegy déli oldalán. ♀. Maj. Édes F. *F. carica*. L.

25. Rend. **Csalánfélék.** Urticaceae. Endl.

1. CSALÁN. Urtica. L.

1. Levelei ellenesek, tojásdadok, hegyesek, bevagdaltan fűrészesek; bugája a levél hónaljából nő, kettősek, kocsányjánál kurtábbak. — Mivelt helyeken. ☉. Jul.-Sept. 1-1½'. Apró Cs. *U. urens*. L.

2. Levelei ellenesek, hosszukás szívesek, kihégyezettek, durva fűrészfoguak; bugái a levél hónaljából nőnek, kocsányjánál hosszabbak, lefüggők; virága kétlaki. — Mindenütt. 24. Jun.-Octob.

Kétlaki Cs. *A. dioica*. L.

2. FALFŰ. *Parietaria*. L.

Szára felálló, magános; levelei hosszukás tojásdadok, leple harangalaku, porodás virágain akkora, mint a porodái. — Gyepükben, útteleken. ☉. Jul.-Aug.

Orvosi F. *P. erecta*. M. és K.

26. Rend. **Kenderfélék**. *Cannabineae*. *Endl.*

1. KENDER. *Cannabis*. L.

Levelei ötösek, újjasok, nyelesek; levélkéi keskeny-láncsások, élesen fűrészesek; virága kétlaki. Indiából került, mivelik. ☉. Jul.-Aug.

Közönséges K. *C. sativa*. L.

2. KOMLÓ. *Humulus*. L.

Szára felfutó; levelei ellenesek, szívesek, karélyosak, durva fűrészesek; virága kétlaki. — Sövényeken, bozótokban. 24. Jul.-Aug. Felfutó K. *H. Lupulus*. L.

27. Rend. **Boglárfafélék**. *Plataneeae*. *Letisb.*

1. BOGLÁRFA. *Platanus*. L.

Levelei ötszögűek, karélyosak, fogasok, válluk ékalaku, alól szőrösöcskék, murvái fogasoltak. — Mivelik. ♄.

Virginiai B. *P. occidentalis*. L.

28. Rend. **Fűzfélék**. *Salicineae*. L. C. *Rich.*

1. FÜZ. *Salix*. L.

Jegyzet. A fűzek fajai meghatározásában ügyelni kell,

barka megvizsgálásán felül a termés virágokra és a fa termésére is. — És mivel a korán virágzó fajok levelei virágzáskor még kifejlve lenni nem szoktak: a fát kilevelezése után is. még egyszer meg kell vizsgálni. Így lehet aztán a *barkák*, *termésvirágai*, *tokja* kopaszsága vagy szőrössége, *levelei* alakja, kopaszsága vagy molyhosszája, ismerete után a fajokat biztosan meghatározni.

1. Barkája minden pikkelye egyszínű, sárgás-zöld. 2.

Barkája felső pikkelyei barnák vagy feketések. 6.

2. Levelei alsó lapjain fehéres szürke molyhosak, felső lapjai homályosak és szürkés-zöldek, szálas láncsások, élök kissé begöngyölödött s ikrás fogasok; barkái a levelek kihajtásakor virágzanak s ívalakulag hajolnak meg. Bibeszára hosszú: tokja kopasz, tokja kocsánykája kétannyi. mint a mézikrája. — Patakok partjain, különösen a szigetek fűzeseiben. 7. April.-Maj. (*Salix riparia*. W.)

Szöke F. *S. incana*. Schrank.

Levelei mind a két oldalon kopaszok vagy lelapult selyemszőrűek, fényesek, barkái egyenesek. 3.

3. Termés virága pikkelyei termése megéréséig megmaradnak: bibeszára alig van: porodája 3: tokja kopasz. kocsánykája 2-3 akkora. mint mézikrája: levelei kopaszok, láncsások. — Fűzésekben, a Duna szigetein, posványokban, leginkább cserje. 7. Maj. (*S. triandra* L. Sm. szerint.)

Mandolalevelű E. *S. amygdalina*. L.

Termésvirága. pikkelyei virágzás után lehullanak: bibeszára kurta, vagy alig van, tokja kopasz. 4.

4. Virágcsái 2 porodájuk, levelei keskenyek, láncsások. 5.

Virágcsái 4-10 porodájuk; levelei tojásdadok, láncsások vagy körkörösek, kopaszok. fénylő zöldek; pálhái, ha vannak. hosszukások, egyenesek; tokjai kocsánykái két annyiak, mint mézikráik. — Vízpartokon, posványokban. 7. Jún.-Júl. (*Veres fűz*.)

Babér F. *S. pentandra*. L.

5. Levelei rendszerint kopaszok, gyenge korukban kissé selymesek, felső lapjaik fényes zöldek; tokjaik kocsánykái 2-3-szor hosszabbak, mint mézikráik. — Útfeleken. fűzesekben, vizek partjain bőven. *É. April-Maj.*

Csörege F. *F. fragilis. L.*

Levelei mindkét oldalon selyem-szőrűek, szürke zöldek; tokjai alig kocsányosak. A mi fűzeink között legmagasabb. — Útfeleken. vízpartokon, fűzesekben. *É. Apr.-Maj.*

Fejér F. *S. alba. L.*

6. Bibeszáruk már virágzásuk idején hosszú. 7.

Bibereszáruk igen kurta, vagy alig van. 9.

7. Levelei keskenyek, mintegy négyszer vagy többször hosszabbak, mint szélesebbek, hosszukás láncások, végre kopaszok; pályái félszívalakúak; barkái leveleinél korábban nőnek ki s kocsánytalanok; tokja kopasz, kocsánykája kurtább, mint mézikrája. — Útfeleken s árokpartokon. *É. Apr.-Maj. (S. praeor. Hoppe.)*

Jókori F. *S. daphnoides. Vill.*

Levelei négyszeres szélességénél sokkal hosszabbak. 8.

8. Levelei megnyúlt láncások, kihegyezettek, épélűek, alig kanyarosak, alsó lapjaikon selymesek, fejéreslőn fénylők; pályái kurtábbak, mint levele nyelei; tokja kocsánykája kurtább, mint mézikrája. — Folyó vizek partjain, a szigeti erdőkben és mocsárookban. *É. April. 1-1¹/₂ cserje.*

Kötő F. *S. Viminalis. L.*

Levelei megnyúlt láncások, kihegyezettek, kanyarosán ritkásan fogasoltak, fiatal korukban alsó lapjaikon finom molyhosak, idősebb korukban alól ritkás molyhosak, alól felül zöldek; portokai felnyílásuk előtt sárgák; tokja tojásdad kupalaku, molyhos, kocsánytalan. — A Duna és Tisza fűzeseiben. *É. April.*

Puha F. *S. mollissima. Ehrh.*

9. Levelei kopaszok s nem ránczosok, láncások, fűrészesek, alól kékes szürkék; barkái kocsánytalanok; virágesei egy porodások, portokai felnyílásuk előtt pirosak;

tokja tojásdad. molyhos, kocsánytalan. — Vízpartokon, mocsárokbán, a megye hegyi és sík vidékein. ♀. April–Maj. (*S. monandra. Ard.*)

Csigolya F. *S. purpurea. L.*

Levelei kisebb nagyobb mértékben szőrösek; tokjuk kocsányja 3–4-szer hosszabb, mint mézikiráik. 10.

10. Levelei nem ránczosak, legalább gyenge korokban, mindkét lapjaikon lelapult selyem-szőrűek, fénylők, hegyők kajsza kinyuló. — Homoki kivált vizenyős gyepeken. ♀. April–Maj. 1–3'. **Terjedő F. *S. repens. L.***

Levelei, kivált alsó lapjain kiülő inuak s ránczosak, kisebb-nagyobb mértékben molyhosak, fénytelenek, élők néha hullámosan fogasolt. 11.

11. Rügyeit fedő pikkelyei, valamint fiatal hajtásai is szőrösödők; levelei körkörösök, vagy láncsás visszás-tojásdadok, alól molyhosak, felül szőrösödők; pálhái vesealakuak. A megye síkján minden füzesben kivált mocsáros helyeken. ♀. Mart.–April.

Hamvas F. *S. cinerea. L.*

Rügye pikkelyei kopaszok, levelei kajsza hegyűek. 12.

12. Levelei tojásdadok, vagy körkörösök, alól kékes-zöldek, molyhosak, felül kopaszok; tokjai hosszú kocsányuak. — Hegyi erdőkben. ♀. April. **Keeske F. *S. caprea. L.***

2. NYÁRFA. *Populus. L.*

1. Nyolcz porodáju; barkája pikkelyei szemszőrösek. 2.

Tizenkét-husz porodáju; barkája pikkelyei kopaszok. 4.

2. Levelei kerek-tojásdadok. szegletesen fogasok, alól molyhosak. 3.

Levelei csaknem köralakuak, fogasok, fiatal korokban selymesek, gypjasok, végre kopaszok. — Erdőkben. ♀. April.

Rezgő Ny. *P. tremula. L.*

3. Levelei alsó lapjaikon hófehér molyhosak; termés barkái pikkelyei csipkések, szemszőrösek. A Duna szigetein, vizek mellett, posványokban. ♀. April. Magas fa.

Fejér Ny. *P. alba. L.*

Levelei alsó lapjaikon szürke molyhosak; termés barkái pikkelyei bemetszettek, szemszörösek. Az elébbivel.

†. Mart.–April. Magas fa. **Szöke Ny.** *P. canescens*. Sm.

4. Ágai felálló; levelei kótaalakuak, kihegyezettek, élők fűrész; kopasz. — Keletről hozták, útfelekre ültetik.
†. April. Igen magas fa.

Jegenye Ny. *P. pyramidalis*. Rozier.

Ágai terepélyesek; levelei háromszög-tojásdadok kihegyezettek, fűrészese, élők kopasz. Erdőkben, kivált nedves helyeken. — Mivelik is. †. April.

Fekete Ny. *P. nigra*. L.

29. Rend. **Libatoppfélék.** Chenopodiaceae. Vent.

1. CZÉKLA. Beta. L.

Tőgyökere, ha mivélés alá veszik, vagy kerekdeden vagy hosszukáson megvastagodik; tőlevelei tojásdadok, tompák, alig szívesek; szára felálló, szárlevelei kótaalakuak. Mivelik. ☉. ☺. **Veres Cz.** *B. vulgaris*. L.

Ennek válfaja a fehér cz. B. cicla, — melyet téhen répa vagy burgundi répa név alatt részint takarmánynak, részint czukornak természetnek.

2. LIBATOPP. Chenopodium. L.

1. Levelei szívesek, karélyosak, karélyai szegletesek. hegyesek: virágzata bugás; magva horpadozottan pontozott. Omladékokon s telekes helyeken. ☉. Jun.–Aug.
¹/₂–3'. (Pokolvarfű.) **Pokolvar L.** *Ch. hybridum*. L.

Levelei másalakuak. 2.

2. Lelvelők élei különféle szabásuak. 3.

Levelők élei épek. 8.

3. Levelei csaknem szárnyasan metszett öblösek, hosszukásak, a legfelsők murvaneműek, láncsások, épélűek; bogernyős virágzata megnyult fürtté válik, — Homokos réteken, a megye sík részén fekvő tavak és szől-

lőskertek környékén. ☉. Jul.–Aug. 1–2'. (*Fürtösfű* ; *jodorka* ; *bajfű* ; *ribijankó* ; *szőlősfű*.)

Rubiánka L. *Ch. Botrys*. L.

Levelei egyenetlen fogasok. 4.

4. Levelei fényesek és nem lisztesek. 5.

Levelei fénytelenek, kisebb-nagyobb mértékben lisztesek. 6.

5. Levelei háromszögűek, válluk a levél nyelére futó, öblösök vagy kikanyargatottan fogasok ; füzéres virágzata összetett, felálló, csaknem leveletlen ; magva fényes, síma. Omladékokon. telekes helyeken. ☉. Jun.–Aug. 1–3'.

Telekes L. *Ch. urbicum*. L.

Levelei kótaalakulag-tojásdadok, fényesek, hegyes foguak ; virágzata szélylyelálló ; magva fénytelen, ormós szélű. — Bűzös. Az előbiekkal. ☉. Jun.–Aug. 1–2'. (*Ludláb* ; *laboda*.)

Gáti L. *Ch. murale*. L.

6. Magvai símák, fényesek. 7.

Magvai finom horpadással pontozottak, fényesek, alsó levelei csaknem dárdaalakulag három karélyuak, fogasok, közép karélyai megnyúltak, hosszas láncsások, tompák, a felsők szálas láncsások, épélűek. Az előbiekkal. — ☉. Jun.–Aug. 1–2'.

Késői L. *Ch. piciifolium*. Sm.

7. Levelei kótaalakuan-tojásdadok, apró foguak, felső levelei hosszukások, épélűek. — Az előbiekkal. ☉. Jun.–Aug. 1–2'. (*Esterparéj*.)

Fejér L. *Ch. album*. L.

Ha a virágzata füzéres, akkor fejér l. ; ha a virágzata bogernyősen gombos, akkor zöld l. *Ch. viride*. L. a neve. Levelei kerekded kótaalakuak csaknem három karélyaak, igen tompák, kicsípett fogasok, a felsők körkörös láncsások. — Az előbiekkal. ☉. Jun.–Aug. 1–2'.

Kereklevelű L. *Ch. opulifolium*. Schrad.

8. Levelei tojásdadok, finom hegyűek, kopaszok, termésleplei kinyíltak. — Romokon, árkokban, sós helyeken, nádasokban. ☉. Jun.–Aug. 1–3'.

Sokmagu L. *Ch. polyspermum*. L.

Levelei kotás-tojásdadalakúak, szürke lisztesek; magva fényes, finomul pontozott. — Útfeleken, mivel téreken, omladékokon. ☉. Jun.–Jul. Kellemetlen szaga. (*Ch. olidum*, Curt.) (*Büdös laboda; kutya laboda.*)

Büdös L. *Ch. vulcaria*, L.

3. MÁNGOLT. *Blitum*. L.

1. Leple virágzaskor bogyónemű; levelei hosszukás háromszögűek, csaknem dárdaalakúak, mélyen fogasok; virágcsomói hónaljziak, levelesek; termése skarlátpiros. Mivelik. ☉. Jun.–Aug. **Veszszős M.** *B. virgatum*, L.

Leple virágzaskor nedv nélküli, nem bogyónemű. 2.

2. Levelei fényesek, kótaalakúan háromszögűek, csaknem dárdaalakú három karélyuak. öblösen fogasok; szára verhenyes, magva síma. — Útfeleken. ☉. Jun.–Aug. (*Chenopodium Bonus Henricus*.) (*Kenőfű; rad spinát.*)

Paréj M. *B. Bonus Henricus*, A. May.

Levelei hosszukások, vagy tojásdad hosszukások. tom-pák, ritka foguak, alól szürke zöldek; szára buglyos, magva síma. — Nedves helyeken. ☉. Jun.–Aug. (*Chenopod. glaucum*, L.) **Fakó M.** *B. glaucum*, Koch.

4. MAGLAPÉL. *Atriplex*. L.

1. Termés virága leple magva megérésekor is fű- vagy hártyanemű s egészen az aljáig van hasadva. 2.
Termés virága leple tövétől egészen a közepéig porczogós-kemény, fehéres és félig össze van növe. 7.
2. Minden levele szálas láncsás, vagy szálas, hegyesen fogasolt vagy néha épélű; leple szirmai kótaalakúan tojásdadok, fogasok, füzére sugár. — Legelőkön vagy szíksós gyepeken az egész megyében. ☉. Jul.–Sept.

Parti M. *A. litoralis*, L.

Alsó s felső levelei alakja közt különbség van. 3.

3. Alsó levelei szívesded háromszögűek, fogasok. 4.

Alsó levelei tökéletes dárdaalakuak, vagy csaknem dárdaalakuak. 5.

4. Levelei egyenlő színűek fénytelenek, a felsők hosszúkások, néha háromszögűek vagy csaknem dárdaalakuak. — Zöldséges kertekben mivelik is ☉. Nyáron át. 2-5'. (*Német paréj*; *laboda paréj*; *izetlen fű*.)

Kerti M. *A. hortensis*. L.

Levelei felső lapja fénylő, alsó lapjai ezüstös és kékes zöldek, felomlásosak; magva leple épélű. — Omladékokon, sövények, szőlőskertek s utak mellett. ☉. Jul.-Aug. 3-6'. **Fényes M. *A. nitens*. Rebut.**

5. Alsó levelei háromszögű dárdaalakuak, fogasok, a felsők dárdás-láncsások, a legfelsők láncsások. épélűek; termése leple háromszögű, épélű vagy fogasolt. — Nedveses gyepeken, szíkes helyeken. ☉. Aug.-Sept. 2-3'. (Válfa az **Aprómagu M. *A. mirosperma*. W. K.**)

Széleslevelű M. *A. latifolia*. Wahl.

Alsó levelei láncsások vagy tojásdad-láncsások, csaknem dárdások. 6.

6. Alsó levelei tojásdad-láncsások, fogasok csaknem dárdások, a felsők láncsások, épélűek; leple magva érése idején tojásdad, csaknem kótaalaku, épélű. — Omladékokon, kerítések mellett, útfeleken. ☉. Jul.-Aug. 1-4'. (*A. oblongifolia*. W. K.) **Tatár M. *A. tatarica*. L.**

Levelei láncsások, az alsók fogasok, csaknem dárdások, alsó ágai szélylyelállók; termése leplei magva megérésekor dárdás-kótaalakuak. Omladékokon, gyepeken, útfeleken, mezőkön. ☉. Jul.-Aug. 1-2'.

Üti M. *A. patula*. L.

7. Levelei mélyen öblösek, fogasok, csaknem dárdaalakuak, az alsók háromszög kótaalakuak, a felsők dárdás hosszúkások; füzére szárhegyi, levél nélküli, csupán a tövén leveles. — Omladékokon, útfeleken, házak mellett. ☉. Jul.-Aug. 1-2'.

Kárélyos M. *A. laciniata*. L.

Levelei karélyosak, fogasok, az alsók kótaalakuak, a felsők tojásdadok; füzére nem folytonos, leveles. Az előbbivel. ☉. Jul.–Aug. 1–2'.

Rózsás *M. A. rosea. L.*

5. SZIKÖR. *Camphorosma. L.*

Szára lecsepült, elágazó. levelei áraknak, felső fiatal levelei hosszú szőrűek, az alsók kopaszok husosak, háromszögdedek. — Szíkes helyeken mindenütt, még ott is, hol más növény nem nő. ☉. — Aug.–Sept. 1–4".

Sós Sz. *C. ovata. W. K.*

6. SEPRŐFŰ. *Kochia. Roth,*

1. Levelei áralakuan-fonalosak, alig husosak, alsó lapjaikon egy vonal barázda van; virágai levele hónaljaiban hármával ülnek; termése leple murvája csaknem kótaalaku, egyenetlen; szára, verhenyes. — A futó homokon az egész megyében mindenütt. ☉. Jun.–Octob. 1–1½'.

Homoki S. *K. arenaria. Roth.*

Levelei szálasok vagy szálas láncsások. 2.

2. Szára kórósodó. levelei szálasok laposak, szőrösödők, vagy gyapjas szürkék; virágai levelei hónaljaiban hármával ülnek; termése leple murvája kerekdedek, a virág átmérőjénél valamivel hosszabbak. — Szíkes és homokos száraz mezőkön. 4. Jul.–Sept. (*Salsola prostrata DC.*)

Lecsepült S. *K. prostrata. Schrad.*

Szára fűnemű, szőrösödő. Levelei szálas láncsások, szemszőrösek; virágai levele hónaljaiban csomósak; termése leple murvája igen kurták, háromszögűek, hegyesek. — Kertekben mívelik, elvadulva terem omladékokon. ☉. Jul. 1–3". (*Salsola scoparia. M. B.*)
(*Seprőfű: kerti seprő.*) Kerti S. *K. scoparia. Schrad.*

7. POLOSKAMAG. *Corispermum*. L.

1. Magva szárnya fogasolt, a hegyén szárnya ki van csípve, kicsípése mindenik oldaláról egy-egy hegyes fogaeskánő; magva kopasz; murvai tojásdad-láncásók, elkeskenyedve hegyesedők; levelei szálasok. — Futó homokon. ☉. Jul.–Sept. (*C. Marshalli. Steven.*)

Szőke *P. C. canescens. Kitaib.*

2. Magva szárnya hegye ép, két fulánkú; magva kopasz; murvai tojásdadok, árhegyűek, élőket fűnemű részével egyenlő szélességű hártya segélyezi; szára verhenyes s fényes. — Az elébbivel. ☉. Jul.–Aug.

Fénylő *A. C. nitidum. Kitaib.*

8. SOMÓCSING. *Salicornia*. L.

Szára fűnemű. ágai egymás hegyibe nőtt husos ezikelyekből állanak; virágzata husos füzér, füzére minden oldalon három virágu; leplei háromszögöt alkotnak. A Tisza és a Zagyva körül fekvő szíkes helyeken. ☉. Aug.–Sept. 6–12".

Húsos *S. S. herbacea. L.*

9. SUTLAP. *Schoboeria*. C. A. Meyer.

Szára fűnemű, terepély, ágas; levelei félhengeresek, hegyesek; virágai levelei hónalja alatt hármankint ülnek; leple ormós; magva finomul pontozott. Szíkes helyeken közönséges. ☉. Jun.–Jul. 3–8". (*Chenopodium maritimum L.*)

Tengerparti *S. S. maritima. Mey.*

10. SAVAR. *Salsola*. L.

1. Szára terepély, ágas, szőrös vagy kopasz; tövises hegyű; levelei áralaknak; virágai hónaljiak, magánosak; leple magva megérésekor porczogós. Homokos téreken, útfeléken, vetések közt, a tarlókon. ☉. Jul.–Sept. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*Kamorz; szükségfü.*)

Kamorz *S. S. kali. L.*

2. Szára kopasz, ágas; ágai felegyenesedők; levelei szálasok, fél hengerdedek, hegyesedők, kurta fulánkúak, termése leple hártyanemű. Solt s a megye Bács felé eső vidékén. ☉. Jul.–Sept. **Szíksós S. S. Soda. L.**

11. SÜNHAI. *Echinopsilon. Moq.*

Szára fűnemű, felálló, gyapjas, ágas; levelei szálas-fonalalakuak, kövérek, tompák, igen szőrösök: virágai hónaljiak, csomósak; termése leple ötszögű, kurta tüskékkel borított. — Útszéleken szőlők közt. p. o. a Szent-Gellért-hegyen. ☉. Jul.–Sept. $1\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*S. sedioides. Poll.*) **Szaka S. E. sedioides. Moq.**

30. Rend. **Amarántfélék.** *Amaranthaceae. Juss.*

1. AMARÁNT. *Amaranthus. L.*

1. Szára felálló, szőrös, levelei tojásdadok, elhegyesedők, tompák, murvái két akkorák, mint leplei, csaknem tövises fulánkósak; virága 5 porodás. — Omladékokon, telekes helyeken. ☉. Jun.–Oct. $1\frac{1}{2}$ –3'. — (*Disznó-paréj.*) **Gyom A. A. retroflexus. L.**

Szára szélylyelterült vagy lecsepült. 2.

2. Szára szélylyelterült, felegyenesedő, kopasz; levelei tojásdad-kótaalakuak, hegyők kicsípett vagy tompa; virágzata szárhegyi kopasz füzér; murvái kurtábbak, mint a leple; tokja kerek-tojásdad. — Omladékokon, mezőkön, kivált a szőlőkben. ☉. Jul.–Aug. $1\frac{1}{2}$ –2'.

Kövé A. A. Blitum. L.

Szára lecsepült, felső része szőrös; levelei tojásdad-kótaalakuak, tompák vagy kicsípett hegyűek, élők habos; virágzata szárhegyi kopasz füzér; murvái akkorák, mint virága leplei; tokja hosszukás tojásdad. — Homokon és réteken, kivált a szikes nedves helyeken. ☉. Jul.–Aug. 1–3'.

Lecsepült A. A. prostratus. L.

2. TORZON. *Polychnumum*. L.

1. Szára felálló. karsu, ágas, szőrösödő-enyves; levelei fonalalakuak, alig tövisesek, tömötten állók, konyák. — A gyömrői és verebgyházi erdőkben fedezte fel Heuffel. ☉. Aug.-Sept. **Karsú T. P. Heuffelii.** *Láng.*
Szára lecsepült. 2.

2. Szára ágas, símáskás; levelei áralakuak, alig négyszögűek, szálkások, felálló s szélylyeltartók. — Szántóföldeken s homoki réteken. ☉. Jun.-Sept.

Mezei T. P. arvense. *L.*

Szára igen ágas, bibircsós, érdes; levelei áralakuak, négyszögűek, szálkáshegyűek, szárra lapultak. — Homokos téreken, mindenütt a megyében. — ☉. Jun.-Sept.

Bibircsós T. P. verrucosum. *Láng.*

31. Rend. **Czikkszárfélék.** *Polygoneae.* *Juss.*

1. LÓROM. *Rumex*. L.

1. Virágai tökélyesek vagy zürtzavartak; levelei tövön elkeskenyedettek, kerekdedek vagy szívesek, de nem dárdások. 2.

Virágai kétlakiak, vagy zürtzavartak; levelei dárda- vagy nyílalakúak. 8.

2. Magrejtője mindenik belső metszete. vagy legalább egy közülök mirigyes. 3.

Magrejtője belső metszetein nincsenek mirigyek, tölevelei szíves-tojásdadok, hegyesek, tövön kiszélesedettek. — Tavak és folyók partjai körül. árkokban. 24.
Jun.-Aug. 3-5'. (*Vízi lapu; vízi lórom.*)

Vízi L. R. aquaticus. *L.*

3. Magrejtője mindenik belső metszete mirigyes. 4.

Magrejtője belső metszeteinek csak egyikén van mirigy, metszetei szálas láncások, tompák, épélűek; legalsó levelei szíves-hosszúkások; virágzata gyűrűi murva-levél nélküliek. vagy csak a legalsó gyűrű alatt van

murvalevél. — Legelőkön, réteken, útfeleken. 24. Jun.—Aug. 2–3'. (*R. Nemolapathum. Ehrh.*)

Véres *L. R. sanguineus. L.*

4. Virágzata mindenik gyűrűje tövén van murva-levél. 5.

Virágzata gyűrűi tövén nincs murva-levél. 6.

5. Magrejtője belső metszetei épélűek, szálas-hosszúkások, tompák; alsó levelei szíves- vagy tojásdad-hosszúkások. közép levelei szíves láncsások, kihegyezettek; ágai terepélyek; virágzatának csak felső gyűrűi tövén nincs murva-levél. — Legelőkön, réteken, erdők szélein. 24. Jun.—Jul.

Gyűrűs *L. R. conglomeratus. Murr.*

Magrejtője belső metszetei mind két oldalán két serte-fog van fogai olyan hosszuk mint a magrejtő belső metszetei: levelei láncsás szálasok, nyélre futók. — Tavak és folyók partján, árkokban, közönséges. 24. Jun.—Jul. (*Sóslórom; lósóska; keserűlapu.*)

Sós *L. R. maritimus. L.*

6. Magrejtője belső metszetei hosszú, tompa s épélű hegybe nyulnak ki, tojásdad háromszögűek, töveiken egy áralaku fog van; alsó levelei szívesek, tompák; a középsők szíves hosszúkások, hegyesek, a legfelsők láncsások. — Omladékokon, házak körül, szíkes helyeken gyakori. 24. Jun.—Aug. 2–4'.

Tompalevelű *L. R. obtusifolius. L.*

Magrejtője belső metszetei nem nyulnak hosszú hegyűekké; leveleik láncsások. 7.

7. Magrejtője belső metszetei kerekdedek, csaknem szívesek, épélűek, vagy tövön alig fogasoltak; levelei fodrosak, hegyesek. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken, útfeleken. nagyon közönséges. 24. Jun.—Jul. 1½–4'.

Bodros *L. R. crispus. L.*

Magrejtő belső metszetei tojásdad háromszögűek, épélűek vagy hátul fogasok; levelei tövön elkeskenyedettek, élők habosan csipkézett; levele nyelei felül

laposak. — Mocsárookban, folyók mellett és fűzesekben.
 24. Jun.—Aug. — Ez a legnagyobb lórom-faj.

Parti L. R. *Hydrolapathum. Hud.*

8. Levelei nyíl- vagy dárdaalakúak, eresek; pálhái sallangosan fogasok. — Gyümölcsösökben, legelőkön, réteken. 24. Jun.—Aug. 1–2'. (*Mezei sóska; sósdi; sóslórom.*)

Erdei sóska L. R. *acetosa. L.*

Levelei dárdaalakúak láncsások, v. szálasok. — Hegyi és homoki száraz gyepeken. 24. Nyáron át 1–1½'. (*Mezei füles sóska; madár sóska.*)

Madár L. R. *acetosella. L.*

2. CZIKKSZÁR. *Polygonum. L.*

1. Virágzata füzéres. 2.

Virágzata más állású. 7.

2. Füzére sűrű, tömött. hengeres. 3.

Füzére ritka, vékony. fonalalaku. 5.

3. Tőgyökere terjedő: virága öt porodás; levelei hosszukás láncsások, nyelesek. **Vidra Cz.** *P. amphibium. L.*

Változatai: a) felső levelei és szára vizen uszók, hosszú nyelűek, kopaszok: *natans*; b) levelei félfaru szívesek, nyelesek, kopaszok, élei érdesesek, szára csaknem felálló: *aquaticum*; c) levelei hosszudadok, hegyesek, nyelesek, mindkét lapján lelapult szőrűek, élők szemszőrösen fűrészelt, szára felálló, terjedő: *palustre*; d) levelei láncsások, hegyesek, kurta nyelűek mindkét lapján lelapult szőrűek, fogasoltak; szára felegyenesedő: *terrestre*. — Posványokban, mocsárookban közönséges. 24. Jun.—Jul.

Gyökere nem terjedő; virága hat porodás. 4.

4. Hártyatölcsér pálhái kopaszok, vagy egy kissé gyapjosok, kurta s finom szemszőrűek; kocsányja és csészéje ikrásan-érdes; levelei tojásdadok, körkörösök vagy láncsások. **Lórom Cz.** *P. lapathifolium. L.*

Váltsajai: a) bütykei göresöek: *nodosum*. Pers.; levelei alsó lapjain gyapjasok: *incanum*. Sm. — Posványokban, mocsároknban, árkokban, szántóföldeken, telekes helyeken. ☉. Jul.–Aug. 2–3'.

Hártyatölesér pálhái borzasok. hosszú szemszörűek, koscsányja és csészéje ikrátlan. — Az előbbivel. ☉. Jnn.–Jul. 1–3'. (*Hunyorfű; kis hunyor; barackzevelű fű; disznóhunyor.*) **Hódos Cz.** *P. Persicaria*. L.

Virága öt porodás; levele elkerekedett tövétől kezdve csaknem egyenlő széles. vége felé lassankint elkeskenyedő, láncás szálás; hártatölesér pálhái lelapult szörűek, hosszú szemszörűek. — Az előbbiekkal bőven. ☉. Jun.–Aug. **Apró Cz.** *P. minus*. Huds.

5. Virága hat porodás. 6.

6. Hártyatölesér pálhái csaknem kopaszok, kurta szemszörűek, a virágzata alattiak csaknem szemször nélküliek; virágai ikrásan pontozottak; levelei láncások vagy körkörűek. — Árkokban. mocsáros és kiáradási helyeken nagyon közönséges. ☉. Jul.–Sept. (*Víz bors; vízi kunyor; balhafű; elgyömbér; légfű; keserűfű.*)

Borsos Cz. *P. Hydropiper*. L.

Hártyatölesérei borzasok, hosszú szemszörűek; virágai ikrátlanok: levelei láncások vagy hosszukás láncások. — Buda melletti mocsároknban. ☉. Jul.–Oct. (*P. laxiflorum*. Weihe.) **Szelid Cz.** *P. mite*. Schrank.

7. Virágzata levele hónaljaiban van, esomós, vagy levelei elkicsinyedései miatt szakadozott fűzéresnek látszó. 8.

Virágzata fűrtös, fűrtje bugás vagy szára hegyén sátorozó is; makkocskája kihegyezett háromélű; levelei nyílalakuan-szívesek, kihegyezettek. — Mivelik, ☉. Jul.–Sept. 1–4½'. (*Pohánka; kruppa; hajdina; harieska; tatárka.*) **Pohánka Cz.** *P. Fagopyrum*. L.

8. Virágai levelei hónaljaiban magánosak, vagy 2–3–4-enként ülnek. 9.

Virágai, levelei hónaljaiban csomósan vannak. 11.

9. Virágai levele hónaljaiban magánosak; három kurta bibeszára van; szára henyélő, ágas, ágai egészen a hegyökig levelesek; levelei körkörös-láncsások, élőkön érdesek; hártyatölcsérei két metszetűek. — Szántóföldeken, mivel téreken, útfeleken csaknem mindenütt. ☉. Jul.-Aug. 3-18". (*Porcsin*; *porcsfű*; *disznó-pázsit*.)

Porcsin Cz. *P. ariculare*. L.

Virágai levele hónaljaiban 2-3-4-enként ünek. 10.

10. Szára felálló; ágai vesszőalakúak; virágzata szakgatott füzérnek látszó, füzére felül leveletlen; levelei eresek, laposak, körkörösök. a felsők láncsások, kihegyezettek; hártyatölcsérei rongyosak. — Telekes helyeken, hegyi utak mellett: a szentgellérti szőlőkben bőven. ☉. Jul.-Sept. 1-4'. **Sugár Cz.** *P. Bellardi*. Atl.

Szára henyélő, tövön girbe-gurba, ágas és terepély; levelei láncsás-szálasok, hegyesek, épélűek; hártyatölcsére rongyos. — A legterméketlenebb homokban az egész megyében, virágai világos rózsaszínűek. ☉. Jul.-Sept. **Homoki Cz.** *P. arenarium*. W. K.

11. Szára felfutó; levelei szíves-nyílalakuak, hártyatölcsérei csomókák; leple belső három szirma tompa ormojú, háromszögű makkocskái fénytelenek. — Sövényeken, szántóföldeken. ☉. Jun.-Aug. (*Folyófü*; *szulák*; *harricska*.) **Szulák Cz.** *P. convolvulus*. L.

Szára felfutó; levelei szíves-nyílalakuak; hártyatölcsérei csomókák; leple külső szirmai hártvás-szárnyuak; háromszögű makkocskái fényesek. — Sövényeken, bozótokban. ☉. Jul.-Aug. (*Folyófü*.)

Folyó Cz. *P. dumetorum*. L.

32. Rend. **Szantálfélék.** Santalaceae. R. Br.

1. BÖGRETOK. Thesium. L.

1. Szára felálló, felül bugás; levelei láncsások, vagy szálas láncsások, 3-5 inuak; murvái hármások; termése

kerek-tojásdad, kocsányos; begöngörödött leple termésénél háromszor kurtább. — Minden száraz réten. 4. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$. **Hegy B. *T. montanum*. Ehrh.**

2. Szára felálló vagy felegyenesedő águ, ágai fürtösek ágacskaíval együtt felálló, terepélyek; levelei láncszálasok, alig 3 inúak; murvái hármások, fogasoltan érdesek; begöndörödött leple termésénél háromszor kurtább. — Az elébbivel. 4. Maj.—Jun.

Ágas B. *T. ramosum*. Hayne.

33. Rend. **Boroszlánfélék.** Daphnoideae. Vent.

1. BOROSZLÁN. *Daphne*. L.

1. Levelei virágzás után hajtanak ki, láncszálasok, tövön ékalakuak, keskenyek, kopaszok; virágai kocsánytalanok, szára oldalára leginkább hármanként vannak fűzve, pirosak; borsó nagyságu csontárja veres. Vác vidéki ligetekben. 5. Mart.—April. 1–3'. (*Farkashárs; tetűfa.*)

Farkas B. *D. Mezereum*. L.

2. Szára henyélő; levelei láncszálas-ékalakuak, tompák, kurta szálla hegyűek, kopaszok; virágzata szárhegyi, csomós. kurta kocsányu, murvái és szára felső része szőrösödő; virága piros, jósagu; termése száraz barnálló. — A budai kincstári erdők száraz gyepein. 5. Maj.

Henye B. *D. Cneorum*. L.

2. CZICZŐ. *Passerina*. L.

Szára felálló, egyszerű, vagy ágas; levelei rendetlen állásuak, szálasok, szárától kissé elálló; virágai hónaljiak, zöldek, leple metszetei virágzás után összetartanak. — Szántóföldeken, homoki és hegyi gyepeken gyakori. ☉. Jul.—Aug. 1– $1\frac{1}{2}$ '.

Egy nyári Cz. *P. annua*. Wickstr.

34. Rend. **Ezüstfafélék.** Eleagneae. *R. Br.*1. EZÜSTFA. *Eleagnus*. **L.**

Levelei lánosások, hegyesek, épélűek, mindkét lapjukon ezüstszinű felomlásosak, kocsányos virágai hónaljiak, kívül ezüst, belül narancsszínűek. — Mivelik. 15. Maj. (*Fűz olajfa; ezüsthűz.*) **Olaj E. *E. angustifolia*. L.**

35. Rend. **Gégevirágfélek.** Aristolochiaceae. *Juss.*1. GÉGEVIRÁG. *Aristolochia*. **L.**

Szára egyszerű, felálló; levelei tojásdadok, mélyen szív-
vesek, nyelesek, kopaszok; virágai hónaljiak, csomósak,
sárgák; termése nagy, hatszögű-körtealaku. Bozó-
tokban, szántóföldeken, stb. 24. Jun.—Aug. 3–4'. (*Farkas-
kasalma; likasír.*) **Farkas G. *A. Clematilis*. L.**

2. KAPOTNYAK. *Asarum*. **L.**

Tőgyökere terjedő; szára igen kurta. ennek tetejéről nő
hosszu nyelű s vesealaku két levele; két ágra induló
levele nyelei közt van. kurta kocsányu, kívül zöldes,
belől sötétbarna piros virága. — Bozótokban fák alatt.
24. Apr.—Aug. (*Kapotnyak; mogyoróalja; kerek kapor.*)
Kerek K. *A. europaeum*. L.

III. Csoport. *Forrtszirmuak.* Gamopetalae.36. Rend. **Utifűfélek.** Plantagineae. *Vent.*1. UTIFŰ. *Plantago*. **L.**

1. Tőkocsányosak; leveleik mind a tövéből nőnek. 2.

Szára leveles, ágas; levelei szálasok; csészéje előálló
metszetei ferdén lapiczkások, tompák, a hátsók lán-
csások, hegyesek. — Minden gyepen, kiváltképen a
homokon, szántóföldeken. ☉. Jul.—Oct. 1–1½'.

Homoki U. *P. arenaria*. W. K.

2. Bokrétája csöve kopasz. 3.

Bokrétája csöve gyapjas; levelei szálasok, husosak, valóalakuak; murváit tojásdadok, hegyesek, körülbelől akkorák, mint a csészéje. — Vizenyős legelőkön, kiváltképen a homokon és szíkes helyeken. 24. Jún.—Oct. 6–18". (*Hagymalevelű utifű; tengeri utifű.*)

Sziki U. *P. maritima*. L.

3. Tokjába zárt magtartója két szárnyu. szárnya mindenik oldalán 2–4 mag van. 4.

Tokjába zárt magtartója mindenik oldalán 1 mag van. 5.

4. Levelei nyelesek, tojásdadok, kopaszok, vagy alig szőrösödők: tökocsányja felegyenesedő, körülbelől akkora, mint a levelei; füzére hengeres, fedelkes; murváit tompák, a csészéjével egyenlők. — Gyepeken, legelőkön, útfeleken, tavak mellett. 24. Jul.—October 3–18".

Széles U. *P. major*. L.

Levelei tojásdad-körkörösök, csuklyások, hosszú nyelűek; tökocsányja igen hosszú; füzére hengeres, tömött; murváit a legtompábbak. A Rákospusztányos helyein, ritka. 24. Jul.—Sept. 2–3'. (*Utifű: közönséges utifű: széleslevelű utifű.*)

Nagy U. *P. maxima*. Jacq.

5. Gyökere évelő. 6.

Gyökere egy nyári; levelei husosodók, szálasok, alig válusok, tökocsányjával egyenlők: tökocsányja hengerded, szőröskés: füzére ritkás, karsu. Homokos, szíkes téreken. szíksós tavak körül. ☉. Maj.—Jun. 2–4'.

Apró U. *P. tenuiflora*. W. K.

6. Tökocsányja mélyen barázdolt. 7.

Tökocsányja alig barázdolt, hengerded. 8.

7. Tökocsányja 5 barázdájú; levelei láncások, mind két végök felé elkeskenyedők, 3–6 inuak, kopaszok, vagy érdesek, alig fogasok; csészéje metszetei tompa hegyűek, kopasz szélűek. Gyepeken, homoki száraz legelőkön. 24. Maj.—Jul. 3–24". (*Hegyes utifű: hosszú utifű: keskenylevelű utifű.*)

Keskeny U. *P. lanceolata*, L.

Tökocsányja sok barázdájú; levelei láncások, mindkét

végén elkeskenyedettek, alig fogasok, 5–7 inúak; csészéje metszetei lekerekítettek, tompák, szemszörösek. — Nedves réteken és szíkes helyeken bőven. 4. Jun.–Aug. 3–4'. **Legnagyobb U. P. altissima. Jacqu.**

8. Levelei körkörösök, alig fogasok, mindkét lapjuk kurta szőrű, rövid azonban széles nyelére futók. — Minden réten és legelőn, útfeléken. 4. Jun.–Aug. 1–3'.

Közép U. P. media. L.

Levelei láncásak, mindkét végök felé elkeskenyedők, alig fogasok, 3–5 inúak. lelapult, csaknem selymes szőrűek, murvai tojásdadok, hegyesek, közepökön zilált szőrűek. — Szíkes és száraz mezőkön. 4. Maj.–Jul. 1–1½'. (*P. sericea. W. K.*)

Selymes U. P. victoralis. Poir.

37. Rend. **Ikracsőfélék. Plumbagineae. Juss.**

1. LELLEG. *Statice. L.*

Szára felálló, alig szegletes, ágai szára tetején csaknem sátorozók; levelei hosszukás visszás tojásdadok, vagy visszás-tojásdadok, száлкаhegyűek; füzére féloldali; virágai tömöttek; bokrétája verhenyes kék. — A megye nedves és szíkes rétein. — Budán az akasztóhégy alatt (Galgenberg). 4. Aug.–Sept. 1–1½'. (*Lelleg.*)

Szíki L. S. Limonium. L.

38. Rend. **Gyökönkefélék. Valerianeae. D. C.**

1. GALAMBEGY. *Valerianella. Mönch.*

1. Termésén nőtt csésze metszetei alig látszó kurták, 1–3 foguak. 2.

Termésére nőtt csésze metszetei jól kivehetők. 3.

2. Termése kerek-tojásdad, lapított, mindkét oldala meg lehetős lapos, oldalain két zsinór van. — Gyepeken és szántóföldeken. ☉. Mart.–Maj. 3–10". (*Galammbegy; tavaszi bárány-saláta.*) **Tavaszi G. V. olitoria. Mönch.**

Termése hosszukás, csaknem négyszögű, hátsó lapján mélyen válus: csészéje alig egy fogu. — Hegyi gyepeken bőven. ☉. Maj.–Maj. 3–10".

Ormós G. *V. carinata*. Lois.

3. Csészéje karimája ferdén csönkített, hátsó foga nagyobb. 4.

Csészéje karimája hat sertefogu. 7.

4. Tokja tojásdad-kupalaku, kopasz vagy borzas. 5.

Tokja csaknem gombos-tojásdad. 6.

5. Tokja hátul domboru, finom 3 zsinóru. elől meglehetősen lapos, felemelkedő szélei között egy hosszukáson benyomott térecske van: csészéje metszete felényi széles, mint a termése. — Szántóföldeken, kivált homokos réteken. ☉. Maj.–Jun. 2–10". (*V. dentata*. Betke.)

Fogas G. *V. Morisonii*. D. C.

Tokja hátul 3 sinóru. elől laposás. borzas, hosszúra barázdolt; csészéje harangalakú. hárttyás, 6 fogu. fogai hegyei horgasok. — Hegyi gyepeken. ☉. Maj.–Jun. 3–10".

Borzas G. *V. lasiocephala*. Beth.

6. Tokja finom öt sinóru, eleje egy barázdás, teteje 3–5 fogu, egy foga megnyult; levelei szárölelők, borzaskák. a felsők tövön fogasok, bevagdaltak, vagy szárnyasok. Gyepeken. ☉. Maj.–Jun. 1–1½".

Füles G. *V. auricula*. D. C.

Tokja elől domboru. hátul homoru. teteje horpadt, kurta. 3 fogu; levelei mind épélűek vagy csak szálas hosszszudadok, szárlevelei fogasok. — Hegyi nyílt gyepeken. kivált a Sz. Gellért-hegye déli oldalán. ☉. Maj.–Jun. 2–6".

Törpe G. *V. pumila*. Fahl.

7. Tokja tojásdad, csaknem négyszögű, bolyhos; csészéje karimája, belől kopasz, 6 sertefoga horgas; bokkrétája metszetei egyenetlenek, veresellők. — Hegyi gyepeken. ☉. Maj.–Jun. 3–12". **Koronás G. *V. coronata*. D. C.**

2. GYÖKÖNKÉ. *Valeriana*. L.

1. Virágai egyenlők, levelei (7-11 pár bordával) szárnyasok, levélkéi láncsások, épélűek vagy fogason fűrészesek; szára barázdolt. — Hegyi erdőkben és a mocsároknak. 4. Maj. 2-5'. (*Macska gyökér*; *mezői nárdus*; *terjékfű*.) **Macska Gy.** *V. officinalis*. L.
2. Virágai egyenetlenek, egyik szárán nagyobbak, másikon apróbbak; töve ostorindás; alsó levelei kerekded-tojásdadok, vagy körkörösek; nem virágzó töve tölevelei hosszonyelűek, tojásdadok, hegyesek, szárlevelei félbeszárnasok, felső levelei leginkább hármassok. — Nedves réteken. 4. Maj.-Jun. $1\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$ '.

Kétlaki Gy. *V. dioica*. L.

39. Rend. **Mácsonyafélék.** Dipsaceae. D. C.

1. MÁCSONYA. *Dipsacus*. L.

1. Levelei nyelesek, nyelén fülesek; gallérkái lefelé állók; murvái egyenesek, sertés szemszörűek. — A pilisi járás hegyi patakaiban, ritka. ☉. Jul.-Sept. 1-3'.

Élgombos M. *D. pilosus*. L.

Levelei nyeletlenek, a középsők tövön összenöttek. 2.

2. Levele éle kopasz, vagy ritka fulánkos, alsó levelei tövön elkeskenyedettek; gallérkái szálas áralakuak, ív alakuan felegyenesedők; murvái egyenesek, hajlósak, virágánál hosszabbak. — Szántóföldek barázdáin, útfelken, folyók mellett, nedves bozótokban. ☉. Jul.-Aug. 3-5'. (*Gólgahugy*; *csapóccset*.) **Erdei M.** *D. sylvestris*. L.
- Levelei serte szemszörűek, az alsók karélyosan csipkés, a többi szárnyason szabdalt; gallérkái láncsás-áralakuak; murvái hajlósak, egyenesek. — Az elébbivel, de annál gyakoribb. ☉. Jul.-Aug. 3-5'. (*Vénusfürdő*; *pásztorvessző*; *szomjutővis*; *héjakut*.)

Héjakut M. *D. laciniatus*. L.

2. FEJVIRÁG. *Cephalaria*. Schrad.

Levelei szárnyasok, tőlevelei félbeszárnyasok, borzasok, élőkön szemszőrösök; galléra és murváit tojásdad-láncsások, szállahegyűek; virág gombjai félgömb, vagy gömmedalakuak; virágai sugárosak, virága lila vagy fejtér színű. — Útfeleken, szőlőskertek s gyepük mellett Budán. 4. Jul.–Aug. 1½–6'. (*Scabiosa transylvanica*. L.) Erdélyi F. C. *transylvanica*. Schrad.

3. KAZUPA. *Knautia*. Coult.

1. Szára kurta szőrei miatt szőkellő, hosszú szőrei miatt borzas; alsó levelei épek, közép levelei szárnyason bevagdaltak; virága barackvirág vagy testszínű. — Réteken és legelőkön. 4. Maj.–Aug. 1–2'. (*Scabiosa arvensis* L.) (Rühfü; varfü; fekélyfü; koszfű; kelésfü; sennyedésfü.) Mezei K. K. *arvensis*. Coult.
2. Szára tövén borzas felül igen kurta szőre miatt puhaszórú, hosszú szőrei miatt azonban borzaska; levelei körkörös láncsások, csipkések, épek vagy tövön bemetszettek; virága kékespiros. — Erdők szélein, köves és árnyas helyeken. Jun.–Aug. 1–2'. (*Scabiosa sylvatica*. L.) Erdei K. K. *sylvatica*. Dub.

4. SUTABÚB. *Succisa*. M. és K.

Tőgyökere olyan, mintha el volna harapva; szára csaknem kopasz; alsó levelei tojásdad hosszukások, nyélre futók. közép levelei hosszukás láncsások; virág-csoportjai félgömbalakuak, később gömbalakuak; csészéje levelei tojásdadok, hegyesek, fulánkossal; virágai kékek. — Minden vizenyős és posványos gyepen, folyócskák partjain. 4. Jul.–Sept. 1–3'. (*Sikkantyu*; elharapott gyökerűfü.) Réti S. S. *pratensis*. Mönch.

5. SIKKANTYU. *Scabiosa*. R. és Sch.

1. Tőlevelei hosszukás láncsások a legépebbek, ritka fogasok; szárlevelei szárnyasok, szárnya bordái szálla-

sok, épek, mind levelei, mind a szára szőrösödő s e miatt szürke; virágai 4-5 metszetűek, sugárosak, szép kékek. — A hegyek nyílt oldalain. 24. Jul.-Sept. $\frac{1}{2}$ -1'. (*Asterocephalus canescens*. Spreng.)

Szürke *S. S. canescens*. L.

2. Tőlevelei alig félbeszárnnyasok, hosszukások, bevagdaltan-csipkézettek; szár levelei szárnnyasok, alsóbb bordái szárnnyason szabdaltak, felsőbb bordái szálasok: szára felegyenesedő, érdesecske; virága kék és sárga is. — Gyepeken, útfeleken. 24. Jun.-Sept. 1-2'. (*Asterocephalus columbarius*. Spr.) Galamb *S. S. columbaria*. L.

40. Rend. **Fészkesek.** Compositae. *Adans.*

1. PARÓCZA. *Eupatorium*. L.

Szára sugár; levelei nyelesek, hármások, vagy ötösek virágzata sátorozó; virága fakó. — Vizenyős helyeken s itt-ott erdőkben. 24. Jul.-Sept. 3-6'.

Kender *P. F. cannabinum*. L.

2. KALAPFŰ. *Petasites*. Tourn.

Levelei szívesek, egyenetlen fogasok, vállalai lekerekítettek, alsó lapján molyhos; virágzata fejés buga; termésvirágai fonalalakuak; tökélyes virágai bibéi tojásdadok, kurták. virága piszkos piros, néha fejéres. — Árkok szélein, vizek partjain. 24. Kora tavasszal virágzó tökocsányja 6-12" termését hordó tökocsányja 12-24"-re megnő. (*Kalapfű* v. *édeslapu*.)

Orvosi *K. P. officinalis*. Mönch.

3. SZATTYU. *Tussilago*. L.

Tökocsányja tetején egy fészke van; virága sárga levelei elvirágzása után hajtanak ki; levelei szívesek, szögletesek, fogasok, alsó lapján molyhosak. — Nedves agyagokban, patakok partjai oldalain. 24. Tavasz kez-

detén, virágzó tökocsányja 2-6''; termése tökocsányja 6-12''. (*Martilapu*; *kis édeslapu*; *lőkörömfű*.)

Lőkörmű Sz. T. Farfara. L.

4. GEREPCSIN. *Aster. L.*

1. Szára és levelei kopaszok, legfeljebb leveleik éle érdes. 2. Szára és levelei kurta szőrűek, alsó levelei körkörösök vagy visszás-tojásdad lapiczkások, a felsők hosszukás láncsások; virágzata szélylyelálló sátor; fészke levélkéi lekerekítetten tompák, kissé szélylyelállók, a belsők hegyei színesek; sugárvirágai kékes lilaszínűek. — Hegyek és dombok nyílt térein. 4. Aug.-Octob. 6-15".

Csillag G. A. Amellus. L.

2. Fészke levélkéi egyenetlenek, fedelékesen egymásra lapultak. 3.

Fészke levélkéi csaknem egyenlők, egymástól lazán elállók. 4.

3. Levelei kissé husosak, kopaszok, épélűek vagy érdesen szemszőrösök; tölevelei tojásdadok, nyélre futók, szárlevelei csaknem nyeletlenek, sőt nyeletlenek is és szálas láncsások; virágzata sátorozó; fészke levélkéi belső sorában lévők hosszabbak a többinél s tompák; sugárvirágai kékek. — Nedves réteken és mocsárokban. ☉. Jul.-Oct. 1-2'. (*Aster pannonicus. Jacq.*)

Pozsgás G. A. Tripolium. L.

Levelei láncsások, hegyes végűek, élőkön érdesek, alig fűrészesek, tövön elkeskenyedők, felső levelei nyeletlenek, szálas láncsások, épélűek; virágzata sátorozó; virága kinyílásakor fejr. későbbben ké kellő. — A megye Tisza felé eső vidékein. 21. Jul.-Aug.

Fűz G. A. salignus. Willd.

4. Levelei láncsások, mindkét végök felől elkeskenyedők, hegyesek, csaknem épélűek, élők érdesek; szára fűrtösen ágas, ágai vesszősek, egy-egy virágfészket

hordók. — Sadler szerint ezelőtt 64 évvel Pest Ferencz külvárosa alatt bőven termett. 4. Jul.-Aug. 2-4'.

Pesti G. A. *Pesthiensis. D. C.*

5. CSILLAGCSÍN. *Galatella. Cass.*

Szára tetején igen ágas; fészkei sátorozók; levelei nyeletlenek, szálas láncsások. kihegyezettek, lapjai beszürkáltan pontozottak; sugárvirágai lilaszínűek. — A Tisza és Zagyva melléken fekvő nedves és szikes réteken. 4. Aug.-Sept. 1-3¹/₂.

Pettegetett Cs. *G. punctata. N., ab Es.*

6. RUKERCZ. *Bellis. L.*

Tökocsányja egy fészkü; levelei visszás tojásdad-lapicz-kások. — A szigetek és a pilisi hegyek gyepein, ritka 4. Egész évben. 1-6". (*Rukercz; kis nádályfű.*)

Százszorszép R. *B. perennis. L.*

7. KÜLLŐROJT. *Erigeron.*

1. Szára bngás; bugái hosszukások; levelei szálas láncsások, sertés szemszörűek; sugárvirágai igen kurták, piszkos fejr vagy lilaszínűek. — Szánföldéken, réteken, legelőkön igen közönséges. ☉. Jul.-Octob. 1-2'.

Seprencze K. *E. canadense. L.*

2. Szára felálló, szegletes, fűrtösen ágazó, végre csaknem sátorozó; levelei szálas láncsások durva szőrűek; sugárvirágai hosszuk, halvány test- vagy halvány lilaszínűek. — Hegyi és homoki száraz réteken. 4. Jul.-Aug. 6-18".

Bóbitás K. *E. acre. L.*

8. RITKARÉJ. *Solidago. L.*

Szára felálló tetején bugáson fűrtös, vagy csak fűrtös; levelei tojásdadok és láncsások, nyélrefutók, szőrösek az alsók fűrészesek; virága aranyárga. — A homoki

dombokon és a hegyek nyílt téerein s erdei vágásokon.
 4. Jul.-Sept. 1-2½ Aranyos R. S. *Virga aurea. L.*

9. ARANYFÜRT. *Linosyris. C. C.*

1. Szára sugár, felül sátorozó; levelei szárát tömötten fedik, ziláltak, szálasok, hegyesek. kopaszok; fészke levélkéi berzedtek; virága aransárga. — Hegyi száraz gyepeken. 4. Aug.-Sept. 1-2'.

Tág A. *L. vulgaris. DC.*

2. Szára felálló, hengerded, felül alig sátorozó; levelei váltogatók, láncások, aláfelé elkeskenyedők, tompák; szára és levelei szökéllő tömött gyapjasok; fészke levélkéi pikkelyesek, lelapultak, élőkön aszottasok. Száraz szíkes téreken Tápió-Szele és Rákos vidékén. 4. Jul.-Sept. 6-18". Gyapjas A. *L. villosa. DC.*

10. MOLYHÁR. *Micropus. L.*

Levelei váltogatók, láncások; fészke levélkéi fulánktalanok, virága sárgás-fejéres, az egész növény gyapotosan gyapjas. — Budakeszi, Sz.-Endre és Vác száraz rétein. ritka. ☉. Jun.-Jul. 2-6".

Gyapotos M. *M. erectus L.*

11. SERTECSÉK. *Inula. L.*

1. Fészke belső levélkéi hegyökön elszéledettek, lapicz-kások; levelei egyenetlen fogu fűrészeseek, alól molyhosak, az alsók nyelesek, a felsők szárölelők, szívetőjásdadok, kihegyezettek; virága sárga. — A megyesíkjain fekvő vizenyős réteken, fűzesek- és égerfásokban. 4. Jun.-Aug. 3-5'. (*Örvénygyökér.*)

Örvény S. I. *Helenium. L.*

Fészke belső levélkéi kihegyezettek. 2.

2. Magva kopasz. 3.

Magva borzas vagy szőrösödő. 6.

3. Fészke levélkéi gyapjasok, vagy élőkön kurta szemszörűek. 4.

Fészke levélkéi molyhosak, vagy serteszörűek. 5.

4. Levelei láncsás szálasok, hegyesek, kiálló inuák, kopaszok, érdes élűek, szárlevelei nyeletlenek; fészke levélkéi gyapjasok és szemszörűek. — Száraz réteken mindenütt. 4. Aug.-Sept. 6-18".

Kardos S. *I. ensifolia*. L.

Levelei láncsások, kihegyezettek, élők alig észrevehetően ritka fogasok, kopaszok, felső levelei szívesek, szárölelők, hátrahajoltak; fészke levélkéi kurta szemszörűek. — Hegyi réteken, ligetekben, kertek és szőlők mellett. 4. Jul.-Aug. 1 $\frac{1}{2}$ -2'.

Füzlevelű S. *I. salicina*. L.

5. Levelei alsó lapján szörűek, szárlevelei szívesek; sátorozó virága sok fészkü, gombos; sugárvirágai. közép virágainál alig hosszabbak; csaknem hengeres fészke levélkéi molyhosak. — Szőlők szélein, utfeleken, kiváltképen hegyi gyepeken. 4. Jul.-Aug. 1-2'.

Hengeres F. *I. germanica*. L.

Levelei és szára ikrás durva szörűek; sugár virágai, közép. virágainál jóval hosszabbak; fészke levélkéi keskenyek láncsa hegyűek, serteszörűek. — Ligetekben és száraz gyepeken bőven. 4. Jul. Sept. 6-18".

Borzas S. *I. hirta*. L.

6. Fészkelevélkéi szélylyelállók s hátrahajoltak; sugárvirágai három metszetűek, alig nyelvalakuak s akkorák, mint fészke levélkéi; szára kissé molyhos, tetején bugásan ágas, ágai sátorozók; tömött viráguak; levelei körkörös láncsások; hegyeskék, felső lapjaikon szörösödők, alól molyhosak. — Ligetekben, vizmosások mellett. 4. Jun.-Aug. 1 $\frac{1}{2}$ -2 $\frac{1}{2}$. (*Conyza squarrosa*. L.)

Berzedt S. *I. Conyza*. D. C.

Fészke levélkéi láncsások vagy szálas láncsások, lelapultak 7.

7. Szára s levelei gyapjasok. alsó levelei láncsások, nyélrefutók, a felsők szívesek, szárölelők; fészke levélkéi láncsások, a külsők fokozatosan kurtulók, gyapjasok. — Homoki és hegyi száraz réteken. 24. Jun.—Aug.

Selymes S. I. *Oculus Christi*. L.

Szára s levelei bolyhosan gyapjasok; alsó levelei nyelések, a felsők szívesek, szárölelők, néha tövön fogások; fészke külső levélkéi hosszuk, sugárvirágait érők, azonban ezeknél kurtábbak. — Gyepük és utak mellett, homoki nedves réteken és patak partokon. 24. Jun.—Aug. 1–2'.

Lapály S. I. *britannica*. L.

12. BALHAFŰ. *Pulicaria*. Gärtn.

Sugárvirágai közép virágainál alig hosszabbak: virága piszkos sárga; levelei hosszukás láncsások, habosak, tövön elkerekítettek, nyeletlenek, ragacsosan szőrösödők. — Az egész növény kellemetlen szaga. — Vizenyős és posványos helyeken. ☉. Jul.—Aug. 6–18". (*Inula pulicaria* L. *Balhafű*.)

Közönséges B. P. *vulgaris*. Gärtn.

Sugárvirágai közép virágainál sokkal hosszabbak; virága aransárga; levelei hosszukások mélyen szíves-szárölelők, alól szőrös molyhosak. Vizenyős réteken, patakok mellett, szántóföldeken. 24. Jun.—Aug. 2–3'. (*Inula dysenterica* L.)

Réti B. P. *dysenterica*. Gärtn.

13. NAPVIRÁG. *Helianthus*. L.

1. Mindenik levele szíves, 3 inu, fűrészkes: kocsányja megvastagodik s fészke alatt elhusosodva terül ki; fészke bókoló. Mivelik. ☉. Jul.—Sept. 6–7'. (*Napraforgó; tányérvirág*.)
2. Alsó-levelei szíves-tojásdadok, a felsők hosszukás-tojásdadok, vagy láncsások, kihegyezettek, fűrészsek, az egész növény élesen érdes; töve gumókat terem. — Mivelik. 24. Octob.—Nov. 6–7'. (*Csicsóka; picsóka*.)

Csicsóka N. H. *tuberosus*. L.

14. VILLAMAG. *Bidens*. L.

1. Levelei 3-5 hasábuak, fűrészesek; virága felálló, sugára nines. — Kiöntésekben, árkokban, mocsárokbán. ☉. Jul.-Sept. 1-3'. (*Farkasfog; ragadó villa.*)

Subás V. *B. tripartita*. L.

- Levelei épek, láncások, fűrészesek; virága sugáros vagy sugártalan, bókoló. — Az elébbivel. ☉. Jul.-Sept. 1/2'.

Bókoló V. *B. cernua*. L.

15. CZICZKÓRÓ. *Achillea*. L.

1. Levelei fésűfogason hasgattak, bordái szálás áralaknak, épek; virágzata gombos sátor; virágai sárgások, jószagnak. — Homokon közönséges. 4. Jun.-Sept. 12-18".

Fésűs Cz. *A. pectinata*. Wild.

- Levelei kétszer szárnyasan hasadtak, vagy kétszer-szárnyaltak. 2.

2. Virágai sárgállók, erős szagnak; szára felegyenesedő, szegletes; alsó levelei nyelesek, a felsők nyeletlenek; szárnya sallangjai szálások, tompák, 2-3 hasábuak; az egész növény szőke-szőrös. — A Naszállhegyi szőlők közötti köves helyeken. 4. Jul.-Aug. 12-18".

Hegyközi Cz. *A. chrythmifolia*. W. K.

- Virágai fehérek, néha pirosak. 3.

3. Levelei főnye le gatyás, azaz: levele szárnya bordái a nyelére futnak s a levél nyelét bordái között két oldalról kiprémezik. 4.

- Levelei főnye le nem gatyás. 5.

4. Szára sugár, magas, alig szegletes; levelei gyapjason bolyhosak, vagy meg lehetős kopaszok; szárlevelei körrajza hosszukás, vagy láncás, kétszer szárnyason hasgattak, szárnyaeszkái fogasolt fűrészesek, fogai kihégyezettek, alsó levelei gatyája fogas; az egész növény bolyhos. — Homoki és hegyi száraz gyepeken. 4. Jul.-Sept. 1 1/2-2 1/2'.

Gyapjas Cz. *A. lanata*. Spreng.

- Szára egyenes hengerded, bolyhosan borzaskás; szárle-

velei körrajza hosszukás. kétszer szárnyason hasgattak; gatyája, valamint szárnyaeskái is fogasoltan fűrészesek; virága fehéres vagy pirosolló. — Bokrokban, hegyi és erdei réteken, homokon ritka. 24. Jul.-Aug. 2-4'.

Varádicslevelű Cz. *A. tanacetifolia. All.*

5. Levelei körrajza lánésás, vagy csaknem szálas, kétszer szárnyaltak. szárnyaeskái 2-3 sallanguak, vagy ismét szárnyalva 5 sallanguak; sallangjai szálasok vagy tojásdad-kihegyezettek; az egész növény szőrösödő, vagy csaknem kopasz; virága szennyes fehér. — Mindenütt terem, a legközségesebb. 24. Jun.-Sept. 1-2'. (*Egér-farkkóró; eziezfark; ezerlevelű fű.*)

Egérfark Cz. *A. Millefolium. L.*

Válfajai: Levelei keskenyek, sallangjai kurták, hegyökön porczogósak vagy megvastagodottak: *A. crustata. Roch.* — Sátorozó virágzata bolyhos: *A. sordida.* — Levele sallangjai igen keskenyek: szirmai felső lapjai sárgások, alsó lapjai fehérek; szára érdes: *Sertés Cz. A. setacea. W. K.*

Levelei körrajza tojásdad, kétszer szárnyaltak. szárnyaeskái szárnyason hasgatott-fogasok, a nagyobb sallangjai 5-7 foguak. fogai kurták fulánkosak; főnyelei keskenyek, tetején álló levélkéje egészen a közepéig fogasolt. — Száraz és verőfényes gyepeken, gyepek mellett és szántóföldeken. 24. Jul.-Aug. 6-18".

Nemes Cz. *A. nobilis. L.*

16. MONTIKA. *Anthemis. L.*

1. Vaczka polyvái szálas-sertések; vaczka hosszukás kupalaku, tele béli; sugárvirágai fehérek; magva karczolt, karczolatai bütykösek. — Útfeleken, szántóföldeken a vetések közt. — ☉. Jun.-Aug. 1-2'. (*Ebkapor.*)

Büdös M. *A. Cotula. L.*

Vaczka polyvái szálasok vagy lánésások. 2.

2. Vaczka csaknem félgömbalaku; termése négy ormóju, lapított, kétélű, éle éles szegélyű. 3.

Vaczka. magva érése idejére kupalakuvá nyúlik; termése tompa négy ormóju, ormói közt levő horpadása egyenlők. 4.

3. Levelei szárnyacskái fésűfoguak, fűrészesek; virágai sárgák. — Hegyi és homoki száraz réteken, útfeleken, bokrokban. 24. Jun.–Sept. 1–3'.

Festő M. *A. tinctoria* L.

Levele szárnyacskái épélűek; sugárvirágai fejérek. közép-virágai sárgák. — Szántó és telekes földeken, vetések közt: ☉. Jun.–Aug. 1–2'. Szöszös M. *A. austriaca*. Jacq.

4. Vaczka polyvái láncsások, fulánkos kemény hegyűek; magvai párkányos pártások; virága kissé szagos. — Útfeleken, szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.–Aug. 1–2'.

Pallagi M. *A. arvensis*. L.

17. SZÍKFŰ. *Matricaria*. L.

Sugárvirágai délig kiterültek. délután lekonyultak, fejérek, középvirágai sárgák, négyfoguak. — Szíkes gyepen. ☉. Maj–Jun. 6–12". (*Szíkfü.*)

Orvosi Sz. *M. chamomilla*. L.

18. ARANYVIRÁG. *Chrysanthemum*. L.

1. Levelei egyszerűek. 2.

Levelei fűzöttek, kétszer vagy háromszor szárnyaltak. 3.

2. Alsó levelei hosszunyelűek, visszás tojásdad lapiczkások, csipkések, felső levelei nyeletlenek, fűrészesek; magvai tetején párkánytalanok. — Réteken és legelőkön mindenütt. 24. Jun.–Jul. 1–2'. (*Ökörszemvirág: papvirág.*)

Ökörszem A. *C. Leucanthemum*. L.

Minden levele láncsás, ritkán álló nagy fűrészfogu. borzason érdes; tölevelei nyélrefutók; magvai tetején párkányosak. — A Tisza mocsárai és posványáiban bőven. 24. Aug.–Sept. 1½–3'.

Iszap A. *C. uliginosum*. W. K.

3. Szára teteje felé sátorozó; levelei szárnyasok, alsó levelei szárnyai szárnyason hasgattak, metszetei élesen fűré-

részesek, puhaszőrűek. — Erdei gyepeken, bozótokban a legközönségesebb. 4. Jul.-Sept. 1½-3'. (*Pyrethrum corymbosum*. Wild.) **Sátoros A. C. corymbosum. L.**

Szára egyenes, ágas; levelei kétszer, háromszor szárnyason hasgattak, sallangjai szálas-fonalakuak. — Útfeleken, szántóföldeken, a vetések között. ☉. Jul.-Aug. 2-3'. **Szogatlan A. C. indorum. L.**

19. ÜRÖM. *Artemisia. L.*

1. Virágai tökélyesek. 2.

Sugár virágaiban csak terme van. 3.

2. Minden virága tökélyes; levelei hófejér molyhosak, vagy végre kopaszok, kétszer háromszor szárnyaltak, sallangjai szálas czérnaalakuak. tompák; fészkei hosszukások, molyhosak. — Szíksós téreken. 4. Sept.-Oct. 6-12". **Sós Ü. A. maritima. L.**

Termésvirága csak egy van, vagy egy sincs; levelei szőke molyhosak; tölevelei nyelesek, kétszer szárnyason sok sallanguak; szárlevelei alig szárölelők, szárnyas sok sallanguak, áglevelei egyesek, szálasok. — A Tisza és a Zagyva mentén, szíkes téreken. 4. Aug.-Sept. 6-28". **Egyterméjű Ü. A. monogyna. W. K.**

3. Vaczka bolyhosan-gvapjas; levelei fejér szürke-selymesek, tölevelei kétszer s háromszor szárnyasok; szárlevelei kétszer, vagy csak egyszer szárnyaltak, metszetei láncsások, tompák. Kellemetlen erős ürömszagu. — Telekes helyeken, útfeleken, falak mellett, kertekben. 4. Aug.-Sept. 2-4'. (*Fejér üröm.*)

Fejér Ü. A. A. Absinthium. L.

Vaczka kopasz. 4.

4. Levelei épek (csak a legalsók kihajtáskor három-metszetűek) kopaszok, láncsás-szálasok; fészkei csaknem gömbalakuak. — Mivelik. 4. Aug.-Sept. (*Tárkony.*)

Tárkony Ü. A. Dracunculus. L.

Levelei hasogatottak, tövön fülesek. 5.

5. Gyökere terjedő. 6.

Gyökere nem terjedő. 7.

6. Levelei alsó lapjaikon fejr molyhosak, kétszer szárnyasok, sallangjai szálasok; fészkei csaknem gömb-alakuak, szürke szőrűek. — A legszárazabb legelőkön, köves sziklákon. szőlőskertek gypűi mellett. 4. Sept.-Oct. 1-2'. (*Bárány üröm.*)

Bárány Ü. *A. pontica. L.*

Levelei szürke molyhosak, szárlevelei csaknem ujjason hasgattak, fészkei durva szőrrel molyhosak, kerekded tojásdadok. Verőfényes hegyi réteken Buda környékén. 4. Aug.-Sept. 1-18".

Selymes Ü. *A. austriaca. Jacqu.*

7. Nem virágzó szárai pázsitosak, virágzó szárai felegyenesedők, bugások; levelei szürke selymes szőrűek, vagy kopaszok, kétszer-háromszor szárnyaltak; fészkei tojásdadok. — Réteken, szántóföldeken. 4. Aug.-Sept. 1-2'.

Mezei Ü. *A. campestris. L.*

Szára nem pázsitos. 8.

8. Szára magános, egyenes, bugásan ágas, leveleivel együtt vagy borzas, vagy kopasz, sötét veres; levelei kör-rajzban tojásdadok, kétszer háromszorosan szárnyason hasogatottak; fészke kerek-tojásdad, bókoló. — A homokon bőven. ☉. Aug.-Sept. 1-3'. (*Homokseprő.*)

Seprő Ü. *A. scoparia. W. K.*

Levelei szárnyason hasogatottak, metszetei lánecsások, kihegyezettek, élők be van metszve vagy fűrészesek. felső lapjaik sötét zöldek, az alsók fejérek feketén pontozottak; fészkei tojásdadok, vagy hosszukások. — Gypűk s árkok mellett úton, útfelen. 4. Aug.-Sept. 3-6'. (*Fekete üröm.*)

Fekete Ü. *A. vulgaris. L.*

20. VARÁDICS. *Tanacetum*. L.

Levelei kétszer szárnyason hasogatottak, metszetei fűrészesek. -- Mocsárookban, füzesekben gyepükben.

24. Jul.–Sept. 2–4'. (*Varádicskóró*; *gilisztavirág*.)

Gilisza V. T. *vulgare*. L.

21. PAMÁR. *Filago*. L.

1. Fészke levélkéi kopasz, szurós hegyűek; szára villás; fészkei szárhegyi gombokban vannak; az egész növény molyhosan gyapjas. — A homoki és hegyi réteken szántóföldeken ritka. ☉. Jul.–Oct. 6–18".

Kétkétágú P. *F. germanica*. L.

Fészke levélkéi láncsások, vagy szálas láncsások, tompa kopasz hegyűek, virág gombjain felül nem érnek. 2.

2. Ágai villások; levelei szálas láncsások, molyhosak. — A budai s kincstári erdőkben és hegyi réteken igen ritka. ☉. Jul.–Sept. 3–10".

Hegyi P. *F. minima*. Fries.

Bugásan álló ágai csaknem füzéresek; levelei láncsások. Az egész növény igen molyhos. — Szántóföldeken. réteken mindenütt. ☉. Jul.–Aug. 6–18".

Gyepi P. *F. arvensis*. L.

22. GYOPÁR. *Gnaphalium*. L.

1. Fészke egylaki; sugár virágai termések, közép virágai tökélyesek; bőbitája fonalaku. 2.

Fészke kétlaki; tökélyes virágú fészkeiben levő bóbítái hegyei meg vannak vastagodva. 5.

2. Sugárvirágai kevesen vannak s egy sorban állanak; levelei molyhosak, alsó levelei visszás-tojásdad láncsások; sátora összetett; fészke fénylő citromsárga. — Homoki réteken bőven. 24. Jun.–Sept. 6–18". (*Helichrysum arenarium* DC.)

Sárga Gy. *G. arenarium*. L.

Sugárvirága több soru. 3.

3. Fészkei gombosak. 4.

Fészkei füzéresek, vagy fürtösek; szára egyszerű; alsó levelei láncásak, közép levelei kevésel kisebbek, alsó lapjaikon fejr molyhosak, felső lapjaikon zöldek s végre kopaszszá levők. — Ligetekben gyakori. 4. Jul.-Aug. 6-24". **Erdei Gy.** *G. sylvaticum. L.*

4. Szára tövétől fel ágas, terepély; gombjai levelesek. —
Homoki posványokon, mocsárookban, szántóföldeken.
4. Jul.-Sept. 3-12". **Iszap Gy.** *G. uliginosum. L.*

Szára magános, vagy tövétől fel ágas; fészke gombjai levél nélküliek; levelei láncásak, vagy kerek végű szálások. — Az előbbivel homoki és hegyi réteken.
4. Jul.-Sept. 6-18". **Halovány Gy.** *G. luteo-album. L.*

5. Szára magános, töve gyökerező ostorindákat hajt;
tőlevelei visszás-tojásdad lapiczkások, felső lapjaikon
kopaszok, az alsón hófejr molyhosak; sátorozó tömött
virágzata szára tetején van; fészke fejr. vagy bibor-
piros. — Verőfényes homoki és hegyi száraz s termé-
ketlen réteken. 4. Maj.-Jul. 3-12". (*Pallagi gyopár;*
kis egérfül.) **Kétlaki Gy.** *G. dioicum. L.*

23. TARKÖR. *Doronicum.*

1. Föld alatti indái hosszuk. vékonyak. végeiben megvas-
tagodnak. kileveleznek s újra indákat hajtanak; töle-
velei hosszú nyelűek. mélyen szívesek, szárlevelei
tojásdadok, fogasok; virága sárga. — A kincstári
erdőkben Buda mellett. 4. Maj.-Jun. (*Zergefü; vad-*
kecskefü.) **Zerge T.** *D. Pardalianches. L.*
2. Gyökere gumós; szára egyenes, ikráson gyapjas, 1-3
virágu; levelei gyapjasok; tőlevelei nyelesek tojás-
dadok, tompák; szárlevelei váltogatók szárölelők,
hosszudad-tojásdadok, hegyesek; fészke levélkéi szál-
as láncásak, szemszörösek. — Homokdombokon és száraz
hegyi réteken. 4. Jun.-Jul. 1-2".

Gumós T. *D. plantagineum. L.*

24. ÜSZÖGÖR. Senecio. L.

1. Minden virága csöves, vagy van félszer sugárvirága is, azonban sugárvirágai legöngyölödtek. 2.

Félszer sugárvirágai is vannak s ezek kiterülve állanak 3.

2. Murvaköre lelapult kurta, 10 pikkelyű, fészke levélkéi hosszuk s fekete hegyűek; levelei kopaszok, vagy pókhálósan gyapjasok, szárnyason hasogatottak, az alsók nyélre futók, a felsők szárölelők, fülesek; félszer virága nincs. — Omladékokon, mivel téreken.

⊙. Tavasztól késő őszig. 6–15". (*Rontófű*; *aggófű*; *szőszösfű*.)

Aggó Ű. *S. vulgaris. L.*

Murvaköre levélkéi pongyolán állanak s fészke levélkéihez mérve felényiek; fészke levélkéi, mélyen szárnyason hasogatott leveleivel együtt ikrásszörű-ragacsosak; félszer virágai hátrakunkorodottak. — Omladékokon s a pilisi járás vágásaiban. ⊙. Jul.–Aug. 1–1½'.

Enyves Ű. *S. viscosus. L.*

3. Levelei bevagdaltak, szárnyasok, vagy szívesek s tövön szárnyason bevagdaltak. 4.

Levelei épek, fűrészes vagy épélűek. 5.

4. Minden magva érdes szőrű s egyenlő bóbítájú; levelei szárnyason hasogatottak, szárnyacskaí szálasok, fogasok és szárnyason bevagdaltak, tövön épélű, apró fülűek; fészke pikkelyei veres hegyűek. — Hegyi és homoki réteken, útfeleken, szántóföldeken bőven. 4. Aug.–Oct. 1½–2'. **Veresövű Ű.** *S. cruceifolius L.*

Középmagvai kurta-érdes szürke szőrűek, sugárvirágaitól származó szélső magvai kopaszok, ez utóbbiak bóbítája kevés szőrű, lehulló; alsó levelei félbeszárnnyasok, a felsők szárnyason hasogatottak, szárnyacskaí fogasok vagy csaknem szárnyason bevagdaltak, nyeletlenek és sok hasábu fülökkel szárölelők. — Az elébbivel együtt. ⊙. Jul.–Aug. 2–3'.

Berzedt Ű. *S. Jacobaea. L.*

5. Murvaköre levélkéi igen kurták; sugár virága öt van; murvalevelei tojásdadok, csaknem szíves válluak, szá-lason áralakuak; levelei kopaszok, tengerszínre haj-lók, fogasok vagy épélűek, hosszukások, az alsók nyélre futók, a középsők nyeletlenek, csaknem szárra futók, nagyok, a felsők kicsinyek, hegyesek. — Nedves réteken, legelőkön, szántóföldeken. 4. Jul.-Aug. 3-5'.
(*Anyafű.*) **Kövér Ü. *S. Doria. L.***

Murvaköre levélkéi felényiek, vagy akkorák, mint fész-ke levélkéi. 6.

6. Murvaköre 5 levelű; sugárvirága 7-8 van; magva kopasz; levelei meglehetősen kopaszok, hosszukás láncások, igen hegyesek, egyenetlen fűrészek, fűrészfoga hegyei előretartók. — A szigetek bozótaiban és ligeteiben. 4. Jul.-Sept. 2-5'. **Aranyos Ü. *S. saracenicus. L.***

Murvaköre leginkább 10-levelű; sugárvirága leginkább 13 van; magva kissé szőrösödő vagy kopasz, levelei nyeletlenek; szálas láncások, megnyult hegyűek. éle-sen fűrészesek, felül kopaszok, alól molyhosak. — Mocsárookban. 4. Jun.-Aug. 2-5'.

Posvány Ü. *S. paludosus. L.*

Válfa: Levelei széles láncások, élesen fűrészesek, mindkét lapján tömötten hófehér molyhosak: *Senecio tomentosus*, vagy Láng szerint *Senecio Sadleri*.

25. DUGASOR. *Cineraria. L.*

Levelei szőszös gyapjasok; tölevelei tojásdadok, vagy kerekdedek, nyélrefutók, épélűek vagy alig csipkések; szára közép levelei hosszukások, a felsők láncosak; fészke töve gyapjas, egyéb része kopasz. — Réteken, erdőkben, leginkább vizenyős helyeken. 4. Jun.-Jul. 1½-2'. **Mezei D. *C. campestris. L.***

26. LAPTABORZ. *Echinops. L.*

1. Levelei szárnyason hasogatottak, tövisfoguak; felül sző-röskék, alól fehér szőszös molyhosak; fészke külső levél-

kéi ikrás szőrűek; virága fejér. — Hegyi és a szigeti gyepeken nem ritka. — 24. Jul.-Aug. 1-2'. (*Lap-tatövis.*) **Fejér L. E. *sphaerocephalus*. L.**

2. Levelei kétszer szárnyason hasogatottak, tövisfoguak, alól hófehér molyhosak; fészke levélkéinek a gerincei kopaszok; virága kék. — Az előbbivel, de ritkább. 24. Jul.-Aug. 1-2'. **Kék L. E. *Ritro*. L.**

27. VASVIRÁG. *Xeranthemum*. L.

1. Fészke félgömbalaku, levélkéi kopaszok, fulánkosak, a külsők tojásdadok, a belsők láncásak, lilaszínűek, közép virágainál kétszerre hosszabbak. — Száraz réteken, útfeleken, töltéseken mindenütt. ☉. Jul.-Aug. (*Vasvirág.*) **Kinyiló V. X. *anuum*. L.**
2. Fészke hengeres, külső levélkéi épélűek, kopaszok, tojásdadok, tompák, hátukon molyhosak, a belsők láncásak, összetartók, lilaszínűek. — A legszárazabb mezőkön, útfelen, Sz.-Endre megett levő szántóföldeken, az előbbinél ritkább. — ☉. Jul.-Sept. 6-18".

Húnyó V. X. *cylindricum*. Sm.

28. KÖRFÉNY. *Carlina*. L.

Szárán 2 s több fészke van s ezek csaknem sátorozók; csészéje sugáros s belső sárgálló levélkéi töve szélescske, tövöktől közepőig szálasok, teteje felé láncásak, közepőig egyszersmind szemszörősek; murvái fészkeinél kurtábbak. Száraz s miveletlen helyeken. ☺. Jun.-Sept. 1-2'. **Molyhos E. C. *vulgaris*. L.**

29. BÓBITAGYÁSZ. *Crupina*. Cass.

Fészke levélkéi láncásak, kihegyezettek; levelei szárnyasok, érdesek, bordái szálasok, hegyesek, fulánkosan apró fűrészfoguak. — Verőfényes réteken, hegyi útfeleken, szőlők körül Buda vidékén. ☉. Maj.-Jun. 1-2'. **Közönséges B. C. *vulgaris*. Pers.**

30. CSÜKÜLLŐ. *Centaurea. L.*

1. Fészke levélkéi tövistelenek, aszott végűek, végei épek vagy rongyosak. 2.

Fészke levélkéi háromhasábu vagy szárnyas tövisűek. 8.

2. Fészke levélkéi végső rongyai a többi rongyaival egyenlők. 3.

Fészke levélkéi végső rongyai szélesek, néha tövisneműek. 4.

3. Bóbitája nincs; fészke levélkéi aszott végei fészket egészen borítják, kerekdedek vagy tojásdadok, vagy épek, lehasogattak, vagy az alsók fésűfogalakulag rongyollottak; levelei láncások, épek, vagy az alsók ritka öblűek, vagy szárnyasan hasogattak. — Gyepeken. 2. Jun.-Őszig. 1-2'. (*Imola.*) **Imola Cs. *C. Jacea. L.***

Bóbitája magvánál háromszor kurtább; fészke levélkéi belső során levő prémjei kerekdedek, hasadt foguak, a külső levélkéik rongyai által fedve vannak, a többiek tövön láncások, azután hosszú áralakuak, hátra-görbültek, szárnyason rongyosak; levelei hosszukás körkörösek, fűrészesen fogasok. — Erdőkben, kivált vágásokon s erdők szélein. 2. Jul.-Aug. 1¹/₂-2'.

Időérző Cs. *C. phrygia. L.*

4. Levelei szárrafutók. 5.

Levelei szárra nem futók. 6.

5. Levelei hosszukás láncások, épek, épélűek, vagy fogasoltok, molyhosak; fészke levélkéi fekete préműek. fűrészesen rongyosak, rongyai akkorák, mint a prémje; sugárvirágai buzavirág, közép virágai pirosas lilaszínűek. — A pilisi járás hegyein, ritka. 2. Jun.-Aug. 8-16".

Hegyi Cs. *C. montana. L.*

Levelei szálas láncások, épek vagy kikanyargatottak; fészke levélkéi fekete préműek. fűrészesen rongyosok, rongyai csaknem porczogósak s majdnem kétannyiak, mint porczogós prémje; virága szép buzavirág színű.

— Hegyi réteken és homok dombokon gyakori. 4, Jun.-Aug. 6-18". **Hónalj Cs. *C. axillaris*. Willd.**

6. Bobitája magvánál mintegy egy harmadrésznivel hosszabb, fészke prémje sárga bőrszínű. prémjei 5 inú levélkéit nem fedik el, azonban rongyosak; levelei érdesek, molyhosak, az alsók kétszer. a száron levők egyszer szárnyasok; szára felső részén bugásan ágas. — Homoki és hegyi réteken, útfeleken, szántóföldeken. ☉. Jul.-Oct. 1-3'. **Bugás Cs. *C. paniculata*. Lam.**

Bóbitája magvával egyenlő. 7.

7. Levelei szálas láncsások, a legalsók tövön fogasok; fészke levélkéi fekete préműek, fűrészesen rongyosak. — Vetésekben, pallagokon, réteken. ☉. Jul.-Aug. 1-2'. **(Buzavirág; kékvirág.) Buzavirág Cs. *C. Cyanus*. L.**

Levelei csonkatollas szárnyasok, vagy szárnyason hasogatottak és kétszer szárnyaltak; bordái láncsások, épélűek, vagy fogasok; fészke levélkéi prémjei háromszögűek, feketések, rongyosak s keskenyebbek, mint innélküli levélkéi. — Minden réten, szántóföldek barázdáin. bozótokban. 4. Jul.-Sept. 2-5'.

Sikkantyus Cs. *C. scabiosa*. L.

8. Virágai halvány pirosak; levelei mélyen szárnyason hasogatottak, sallangjai szálasok, fogasok; fészke levélkéi kopaszok. — A megye síkjain fekvő legelőkön, útfeleken. ☉. Jul.-Sept. 1-2'.

Sulymos Cs. *C. Calcitrapa*. L.

Virágai citromsárga színűek; levelei szálas láncsások, szárrafutók, épélűek. az alsók félbeszárnyasok; fészke levélkéi gyapjasok. — Terméketlen verőfényes helyeken közönséges. ☉. Jul.-Oct. 1-2'.

Sáfrányos Cs. *C. solstitialis*. L.

31. PUHONCZ. *Jurinea*. Cass.

Levelei alól fejtér molyhosak, szárnyason hasogatottak, sallangjai szálasok, épélűek; fészke levélkéi molyhos-szürkék; magva síma. kissé horpadásos; virága bi-

borpiros. — Hegyi és homoki száraz gyepeken, kivált erdőkben. 24. Jun.–Aug. 1½–3'. (*Carduus mollis*. L.)

Molyhos *P. J. mollis*. Rehb.

32. GORDON. *Kentrophyllum*. Neck.

Alsó levelei szárnyason hasgatottak, fogasok, a felsők szárölelők, szárnyason hasadt-fogasok, tövisesek; szára a fészkeivel együtt gyapjas; sugárvirágaiból származó magvai bőbitátlanok. — Barázdákon, útfeleken, köves helyeken. ☉. Jun.–Aug. 1–2'.

Gyapjas *G. K. lanatum*. DC.

33. BORDON. *Onopordum*. L.

Levelei körkörös-hosszúkások, öblösek, tövisesek; szösös gyapjasok; gatyáson szárrafutók; fészke tövissei tojásdad töről indulnak, szálas áralakukak, az alsók szélyelállók. — Útfeleken, ugarakon, árkok mellett igen gyakori. ☉. Jul.–Aug. 4–8'. (*Szamár- v. fejér hátú tövis; szőrös bogács.*)

Fejérhátú *B. O. Acanthium*. L.

34. BOGÁCS. *Carduus*. L.

1. Fészke levélkéi lelapultak, vagy hátrahajoltak, de hátra nem gyököntek. **2.**

Fészke levélkéi tojásdadok, töve felett kissé elszűkültek és egy keresztráncznál fogva hátra gyököntek; az egész fészke kerekded, magános, nagy és bókoló. — Útfeleken, ugarokon és hegyi réteken. ☉. Jun.–Jul. 1–3'.

Bókoló *B. C. nutans*. L.

2. Fészke magános. **3.**

Fészke csoportos, kivévn a fodros bogácsot, melynek néha csoportos, néha magános. **4.**

3. Kocsányja kurta, fodrosocska, tövises; fészke kerekded; levelei többnyire kopaszok, mélyen szárnyason-hasgatottak, hegyei fulánkosak. — Telekes földeken, út-

feleken, legelőkön, réteken, erdőkben a legközönsé-
gesebb. ☉. Jul.-Ag. 2-6'. **Akánt B. C. *acanthoides* L.**
Kocsányja levéltelen; fészke bókoló; levelei láncásak,
kissé tengerzöldek, vagy csaknem egyenszinűek, tö-
vises-szemszűrősek, fűrészesen fogasok. — Erdei ré-
teken. ☉. Jun.-Jul. 1-2 $\frac{1}{2}$ '.

Csüggedő B. C. *defloratus* L.

4. Felső levelei épek tojás-vagy láncásalakúak, az alsók
széles tojásdadok, egészen a gerinczéig szárnyason
hasogatottak, az alsó lapján minden levele szőszös-
gyapjas; fészkei a bojtornáéhoz hasonlóak. — Hegyi
vizmosásokban Visegrád és Vác körül, igen ritka. 4.
Jun.-Jul. 1 $\frac{1}{2}$ -3'. **Bojtorjános B. C. *Personata* Jacqu.**
Minden levele mélyen vagy öblösen szárnyason haso-
gatott. 5.

5. Vesszős ágai kopasz kocsányon végződnek. 6.

Ágai tövises kurta kocsányon végződnek; levelei alsó
lapjain szőszösen molyhosak, inai csaknem bolyhosak,
öblösen szárnyason hasogattak, szárnyacskái három
karélyuak, közép karélyai a szélsőknél nagyobbak,
minden karélya fulánkös. — A pilisi járás bokrosai-
ban és a szigetek gyepein. ☉. Jul.-Aug. 1-4'. (*Fodor*
v. számártövis.)

Fodros B. C. *crispus* L.

6. Fészke levélkéi szálas láncásak, lelapultak; levelei
szárarafutók, alól szőszösen molyhosak, félbeszárnya-
sok, szárnyacskái tojásdadok, 3 metszetűek és karé-
lyuak, karélyai tövises szemszűrűek s egy erős tövi-
sen végződők. Homokdombokon Gödöllő vidékén, a
budai és a pilisi hegyeken. ☉. Jun.-Jul. 1 $\frac{1}{2}$ -3'.

Patyolat B. C. *collinus* W. K.

Fészke levélkéi láncás tövűek, szálasok, belső levélkéi
horgosan hátrahajoltak; levelei szárarafutók, felül zilált
szűrűek, alól szőszös-gyapjasok, vagy meg lehetős ko-
paszok, mélyen szárnyason hasgattak, szárnyacskái
tojásdad 3 metszetűek, vagy karélyuak, karélyai tövi-

ses szemszörűek s egy erős tövisen végződnek. — Száraz réteken a megye sík szántóföldein s a budai erdők körül. ☉. Jun.–Aug. 1½–3'.

Horgas B. C. hamulosus. Ehrh.

35. BÁRCS. *Cirsium. Tourn.*

1. Virágai mindenik fészkeben tökélyesek. 2.

Virágai kétlakiak; fészkei aprók, tojásdadok, bugásan sátorozók; virága halvány piros; levelei hosszukás láncsások, tövises szemszörűek. — A vetések közt igen bőven, ugarokon, útfeleken. 24. Jun.–Aug. 2–3'. (*Aszottas; zabtövis; gyengénszűrő.*)

Aszottas B. C. arvense. Scop.

2. Levelei felső lapjaikon tövises kurtaszörűek; virága piros. 3.

Levelei felső lapjain nincsenek tövises szörők; fészke levélkéi hegyei egyszerű tövisen végződnek, vagy tövistelenek. 4.

3. Levelei szárrafutók, alsó lapjaikon pókhálós szörűek, mélyen szárnyason hasgattak, fészkei tojásdadok, hasonlólól pókhálós szörűek. — Telekes földeken, legelőkön, szántóföldeken. ☉. Jun.–Sept. 3–6'.

Láncsás B. C. lanceolatum. Scop.

Levelei szárölelők, szárra nem futók, alsó lapjaikon molyhosak, mélyen szárnyason hasgattak; fészkei gömbalakuak, pókhálós-szörűek. — Az előbbivel, azonban nálunk az erdőkben és a vágásokon is. ☉. Jun.–Sept. 3–8'.

Gyapot B. C. eriophorum. Scop.

4. Levelei szárrafutók; virágai pirosak. 5.

Levelei szárra nem futók; virágai sárgás fejérek. 7.

5. Gyökere csomós, gyökér rostjai orsóalakuan meg vannak vastagodva; szára tetején egy fészke van, vagy legfelül ágazik el s ágain ekkor is egy-egy fészke van; levelei hosszukás láncsások, tövis szemszörűek. Nedves homoki réteken bőven. 24. Jun.–Sept. 2–4'.

Pöszke B. C. canum. M. B.

Gyökere rostjai fonalakuak. 6.

6. Szára hegyén levő ágain sok fészke van; fészkei fürtösen csomósak. — Legelőkön, bokrokban és nedves réteken. ☉. Jun.—Sept. 2–5'

Tavi B. *C. palustre. Scop.*

Szára közepétől kezdve leveletlen, 1–3 fészkü; tögyökere ferdén nő, rostjai fonalakuak; levelei hosszukás láncsások, épélűek vagy fogasok, egyenetlen tövis-szemszőrűek. — Hegyi nyílt réteken, ligetekben gyakori. 24. Jun.—Aug. 1½–3'. (*Cirsium serratuloides. Scop.*)

Zsoltina B. *C. pannonicum. Gaud.*

7. Fészkei szárhegyiek, csomósak. murvások, külső murvái tojásdadok, sápadt zöldek; levelei kopaszok, vagy ritkásan-szőrösödők, fogasok, egyenetlen tövis-szemszőrűek, szárölelők, az alsók szárnyason bevagdaltak. — Vizenyős réteken és árkokban igen ritka. 24. Jul.—Aug. 3–5'

Halvány B. *C. oleraceum. Scop.*

36. BOJTORJÁN. *Lappa. Tourn.*

1. Fészke mindenik levélkéje áralaku s hegyeik horgosak. 2.

Fészke belső levélkéi láncsások, tompák s hegyeik egyenesek, színesek; fészke pókhálós. — Omladékokon, telekes helyeken, útfeleken. ☉. Jul.—Aug. (*Arctium Bardana. Willd.*)

Pókhálós B. *L. tomentosa. Lam.*

2. Fészke minden levélkéje egyenlő zöld színű, kopasz; virágzata csaknem sátorozó; virága piros. — Az élébbivel. ☉. Jul.—Aug. (*Arctium Lappa. L.*) — (*Széles v. keserűlapu; bojtorján.*)

Nagy B. *L. major. Gärtn.*

Fészke belső levélkéi hegyei pirosak, levélkéi közei kissé pókhálósak; virágzata csaknem fürtös. — Az elébbiekkel. ☉. Aug.—Sept.

Kis B. *L. minor. D. C.*

37. ZSOLTINA. *Serratula. L.*

1. Szára igen ágas; fészkei sátorozók, hosszukások; levelei tojásdadok, épek vagy félbeszárnyasak, vagy szárnyason

hasogattak. — Hegyi és síksági nedves réteken. 24. Jul.–Sept. 1–3'. (*Zsoltina*; *fűrészlevelű fü*; *festőfü*.)

Festő Zs. *S. tinctoria*. L.

2. Szára magános vagy ágas. ágain egy fészke van; levelei szőrösödők; érdesek, fésűalakuan szárnyason bevagdaltak, bordái láncsások, hegyesek, épélűek vagy alig fűrészeseek. — Hegyi réteken, p. o. a budai Farkasvölgyben. 24. Jun.–Aug. 1½–2½'.

Sugárzó Zs. *S. radiata*. M. B.

38. VÁLUPIKK. *Lapsana*. Vaill.

Levelei szegletesen fogasok. az alsók félbeszárnyasok; szára bugásan ágas. — Réteken. szántóföldeken, kertekben, erdőkben. nagyon közönséges. ☉. Maj–Aug. 1–3'

Czérnaágu V. *L. communis*. L.

39. KATÁNG. *Cichorium*. L.

1. Fészkei kocsánytalanok, vagy kurta kocsányuak. két-tőnként vagy többen ülnek együtt; virágai között levő levelei csaknem szárölelők. széles aljuak, láncsások; virága kék. — Mindenütt. 24. Jun.–Aug. 1½–3'. (*Katáng-kóró*; *kattan*.)

Mezei K. *C. Intybus*. L.

2. Fészkei kocsánytalanok. vagy kurta kocsányuak, két-tőnként vagy többen ülnek együtt; virága közt levő levelei széles tojásdadok, szívesek szárölelők; virága kék. Mivelik. (*Czikória*; *endivia*; *téli saláta*.)

Endivia K. *C. Endivia*. L.

40. POLYVAHORDÓ. *Hypochaeris*. L.

1. Szára ágas. kopasz, tőlevelei a földre lapultak, kaczu-rosak, tompák, érdesek; virága fészke levélkéinél hosszabbak; virágai aranyárgák. — Réteken. legek-lőkön. 24. Jun.–Aug. 6–12".

Kaczuross P. *H. radicata*. L.

2. Szára 1–3 fészke; tőlevelei tányéralakuan kiterülnek. tojásdad hosszudak, tompák, öblösen fogasok; veres

pettyesek; fészke levélkéi épélűek; virágai arany-sárgák. — Hegyi gyepeken. 24. Jun.–Jul. 1½–2'. (*Veres lapu.*) **Veres P. *H. maculata*. L.**

41. ARSZLÁNFOG. *Leontodon* L.

1. Tőgyökere csonka, igen rostos. 2.

Tőgyökere orsóalaku, egyesén lefelé növvő, alig rostos; szára egy fészkü kopasz; levelei hoszúkás láncások, nyélrefutók, épélűek, igen kurta szőrű, szürke, majdnem molyhos. — Hegyi és homoki száraz réteken. 24. Jun.–Sept. 6–18". **Szőke A. *L. incanus*. Schrank.**

2. Szára egy és több fészkü, leveletlen, kocsányja lassankint vastagodik meg; felül pikkelyes, virágzás előtt felálló; levelei karélyosan vagy szárnyason hasgatott fogasok. — Réteken és legelőkön mindenütt. 24. Jun.–Oct. 6–18". **Őszi A. *L. autumnalis*. L.**

Szára egy fészkü, leveletlen vagy 1–2 pikkely van rajta, tetején vastagabb, mint egyébütt; levelei hoszúkás láncások, kaczurosan fogasok, vagy szárnyason bevagdaltak, szőreik 2–3 villájuak. — Száraz hegyi és homoki réteken gyakori. ☉. Jun.–Oct. 4–12".

Dárdafogu A. *L. hastilis*. L.

42. MAGVARÓTT. *Picris* L.

Szára ágas, sátorozó; levelei hoszúkás láncások, öblösen fogasok, csonka vagy dárdás aljjal szárölelők, sertés horgas szőrei miatt az egész növény durva tapintatu. — Vágásokon, bozótokban, úton. 24. Jul.–Aug. 1½–3'. **Ékes M. *P. hieracioides*. L.**

43. KECSKEDÍSZ. *Tragopogon* L.

1. Virága kocsányja teteje ékalakura vastagodik; fészke levélkéi rendszerint 12 vannak s virágainál hosszabak; fészke felső része homoru. — Dombokon, száraz réteken. ☉. Jun.–Jul. **Nagy K. *T. major*. Jacq.**

Virága kocsányja mindenütt egyenlő, csupán virága alatt kissé vastagabb, mint egyebütt; fészke levélkéi leginkább 8-an vannak. **2.**

- 2.** Fészke levélkéi virágainál kurtábbak, sugárvirágaitól származott magvai tövön símák; teteje felé bőbitája alatt finom pikkelyesek s puha fulánkuak, kurta esőrűek. Az egész növény szöszösen molyhos. — A Soroksár felé eső homokon ritka. Csepel szigetén azonban van elég. ☉. Maj.-Jul. 1^{1/2}-3'.

Szöszös K. T. floccosus. W. K.

Fészke levélkéi virágaival egyenlők, vagy annál hosszabbak. **3.**

- 3.** Sugárvirágaitól származó magvai fonalaku csőreikkel egyenlők, görcsösen érdesek. — Verőfényes réteken, telekes földeken. ☉. Jun.-Jul. 1-3'. (*Bakszakál; kakuk-pogácsa.*)

Réti K. T. pratensis. L.

Sugárvirágaitól származó magvai fonalaku csőreiknél kétszerte hosszabbak, pikkelyesen puha fulánkosak. — Minden gyepen található. ☉. Maj.-Jul. 1-3'.

Keleti K. T. orientalis. L.

44. POZDOR. *Scorzonera. L.*

- 1.** Virága sárga. **2.**

Virága lila- vagy rózsaszínű; szára egy vagy 2-4 fészkü; levelei szálasok; termése karczott, karczai símák; virága kellemes illatu. — Száraz hegyi és homoki gyepeken bőven. 24. Maj.-Jun. 1-3'. **Piros P. S. purpurea. L.**

- 2.** Töve tetején levő üstöke czérnás; fészke levélkéi kihegyezettek, hegyeik tompák, külső levélkéi tojásdadok; kopasz szárán leginkább egy fészke van. — Száraz hegyi és homoki gyepeken gyakori. — 24. Maj.-Jun. 6-18".

Együgyű P. S. austriaca. Wild.

Töve tetején levő üstöke pikkelyes, vagy síma. **3.**

- 3.** Fészke felényi, mint a virága. **4.**

Fészke akkora, mint a virága; termése síma; szára 1-3

fészkü; töve teteje síma, vagy alig pikkelyes. — Nedves réteken Pest környékén; a városligetben és a Rákoson. ☺. Maj.-Jun. 6-18".

Kisvirágu P. *S. parviflora. Jacq.*

4. Szára egyszerű, leginkább egy fészkü, gyapjas; magva síma. — Vizenyős, kivált homoki gyepeken. — 4. Maj.-Jul. 3-12".

Alacsony P. *S. humilis. L.*

Szára felső része ágas, ágai egy fészküek; fészke kopasz; sugárvirágaitól származott magvai finom puha fulánkosak. — Hegyi és homoki száraz réteken gyakori. ☺. Maj.-Jul. 1½-3'. **Ártifi P.** *S. hispanica. L.*

45. MAGPOCZOK. *Podospermum. D. C.*

Gyökere élő, tőgyökere teteje több fejű, melyek közül némelyik virágzó, a másik nem virágzó szárat hajt; szára felső része barázdolt; levelei szárnyason hasgattak, sallangjai szálasok; sugárvirágai kétakkorák, mint a fészke levélkéi. — Gyepeken, szántóföldeken, útfeléken. 4. Maj.-Jul. 1-2'.

Sallangos M. *P. Jacquinianum. Koch.*

46. PITYPANG. *Taraxacum. Juss.*

1. Tökocsányja egy fészkü. bördös; levelei láncásak, kaczurossok, fogasok, vagy épélűek; magvai szálas viszsás-tojásdadok. barázdoltak, teteje felé pikkelyes, puha fulánkosak. — Gyepeken. 4. Tavasztól fogva késő őszig. Igen változékony. (*Pitypang; gyermekláncfű; himbófű.*) **Pongyola P.** *T. officinale. Wigg.*

Változatai: a) Fészke levélkéi mind szálasok. a külsők lefelé hajlottak: *T. genuinum*; b) Fészke levélkéi szálasok, láncás külső levélkéi vízirányosan nyíltak ki. az egész növény tengerzöld színű: *T. glaucescens*; c) Fészke belső levélkein rövid szarvacskák nőttek: *T. corriculatum*. — d) Fészke külső levelei tojásdadok, hegyesek. lelapultak; levelei láncásak, öblösen fogasoltak, vagy szálas láncásak s épek. *T. lividum*.

- 2.** Tőkocsányja egy fészkü, bördös; levelei hosszukások, tavasszal épek, később fogasok vagy kaczurossok; magvai mindkét végén elkeskenyedettek, s hegyén apró görcsök vannak. — Száraz legelőkön, homokdombokon s a hegyeken. 4. Jun.—Nov. 3–19".

Késői P. *T. serotinum*. Poir.

47. KAKICS. *Condrilla*. L.

Alsó levelei kaczurossok, a felsők szálas láncsások; ágai vesszősek; oldali fészkei egyenkint, vagy 2—3-ként állanak: magva öt fogu; virága sárga. — Hegyi és homoki száraz réteken közönséges. 4. Jun.—Sept. 2–4'. (Apró katáng; dísznókék.) Káka K. *C. juncea*. L.

48. SALÁTA. *Lactuca*. L.

- 1.** Virága sárga: magva mindkét oldalán kiálló vonalak vannak **2.**

Virága kék; magva mindkét oldala közepén csak egy kiálló vonal van; levelei kopaszok, szárnyason hasogatottak, bordái elő oldalain fogasok. — Száraz gyepeken, bozótokban és erdőkben. — 4. Maj.—Jul. 1½–2'.

Kék S. *L. perennis*. L.

- 2.** Levelei nem futnak a szárára. **3.**

Levelei szárrafutók, az alsók mélyen szárnyason hasogattak, sallangjai szálasok, kissé fogasok, a felsők szálasok, épélűek. — Köves helyeken szőlők mellett, vágásokon. ☉. Jul.—Aug. 1½–3'. (*Phoenixopus vimineus*. Rehb.)

Gatyás S. *L. viminea*. C. H. Sch.

- 3.** Levelei nyeletlenek, szárölelők. **4.**

Levelei nyelesek, félbeszárnyason-szárnyason hasogattak, végső karélya 3–5 szögű s nagy. — Bozótokban, ligeteken. ☉. Jun.—Aug. 1–3'. (*Phoenixopus muralis*. Koch.) (Tolvajfü; sebfű.) Bugás S. *L. muralis*. Fresen.

- 4.** Levelei tövön szívesek, bugái terepélyen álló s egyenmagasságu sátozt alkotnak; magva barna, fehér csőre

akkora vagy hosszabb, mint a magva. — Mivelik.

☉. Jun.–Aug. (*Saláta*.)

Kerti S. *L. sativa*. L.

Levelei tövön nyílalakuak. 5.

5. Magva csőre felényi, mint a magva. 6.

Magva csőre akkora, vagy kétannyi, mint a magva. 7.

6. Levelei alsó lapja síma, alsóbb levelei kaczuosak, fogasok, a felsők kaczuosan-szárnnyason hasogatottak, magvai feketék. — Erdőkben s vágásokon Buda körül.

☉. 3–8'. (*L. quercina*.)

Sugár S. *L. stricta*. W. K.

Levelei alsó lapja síma, tölevelei nyélre futók, szárlevelei nyílason szárölelők, épek, fogasok, az alsók és középsők hosszas-tojásdadok, a felsők kihegyezett láncsások; magvai feketék. — A gödöllői vágásokon s a budai erdőkben. ☉. Jun.–Jul. 2–4'.

Nyilas S. *L. sagittata*. W. K.

7. Magva csőre magvával egyenlő, fehér, magva barnás szürke, keskenyen prémezett, hegye kurta sertésszőrű; levelei kaczuosak, fulánkös fognak, gerince is fulánkös. — Telekes és köves helyeken. szőlők mellett. útfeleken. — ☉. Jul.–Aug. 2–4'. (*Vad saláta*.)

Keszeg S. *L. scariola*. L.

Magva csőre kétannyi, mint a magva, fehér; tenger-színzöld levelei szálasok. kihegyezettek, épélűek; az alsók kaczuosan-szárnnyasok, gerenceik fulánkösök. — Telekes és köves helyeken, homoki réteken, bozótokban. ☉. Jun.–Aug. 1½–3'.

Szálas S. *L. saligna*. L.

49. CSAKKÖR. *Prenanthes*. L.

Levelei szívesen szárölelők, kopaszok. alsó lapjaikon tengerzöldök. alsó levelei tojásdadok. vagy hosszúkások. nyeleikre gatyásan futók, fogasok. a felsők láncsások, kihegyezettek, épélűek; virágzata bugás; virágai pirosak. — Magas hegyi erdőkben. ritka. 24. Jul.–Sept. 2–4'.

Piros Cs. *P. purpurea*. L.

50. CSORBÓKA. *Sonchus*. L.

1. Szára ágas, ágai ernyősen sátorozók. 2.

Szára egyszerű a hegyén sátorozó. 3.

2. Magvai keresztbe ránczosak, mindkét oldalon 3 vonalnak; felső levelei kihegyezetten fülesek; virága kénsárga. — Mivelés alatti kertekben és telekes szántóföldeken. 4. Jún.-Júl. 1-3'. **Dudva Cs.** *S. oleraceus*. L.

Magva síma, prémes. 3 vonalu; felső levelei tompa fülesek: gyökere orsóalakú; virága aranysárga. — Az előbbivel. ☉. Jún.-Oct. 1-3'. **Érdes Cs.** *S. asper*. Vill.

3. Gyökere terjedő; levelei láncsások, kissé kaczurossak, szárlevelei tövön szívalakunak, egyenetlen szálkás foguak, a felsők épek. — Szántóföldeken, vetések közt gyakori. 4. Júl.-Aug. 1-2'. **Mezei Cs.** *S. arvensis*. L.

Gyökere ostorindátlan, levelei kaczurossan-szárnnyason hasogattak, sallangjai láncsások, kihegyezettek, szárlevelei nyilas válluak, a felsők épek. — Mocsáros réteken, vízmosások mellett. 4. Júl.-Aug. 1-2'.

Zsemlyéki Cs. *S. palustris*. L.

51. ASZÁSZ. *Crepis*. L.

1. Magvai csőrösek. 2.

Magvai hegyök felé elkeskenyedők, azonban csőrtelenek. 3.

2. Kocsányai virága kinyílása előtt bókolók: szára és levelei érdes szőrűek; szélső magvai fészke levélkéinél kurtábbak, a belsők pedig hosszabbak; fészke levélkéi szürke ikrás szőrökkel vannak fedve. — Szántóföldeken, zöldseges kertekben, réteken, erdők szélein. Bakszagu. ☉. Júl.-Sept. 6-18". (*Barchausia foetida*. Mönch.) **Büdös A.** *C. foetida*. L.

Kocsányjai felállóak; minden magva egyenlő, vagy a külsők és belsők közt alig van valami különbség; csőre magvánál kurtább; kocsányai és fészkei durva

keményszőrűek. — Gyepeken és útfeleken mindenütt.

⊙. Maj.–Jul. 1–3'.

Borzas A. C. setosa. Haller.

3. Tökocsányja hegyén fészkei fürtösen állanak; tölevelei tojásdad-hosszúkások, tövön elkeskenyedettek, fogasok — Réteken és gyümölcsösökben. 24. Maj.–Jun. 1–3'.

Csonka A. C. praemorsa. Tausch.

Leveles szára tetején sátorozó virágzata van. 4.

4. Tölevelei tojásdad ékalakuak, érdesek szárlevelei tojásdadok, szárölelők, nyilas válluak, mindnyájan fogasok; fészkei szőke-molyhosak. — Buda körül. verőfényes helyeken. 24. Jul.–Szept. 2–4'.

Kemény A. C. rigida. W. K.

Tölevelei kaczurossok, vagy kaczuross szárnyason hasogatottak. 5.

5. Fészke kopasz, fészke külső levélkéi igen kurták, tojásdadok lelapultak; bugái egyenlő magasak. — Buda szőlőhegyei lejtőin, ritka. ⊙. Jun.–Aug. 1–2½'.

Szép A. C. pulchra. L.

Fészke szőkén szőrösödő. 6.

6. Szárlevelei nyeletlenek, csaknem szárölelők, vállaik fülesen fogasoltak, a felsők épélűek; fészke külső levélkéi kissé kinyíltak, a belsők hátukon kemény szőrűek vagy kopaszok, belső oldalukon selymes szőrűek. — Árkok mellett, szántóföldeken, hegyi és erdei réteken. ⊙. Jun.–Oct. 2–4'. **Kétnyári A. C. biennis. L.**

Szárlevelei nyeletlenek, szálasok, nyílalakuak, élők hátragyüremlett; magva 10 vonalú, annyira elhegyesedő, hogy majdnem csőrösnek tetszik, hegye érdes. — Mindenütt, még a kőfalak és házak tetején is. ⊙. Maj.–Oct. 1½–2'. **Hamvas A. C. tectorum. L.**

52. HOLGYOMÁL. Hieracium. L.

1. Tökocsányja kopasz, egy virágu; töve ostorindákat hajt; tölevelei visszás tojásdad-láncsások, sertésszőrűek, alól

szürke molyhosak; fészke kurta hengerded. — Száraz réteken és legelőkön. 24. Jun.–Oct. 3–12". (*Kis egérfül.*)

Egérfül *H. H. Pilosella. L.*

Szára tökocsányalaku, vagy igen leveles. 2.

2. Szára egylevelű. 3.

Szára soklevelű. 6.

3. Szára 2–5 fészke, töve ostorindákat hajt. 4.

Szára sátorosan sok fészkü. 5.

4. Szára kétágu, 2 fészkü, vagy két-két águ, 3 s több fészkü; levelei szálas láncsások, szürke-zöldek, felül durva szőrűek, alól szürke molyhosak; fészke tövön hasas. — Száraz hegyi réteken Buda mellett, a homokon Pest, Palota környékén. 24. Jun.–Sept.

Villás *H. H. bifurcum. M. B.*

Szára egy levelű, vagy néha tökocsánya van; 2–5 fészkü levelei kékes zöldek, nyelvalakunak, vagy láncsások, csaknem kopaszok, vállaiknál szemszőrűsek; fészke kurta-hengerded. — Minden száraz réten. 24. Jun.–Aug. 1/2–2'.

Nyúlfül *H. H. Auricula. L.*

5. Szára egy vagy kevés levelű; fészkei szélylyelállók; levelei kékeszöldek, láncsások, élőkön s felső lapjaikon szőrűsek; kocsánya elvirágzás után felálló, fészke ritka vagy tömött szőrétől szürke színű. — Hegyi, erdei és homoki réteken. 24. Jun.–Aug. 1–3'.

Bogernyös *H. H. praealtum. Koch.*

Változatai közül előfordul: a kopasz száru s kemény serteszőrrel borított levelű: *H. fallax*, vagy *H. cymosum*. Szára egy levelű, teteje és fészke szürke, vagy fekete kurta ikrás szőrrel van borítva; levelei fűzöldek; tölevelei tojásdadok, csaknem szívesek, fogasok, vállakörül eső fogai hátrafelé állók; szárlevelei kurta nyelűek, vagy nyeletlenek. — A ligetek köves helyein, vágásokban. 24. Jul.–Sept. 1 1/2–1 1/2'.

Kőfali *H. H. murorum. L.*

6. Levelei kékeszöldek, a felsőbbek apadólag kisebbedők, láncsások, mindkét oldalukon durva serteszőrűek; sá-

toruk sok fészkü, nyílt s fejr molyhos. — Hegyi és homoki száraz réteken bőven. 24. Jun–Sept. 1½–2’.

Kígyószisz *H. H. echioides. W. K.*

Levelei füzöldek, tőlevelei vagy vannak vagy nincsenek. 7.

7. Tőlevelei vannak, levelei tojásdad-láncsások, vagy tojásdadok, alól elkeskenyedők, fogasok, alól és élőkön durva szőrűek; kocsányjai és fészkei szürke vagy fekete ikrás kurta szőrűek. — A pilisi hegyen. 24. Jun.–Jul. **Közönséges** *H. H. vulgatum. Fries.*

Tőlevelei nincsenek. 8.

8. Levelei tojásdadok, a felsők nyeletlenek s szíves vállakkal szárölelők, ritka foguak; kocsányja és fészke szürkészöld, gyakran kurta szőrű és sokkal hosszabb, mint tövén ülő murvája. — A Buda körüli magasabbban fekvő erdőkben. 24. Jul.–Sept. ½–3’.

Olasz *H. H. sabaudum. L.*

Levelei láncsások vagy szálasok, épélűek, vagy fogasok, az alsók kurta nyélbe elkeskenyedők, a felsők nyeletlenek; virágzata csaknem ernyős; fészkei levélkéi hegyei hátragörbültek. — Hegyi és homoki száraz gyepeken gyakori. 24. Jul.–Sept. 1½–4’.

Ernyős *H. H. umbellatum. L.*

41. Rend. **Ambruskafélék.** Ambrosiaceae. *Link.*

1. CSIMPAJ. **Xanthium. L.**

1. Levelei szíves háromszögalakuak, egyenetlen fogasok; termése tojásdad, két szarvú, tövises, tövisei között puha szőrös. — Telekes helyeken, szemétdombokon, zöldségekben. ☉. Jul.–Oct. 1–3’. (*Deák-mogyoró; koldustetű; disznó mogyoró; disznó bojtorján.*)

Szurós *Cs. X. strumarium. L.*

2. Levelei három karélyuak, a középső hosszú s hegyes; levelei tövein három águ tövisei vannak. — Útfele-

ken, legelőkön mindenütt elterjedt. ☉. Jul.–Aug. 1–3'.
(Disznó tövis; gyengén szúró.)

Disznótövis Cs. *X. spinosum*. L.

42. Rend. **Csengetyűkefélék.** Campanulaceae. D. C.

1. CSÉKCSILLAG. *Jasione*. L.

Szára ágas, vagy legalább ágasodásra hajló; levelei szálasok, kissé habos élűek, borzasok. — A gödöllői homokhegyeken, s Buda vidékén bőven. ☉. Jun.–Jul. 1–2'.
Erdei Cs. *J. montana*. L.

2. RAPONCZ. *Pyteuma*. L.

1. Virágzata füzéres, füzére gömb vagy hengeralaku. 2.

Virágzata fürtös, vagy bugás; virágai kurta kocsányuak; levelei nyeletlenek, az alsók tojásdadok, csipkésen fűrészesek, vállban elkeskenyedők, a felsők láncsások, csaknem épélűek. — Buda verőfényes hegyi réteiben az erdők szélén. 4. Jul.–Sept. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ '.

Szőke R. *P. canescens*. W. K.

2. Virágzata sokvirágú füzéres gomb, mely elvirágzás után tojásdaddá nyúlik meg; külső murvái tojásdad-keskeny láncsások, alig fűrészesek; alsó levelei hosszú nyelűek, tojásdadok vagy tojásdad-láncsások, szára felső levelei szálasok, csipkésen fűrészesek. — Hegyi gyepeken. 4. Jun.–Jul. 1–2'. Gombos R. *P. orbiculare*. L.

Virágzata hosszukás füzér; virága sárgás-zöld hegyű fejér, levelei kétszeresen csipkés-fűrészesek, az alsók nyelesek, szíves tojásdadok, a felsők láncsások. — A pilisi hegyek magas ligeteiben. 4. Jun.–Jul. 1–2'.

Erdei R. *P. spicatum*. L.

3. CSENGETYŰKE. *Campanula*. L.

1. Csészéje öblei nem pillenpátyosak; virága kék. 2.

Csészéje öblei pillenpátyosak; pillenpátyai maghonára letüremlettek; virága kék vagy lilaszínű; csészéje öblein levő pillenpátyai akkorák, mint a csészéje cső-

ve; bokrétája metszetei, hegyei kopaszok; virágzata bugás, virágai kocsányai lehajlók; levelei láncások, élei habosak; az egész növény kurta szőrrel van borítva. — Hegyi és homoki réteken. ☺. Maj.-Jul. 1-1^{1/2};

Pongyola Cs. *C. sibirica*. L.

2. Virágai kocsányosak. 3.

Virágai kocsánytalanok. 9.

3. Tokja lefüggő, tövén nyiló. 4.

Tokja felálló, közepén vagy tetején nyiló. 7.

4. Felső levelei szálasok, az alsók kerekded-vese-, vagy szívalakúak, épélűek; szára bugás, sok virágu. — Sziklákön, hegyi réteken és erdőkben. a homokdombi erdőkben ritkább. 24. Maj.-Jul. 1-1^{1/2}.

Kereklevelű Cs. *C. rotundifolia*. L.

Levelei másformák és szélesebbek. 5.

5. Puha szőrű, szára hengeres, felálló: levelei csipkések, alsó lapjaikon szürke-molyhosak, az alsók hosszú nyelű szívesek, a felsők tojásdadok elkeskenyedők. — Hegyi és homoki réteken gyakori. 24. Jul.-Sept. 1-4'.

Ökörfarku Cs. *C. bononiensis*. L.

Szára tompa vagy éles ormóju. 6.

6. Levelei egyenetlen fűrészesek, kurta szőrűek, az alsók hosszú nyelesek tojásdad hosszukások, a felsők láncások: fürtje féloldali; gyökere terjedő. — Bokrokban, vágásokkon, ligetekben. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Füzött Cs. *C. rapunculoides*. L.

Levelei kétszeresen fűrészes durva foguak; kemény szőrűek, az alsók hosszú nyelesek, szíves-tojásdadok, a felsők hosszukások, nyeletlenek, virága fürtjei szára mindenik oldalán állanak. Erdőkben. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Villás Cs. *C. Trachelium*. L.

7. Csészéje metszetei láncások; fürtje kevés virágu; virága nagy, széles harangalaku, kék, néha fehéres; levelei olyanok, mint a barackkfáé. — Ligetes erdőkben. 24. Maj.-Jul. 1-2'. (Öreg harangvirág.)

Barackklevelű Cs. *C. persicifolia*. L.

Csészéje metszetei áralakuak; virágzata bugás. 8.

8. Bugája pongyola, csaknem sátorozó; virága lila vagy kékszinű; levelei csipkések, tőlevelei hosszukás visszás-tojásdadok. — Minden gyepen. 24. Jun.–Jul. 12–1 1/2'. **Terepély Cs. *C. patula*. L.**

Bugája hosszú, csaknem fürtös; levelei csipkések, tőlevelei hosszukás visszás-tojásdadok, nyélrefutók, szárlevelei szálas láncások. — Ligetekben és hegyi réteken.

⊙. Maj.–Jul. 1–3'. **Raponez Cs. *C. rapunculus*. L.**

9. Szára és levelei ritkás kurta szőrűek, vagy kopaszok; levelei csipkések, tő- és szárközépi levelei nyelesek, tojásdadok vagy tojásdad láncások, kerek vagy szíves válluak, felső levelei szíves szárölelők; virágzata szárhegyi vagy oldali csomóban van. — Erdei réteken. 24. Maj.–Aug. 1–3'. **Bunkós Cs. *C. glomerata*. L.**

Szára és levelei borzas és érdes szőrűek. 10.

10. Levelei aprófoguak, tőlevelei láncások, nyélbe keskenyedők, szárlevelei láncás szálasok, a legfelsők szárölelők; virágzata oldali és szárhegyi csomókban van. — Hegyi és lapályi, kövér ligetekben. 24. Jul.–Aug. 1–3'. (*Harangfű; nyakfű; csengető; vállas torokfű; erdei répa.*) **Vállas Cs. *C. Cervicaria*. L.**

Levelei csipkések, hosszudadok, mindkét lapjukon igen borzasok; tőlevelei csaknem nyeletlenek, szárlevelei félig szárölelők, virágzata csomós, de csomói száborító hosszú füzért alkotnak. — Szent-Endre hegyi száraz rétein. 24. Jun.–Jul. 1–3'.

Sokvirágu Cs. *C. multiflora*. W. K.

43. Rend. **Buzérfélék.** Rubiaceae. *Juss.*

1. GALAJ. *Galium*. L.

1. Virágzata levele hónaljában ül, vagy levele hónaljából indul s végre bugás, ez utóbbi esetben visszásan görbe tűskéi miatt érdes. 2.

Virágzata szárhegyi, bugás vagy gyűrűs; virágai tökélyesek; kocsánykái virágzás után egyenesen állanak; szára tüske nélküli. 10.

2. Virága egylaki, kocsányjai virágzás után lehajolnak. 3. Virágai tökélyesek, szára gindár, visszás tüskés. 6.
3. Levelei hatosak, szálas láncsások, fulánkos-hegyűek, egyinűak, élők tüskésen érdes; kocsányjai 3 viráguak. Vetések között. ☉. Jun.–Jul.

Cukros *G. G. saccharatum. All.*

- Levelei négyesek, 3 inűak. virágzás után úgy türemlenek hátra, hogy a lehajolt kocsányokat is fedezik. 4.
4. Virága kocsányjai egyszerűek, vagy két metszetűek, murvátlanok. bolyhosak; magvai símák, kopaszok; levelei körkörösök. — Hegyi és homoki, terméketlen száraz gyepeken. ☉. Maj.–Aug. 3–12".

Szúrós *G. G. pedemontanum. All.*

- Virága kocsányjai ágasok, murvások. 5.
5. Szára felegyenesedő, érdes szőrű; levelei körkörös hosszudadok, vagy tojásdadok; magva síma. Az egész növény sárgás-zöld. — Gyepeken, árnyas helyeken mindenütt. 4. Maj.–Jul. 1–1½'.

Keresztes *G. G. Cruciata. Scop.*

- Szára kopasz, vagy csak az alsó részén szőrösödő; levelei hosszukások, vagy tojásdadok; magva síma. Az egész növény zöld. — Magasan fekvő erdők árnyában. 4. Jun.–Jul. 6–18".
- Tavaszi *G. G. vernal. Scop.***
6. Levelei négyesek, ritkán hatosak, szálas hosszudadok, lekerekítetten butulók, kalásztalanok, 1 inűak, élők visszásan érdes; bűgája pongyola; kocsányjai virágzás után felállanak. — Posványos és mocsáros helyeken. 4. Maj.–Aug. 1–2'. **Tóparti *G. G. palustre. L.***

Levelei hatosak, vagy nyolczasok, egy inűak. 7.

7. Levelei többnyire hatosak, szálas láncsások, fulánkos hegyűek, élők előrefelé tüskésen érdes; szára gindár,

igen ágas, visszás tüskésen érdes. — A sz.-endrei sovány mezőkön és szántóföldeken. ☉. Maj. 6-15".
(*D. divaricatum*. Lam.) **Berzedt G. G. parisiense**. L.

Levele éle visszás tüskésen érdes. 8.

8. Kocsányjai többnyire háromviráguak s virágzás után hátragörbülnek, hosszabbak, mint ripacsos magvai. — Szántóföldeken vetések közt. ☉. Jun.-Jul. 6-12"-
(*Ragadófű*; *ragadály*; *ragadvány*.)

Háromszarvú G. G. tricornis. Vith.

Kocsányjai egyenesek. 9.

9. Virága keskenyebb, mint a kifejlett magva; magva horgas keményszőrű vagy síma; virága fejr. — Gyepükben, árnyas helyeken vetések közt. ☉. Maj.-Jul. 1-6'.
Ragadó G. G. Aparine. L.

Virága szélesebb, mint a kifejlett magva; magva görcsösen érdes; virága fejr. — Posványokban és mocsárokb. 4. Maj.-Aug. 1-2'.

Posvány G. G. uliginosum. L.

10. Levelei négyesek, 3 inuák, fulánktalan hegyűek. 11.

Levelei, négyes, hatos- és tizenkettősek, egy inuák s többnyire fulánkos hegyűek. 12.

11. Szára felálló, sugár, négyszögű, kopasz vagy szőrösödő, tetején bугás; magvai molyhosan keményszőrűek; levelei láncások, élőkön érdesek. — Sövényekben, erdők szélein, vágásokon, Buda körül, ritka. 4. Jun.-Jul. 1-1½'.
Északi G. G. boreale. L.

Szára terepély, felegyenesedő, kopasz, tetején bugás; magvai kopaszok, vagy egy kissé szőrösödők levelei tojásdadok vagy hosszukás láncások, élőkön érdesek. — A megye síkján fekvő vizenyős réteken bőven, a száraz helyeken gyepükben ritka. 4. Jun.-Aug. 1-1½'.

Mépszagú G. G. rubioides. L.

12. Virága tojássárga; levelei 8-12, keskeny szálasok, fulánkos hegyűek, élük legyüremlett, alsó lapjaikon kurta, puha szőrűek; bokrétája metszetei butulók igen

kurta hegyűek; magva kopasz és síma. — Minden gyepen. 2. Maj.-Sept. 1-2'. (*Téjsugorítófű*; *kásafű*.)

Téjoltó G. G. verum L.

Virága fejér, vagy sárgás fejér, levelei hatosak vagy nyolczasok. 13.

13. Szára hengeres, négy barázdájú; levelei hosszudad láncások, tompák, fulánkos végűek, alsó lapjaikon tengerszín zöldek; bugája buglyos; kocsánykái hajszálvékonyak, virágzás előtt bókólok. — A Buda körül fekvő magas erdőkben. 2. Maj.-Jun. 2-4'.

Erdei G. G. sylvaticum. L.

Szára négyszögű. 14.

14. Szára felálló; hosszukás bugája alsó ágai vízirányosan szélylyelálló, elvirágzott kocsánykái séztterpettek; bokrétája metszetei hajszálhegyűek; levelei szálasok fulánkos végűek, mind két oldalán fénylő vonal van kopaszok, vagy szőrösödők. — Az erdők szelein. 2. Jun.—Jul. 1-2'. (*G. erectum. Huds.*)

Fényes G. G. lucidum. All.

Szára lecesepült vagy felegyenesedő. 15.

15. Levelei láncások vagy visszás-tojásdad láncások; bokrétája metszetei hajszál végűek; termése kopasz, kissé ránczos. — Erdőkön, gyepekben, bokrokban. 2. Maj.-Jun. 2-5'.

Puha G. G. Mollugo. L.

Levelei szálas láncások, elől szélesebbek, kihegyezettek, az alsók visszás tojásdad láncások; bokrétája metszetei hegyesek; termésén néhány csekély göb van. — Hegyi gyepen, sziklákon. 2. Jun.—Jul.

Csere G. G. sylvestre. Pollich.

2. BUZÉR. *Rubia. L.*

Gyökere élő; szára egynyári; levelei négyesek vagy hatosak, láncások; kocsányjai a levélhónalja alól nőnek, három águak; fekete bogyója síma. — Buda.

Buda-Örs és Szent-Endre környékén, ritka. 24. Jun.-Sept.
Pirosító B. *R. tinctorum. L.*

3. MÜGE. *Asperula. L.*

1. Termésén kemény horgas szőrök vannak; levelei hatosak-nyolczasok, az alsók visszás-tojásdadok, a felsők láncások. Jószagu. — Árnyas erdőkben bőven. 24. Apr.-Maj. $2\frac{1}{2}$ -1'. (*Csillagszűrű; csillagos májfü.*)

Szagos M. *A. odorata. L.*

Termése kopasz. 2.

2. Murvái serteszemszőrűek; virágzata szárhegyi csomó; virága kékes; levelei hatosak-nyolczasok. szálas láncások. — Vetések közt gyakori. ☉. Maj.-Jun. $1\frac{1}{2}$ -1'. (*Béka ragadály.*)

Ugari M. *A. arvensis. L.*

Murvái szemszőr nélküliek. 3.

3. Bokrétája karimája csövénél hosszabb. csaknem harangalaku; levelei többnyire nyolczasok, törékenyek, fulánkös hegyűek, élők begönylödött; felálló szára ormóttan. — Minden hegyi és homoki száraz réteken és a sziklák közt. 24. Maj.-Jun. 1-3'.

Galaj M. *A. galioides. M. B.*

Bokrétája tölcéséres karimája akkora, mint a csöve. 4.

4. Bokrétája leginkább három metszetű; alsó levelei hatosak, a középsők négyesek. szálasok. murvái tojásdadok, hegyesek, fulánkötalanok. — Erdőkben, sziklákön, árnyas bokrokban. 24. Jun.-Aug. 1-2'.

Festő M. *A. tinctoria. L.*

- Bokrétája leginkább négy metszetű, kívülről érdes; murvái láncások, fulánkösök; levelei négyesek; magva szemcsésen érdes. — Gyepeken, sziklákön. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Veresfűjas M. *A. cynanchica. L.*

4. MAGABÁR. *Scherardia. G.*

- Levelei leginkább hatosak, láncások; virága lilaszínű. — Szántőföldeken, vetések közt. ☉. Jun.-Sept. 2-6'.

Ugari M. *S. arvensis. L.*

44. Rend. **Lonczfélék.** Lonicereae. *Endl.*1. LONCZ. *Lonicera*. **L.**

1. Szára felfutó; virágzata csomósan gyűrűs. Ellenés felső levelei össze- és általnöttek; bibeszára kopasz. — Kertekben mivelik. 7. Maj.–Jun. (*Jerikói rózsza*; *kecskeszakálfű*; *szulák*.) **Jérikói L.** *L. Caprifolium*. **L.**

Szára felálló; virágai párosan állanak. **2.**

2. Szára egészen kopasz; levelei szíves-tojásdadok, ép, élűek. alig hegyesek; két murvája szálas sertés; bogyója fekete. — Kertekben mivelik. 7. Maj.–Jun. 5–10'. **Tatár L.** *L. tatarica*. **L.**

Szára szőrösödő: levelei tojásdadok, vagy körkörös tojásdadok, épélűek; murváit szálasok; bogyói veresek. — Bozótokban. 7. Maj.–Jun. 5–10'.

Ükörke L. *L. Xylosteum*. **L.**

2. BANGITA. *Viburnum*. **L.**

1. Levelei három vagy öt karélynak. fűrészesek: szélső virágai sugárosak. tenyészszerv nélküliek. — Bozótokban. ligetekben. 7. Maj.–Jun. 6–18'. (*Kányafa*; *gányafa*.) **Kánya B.** *V. Opulus*. **L.**
2. Levelei tojásdadok, fogasolt fűrészesek. molyhosak. — Az elébbivel. bőven. 7. Maj.–Jun. 3–18'. (*Ostorménfa*; *iszalag*.) **Ostormén B.** *V. Lantana*. **L.**

3. BODZA. *Sambucus*. **L.**

1. Sárgás virágai tojásdad fürtű virágzatot alkotnak, bogyói sötét pirosak. — Pest környékén, kertekben mivelik. 7. 8–15'. (*Veres bodza*.)

Fürtös B. *S. racemosa*. **L.**

Fejéres virágai bogernyős virágzatot alkotnak. **2.**

2. Bogernyője 5 főkocsánnyal ágazik el; portokai sárgák. — Gyepükben, erdőkben. 7. Jun.–Jul. 24–30'. (*Fűi bodza*.) **Gyepű B.** *S. nigra*. **L.**

Bogernyője 3 főkocsánynyal ágazik el; portokai piro-
sak; szára fűnemű. 24. 2-5'. (*Földi bodza.*)

Földi B. S. *Ebulus. L.*

4. KOCZKAGYÖNGY. *Adoxa. L.*

Virággombjai öt virágból állanak; tölevelei, hosszú
szárlevelei kurta nyelűek, hármások, levélkéi két-há-
rom karélyuak. — A budai városerdő gyepein s a
hegyeken árnyasokban. — ☉. Mart.-Maj. 2-3'. (*Pézs-
maboglár.*)

Pézsma K. A. *Moschatellina. L.*

45. Rend. **Jásminfélék.** *Jasmineae. R. Br.*

1. JÁSMIN. *Jasminum. L.*

Csészéje fogai áralakuak; bokrétája csőve csészéjénél
készszerűen hosszabb, ágai szögletesek; levelei háрма-
sok, visszás-tojásdad ékalakuak, mindig zöldek. —
Budán a szőlők gyepűiben. 7. Jul.-Aug.

Bige J. J. *fruticans. L.*

46. Rend. **Olajfafélék.** *Oleaceae. Lindl.*

1. LILA. *Syringa. L.*

1. Levelei tojaskerekűek, vagy szívesek épélűek; bugás vi-
rágzata szárhegyi. — A budai hegyeken, gyepükben
s kertekben mívelik. 7. Apr.-Maj. 5-10'. (*Indiai mo-
gyoró; borostyán; boroszlán; orgonafa; szelencze.*)

Orgona L. S. *vulgaris. L.*

2. Levelei láncsások, kihegyezettek, olykor szárnyason
hasogatottak. — Mívelik. 7. Maj.-Jun. 3-6'. (*Török
borostyán.*)

Persiai L. S. *persica. L.*

2. FAGYAL. *Ligistrum. L.*

Levelei hosszukás láncsások, kopaszok, épélűek; fejr
tölcséres virágai szárhegyi tömött bugát alkotnak
Gyepükben, erdőkben bőven. 7. Maj.-Jul. 5-8'.
(*Fagyalfa; madárhúr.*)

Vesszős F. L. *vulgare. L.*

3. KÖRISFA. *Fraxinus*. L.

1. Levellei 3-6 pár szárnyuak, levélkéi nyeletlenek, láncsás hosszúságok, kihegyezettek, fűrészesek virágai zürzavart lakiak, barnák. — Erdőkben, kertekben. 1/2. Magasfa. April.-Maj. (*Körisfa*; *sebfa*.)

Büdös K. *F. excelsior*. L.

2. Levellei leginkább 3 pár szárnyuak, levélkéi nyelesek, láncsások vagy körkörösök, kihegyezettek, fűrészesek; virágai tökélyesek vagy tökélytelenek, fejérek. — Hegyi erdőkben, bőven. 1/2. April.-Maj. Az előbbinél alacsonyabb fa.

Virágos K. *F. Ornus*. L.

47. Rend. **Apoczinfélék.** Apocynaceae. R. Br.

1. METÉNG. *Vinca*. L.

1. Levellei láncsás körkörösök, a felsők mindkét végökön kihegyezettek; csészéje metszetei kopaszok; szára henyélő s gyökerező. — Ligeti árnyasokban s kertekben. 1/2. April.-Maj. 1/2-1'. (*Bervéng*; *börvény*; *meténg*; *szászfű*; *loncz*; *erdei puszpáng*; *földi borostyán*.)

Börvén M. *V. minor*. L.

2. Alsó levellei tojásdadok, a felsők láncsások; csészéje metszetei szemszörösök; szára henyélő, de nem gyökerező. — Hegyi nyílt és száraz gyepeken, a homokdombokon is. 2/4. Apr.-Maj. 1/2-1'.

Szász M. *V. herbacea*. W. K.

48. Rend. **Krepinfélék.** Asclepiadeae. R. Br.

1. KREPIN. *Asclepias*. L.

Szára tengerzöld, vagy verhenyes színű; levellei tojásdadok vagy tojásdad-körkörösök, kopaszok, elől habosak; virágzata szárhegyi sok virágu ernyő; bokrétája tojásdad hosszukás, csuklyája alig 3 karélyu. — A pesti városligetben elvadulva. 2/4. Jul.-Aug.

Pamut K. *A. syriaca*. L.

2. CZINKA. *Cynanchum*. L.

Szára felálló; levelei ellenesek, szíves-tojásdadok, kihagyozottak; egyszerű ernyője kocsányjai kocsánycáinál háromszor hosszabbak; öt karélyu bokrétája fejtér. — Erdőkben. bokrokban. 24. Maj.-Aug. 1-2^{1/2}. (*Pecskegyökér*; *méregölőfű*; *eskulápfüve*.)

Méregölő Cz. C. *Vincetoxicum*. L.

49. Rend. **Tarnicsfélék.** *Gentianaceae*. Juss.

1. ELECZKE. *Limnanthemum*. Gmel.

Levelei fenúszók. szíves-kerekdedek; ernyői levélhónaljak. kocsánytalanok; sárga virága szemszörös. — A Duna és a Tisza mocsáiraiban bőven. 24. Maj.-Aug. (*Elecze*.)

Vizi E. L. *nymphoides*. L.

2. VIDRAFŰ. *Menyanthes*. L.

Hosszunyelű hármas tölevelei vannak, levélkéi visszás-tojásdadok; virágzata tömött fürt; fejtér szakállu virágai fejéres testszinűek. — A megye sík részén minden mocsárban. 24. Maj.-Jun. (*Vidrafű*; *keserű háromlevelű fű*.)

Háromlevelű V. M. *trifoliata*. L.

3. TARNICS. *Gentiana*. L.

1. Bokrétája torka kopasz. 2.

Bokrétája torka szakállas; levelei tojásdad lánecsások, hegyesek, az alsók visszás tojásdadok, nyelesek, a felsők nyeletlenek; bokrétája 5 metszetű, lilaszínű. csészéje 5 fogú. — Buda, Vörösvár, Szánthó ligeti és hegyi rétein. ☉. Jul.-Aug. 6-12".

Őszi T. G. *Amarella*. L.

2. Virágzata gyűrűs; gyertyatartóalakú bokrétája 4-metszetű, csaknem ékalakú; ellenes levelei vállai hártványok s hártványai egymással összenöttek. — Hegyi gyepeken Buda környékén. 24. Jun.-Aug. 6-18".

Keresztes T. G. *cruciata*. L.

Virágai szára hegyén vagy a levelei hónaljából magánosan nőttek. 3.

3. Virága szárhegyi: bokrétája 4-metszetű; metszetei hegyőkön fűrészesek, oldalaikon rojtosan prémesek: levelei szálas láncsások — Hegyi és erdei réteken. ☉. Jul.-Aug. 2-6".

Prémes T. *G. ciliata*. L.

Virágai oldaliak és szárhegyiek; bokrétája 5 metszetű, bokrétája csöve ékharangalaku; égszínkék bokrétája belső oldalán pettegetett öt zöld csík van; levelei szálas láncsások, alsó levelei aprók, pikkelyalakúak. — A megye síkságán, nedves réteken, a budai és sz. endrei hegyek patakjai mellékén. 4. Jul.-Aug. 1-2' (Kornisfű.)

Kornis T. *G. Pneumonanthe*. L.

4. KLÓRA. *Chlora*. L.

Ellenes háromszögű, tojásdad szárlevelei egész szélességükben összenőttek s a két levél közepén bújik által a szára; virága sárga. — A pesti városliget vizenyős túrfás rétein. ☉. Jul.-Aug. 3-8".

Általbúvó K. *C. perfoliata*. L.

5. FÖLDEPE. *Erythrea*. L.

1. Szára igen ágas; virágai levelei hónaljából nőttek, baraczk virágszínűek, mint a többi fajké is: levelei tojásdadok, többnyire 5 inuák. — Nedves, kivált homoki réteken, a Rákoson. ☉. Jun.-Aug. 3-12".

Csínos F. *E. pulchella*. Fries.

Szára egyszerű, virágzata sátorozó. 2.

2. Levelei hosszukás-tojásdadok, leginkább 5 inuák; sátorozó virágzata szárhegyi, egyenlő magas. — Mindenféle réteken. ☉. Jun.-Sept. 1 $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ '. (Földepe; kis *centauria*: százforintos fű; kis ezerjófű.)

Ezerjő F. *E. Centaureum*. Pers.

Levelei szálasok, vagy szálas hosszukások, többnyire 3-inuák; bugásan fejlődven ki, virágai lejjebb lejjebb

állókká lesznek. — A megye síkjain eső posványos helyeken nagy bőséggel. ☉. Jun.–Aug. 3–8".

Gyujtovány F. *E. linariaefolia*. Pers.

50. Rend. **Ajakasok.** Labiatae. Juss.

1. MENTA. *Mentha*. L.

1. Virágzata füzére hengeres; murvái szálas áralakuak; termését záró csészéje hasas, felül összehúzódott; levelei csaknem nyeletlenek, tojásdadok vagy láncásók, fogason fűrészeseek. — Patakok, vízmosások, partjain, nedves réteken. 24. Jun.–Oct. 1–3'. (*Bárzing*; *ló-, fejtér-, hegyes-, vadmenta*.) Bárzing M. *M. sylvestris*. L.

Virágzata nem füzéres. 2.

2. Gombos virágzata szára hegyén ül, mely alatt vagy épen semmi, vagy egy pár gyűrűs virágzata van: levelei nyelesek, tojásdadok, fűrészeseek; csészéje fogai háromszögűek, áralakuak. — Vizenyős és posványos réteken, patakok mellett bőven. 24. Aug.–Sept. $\frac{1}{2}$ –2'. (*Vízi, fekete menta*.) Vízi M. *M. aquatica*. L.

Virágzata gyűrűi levele hónaljaiban egymástól távol ülnek 3.

3. Bokrétája csöve tölcséres; levelei tojásdadok, vagy körkörösök, ritka fűrészfoguak, meglehetősen kopaszok, mint az egész növény. — Posványos és nedves réteken. 24. Jul.–Sept. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ '. Szelíd M. *M. sativa*. L.

Bokrétája harangalaku; csészéje fogai, háromszögűen láncásók, vagy tojásdadok; levelei nyelesek, tojásdadok, vagy körkörösök, fűrészeseek s szárával együtt érdeses szőrűek. — Az előbbivel ugyanazon helyeken. 24. Jul.–Sept. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ '. (*Tarlói menta*.)

Tarlói M. *M. arvensis*. L.

2. CSOMBOR. *Pulegium*. Mill.

Virága gyűrűi gömbalakuak, egymástól távolocska állók; csöves magtartó csészéje tetejét egy szörkör zárja be,

felső fogai hátrahajoltak; levelei nyelesek, körkörösök, tompák, alig fogasok. — Szántóföldeken. árkokban, nedves réteken bőven. 4. Jul.-Aug. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ '. (Csombor; poláj; köszvénymenta; patnok.)

Közönséges Cs. *P. vulgare*. Mill.

3. PESZÉRCZ. *Lycopus*. L.

1. Levelei nyelesek, tojásdad-hosszuk, nagy fűrészfoguak, vállaiknál pillenpátyosak; apró fehér virágaiban piros pontok vannak. Vízpartokon, árkokban, nedves bozótokban. 4. Jun.-Sept. 1–2 $\frac{1}{2}$ '. (*Vízi peszércze*.)

Vízi P. *L. europaeus*. L.

2. Alsó levelei körrajza széles tojásdad, a felsőké láncsás, mindnyája félbeszárnnyason behasogatott, szőrösödök. — Az elébbivel ugyanazon helyeken. 4. Jun.-Sept.

Magas P. *L. exaltatus*. L.

4. MURVAPIKK. *Origanum*. L.

1. Levelei hegyes tojásdadok, csaknem kopaszok; csészéje 5 fogu; bokrétája sötét piros, néha fehér. — Bokrokban, ligetekben vágásokon. 4. Jun.-Jul. 1–3'. (*Szurokfű; feketegyopár; varga majoránna; szűfű*.)

Szurokszagu M. *O. vulgare*. L.

2. Levelei tompa tojásdadok, nyelesek, mindkét lapjokon szürke molyhosak; murváit tömöttek, csészéi felezettek, fogatlanok; bokrétája verhenyes fehér. — Mivelik. ☉. Jul.-Aug. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Majoránna*.)

Majoránna M. *O. Majoranna*. L.

5. DÉMUTKA. *Thymus*. L.

1. Szára henyélő levelei láncsások, vagy kerekded körkörösök; piros színű bokrétája felső ajaka kicsípett, tojásdad, csaknem négyszögű. — Gyepeken mindenütt. 1. Cserjésedő. Jul.-Sept. (*Kakukfű; vad zsombor*.)

Kakuk D. *T. Serpyllum*. L.

Sokféle *válffajai* közül nevezetesebbek: a.) Minden része borzas, szára ellenes oldala kopaszocska: *T. lanuginosus*; b.) szára mindenik oldala egyenlően szőrös, levelei láncsás-hosszúkások, vagy szálasok: *T. angustifolius*; c.) nagyobb, mint az előbbi, levelei válla felől elszűkültek, néha szálasok és egészen szőrös: *T. pannonicus*. stb.

2. Szára és ágai felálló, ormói szőrösek; levelei tojásdad körkörös, vagy kerekdedek, símák, virágzata gyűrűsen fűzéses. — Magasabban fekvő erdei réteken, erdőszéleken, Sz. Endre, Visegrád és Vác felé. 24. Jul.–Oct. 12–1'. (Koch ezt is a *T. pannonicus* válfajjal azonosnak tartja.) **Hegyi D. *T. montanus*. W. K.**

6. KALAMINTA. *Calamintha*. L.

1. Virágzata hat virágu gyűrűkből áll, kocsányja egyszerű; termése csészéje tetején össze van húzódva s ráborult fogainál fogva be van záródva, világos lilaszínű. — Szántóföldeken, hegyi és homoki verőfényes helyeken. ☉. Jul.–Sept. 1/2–1'. **Mezei K. *C. Acinos. Clairv.***

2. Virágzata sátorozó gyűrűkből áll; kocsányjai villásak, 3–5 viráguak; levelei tompa tojásdadok, fűrészesek; virága piros; magva kerekded. — Hegyi erdők bozótjaiban Vác körül. 24. Jul.–Aug. 1–2'.

Orvosi K. *C. officinalis*. L.

7. PERESZLÉN. *Clinopodium*. L.

Szára felálló, gyapjas; levelei tojásdadok; gyűrűi sok viráguak, virága piros. — Hegyi és ligeti réteken. 24. Jul.–Oct. 1–2'. (*Pereszlén*; *szöszösfű*.)

Szöszös P. *C. vulgare*. L.

8. ZSÁLYA. *Salvia*. L.

1. Szára alsó része kórós; ágai s gyenge levelei szürke molyhosak; levelei láncsások, ránczosak, murvái lehul-

lók; csészéje metszetei egy kis tövisen végződnek; virága lilaszínű. Kertekben mivelik. 1j. Jun.-Jul. 1-2'.

Orvosi Zs. *S. officinalis*. L.

Szára egészen fűnemű. 2.

2. Virága barnán pontozott sárga; enyves csészéje ikrás gyapjas; levelei szíves dárdások, kihegyezettek, nagy fűrészfognak. — A pilisi hegyek árnyas helyein a patakok mellett sziklákon. 2j. Jun.-Sept. 1-3'.

Enyves Zs. *S. glutinosa*. L.

Virága kék, piros, lila vagy fehér színű. 3.

3. Bokrétája csövében szörkör van; gömbded gyűrűi sok viráguak; virága lilaszínű; szíves levelei csaknem háromszögűek, egyenetlenül csipkések alsó levelei nyele felső részén két füle van. — Gyepeken, útfeleken. 2j. Maj.-Aug. 1-2'. (*Lózsálya*.) **Ló Zs. *S. verticillata*. L.**

Bokrétája csövében nincs szörkör. 4.

4. Csészéje fogai hosszú tövis fulánkuak; murvái széles tojásdadok, hajszállhegyűek; ágas szárain sok virágyűrű van; tojásdad, csaknem szíves levelei öblösen csipkések, szárával együtt szöszös gyapjasok. — Mezőkön, útfeleken. ☺. Jun.-Aug. 1-3'.

Szereesen Zs. *S. Aethiopsis*. L.

Csészéje fogai nem tövisesek. 5.

5. Porodái bokrétájánál kétszerite hosszabbak; tölevelei tojásdadok, kétszeresen csipkések, karélyosak vagy csaknem szárnyason bevagdaltak, nyelesek, szárlevelei nyeletlenek, aprók; virága sárgás fehér. — Gyepeken bőven. 2j. Jun.-Aug. 2-3'. **Polyhos Zs. *S. austriaca*. L.**

Porodái bokrétájánál vagy kurtábbak, vagy valamivel hosszabbak. 6.

6. Szára alig leveles; tölevelei hosszú nyelűek, szíves-hosszudak, tompák, kétszeresen és durván csipkések, két párlevele kurtá nyelű, gyűrűi alatt álló piczi levelei nyeletlenek, mindnyája felül síma, alól gyapjas;

szára hegyén ülő virágzata gyűrűs-füzéres. — Kecskemét Csongrád felé eső száraz legelőin. 24. Maj.–Jun. 2–4'.
Konya Zs. *S. nutans*. W. K.

Szára meglehetősen leveles. 7.

7. Szára, murváí, csészéje és bokrétája enyves szőrös; felső ajaka sarlóalakú, sötét lilaszínű, ritkán fejt; csészéje felső ajaka kurtá, 3 fogú; levelei tojásdadok vagy hosszukások. — Réteken, legelőkön, hegyi erdőkben. 24. Maj.–Jul. 1–3'.
Mezei Zs. *S. pratensis*. L.

Szára levelei alsó lapjai és csészéje szürke, puha szőrösök; murváí pirosak, vagy lilaszínűek; felső levele vállai szívesek vagy tojásdadok, nyeletlenek. — Útfeléken, hegyi és homoki réteken. 24. Jun.–Aug. 1–1½'.
 (Kakastaréj; erdei-, mezei-, skarlátzsalja.)

Erdei Zs. *S. sylvestris* L.

9. CSIPKEPITY. *Nepeta*. L.

1. Levelei tojásdadok, hegyesek, alól szürke molyhosak, fűrészesek; magva síma és kopasz; virága fejt vagy verhenyes. — Bozótokban. útfeléken. 24. Jul.–Octob. 1–3'. (*Macskafű*; *nádra*; *mézelve*; *ménta*.)

Macska Cs. *N. cataria*. L.

2. Levelei hosszudakok, csipkésék, mindkét lapjokon kopaszok; magva görcsösen érdes, hegye szőrösödő, virága fejt vagy sötéten pontozott világos lila. — Verőfényes dombokon, hegyi réteken, bozótokban. 24. Jul.–Aug. 2–4'. (A lila virágú változatát hívják *N. pannonica*-nak *Jacq.*) (*Mezei méhfű*.) **Kopasz Cs. *N. nuda*. L.**

10. REPKÉNY. *Glechoma*. L.

1. Szára gyökerező, kopasz; levelei csipkésék, vesealakúak, a felsők csaknem szívesek; hónalji kocsányjai 1–5 virágúak, virága világos vagy sötét lilaszínű. — Minden nedveses réten, bozótokban. 24. Apr.–Jun. 3–10".

Két iksz R. *G. hederacea*. L.

Szára gyökerező borzas; levelei csipkésék, szívesek, nye-

lesek, szőrösek; hónalji kocsányjai 3 viráguak. — A megye hegyes vidékein a ligetekben. 24. April-Jun. $1\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*Földi borostyán; kerek nádrafű; replény; katonapetrezselyem.*) **Borzas R. G. hirsuta. W. K.**

11. POFÓKA. *Dracocephalum. L.*

Leveli szárnyason öt hasábuak, hasábjai szálások. tom-pák, ágain s virágjai alatt levő levelei három hasábuak; virága lilaszínű. — A Palota és Fóth felé eső homoki gyepeken. 24. Maj.-Jun. 3–18".

Sallangos P. D. austriacum. L.

12. VILLAHIM. *Prunella. L.*

1. Hosszabb porodái hegyén tövisalaku fog van. 2.

Porodái fogatlanok, a hosszabbakon azonban egy-egy kis púp van; csészéje felső ajaka széles-tojásdad és szálkás fogu; nagy virága lilaszínű. — Hegyi s ligeti nedves gyepeken. 24. Jun.-Aug. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '.

Nagyvirágu V. P. grandiflora. L.

2. Hosszabb porodái szálfoga egyenes; csészéje felső ajaka fogai kurták, csonkák, szálfakegyűek, alsó ajaka fogai tojásdad láncsások, alig szemszőrösek; virága lilaszínű, néha fehér. — Az előbbivel. 24. Jun.-Aug. (*Gyékfű; tűzfű; szilvalevelű fű; békavarfű; torokfű; toroköröme.*) **Torok V. P. vulgaris. L.**

Hosszabb porodái szálfoga előre hajolt; csészéje felső ajaka széles tojásdad, az alsó láncsás áralaku fésű fogasok szemszőrös; virága sárgás fehér. — Az előbbi-ekkel. 24. Jun.-Aug. **Fejér V. P. alba. Pall.**

13. CSUKÓKA. *Scutellaria. L.*

1. Virágai magánosak, levelei hónaljában ülnek. 2.

Virágzata fürtös, fürtjei szárhegyiek. 3.

2. Leveli nyelesek, szíves-hosszudad-láncsások, apró tom-pa csipkájűek; virágai féloldaliak; bokretája nyaka

tövén csaknem derék szöglet alatt meggyökönt. — Nedves szíkes réteken, patakok és mocsárok mellett. 4. Jun.–Aug. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*Csákókafű.*)

Vízmelléki Cs. *S. galericulata*. L.

Levelei kurtanyelűek szélyeltartók, vállaikon levő két foguknál fogva csaknem dárdaalakuak, épélűek; virágai egyoldaliak. — Az előbbivel bőven. 4. Jun.–Aug. $\frac{1}{2}$ – $1'$.

Nyíllevelű Cs. *S. hastifolia*. L.

3. Felálló szára magános, felül ikrás szőrű; levelei szíves-hosszudadok, nagy fűrészfoguak, szőrösödők; fürtje csaknem füzéres, féloldali; nyeles murvái a csészéjénél hosszabbak. — A budai erdőkben, különösen a Hárshegyen. 4. Maj.–Jun. 1–2'.

Borzas Cs. *S. Columnae*. All.

Felálló szára ágas. felső részén gyapjas; levelei nyelesek, szíves hosszudadok, nagy fűrészfoguak, kopaszok; fürtje csaknem füzéres, féloldali; nyeles murvái tojásdadok, szemszörösek, az alsók a csészéjével egyenlők. — A budai és kovácsi erdőkben nem igen gyakori. 4. Maj.–Jun. 1–3'. **Nyulánk Cs. *S. peregrina*. L.**

14. MOZSÁRVIRÁG. *Melittis*. L.

Levelei szíves tojásdadok, csipkések, szöröskék; virágai egyenkint, vagy 2–3-anként ülnek levele zugaiban; csészéje tág, harangalaku; nagy bokrétája fejr vagy piros. — Az erdők és bozótok árnyékaiban. 4. Maj.–Jun. 1– $1\frac{1}{2}'$. (*Dobronika; erdei méhfű.*)

Édes M. *M. melissophyllum*. L.

15. BIBETYŰ. *Sideritis*.

Levelei lánčasók, nyélbe keskenyedők, hegyök felé fűrészeseek, szőke szőrűek; csészéje bokrétájánál hosszabb, felső ajaka 3 metszetű; virága sötét piros. — Száraz dombokon bőven. ☉. Jun. $\frac{1}{2}$ – $1'$. (*Tisztesfü.*)

Tisztes B. *S. montana*. L.

16. PEMET. *Marrubium. L.*

1. Szára igen ágas, ágai széllyelterpeszkedők: levelei szürke molyhosak, alsó lapjain hálózatosan erezetek; az alsók tojásdadok, a felsők hosszukás-láncások, csipkések; virágzata gyűrűi 6 több viráguak, csaknem egyenlő magasak; csészéje; 2-10 fogu, csészéje fogai murváival együtt molyhosak. — Legelőkön, réteken, útfeléken bőven. 24. Jul.-Oct. $1\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$. (*Fejér pemeté c. pesztercze.*) **Fejér P. *M. peregrinum. L.***

Váljái: a.) Ha a levelei szélesebbek, mint a leírotté, molyha lazább, csészéje hegyei kopaszok, akkor: *M. latifolium*, v. *M. remotum*. b.) Ha a levelei keskenyebbek, hegyesebbek, ritka csipkejűek, csészéje fogai tömötten molyhosak, akkor: *M. angustifolium*, v. *M. creticum*. stb.

2. Szára fehér molyhos, tövön ágas, ágai felegyenesedők; tojásdad levelei nyélrefutók, egyenetlen csipkéjűek, ránczosak, molyhosak, alól hálózatosan horpadásosak; gyűrűi sokviráguak; csészéje 10 fogu, fogai molyhosak, közepétől lefelé kopaszok; csészéje hegyei horgason hátrahajoltak. — Telkeken, homoki réteken közönséges. 24. Jun.-Sept. 1-2'. **Orvosi P. *M. vulgare. L.***

17. BÉTONIKA. *Betonica. L.*

Levelei szívesek, tojásdad-hosszudadok, csipkésen fűrészesek; piros bokrétája kívülről tömötten puha szőrű. — Minden gyepen. 24. Jun.-Aug. 1-1 $\frac{1}{2}$. (*Bétónika: bakfű; sebű.*) **Orvosi B. *B. officinalis. L.***

18. HUNYÁSZ. *Stachys. L.*

1. Gyűrűi sokviráguak; murvai csészéjével egyenlők, vagy felényiek; szára tömött gyapjassága miatt bolyhos; levelei szíves tojásdadok, gyapjasan molyhosak, virága.

piros. — Útfeleken, szántóföldeken, hegyi és homoki gyepeken. ☉. Jun.–Aug. 1–3'. (*Mezei fejtér zsúlya.*)

Fejtér H. *S. germanica*. L.

Gyűrűi kevés viráguak; murvai igen aprók. 2.

2. Bokrétaja piros 3.

Bokrétaja halványsárga vagy sárgás fejtér. 4.

- 3.** Szára felálló durva szőrű, teteje felé ágas és ikrás szőrű; levelei nyelesek, tojásdad-szívesek s kihegyezettek, fűrészesek, érdes szőrűek; föld alatti hajtása vége egyenlő vastag. — Ligetekben, vágásokon. bozótokban. 4. Jun.–Sept. 1½–3'. (*Erdei holt csalán.*)

Erdei H. *S. sylvatica*. L.

Szára felálló, magános, kemény, vagy végén meggörbült szőrű; levelei szíves válluak, láncsások, hegyesek, csipkésen fűrészesek, szőrösödők, az alsók kurta nyelűek, a felsők félig szárölelők; földalatti hajtása vége ékalakúan vastag. — Nedves réteken, kiöntéseken, árkokban és szántóföldeken bőven. 4. Jul.–Sept. 1–2'.

Seppedék H. *S. palustris*. L.

- 4.** Szára felső részén puha szőrű; kopasz levelei nyelesek, az alsók körkörös hosszúdadok, a felsők láncsások; csészéje gyapjas. — Szántóföldeken, vetések közt. kivált a tarlón. ☉. Jun.–Sept. ½–1'.

Egy nyári H. *S. annua*. L.

Szára és levelei kurta szőrűek levelei hosszúdad-láncsások, a felsők tojásdad kihegyezettek; csészéje érdes szőrű, de fulánkos hegye kopasz. — Minden gyepon közönséges. 4. Jun.–Aug. 1–2'. (*Tisztesfű; tarlóvirág.*)

Tisztes H. *S. recta*. L.

19. FOGANÓTT. *Galeopsis*. L.

- 1.** Szára lefelé álló, lelapult puha szőrös s csikkei alatt nincs megvastagodva. 2.

Szára keményszőrű s csikkei alatt meg van vastagodva. 3.

- 2.** Levelei láncsások, vagy hosszukás láncsások, csaknem

épélűek; virága piros. — Szántóföldeken. vetések közt ☉. Jul.–Oct. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Kenderikefű*; *veres vajfű*.)

Veres F. G. *Ladanium. L.*

Válfajai: a.) Levelei láncások, hosszúdadok, egyenlő fűrészesek, csészéje zöldes, durvaszőrű: *G. latifolia*:
b) Levelei szálas láncások, ritka fűrészfogúak; csészéje szürke bolyhos: *G. angustifolia*.

Szára levelei tojásdadok, ága levelei tojásdad-láncások, virága fejr. — Ugarokon, vetések közt, bozótokban.

☉. Jul.–Sept. 1–2'. **Sárga F. G. *ochroleuca. Lam.***

3. Bokrétája nyaka csészéjével egyenlő vagy kurtább, alsó ajaka közép karélya csaknem négyszögű, csipkés; virága piros, vagy fejr, alsó ajaka tövén pirosan pontozott sárga folt van; levelei hossz-as-tojásdadok, kihegyezettek; szára kemény, durva szőrös. — Az előbbiekkal. ☉. Jul.–Aug. (*Tarka kenderfű*; *tarka vajfű*.)

Közönséges F. G. *Tetrahit. L.*

Bokrétája nyaka hosszabb, mint a csészéje. 4.

4. Szára keményszőrű; nagy bokrétája kénsárga, alsó ajaka tövön citromszínű, lilaszínű közép karélya fejr szegélyű, oldalmetszetei közepöktől fogva fejérek, levelei hosszúdad-tojásdadok, kihegyezettek. — A szigetek bozótaiban a ligetek vízmosásai mellett. ☉. Jun.–Sept. 1–3'.

Tarka F. G. *versicolor. Curt.*

Szára lefelé álló lelapult, cikkei alatt kemény szőrös; virága piros; levelei széles tojásdadok, kihegyezettek. — Az előbbiekkal. ☉. Jul.–Sept. $1\frac{1}{2}$ –3'.

Szőrösödő F. G. *pubescens. Bess.*

20. GYÖNGYHÍM. *Leonurus. L.*

Alsó levelei tenyeresen öt metszetűek, bemetszett fűrészesek, 3 karélyúak, felső levelei tövön ékalakúak, apró virágai halvány verhenyesek. — Romokon, árkok mellett, bozótokban. 24. Jul.–Sept. 2–4'. (*Sziverősítőfű*.)

Szúrós Gy. L. *cardiaca. L.*

21. KAJTÁR. *Chaiturus*. Host.

Levelei alsó lapjai fejr ikrások, alsó levelei kerekded-tojásdadok, ritka fűrészfoguak. felső láncsás levelein néhány fűrészfoga van; apró virágai világos rózsaszínűek. — Az előbbivel, házak körül. ☉. Jul.–Sept. 1–3'.
Pemet K. C. *Marrubiastrum*. Rehb.

22. TÁTKANAF. *Lamium*. L.

1. Bokrétája nyaka egyenes, virága piros: alsó levelei nyelések, kerekdedek vagy szíves tojásdadok, csíkosak, a felsők nyeletlenek, szárölelők. karélyosak: csészéje fogai virágzás előtt és után be vannak záródva. — Mivelt földeken. útfeleken. ☉. Febr.–Nov. 2–10". (*Bársony csalánka*.)
Szárölelő T. L. *amplexicaule*. L.

Bokrétája meggörbült, görbülése alatt el van szűkülve. 2.

2. Virága fejr, bokrétája görbülése felett csipkésen elszélesedik, e csipke alatt meg elszűkül s ebben belől egy ferdén álló szörkör van; levelei tojásdad-szívesek, kihegyezettek, egyenetlen fűrészesek. — A pilisi hegyek bozótaiban ritka. 24. Maj.–Jun. 1–2'. (*Fejr holt csalán; árva csalán*.)
Fejr T. L. *album*. L.

Virága piros. 3.

3. Levelei egyenetlen csipkés fűrészesek; bokrétája nyaka alig görbe. elszűkülésénél szörkör van benne. Kellemetlen szagu. — A legközönségesebb mindenütt. ☉. Febr.–Nov. 1/2–1'. (*Büdös holt csalán*.)

Piros T. L. *purpureum*. L.

Levelei egyenetlen fűrészesek, kihegyezett tojásdad-szívesek; bokrétája csöve keresztbe szűkült el s elszűkülése alatt belől keresztbeálló szörköre van; virága nagy, lilaszínű alsó ajakán piros foltok vannak. — Árnyas erdőkben és mindenütt. 24. Maj.–Aug. 1/2–1'.

Hódos T. L. *maculatum*. L.

23. MAMÓ. *Galeobdolon*. L.

Tövérről gyökerező ostorindákat hajt; levelei szíves-tojásdadok; virága sárga; nyaka veres, alsó ajakán két narancsfolt van. — Árnyas ligetekben. 24. Maj.–Jun. 1–1½'. (*Sárga holtcsalán; pettegetett levelű holtcsalán; macskamamó.*) **Vérestorkú M. G. hiteum.** *Huds.*

24. PESZTERCZE. *Ballota*. L.

Levelei szíves-tojásdadok; 5 fogu csészéje fogai tojásdadok. szákahegyűek. — Útfeleken, pallagokon. 24. Jun.–Aug. 2–3'. (*Büdös fekete pesztercze; fekete pemec; bujdosó csalán.*) **Fekete P. B. nigra.** *L.*

25. BUNDI. *Phlomis*. L.

Tőlevelei tojásdadok. tövön mélyen szívesek, csipkések, a gyűrűi alatt állók hosszukás láncsások; murvai áralkuak, kemény szőrűek. — Nedves réteken, árkok s töltések mellett, vetések közt. 24. Jun.–Jul. 2–4'.

Csiesókás B. P. tuberosa. *L.*

26. TARORJA. *Teucrium*. L.

1. Virágzata levelei hónaljaiban oldaltálló. 2.

Virágzata szárhegyi. 3.

2. Levelei kétszerszárnyason hasogattak. gyűrűi 5–6 viráguak. — Hegyi és homoki száraz gyepeseken. köves helyeken. ☉. Jun.–Jul. 1½–1'.

Tömjén T. T. Botrys. *L.*

Levelei nyeletlenek, láncsás-hosszúdadok, csipkésen fűreszesek, fejr gypjasok, az alsók vállban kerekék, a felsők alól elkeskenyedettek; gyűrűi 4 viráguak. — Vizenyős réteken. árkok és mocsárok mellett. 24. Jun.–Aug. 1–1½'. (*Vizi foghagyma; fodorka.*)

Hagymaszagú T. T. Scordium. *L.*

3. Gyűrűs virágzata fürtöt alkot, virágait környező levelei murvaalakuk; gyűrűi 6 viráguak; levelei ékalakuan-

tojásdadok; szára henyélő, felegyenesező, szőrösödő.
— Hegyi réteken, ligetek mellett. 4. Jun.-Sept. 2-8'.
(*Gamador*; *zsuzsánka*; *kis cserlevelű fű*; *sarlósfű*.)

Gamador T. T. *Chamaedrys*. L.

Gyűrűi szárhegyi gömböt alkotnak; levelei szálas lán-
csások, épélűek, kivált alól molyhosak; kórós szára
lecsepült. — Verőfényes hegyeken, homokokon és más
mezőkön. 4. Jun.-Aug. 3-6". **Hegyi T. T.** *montanum*. L.

27. KACSKANYAK. *Ajuga*. L.

1. Virágai levele hónaljaiban magánosak. 2.

Virágzata gyűrűs. 3.

2. Levelei három hasábúak, hasábjai szálasok; virága sár-
ga, erős kellemetlen szagú. — Szántóföldeken, vetések
közt. ☉. Jul.-Oct. 2-10". (*Kalincza*; *földi fenyő*; *kösz-
vényfű*.)

Kalincza K. A. *Chamaepithys*. Schreb.

Levelei tojásdad-hosszúdadok, csaknem épélűek, felálló.
néha henyélő szárával együtt gyapjason-borzasok; vi-
rága szennyes sárga, vagy szennyes fejr, erei pirosak.
— A pere-sz.-mártoni erdőben. 4. Jun.-Jul. 1-1½'.

Szennyes K. A. *Laxmanni*. Bth.

3. Töve gyökerező ostorindákat hajt; levelei kikanyar-
gatottak vagy alig csipkések; virága kék, néha test-
színű vagy fejr. — Nedves réteken, ligetekben. 4.
April.-Jun. ½-1'. (*Közép nádályfű*; *fiasfű*.)

Ostorindás K. A. *reptans*. L.

Töve ostorindátlan. 4.

4. Alsó murváí 3 karélyuak, a felsők gyűrűinél kurtábbak
vagy alig akkorák; levelei hosszudadok, tompák egye-
netlen fogasok, virága kék, néha halvány veres. —
Hegyi és homoki réteken. 4. Maj.-Jun. 3-9".

Halmi K. A. *genevensis*. L.

Felső murváí gyűrűinél kétszerte hosszabbak; kikanyar-
gatottan csipkések, alig színesek; borzas gyűrűi gu-
laalakulag szárborító; levelei hosszudadok, tompák,

csipkésen fogasok. — Erdei gyepeken. 4. Maj.-Jul.
 $\frac{1}{2}$ -1'. **Tornyos K. A. pyramidalis. L.**

51. Rend. **Gubóvirágfélék.** Globulariaceae. *D. C.*

1. GUBÓVIRÁG. *Globularia. L.*

Tőlevelei lapiczkások, hegyök kicsípett; szárlevelei lán-
 csások, nyeletlenek; virágzata szárhegyi gömb; virá-
 gai kékek. — Hegyi nyílt réteken. 4. Maj.-Jun. 6-12".
Apró G. G. vulgaris. L.

52. Rend. **Galambóczfélék.** Verbenaceae. *Juss.*

1. GALAMBÓCZ. *Verbena. L.*

1. Szára felálló; levelei ellenesek, 3 hasábuak, sallango-
 sak; virágzata fonalalaku hosszú füzér, virágai aprók,
 halvány pirosak. — Romokon, legelőkön, útfeleken
 stb. ☉. Jun.-Oct. 1-2 $\frac{1}{2}$ '. (*Szaporafű; galambfű; ga-*
lambócz.) **Szapura G. V. officinalis. L.**
2. Szára henyélő; levelei ellenesek, kétszershárnyasok, a
 felsők szárnyason hasogattak; virágzata kurt füzér;
 apró virágai kékellők. — Faluk körül, Szolnok vidé-
 kén. ☉. Jun.-Sept. $\frac{1}{2}$ -1'. **Henye G. V. supina. L.**

53. Rend. **Borágófélék.** Boraginaceae. *Desv. Juss.*

1. KUNKOR. *Heliotropium. L.*

Szára terepélyen ágas; levelei tojásdadok, épélűek, moly-
 hosan érdesek; füzére féloldali, megkunkorodik. —
 Szántóföldeken, árkokban, útfeleken. ☉. Jun.-Aug.
 $\frac{1}{2}$ -1'. **Europai K. H. europaeum. L.**

2. SZEPLÉN. *Cerinth. L.*

Szára felálló, felül ágas; levelei símák, tőlevelei nyélbe
 menő tojásdadok, szárlevelei tojásdad szíves száröle-
 lők; bokrétája 5 hasábu, hasábjá hegyes fogu. —

Szántóföldeken, gyepeken, kőrakások mellett. ☉. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*Párduczfű*; *szeplőlapu*; *viaszfű*.)

Kis Sz. C. *minor*. L.

3. KÍGYÓSZISZ. *Echium*. L.

1. Bibeszára hegye kétmetszetű. 2.

Bibeszára hegye ép; bokrétája csöve két annyi, mint csészéje; porodái bokrétájánál hosszabbak, bokrétája veres; füzére ép; levelei széles láncsások; az egész növény borzas. — Hegyi gyepeken, p. o. a Sashegyen. ☉. és 24. is. April–Maj. 1–3'.

Veres K. *E. rubrum*. Jacqu.

2. Füzére ép; bokrétája csöve kurtább, mint a csészéje; porodái lefelé hajlók, szélyeltartók s a bokréta karimájához támaszkodók, bokrétája kék; levelei láncsások; az egész növény borzas durva szőrű. — Útfeleken, gyepeken. ☉. Maj.–Jul. 1–3'. (*Tövises v. vadatracél*; *pirosító gyökér*; *terjőke*.)

Terjőke K. *E. vulgare*. L.

Füzére kéttagu, tömött, porodája fejez bokrétájánál kétszerite hosszabb; láncsás levelei és szára a másik kétőnél sokkal borzasabb. — Hegyi és homoki száraz réteken. ☉. Jun.–Aug. $1\frac{1}{2}$ –4'.

Olasz K. *E. italicum*. L.

4. APÁCZ. *Nonnea*. Med.

Szára csaknem egyszerű; levelei láncsások, lelapult szőrűek, virága körül álló levelei tojásdad-láncsások, bokrétája eresze akkora, mint a csöve. — Szárazabb, kivált homoki gyepeken. ☉. Maj.–Jun. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Lycopsis pulla*.)

Gyászoló A. *N. pulla*. D. C.

5. NADÁLYTŐ. *Symphytum*. L.

1. Gyökere orsóalaku, ágas; szára ágas, levelei szárrafutók, tőlevelei tojásdad-láncsások, nyélbe keskenyedők,

a felsők láncsások; virága veres vagy lilaszínű, ritkán sárgás fejr. — Nedves réteken. 24. Maj.–Jul. 1–2'.

Fekete N. *S. officinale*. L.

2. Gyökere hengerded. ferdén álló, husos görcsös, vége csonka; szára egyszerű; levelei szárrafutók, tőlevelei tojásdadok, a felsők körkörösök s ezeknél az alsók kisebbek s virágzás idejére elszáradnak; virága halvány sárga. — Hegyi ligetekben. 24. Maj.–Jun. 1–1½'.

Gumós N. *S. tuberosum*. L.

6. ATRACZÉL. *Anchusa*. L.

1. Csészéje 5 fogu, vagy 5 metszetű; bokrétája csészéjénél hosszabb. boltpikkelyei tojásdadok, selymesek, virága piros-lilaszínű; szára felálló, levelei láncsások. Csészéje 5 hasábu, bokrétája csészéjével egyenlő. 2.
2. Szára felálló, ágas; levelei tojásdadok vagy hosszukás láncsások; bört pikkelyei hosszudadok. hegyén ecset-szőrűek; virága égszínkék. Az egész növény durvaszőrös. — A vetések közt, árkok szélein Buda környékén. ☺, néha 24. Jun.–Aug. 2–4'.

Olasz A. *A. italica*. Retz.

Szára egyszerű, puhán érdeses szőrű; levelei hosszukások, mindkét végeiken elkeskenyedők, csaknem fogasoltak; fürtjei párosak; fejr boltpikkelyei tojásdadhosszudadok, szélén szemszőrösök, hegyén puposan behajlottak, kopaszok, virága kék. — A Naszál hegyén. ☺. Jun.–Jul. 2'.

Tompa A. *A. Barrelieri*. D. C.

7. NYAKÓ. *Lycopsis*. L.

Levelei láncsások, kikanyargatottan fogasok. kemény durvaszőrűek; bokrétája csöve közepén meggörbült; virága kék. — Vetések közt Gödöllő vidékén, bőven. ☺. Maj.–Jun. 6–18". (*Anchusa arvensis*. Link.)

Bibiresós Ny. *L. arvensis* L.

8. VÉRTŐ. *Oxosma*. L.

Szára igen ágas; levelei szálas láncsások, serteszőrűek, sertéi egy kopasz göbből nőnek ki; szálesái felényiek, mint kopasz portokai. — Száraz hegyi és homoki gyepeken. ☉. néha 24. Maj.–Jun. (*Pirosító gyökér; sárga atracél.*) Szúrós *V. C. echiioides*. L.

9. KÖMAG. *Lithospermum*. L.

1. Bokrétája elébb rózsa, azután kékszinű, torka szőrös, 5 ránczba van szedve; szára durvaszőrű 2–3 águ, nem virágzó szára terjedő; levelei láncsások, meg lehetős hegyesek; magva fehér, síma. — Ligetekben, vágásokon. 24. Maj.–Jun. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ '.

Változó *K. L. purpureo coeruleum*. L.

Bokrétája fehér vagy sárgás fehér. 2.

2. Szára felálló, igen ágas, levelei láncsások, hegyesek, érdesek; magva fehér, síma. — Ligetekben, útfeléken. 24. Maj.–Jul. $\frac{1}{2}$ –3'. (*Madárköles; gyöngyköles; napkása; tengeri kömagvu fű.*) Gyöngy *K. L. officinale* L.

Szára felálló, csak a tetején ágas; levelei láncsások, lelapult kurtaszőrűek; termés csészéje ritkán álló, terméseráncza barna. — Gyepeken, vetések közt. ☉. Maj.–Jul. 1–3'. Mezei *K. L. arvense*. L.

10. GÁLNA. *Pulmonaria*. L.

1. Nem virágzó töve külső levelei nyelesek, szívesek, levele nyele gatyás; virága elébb veres, azután lilaszinű. — Ligetekben, vágásokban. 24. Apr.–Maj. 1–2'. (*Tüdőfű: gálna.*) Pettegetett *G. P. officinalis* L.
2. Szára sertésszőrű, sertéi közt puha szőrök is vannak; töllevelei hosszunyelűek, körkörös láncsások, szárlevelei hosszudad-láncsások, a felsők félig szárölelők; virága elébb veres, azután kék. — Ligetekben, vágásokban. 24. April.–Maj. 3–18". Tüdő *G. P. angustifolia* L.

11. ALKANNA. *Alkanna*. Tausch.

Szára henyélő s felegyenesedő, alig ágas, borzas; tölevelei nyélbemenők, lapiczkás láncsások, a felsők láncsások, épélűek, virága szép kék. Gyökere barnapiros, a papírt és kezét sötétpirosra festi. — Homokon mindenütt. 4. April–Jun. $\frac{1}{2}$ –2'. (*Lithospermum tinctorium*. D. C.) (*Piros ökörnylev: pírósító fű; vad ökörnylev.*)

Festő A. A. *tinctoria* Tausch.

12. SÜNMAG. *Echinosperrum*. S.

Szára felül ágas; levelei láncsások, lelapult szőrűek s szemszűrősek; bokrétája csészéjénél hosszabb; magva oldalán két sor horgas tüske van. — Romokon, falakon, útfeleken. ☉. Jul.–Aug. 1–2'.

Bojtorján S. E. *Lappula*. L.

13. NEFELEJTS. *Myosotis*. L.

1. Csészéje lelapult szőrű, magva mégérésekor nyílt. 2.

Csészéje felálló, horgas szőrű, 5 metszetű. 3.

2. Tőgyökere dűlten áll, terjedő; szára négyszögű; szárlevelei hosszukás láncsások, meglehetően hegyesek; bibeszára akkora, mint a csészéje; bokrétája égszín kék; boltpikkelyei elébb sárgák, később verhenyes sárgák. — Posványok, árkok s mocsárookban. 4. Maj.–Jul. 10–15". (*Nefelejts.*) Mocsári N. M. *palustris*. With.

Tőgyökere függőleg áll; szára hengeres; szárlevelei szálas hosszudadok, tompák; bibeszára igen kurta, bokrétája olyan, mint az előbbié, de a metszetei kisebbek. — Terem az előbbivel együtt. ☉. Jun.–Jul.

Pázsitos N. M. *caespitosa*. Schult.

3. Termése kocsányja csészéjénél kurtább; bokrétája csöve még egyszer akkora, mint a csészéje; portokai boltpikkelyéig érnek; bokrétája színe kezdetben sárga, azután kékes, végre sötét kék; szárlevelei szálas

hosszudadok, tompák. — Nedveses gyepeken. ☉. Maj.–Jun. 2–12".

Változó N. M. *versicolor*. Pers,

Termése kocsányja csészéjével egyenlő, vagy annál alig hosszabb. 4.

4. Csészéje metszetei virágzás után felállva záródnak össze; bokrétája eresze vizirányos; szárlevelei hosszudad láncsások, hegyesecskék. — A budai sz.-endrei stb. erdők vizenyős helyein. ☉. Maj.–Jul. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ '.

Erdei N. M. *sylvatica*. Ehrh.

Csészéje metszetei virágzás után is nyitva maradnak. 5.

5. Termése csészéjének kocsányjai vizirányosan állanak; harangalaku bokrétája csöve be van záródva; szárlevelei hosszudadok, tompák. Az egész növény borzas. — Száraz gyepeken. ☉. Maj.–Jun. 1–12".

Borzas N. M. *hispida*. Schlect.

Termése kocsányjai csészéinél kétszerre, vagy még hosszabbak. 6.

6. Termése kocsányjai felálló, vagy egykissé oldalra kihajlók; termése csészéi be vannak záródva; bokrétája eresze homorú; szárlevelei hosszudad-láncsások; szára ágas s leveleivel együtt szőrös. — Budán ritka, a kepesi gödöllői erdőkben bőven. ☉. Jun.–Aug. 8–18".

Közép N. M. *intermedia*. Link.

Termése kocsányjai letüremlettek; apró bokrétája karélyai épek; kevés virágu fürtje tövén leveles; szárlevelei hosszudad láncsások, ritka szőrűek és szemszőrősek. — A pilisi és vácsi hegyek erdeiben. ☉. Maj.–Jun. 1–1 $\frac{1}{2}$ '.

Kevésvirágu N. M. *sparsiflora*. Mikan.

14. MAGISZÁK. *Asperugo*. L.

Szára ágas, henyélő, kurta visszás fulánkokkal rakott; hosszudad láncsás érdes levelei szemszőrősek; kurta kocsányu apró s pirosas kék virágai hónaljiak; ter-

mése csészéje nagyra megnő. — Útfeleken, árkok partjain mindenütt. ☉. Maj.–Jun. 1–3'.

Henye **M. A. procumbens. L.**

15. ÁRNŐ. *Cynoglossum. L.*

Szára felálló; levelei finom szürke molyhossága miatt puha tapintatuak; alsó levelei széles láncsások, nyélbe keskenyedők, szárlevelei szálas láncsások, mind épélűek; fürtjei murvátlanok; bokrétája eresze harangalaku. — Útfeleken, árokpartokon, szántóföldeken, vágásokon. ☉. Maj.–Jul. 1–3'. **Orvosi Á. C. officinale. L.**

16. KÖLDÖNCZ. *Omphalodes. Tourn.*

1. Tőlevelei szíves tojásdadok; szárlevelei tojásdad láncsások; virágot termő szára felálló, kopasz, felül szőrös; virágzata fürtös; terméketlen szára henyélő s terjedő. — A megye síkján a Baja felé eső erdőkben. 2. Kora tavasszal. 2–6". **Tavaszi K. O. verna. Mönch.**
2. Tőlevelei lapiczkások; szárlevelei tojásdad láncsások; az alsóbbak ellenesek; mindkét oldalukon érdesek; egy virágu kocsányjai hónaljiak; alig két águ szára henyélő. — Árnyas erdőkben, a budai Jánoshegy északi oldalán. ☉. Apr.–Maj. 6–9".

Nefejejs K. O. scorpioides. Lehm.

54. Rend. **Szulákfélék. Convolvulaceae. Vent.**

1. SZULÁK. *Convolvulus. L.*

1. Levelei szálas láncsások, hegyesek gyapjasok; szára ágas, lecsepült; csészéje gyapjas; tölcseres bokrétája világos, szőrös ránczai sötét rózsaszínűek. — Hegyi nyílt réteken Buda körül. 1/2. Jun.–Jul. 1/2–1'.

Rózsaszínű Sz. C. Cantabrica. L.

Levelei nyílalakuak: 2.

2. Nyílalaku levelei vállban hegyesek; kicsiny murvája

virágától távol áll; tölcséres bokrétája fejr vagy verhenyes. — Szántóföldeken, réteken, kertekben. 4. Maj.-Sept. (*Kis szulák; szulák; folyófü; iszapfü.*)

Kis Sz. *C. arvensis*. L.

Nyílalaku levelei vállban csonkák; szíves nagy murvái csészéjét befoglalják; tölcséres bokrétája nagy, fejr, — Gyepükön; bokrokon. 4. Jun.-Aug.

Nagy Sz. *C. sepium*. L.

2. FÜNYÜG. *Cuscuta*. L.

1. Bokrétája csöve kétannyi, mint a karimája, csövében levő pikkelyei oldalára lapulva felállók, egy terméjű; virágzata füzéres; termése majdnem borsónyi. — Bokrokon és fákön, kivált nyár- és fűzfákön élösködik; található a Sz. Gellérthegy és a Nádorkertje közt a Dunaparton. ☉. Jun.-Sept.

Egyterméjű F. *C. monogyna*. Vahl.

Bokrétája csöve akkora, mint a karimája. 2.

2. Bokrétája csövében levő pikkelyei oldalára lapulva felállók; bibéi fonalakuak; virágzata csomós; virágai verhenyesek. — Csalánon, kenderen s fűzekön élösködik. ☉. Jun.-Jul. (*Aranka; fecskefonál; görényfü; köszvényfü.*)

Fonál F. *C. europaea*. L.

Bokrétája csövet egymásfelé hajló pikkelyei bezárják; bibéi fonalalakuak; virágzata csomós; virágai verhenyesek. — A Démutkán, Rekettyén és a Lóherén stb. élödik. ☉. Jun.-Aug.

Kakuk F. *C. Epithymum*. L.

55. Rend. **Csucsórfélék.** Solanaceae. Barth.

1. FÁNZÁR. *Lycium*. L.

Szára gindár; levelei láncsások, nyélre keskenyedők; bokrétája karimája akkora, mint a csöve. — Gyepükben elvadulva, mivelik is. ♄. Jun.-Jul.

Pongyola F. *L. barbarum*. L.

2. CSUCSÓR. *Solanum*. L.

1. Levelei páratlan csontkattollos-szárnyasok; szára szegletes szőrös; földalatti tövein gumókat terem. Mivelik. ☉. Jun.—Jul. (*Földi alma; pityóka; krumpér; kolompér; csucsorka.*) **Burgonya Cs. *S. tuberosum*. L.**

Levelei nem szárnyasok. 2.

2. Szára cserjésedő, kapaszkodó, kopasz; alsó levelei szíves-tojásdadok, a felsők dárdások; virága sötét lilaszínű; termése veres bogyó. — Gyepükben, bokrokban, vize-nyős helyeken. ♄. Jun.—Aug. 3–4'. (*Veres v. vízi ebszöllő.*) **Keserédes Cs. *S. Dulcamara*. L.**

Szára fűnemű; levelei tojásdadok, csaknem kótaalakuak, öblösek fogasok, görbehegyű ritka szőrűek; virága fejr; termése fekete, néha sárgás v. verhenyes bogyó. Mérges. — Mivelt helyeken, kertekben ☉. Jul.—Sept. 1–1½'. (*Ebszöllő; szépszöllő.*) **Fekete Cs. *S. nigrum*. L.**

3. PÁPONA. *Physalis*. L.

Levelei rendszerint párosok, egymás mellett indulnak, hosszú nyelűek, tojásdadok, épélűek, vagy habosak; virágai hónaljiaak, piszkos-fejérek, pirosan ereztettek; skárlátpiros bogyóját felfuvódott veres csészéje zárja magába. — Árnyas erdőkben, gyepük és szőlőskertek mellett. ♄. Jun.—Jul. ½–1½'. (*Muharcz; zsidócseresznye; kőrontófű; vénusköldöke.*) **Piros P. P. *Alkekenyi*. L.**

4. NADRAGULYA. *Atropa*. L.

Szára ágas, párosan álló s egyenetlen nagyságu; levelei tojásdadok, nyélrefutók, épélűek, hegyesek; virága piszkos barna lilaszínű; fénylő bogyója sötét piros; söt fekete. Halálos méreg. — Árnyas erdőkben a budai hegyeken bőven. ♄. Jun.—Jul. 2–6'. (*Nadrágulya; nagyfű; farkas-cserezsnye; mérges cserezsnye.*)

Maszlagos N. A. *Belladonna*. L.

5. REDŐSZIROM. *Datura*. L.

Levelei nyelesek, tojásdadok, öblösen s egyenetlenül fogasok; virágai szára hegye villái közt magánosak; tokja tüskés. Mérges. — Telekes helyeken; trágya-dombokon. ☉. Jun.–Aug. 1–3'. (*Csodafa*; *maszlag*; *csattantó*.) **Maszlagos R. *D. Stramonium*. L.**

6. CSALMATOK. *Hyosciamus*. L.

Szára és levelei ragacsos bolyhuak; levelei tojásdadok, szárnyason hasogatott öblösek, az alsók nyelesek, a felsők szárölelők, virágai csaknem kocsánytalanok; bokrétája violaszín erezetű piszkos halványsárga. Igen mérges. — Telekes helyeken, réteken, vágásokon. ☉. vagy ☉. Jun.–Aug. 1–3'. (*Beléndfű*; *beléndek*; *bolondító fű*; *disznóbab*.) **Bolondító Cs. *H. niger*. L.**

7. DOHÁNY. *Nicotiana*. L.

1. Levelei tojásdadok, épélűek, nyelesek; csészéje metszetei kerekdedek; tompák, bokrétája gyertyatartóalakú, sárgás zöld. Mivelik, most már telekes helyeken s faluk körül vadon is nő. ☉. Jul.–Aug.

Kapa D. *N. rustica*. L.

2. Levelei hosszudad-láncsások, kihegyezettek, nyeletlenek, az alsók szárrafutók; bokrétája torka felfuvódott hasas, piros. — Mivelik, vadon ritka. — ☉. Jul.–Aug.

Közönséges D. *N. Tabacum*. L.

56. Rend. **Tákajakfélék.** *Scrophularineae*. R. Br.

1. FARKKÓRÓ. *Verbascum*. L.

1. Virágzata 4- vagy sokvirágú csomókból álló füzérnek látszik. 2.

Virágzata fürtös. 9.

2. Levelei egészen vagy félig szárrafutók. 3.

Levelei nem futnak a szárára. 5.

3. Levelei félig szárrafutók, csipkések, sárgás molyhosak, körkörösök, vagy hosszudad-láncásak, a felsők tojásdad kerek, kihegyezettek; hosszabbik két szálcája kopasz, vagy a végén alig szőrös, másfélszer, vagy kétszer hosszabb, mint a féloldalára futó portoka. — Erdőkben, szántóföldeken, útfeléken. ☺. Jun.-Aug. 2-5'.
Szöszevő F. V. *phlomoides*. L.

Levelei oly módon futnak a szárára, hogy levél levelet ér. 4.

4. Bokrétája tölcéses; porodái fehér gyapjasok, két hosszabbik kopasz szálcája a féloldalára lefutó portokánál négyszer hosszabb. — Telekes helyeken, ugarokon, útfeléken. — ☺. Jul.-Aug. 2-5'. (*V. Thapsus*. L.)
 (Ökörfarkkóró; királygyertya; gyapjufű.)

Ökör F. V. *Schraderi*. Meyer.

Bokrétája kerékalaku; szálcái fehér gyapjasok, a két hosszabbik kopasz szálcája, másfélszer vagy kétszer akkora, mint a reájok féloldalon hosszan lefutó portokuk. — ☺. Az előbbivel. Jul.-Aug. 2-3'.

Keskenylevelű F. V. *thapsiforme*. Schrad.

5. Szálcáin levő gyapja fehér. 6.

Szálcáin levő gyapja piros. 7.

6. Levelei ép- és habos-élűek, molyhosak, molyha állandó, az alsók hosszuk, hegyesek és nyélbe keskenyedők, szárlevelei szívesek, fülesek s nyeletlenek. — A megye hegyi vidékein, p. o. Sz.-Endre körül, pallagokon és patakok mellett. ☺. Jun.-Aug. 2-5'.

Ékes F. V. *speciosum*. Schrad.

Levelei csipkések, felső lapjaik csaknem kopaszok, az alsók porosan molyhosak, felső leveleik nyeletlenek, tojásdadok, kihegyezettek; ágai fel- s kissé széllyel-állók, tornyosan bugások, éles ormójuak; virága sárga, néha fehér. — Telekes helyeken, szántóföldek s utak mellett, erdőkben ritka. ☺. Jun.-Aug. 2-4'.

Fedelékes F. V. *Lychnitis*. L.

7. Virága rozsdaszínű; kocsányai csészéinél sokkal hosszabbak; levelei csipkések, alsó lapjaikon molyhosak, alsó levelei nyelesek, hosszuk, a felsők hosszas-tojásdadok, hegyesek, nyeletlenek, szívesen szárölelők. — A pesti és váci homoki mezőkön, réteken. ☉. Maj.-Jul. 1-3'. **Füstfogta F. V. rubiginosum. W. K.**

Virága sárga. 8.

8. Szára felső része élesen ormós, pirosas fekete; alsó szárlevelei vállban szívesek, hosszunyelűek, a felsők tojásdad-hosszuk, alól mind molyhosodók, csomókból álló fürtje megnyult. — Mindenféle gyepeken. ☉. Jun.-Jul. 1-3'. **Fekete F. V. nigrum. L.**

Szára felső része és bugásan álló ágai hengerdedek, pirosas feketék; alsó levelei tojásdad-hosszudadok, nyélbe keskenyedők, vagy alig szívesek, a középsők kurtanyelesek, a felsők nyeletlenek. — A budai ligetek és a síkság gyepein. ☉. Jun.-Aug. 2-3'. (*V. austriacum. Schrad.*) **Karesú V. V. orientale. M. B.**

9. Levelei alsó lapjaikon molyhosak, tőlevelei nyelesek, tojásdadok, vagy hosszukások, csipkések, közép és felső levelei tőleveleinél sokkal kisebbek, nyeletlenek, apró csipkélűek; kocsányjai murvájánál sokkal hosszabbak; virága sötét lilaszínű. — Réteken, kivált nedves helyeken. ☉. Jun.-Aug. 1-2'. (*Kékmelyfű; kékvirágú ökörfarkkóró.*) **Violaszín F. V. phoeniceum. L.**

Levelei kopaszok, az alsók visszás-tojásdadon hosszuk, vállban elkeskenyedettek, öblösek, a felsők hosszuk, hegyesek, kétszeres csipkések; kocsányjai murvájánál másfélszer vagy kétszer hosszabbak. — Réteken és legelőkön mindenütt. ☉. Jun.-Jul. 1-3'. (*Molyfű; penészfű.*) **Molyüző F. V. Blattaria. L.**

2. GYUJTOVÁNY. *Linaria. Tourn.*

1. Szára lecsepült, fonalalaku. 2.

Szára felálló. 3.

2. Levelei tojásdad-dárdások, a legalsók tojásdadok; sarkantyúja egyenes, virága fejéres, felső ajaka belől lila, alsó ajaka sárgaszínű. — Homoki réteken, szántóföldeken, a vetések közt. ☉. Jul.-Sept. 2-18".

Cseplesz Gy. *L. Elatine. Mill.*

Levelei kerekded-tojásdadok, épélűek; sarkantyúja ív alakuan görbe, virága fejéres sárga színű, felső ajaka pirosas. — Az előbbivel. ☉. Jul.-Aug.

Kétszínű Gy. *L. spuria. Mill.*

3. Virágai levelei hónaljaiból magánosan nőnek; kocsányja csészéiénél háromszorta hosszabb; virága világos lilaszínű, ajakai sárgák, levelei tompa láncsások. Az egész növény ikrás szőrös. — Réteken, szántóföldeken, a vetések közt. ☉. Jun.-Sept. $\frac{1}{2}$ -1'.

Apró Gy. *L. minor. Desf.*

Virágzata szárhegyi fürtös vagy füzéres. 4.

4. Alsó levelei négyenként gyűrűsen állanak, a felebb esők váltogatók szálasok, mindkét végökön kihegyesedők; csészéi kocsányjaival együtt ikrás szőrösök; magvai szárnyasok, símák. — Száraz réteken és szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.-Sept. $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ '.

Ugari Gy. *L. arvensis. Desf.*

Levelei váltogatók vagy ziláltak. 5.

5. Főkocsányja kocsánykáival együtt ikrás szőrös; fürtje tömött, söt fedelékes; virága sárga, magva szárnyas, közepén görcsösen érdes; levelei láncsás szálasok, hegyesek, tömött zilált állásuak. — Mindenütt. 4. Jun.-Sept. 1-2 $\frac{1}{2}$ '. (*Lenlevelű fű; gyujtovány; pintyő.*)

Közönséges Gy. *L. vulgaris. Mill.*

Főkocsányja és kocsánykáik kopaszok. 6.

6. Levelei szálasok, vagy szálas láncsások, hegyesek, 3 inuak; fürtjei bugásak; hosszú sarkantyúi majdnem egyenesek. — Száraz homoki réteken; p. o. Pest körül. 4. Jul.-Sept. 1-2'. *Lenlevelű Gy. L. italica. Trevir.*

Levelei láncsások, kihegyezettek, nyeletlenek; fürtjei vesszősek, girbe-gurbák, bugásak; áralaku sarkantyúi egyenesek. — Hegyi és homoki réteken, útfeleken stb. 4. Jun.–Sept. 1–4'.

Fakó Gy. *L. genistifolia*. Mill.

3. PINTYŐ. *Antirrhinum*. L.

Levelei ellenesek, vagy változatók, láncsások, kopaszok; virágzata fürtös; csészéje metszetei tojásdadok, tom-pák, bokrétájánál sokkal kurtábbak. — Szántóföldeken, vetések közt. Mérges. ☉. Jul.–Aug. 3–12".

Gunyás P. A. *Orontium*. L.

4. TÁKAJAK. *Scrophularia*. L.

1. Virágai hónaljiak; kocsányja 1–2 vagy sokvirágú, s ez esetben sátorozó; csészéje metszetei hosszukások, prémetlenek, meglehetősen hegyesek, hegyeik hátragörbültek; kétszer csipkés és szíves levelei szárával együtt gypjasok. — Erdőkben bozótokban, a pilisi és visegrádi hegyeken. ☺. Maj.–Jul. 1–3'.

Tavaszi T. *S. vernalis*. L.

Virágai szárhegyi fürtösek. 2.

2. Levelei tojásdad-hosszudadok, vagy tojásdad-szívesek, kopaszok, kétszer fűrészeseek, a levél válla felett eső fogai hosszabbak s hegyesebbek, mint a levél hegye felé esők; szára élesen négyszögű; csészéje metszetei tojásdadok s hártáival keskenyen szegélyezettek. — Nedves helyeken. ligetes és árnyas réteken. 4. Jun.–Aug. 2–4'. (*Fekete cseresznye; fekete bodza; torokgyékfű; varju mogyoró.*)

Bodza T. *S. nodosa*. L.

Levelei szíves-hosszudadok, vagy tojásdad-szívesek, fűrészeseek, az alsó fűrészfogai a felsőknél apróbbak; szára és kocsányjai szélesen gatyásak; csészéje metszetei hártáival szélesen szegélyezettek. — Mocsárookban és fűzesekben. 4. Jun.–Aug. 2–4'.

Vízi T. *S. Ehrhartii*. A. Stev.

5. CSIKORKA. *Gratiola*. L.

Nyeletlen és láncsás levelei ellenesek, apró fűrészfogukak; kocsányjai hónaljiak s egy viráguk. — Nedves réteken és mocsároknakban. Mérges. 4. Jun.–Sept. 1/2–1'.
(*Csikorgófű*; *innyujtófű*.) **Réti Cs. *G. officinalis*. L.**

6. ISZAPROJT. *Limosella*. L.

Tőgyökere fonalakú, ostorindás; lapiczkás tölevelei hosszú nyelűek; tőkocsányja egy virágú; apró virága fejéres-testszínű. — Kiöntésekben, s az áradás visszahúzódása után a félig kiszáradt fenekekben. ☉.
Jun.–Sept. 1–2". **Seppendékes I. *L. aquatica*. L.**

7. GYŰSZŰVIRÁG. *Digitalis*. L.

1. Felálló szára enyvesen gyapjas; tölevelei nyélbe keskenyedők, tojásdad-hosszudadók; szárlevelei félig szárölelők, alól szőrösödők; hónalji virágai magánosak; bokrétája kívül szőrösödő, piszkos sárga, belső része barnán tarkázott. — Hegyi és ligeti gyepeken. 4. Jun.–Aug. 1–3'. (*D. ochroleuca*. *Jacqu.*)

Nagyvirágú Gy. *D. grandiflora*. Lam.

2. Felálló szára teteje felé gyapjas; nyeletlen levelei láncsások, kopaszok, vállban szemszőrösök; fűrtös virágzata szárhegyi, tömött, gyapjas; bokrétája külső része rozsdaszínű erezetes, enyveskés gyapjas, belől fényes. — Pomáz és Békás-Megyer környékén bokrokban s a szömlők gyepei mellett. 4. Jun.–Jul. 1–3'. (*D. lanata* *Ehrh.*)

Gyapjas Gy. *D. fuscescens*. W. K.

8. SZIGORÁLL. *Veronica*. L.

1. Virágzata fűrtös. 2.

Virága magános hónalji; termése kocsányja lefelé görbült. 18.

2. Fűrtje hónalji. 3.

Fűrtje szárhegyi. 11.

3. Öthasábu csészéje hasábjai egyenlők. 4.

Öthasábu csészéje hasábjai közt a hátulsó kisebb. 9.

4. Levelei kopaszok. 5.

Levelei szőrösek. 7.

5. Lapított s keresztbe széles tokja teteje kicsípett; nyeletlen s hegyes levelei szálas láncsások s hegyök felé alig fogasok; fejéres virágaiban verhenyes vagy kék csíkok vannak. — Vizenyős helyeken, mocsárok mellett. 4. Jun.–Sept. $\frac{1}{2}$ –1'

Hajfürtös Sz. V. *scutellata*. L.

Lapított kerekded tokja alig kicsípett. 6.

6. Nyeletlen levelei láncsások, vagy tojásdadok, hegyesek. alig fűrészesek; virága sötétkéssel erezett világos kékszínű. — Vizenyős helyeken. 4. Maj.–Aug. 1–2'.
(*Vizi pólé.*)

Pólé Sz. V. *Anagallis*. L.

Kurta nyelvű, körkörös vagy hosszukás levelei tompák, csipkésen fűrészesek; lapított tokja kissé duzadt; virága kék. — Források, patakok és mocsárokbán. 4. Maj.–Aug. 1–2'. (*Deréce; vizi pólé; vizi saláta; téli saláta.*)

Deréce Sz. V. *Beccabunga*. L.

7. Szára két sor szőrű; tojásdad levelei csaknem nyeletlenek csipkésen; visszás-tojásdad tokja háromszögű; élénk kétszínű virágai sötétkéssel ereztettek. — Réteken és legelőkön mindenütt. 4. Apr.–Jul. $\frac{1}{2}$ –1'.
(*Fattyú verónika.*)

Cser Sz. V. *Chamaedrys*. L.

Szára köröskörül szőrös. 8.

8. Hosszu nyelvű levelei tojásdadok, csipkésen fűrészesek; lapos és kopasz tokja igen széles, tövén hegyén ki van csípve, szemszőrös; fejéres kék virága sötét csíkozott. — Hegyi réteken és ligetekben, Pilis-Csaba, Sz.-Kereszt és Visegrád felé. 4. Maj.–Jun. 6–8".

Hegyi Sz. V. *montana*. L.

Kurta nyelvű levelei visszás-tojásdad körkörösök, vagy hosszukások, fűrészesek; szára érdeses szőrű, tövön; gyökerező; fürtje tömött, sok virágú; felfelé álló ter-

mése kocsányja háromszögű, visszás-szíves, tompán kicsípett tokjánál kurtább. — Hegyi réteken, hegyoldalokon bőven. 4. Jun.-Aug.

Orvosi Sz. *V. officinalis*. L.

9. Terméketlen szárai henyélők, a virágzók felegyenese-dők; kurta nyelű levelei szálas láncsások, csipkésen fűrészesek; visszás-tojásdad tokja alig kicsípett; virága világoskék. — Száraz réteken. 4. Maj.-Jul. 3-12'.

Lecsepült Sz. *V. prostrata*. L.

Mindenik szára felálló, vagy ívalakulag meghajolt tövéről felegyenese-dő; visszás-tojásdad tokja hegyesen kicsípett. 10.

10. Alig nyeles és láncsás levelei csipkések vagy szárnyason hasogatott fogasok; virága szép kék. — Homoki mezőkön, ritka. 4. Maj.-Jul. 1/2-1'.

Sallangos Sz. *V. austriaca*. L.

Válfajai: a) levelei láncsások, vagy láncsás szálasok, ritka csipkés-fűrészes foguak: *dentata*; b) levelei láncsások, vagy láncsás szálasok, szárnyason hasogatott fűrészesek: *pinnatifida*.

Nyeletlen levelei tojásdadok vagy hosszukások, vállban alig szívesek, mélyen fűrészesek; virága kék. — Hegyi réteken, vágásokon, gyepükben. 4. Maj.-Jul. 1/2-2'.

Széleslevelű Sz. *V. latifolia*. L.

Válfajai: a.) Szíves vállu levelei szárölelők: *V. latifolia major*. Schrad.; b.) tojásdad levelei leginkább hosszukások: *V. latifolia minor*. Schrad.; A. *V. Teucrium*. L. vagy ezzel, vagy a *V. austriaca*-val azonos.

11. Szárhegyi fürtje magános, vagy ez alatt még számos oldali fürtje van; bokrétája csöve hengeres. 12.

Fürtjei, vagy a szára vagy ágai hegyén állanak; bokrétája csöve igen kurta; szárlevelei lassankint átmennek murvába. 14.

- 12.** Murváí kocsánykájával vagy egyenlők, vagy kurtábbak, szálas láncások; levelei egyszeresen vagy kétszer fűrészelték. — Magasan fekvő réteken, vágásokon, Budán a Farkasvölgyön. 24. Jun.—Aug. 1–2'. (*V. foliosa*. W. K.) **Fattyu Sz. *V. spuria*. L.**

Murvái kocsánykáinál hosszabbak; hosszú fürtjei igen tömöttek. **13.**

- 13.** Kihegyezett láncás levelei egész a hegyökig élesen kétszer fűrészeselek; murváí szálas áralakuak. — A szigeti vizenyős réteken, a Zagyva és a Tisza mellett eső mocsárookban. 24. Jun.—Aug. 1½–2'.

Hosszulevelű Sz. *V. longifolia*. L.

Tojásdad-láncás, alsó levelei tompák, a felsők hegyesek, csipkésen fűrészeselek, a hegyök felé épélűek; fürtje igen tömött, csaknem füzér. — Minden száraz réten. 24. Maj.—Aug. ½–2'. (*Kék macskafark*.)

Macskafarku Sz. *V. Spicata*. L.

Egyébféle válfajai közt terem nálunk a szőrösödő alól csaknem kopasz levelű s keskeny metszetű bokréta: *V. cristata*. Berrh. avagy *V. Orchidea*. Cranz.

- 14.** Paizsalaku magvai laposak. **15.**

Medenczealaku magvai homorúak. **17.**

- 15.** Gyökere évelő; tojásdad vagy hosszukás levelei alig csipkésék, az alsók apróbbak, kerekdedek, a felsők láncások, épélűek; lapított tokja keresztbe szélesebb s tompán kicsípett; fejéres virága kékes csíku. — Erdőkben és nedves réteken. 24. Maj.—Sept. 3–15".

Kakuk Sz. *V. serpyllifolia*. L.

Gyökere egy nyári s vékony. **16.**

- 16.** Levelei szíves-tojásdadok, csipkésék, a felsők láncások s épélűek; tokja lapított, visszás-tojásdad, két karélyu s szemszörös; virága kék. — Réteken, legelőkön. mivel téreken. ☹. Mart.—Jun. 4–12".

Ugar Sz. *V. arvensis*. L.

Alsó levelei tojásdadok s épek, a felsők szárnyason hasogattak, a legfelsők láncások; tokja lapított visszás-

szíves és szemszőrös; igen apró virága kék. — Minden gyepen. ☉. Apr.–Maj. 1–4'.

Tavaszi Sz. *V. verna*. L.

17. Alsó levelei tojásdadok, a középsők 3–5 ujjúak, a legfelsők láncsások; szára és ágai sokvirágu, ritkás fűtűek, virága kék. — Minden gyepen, kivált a homokon. ☉. Mart.–Maj. 2–6".

Ujjas Sz. *V. triphyllus*. L.

Alsó és közép levelei szíves-tojásdadok, csipkések tom-pák, a felsők láncsások; virága sötét kék. — Homoki gyepeken. ☉. Apr.–Maj. 2–5".

Kora Sz. *V. praecox*. L.

18. Levelei tojásdadok, csaknem szívesek, fűrészesen csipkések; tokja zilált ikrás szőrű; virága téjszinű, felső karélya kék vagy verhenyes. — Szántóföldeken és legelőken mindenütt. ☉. Mart.–Jun. 2–6".

Mezei Sz. *V. agrestis*. L.

Levelei szíves-kerekdedek, csipkések, csaknem 5 karélyuak; tokja gömbded 4 karélyu; csészéje metszetei szívesek, elvirágzás után felállók. — Gyepeken és mivelt téreken. ☉. Mart.–Jul. 6–12".

Pallagi Sz. *V. hederacolia*. L.

9. SZÁLKACSEK. *Euphrasia*. L.

1. Kurtább porodái tokjain egy hosszú száлка van, hosszabb porodái tokjai kurtább szálkájúak; nyeletlen levelei tojásdadok, többnyire 5 foguak; bokrétája felső ajaka két karélyu, karélyai széllyel-állók, 2–3 foguak, alsó ajaka 3 metszetű, metszetei mélyen kicsípittek, virága fejéres vagy kékellő, alsó ajaka sárga foltos, a felső lila csíku. — Száraz és nedves gyepeken, ligetekben. ☉. Jun.–Sept. 3–12". (*Efrázsia*; *szemfű*; *szemvidítő fű*.) **Szemvidítő Sz. *E. officinalis*.**

Válfaíjai: a) Ikrás ritka szőrű, pálhái száлкаhegyűek, nagy virágu: *pratensis*; — b) ikrátlan lelapult göndörszőrű, levele fogai hajszálhegyűek: *nemorosa*.

Portokai egyenlő szálkájuk. 2.

2. Bokrétája testszinű, néha fejér, erősen szőrösödő; felső ajaka lapított, csonka; portokai hegyeit gyapjai egybekötik; széles vállal kezdődő levelei elkeskenyednek, szálas láncsások, ritka fűrészfoguak. — Homoki s hegyi réteken gyakori, a nedves helyeket szereti. ☉. Jul.—Sept. 6–12". **Fogáncs Sz. *E. Odontites. L.***

Bokrétája sötét sárga, szakálas, szemszörös; porodái bokrétájánál hosszabbak, portokai kopaszok, szabados; felső ajaka lapított, csonka; levelei szálas láncsások, hegyesek, épélűek vagy ritka fűrészfoguak. — Az előbbivel. ☉. Jul.—Sept. 6–12".

Sárga Sz. *E. lutea. L.*

10. LAPÓR. *Rhinanthus. L.*

1. Murvái egyenlő színűek, a felsők bevagdaltan fűrészesek, fogai hegyesek; egyenes csövű bokrétája felső ajakán tojásdad-kurta fogai vannak; virága színe sötét-sárga: levelei hosszudad-láncsások; szára kopasz és foltnélküli. — Nedves réteken. ☉. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ –1'.

(*Kakasczimer.*)

Taréjos L. *R. minor. Ehrh.*

2. Murvái különféle színűek, halványok, a felsők bevagdalt fűrészesek, fogai áralakuak, hajszállhegyűek; bokrétája ajaka egyenesen előre nyuló, csöve kissé görbe; csészéje kopasz vagy kissé szőrösödő; magva szárnyai szélesebbek mint magvának fele része; levelei hosszudad-láncsások; szára kopasz vagy szőrösödő. — Nedves réteken. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ (*Csengőkóró; kakastaréj.*)

Csörgő L. *R. major. Ehrh.*

11. KAJMACSÓR. *Pedicularis. L.*

Szára felálló, tövétől kezdve ágas; levelei szárnyasok, bordái hosszukások, csaknem szárnyason hasogatottak, sallangjai csipkések; csészéje két ajaku, bokrétája felső ajaka csaknem sarlóalakú, kurta csövű, rózsaszinű.

— Minden mocsárban. 24, vagy ☉. Jun.–Aug. 6–18".
(*Kakastaréj.*) **Posvány K. P. palustris. L.**

12. FINTOR. *Melampyrum. L.*

1. Füzére négyszögű vagy kupalaku, tömött; levelei láncsások. 2.

Füzére féloldali, laza; csésze fogai láncsás áralakuak. 4.

2. Füzére élesen négyszögű, tömött fedelékes; murváí széles szívesek, kihegyezettek, fésűalakulag fűrészeselek, hátrahajoltak: csészéje kétsoros szűrű. — Homoki kövér réteken vetések közt, vágásokon. ☉. Jun.–Sept. 6–16".

Taréjos F. M. cristatum. L.

Füzére kupalaku, tömött; murváí tojásdadok v. tojásdad láncsások. kihegyezettek, szárnyason fogasoltak, fogai ár- vagy sertealakuak. 3.

3. Csészéje szőrösödő, fogai láncsás-sertealakuak; murváí a töve felé fekete pontozottak, laposak, felfelé szélylyelállók. — Réteken, szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.–Aug. 1½–1'. (*Csormolya.*)

Csormolya F. M. arvense. L.

Csészéje érdes szűrű vagy gyapjason bolyhos, fogai láncsás áralakuak, nem pontozottak, tövön válusok, hegyők kissé behajlik. — Szántóföldeken, vetések közt bőven. ☉. Jun.–Aug. 1½–1'. (*Csermelye; fekete buza; róka farkfű.*)

Csermely F. M. barbatum. L.

4. Murváí szíves láncsások, fogasok, virágzás idején kékek, azután meghagyják magukat; csészéje érdes szűrű, felényi, mint a virága; bokrétája ajakai sárgák, csöve rozsdaszínű; levelei szíves tojásdadok, egészen láncsásba menők. — Ligetekben, bozótokban vágásokon. ☉. Jun.–Aug. 6–18". (*Gyertyánalljafű; kék üstökűfű.*)

Kék üstökű F. M. nemorosum. L.

Murváí láncsások. 5.

5. Murváí tövén mindkét felől egy vagy több áralaku foga van, néha épélű; csészéje bokrétájánál sokkal rövidebb.

egyenes. — Hegyi és ligeti réteken itt ott. ☉. Jun.–Aug. 6–12".

Gunyoló F. *M. pratense*. L.

Murvái mind épélűek, vagy csak a felsőknek van két felől tövön egy-egy kis tompa foguk; csészéje kopasz, akkora mint a bokrétája; fogai vizirányosan széllyel-állók; apró virága sötét sárga, bokrétája csöve görbe. A magasabban fekvő ligetekben gyakori ☉. Jul.–Aug. 6–12".

Szájátátott F. *M. sylvaticum*. L.

57. Rend. **Szádorfélék.** Orobancheae. *Juss.*

1. SZÁDOR. *Orobanche*. L.

1. Két levelű tövén egy murva van; csészéje levélkéi több inúak, csaknem egyenlő két metszetűek; bokrétája harangalaku, tövön gugásan hasas, ajaka egyenetlenül fogasoltak, ikrás rojtosak; porodái a bokréta fenekére nőttek, nagyon szőrösek. — Ligetekben, bokrokon, hegyi réteken, leginkább az Ernyős Patkó-czim és a Szarvas Kerep gyökerén élődik. ☉. Jun.–Aug. $1\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*O. caryophyllacea*. Sm.)

Vérpiros Sz. *O. cruenta*. Bertol.

Egy tagu csészéje tövén 3 murva van. 2.

2. Egy tagu csészéje 5 fogu, fogai láncsások, hegyesek; kékes bokrétája csöves, előre görbült, közepén el van szűkülve, ajaka metszetei hegyesek, laposak; portokai kopaszok, tövön kissé szőrösödők; kékes tőko-csányja magános. — Száraz dombokon, az Egérfark Cziczkórón élődik. ☉. Maj.–Jul. $\frac{1}{2}$ –1'.

Kék Sz. *O. coerulea*. Vill.

Egy tagu csészéje 4 fogu, tojásdad-háromszögű fogai áralakuan kihegyezettek; portokai kopaszok; szára ágas. — A Kender, Dohány és a Fekete Csucsór tövén élődik.

Elágazó Sz. *O. ramosa*. L.

2. VICSOR. *Lathraea*. L.

Gyökere húsos, pikkelyes; tőkocsányja felálló, szőrösödő, pikkelyes, bokoló; szárhegyi füzére egy oldali; bokrétája alsó ajaka 3 metszetű, csípkés. Fák és cserjék gyökerein élődik, az árnyas ligetekben. 24. Apr.-Maj. 2-6". **Konya V.** *L. squamaria*. L.

58. Rend. **Renczefélék.** Utriculariceae. *Enell.*

1. RENCZE. *Utricularia*. L.

Levelei minden irányban széllýelállók, szárnyason sok sallanguak, szallangjai hajszálvékonyak s ritka apró tövisesek; sarkantyúja kupalaku, felső ajaka akkora, mint az ínye; portokai egybenöttek; virága sárga; szárán apró hólyagok vannak. — Árkokban és mocsárokbán. 24. Jun.-Aug. **Hináros R.** *U. vulgaris*. L.

59. Rend. **Kankalinfélék.** Primulaceae. *Vent.*

1. MÜKÖCS. *Androsace*. L.

1. Rózsásan nőtt tölevelei a földön gyepelnek; levelei éléi tőkocsányjával együtt csillagszörűek; csészéje bokrétájánál hosszabb; fejr bokrétája torka sárgás. — A Sz.-Endre felé vezető útfelen, ritka. ☉. Jul.-Sept. 2-5". **Gór M.** *A. elongata*. L.

2. Rózsásan nőtt tölevelei a földön gyepelnek, körkörösök vagy láncások, fogasok; tőkocsányja és ernýje szörös, szöréi cikkesek; csészéje bokrétájánál hosszabb, termése csészéje igen nagy; virága fejr vagy pirosas, torka sárgás. — Szántóföldeken, legelőkön, szörőkben. ☉. Apr.-Maj. 3-5". **Nagy M.** *A. maxima*. L.

2. KANKALIN. *Primula*. L.

Tőlevelei tojásdadok; nyélrefutók, ránczosak, alól molyhosak; tökocsányja és ernyője selymes; gallérai tojásdad tövűek s áralaku hegyűek; tojásdad csészéje élesen ormós, 5 fogu; csöves bokrétája karimája harangalakulag homoru, virága sárga. — Ligetekben. 24. April.-Maj. $1\frac{1}{2}$ -1'. (*Kásavirág*; sz. *György virága*; *kűkörics*; *keztűvirág*; *kankalin*.)

Tavaszi K. *P. officinalis*. Jacqu.

3. TÜRTSZIROM. *Cyclamen*. L.

Vastag tőgyökere gumóalaku; tőlevelei nyelesek, szíves kerekdedek, habosan fogasok; tökocsányjai egy viráguk, virágzáskor felállók, a termése megérésekor henyélők és csavarosan tekeredettek; virágai igen szép rózsaszínűek. — A sz.-keresztli és sz.-endrei hegyi erdőkben. 24. Aug.-Sept. 4-6". (*Disznórépa*; *disznókenyér*; *földikenyér*.)

Ligeti T. *C. europaeum*. L.

4. LIZINKA. *Lysimachia*. L.

1. Öt porodája szabad; vagy tövön alig nőtt össze s maghonát nem fedezi; szára henyélő, gyökerező; levelei ellenesek, szíveskerekdedek; kocsányjai hónaljiak, magánosak; csészéje metszetei szívesek. — Vizenyős, kivált erdős helyeken. 24. Jun.-Aug. (*Innyújtófü.*)

Pénzlevelű L. *L. nummularia*. L.

Öt porodája mintegy közepéig összenőtt s maghonát fedezi 2.

2. Szára felálló; levelei ellenesek vagy gyűrűsek; kurta nyelűek, hosszukás láncsások, alól kissé gypjasok; virágzata bugás; bokrétája metszetei tojásdadok, hegyesek, élők kopasz; virága sárga. — Nedves helyeken, mocsárookban. 24. Jun.-Jul. 3-4'. (*Fűzény*.)

Fűzény L. *L. vulgaris*. L.

Szára felálló, levelei ellenesek vagy gyűrűsek, kurta nyelűek, hosszudak láncsások, vagy tojásdadok, szőrösödők; hátukon fekete pettyesek; kocsányjai hónaljiak, ellenesek, vagy gyűrűsek; bokrétája metszetei hegyesek, ikrás szemszűrűek; virága sárga, tövön rozdsaszínű. — Nedves réteken, patakok s malmok körül. 24. Jun.—Aug. 1–3'. **Pettegetett L. L. punctata. L.**

5. TIKSZEM. *Anagallis. L.*

1. Szára henyélő; levelei nyeletlenek, tojásdadok, bokrétája metszetei apró csipkékűek, finom ikrás szemszűrűsek, a csészéjénél valamivel hosszabbak; kocsányja a virágánál hosszabb. — Mezőkön. kertekben, vetések közt. ☉. Maj.—Aug. 3–12". (*Tykszem; tyukbegy; tikksem; kukukterjék.*) **Piros T. A. arvensis. L.**

2. Szára henyélő; levelei ellenesek, nyeletlenek, tojásdadok; bokrétája metszetei apró csipkékűek, csaknem szemszörnélküliek, csészéjénél valamivel hosszabbak; kocsányja akkora, mint a virága; virága kék. — Az előbbivel. ☉. Maj.—Aug. **Kék T. A. coerulea.**

6. TÓNYA. *Hottonia. L.*

Levelei fészűalakuan szárnyason hasogatottak; virágzata szárhegyi gyűrűsen álló fürt; virága fejér vagy pirosas. Álló és csendesén folyó tiszta vizekben. 24. Maj–Jun. 1/2–1'. **Czicz T. H. palustris.**

7. SZÁMOLYA. *Samolus. L.*

Szára felálló; levelei visszás-tojásdadok, vagy hosszúkások, butulók; fürtje vegre megnyúlik; murvája kocsánykája közepén van; tokja csaknem gömbalaku. — Tavakban gyakori. 24. Maj–Aug. 1/2–1'.

Szíki Sz. S. Valerandi. L.

60. Rend. **Gazillatfélék.** Monotropeae. *Nuttal.*1. GAZILLAT. *Monotropa. L.*

Leveletlen tőkocsányját sárgás pikkelyek fedik, ennek a hegyén van sokvirágu fürtje; jószagu bokrétája metszetei tompák és szemszörösek. — A tölgyeken élődik. 24. Jun.–Jul. 3–18". *Élődi G. M. Hypopitys. L.*

IV. Csoport. *Váltszirmúak.* Dialypetalae.61. Rend. **Ernyősök.** Umbelliferae. *Juss.*1. GOMBERNYŐ. *Sanicula. L.*

Tőlevelei tenyeresen hasábosak, hasábjai 3 metszetűek, egyenetlenül bevagdalt fűrészeselek; tőkélyes virágai kocsánytalanok, porodás virágai kurta kocsányuak: ernyője 3–5 sugáru, ernyőcskéi gömbösek; virága fejr vagy verhenyes. — Ligetekben, árnyas bokrokban Buda körül. 24. Maj.–Jun. (*Szaniczor; szanikula.*)

Hegy G. S. europaea. L.

2. ZAPÓCZA. *Astrantia. L.*

Tőlevelei tenyeresen 5 hasábuak. hasábjai hosszukás visszás tojásdadok, hegyesek, csaknem 3 metszetűek, egyenetlenül hegyes fűrészfoguak; fejéres vagy verhenyes galléra épélő, vagy a hegyénél mind kétfelől 1–2 fogu; csészéje fogai tojásdad-láncsások s fulánk hegyűek. — Sz.-Endre és Visegrád körül a hegyi patakok mellett és a ligetekben. 24. Jun.–Jul. 1–2'. (*Zapócza.*)

Berki Z. A. major. L.

3. IRINGÓ. *Eryngium. L.*

1. Levelei hármason kétszer szárnyaltak, hálózatos erűek, tüskés foguak, tőlevelei nyelesek, szárlevelei fülesen szárölelők, fülei szabdalt fogasok; szára bugás; gal-

lérkái kerekded ernyőinél hosszabbak; a csészéje hosszabb a bokrétáinál. — Legelőkön, réteken, úteleken. 24. Jun.–Aug. 1–2'. (*Ördögszékér; bordaoldal, rakolya-, keringő-, átkozott számár-tövis, macska-, százfejű-, mezei-tövis.*) **Mezei I. E. campestre. L.**

2. Tőlevelei épek, nyelesek, tojásdad-szívesek, csipkésen fűrészesek, középső levelei nyeletlenek. épek, a felsők 5 hasábuak, tövisesen fűrészesek; galléra szálas láncsás, ritka tövisfogu, akkora, mint tojásdad ernyőkéje, szára tetején sátorozó. — Nedves réteken, a Duna partjain, fűzesekben. 24. Jul.–Aug. 1–3'. (*Temondádfű.*) **Kék I. E. plamum. L.**

4. CSOMORIKA. *Cicuta. L.*

Tőgyökere vastag, húsos, belső része üreges, melyet kereszthártyák rekgetnek el; gyökérrostjai fonalalakuak; levelei 2–3-szor szárnyasok; levélkéi 2–3 hasábuak, sallangjai szálas láncsások, hegyesen fűrészesek, virága fehér. Igen mérges. — Mocsárookban Pest körül. ritka. 24. Jun.–Aug. (*Méreg bürök; csomorika.*)

Gyilkos Cs. C. virosa. L.

5. ZELLER. *Apium. L.*

Levelei szárnyasok, a felsők hármások, levélkéi ékalakuak, hegyén bevagdaltak vagy fogasok; virága fehér, magvai kerekdedek. — Mivelt téreken, kertek környékén, természetik. ☉. Jul.–Aug. 1–3'. (*Zeller.*)

Nagyszagu Z. A. graveolens. L.

6. PETREZSELYEM. *Petroselinum. Hoffm.*

Szára felálló, szegletes; levelei felül fényesek, alól homályosak, az alsók háromszor szárnyaltak, a felsők hármások, levélkéi láncsások, épek vagy 3 metszetűek; virága fehér; magvai tojásdadok. — Kertek mellett, mivelt téreken, nagyban természetik. ☉. Jul.–Aug. 1–3'. (*Petrezselyem.*) **Közönséges P. P. sativum. Hoffm.**

7. SARLÓFŰ. *Falcaria*. Host.

Tőlevelei egyszerűek vagy hármaskok; szárlevelei hármaskok, ezek közt a középső levél 3 metszetű, a két szélső a külső részén 2-3 metszetű, metszetei szálas láncsások, egyenlően sűrű fűrészfoguak, fogai tüskés-fulánk hegyűek; galléra 6-8 levelű. — Útfeleken gyepük mellett, köves és gyepes helyeken. ☉. Jun.-Jul. 1-1½'. (*Sium Falcaria*. L.) (*Sarlófű*.)

Közönséges *S. F. Rivini*. Host.

8. KÖMÉNY. *Carum*. L.

Levelei kétszer szárnyasok. levélkéi szárnyason hasogatott sok sallanguak, az alsó pár a köznyelen keresztben áll; mind két galléra hiányzik; szára szegletes; gyökere orsóalakú; magva tojásdad, lapított. — Mindenütt, kivált a nedves helyeken. ☉. Jun.-Jul. 1-2'. (*Kömény*.)

Konyha *K. C. Carvi*. L.

9. BAKTOPP. *Aegopodium*. L.

Alsó és közép levelei kétszer hármaskok, levélkéi tojásdad hosszukkások, egyenetlen fogasok; a felsők egyszer hármaskok; lapos ernyője nagy; galléra és gallérkája nincs; magvai tojásdad-hosszudadok. — Gyepük és utak mellett, ligetekben, kertekben. 24. Maj.-Jul. 1-3'. (*Sison Podagraria*. Spr.) (*Ludlábű*.)

Bigeesi *B. A. Podagraria*. L.

10. PIMPINELLA. *Pimpinella*. L.

1. Virágai tökélyesek. 2.

Virágai kétlakiak. 3.

2. Szára szegletes, barázdolt. leveles; levelei szárnyasok, levélkéi kurtanyelűek; bibeszára maghonánál hosszabb; bokrétája fejjér vagy verhenyes; magva hosz-

szukás tojásdad, kopasz. — Magasan fekvő ligetekben, bozótokban, erdőszéleken. 24. Jun.–Jul. 1–4'.

Nagy P. *P. magna*. L.

Szára hengeres, kopasz, alig vonalozott, tövén kissé szőrös, felső része csaknem levéltelen; levelei szárnyasok, levélkéi tojásdadok; bibeszára virágzás idején maghonánál kurtább; magva tojásdad, kopasz. — Száraz réteken. 24. Első izben virágzik Maj.–Jun., második izben. Aug.–Sept. 1–2'. (*Földi temjén; rákfarkfü; bipenella.*)

Tömjénes P. *P. Saxifraga*. L.

3. Szára felálló, bugás; levelei kétszer-háromszor szárnyaltak, szárnyai 2–3–5 szárnyason szabdaltak, sallangjai keskeny szálasok; galléra nincs, gallérkája vagy nincs, vagy csak egylevelű; magva szőrösödő érdes. — Hegyi és homoki száraz réteken. 24. Maj.–Jun. 3–18".

Akó P. *P. pumila*. Jacqu.

Szára felálló, bugás; levelei két-háromszor szárnyason szabdaltak, szárnyacskaí 2–3–5 szárnyas metszetűek, sallangjai hajszál vékony szálasok; galléra alig egylevelű, gallérkája 5 levelű; levelei serte-áralakuak, egyenetlenek, ernyőjénél rövidebbek; magva síma. — Szöllők mellett, száraz gyepeken. — ☉. Jun.–Jul. 1–3'.

Buglyos P. *P. Kitaibelii*.

11. KORSÓKA. *Berula*. Koch.

Szára hengerded, rovátkos, igen ágas; töve ostorindás; levelei szárnyasok, levélkéi tojásdad hosszudadok, fűrészesek; mind két galléra sok levelű, szárnyason hasogatott, ernyője kurta kocsányu; virága fejr. — Áradásos helyeken, mocsárok és patakokban. 24. Jul.–Aug. 1–2'. (*Sium angustifolium*. L.)

Százoldali K. *B. angustifolia*. Koch.

12. BOLONYIK. *Sium*. L.

Gyökere rostos; töve ostorindás; levelei szárnyasok, levélkéi láncások, vállban egyenetlen, aztán egyenlően

éles fűrészesek, víz alá merült levelei kétszer szárnyason vagy sokszorososan hasogattak; galléra sok levelű; magtartó kocsánykája magvához van nőve. — Tavakban s csendesen folyó vizekben. 24. Jun.–Jul. 2–4'. (*Béka korsócska; bolonyik.*) **Mérges** *B. S. latifolium. L.*

13. SZINGALLÉR. *Bupleurum. L.*

1. Öt rovátku termése sinórjai közt szemcsés puha fulánkjai vannak, sinórjai szemcsésen fodrosak; szálas láncsás levelei nem nőttek által; szárhegyi ernyői három kocsányuak; szálas láncsás levelű gallérkái virágzás idején hosszabbak, mint 3–5 virágu ernyőcskéi. — Szíkes téreken más szíki növényekkel együtt. ☉. Jul.–Sept. 4–18".

Gindár Sz. *B. tenuissimum. L.*

Termése rovátkai karczoltak, nem fulánkos szemcsések. 2.

2. Levelei átnőttek, tojásdadok; galléra nincs, gallérkái tojásdadok, kihegyezettek, sinórjai fonalakuak, rovátkai karczoltak. — Vetések közt, száraz réteken, köves helyeken. ☉. Jun.–Aug. $1\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*B. perfoliatum.*)

Buvák Sz. *B. rotundifolium. L.*

Levelei nem nőttek át. 3.

3. Gyökere egy nyári. 4.

Gyökere évelő. 5.

4. Levelei 5–7 inuak, inai közei eresek, az alsók körkörösek vagy hosszudadok, nyélbe keskenyedők, a felsők láncsások, mind két végökön kihegyezettek, nyeletlenek; gallérkái láncsások, hajszálhegyűek; kocsányjai akkorák, mint a termése. — Útfeleken, hegyi és homoki réteken. 24. Jun.–Aug. 1–2'.

Gacsos Sz. *B. falcatum. L.*

Levelei tojásdadok, vagy tojásdad hosszukások, az alsók nyélbe keskenyedők, a felsők nyeletlenek, mélyen szíves vállal szárölelők; gallérkái körkörösek, kurta hegyűek, akkorák, mint ernyőcskéi. — A budai erdőkben

a Jánoshegyen ritka. több van a pilisi hegyen. 24.
Jun.-Jul. 1-3'. **Szárölelő Sz. *B. longifolium*. L.**

5. Szára bugás, ágai széllyelállók, hegyei ernyősek; levelei keskeny szálas-láncások, kihegyezettek 3-5 inuák; gallérkái láncsás áralakuak, hegyesek, ernyőcskénél hosszabbak; kocsánykái akkorák, mint szálas hosszudad termései. — Buda körül hegyi gyepeken, található homoki gyepeken is. ☉. Jul.-Aug.

Gazos Sz. *B. Gerardi*. Jacqu.

Szára bugás; levelei keskeny szálas láncások, kihegyezettek 7 inuák, szárölelők; ernyője 2-3 kocsányu; gallérkái láncsás szálasok, hegyesek, termései ernyőcskénél kurtábbak; kocsánykája felényi, mint a termése. — A budai ligetekben ritka, gyakoribb a pilisi hegyen. ☉. Jul.-Aug. 1-2'. **Tejelő Sz. *B. junceum*. L.**

14. HARAMAG. *Oenanthe*. L.

1. Orsóalaku tögyökere rostos, rostjai fonalakuak: szára igen ágas, ágai terepélyek, levelei kétszer-háromszor szárnyaltak, sallangjai bevagdaltak, a víz alá merültek, sok metszetűek, metszetei hajszálalakuak; bibeszára tojásdad termésénél kurtább. — Árkokban, tavakban, folyókban. 24. Jun.-Jul. 2-4'. (*Vizi kapor; bősrény.*)

Vizi H. *O. Phellandrium*. Lam.

Csomós gyökerén, több kevesebb gumó van. 2.

2. Gyökere rostjai murokalakuak, hosszukások, vagy fonalakuak; töve ostorindás; szárnyas szárlevelei bőrdős nyeleinél kurtábbak; tőlevelei kétszer-háromszor szárnyasok; ernyője 2-3 sugáru. — Posványokban, árkokban, mocsárokbán. Mérges 24. Jun.-Jul. 1-1½'.

Ostorindás H. *O. fistulosa*. L.

Gyökere rostjai fonalakuak, végei gömb vagy tojásalaku gumóvá vastagodnak; levelei kétszer szárnyasok, szárnyacskaik bevagdaltak, metszetei hegyesek; tőlevelei tojásdadon bevagdalt tompa csipkékűek, szára felső

levelei szálasok, épek; termése hengerded, töve gyűrű puffadásu. — Posványok és mocsárokbán a megye sík részén. 4. Jun.–Jul. 1–3'. (*Vizi pertrezselyem; vízi mogyoró.*) **Mogyorós H. *O. pimpinelloides*. L.**

15. ÁNIZS. *Foeniculum*. Hoff.

Szára tövön hengeres; levele metszetei szálas áralakuak, hosszacskák; ernyője 13–20 kocsányu; galléra nincs. — Mivelt téreken, kertek körül ☉. Jun.–Jul. (*Meum foeniculum*. Spr.) **Édes A. *F. officinale*. All.**

16. ADÁZ. *Aethusa*. L.

Levelei mindkét lapjaín fényesek, 2–3-szor szárnyasok; levelkéi is szárnyason hasogattak; galléra nincs; gallérkája 3 levelű, hátra türemlett, ernyőcskéjénél hosszabb; igen mérges. — Kertekben, mivelt és telekes réteken, a ligetekben. ☉. Jun.–Aug. 1–3'. (*Adázó bürök.*) **Mérges A. *A. Cynapium*. L.**

17. GURGULYA. *Seseli*. L.

1. Gallérkája levélkéi egészen összenőttek, vagy csak tövön nőttek össze. 2.

Gallérkája levelei nem nőttek össze. 3.

2. Gallérkája egytagu csésze alaku, fogas; ernyője 9–12 kocsányu, kocsányjai ormósak, belső oldalaikon fiatal terméseivel együtt szőrösödők; levelei háromszor szárnyasok, szárnyacskái szálasok. — Hegyi és homoki nyílt réteken. 4. Jul.–Aug. 1–2'.

Szilkes G. *S. Hippomarathrum*. L.

Gallérkái levélkéi tövön összenőttek; galléra egylevelű; domboru ernyője tömött, molyhos, ernyőcskéi kurta kocsányuak, tömőttek, virágzás előtt lekonyulnak; termései kezdetben molyhosak, azután megkopaszodnak; szára girbe gurba; levelei 3–4-szer szárnyason szabdaltak, levélkéi serteszáluak, levelei nyelei hár-

tyásan lapítottak, szárhüvelyezők. — A budai hegyi réteken. 4. Aug.-Sept. 1-2'.

Molyhos G. *S. leucospermum*. W. K.

3. Ernyője 10-15 kocsányu, kocsányjai csaknem hengerek, kopaszok, kocsánykái hengerek vagy oldalról lapítottak; galléra nincs, gallérkája áralaku, keskeny hártya prémű, felényi, mint kocsánykái, tölevelei hármások, háromszor szárnyaltak, levélkéi láncsás szálasok; magva kopasz vagy alig szőrösödő. — Hegyi és homoki száraz réteken. ☉. Jul.-Aug. 2-4'.

Fakó G. *S. glaucum*. Jacqu.

- Ernyője 20-30 kocsányu, kocsányjai szegletesek, csaknem egyenlők, belső oldalukon szőrösödők; galléra nincs, gallérkája láncsás, széles hártyaprémmű, ernyőcskéjénél hosszabb; fiatal magva szőrösödő; tö- és alsó szárlevelei háromszoros szárnyasok, levélkéi szálasok, nyele felső része válus. — Hegyi gyepeken. ☉. Jul.-Aug. 1-2'. (*S. annuum*. L.) **Tarka G. *S. coloratum*. Ehrh.**

18. BIBEPÁR. *Libanotis*. Crantz.

- Levelei kétszer-háromszor szárnyasok, levélkéi szárnyason hasgattak, hasábja láncsások, fulánkos hegyűek, levélkéi legalsó párja közép gerinczőkön keresztbe állnak; galléra sok levelű; szára ormósan barázdolt; ernyője félgömb alakú; magva kurtaszőrű, hamuszinű. Hegyi nyílt réteken, ligetekben, száraz homoki réteken. ☉. Jun.-Jul. (*Athamanta Libanotis*. L.)

Hegyi B. *L. montana*. All.

19. SZILA. *Silaus*. Bess.

- Szára szegletes; tölevelei 3-4-szeresen szárnyaltak oldalmetszetei épek vagy két hasábuak, a végsők 3 hasábuak, legfelső levelei egyszeres szárnyasok; galléra nincs, vagy 1-2 levelű; gallérkája soklevelű; termése tojásdad hosszú. — Gyepeken mindenütt. 4. Jul.-Aug. 2-3'. (*Cnidium Silaus*. Spr.) **Réti Sz. *S. pratensis*. Bess.**

20. DEREZLE. *Selinum*. L.

Szára barázdolt, éles ormóju; alsó levelei háromszor szárnyasok, levelkéi mélyen szárnyason hasogattak vagy bemetszettek; ernyője tömött, kissé domboru; galléra nincs; gallérkája soklevelű. — Nedves réteken gyakori. 24. Jul.–Aug. 1–3'. (*Angelica Carvifolia*. Spr.)
Köménylevelű D. *S. Carvifolia*. L.

21. ANGYÉLIKA. *Angelica*. L.

Levelei háromszor szárnyaltak, levélkéi tojásdadok vagy láncsások, élesen fűrészeseek, nyélre nem futók, a végső ép vagy hárommetszetű; levele hüvelyei igen nagyok, hasason felfuvódottak. — Nedves réteken, patakok mellett. 24. Jun.–Jul. 3–4'. (*Angyalfü*; *angyélika*.)

Erdei A. *A. sylvestris*. L.

22. HUSÁNG. *Ferula*. L.

Szára felálló, hengeres, ágas; levelei háromszor szárnyason szabdaltak, fényesek, szálas sallangjai hegyesek, fűrészesen szemszörösek; ernyői szárhegyiek, leginkább hármások, a középső kocsánytalan, sokvirágúak, laposak; virága sárga; magvai nagyok, tojásdadok, barnák. — Bokrokban, köves helyeken, ritka, a pilisi hegy teteje déli oldalán. — 24. Jun.–Jul. 3–4'.

Gallértalan H. *F. sibirica*. L.

23. KOCSORD. *Peucedanum*. L.

1. Galléra nincs, vagy 3 levelű s ez is lehulló. **2.**

Galléra soklevelű, állandó. **3.**

2. Levelei ötször hármások, levélkéi szálas keskenyek, épélűek, a végsők hármások; 3 levelű galléra lehulló; kocsánykája termésénél két- vagy háromszor hosszabb, kocsányjai kopaszok. — Vizenyős szikes helyeken, mocsárok s árkok mellett, a Tisza mellett fekvő

szántóföldeken. 24. Jul.–Sept. 2–4'. (*Kénköves gyökér*; *disznó-, vagy erdei vad kömény.*) •

Kénköves K. *P. officinale*. L.

Levelei mindkét oldalaikon fényesek, szárnyasok, levélkéi nyeletlenek, sokhasábuak, hasábjai szálasok, hegyesek; ernyői kocsányjai belső oldalaikon kurtaszőrűek; ernyőcskéi egy levélből állnak; magva rovátkai 3 olajcsíkuak. — A budai erdők szélein, a szép juhászné körül. ritka. 24. Jun.–Jul. 2–3'. (*Imperatoria Chabraei*. Spreng.)

Rojtos K. *P. Chabraei*. Rehb.

3. Szára szegletes, barázdolt, ágai vesszősek; levelei háromszor szárnyasok, levélkéi tojásdadok, szárnyason hasgattak, metszetei szálas láncsásók, élők érdes; galléra 5–8 levelű, széllyeálló; termésén levő bibeszára lehajló, termése vánkosánál valamivel hosszabb; magva lapított fehér prémű. — Gyepeken, kivált a szigeteken. 24. Jul.–Aug. 1–4'. (*Cnidium alsaticum*. Spr.)

Buglyos K. *P. alsaticum*. L.

Szára hengeres, vonalozott, galléra letüremlett. 4.

4. Levelei nyele elágazásai minden ízen hátragyököntek s széllyeltartók, levélkéi fénylők, tojásdadon bevagdaltak, vagy csaknem szárnyason hasogatott fogasok; magvai érintkezési lapjain eső olajcsíkjai ívalakuak. — Hegyi és homoki száraz gyepeken. 24. Jun.–Aug. 2–3'. (Magva narancshéj ízű, theája citromhéjszagu.)

Czitrom K. *P. Oreoselinum*. Mönch.

Levelei nyele elágazásai nem gyököntek hátra. 5.

5. Szára két-két águ; levelei háromszor szárnyaltak, levélkéi tengerzöld színűek, tojásdadok, csaknem tüskés fűrészfoguak; magvai érintkezési lapjain levő olajcsíkjai párhuzamosak. — Hegyi és homoki száraz réteken. 24. Jun.–Aug. 2–3'. (*Hegyi petrezselyem.*)

Szarvas K. *P. Cervaria*. Cuss.

Szára szőke, felül ágas; levelei kopaszok, háromszor szárnyason szabdaltak, levélkéi szálasok, tompák, vas-

tagok, barnahegyűek, ernyője 5–7 águ; gallérja alig van; termése hegyén csorba. — Homoki oldalakon a megye sík részén, p. o. Pest, Vác felé eső homokjain. 4. Aug.–Oct. 3–6'. (*Elszakasztott szárából sárga téj foly.*) **Sárgatejű K. P. *arenarium*. W. K.**

24. TEJÉR. *Thysselinum*. Hoff.

Szára barázdolt; levelei háromszor szárnyaltak, levélkéi mélyen szárnyason hasgattak, metszetei szálas láncsások, kihegyezettek; galléra és gallérkái soklevelűek, hártyásan prémezettek. — Nedves réteken mindenütt. ☉. Jul.–Aug. 2–4'. (*Büdös tejelő.*)

Posvány T. *T. palustre*. Hoff.

25. KAPOR. *Anethum*. L.

Levelei tengerszinzöldek, kétszer-háromszor szárnyaltak, metszetei fonalalakuak; galléra nincs; körkörös magva lapos szegélyű. — Kertek körül s kertekben. ☉. Jul.–Aug. 2–3'. (*Pastinaca Anethum. Sp.*) (*Kapor.*)

Kerti K. *A. graveolens*. L.

26. PASZTINÁK. *Pastinaca*. L.

Levelei szárnyasok, felső lapjaik fénylők, az alsók szőrösek, levélkéi tojásdad-hosszúkások, vagy hosszúdadok, tompák, csipkés-fűrészesek; galléra nincs; termése tojásdad, rovátkai két olajesíkuak. — Gyepeken, különösen nedves helyeken. ☉. Jun.–Aug. 2–3'. (*Peszternák; olasz répa.*) **Kerti P. *P. sativa*. L.**

27. TAPSIR. *Heracleum*. L.

Levelei durva szőrűek, szárnyasok vagy mélyen szárnyason hasogattak, levélkéi karélyosak, vagy tenyeresek; ernyője sugárzó; maghona tömött szőrű. — Ligetekben, bokrokban, kövérebb réteken. ☉. Jul.–Aug. 2–5'. (*Medvetalp.*) **Medve T. *H. Sphondilium*. L.**

28. MAGTARAJ. *Tordylium*. L.

Szára visszás durvaszőrös; levelei szárnyasok; levélkéi tompa csipkéjűek; magvai közepén sertés-kemény-szőrűek, négy olajcsíkuak. — Útfeleken, szőlők mellett, bokrokban Buda környékén. Jun.–Jul. 1–2'.

Durva M. *T. maximum*. L.

29. SUJTÁR. *Siler*. Scop.

Levelei fényesek, alsó lapjaikon tengerszín zöldek, csipkés fogasok; galléra nincs, magvai sinórosok. — Hegyi erdőkben, bokrokban bőven. 24. Maj.–Jul. 1–3'. (*Siler aquilegifolium*. Gärtn.) Sinóros S. *C. trilobum* Scop.

30. BORDAMAG. *Laserpitium*. L.

1. Levelei hármason kétszer szárnyaltak, levélkéi tojásdadok, fűrészeseek, vállban szívalakuak, épek; ernyője kocsányjai belső oldalaikon érdeseek. — Erdők szélein, ligetekben, bokrokban. 24. Jun.–Aug. 3–5'. (*Ernyőseink legszebbike.*) Széleslevelű B. *L. latifolium*. L.
2. Levelei nyele és éle borzas, levelei kétszer szárnyaltak, levélkéi szárnyason hasogattak, metszetei láncásak, szára szegletesen barázdolt, alsó része durva visszás szőrös. — A budai ligetekben és vágásokon bőven. 24. Jun.–Jul. 2–3'. Borzas B. *L. pruthenicum*. L.

31. MUROK. *Daucus*. L.

Levelei két-háromszor szárnyaltak, fénytelenek, levélkéi szárnyason hasogattak, hasábjai láncásak, hajszálggyűek; galléra és gallérkéi szárnyason hasogattak. — Réteken mindenütt. ☺. Jun.–Aug. 1–3'. (*Murokrépa.*) Sárga M. *D. Carota*. L.

32. SZIROMÓR. *Orlaya*. Hoff.

Szélső virágai sugárosak, nagyok; termése tüskés, teteje

felé levő tüskéi horgasok. — Köves helyeken, útfelen. ☉. Máj.-Jul. 1-2'. (*Fejér buzavirág.*)

Nagyvirágu Sz. *O. grandiflora. Hoff.*

33. BORZON. *Caucalis. Hoff.*

Magvai mellék sinórjain egy soru kopasz tüskéi vannak, tüskés áralakuak, horgas hegyűek, akkorák, mint magva átmérője; ernyője 2-3 kocsányu, szára vonalozott két-két ágas; levelei kétszer szárnyason szabdaltak, sallangjai szálasok, hegyeskék. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Máj.-Jun. $\frac{1}{2}$ -1'.

Vigály B. *C. daucoides. L.*

34. DEGENCS. *Turgenia. Hoff.*

Szára felső része kurta, serteszőrű, ágas; levelei szárnyasok, levélkéi láncások, bevagdaltan fűrészesek; ernyője 2-3 kocsányu; galléra 2-5 levelű, gallérkéi 5-7 levelűek. — Vetések közt, útfelen. ☉. Jun.-Jul. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. (*Virágai és magva horgas sertéi pirosak.*)

Szárnyas D. *T. latifolia. Hoff.*

35. TÜSKEMAG. *Torilis. Hoff.*

1. Galléra soklevelű, ernyője hosszú kocsányu; magva tüskéi befelé görbültek, egyszerű hegyűek, nem horgasok; levelei kétszer szárnyason szabdaltak, metszetei hosszudadok, bevagdalt fűrészesek. — Gyepük és utak mellett, bozótokban, erdőkben. ☉. Máj.-Jul. 1-3'.

Mezei T. *T. Anthriscus. Gmel.*

Galléra egy levelű vagy nincsen; magvai tüskéi horgasok. 2.

2. Ernője kocsányjai hosszuk; bokrétája szirmai akkorák, mint maghonai; bibéje majdnem kétannyi, mint a maghona vánkosa; levelei kétszer szárnyaltak, a felsők szárnyasok és hármások. Vetések közt, bokrokban, erdőkben. ☉. Jun.-Aug. 1-3'. *T. infesta. Hoff.*

Teleki T. *T. helvetica. Gmel.*

Egyszerű ernyője csomós, kocsánytalan az ág oldalain ; csak külső magvai horgas-tüskések, a belsők szemcsésen érdesek ; szára lecsepült ; levelei kétszer szárnyasok, levélkéi szárnyason bevagdaltak. — A Sashegy köves helyein a szőlők mellett. ☉. Jul.–Aug. $\frac{1}{2}$ –1'.

Cseplesz *T. T. nodosa. Gärtn.*

36. ORMÁNKA. *Anthriscus. Hoff.*

1. Tojásdad termése tüskés, tüskéi áralakuak, befelé görbültek ; bibeszára igen kurta, bibéje csaknem száratlan ; szára kopasz ; levelei háromszor szárnyaltak, kopaszok, alsó lapjaikon inai szétszórt szőrösek. — Kertekben, ligetekben. bozótokban mindenütt. ☉. Jun.–Jul. 1–3'.

Televény *O. A. vulgaris. Pers.*

Hosszudad vagy szálas termése kopasz, vagy ritka szemcsés ; bibeszára hosszú. 2.

2. Hosszudad termése ritkás szemcsés, szemcséi szálkátlanok ; gallérkái 5 levelűek, hosszú szemszőrösek ; szára alól durvaszörű, felül kopasz ; levelei kopaszok, vagy alsó lapjuk főbb inain serteszőrűek, kétszerszárnyaltak, szárnyaeskái szárnyason hasogatottak. — Kertekben, gyümölcsösökben, bozótokban. ☉. Jun.–Jul. 1–3'. (*Chaerophyllum sylvestre. L.*) Erdei *O. A. sylvestris. Hoff.*

Szálas termése kétannyi, mint a csőre ; levelei háromszor szárnyasok, kopaszok, alsó lapjaik inain ritka szőrösek, levélkéi szárnyason hasogatottak. — Kertekben, mivel helyeken. ☉. Maj.–Jul. 1–2', (*Chaerophyllum sativum. Bauh.*) (*Turbolya ; olasz saláta.*)

Turbolya *O. A. Cerefolium. Hoff.*

37. BARABOLY. *Chaerophyllum. L.*

1. Gallérkája kopasz ; levélkéi láncások, hajszállhegyűek ; bibeszára lehajolt, akkora, mint maghona vánkosa ; gyökere gumós ; szára bütykei alatt puffadt, tövön durva szőrös, felül kopasz ; levelei többszörösen fűzöt-

tek, levélkéi mélyen szárnyason hasgattak, hasábjai szálas láncsások; felső levelei szálasok, igen keskenyek. — Útfeleken, árokpartokon, a homokon. ☉. Jun.–Jul. 2–6'. (*Myrrhis bulbosa* Sp.) (*Bubujicska*; *baraboly*; *mogyorósaláta*; *csemegebürök*.)

Bubijicska *B. C. bulbosum*. L.

Gallérkája szemszörös. 2.

2. Bibeszára hátrahajolt, akkora, mint a maghona vánkosa; szára bütykei alatt felfuvódott, alól keményszörű, felül kopasz; levelei kétszer szárnyaltak, levélkéi tojásdad hosszuk, karélyosan szárnyason bevagdaltak, karélyai tompák. — Mivelt és telekes téreken mindenütt, ligetekben bozótokban. ☉. Jun.–Jul. 2–3'. (*Myrrhis temula*. *Gärtn.*)

Bóditó *B. C. temulum*. L.

Bibeszára jóval hosszabb, mint a maghona vánkosa; szára bütykei alatt puffadtak; levelei háromszor hármassok, hosszudak tojásdadok, fűrészeseek, az egész növény borzas. — Erdei patakok mellett, nedves bozótokban, magasabb helyeken. 2. Jun.–Jul. 2–3'. (*Myrrhis aromatica*. Spr.)

Fűszeres *B. C. aromaticum*. L.

38. BÜRÖK. *Conium*. L.

Szára kopasz, tövén veres pettyes; levelei háromszor szárnyaltak, levélkéi szárnyason hasgattak, láncsások; láncsás gallérkái ernyőskéinél kurtábbak. — Mivelt helyeken, házak körül árkokban. Mérges. ☉. Jun.–Aug. 3–6'. (*Bürök*; *bötök*; *sipfű*.) **Büdös** *B. C. maculatum*. L.

62. Rend. **Aráliafélék**. *Araliaceae*. Juss.

1. BOROSTYÁN. *Hedera*. L.

Szára gyökérrostjainál fogva fákra s falakra kapaszkodik; bőrnemű levelei kopaszok, fényesek, szegletesen 5 karélyuak, virágzó szárain épek, tojásdadok, kihegyezettek; egyszerű ernyője szőrösödő; virágai zölde-

sek; lisztes bogyói feketék. — Ligetekben fákra és sziklákra kapaszkodik. 7. Aug.-Sept.

Repkény *B. H. Helix. L.*

63. Rend. **Somfélék.** *Corneae. D. C.*

1. SOMFA. *Cornus. L.*

1. Levelei tojásdadok, hegyesek, egyenszínűek; kurta lelapult szőrűek; bogernyős virágzata lapos; galléra nincs; fekete csontára fehér pettyes. — Erdőkben, gyepekben. Cserje. 7. Jun.-Jul. 6-9'. (*Veres gyűrű.*)

Veresgyűrű *S. C. sanguinea. L.*

2. Levelei tojásdadok. kihegyezettek, a fa elvirágzása után hajtanak ki; ernyős virágai akkorák, mint négy levelű gallérai; csontára tojásdad-hosszukás, végre veres. — Erdőkben, bozótok- és bokrokban, kertekben, Cserje. 7. Mart.-Apr. 6-12'. (*Som.*) Húsos *S. C. mascula. L.*

64. Rend. **Fakínfélék.** *Loranthaceae. Don.*

1. FAGYÖNGY. *Viscum. L.*

Szára kétkétágú. igen ágas; levelei ellenesek, láncsás lapiczkások, érhálózat nélküliek, bőrtapintuak; virága sárga; bogyója fehér. — Alma, fűz, ihar, hárs stb. fákon élődik. 7. Kora tavasszal.

Élődi *F. V. album. L.*

2. FAKÍN. *Loranthus. L.*

Szára kopasz, igen ágas; levelei ellenesek, nyelesek, tojásdad hosszukások, tompák, vállban elkeskenyedők, alig eresek; fűzéres virágzata szárhegyi; virága hibás fejlődés miatt kétlaki, hatszirmu; sárgás zöld, bogyója sárga. — Tölgyfák ágain élődik. 7. Maj.-Jun.

Élődi *F. L. europaeus. L.*

65. Rend. **Posgafélék.** Crassulaceae. *D. C.*1. SZAKA. **Sedum.**

1. Levelei laposak, szélesek, ellenesek vagy gyűrűsek, az alsók széles válluak, a felsők szívesek, nyeletlenek; gyökere sok tövű, évről évre új szárakat hajt; virágzata bogernyős; bokrétája zöldes fejr; belső porodái szirmai tövéhez vannak növe. — Köves helyeken, kőfalak és födelek tetején. 24. Aug.–Sept. 1–2'. (*Bablevelü-fű*; *kövérfű*; *varjubab*; *szerelemtaplója.*) (*S. Telephium* L.)

Bablevelü Sz. *S. maximum.* Sut.

Levelei hengeresek; gyökere vékony; töve gyepes. 2.

2. Bokrétája fejr, vagy verhenyes; szirmai láncsások, csészéjénél háromszor hosszabbak; bugás virágzata csaknem egyenlő magas; szára alsó része gyökerező. — Sziklákon és kőfalakon. 24. Jul.–Aug. 3–10". (*Kicsiny fűlfű.*)

Fejr Sz. *S. album.* L.

Bokrétája sárga. 3.

3. Húsos levelei tojásdadok, hátokon puposak s a szárára tompa válluknál fogva vannak ránöve; szára gyökerező; bogernyője kopasz; láncsás és hegyes szirmai csészéjénél még egyszer hosszabbak. — Réteken, legelőkön, ligetekben. 24. Jun.–Jul. 2–4". (*Bárány, vagy egér csecsfű*; *szakafű.*)

Borsos Sz. *S. acre.* L.

Hengerded levelei szálasok, tompák. elhegyesedő vállukkal nőnek a szárára; szára gyökerező; bogernyője kopasz; láncsás és hegyes szirmai csészéjénél még egyszer hosszabbak. — Az előbbivel. 24. Jul.–Aug. 4–6".

Hatszegű Sz. *S. sexangulare.* L.

2. FÜLFÜ. **Sempervivum.** L.

1. Rózsaalakuan kinyíló tölevelei hosszukás visszás tojásdadok, hirtelen fulánkhegyűek, kopaszok, szemszörősek; bokrétája csillagalaku, szirmai csészéjénél még egyszer hosszabbak, pirosak. — Házfedeleken, sziklákon. 24. Jul.–Aug. 1/2–1'. **Rózsás F.** *S. tectorum.* L.

2. Rózsaalakuan kinyíló levelei, hosszukás láncsások, hegyesek, kopaszok, szemszőrösök; szárlevelei szives-tojásdadok, kihegyezettek, alól felül szőrösök és szemszőrösök; bokrétája harangalaku, sárgás fejr. — Sziklákön Buda körül. 24. Jul.-Aug.

Borzas *F. S. hirtum. L.*

66. Rend. **Kőtörfélék.** Saxifragaceae. *D. C.*

1. KÖTÖR. *Saxifraga.*

1. Szára magános, felálló, egyszerű vagy ágas, leveles; tölevelei visszas-tojásdad lapiczkások, három karélynak vagy hasábuak; szárlevelei váltogatók, tenyeresen három metszetűek; egy virágu kocsányján levő 2 murvája termésénél hosszabb. — Hegyi réteken, köveken, falakon szántóföldeken. ☉. Apr.-Maj. 1-4".

Apró K. *S. trydactylites. L.*

Szára felálló, magános, igen leveles; tölevelei vesealakuk, karélyosan csipkések, nyelesek, szárlevelei nyeletlenek, hosszukások, hónaljaik alatt rügyek (hagymák) teremnek; virágzata bogernyős; virága fejr. — Minden termékeny gyepen a hegyeken, úgy mint a síkon. 24. Maj.-Jun. $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ ".

Rügyes K. *S. bulbifera. L.*

2. VESELKE. *Chrysosplenium. L.*

Levelei váltogatók, vesealakuak, mélyen csipkések, csipkéi kicsipettek; virágzata sátorozó; sárga virágai arany sárgán pontozottak. — A pilisi járás nedves és árnyas ligeteiben. 24. Apr.-Maj. 3-6".

Arany V. C. *alternifolium. L.*

67. Rend. **Ribiszkefélék.** Ribisaceae. *Endl.*

1. RIBISZKE. *Ribes. L.*

1. Kocsányjai 1-3 viráguak; murvája 2-3; csészéje harangalaku, hosszukás metszetei letüremlettek; szirmai

visszás tojásdadok; bogyója zöldes sárga; fulánkjai hármások. — Mivelik; vadon terem a pilisi hegy szikláin. 7. Apr.-Maj. 2-4'. (*Egres, köszméte, pöszméte.*)

Pöszméte *R. R. Grossularia. L.*

2. Fürtös virágzata csaknem kopasz, elvirágzás után lefüggő; csészéje kopasz, medenczealakú, éle kopasz; murvái tojásdadok, kocsánkáinál kurtábbak, levelei csaknem 5 karélyúak; bogyója veres. — Mivelik. 7. Apr.-Maj. 2-4'. **Veres** *R. R. rubrum. L.*

68. Rend. **Szizontákfélék.** Ranunculaceae. *Juss.*

1. BÉRCSE. *Clematis. L.*

1. Szára kapaszkodó; levelei szárnyasok, levélkéi tojásdadok, kihegyezettek, épélűek vagy karélyosak, vagy durva fűrészfoguak, csészéje levelei hosszukások, mind két felől molyhosak; virága fehér. — Gyepűkön, bokrok- és bozótokban. 7. Jun.-Sept. (*Venike; venicz, iszalag, szulák.*) **Iszalag** *B. C. Vitalba. L.*

Szára felálló. 2.

2. Levelei láncásak vagy tojásdadok, hegyesek, épélűek, kopaszok, alsó lapjaikon inai szőrösödők; virágai lekönyultak, kékek. — Vizenyős gyepeken, fűzesekben. 4. Jul.-Aug. 1-2½'. (*Bércse.*) **Éplevelű** *B. C. integrifolia. L.*

Levelei szárnyasok, levélkéi tojásdadok, kihegyezettek; csészéje levelei hosszukások, tompák, kopaszok, élőkön szőrösödők. — Hegyi réteken bozótokban. 4. Maj.-Jul. 1½-3'. (*Lótorma; nagy palaczkafű; erősfű.*)

Lótorma *B. C. erecta. L.*

2. VIRNÁNCZ. *Thalictrum. L.*

1. Síma termése három élű, élei szárnyasok s vaczkán egy kis kocsánykán áll; virága zöldes vagy fejr, szálcái lilaszínűek; levelei 2-3-or szárnyasok, levélkéi,

alig kerekdedek, karélyosak vagy csipkések. — A gödöllői erdőkben gyakori. 24. Jun.—Jul. 2–3'.

Függős V. *T. aquilegifolium. L.*

Hosszában rovátkolt termése egyenes hegyű s vaczkában ül. 2.

2. Bugája tornyadzó vagy tojásdad alakú, virágai ritkásak, vagy ágacskaí hegyein ernyősek, de nem sűrűk. 3.

Bugája csaknem sátorozó, virágai s termései az ághegyeken csomóban ülnek, 7.

3. Kocsányjai szárnyason fűzöttek, t. i. kocsányja, alsó oldalágai sokkal kurtábbak, mint a középső; zilált virágai bókolók; virágzata bugás; szálas levelei fénylők, a szárhegyiek néha hármások; felső levelei hüvelyének füle tojásdad-hosszukás kihegyezett s fogasolt; gyökere terjedő. — A budai hegyi és a pesti homoki réteken. 24. Jun.—Jul. 1–2'.

Galaj V. *T. galioides. Nestler.*

Kocsányjai hármason fűzöttek, azaz: kocsányja oldalágai akkorák, mint a középső. 4.

4. Szára kisebb-nagyobb mértékben kékes hamvas. 5.

Szára nem hamvas. 6.

5. Levelei nyelecskéi kiálló vonalaiknál fogva, ormósak; levélkéi kerekdedek vagy ékalakúan visszás-tojásdadok, 3–5 foguak; levelei hüvelyé fülei kurták, lekerekítettek, kissé széllyeltartók, porodái lefüggők. — Hegyi és homoki gyepeken. 24. Maj.—Jul. 1–2'.

Kis V. *T. minus. L.*

Levélkéi kerekdedek vagy visszás tojásdadok, 7 foguak; levelei hüvelyei fülei kurták, lekerekítettek, kissé széllyeltartók; kocsánykáik, virágai és porodái egyenesen előreállók. — Hegyi réteken, a homokdombokon Pest, Gödöllő és Vác körül, ritkább. 24. Jun.—Jul. 2–3'.

Magas V. *T. elatum. Jacqu.*

6. Levelei hüvelyé fülei szélesek, lekanyarítottak, vizirányosan állók, végre hátra göngyölödtek, levele

nyelei első elágazásainál pálhások; ágai és kinyílt bugája szegletes, kocsányjai girbe gurbák, virága és porodái lefüggők. Hegyi és homoki gyepeken, útfeleken. 24. Jun.–Jul. $1\frac{1}{2}$ – $2\frac{1}{2}$ '. (*T. collinum*. Wallr.)

Dombi V. *T. Jacquinianum*. Koch.

Levelei hüvelye fülei háromszög tojásdadok, fogasok, felállóak a szárára lapultak; levelei nyelei első elágazásánál pálhások, bugája terepély, virágai csaknem ernyősek és gyűrűsek. — Hegyi réteken, útfeleken és gyepek mellett. 24. Jun.–Jul. 2–3'.

Közép V. *T. medium*. Jacqu.

7. Gyökere rostos; levelei hüvelye fülei tojásdadok, kihegyezettek; levelei nyelei elágazásainál nincs pálha; levélkéi hosszukás ékalakuak vagy szálások, fénylők alól halványok; bugája sátorozó; porodái felállóak. — Vizenyős réteken, mocsárok mellett. 24. Maj.–Jul. 2–4'.

Szűklevelű V. *T. angustifolium*. Jacqu.

Gyökere terjedő; levele hüvelyei fülei hosszukás-tojásdadok, hosszabbak, mint szélesebbek; levele nyelei alsó elágazásainál pálhások; levélkéi visszástojásdad-ékalakuak, épek vagy 3 metszetűek, a felsők szálások, alól halványok; bugája sátoros; porodái felállóak. — Az előbbivel. 24. Maj.–Jul. 2–4'. (*Vad virnánecz*.)

Sárga V. *T. flavum*. L.

3. KÖKÖRC SIN. Anemone. L.

1. Levelei egyszerűek, 3 karélyuak, épélűek; csészéhez hasonló 3 levelű galléra közvetlen a leple alatt van; virága kék, néha piros vagy fejr. A sz.-endrei és visegrádi erdők szélein. 24. Mart.–April. 2–4". (*Nemes májfü; mogyoróaljafü.*) **Májfü K.** *A. Hepatica*. L.

Levelei fűzöttek, vagy hasogattak; hármass galléra nyeletlen vagy nyeles. 2.

2. Magva csákós. 3.

Magva csákótlan. 4.

3. Virága felálló; leple alsó része harangalaku, végre a

közepétől kezdve hátrafelé hajolva kinyílt, kétannyi hosszu, mint a porodája; virága sötét, később világos; tőlevelei 3-szor szárnyason hasogatottak, hasábjai szálasok, hegyesek. — Száraz, kivált hegyi réteken. 4. Kora tavasszal. Virágzáskor 3-6'', később 1-1½'. (*Leány v. lókőköröcsin.*) **Leány K. A. *Pulsatilla*. L.**

Virága lefüggő; leple harangalakuan összeáll, csak a hegye türemlik hátra; porodái akkorák, mint a leple harangalaku része; virága fekete lilaszínű; tőlevelei háromszor szárnyason hasogatottak. — Réteken, különösen a homokon. 4. April.-Maj. 1-1½'. (*Kisebb leánykőköröcsin.*) **Mezei K. A. *pratensis*. L.**

4. Magvai molyhosak; bibeszára kopasz, igen kurta, virága magános; leple 5 szirmu, tojásdad, alól gyapjas, fejr; tőlevelei 5 hasábuak, hasábjai csaknem kótáalakuak. — Erdőkben s hegyi réteken. 4. Maj.-Jun. 6-18''. **Erdei K. A. *sylvestris*. L.**

Magvai szőrösödők. 5.

5. Galléra 3 levelű, nyeles, nyelei csaknem akkorák, mint a levele; leple 6 szirmu, szirmai mindkét oldalukon kopaszok, fejérek; tókocsánya egy virágu. — A sz.-endrei és visegrádi árnyas berkekben, ritka. 4. Kora tavasszal. 3-12''. (*Fejr berekvrág; fejr pipacs; szélvirág; patác.*) **Berki K. A. *nemorosa*. L.**

Galléra 3 levelű, nyeles, nyele leveleinél sokkal kurább; leple 5 szirmu, szirmai alól szőrösödők, sárgák; virága többnyire páronkint áll. — Ligetekben, bozótokban. 4. Kora tavasszal. 3-12''.

Boglár K. A. *ramunculoides*. L.

4. HÉRICS. *Adonis*. L.

1. Sárgaszínű bokrétája 10-20 szirmu. nagy; csészéje 4-5 levelű; puha szőrű; termései csaknem gömbdeden visszástojásdadok. horgas csőrűek; tőlevelei csak pik-

kelyek. — Mindenféle réteken, legelőkön, hegyoldalon. 2. Apr.–Maj. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Kökörcsin.*)

Tavaszi H. A. vernalis. L.

Bokrétája 3–6–8 szirmu; gyökere egy nyári. 2.

2. Czészéje szőrös; bokrétája lángszinű, néha tövén fekete, néha sárgás veres; termése ránczos, felegyenesedő csőre feketés barna. — Szántóföldeken vetések közt Maj.–Jul. 1–1 $\frac{1}{2}$ '. (*Tyúkszemvirág.*)

Lángszinű H. A. flammea. Jacqu.

Czészéje kopasz; bokrétája minium veres, szirmai töve néha fekete; termése ránczos, felegyenesedő csőre termésével egyenlő színű. — Az előbbivel. Jun.–Jul. 1–2'. (*Kakascirág; pallagi rózsza.*) **Nyári H. A. aestivalis. L.**

5. MIZURA. *Myosurus. L.*

Pázsitos levelei szálások; szárhegyi virágai magánosak, szirmai picinyek; vaczka végre kupalakulag megnyulik. — Gyepeken, kertekben. ☉. Maj.–Jun. 1–4".

Piczi M. M. minimus. L.

6. FULÁNC. *Ceratocephalus. Möneh.*

Magva pupjai közt válus, hátán ormós, hegyén sarlóalakuan csőrös; virága sárga. — Buda körül az agyagos helyeken, töltéseken. ☉. Mart.–Maj. 1–3". (*Ranunculus falcatus. L.*) **Sarlós F. C. falcatus. Pers.**

7. SZIRONTÁK. *Ranunculus. L.*

1. Bokrétája fejr, szirma töve leginkább sárga. 2.
Bokrétája világos sárga vagy arany színű. 3.
2. Viz alámerült levelei sertealakulag sallangosak, nyelesek, sallangjai mindenfelé széllyeltartók; vizen uszó levelei vesealakuak, karélyosak vagy bemetszettek; porodái hosszabbak, mint maghonaiból alakult gömbje. — Álló vizekben és patakokban. 2. Jun.–Aug.

Tavi Sz. R. aquatilis. L.

Minden levele víz alá van merülve s sertealakuan sal-

langos ; szára hengeres ; bokrétája 9-12 szirmu ; porodái maghonaiból alakult gömbjénél kurtábbak. — Az előbbivel együtt. 24. Jun.-Aug.

Lábbogó Sz. R. *fluitans*. Lam.

3. Levelei épek ; gyökere rostos vagy gumós. 4.

Levelei szabdaltak, vagy fűzöttek vagy karélyosak. 8.

4. Szára felegyenesedő, vagy henyélő. 5.

Szára felálló, csöves, vagy felálló, vagy úszó. 6.

5. Levelei kerekded-szívesek. a felsők szegletesek ; gyökerén sok gumóju ; csészéje 3, néha 4-5 levelű. — Erdőkben, réteken, legelőkön, nedves helyeken. 24. Mart.-Maj. 2-8". (*Kis fecskefü ; tavaszi saláta ; galambbegy.*)

Saláta Sz. R. *Ficaria*. L.

Levelei körkörösek, láncsások vagy szálasok ; felegyenesedő szára félredülő s bütykéinél fogva néha legyökerező ; termései visszás-tojásdadok, símák, kurta- és tompahegyűek. — Árkok, tavak, patakok körül s nedves réteken. 24. Jun.-Aug. (*Boglárvirág ; békavirág ; sömörfü.*)

Lángos Sz. R. *Flammula*. L.

6. Termései tüskéskes csőrösek, gömbbe állottak ; virágai aprók, lehullók ; szára hengeres, két-két águ ; hosszudad-láncsás levelei nyelesek, símák, alig fogasok. — A pomázi erdők álló vizeiben és a Tisza mocsáraitban. ☉. Maj.-Jun. 2-8".

Kocsánytalan Sz. R. *nodiflorus*. L.

Termései símák. 7.

7. Levelei hosszú láncsások, kihegyezettek ; felálló sugár szára tövön gyűrűsen gyökeres, ostorindás ; magvai szélesek és kurta sarlóalakú csőrösek ; ághegyi sárga virágai nagyok. — Posványos réteken és mocsárok körül a nádasokban. 24. Jun.-Aug. 1-3'.

Nádi Sz. R. *Lingva*. L.

Alsó levelei nyelesek, számosak, gyűrűsen állók, tojásdad-hosszudadok ; szárlevelei váltogatók, ékalakúak, 3 karélyuak vagy 3 foguak, a felsők csaknem szála-

sok; magvai ferde tojásdadok, csaknem lapítottak. — Különösen a Tisza mocsáraiban. 24. Maj.–Jul.

Buglyos Sz. *R. polyphyllus*. W. K.

8. Gyökere gumós. 9.

Gyökere rostos (kivéven a *R. bulbosus*-t, melynek tögyökere gumósan van megvastagodva). **10.**

9. Szára és levelei szőke selyemszőrösök; tőlevele hármások, levélkéi szálas láncsások; kocsányja hengeres; csészéje letüremlett. — Gyepeken, vetések közt, sziklákon. 24. Maj.–Jun. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$.

Selymes Sz. *R. illyricus*. L.

Szára szőrösödő; levelei kopaszok, tőlevelei gereblyésen fűzött 3–5 hasábuak, kevés szárlevele 3 hasábu, legfelsők épek, mindenikféle levele hasábjai szálasok, csaknem épélűek; szára egyvirágú; csészéje nyílt borzas; tojásdad szirmai csészéjénél kétszerte hosszabbak; lapított magvai hártýapréműek. — Hegyi és homoki lejtőkön, a budai vérmezőn és az Orczykert mellett. 24. April.–Maj. 6–18".

Villás Sz. *R. pedatus*. W. K.

10. Termései símák. 11.

Termései vagy ránczosak, vagy görcsösek, vagy tüskések. **17.**

11. Kocsányja hengeres és nem barázdolt. 12.

Kocsányja barázdolt. **14.**

12. Levele nyelei tövön hüvelyezők, tőlevelei kerekdedek vagy vesealakuak, csipkések: szárlevelei ujjasok, hasábjai láncsások; tavasz kezdetén nyíló virágai szíromtalanok vagy csak egyszírmuak, azután 2–3–5 szírmuak; magvai hasasok és selymes szőrűek. — Lombos erdőkben, vágásokon és hegyi réteken. 24. Maj.–Jun. 6–18".

Változó Sz. *R. auricomus*. L.

Levele nyelei szőrösödők vagy gyapjas durvaszőrűek. **13.**

13. Tő- és szárlevelei tenyeresek, metszetei csaknem kótáalakuak, bevagdalt hegyes foguak, a felsők 3 hasábuak,

hasábjai szálasok; termése lencsealakuan lapított kissé görbe csőre kurtább, mint a magva; vaczka, kopasz. — Minden réteken. 24. Maj.-Sept. 1-3".

Réti Sz. *R. acris*. L.

Tő- és szárlevelei tenyeresek, metszetei széles visszás-tojásdadok, 3 metszetűek s hegyes foguak, a felsők 3-sok; termése lencsealakuan lapított, csőre tövön széles, tetején begönyölödött, csaknem felényi, mint a magva; vaczka kopasz. — A pilisi, sz.-endrei, sz.-keresztii és a váci hegyek erdeiben. 24. Jun.-Jul. 1-3'.

Gyapjas Sz. *R. lanuginosus*. L.

14. Tőlevelei tenyeresen szabdaltak. 15.

Tőlevelei hármások és kétszer hármások. 16.

15. Tőlevele hasábjai 3 metszetűek s bevagdaltak; magva, csőre horgas; vaczka sertés. — Száraz réteken, bokrok és bozótokban. ☉. Maj.-Jul. 1-4 1/2'.

Sokvirágu Sz. *R. polyanthemos*. L.

Tőlevele hasábjai széles visszás tojásdad szívesek; magva, csőre begönyölödött; vaczka sertés. — Magasan fekvő hegyi réteken, a sz.-keresztii, sz.-endrei, visegrádi és váci erdőkben. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Ligeti Sz. *R. nemorosus*. D. C.

16. Tőve gyökerező ostorindákat hajt; csészéje kinyílt; magvai finom szurdalással pontozottak. — A legközségesebb minden nedves és vizenyős helyen. 24. Maj.-Aug. 1/2-1 1/2'. (*Boglárka*; *kakasláb*; *hollóláb*.)

Boglárka Sz. *R. repens*. L.

Tőve gumósan megvastagodott, ostorindája nincs, csészéje letüremlett; magvai símák. — Szántóföldeken, útfelken, árkokban, nem gyakori. 24. Jun.-Aug. 1/2-1'.

Gúmós Sz. *R. bulbosus*. L.

17. Magvai hosszukás füzért alkotnak, aprók, ormótlanok, finom ránczosak; halványsárga szirmai igen aprók; csészéje letüremlett. — Vizenyős helyeken gyakori. Mérges ☉. Jun.-Sept. (*Torzsika*; *istárj*; *vizi méreg*; *sebesítőfű*.)

Torzsika Sz. *R. sceleratus*. L.

Magvai gömbalaku csomót alkotnak. 18.

18. Tőlevelei hármások, vagy kétszer hármások, levélkéi 3 metszetűek, csészéje letüremlett; magvai közepén sok, vagy a széle körül egy sor görcs van. — A pesti és budai gyepeken nem ritka. ☉. Maj.–Jul. $\frac{1}{2}$ –1'.

Borzas Sz. *R. Philonotis. Ehrh.*

Tőlevelei épek vagy 3 hasábuak, a felsők hármások; magvai laposak, csőrösek, görcsösek és tövisesek. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Maj.–Jul. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$ '.

Mezei Sz. *R. arvensis. L.*

8. GÓLYAHIR. *Caltha. L.*

Szára felegyenesedő; levelei szíves kerekdedek, csipkés; virága aranyszínű. — Nedves helyeken. 4. Mart.–April. 6–12". (*Mocsárvirág; békavirág; gólyavirág; sárga viola.*)

Mocsári G. *C. palustris. L.*

9. SZIRALJ. *Eranthis. Salisbury.*

Sárga nagy virága kerek és sok hasábu gallérában ül. — A pesti városligeti tó partján. 4. Febr.–Mart. Igen ritka. 3–6".

Téli Sz. *E. hyemalis. Salisb.*

10. HUNYOR. *Helleborus. L.*

1. Kétágu szára kopasz, csupán elágazásainál leveles; csak virágzás után hajtó tőlevelei ujjasok, hosszú láncosok, hegyesek, egyenetlen mély fűrészesek, erei kiálló, kopaszok; virága zöld, bibéje felálló. — A budai Jánoshegy tetején, a budaörsi, budakeszi és csabai erdőkben, bokrokban. 4. Apr.–Maj. 6–12". (*Papkalap; páponya; hunyor.*) **Zöld H.** *H. viridis. L.*
2. Felálló szára felül alig szegletes, leveles; tőlevelei ujjason hasábosak, hasábjai épek s ismét 2–3 hasábuak, egyenetlen kétszer fűrészesek, szárlevelei 3 hasábuak, hasábjai 2–3-szor behasítottak, fűrészesek; kékesen piros virágai kurta kocsányuak, bókolók. — A csabai

sz.-kereszti, sz.-endrei, visegrádi és a váci erdőkben.
 4. Mart.-Maj. 6-12".

Piros *H. H. purpurascens. W. K.*

11. GALAMÓ. *Isopyrum. L.*

Gyökere terjedő, rostjai csomósak; tölevelei hosszunye-
 lűek, kétszer hármások, levélkéi tompa három karé-
 lyuak, fogasok; szárlevelei nyelesek, pálhások, kétszer
 hármason vagy csak hármason szabottak; kocsányjai
 egyvirágúak; fejr bokrétája szirmai tompák. — Ár-
 nyas berkekben. 4. Kora tavasszal. 3-8".

Virnáncz *G. I. thalictroides. L.*

12. KANDILLA. *Nigella. L.*

Pilise sziromnemű levele 5-10; portokai kalászosak, kalá-
 szai felényiek, mint a portokai; tokjai símák, a tövük-
 től középig összenőttek; magvai három ormójuak,
 finom szemcsésen érdesek. — Vetések közt, útfelen.
 ☉. Jun.-Aug. 6-18". (*Fekete koriándrum; parasztbors.*)

Mezei *K. N. arvensis. L.*

13. CZÁMOLY. *Aquilegia. L.*

Pilise sarkantyui hegyei horgasok, ereszei tompák, ki-
 csípettek, akkorák, mint a porodái; levelei kétszer
 háromszorosak, levélkéi 3 karélyuak, csipkések. —
 Csaba és Visegrád körül az erdőkben, igen ritka. 4.
 Maj.-Jun. 1-2'. (*Harangvirág.*)

Harang *Cz. A. vulgaris. L.*

14. SARKVIRÁG. *Delphinium. L.*

Pilise egy tagu 4 metszetű; kocsányja murvájánál hosz-
 szabb, tokja kopasz; szára egyszerűen ágas, levelei
 vékony sallangra szabdaltak. — Vetések közt, útfelen-
 ken, pallagokon. ☉. Maj.-Aug. 1-2'. (*Kék sarkantyuvirág; kék szarkaláb.*)

Mezei *S. D. Consolida. L.*

15. SISAKVIRÁG. *Aconitum*. L.

1. Pilise sarkantyuja hátra tört horgas, sisakja félgömb-alaku, boltos; virága sárga, virágzata bugás; levelei sokhasábuak, sallangjai szálasok. — Ritkás erdőkben Csaba, Visegrád és Vác körül ritka. 2. Aug.-Sept. 1-2'. (*Sárga sisakfű; szelíd sisakfű; kuklás- vagy csuklyásfű.*) Méregölő *S. A. Anthora*. L.

2. Pilise sarkantyui pergék, sisakja kétszerte magasabb mint széles, csaknem hengeres, lapított; virága halvány sárga; levelei tenyeresek 5 hasábuak, hasábjai 3 metszetűek, metszetei egyenetlen fűrészesek. — Lombos erdőkben mindenütt. 2. Jun.-Aug. 2-4'. (*Farkasölőfű; répa-, gyökér-bab; méregfű.*)

Farkasölő *S. A. Lycoctonum*. L.

16. TAKTA. *Actea*. L.

Levelei hármason kétszer szárnyaltak, levélkéi tojásdad hosszukások, egyenetlenül kétszer fűrészelték; fürtjei tojásdadok; szirmai akkorák, mint a porodái; bogyója kerekded tojásdad. — Hegyi berkekben. 2. Maj.-Jun. 1-2'. Mérges.

Békabogyó *T. A. spicata*. L.

69. Rend. **Borbolyafélék.** Berberideae. *Juss.*

1. BORBOLYA. *Berberis*. L.

Tövisei három águak, levelei csomósak, visszás-tojásdadok, szemszőrösen fűrészesek; fürtje sok virágú, lefűgő; szirmai egészen vagy alig kicsípettek, sárgák. — Erdőkben, gyepekben. 5. Maj.-Jun. (*Sóska; fáji sóska; leánysom; üröm borbolya.*) Sóska *B. B. vulgaris*. L.

70. Rend. **Mákfélék.** Papaveraceae. *Juss.*

1. MÁK. *Papaver*. L.

1. Kerekded tokja keményszőrű, borzas; porodái felül kiszélesedettek; leveles szárán egynél több veres virá-

ga van. — Szántóföldeken, kertekben. ☉. Maj.-Ju.
1-1½'.

Csekély M. *P. hybridum*. L.

Tokja kopasz. 2.

2. Az egész növény kopasz, kékes zöld; levelei szárölelők, hosszukások, egyenetlen fogasok, a felsők épek, az alsók öblösek; tokja csaknem kerekded. — Mivelik. ☉. 2-3'.

Kerti M. *P. somniferum*. L.

Az egész növény szőrös. 3.

3. Szálcsái áralakuak; tokja kurta visszás-tojásdad; bibéje lemezei szélőkkel egymást fedezik; levelei szárnyasok, vagy kétszer szárnyasok, szárnyai hosszukás láncsások s bevagdaltan fogasok; virága veres. — Vetések közt, útfeleken. ☉. Maj.-Jul. ½-1½'. (*Pipacs*.)

Pipacs M. *P. Rhoeas*. L.

Szálcsái áralakuak; tokja ékalaku, töve felé lassankint keskenyedek el; bibéje csipkái különváltak; levelei kétszer szárnyasok, metszetei szálások, ritka fogasok; virága veres. — Az előbbivel. ☉. Maj.-Jul. ½-1½'.

Bujdosó M. *P. dubium*. L.

2. SZARUTOK. *Glaucium*. Tourn.

Szára és levelei szőrösek; felső levelei nyeletlenek, szárnyason hasgattak; beczője sertés-keményyszőrű. — Útfeleken, hegyi és homoki gyepeken. ☉. Maj.-Aug. 6-18". (*Szarvasmák*.) (*G. phoeniceum*. Sm.)

Szarvas Sz. *G. corniculatum*. Curt

3. GÓDIRCZ. *Chelidonium* L.

Virágzata ernyős; csészéje csaknem kopasz; szára felső része szélesebb; virága sárga. Az egész növény verhenyes sárga tejjel van megtelve. — Kertekben, árnyas helyeken, árokpartokon. Mérges. 4. Maj.-Jul. 1-3'. (*Czinadónia*; vére hullófű; nagy fecskefű; gódircz.)

Czinadónia G. *C. majus*. L.

4. LIKASÍR. *Corydalis*. D. C.

1. Gyökere gumós, gumója üreges; szárán két levél nő, melyeknek nyelei tövén nincs pikkely; levelei kétszer hármassok, bevagdaltak; murvái épek. — Bozótokban ligetekben. 24. Kora tavasszal. $\frac{1}{2}$ –1'. (*C. bulbosa* Pers.) (*Likasír; tavaszi gerézs; kakasláb; hüvelykes földfüsti.*)
Gumós *L. C. cava*. Schweig.
2. Gyökere gumós, gumója tömött; levelei kétszer hármassok, bevagdaltak; alsó levele nyele leveletlen, pikkelyalaku; murvái ujjason hasadtak; termése kocsányja megnyult, egyenes. termése ritkán áll. — Az előbbivel. 24. (*C. digitata*. Pers.)

Kemény *L. C. solida*. Sm.

5. FÜSTIKE. *Fumaria*. L.

1. Csészéje igen-igen kicsiny, nagyító nélkül alig kivehető s kocsánykájánál keskenyebb; táskája tojás-kerekded; termése fürtje laza; piros bokrétája szirmai szálasok. — Mivelt s terméketlen téreken, kertekben, szőlőkben. ☉. Apr.–Maj. 6–18". Vaillant *F. F. Vaillantii*. Lois.
Csészéje bokrétájánál 3–6-szor kisebb. 2.
2. Csészéje levelei 3-szorta kisebbek szirmainál s szélesebbek mint kocsánykái; táskája kerekded, keresztbe szélesebb, hegye csonka, kissé kicsípett. — Az előbbivel. ☉. Maj.–Sept. (*Földfüsti.*)

Föld *F. F. officinalis*. L.

Csészéje levelei szirmainál 6-or hosszabbak s vele egyenlő szélesek; táskája tojás-kerekded, hegyeses; virága fejr vagy halvány piros. — Az előbbiekkal. ☉.

Kisvirágu *F. F. parviflora*. Lam.

71. Rend. **Keresztesek**. Cruciferae. Juss.

1. RÉZSUKA. *Nasturtium*. L.

1. Virága fejr; levelei hónaljából nővő szárai legyökereznek; levelei szárnyasok, a felsők 3–7 bordájúak,

az alsók 3-masok, levélkéi kanyarosak, az oldalak körkörösök, a végsők csaknem szíves-tojásdadok; beczője szálas, akkora, mint a kocsányja. — Források és patakok mellett. 24. Maj.-Jun. 3-18".

Orvosi R. N. officinalis. R. Br.

Virága sárga. 2.

2. Szirmai akkorák, mint a csészéje; alsó levelei félbeszárnnyasok, a felsők mélyen szárnyason hasogatottak, hosszukás hasábjai fogasok; beczője hosszukás felpuffadt, akkora, mint kocsánykája. — Nedves réteken, árkokban, útfeleken. ☉. Jun.-Aug. 6-15".

Tavi R. N. palustre. D. C.

Szirmai csészéjénél hosszabbak. 3.

3. Szára igen ágas, terepély; levelei mind mélyen szárnyason hasogatottak, vagy szárnyasok, levélkéi hosszukás láncsások, fogasok vagy ismét szárnyason bevagdaltak; táskája szálas, akkora, vagy kissé hosszabb vagy kurtább, mint a kocsánykája. — Nedves réteken, árkokban. 24. Jun.-Aug. 5-16".

Berki R. N. sylvestre. R. Br.

Szára tövön gyökerező, ostorindás és a vízben felfuvódott csöves; levelei hosszukások vagy láncsások, vállban elkeskenyedők, fűrészeseek, vagy fogasok, az alsók félbeszárnnyasok vagy fésűalakuak; táskája körkörös vagy csaknem gömbalaku, 2-3-szor kurtább, mint a kocsánykája. — Álló vizekben, árkokban. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Iszap R. N. amphibium. R. Br.

2. TORMÁNCS. *Barbarea. R. Br.*

Alsó levelei félbeszárnnyasok, végső levélkéje, igen nagy. kerekded, oldalbordája négy pár; felső levelei épek. visszás-tojásdadok. fogasok; fürtje virágzás idején tömött, gyenge beczői dülten felállók. Útfeleken, gyepek mellett, agyagos árkokban. ☉. Maj.-Jul. 1-2'.

Téli T. B. vulgaris. R. Br.

3. TORONSZÁL. *Turritis*. L.

Tőlevelei kaczurossak, vagy fogasok vagy épélűek, 3 águ szőreiknél fogva érdesek; szárlevelei kopaszok; szívesen nyilas vállaiknál fogva szárölelők; beczői sugáron felállók, kocsánykáiknál 6-szor hosszabbak; virága sárgás fejér. Hegyi és homoki száraz réteken, erdőkben. ☉. Maj.-Jun. 1-3'. **Kopasz T.** *T. glabra*. L.

4. IKRAPIKK. *Arabis*. L.

1. Magvai szárnytalanok, vagy keskeny szegélylyel szárnyaltak. 2.

Magvai széles hártyszárnyuak; beczői felálló kocsánykáiról lefelé görbültek, laposak, degeszek, szélökön vastag szegélyűek; levelei ágas szőrösek, fogasok, tőlevelei körkörösök, nyélre keskenyedettek; szárlevelei hosszukások, mélyen szíves vállukkal szárölelők, ritka fogasok; virága fejér vagy sárgás fejér. — A budai sziklás berkekben ritka. ☉. Maj.-Jun. $\frac{1}{2}$ -2'.

Tornyos I. *A. Turrita*. L.

2. Szárlevelei vállban szívesek, szárölelők, nyeletlenek. 3.

Szárlevelei vállban elkeskenyedettek, kurta nyelűek. a legfelsők épélűek, szőrösek; tőlevelei nyelesek, félbeszárnyason kaczurossak, mindenik oldalán 6-9 bordával, minden levele ágas szőrös; széllyelálló beczői szálások, csaknem laposak; egy hosszába menő finom in van rajtok; virága lila, ritkán fejér. — Köfalakon fedeleken, sziklákon, száraz réteken. ☉. Jun.-Jul. 6-18".

Sivatag I. *A. arenosa*. Scop.

3. Szára levelei ágas szőrösek; tőlevelei nyélbe keskenyedettek, szárlevelei tojásdad-láncsások, fogasok, vállban mélyen szívesek; végre megnyult fürtje tekerős; lapított beczői széllyelállók, csaknem 3 inuak, kocsánykáinál alig ssélesebbek; virága fejér. — Nyílt és száraz réteken mindenütt. ☉. Maj.-Jun. 6-12".

Terepély I. *A. auriculata*. Lam.

Szára alól széllyelálló szőreinél fogva érdes; levelei hosszukások, fogasok, ágas szőrösök, tölevelei nyélbe keskenyedők; szárlevelei felálló, vállban csonka fülek vagy szívesek; beczői felálló, keskeny szálasok, lapítottak, hosszában eresek s egy kiálló inuk van virága fejr. — Hegyi, erdei és homoki száraz réteken. ☉. Maj.-Jun. 1-3'. **Borzas I. *A. hirsuta. Scop.***

5. FOSZLÁR. *Cardamine. L.*

1. Levelei nyele tövén szárölelő fülek vannak; levelei szárnyasok, alsó levele levélkéi tojásdadok 3-5 metszetűek, nyelecskések, felső levele levélkéi hosszukás láncsások, hátsó élőkön fogasok, nyelecske nélküliek; szirmai rendszerint nincsenek. — Erdei gyepeken, a pilisi hegyi erdők útfelein. ☉. Apr.-Jun. 1-2'.

Virágrugó F. *C. impatiens. L.*

Levelei nyelei nyele tövén nincsenek fülei. 2.

2. Portokai felrepedésök előtt pirosak; visszás-tojásdad szirmai 3-szor akkorák, mint a csészéje; szára ormósan barázdolt; szárnyas levele levélkéi kerekdedek vagy hosszukások, szegletesen fogasok; virága fejr. — A pilisi hegyek magasabban fekvő erdeiben, nedves helyeken. 4. Maj.-Jun. 6-12',

Keserű F. *C. amara. L.*

Portokai sárgák; visszás-tojásdad szirmai háromszor akkorák, mint a csészéje; szára hengeres, felül alig rovátkos; levelei szárnyasok, tölevele levélkéi kerekdedek, fogasok vagy kanyarasok, a végsők igen nagyok; szárlevele levélkéi szálasok, épek; virága lilaszínű, néha fejr. — Minden vizenyős helyen. 4. Maj.-Jun. 6-18".

Kakuk F. *C. pratensis. L.*

6. FOGASIR. *Dentaria. L.*

1. Hármass levelei gyűrűsen állanak, levélkéi egyenetlen fűrészesek; porodái akkorák, mint a szirmai, sárgás

fejérek. — A budai árnyas erdőkben, különösen a Jánoshegyen. 4. April–Maj. 1–1½'.

Kilenczlevelű F. D. enneaphyllos. L.

Levelei váltogatók, az alsók szárnyasok, a felsők épek; levele hónaljaiban gumócskák vannak. — Az előbbivel, de gyakoribb. 4. Maj.–Jun. 3–18". (*Foganóttfü.*)

Gumótermő F. D. bulbifera. L.

7. ESTIKE. *Hesperis. L.*

1. Szirmai visszás-tojásdadok, igen tompák. 2.

Szirmai szálas láncsások, tompák; kopasz és lapított degesz beczői kocsánykáival együtt széllyeltartók, kopácsai felényi szélesek, mint a válaszfala; levelei tojásdad láncsások, kihegyezettek, épélűek, vagy alig fogasok; virágai fakósárgák piros erezettel. — Hegyi és homoki erdők gyepein. ☉. Maj.–Jun. 1–2'. (*Éjeli viola; estvelke.*)

Szomoru E. H. tristis. L.

2. Levelei tojásdad láncsások, kihegyezettek, fogasok, az alsók néha félbeszárnyasok; szára felálló, kopasz vagy ágas szőrökkel szőrösödő; beczői széllyeltartó kocsánykáin felálló, kopaszok, csaknem hengerek, degeszek; virága lilaszínű vagy fejr. — Árnyas berkekben ritka, található a budai kincstári erdőkben. ☉. Maj.–Jun. 1–2'.

Pompás E. H. matronalis. L.

Levelei tojásdad láncsások, kihegyezettek, fogasok, az alsók félbeszárnyasok; szára felálló, egyszerű vagy ikrás szőrökkel szőrösödő; beczői széllyeltartó kocsánykáin felálló, hengerek, degeszek; virága lilaszínű. — A Széchenyihegy szántóföldei barázdáin és a bozótokban. ☉. Maj.–Jun. 2–3'.

Kaczuross E. H. runcinata. W. K.

8. MÁLIKA. *Malcolmia. R. Br.*

Szára felálló, alig szegletes, igen ágas; levelei hosszúdad láncsások, vállban keskenyek, alig fogasok, érdekek; apró virágai halvány rózsaszínűek; beczői bor-

zasok. — Budapest körül a szántóföldek barázdáin, útfeleken, nem gyakori. ☉. April-Maj. 3-10'.

Borzas *M. M. africana. R. Br.*

9. ZSOMBOR. *Sisymbrium. L.*

1. Levelei különféleképen szabdaltak, néha a legfelsők épek. 2.

Levelei épek. 8.

2. Levelei kaczuross szárnyason hasogattak, néha a legfelsők egyszerűen szárnyason hasábosak vagy dárdaalakuak. 3.

Levelei két-háromszor szárnyasok, minden levele sallangja szálas; beczői felfelé görbék, kocsányjainál másfélszer hosszabbak; virága sárga. — Telekes helyeken, útfeleken mindenütt. ☉. Maj.-Sept. 1-2'. (*Kányafű; sebforrasztófű; szófia.*)

Szófia *Zs. S. Sophia. L.*

3. Beczői áralakuan kihegyezettek, szorosan főkocsányjára lapultak; végső levélkéje nagy és dárдалaku; virága sárga. — Telekes helyeken, útfeleken, házak körül. ☉. Jun.-Sept. 1-2'.

Szapora *Zs. S. officinale. L.*

Beczői hengeresek, széllyeltartók, vagy lefelé hajlók. 4.

4. Kaczurosszárnyason szabdalt levele sallangjai tövön fülesek; kocsánykái kurták, csaknem olyan vastagok, mint a beczői. 5.

Levelei hasábjai tövön nincsenek fülei; kocsánykái karcsuk és vékonyak. 6.

5. Összetartó csészéje felálló; levele véglevélkéi szegletesek vagy dárdások, tövön fülei felfelé tartók; virága sárga. — Útfeleken, telekes helyeken, p. o. a budai vár mellett bőven. ☉. Jun.-Aug. 1-3'.

Hamvas *Zs. S. Columnae. L.*

Csészéje igen széllyelnyílt; felső levele szárnyai s véghasábjai keskenyszálasok; virága sárga; beczői tere-

pélyen kiállanak. — A homoki gyepeken igen gyakori, az erdőkben sziklás helyeken. ☉. Maj.–Jul. 1–3'.

Dunamelléki Zs. *S. pannonicum*. L.

6. Gyenge beczői sátorozó virágzatán jóval felül érnek s 4-szer akkorák, mint a kocsányjai; csészéje kissé kinyílt. — Telekes helyeken, kőfalakon, sziklákon. ☉. Maj.–Jul. 1–3'. **Irió Zs. *S. Irío*. L.**

Gyenge beczői sátorozó virágzatán nem érnek felül. 7.

7. Beczői kocsánykáinál kétszerte hosszabbak; felegyenesedők, kissé görbék, egymástól távolodók; szára és alsó levelei keményszőrűek; virága sárga. — Útfeleken, telkeken, sziklákon gyakori, réteken ritka. ☉. Maj.–Jul. 1–3'. **Borzas Zs. *S. Löselii*. L.**

Beczői kocsánykáinál sokkal hosszabbak, széllyel vagy épen lefelé hajlók, számosak és tömöttek; szára és levelei kopaszok vagy ritka szőrűek. — A budai várhegy oldalán. ☉. Jun.–Jul. 2–2½'.

Síma Zs. *S. austriacum*. Jacq.

8. Virágai sárgák. 9.

Virágai fehérek. 10.

9. Szára felálló hengeres, fakó; alsó levelei kaczurossak, a felsők épek láncsás szálasok, borzaskák; virágzata fürtös; beczői felállók. — Az Orczykert gyepein. 4. Jun.–Jul. 1–2'. **Káka Zs. *S. junceum*. W. B.**

Szára sugár, merev, levelei hosszukás láncsások, egyenetlen fogasok, szőrösödők; beczői merően terepélyek. — Erdőkben, szántóföldeken Buda körül. 4. Jun.–Aug. 2–4'. **Merő Zs. *S. strictissimum*. L.**

10. Alsó levelei vesealakuak, durva kanyaros-csipkések, a felsők szíves-tojásdadok, hegyes foguak. — Gyepek mellett, útfeleken. ☉. April–Jun. 1–2'. (*Foghagymaszagufü.*) **Hagymaszagu Zs. *S. Alliaria*. Scop.**

Levelei hosszukás láncsások, ritka foguak, villás szőröktől szőrösödők; szirmai a csészénél kétszerte hosszab-

bak. — Gyepeken. ☉. April-Maj. és őszszel ismét.
3-12". **Gyomos Zs. *S. Thalianum. Gaud.***

10. SZEGECS. *Erysimum. L.*

1. Szárlevelei vállban szívesek, szárölelők, alsó levelei visszás-tojásdadok, közép- és felső levelei körkörösök; beczői felállók, kopácsai 3 inúak; virága világos sárga. — Bozótokban, hegyi réteken és a vetések közt Buda körül. ☉ és ☉. Maj.-Jun. 1-2'.

Burján Sz. *E. austriacum. Bmg.*

Szárlevelei hosszukások vagy szálasok, vállban nem szívesek; virága sárga. 2.

2. Kocsánykái csészéinél 2-3-szor hosszabbak, majdnem felényiek, mint négyszögű s kissé lapított beczői; levelei hosszukás láncások, kanyarosak, egyenlően háromágu szőreitől érdesek. — Bozótokban, kövecses helyeken, vízpartokon. ☉. Jun.-Jul. 1-2'.

Ibolya Sz. *E. cheiranthoides. L.*

Kocsánykái akkorák, mint a csészéje. 3.

3. Szálas láncás levelei egyszerű szőreitől érdesek, épélűek vagy ritkán fogasoltak; terméketlen ágai levelei hónaljából nőnek; félrehajló zöld ormóju beczői derékszög alatt négyszögűek, szőkék. — Homokon igen bőven, azonban van a hegyi gyepeken is. ☉. Maj.-Jun. 1-1½.

Szőke Sz. *E. canescens. Roth.*

Kocsánykái kurtábbak, mint a csészéje. 4.

4. Kocsánykái csészéjénél 2-3-szor kurtábbak; beczője tompa négyormóju, háta felül kissé lapított, egyenszinű; levelei láncások, öblösen fogasok, épélűek, érdesek, alól sömörösek, egyszerű vagy csillag szőreitől érdesek. — Hegyi és homoki gyepeken. ☉. Jun.-Aug. 1-1½'.

Sömörös Sz. *E. crepidifolium. Rchb.*

Kocsánykái felényiek, mint a csészéje. 5.

5. Levelei hosszukás láncások, kanyaros fogasok, egyenlő csillagszőreitől érdesek; beczői szőkék, zöld ormói

kopaszok. Hegyi réteken, gyepük és utak mellett bőven, a homokon ritka. ☉. Jun.–Aug. 1–2½'.

Jószagu Sz. *E. odoratum. Ehrh.*

Levelei láncsás-kihegyezettek, kissé öblösen vagy kanyarosan fogasok, vagy épélűek; csaknem hengeres beczője alig vastagabb, mint vizirányosan elálló vastag kocsánykája. — Szántóföldeken, mezőkön útfeléken. ☉. Maj.–Jul. 3–12". **Fürtös Sz. *E. repandum. L.***

11. ÁLSZEGECS. *Syrenia. Andrzej.*

Szára felálló, lelapult szőrű; levelei keskeny láncsások, épek; sárga virágai csaknem kocsánytalanok; beczői felállók, szőkék, négyszögűek. — Gyepeken s a legterméketlenebb homokon bőven. ☉. Jul.–Sept. 6–18".

Szüklevelű Á. *S. angustifolia. Rb.*

12. KÁPOSZTA. *Brassica. L.*

1. Beczői főkocsányjához lapultak; minden levele nyeles, alsó levelei félbeszárnyasok, fogasok; a felsők láncsások, épélűek; csészéje levelei, vizirányosan kinyúltak. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.–Oct. 2–4'. (*Sinapis nigra. L.*) (*Repcsény.*)

Repcsény K. *B. nigra. Koch.*

Beczői főkocsányjától elállók; felső levelei nyeletlenek, széles válluak, vagy szíves vállal szárölelők. 2.

2. Csészéje levelei felállók, alsó részükön egymáshoz érnek; minden porodája felfelé áll; fürtje laza, már virágzás előtt megnyult; felső levele vállalai nem szívesek. — Mivelik, azonban a mezőkön itt-ott vadon is terem. ☉. Maj.–Jun. 1–1½'.

Főzelék K. *B. oleracea. L.*

Csészéje levelei félig vagy egészen kinyúltak; kurtább porodái szélyelállók, felegyenesedők; felső levelei vállalai szívesek. 3.

3. Levelei tengersiznöldek, az alsók félbeszárnyasok, a

felsők hosszukások, — Szántóföldeken, vetések közt, mivelik is. ☉ és ☺. Maj.–Jun. 1–2 $\frac{1}{2}$ '. (*Karórépa*.)

Karórépa K. B. *Napus*. L.

Mivelés alatti válfajai: a.) A két nyári vékony gyökerű *káposzta repce*. B. *Napus oleifera*; — b.) az egy nyári vékony gyökerű *k. repce*. B. *Napus annua*; — c.) a husos gyökerű *k. kalarábé*. B. *Napus esculenta*.
 Levelei füzöldek, vagy csak végre tengerzöldek, alsó levelei félbeszárnyasok, a felsők tojásdadok, kihegyezetttek; fürtje virágzás ideje alatt lapos. kinyílt virágai tömött virággombjánál magasabbak. — Mivelik, azonban itt-ott vadon is terem. ☉ és ☺. Maj.–Jul. 1–2 $\frac{1}{2}$ '.

Kerekrépa K. B. *Rapa*. L.

Mivelés alatti válfajai: a.) Vékony s egy nyári gyökerű a *tavaszi répa repce*. B. *Rapa oleifera annua*. és a vékony gyökerű két nyári, *őszi répa repce*. Br. *Rapa oleifera biennis*; b.) a *töves répa*. Br. *Rapa esculenta*.

13. MUSTÁR. *Sinapis*. L.

1. Levelei tojásdadok, egyenetlen fogasok, alsó levelei vállban fülesek, vagy félbeszárnyasok; beczője kopácsai akkorák vagy alig kurtábbak, mint kétélű csőre, kopácsai 3 inuák, kopaszok, vagy kurta serteszőrűek; virága sárga. — Szántóföldeken vetések közt és réteken közönséges. ☉. Maj.–Aug. 6–18". (*Repcze*.)

Vetési M. S. *arvensis*. L.

2. Levelei szárnyasok, levélkéi egyenetlen durva fogasok, kissé karélyosak; beczője kopácsai akkorák, vagy kurtábbak, mint lapított vagy kardalaku csőre; kopácsai kiálló 5 inuák, keményszőrűek; virága sárga. — Vetések közt, Budán ritka. ☉. Jun.–Jul. 1–1 $\frac{1}{2}$ '. (*Sárga v. kerti mustár; kerti repce*.)

Fejér M. S. *alba* L.

14. NYULGA. *Erucastrum*. Schimp. és Spen.

Ágas szára felálló, fakó; levelei nyelesek, az alsók bibircsós szőrrel bolyhosak, öblösen szárnyaltak, karélyai

kerekdedek, alig fogasok; szárlevelei lassanként elkeskenyedő karélyuak, a legfelsők szálas láncsások, kopaszok, épélűek; pongyola fürtje megnyult; virága sárگا; beczői kardhegyűek. — Töltéseken, köves helyeken, a budai szőlők gyepűi mellett, a pesti homokon ritka. ☉. Jun.—Oct. $1\frac{1}{2}$ –4'. (*Brassica elongata*. W. K.)

Haraszt Ny. *E. elongatum*. Rehb.

15. SORAPÁR. *Diploaxis*. D. C.

1. Szára leveles, alja csaknem kórós; alsó levelei szárnyason hasogattak, hasábjai szálasok; felső levelei épek, szálasok, épélűek, mind kopaszok; kocsányja kétannyi, mint a virága; szirmai kerekded visszás-tojásdadok s kurta nyakuak. — Hegyi és homoki réteken bőven. 24. Jun.—Sept. 1– $1\frac{1}{2}$ '. Sallangos *S. D. tenuifolia*. D. C.

2. Szára csak tövön leveles, fűnemű; levelei ziláltan szőrösek, öblösen fogasok vagy félbeszárnyasok, kerélyai tojásdadok vagy hosszukások, fogasok, a végső visszás tojásdad, szegletes, fogas: kocsányja virágával egyenlő; szirmai kerekded, visszás-tojásdad, kurta nyakuak. — Az előbbivel. ☉. Jun.—Oct. $1\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '.

Kőfali *S. D. muralis*. D. C.

16. TERNYE. *Alyssum*. L.

1. Szálcái belső oldalán tompa fogacskák vannak; táskája rekeszeiben két vagy több magcsa van; törzse kórós; tavaszi hajtásai hegyökön fürtösön ágasok; fürtje bugás, termése bugája sem nyulik meg; törzse levelei hosszukások, nyélbe elkeskenyedők, puha molyhosak. — Mészsziklákon, a Sz. Gellért oldalán igen bőven. 24. Apr.—Maj. 6–12". Kövi *T. A. saxatile*. L.

Hosszabb szálcái tövüktől közepökig szárnyas élűek; kurtább szálcái tövén hasonlóul szárny forma pót van. 2.

2. Tászkája rekeszeiben egy magcsa ül; táskája tömött s lelapult csillagszőreitől szőke; tojásdad magva egyik

oldalán keskenyszárnyu; fürtje lapos bugás; fűnemű szárai felegyenesedők, töveiken kórósak; visszástojásdad vagy hosszukás szőke levelei vállban elkeskenyednek. — A homoki mezőkön bőven. 2†. Maj.–Sept. 3–12". (*A. alpestre. L.*) **Sodros T. *A. tortuosum. W. K.***

Táskája rekeszeiben 2 magcsája van. 3.

3. Csészéje termésén is állandó; szálcsein nincs fog, a két kurtább szálcsa töve mindkét oldalán sertefogak vannak; táskája kerekded, igen kurta csillagszőreitől szőke; fürtje szárhegyi; szára fűnemű; levelei láncsások, az alsók visszás-tojásdadok. — Minden gyepen. ☉. Maj.–Jul. 3–18". **Csészés T. *A. calycinum. L.***

Csészéje lehulló. 4.

4. Lecsepült s felegyenesedő szára tövön végre kóróssá lesz; fürtje szárhegyi, magános; táskája tojásdad vagy kerekded, lelapult csillagszőreitől szőke; levelei szürkék, láncsások, az alsók visszás-tojásdadok. — Száraz réteken bőven. 2†. Kora tavasztól júliusig. 3–12".

Hegyi T. *A. montanum. L.*

Szára felegyenesedő, fűnemű; fürtje szárhegyi; hosszabb szálcái fogatlanok, a kurták szárnyasok s mindkét oldalukon egy-egy sertefoguk van; táskája kerek, egészen kopasz vagy csak élén szemszörös; szürke levelei láncsások; az alsók visszás-tojásdadok. — Homoki és hegyi réteken mindenütt bőven. ☉. Tavasszal. 1–6".

Apró T. *A. minimum. Willd.*

17. HAMUKA. *Farsetia. R. Br.*

Fűnemű szára felálló; szirmai kétmetszetűek; hosszabb porodái tövön szárnyasok, a kurtábbak fogasok; táskája körkörös, domborúan lapított, szőrösödő; levelei láncsások, az alsók nyélbe keskenyedők; virága fejr. — Minden száraz réten, útfeleken, csapásokon. ☉. Maj.–Jul. 1–1½'. (*Ternye.*) **Fejér H. *F. incana. R. Br.***

18. LAPICZ. *Lunaria*. L.

Szára felálló, hengeres; alsó levelei ellenesek, a felsők váltogatók, szívesek, hegyesek, csipkésen fűrészeseek, szőrösödők; kékes piros virágai sátoros bugát alkotnak; táskái körkörös láncsások, mindkét végök felé kihegyezettek. — A pilisi árnyas erdőkben. 4. Maj.-Jun. 2-4'. *Begyes L. L. rediviva*. L.

19. DARAVIRÁG. *Draba*. L.

Szára ágas és leveles; közép és felső levelei tojásdadok, szárölelők; kocsánykái vízirányosan állanak, kétszer akkorák, mint a táskái; szirmai épélűek, fejelek. — Hegyi és homoki minden gyepen. ☉. Maj.-Jun. 6-12". *Kövi D. D. muralis*. L.

Tőkocsányja van. 2.

Tőkocsányja kopasz; törékeny levelei szálasok, hegyesek, serteszőrű szemszőrősek; porodái szirmaival egyenlők; bibeszára akkora, mint a táskája kereszt átmérője, virága sárga. — Mészsziklákon Buda körül. 4. Kora tavasszal. 1-6". *Kövér D. D. aizoides*. L.

Tőkocsányja tövön szőrös, felső része s ágai kopaszok; tőlevelei láncsások, hegyesek, vállban elkeskenyedők; táskái láncsások, hosszukások v. kerekdedek, kocsánykájánál kurtábbak; bibeszára igen kurta; szirmai ere sze bemetszettek; virága feje. — Minden gyepen, kora tavasszal. ☉. 2-6". (*Füstvirág; korpavirág; ködvirág.*) *Köd D. D. verna*. L.

20. TORMA. *Cochlearia*. L.

Tőlevelei hosszukások, szívesek vagy tojásdad-szívesek, csipkések, alsóbb szárlevelei fésűsen szárnyason szabdaltak, a felsők tojásdad-láncsások, csipkésen fűrészeseek, a legfelsők szálasok, csaknem épélűek; táskái kopácsai

és a magvai símák; virága fejr. — Mivelik, azonban vadon is nő. 24. Jun.-Aug. 2-3'.

Orrtekerő T. C. *Armoracia. L.*

21. GOMBORKA. *Camelina. Crantz. D. C.*

1. Hengeres és borzas szára közép levelei hosszukás lán- csások, épélűek, vagy fogasoltak, vállban nyílalakuak; virága sárga; táskája körtealaku. — Mivelik, azon- ban réteken és vetések közt vadon is terem. ☉. Maj.- Jul. $\frac{1}{2}$ -2'. **Magvas G. C. *sativa. Crantz.***

2. Szegletes és kopasz szára igen ágas; szárölelő levelei fülesen nyilasok, hosszudad-láncsások, hegyeskék, foga- son fűreszesek, kopaszok, a legfelsők szálasok; virága sárga; táskája tojásdad-gömbalaku — Agyagos nedves helyeken, nádasokban, szántóföldeken. 24. Jun.-Jul. 1-3'. **Fakó G. C. *austriaca. R. Br.***

22. TARSÓKA. *Thlaspi. L.*

1. Táskái háromszögü-szívesek; alól el vannak keskenyedve; rekeszeiben 4 magcsa van; bibeszára igen kurta; szára ágas; fűrtje nyult; szárlevelei nyeletlenek, szívesek, annyira szárölelők, hogy a szára általbuvónak látszik. — Hegyi és berki gyepeken. ☉. Kora tavasszal. 3-12". **Általbuvó T. T. *perfoliatum. L.***

Táskái köralakuak, vagy tövön lekerekítettek, felül kicsípettek, laposak. 2.

2. Tövérről kurta pázsitos levelű törzseket hajt; virágzó szára egyszerű; tölevelei nyelesek, lapiczkás visszás- tojásdadok, szárlevelei hosszukások, nyilas-vállal szár- ölelők; táskája rekeszei 1-2 magvuak, bibeszára hosszú; virága fejr. — Hegyi réteken és ligetekben. 24. Maj.-Jun. 6-12". **Hegyi T. T. *montanum. L.***

Termése megérése után az egész növény elszárad; szára ágas; szárlevelei nyilas-válluak, nyeletlenek, fogasok, széles szárnyu táskái nagyok, sok magvuak; virága fejr.

— Szántóföldeken, vetések közt. zöldséges kertekben.
 ☉. Maj.–Jul. 6–18". (*Nyüfű*; *nagy borocska*; *temondád*; *vadmustár*.)
 Vetési T. T. *arvense*. K.

23. PAIZSPÁR. *Biscutella*. L.

Táskája tövén és hegyén kikanyarított; cseszéje töve sarkantyutlan; tőlevelei hosszukások, nyélre keskenyedők. szárlevelei is hosszukások, nyeletlen, lekerkített vállukkal félig szárölelők, a legfelsők láncsások, virága sárga. Hegyi réteken, mész sziklákon, Buda körül. 4. Jun.–Aug. 6–15". Síkált P. B. *laevigata*. L.

24. ZSÁZSA. *Lepidium*. L.

1. Táskája felső vége nagyon ki van csípve. 2.

Táskája felső vége alig van vagy nincs is kicsípve. 5.

2. Szárlevelei szárölelők. 3.

3. Szárlevelei fogasoltak, nyilas vállal szárölelők, alsó levelei hosszukások, nyélbe keskenyedők, vállban öblösen fogasok; tojásdad- és közepétől szélesen szárnyalt táskái ripacsosan pontozottak; virága fejr; az egész növény szőkén szőrösödő. — Pallagokon, vetések közt, útfeléken közönséges. ☉. Maj.–Jul. 6–18". (*Palackafű*; *vadmustár*; *temondádfű*.)

Mezei Zs. L. *campestre*. R. Br.

Szárlevelei épek, mélyen szíves-szárölelők; alsó levelei nyelesek, szárnyasok, bordái sokszorosán sallangosak; táskái kerekded-körkörösök, hegyőkön keskeny szárnyuak; virága sárgálló. Telekes helyeken, fedeleken, útfeléken. ☉. Maj.–Jun. 6–18".

Felemás Zs. L. *perfoliatum*. L.

4. Táskái kerek tojásdadok, szárnyasok, tompák, főkosányjához lapulók; alsó levelei nyelesek, szabálytalanul bevagdaltak, karélyosak, szárnyasak, vagy kétszer-szárnyasok; a felsők nyeletlenek, szálasok, épek;

virága apró fejr. — Mivelik, azonban a kertek körül vadon is nő. ☉. Maj.-Jun. 1-2". (*Rézsuka*; *saláta-torma*.)

Kerti Zs. *L. sativum*. *L.*

Táskái széllyelállók, kerek-tojásdadok, tompák, hegyökön keskeny szárnyasok; alsó levelei nyelesek, szárnyasok, vagy kétszer-szárnyasok; a felsők nyeletlenek, épek és szálasok; virágai két porodások, szíromtalanok. — Telekes helyeken, zöldséges kertekben, házfedeleken ☉. Maj.-Jul. 4-15". **Mecsek Zs. *L. rudérale*. *L.***

5. Levelei hosszukások, kanyaros fogasok; tőlevelei nyélbe keskenyedők. szárlevelei nyílalaku válllaikkal szárölelők; táskai szívesek, szányatlanok, felpuffadt kopácsai miatt csaknem két-görcsűek; bibeszára akkora, mint táskája válaszfala; virága fejr. — Útfeleken, telekes helyeken, mindenütt. 4. Maj.-Jul. 1-1½. (*Borsika*.) **Borsika Zs. *L. Draba*. *L.***

Levelei pozsgások, szökéllők, épek, az alsók nyelesek, tojásdadok, a felsők szárölelők, nyilas tojásdadok, a legfelsők láncsások; táskái tojásdadok, hegyesek, ranczoskák; virága fejr. — A legszárazabb szíkeken, kiváltképen szíksós tavak közelében. 4. Maj.-Jun. 6-12". **Szíki Zs. *L. crassifolium*. *W. K.***

25. SZIRTÖR. *Hutchinsia*. *R. Br.*

Levelei szárnyasok; leveles szára ágas; szirmai csészéjénél alig hosszabbak; táskái körkörösök, tompák; virágai apró, fejr. — Hegyi nyílt réteken Buda körül, p. o. a Sashegyen ☉. Kora tavasszal. 1-3".

Sziklai Sz. *H. petraea*. *R. Cr.*

26. CSAPKA. *Capsella*. *Vent.*

Levelei kaczurossak, szárnyason szabdaltak, sallangjai tojásdad háromszögűek, hegyesek, kissé fogasok; szárlevelei épek, sokféle alakúak; táskái háromszögű viszás-szívesek; virága fejr. — Mindenütt. ☉. Apr.-

Oct. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ '. (*Paperszény; pásztortáska; békatarsoly; szükés; véráztatfű; porczogófű; vadmustár.*)

Pásztortáska Cs. C. Bursa pastoris. Mönch.

27. TÁSKARAG. *Senebiera*. Pers.

Szára lecsepült; levelei mélyen szárnyason hasogattak, hasábjai épek vagy elől bevagdaltak, kocsánykái virágainál kurtábbak; táskái csaknem vesealakúak, lapítottak; hálózatosan ránczosak, tornyadzóalaku bibeszára tetejőkön ül; virága fejr. — A Budaörs felé vivő budai ország-útfeleken, ritka. ☉. Jun.–Aug.

Pikkelyes T. S. Coronopus. Boir.

28. TÁSKAZÁR. *Euclidium*. R. Br.

Szára felálló, hengeres szőrösödő; levelei nyelesek, érdeses szőrűek; tőlevelei öblösen szárnyasok, szárlevelei láncsások, ép, vagy fogas-élűek; táskái tojásdadok, kurta szőreiktől érdesek; virágai fejérek vagy verhenyések. — Ugarokon, vetések közt homokon bőven. — Maj.–Jun. 3–14".

Madárorru T. E. syriacum. R. Br.

29. CSÜLLENG. *Isatis*. L.

Szára felálló, szegletes, igen ágas; levelei símák, töve és szára alsó levelei nyélrefutók, hosszudad-láncsások, tompák, csipkések; szárlevelei nyilas vállal szárölelők; táskái hosszukások, igen tompák, lefüggők; virágai sárgák. — Szántóföldek barázdáin. homoki réteken, vetések közt. Az egész növény tengerszinzöld. ☉. Jun.–Aug. 2–4'. (*Festőfű.*) **Festő Cs. I. tinctoria. L.**

30. BUNKONCZ. *Myagrum*. L.

Szára felálló, ágas, kopasz; tőlevelei nyélre keskenyedők, hosszukások, öblösen fogasok; szárlevelei nyilas vállúak, szárölelők; táskái visszás-szíves, négy

czikkűek; virága sárga. — Vetések közt, útfeleken gyakori. Az egész növény tengerszinzöld. ☉. Maj.-Jun. $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ '. Szíves *B. M. perfoliatum. L.*

31. SÖMÖRGE. *Neslia. Desv.*

Szára felálló, szőrösödő; szárölelő levelei nyilas lán-
csások, épélűek v. alig fogasok; táskái csaknem gömb-
alakuak; apró virágai sárgák. — Vetések közt, igen
ritka. ☉. Jun.-Jul. $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ '.

Pallagi *S. N. paniculata. Desv.*

32. MATYÓ. *Calepina. Desv.*

Szára felálló, alig szegletes; levelei kopaszok; töle-
velei pázsitosak, nyelesek, csaknem félbeszárnyasok,
szárlevelei öblösen fogasok, a felsők szárölelők, nyi-
lasválluak; tojásdad táskái ránczosak; virága fejr.
— Telekes helyeken, szántóföldeken, Budán a várhe-
gyen és a Sz.-Gellérthegy alatt. ☉. April.-Maj. 6-12'.

Ránczos *M. C. Corvini. Desv.*

33. SZÜMCSŐ. *Bunias. L.*

Szára felálló, hengeres, ágas, szőrös; tö- és szárlevelei
nyelesek, kaczurossan félbeszárnyasok, vagy öblösen
fogasok, a középsők alig nyilas kaczurossak, a legfel-
sők láncsások, vagy szálasok; tojásdad táskái két
rekeszüek, bibircsós szümölcsösek; virága sárga. —
Szántóföldeken, vetések közt, útfeleken. ☉. Jun.-Jul.
1-3'.

Napkeleti *Sz. B. orientalis. L.*

34. REKENYŐ. *Rapistrum. Boerhave.*

Felálló szára barázdolt, ágas bogas; alsó levelei ka-
czurossak, öblösek, fogasok, borzasok, a felsők lán-
csások, csaknem kopaszok, gerinceiken borzasok; tás-
kája két cikkű, az alsó cikke hengeres, a felső to-

jásdad; virága sárga. — Száraz gyepeken, szántóföldeken, útfeleken. 24. Jun.–Jul. 1–2'. (*Rekenyő.*)

Evelő R. R. *perenne. All.*

35. TÁTORJÁN. *Crambe. L.*

Fiatall levelei keményszőrűek, az idősbek szárával együtt kopaszok; töllevelei kétszer-szárnyasok, szárnyaeskái hosszukások, fogasok vagy bevagdaltak; hosszabb porodái hegyei villások, táskáin nincs rajta a bibeszára. — Szántóföldeken, útfeleken, gyepeken a Tisza vidékén. 24. Jul.–Aug. 1–3'.

Buglyos T. C. *Tataria. Jacqu.*

36. RETEK. *Raphanus. L.*

1. Levelei félbeszárnyasok; beczője hengeres, kiheggyzett, kocsánykájánál alig hosszabb; virága sötét erezetű, világos lilaszinű. — Mivelik kertekben. ☉. Maj.–Jun.

Kerti R. R. *sativus. L.*

2. Levelei félbeszárnyasok; beczője czikkelyes, czikkelyei egy magvuak, hosszabb, mint a bibeszára, virága sárga vagy feje. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Maj.–Aug. 1/2–1'. Repcsén R. R. *Raphanistrum. L.*

72. Rend. **Rezedafélék.** *Resedaceae. D. C.*

1. REZEDA. *Reseda. L.*

1. Csészéje 4 hasábu; levelei zilált állásuak, megnyult-láncások, tompák; vállban két oldalról egy-egy foguak; szára felálló, többnyire magános, ritkán ágas; virágzata tömött füzérnek látszó fürt; virága halvány-sárga; tokja hosszudad, 4 fogu. — Útfeleken, árokpartokon, réteken, szántóföldeken, mivelik is festékek. ☉. Jul.–Sept. 1–3'. (*Korbácsfű.*)

Fogas R. R. *luteola. L.*

Csészéje 6 hasábu. 2.

2. Alsó és közép levelei kétszer szárnyasok, a felsők 3 hasábuak, hasábjai láncások, fényesek; szára ágas, virágzata fürtös; kocsánykái akkorák, mint a csészéje; virága sárgás; tokja hosszúdad, 3 fogu. — Vetések közt, gyepeken, útfeleken, sziklákon. ☉. Maj.-Oct. 1-2'. (*Olasz mustár; olasz repce; vad rezed.*)

Repcze R. R. lutea. L.

Alsó levelei épek, a felsők 3 karélyuak vagy 3 hasábuak. 3.

3. Virágai kellemes illatuak; kocsánykái akkorák, mint sárgálló csészéje, tokja 3 fogu, levelei láncások, tompák, a felsők 3 hasábuak. — Kellemes illatáért mivelik. ☉. Tavasztól-őszig. $\frac{1}{2}$ -1'.

Szagos R. R. odorata. L.

Virágai illatnélküliek. 4.

4. Szára felálló, szegletes, ágas, felül érdes; virágzata fürtös; kocsánykái és fejéres bokrétájával egyenlő magas csészéi érdesek; hatszögű tokja élei fulánkosan érdesek, teteje 3 orru. — A Szt.-Gellérthegy déli oldalán, homoki réteken ritka. ☉. Maj.-Aug. 1-1 $\frac{1}{2}$ '.

(*R. mediterranea. L.*) **Szagatlan R. R. inodora. Rchb.**

Szára lecsepült, ágas, ágai felegyenesedők; alsó levelei lapiczkások; hatszögű tokja 3 fogu; apró virága fehér. — Szántóföldek barázdáin, homoki réteken s a vetések közt Budapest körül. — ☉. Maj.-Jul. 3-12'.

Kis R. R. Phyteuma. L.

73. Rend. **Nimfafélék.** Nymphaeaceae. *Salisb.*

1. NIMFA. Nymphaea.

1. Levelei mélyen szíves kerekdedek, épélűek, bőrtapintatuak; maghonát csaknem tetejéig porodái benövik; sárga bibéje 10-12 sugáru; virága fehér. — Álló és lassan folyó vizekben. 4. Jun.-Aug.

Fejér N. N. alba. L.

2. Levelei mélyen szíves-kerekdedek, öblösen fogasok, alsó lapjaikon pirosodók, vizen uszó levelei tojásdad-nyílalakuak; virágai fejérek. — A budai Császárfürdő mellett eső meleg forrásban. 24. Jun.-Aug.

Melegvizi *N. N. thermalis. D. C.*

2. TÓRÓZSA. *Nuphar. Smith.*

1. Levelei tojásdad-szívesek, bőrtapintatuak, épélűek; válla karélyaiközel állanak egymáshoz, mindkét lapján zölddek; kocsányjai négyszögűek, ormói élesek; virága sárga; bibéje lapos, épélű; portokai hosszukás-szálasok. — Álló és lassan folyó vizekben, kivált a Tisza körül. 7. Jun.-Aug. (*Vízi tök.*)

Sárga *T. N. luteum. Smith.*

2. Levelei szíves-hosszudadok; válla karélyai távolodnak egymástól; kocsányjai hengeresek, felomlásosan selymesek; virága sárga, bibéje fogas. — A Duna kiöntéseiben Vác körül, ritka. 24. Jul.-Aug.

Selymes *T. N. sericeum. Láng.*

74. Rend. **Szuharfélék.** *Cistineae. D. C.*

1. TETEMTÖLDŐ. *Helianthemum. Tourn.*

1. Bibeszára akkora, mint a maghona; kórós szára henyélő; ágai felegyenesedők; pálhátlan levelei ellenesek, szálas hosszudadok, vagy tojásdadok, molyhosak vagy az élők felé csomós szőrűek; virágai sárgák. — Verőfényes dombokon; sziklás és homokos helyeken bőven. 7. Maj.-Jul. 2-4'.

Sziklai *T. H. oelandicum. Wahl.*

Bibeszára maghonánál 2-3-szor nagyobb. 2.

2. Henyélő szára kórós; pálhátlan levelei ziláltak, szálasok, finom fulánkhegyűek, kissé érdesek, alig szemszőrösek; termése kocsányjai visszahajoltak; virága

sárga. — Verőfényes mészhegyeken Buda vidékén és homoki gyepeken bőven. 1. Jun.–Jul. 3–8".

Kacsakörös *T. H. Fumana. Mill.*

Felegyenesező szára kórós, pálhás levelei tojásdadok, vagy szálas hosszukások, kurta szőrűek vagy alól molyhosak, szemszőrösök, élőkön letüremlettek; termése kocsányjai megcsavarodva hajolnak le; virága sárga. — Minden száraz gyepon és legelőn. 1. Maj.–Sept. 3–18". (*Tetemtoldófü.*)

Közönséges *T. H. vulgare. Hirt.*

75. Rend. **Harmatfűfélék.** Droseraceae. *D. C.*

1. BOGLÁRPÓT. *Parnassia. L.*

Szirmai kurta nyakuak; pilise 9–13 gombos sertével van prémezve; tölevelei nyelesek, szívesek, tompán épélűek, szárlevelei szárölelők; virága fejér. — Hegyeken, nedves gyepeken és tavakban. 2. Jul.–Sept. 1/2–1'. (*Májfű.*)

Gyönyörű *B. P. palustris. L.*

76. Rend. **Ibolyafélék.** Violariceae. *D. C.*

1. IBOLYA. *Viola. L.*

1. Száratlanok; leveleik s kocsányjaik mind a tövéből nőttek. 2.

Szárba indulók. 4.

2. Töve ostorindákat hajt; levelei szíves-tojásdadok, alig szőrösök, idej ostorindái levelei vesealakuak; levele nyelei tövén levő pálhái tojásdad-láncsás hegyesek, rojtos élűek, kopaszok, hegyőkön szemszőrösök; termése kocsányja henyélő, tokja szőrösödő; kellemes illatu virága sötét lila színű. — Árnyas helyeken, gyepek és bokrok mellett. 2. Mart.–April. (*Kék viola; szederjes viola; martiusi viola; ibolya; kis ibolya.*)

Tavaszi *I. V. odorata. L.*

Töve nem hajt ostorindákat. 3.

- 3.** Levelei tojásdadok, vagy hosszukás tojásdadok, felső későbbi levelei mélyenszívesek; borzas szőrűek, alsó pálhái tojásdadok, a felsők láncsások, rostjaival együtt kopaszok; termése kocsányjai henyélők; tokja szőrösödő; illattalan virágai világos vagy közép lilaszínűek. — Gyepeken, gypük mellett. 24. Apr.-Maj.

Borzas I. V. hirta. L.

Levele vállalai széles kikanyarítása miatt szívesek, a felsők tojásdadok, a felsők hosszukás tojásdadok, vállalai csuklyásan behajlók; pálhái láncsások, elkeskenyedett hajszállhegyűek, rojtosak, kocsányjai henyélők; tokja szőrösödő; virága lilaszínű. — Homoki réteken és homok hegyi erdőkben. 24. Apr.-Maj. (*V. campestris. M. B.*)

Csuklyás I. V. ambigua. W. K.

- 4.** Szára henyélő, s felegyenesedő. **5.**

Szára felálló. **6.**

- 5.** Szára kurta, szőke szőrű vagy kopasz; levelei szívesek, tompák, apró csipkékűek, az alsók vesealakuak; pálhái tojásdad hosszudadok, hegyesek, levele nyeleinél sokkal kurtábbak; tokja tompa tojásdad, virága halvány viola vagy fejér színű. — Minden homoki, kivált vizenyős gyepon, e mellett a budai hegyek nyílt oldalain. 24. Maj.-Jun. 1-2".

Homoki I. V. arenaria. D. C.

Szára kopasz vagy alig szőrösödő; levelei szívesek, hosszukás-tojásdadok, kurta hegyűek; pálhái hosszukás láncsások, rojtos-fűrészeseek, levele nyelénél sokkal kurtábbak; virága sarkantyuja kétannyi, mint a csészéje pillenpátya; színe sárgás fejér, holott bokrétája sötét lilaszínű. — A hegyi és síki erdőkben gyakori, nyílt gyepeken ritka. 24. Maj.-Jun. 6-12".

Sorvány I. V. canina. L.

- 6.** Lefelé álló bibéje horgas, madárcsőröralaku. **7.**

Felegyenesedő bibéje felső része ékalaku. **9.**

- 7.** Szára egysorú szőrű, levele nyele ormóján szőrös; levelei széles szívesek, kurta hegyűek, az alsók csaknem

vesealakuak: első tövirágai szirmasok. de terméketlenek, későbbi szárvirágai szirmatlanok; virágai halvány pirosak vagy lilaszínűek. — Minden erdőben.

24. Maj.-Jun. 3-12". **Szirmatlan I. *V. mirabilis*. L.**

Szára kopasz. 8.

8. Levelei szíves vállal hosszukás-láncsások, nyelei felfelé kissé gatyások; közép szárlevelei pálhái láncsások, hegyesek, felényiek, mint levele nyelei, a felsők akkorák, mint levele nyelei; bokrétája sarkantyuja akkora, mint hegyes levelű csészéje pillenpátyjai; virága fejér, vagy lilaszínű. — Posványos réteken bőven. 24. Maj.-Jul. 2-6". (*V. lactea*. Sm.) **Iszap I. *V. stagnina*. Kit.**

Levelei alig szíves vállal-láncsások, nyelei gatyások; közép szárlevelei hosszudad-láncsások, bevagdalt fűrészesek, levele nyeleinél hosszabbak; bokrétája sarkantyuja akkora, mint hegyes levelű csészéje pillenpátyjai; virága kék, ritkán fejér. — Hegyi és ligeti réteken, szőlők gyepűi mellett. 24. Jun.-Jul. 6-18". (*V. persicifolia*. Roth.) **Réti I. *V. pratensis*. M. és K.**

9. Levelei csipkések, az alsók tojásdad-szívesek; pálhái félbeszárnys-szárnysan hasogattak, középső hasábjai csipkések; sarkantyuja kétannyi, mint csészéje pillenpátyjai; gyökere egyszerű; szára felegyenesedő ágas. — Gyepeken, telekes helyeken, szántóföldeken.

☉. és ☼. Maj.-Jul. 2-18". (*Csúszár szakáll; háromszínű viola*.) **Háromszínű I. *V. tricolor*. L.**

Igen sok válfaja közül nálunk leginkább kettő van: a.) bokrétája kétszínű s csészéjével egyenlő, apró és karcsu: **Apró I. (*V. arvensis*. Murray; b.) bokrétája igen nagy 1-2-3 színű, csészéjénél nagyobb: **Kerti I. *V.*****

77. Rend. **Tökfélék.** Cucurbitaceae. Juss.

1. TÖK. *Cucurbita*. L.

1. Szára kapaszkodó; kaccai ágasok; levelei szívesek, 5 karélyuak, érdesek, nyelei bőrdősek; egylaki virága

sárga; kabakja kerekded vagy tojásdad, síma. — Mivelik. ☉. Jun.–Aug. (*Úritök; dinka; linka.*)

Úri T. C. *Pepo. L.*

2. Szára kapaszkodó; kacsai ágasok, levelei 5 karélyuak, karélyai szárnyason kikanyargatottak, egylaki virága sárga; kabakja rendszerint gömbalaku, zöld (béle fejjér, sárgás vagy piros). Mivelik. ☉. Jul.–Aug. (*Görög-dinnye.*)
Görögdinnye T. C. *Citrullus. L.*

2. UGORKA. *Cucumis. L.*

1. Szára kapaszkodó; kacsai egyszerűek; levelei szívesek, 5 szögűek, szögei hegyesek; virága sárga; kabakja hosszukás, szömölcsös. — Mivelik. ☉. Maj.–Sept.

Savanyító U. C. *sativus. L.*

2. Szára kapaszkodó; kacsai egyszerűek; levelei szívesek, 5 szögűek, fogasok, szögei kerekdedek; kabakja gömb- vagy tojásalakú, síma, vagy hálózatosan eres, vagy rücskös. — Mivelik. ☉. Máj.–Sept.

Sárgadinnye U. C. *Melo. L.*

3. GÖNYE. *Bryonia. L.*

Szára kacsainál fogva kapaszkodó; levelei szívesek, 5 karélyuak; virágzata fürtösen sátorozó, egylaki virága szennyes-sárga; bibéje kopasz; bogyója fekete. — Gyepükben bőven. 4. Jun.–Jul.

Büldös G. B. *alba, L.*

78. Rend. **Porcsinfélék.** *Portulacaceae. Juss.*

1. PORCSIN. *Portulaca. L.*

Szára ágaival együtt lecsepült; levelei hosszukás ékalkúak, pozsgások; sárga virágai hónaljiak v. szárhegyiek, magánosak vagy 2–3 kocsánytalanok; csészéje metszetei tompa ormójuak. — Gyümölcsösökben, szántóföldeken, homoki réteken. ☉. Jun.–Oct. (*Kövér porcsin; disznóorja; kerti porcsfű.*)
Kövér P. P. *oleracea. L.*

79. Rend. **Szegfűfélék.** Caryophyllaceae. *Fenzl.*

1. PORCZIKA. **Herniaria. L.**

Szára lecsepült, alól kórós; levelei és csészéje kurtaszöszörűek, levelei hosszúkások és láncásak, vállban elkeskenyedők; pálhái tojásdadok, szárra lapultak; 3–5 virágú csomói hónaljiak. — Homoki gyepeken és a budai mézshegyeken. 24. Jun.–Jul.

Szöke P. *H. incana. Lam.*

2. ASZGALLÉR. **Paronychia. Juss.**

Szára lecsepült v. felegyenesedő; levelei láncásak vagy körkörösök, tompák, szemszörösök; murvái szélestojásdadok, kurta száalkahegyűek, ezüstszerű száraz hártyások, szárhegyi csomójukkal zöldes virágait takarják. — Mészsíklákon, hegyi nyílt téreken Buda körül. 24. Jul.–Aug.

Gombos A. *P. capitata. Lam.*

3. CSIBEHUR. **Spergula. L.**

Felálló v. felegyenesedő, ágas szára felül enyves, szőrös; szálas áralaku levelei gyűrűsen állanak, felső lapjuk domború az alsón egy barázda nyúlik végig; kocsányja elvirágzás után lekonyul; virága fejtű, magvai gömbded-lencsealakuak, apró szemcsés felülete érdes. — Szántóföldeken vetések közt, bőven. ☉. Maj.–Jun. 3–10".

Pallagi Cs. *S. arvensis. L.*

4. SZIKLÁR. **Scleranthus. L.**

1. Virága többnyire 10 porodás, szirmai fejtűvel keskenyen szegélyezett zöldek; csészéje metszetei tojásdadok, hegyesek, keskeny hártyapréműek, termése csészéje kissé kinyílt; szára henyélő, ellenes levelei szálasok, hegyesek, szemszörösök. — Szántóföldeken, kertekben, hegyi és homoki réteken, ☉. Jun.–Aug. 3–18".

Egynyári Sz. *S. annuus. L.*

2. Virága 10 porodás, szirmai fejjérrel szélesen szegélyezett zöldek; csészéje metszetei hosszukások, lekerekített tompák, széles hártyapréműek, termése csészéje zárt; szára henyélő; vastagocska levelei kurták, tengerzöldek. — Szántóföldeken. hegyi és homoki száraz réteken. 24. Maj.–Sept. **Évelő Sz. *S. perennis. L.***

5. SZAGYÁN. *Sagina. L.*

1. Szára lecsepült. tövön gyökerező, ágai felegyenesedők; levelei szálasok, fulánkos hegyűek, egészen kopaszok; elvirágzott kocsányjai hegyei horgasok, a termést hordók felállók; csészéje levelei tompák, kalásztalanok. — Szántóföldeken, homoki legelőkön s erdei gyepeken. 24. Maj.–Jul. 2–4". **Heverő Sz. *S. procumbens. L.***
2. Szára felálló, tövétől kezdve ágas, oldalági felegyenesedők; levelei szálasok, fulánkosak, tövön szemszőrösök; elvirágzott kocsányjai felállók, alig egy kissé befelé hajlók; csészéje levelei tompák, a két külső igen kurta fulánkos hegyű, fulánkjai befelé görbültek. — A budai szántóföldeken és gyepeken. ☉. Maj.–Jul. 2–6". **Emelkedő Sz. *S. apetala. L.***

6. PIKKELYHÚR. *Lepigonum. Wahl.*

1. Szára lecsepült, felegyenesedő, ágas, ágai fürtösek; levelei szálas fonalakuak, laposak, fulánkos hegyűek, csészéje levelei láncások, tompák, innélküliek, élőkön hártyások; virága piros; szárnyatlan magvai 3 szögűek, alig ránczosak. — Homoki réteken, szántóföldeken, mocsárok mellett. ☉. Maj.–Sept. 3–6". (*Alsine rubra. Wahl.*) **Veres P. *L. rubrum. Wahl.***
2. Szára lecsepült, felegyenesedő, ágai fürtösek; levelei szálas fonalakuak, alól felül domboruak; kocsányjai virágzás után letüremlettek; csészéje levelei láncások innélküliek, élőkön hártyások, virága piros; hártya karimájú s lapított magvai finom ránczosak.

— Szikós téreken. szikósos tavak mellett. ☉ Maj.-Sept. 3-6". (*Alsine marina*. M. K.)

Szárnyasmagvu P. *L. medium*. Wahl.

7. LUDHÚR. *Alsine*. Wahl.

1. Töve henyélő törzseivel együtt pázsitos: szirmai csészéje leveleinél hosszabbak. 2.

Töve alig vagy nem is pázsitos; csészéje levelei szirmainál hosszabbak. 3.

2. Levelei szálas áralakuak, 5 inúak; virágzó szára felegyenesedő, vagy egyenes, 1 vagy sok virágu; csészéje levelei tojásdad-láncások, hegyesek, 3 inúak, szélők hártvás. — Gyepeken. 4. Egész nyáron át. 3-8".

Tavaszi L. *A. verna*. Barth.

Levelei áralakuan-sertealakuak; virágzó szárai felegyenesedők, felül bugások; csészéje levelei tojásdadok, hegyesek, csaknem porczogósak, fejérek, rajtok egy-egy zöld csík van; tojásdad szirmai a csészéjénél alig hosszabbak. — Minden hegyi és homoki gyepon, köves helyeken. 4. 5-14". Sertelevelű L. *A. setacea*. M. és K.

3. Csészéje levelei egyenetlenek, szálas áralakuak, igen hegyesek, fejr porczogósak, rajtok egy-egy zöld csík van; kocsánykái murváinál kurtábbak; virágzata csomósan sátorozó; szára felálló sugár, felül ágas, alól szőrösödő. — Hegyi és homoki száraz gyepeken a budai mészhegyek kövesein. ☉. Jun.-Aug. 3-8". (*A. fasciculata*. M. K.) Csomós L. *A. Jacquinii*. Koch.

Csészéje levelei egyenetlenek, igen hegyesek, fejr széles szegélyűek, kocsánykái igen kurták; virágzata gombosan sátorozó; szára felegyenesedő, tövön igen ágas; az egész növény szőrösödő, néha ragacsos ikrásszörű. — Az előbbivel. 4. Jun.-Jul. 3-8".

Gombos L. *A. glomerata*. M. B.

8. HOMOKHÚR. *Arenaria*. L.

1. Szára felegyenesedő, villásan bugás; levelei tojásdadok, kihegyezettek, nyeletlenek; virágai magánosak, ágai villáiban, vagy levelei hónalja alatt vannak; láncsás csészéje levelei szirmainál másfélszer hosszabbak; szirmai tojásdadok, fejérek. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken, ligetekben bőven. ☉. Maj.-Jul. 3-12".

Kakuk H. *A. serpyllifolia*. L.

2. Szára felálló sugár; levelei áralakuan sertealakúak, tőlevelei csomósak, szárlevelei özszenőtt ellenesek; sátorozó virágzata háromágú; tojásdad csészélevelei tompák; hártvások; szirmai tojásdadok, csészéje leveleinél háromszor hosszabbak. — Nyílt gyepeken Sz.-Endre, Vác és Gödöllő körül. 24. Maj.-Jun. 1-1½". (*Alsine graminifolia*.)

Pázsitlevelű H. *A. graminifolia*. Schrad.

9. CSITRE. *Moehringia*. L.

- Levelei tojásdadok, hegyesek, 3-5 inúak, az alsók nyelesek; kocsányjai akkorák, mint a levelei; csészéje levelei hegyesek, 3 inúak; szirmai csészéjénél kurtábbak, fejérek. — Ligetekben bőven. ☉. Maj.-Jun. 3-12".

Háromínú Cs. *M. trinervia*. Clair.

10. OLOCSÁN. *Holosteum*. L.

- Szára kékes-zöld; levelei ellenesek, körkörösök; virágzata ernyős, kocsányjai egyenetlenek, ikrás szőrűek. — Szántóföldeken, gyepeken, kerítések körül, útfeléken. ☉. Maj.-Jun. 2-8".

Ernyős O. *H. umbellatum*. L.

11. MADÁRHÚR. *Cerastium*. L.

1. Murváí és csészéje levelei hegyei fűneműek s szakálasok. 2.

Murvái és csészéje levelei hegyei hártvások és kopaszok. 3.

2. Levelei kerekdedek vagy tojásdadok, az alsók nyélbe keskenyedők; termése kocsánykái akkorák vagy kurtábbak, mint a csészéje; szirmai csészéjével egyenlő hosszuk. — Réteken, legelőkön, köves helyeken, kőfalakon. ☉. Maj.-Aug. $\frac{1}{2}$ -1'.

Gombos M. *C. glomeratum*. Thuill.

Levelei hosszukások és tojásdadok, az alsók nyélbe keskenyedők; bugája felső ágai csomósak termése kocsánykái csészéjénél 2-3-szor hosszabbak, szirmai csészéje leveleivel egyenlők. — Hegyei és ligeti száraz réteken Buda körül bőven. ☉. Jun.-Aug. $\frac{1}{2}$ -1'.

Csirízes M. *C. brachypetalum*. Desp.

3. Szára felegyenesedő, vagy feálló; levelei hosszukások és tojásdadok; csészéje levelei hegyei kicsípetten fogasoltak; termése kocsánykái csészéjénél 2-3-szor hosszabbak s letüremlettek; szirmai csészéje leveleivel egyenlők v. kurtábbak. — Réteken, legelőkön, kivált a homokon. ☉. Maj.-Aug. 1-8".

Herélt M. *C. semidecandrum*. L.

Szára felegyenesedő, az oldalt állók tövön gyökerezők; levelei hosszukások v. tojásdadok; termése kocsánykái 2-3-szor hosszabbak, mint épvégű csészéje levelei. — Minden réten, legelőn, köves helyeken, kőfalakon. ☉. Maj.-Aug. $\frac{1}{2}$ -1'. **Pongyola M. *C. triviale*. Link.**

12. CSILLAGHÚR. *Stellaria*. L.

1. Virágzó szára alsó levelei nyelesek 2.

Virágzó szára minden levele nyeletlen. 3.

2. Szára hengeres; levelei szálasok; levelei éle kocsánykái és csészéi ragacsos szőrösödők; szirmai kissé bemetszettek, fejérek, mint a többiek is. — Homoki réteken, szántóföldeken, legelőkön és szíkes mezőkön. ☉. Maj.-Jun. 3-6". **Ragacsos Cs. *S. viscida*. M. B.**

Szára felegyenesedő, villás, egy soru szőrös; levelei tojásdadok, kurta hegyűek; virágai szárhegyiek és szára villáiban ülők, szirmai kéthasábuak, csészéjénél kurtábbak; porodája 3-5, csészéjénél hosszabb; tokja hosszukás. — Kertekben, szőlőkben, mivel tereken.
 ○. Egész nyáron, őszön. 3-16". (*Ludhúr*; *tikszár*; *pipehúr*; *tyukbegy*; *egérful*; *árnyék szerető fű*.)

Gyenge Cs. *S. media*. Vill.

3. Szirmai középig bemetszettek; levelei nyeletlenek. lán-
 csások. hosszan kihegyezettek s érdes élűek; murvái
 fűneműek; szirmai csészéjénél kétszer hosszabbak;
 gömbalaku tokja akkora, mint a csészéje. — Bozótok-
 ban, ligetekben, gyepek körül a budai hegyeken. 4.
 Maj.-Jun. $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ '.

Olocsán Cs. *S. Holostea*. L.

Szirmai egész a tövéig kéthasábuak. 4.

4. Szára leginkább elterült, 4 szögű, kopasz; levelei fűzöl-
 dek, vállban szemszőrösök; murvái is szemszőrösök;
 szárhegyi sátorozó virágzata végre igen kinyíló; szir-
 mai csészéjével egyenlők; tokja hosszukás. — Gyepe-
 ken. 4. Maj.-Jun. 1-2'. **Pázsit Cs. *S. graminea*. L.**

Szára leginkább felálló; levelei kopaszok, szálas láncsa-
 sok, többnyire kékes zöldek; murvái hártások, élőkön
 kopaszok; bugája nem igen nyílik ki, majdnem oldalt
 álló; szirmai csészéjénél hosszabbak; tokja hosszukás-
 tojásdad. — Vizenyős réteken; árkokban, mocsárok
 mellett. 4. Jun.-Aug. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. **Fakó Cs. *S. glauca*. With.**

13. PUHAR. *Malachium*. Fries.

Szára lecsepült és kapaszkodó, tövön gyökerező; levelei
 szíves-tojásdadok, kihegyezettek, nyeletlenek, a nem
 virágzó szárain levők nyelesek; bugája villás, ikrás
 szőrös; kéthasábu szirmai csészéjénél hosszabbak. —
 Vizenyős helyeken, árkokban, patak széleken. 4. Jun.
 -Aug. 1-2'. **Vízi P. *M. aquaticum*. Fries.**

14. SZEGFÜ. *Dianthus*. L.

1. Hat levelű galléra hártyanemű áttetsző, zörgős, a 3 külső felényi, mint a 3 belső, a külsők fulánkös hegyűek, a belsők tompák, csészéjénél hosszabbak; csészéje levelei a hozzájuk hasonló gallérba vannak beburkolva, szára kopasz; szárhegyi virágzata gombos vagy magános; halvány piros, apró szirmai asszuk. — Hegyi és homoki réteken, sziklákon. ☉. Jul.–Aug. $\frac{1}{2}$ –2'.

Asszú Sz. *D. prolifer*. L.

Galléra pikkelyei fűneműek, vagy nincsenek. 2.

2. Szirmai épélűek v. fogasok, rózsas- vagy testszinűek. 3. Szirmai ujjason bevagdaltak. 7.

3. Virága magános; körkörös csésze pikkelyei kalászosak s kettősek; szára szőrösödő, érdes; levelei szálas lánccsások; szirmai viassas-tojásdadok, fogasok, rózsas- v. testszinűek, fejez pettyes szirmai torkolatán sötét rózsaszínű karika van. — Homoki, hegyi és erdei réteken. 4. Jul.–Aug. $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$

Klárizsos Sz. *D. deltoides*. L.

Virágzata csomós, vagy csomósan gombos. 4.

4. Bőrnemű barna galléra zörgős. 5.

Fűnemű galléra nem zörgős, szőrös v. szemszőrös. 6.

5. Szárhegyi virágzata többnyire 6 virágu gömböt alkot; galléra pikkelyei tompák, áralakuan kalászosak, kalászsai felényiek, mint a csészéje csöve; szirmai ereszei akkorák, mint a nyakuk; levelei szálasok, hüvelyei hosszabbak, mint a levele négyszeres szélessége. — Gyepeken. 4. Maj.–Jul. 1–2 $\frac{1}{2}$ '. (*Barát v. német szegfű.*)

Barát Sz. *D. Carthusianorum*. L.

Szárhegyi virágzata 12–30 virágu gömböt alkot. A többi jegyeiben a Barát Szegfűvel egyenlő. — Homoki hegyoldalakon. 4. Maj.–Aug. 1–2'. (*D. polymorphus*. M. B.)

Gyászoló Sz. *D. atrorubens*. All.

6. Murváí és csészéje pikkelyei láncsás-áralakuak, érdes szőrűek; levelei láncsások, előrészőkön elkeskenyedettek, tompa hegyűek s szárával együtt szőrösödők; fűrészcsélű, piros szirmai fejjér pontuak. — Ligetekben, vágásokon, gyepek mellett. ☉. Jul.-Aug. 1-3'.
(Mezei szegfű.) Szeplős Sz. *D. Armeria. L.*

Murvái láncsások, csésze pikkelyei tojásdadok, fűnemű kalászsai akkorák, vagy 2-3-szor hosszabbak, mint a csészéje csöve; levelei szálas láncsások, elkeskenyedve hegyesek, 5 inuak, hüvelyei akkorák, mint a levele szélessége, kurta szemszörűsek; szirmai pirosak, nyaka fejjér. — Hegyi réteken, erdei utak és gyepek mellett. 4. Jul.-Sept. 1-2½'. Dombi Sz. *D. Seguerii. Vill.*

7. Szára 2-5 virágu; virágai magánosak; csészéje pikkelyei kerekded-tojásdadok. kurta fulánkos hegyűek; levelei szálas-áralakuak, élőkön érdesek; ujjason bevagdalt fejjér szirmai közepe visszás-tojásdad; törzse henyélő, ágas, gyökerező és pázsitos. — Mészhegyi sziklákon bőven. 4. Jul.-Aug. ½-1'.

Tollas Sz. *D. plumarius. L.*

Ennek válfaja a homokon termő, s September-Octoberben virágzó: Késői Sz. *D. serotinus. W. K.*

Szára többnyire magános 2 s több virágu; csészepikkelyei tojásdadok, kihegyezett kalászosak; szálas láncsás levelei kihegyezettek; szárnyason hasogatott szirmai sertehasábuak, közepe hosszukás; virága halvány piros. — Nedves réteken. 4. Jul.-Sept. 1-3'.

Buglyos Sz. *D. superbus. L.*

15. DERCZEFŰ. *Gypsophila. L.*

1. Szára felálló, csaknem villás, ágas-bogas; virágai ziláltak, világos pirosak; csészéje körtvéyalaku, 5 fogu; mindkét végök felé elkeskenyedő levelei szálasok. — Szántóföldeken, gyümölcsösökben. ☉. Jul.-Sept. 3-18".

Gyepi D. *G. muralis. L.*

Szára tövén felegyenesedő, vagy tövétől kezdve elágazó. 2.

2. Szára teteje tömötten sátorozó, felső része ágaival együtt ragacsos szőrösödő; levelei láncsások, mindkét végök felé elkeskenyedők; csészéje harangalaku; porodái és bibeszára bokrétájánál hosszabbak, virága fejr vagy verhenyes. — Homoki gyepeken. 4. Jun.-Aug. 1-3'.

Homok D. G. fastigiata. L.

Szára bugás, alól kurta szőrű; bugája terepély, pongyola, kopasz; levelei láncsások igen hegyesek, többnyire 3 inuak; csészéje medencealakulag harangalaku; bokrétája fejr. — Homokon, szántóföldeken, köves helyeken. 4. Jul.-Aug. 2-4.' **Boglyos D. G. paniculata. L.**

16. ÉKFÜ. *Tunica. Scop.*

Levelei kurták, szálások, hegyesek, élőkön érdesek; vállban hártya szegélyűek, szárra lapultak; csészéje harangalaku, tompa 5 fogu; bokrétája halvány piros. — Száraz és szikes mezőkön. 4. Jul.-Sept. 1/2-1'.

Kötörő É. T. saxifraga. Scop.

17. SZAPPANFÜ. *Saponaria. L.*

Virágzata csomósan sátorozó; csészéje hengeres, kopasz; verhenyes fejr szirmai csonka tákosak; szára felálló; levelei hosszukás körkörösök. — Szántóföldeken, útfeléken, kertek körül. 4. Jul.-Sept. 1-2'. (*Szappanfü; tajtékzófű; lábmosófű.*)

Tajtékzó Sz. S. officinalis. L.

18. BÖGRESZEG. *Vaccaria. Medik.*

Virágzata ritkásan sátorozó; csészéje ormói szárnyasok; piros szirmai csipkái egyszerűek, felálló szára kopasz; levelei láncsások, tövön összenöttek. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.-Aug. 1-2 1/2'.

Vetési B. V. parviflora. Mönch.

19. SZILÉNE. *Silene*. L.

1. Szirmai bokrétája torkolatánál egyszerűek (táknélküliek). 2.

Szirmai bokrétája torkolatánál tákosak. 5.

2. Virágzata sátorozóan bugás. villás és szárhegyi; csészéje tojásdad, felfuvódott, fejrő hártyanemű, sinóros, hálózatosan erezett kopasz; szirmai lemeze 2 hasábu, tövön két pup van. — Gyepeken, legelőkön, gyepük mellett. 24. Jun.–Sept. 1–3'.

Hólyagos Sz. *S. inflata*. Sm.

Virágzata bugás vagy fűrtös. 3.

3. Szirmai épek, szálasok, zöldek, kopaszok; fűrtje ágai ellenesek, kocsányjai gyűrűsen fűrtösek; tölevelei lapiczkások, láncsás szárlevelei tövön összenöttek nyeletlenek. — Száraz gyepeken, hegyeken és a homokon egyaránt. 24. Maj.–Jul. 1½–2½'.

Fodorszirmu Sz. *S. Otites*. Sm.

Szirmai két hasábuak. 4.

4. Gyapjas szőre ragacsos; fűrtje gyűrűs; kocsányjai ellenesek, 1–3 viráguak; csészéje hengeres, közepén kissé hasas; fogai tompák; levelei fodrosak. — Homoki réteken gyakori, hegyi gyepeken ritka. ☉. Jun.–Jul. 2–3'.

Enyves Sz. *S. viscosa*. Pers.

Az egész növény szőrösödő; fűrtje nyult, gyűrűs forma; csészéje ékalaku, sinóros; levelei érdesek, tölevelei nyelések, ékalakuan láncsások, szárlevelei szálas láncsások, tövön összenöve szárölelők. — Homoki, kiváltképen nedves réteken bőven. ☉. Maj.–Jun. 1½–3'.

Sokvirágu Sz. *S. multiflora*. Pers.

5. Csészéje 30 sinóru; szirmai visszás-szívesek; tokja hosszukás tojásdad; levelei szálas láncsások. — Vétések közt, homokon, köves helyeken. ☉. Maj.–Jun. 3–18".

Kúpos Sz. *S. conica*. L.

Csészéje 10 sinóru v. 10 karczolásu. 6.

6. Szirmai épek, kicsípett élűek; csészéje csövesen ék-alaku; szárhegyi virágzata tömött csomóban álló sokvirágu buga; az egész növény kopasz, azonban szára felső bütykei gyűrűsen ragacsosak; levelei tojásdadok. — A budai Széchenyi (Sváb) hegyen. ☉. Jun.–Aug. 1–1½'. **Szegfű Sz. *S. Armeria. L.***

Szirmai két hasábuak. 7.

7. Virágai villás águ szára hegyén magánosak, felállóak; szára kocsányjaival együtt ragacsos, gyapjas; levelei hosszukások, hegyesek, a legfelsők láncsás tövükkel keskenyen összefutók, a legalsók visszás-tojásdadok; virága halvány testszinű. — Bozótokban, vágásokon. gyepük mellett, ritka. ☉. Jul.–Sept.

Estveli Sz. *S. noctiflora. L.*

Virágai nem szárhegyiek s nem magánosak. 8.

8. Virágzata fürtös. 9.

Virágzata bugás. 10.

9. Fürtje kétágu, fürtje virágai párosak; csöves s kissé hasas csészéje kurta kocsányjával együtt bókoló. termése csészéje tojásdad-hosszukás s felálló; levelei körkörös-láncsások, kihegyezettek, lapiczkások; virága fejr. — Hegyi szántóföldeken, ligetekben, Buda körül. ☺. Maj.–Jun. 1–2'.

Kétkétágu Sz. *S. dichotoma. Ehrh.*

Fürtje ritka virágu; hosszú kocsányu virágai ellenesek; csészéje igen hosszú, a termésén bunkós; alsó levelei hosszú nyélbe keskenyedők, visszás láncsások, a felsők összenőve nyeletlenek. láncsások, tövön szemszőrösek; magános szára felegyenesedő. — Hegyi réteken, köves helyeken, homoki réteken s szántóföldeken. 4. Jul.–Octob. 1–3'. **Gór Sz. *S. longiflora. Ehrh.***

10. Ágai és bugái ellenesek, ágai háromfelé ágasok, 3–7 viráguak, egy soruak, bugái konyák; csészéje csöves. fogai hegyesek; levelei hegyesek, láncsás körkörösök, az alsók majdnem lapiczkások, a felsők szálas láncsá-

sek; szára felegyenesedő. — Hegyi réteken és ligetekben. 24. Maj.–Jun. 1–2'. **Konya Sz. *S. nutans*. L.**

Bugája terepély, kevés virágu; szára felül enyves; tölevelei tojásdad lapiczkások, szárlevelei tojásdad hegyesek; csészéje áttetsző, termése csipkéje hasas; virága zöldes fejér. — A pilisi hegy tövében találta Heuffel — ritkaság. 24. Jun.–Jul. 1–2'.

Zöldvirágu Sz. *S. viridiflora*. L.

20. KUKUBA. *Cucubalus*. Tourn.

Szára kapaszkodó, ágai terepélyesen széllyeltartanak; levelei hosszukás tojásdadok, hegyesek; csészéje hasason harangalaku; zöldes fejér szirmai kétmetszetűek; fekete fénylő bogyói gömbalakuak. — Gyepükben, bozótokban a hegyeken ritka, a szigeteken gyakori. 24. Jun.–Aug. 2–6'.

Bogyótermő K. *C. bacciferus*. L.

21. MÉCSVIRÁG. *Lychnis*. D. C.

1. Szirmai épek, tákosak; levelei és szára tömötten molyhosak; kocsányjai csészéinél sokkal hosszabbak; levelei tojásdad-láncsások, bőrtapintatúak. — Ligeti réteken, berkekben, a budai kincstári a sz.-endrei s váci erdőkben. ☉. Jun.–Jul. 1–3'. (*Kassai rózsá.*)

Rózsás M. *L. coronaria*. Lam.

Szirmai bemetszettek 2.

2. Szirmai 4 hasábuak, hasábjai szálasok, tenyeresek, veresek, szárlevelei szálas láncsások. — Nedves réteken. 24. Maj.–Jul. 1–3'. (*Kakuk szegfű.*)

Kakuk M. *L. Flos cuculi*. L.

Szirmai 2 metszetűek, 3.

3. Szára aláfelé gyapjas; felső levelei tojásdad-láncsások, elkeskenyedve kihegyezettek, kocsányjai csészéivé, együtt ikrás kurta szőrűek; tokja tojásdad-kupalaku,

fogai előreállók ; kétlaki virága fejr, estve nyílik. — Réteken. gyepeken mindenütt. ☉. Jun.-Aug. 2-3'.

Esti M. *L. vespertina*. Sibthorp.

Szára levelei, kocsányja és csészéje gyapjas ; felső levelei tojásdadok, hirtelen kihegyezettek ; tokja kerekded-tojásdad, fogai lekunkorodottak ; két laki virága piros ; nappal nyílik. — A pilisi hegy magasabban fekvő berkeiben. ♀. Jun.-Aug. 2-3'.

Nappali M. *L. diurna*. Sibthorp.

22. ENYVENCZ. *Viscaria*. Röhl.

Szára kopasz, felső bütykei alatt enyves ; levelei lán- csások, kopaszok, vállban szemszörösek ; virágzata fürtösen bugás, csaknem gyűrűs ; szirmai pirosak, épek, tákosak. — Ligeti réteken, berkekben. ♀. Maj.-Jul. 1-2½'.

Közönséges E. *V. vulgaris*. Röhl.

23. KONKOLY. *Agrostemma*. L.

Szára és levellel lelapult szőrrel bolyhosak ; levelei szálas lán csások, hegyesek ; magános virágai hosszú kocsányuak, pirosak ; szirmai hullámosan csipkések ; csészéje metszetei szirmainál hosszabbak. — Vetések közt bőven. ☉. Jun.-Jul. 1-3'. (*Konkoly*.)

Vetési K. A. *Githago*. L.

80. Rend. **Mályvafélék.** *Malvaceae*. Juss.

1. PAIZSSAJT. *Lavatera*. L.

Szára fűnemű, molyhos ; alsó levelei szegletesen karélyosak, a felsők 3 karélyuak ; kocsányjai magánosak, levele nyeleinél hosszabbak ; halvány piros szirmai két karélyuak. — Hegyi és homoki réteken, szántóföldeken. ♀. Jun.-Aug. 1½-3'.

Nagyvirágu P. *L. thuringiaca*. L.

2. ZILIZ. *Althea*. L.

1. Kocsányjai sokvirágúak, leveleinél kurtábbak; levelei mindkét lapjokon puha-molyhosak, egyenetlen csipkések, szívesek vagy tojásdadok, az alsók öt-, a felsők három-karélyuak. — Nedves helyeken, fűzesekben, szántóföldeken gyakori. 4. Jun.–Sept. 2–5'. (*Féjér mályva*; *mahola*; *mázola*; *ziliz*.)

Mahola *Z. A. officinalis*. L.

Kocsányjai 1–2 virágúak. 2.

2. Kocsányjai leveleinél kurtábbak, egy virágúak, felső kocsányjai csészéjénél kurtábbak s tág füzért alkotnak; külső csészéje belső csészéjével egyenlő; szirmai kicsípetten 2 karélyuak, hosszabbak, mint szélesek, lilaszínűek, tövön sárgák; levelei csipkések, az alsók szíves-kerekdedek, a felsők 3 karélyuak. — A budai száraz réteken és szántóföldeken bőven. ☉. Jun.–Sept. 3–5'.

Halovány *Z. A. pallida*. W. K.

Kocsányjai leveleinél hosszabbak. 3.

3. Levelei molyhosan érdesek, egyenetlen fűrész-foguak az alsók tenyeresek, a felsők ujjasok, a legfelsők háromasok; kocsányjai 1–2 virágúak, virágai rózsaszínűek, tövön sötét pirosak. — Útfeleken, szántóföldeken, bozótokban bőven. 4. Jul.–Sept. 3–5'.

Kender *Z. A. cannabina*. L.

Levelei csipkések, vízirányosan széllyelálló durva szőrösök, az alsók vesealakuak s karélyosak, a középsők tenyeresek, a legfelsők 3 hasábuak; csészéje hasábjai megnyult láncsások, virágai pirosak. — Szántóföldeken, réteken, vetések közt, bozótokban, ritka. ☉. Jun.–Sept. 1–3'.

Borzas *Z. A. hirsuta*. L.

3. MÁLYVA. *Malva*. L.

1. Alig kicsípett szirmai csészéjével egyenlők; külső csészéje szálas láncsás; termései prémesek, horpadozottan ránczosak; kocsányjai csomósak, virágzás után

lefelé hajlók; szirmai akkorák, mint a csészéje, világos rózsaszínűek; lecsepült s felegyenesedő szárán levelei szíves-kerekdedek, 5–7 karélyuak. — Telekes helyeken, szíkes legelőkön. ☉. Jun.–Oct. 6–12".

Északi M. M. borealis. Wallm.

Mélyen kikanyarított szirmai csészéjénél hosszabbak. 2.

2. Szára lecsepült, vége felegyenesedő; levelei szíves-kerekdedek, 5–7 karélyuak; kocsányjai csomósak. virágzás után lefelé hajlók, szirmai csészéjénél 2–3-szor hosszabbak, világos rózsaszínűek; terméseik éle lekerekített, síma v. alig ránczos. — Az előbbivel, házak körül. ☉. Jun.–Oct. 6–18". (Apró, vagy kerekmályva; kis papsajt; haslággyitófű; úti mályva.) (*Malva rotundifolia. L.*)

Kerek M. M. vulgaris. Fries.

Szára felálló vagy felegyenesedő; levele nyelei kocsányjaival együtt érdes szőrűek; levelei 5–7 karélyosak; kocsányjai csomósak, elvirágzás után felállók; szirmai csészéjénél sokkal hosszabbak, piros erezetű rózsaszínűek; termése prémes, horpadozottan ránczos. — Az előbbiekkal együtt. ☺. Jun.–Oct. $\frac{1}{2}$ –3'. (Nagy papsajt.)

Erdei M. M. sylvestris. L.

4. HIBIK. *Hibiscus. L.*

Levelei fogasok, az alsók csaknem épek, a felsők 3 hasábuak, hasábjai láncásak, közép hasábjai igen hosszuk; csészéje felfuvódott, hólyagos, erezett; bokrétája sárgás, szirmai tövei sötét pirosak. — Szántóföldeken, mivel téreken. ☉. Jul.–Aug. 6–18". (Varjumák; dinnyefű.)

Dinnye H. H. Trionum. L.

5. SÁRDA. *Abutilon. Gärtn.*

Levelei kerekded szívesek, kihegyezettek, csipkések, molyhosak; kocsányjai levele nyelénél kurtábbak; virága sárga; mintegy 15 kettős csonka csőrű érdes

magvacskája van. — Faluk körül, telekes helyeken a Tisza felé eső réteken. ☉. Jul.–Sept. 1½–5'. (*Sida Abutilon* L.) (*Sárda-mályva*.)

Selyem S. A. *Avicennae*. Gärtn.

81. Rend. **Szódokfélék.** Tiliaceae. Juss.

1. SZÓDOKFA. *Tilia*. L.

1. Levelei kerekdedek, szíves ferde válluak, kihegyezettek, alól apró szőrűek, levele inai zugaiban fejjér szakáluak; sátorozó virágzata 2–3 virágu; bibéje karélyai felálló; levele és gyümölcsei nagyobbak, mint a következő fajé s annál 1–2 héttel korábban virágzik. — Erdőkben és sétatérekben. ♣. Jun. (*Hársfa*; *szúldokfa*; *szódókfa*.) Nagylevelű Sz. *T. grandifolia*. Ehrh.

2. Levelei kerekdedek, szíves ferde válluak, kihegyezettek, mindkét lapjukon kopaszok, alsó lapja tengersizn zöld levele inai zugaiban rozsdá színű szakáluak; sátorozó virágzata 5–7 virágu; bibéje karélyai vízírányosan széllyelállanak. — Az előbbivel együtt. ♣. Aprólevelű Sz. *T. parvifolia*. Ehrh.

82. Rend. **Linkafélék.** Hypericineae. D. C.

1. LINKA. *Hypericum*. L.

1. Csészéje levelei épélűek. 2.

Csészéje levelei ikrás fűrészfoguak. 3.

2. Szára felálló kétélű; levelei tojásdad hosszukások, áttetsző pontokkal pettegetettek; virágzata sátorozó; csészéje hegyes levelei, maghonánál kétszerte hosszabbak; porodája 50–60. — Réteken, szántóföldeken, bozótokban bőven. 4. Jun.–Aug. 1½–2'. (*Csen-gőfű*; *orbánczfű*; *lyukas levelűfű*.)

Csengő L. *H. perforatum*. L.

Szára felálló, négyszögű; levelei tojásdadok, áttetszően pontozottak; csészéje tompa levelei körkörösök, kö-

rülbelől akkorák, mint a maghona. — Nedves réteken, mocsárok mellett bőven. Jun.–Aug. 1½–2'.

Négyszögű L. *H. quadrangulum. L.*

3. Felálló szára hengeres; nyeletlen levelei szíves-tojásdadok, a felsők áttetszőn pontozottak, alól érdesek, csészelevele szemszörein levő ikrái nyelesek; magvai finom pontozatuak. — Berkekben, bozótokban, vágásokon és hegyi réteken. 4. Jun.–Jul. 1–3'.

Hegyi L. *H. montanum. L.*

- Felálló szára hengeres; kurta nyelű, levelei tojásdadok, vagy hosszukások, áttetsző pontozatuak s szárával együtt érdesek; csésze levelei szemszörei igen kurta nyelűek; magvai bársonyosak. — Az előbbivel együtt. 4. Jun.–Jul. 2–3'. **Borzas L. *H. hirsutum. L.***

83. Rend. **Látonyafélék.** Elatineae. *Cambess.*

1. LÁTONYA. *Elatine. L.*

1. Levelei ellenesek, nyeleiknél kurtábbak; virágai kocsánytalanok vagy igen kurta kocsányuak; 8 porodás virága 4 szirmu, fehér vagy rózsaszínű. — Kiszáradt mocsárok- és posványokban. ☉. Jun.–Jul. 2–4".

Cseplesz L. *E. Hydropiper. L.*

2. Levelei hármával-négyével gyűrűsők, nyeletlenek, a vízben levők hajsza, a vízből kiérők tojaskerek alakúak; virágai fejérek. — Az előbbivel. ☉. Jun.–Jul. 4–6".

Pocsolya L. *E. Alsinastrum. L.*

84. Rend. **Jávorfélék.** Acerineae. *D. C.*

1. JÁVOR. *Acer. L.*

1. Virágzata fürtös. 2.

Virágzata sátorozó. 3.

2. Levelei szíves-tojásdadok, alig karélyosak, kétszer fűrészesek; nyelei veresek, szőröskék; virágzata fürtjei

billengések; leppendéke szárnyai csaknem párhuzamosan állók, éretlen korukban alig szőrösödők, érett korukban vérpirosak. — A budai erdőkben. 5. Maj.–Jun. 10–15'. (*Feketegyűrű.*)

Feketegyűrű J. A. tataricum. L.

Levelei tenyeres 5 karélyuak, alól bágyadt és tengerszínzöldek, karélyai kihegyezettek, egyenetlen csipkés fűrészesek; fürtjei lefüggők; termése szárnyai kissé szélyelálló. — Magasan fekvő erdőkben és kertekben. 5. Maj.–Jun. 16–30'. (*Jávorfa; juharfa.*)

Juhar J. A. Pseudoplatanus. L.

3. Levelei tenyeres 5 karélyuak, öblösen 3–5 foguak, fogai elkeskenyedve hajszálhegyűek; sátorozó virágzata felálló, tövön fiatal leveleivel együtt ikrások; maghona kopasz; leppendéke szárnyai nagyon szélyelállanak. — Az elébbivel együtt. 5. April.–Maj. 15–25'.

Jókori J. A. platanoides. L.

Levelei tenyeres 5 karélyuak, karélyai épélűek, hosszukások, a középső tompa 3 karélyu; sátorozó virágzata felálló; csészéje levelei szirmaival együtt szálasok, gyapjasok; leppendéke szárnyai vízirányosan állók. — Berkekben, gyepükben, bozótokban. 5. Apr.–Maj. 6–15'. (*Fodor-jávor; juhar; iharfa.*)

Fodor J. A. campestre. L.

2. ÁTORNA. Negundo. Mönch.

Levelei füzöttek, páratlan szárnyasok, levélkéi száma 3–5, állásukra nézve ellenesek, alig vagy durva fogások, páratlan levélkéje többnyire 3 karélyu. Virága sárgás fejéres verhenyes. — Ültetett ligetekben, mivelik. 5. Febr.–Mart.

Körislevelű A. N. fraxinifolium. Nutt.

85. Rend. **Bokrétafafélék.** Hippocastaneae. *D. C.*1. BOKRÉTAFA. *Aesculus. L.*

Levelei ötösek; felálló virágzata bugás, termése tokja tüskés. — Mivelik. 5. Maj.–Jun. (*Vadgesztenyefa*.)

Gesztenye *B. A. Hippocastanum. L.*

86. Rend. **Csészeszárnyfélék.** Polygaleae. *Juss.*1. CSÉSZESZÁRNY. *Polygala. L.*

1. Maghonának alig van kocsánykája; csészeszárnyai hosszukások vagy tojásdadok, 3 inúak, oldalainai alig ereztettek, erei nem hálózatosak; tölevelei pázsitosak, visszás-tojásdadok vagy lapiczkások, szárlevelei szálas-láncásak; virága kék. — Homoki nedves réteken, hegyeken ritka. 4. Maj.–Jun. 6–8".

Keserű Cs. *P. amara. L.*

Maghona kocsánykája virágzáskor akkora, mint a maghona vagy annál hosszabb. 2.

2. Csészéje szárnyai körkörösök, 3 inúak, inai a hegyénél egy ferde érrel vannak egybekapcsolva, oldal inai hálózatosan ereztettek; maghona kocsánykája maghonánál 3–4-szer hosszabb; levelei szálas-láncásak, hegyesek, az alsók visszás-tojásdadok, tompák s nem pázsitosak; virága rózsaszínű. — Hegyi és homoki száraz réteken. 4. Maj.–Jul. 1–1½".

Nagyobb Cs. *P. major. Jacqu.*

Csészéje szárnyai körkörösök vagy tojásdadok, 3 inúak, inai a hegyénél egy ferde érrel vannak egybekapcsolva, oldalainai hálózatosan ereztettek; maghona kocsánykája akkora, mint a maghona; alsó levelei körkörösök vagy visszás-tojásdadok, tompák, pázsitot nem alkotnak, szárlevelei szálas-láncásak, virága kékes, rózsaszínű v. fejr. — Az előbbivel. 4. Maj.–Jun. 4–12".

(*Pacsirtafű; téjhozófű.*) **Pacsirta Cs. *P. vulgaris. L.***

87. Rend. **Halyogfafélék.** Staphyleaceae. *Bartl.*1. HALYOGFA. *Staphylea*. L.

Levelei szárnyasok, 5–7 levélkéi hosszukás láncsások, kopaszok, fűrészeselek; virágzata fürtös; fejéres verhenyes; tokja hártyanemű, felfuvódott. — Erdőkben, bozótokban mindenütt. ½. Maj.–Jun. (*Halyogfa*; *hólyagmogyoró*.)

Mogyorós *H. S. pinnata*. L.

88. Rend. **Csutkalomfélék.** Celastrineae. *R. Br.*1. KECSKERÁGÓ. *Evonymus*. L.

1. Ágai négyszögűek, símák; levelei körkörös-láncsások, apró fűrész-foguak, kopaszok; szirmai zöldesek, hosszukások; tokjai leginkább 4 karélyuak, tompaélűek, símák. — Erdőkben, gyepükben. — ½. Maj.–Jun. 8–18'.

Csíkos *K. E. europaeus*. L.

2. Ágai hengeresek, bibircsósok; levelei körkörösök, apró fűrész-foguak, kopaszok; kocsányjai czérnaszáluak; kerekded zöldes szirmai, barnapirosan, pontozottak; tokjai leginkább 4 karélyuak, tompaélűek, símák. — Erdőkben, gyepükben. ½. Maj.–Jun. 4–8'.

Bibircsós *K. E. verrucosus*. Scop.

89. Rend. **Szőllőfélék.** Ampelideae. *Kunth.*1. SZŐLLŐ. *Vitis*. L.

Levelei szíves-kerekdedek, 5 karélyuak, durva fogások, leveleivel átellenben vagy billenges fürtje, vagy 2–3 águ kacsa van; szára kacsainál fogva kapaszkodó. — A szigeti erdőkben. ½. Maj.–Jun.

Bortermő Sz. *V. vinifera*. L.

90. Rend. **Bengefélék.** Rhamneae. *R. Br.*1. TŰSKEPÁR. *Paliurus. Tourn.*

Ágai szőrösödők, tövis fulánkjai párosak, az alsó hátra-görbült; levelei tojásdadok, kurtahegyűek, 3 inúak; termése szárnya apró fűrészfogu; virágai zöldes sárgák. — A budaörsi szőlők gyepűiben. ♄. Maj.-Jun.

Szárnyas *T. P. aculeatus. Lam.*

1. BERGE. *Rhamnus. L.*

1. Ágai ellenesek, tövishegyűek; levelei kerekded-tojásdadok, apró fűrészfoguak, vállban csaknem szívesek; kocsányjai párháznál 2-3-szor hosszabbak. — Gyepükben, berkekben. ♄. Maj.-Jun. 10-20'. (*Varjutövis*; *ebtövis*; *festőkökény*; *hashajtó kökény*.)

Varjutövis *B. R. cathartica. L.*

2. Ágai váltogatók, tövistelenek; körkörös levelei épélűek, hegyesek; virágai tökélyesek, 5 porodások. — Berkekben, bokrokban, gyepükben, kivált nedves helyeken. ♄. Maj.-Jun. 8-15'. (*Kutyafa*; *büdösfa*; *büdös cseresznye*.)

Kutya *B. R. Frangula. L.*

91. Rend. **Fűtjefélék.** Euphorbiaceae. *R. Br.*1. FŰTÉJ. *Euphorbia. L.*

1. Fedője kerekded v. keresztben-tojásdad és épélű. 2.

Fedője félholdalaku v. kétszarvu. 8.

2. Magvai sejtesen hálózatosak, tokja síma; ernyője 5 águ, azután 3, végre két-két águ; levelei visszás-tojásdadok, elején fűrészeseek. — Mivelt helyeken szántóföldeken, útfeleken. ☉. Jun.-Sept. 3-18".

Éklevelű *F. F. helioscopia. L.*

Magvai símák. 3.

3. Tokja szümölcsös. 4.

Tokja síma v. finomul pontozott. 6.

4. Ernyője sok kocsányu, azután 3, végre 2 águ; galléra levélkéi körkörösök, tompák, tövön elkeskenyedettek; levelei nyeletlenek, láncsások, épélük v. alig fogasok, kopaszok. — Nedves réteken, mocsárokbán, folyók partjain. 4. Maj.-Jun. 2-0'. **Tavi F.** *E. palustris. L.*

Ernyője 3-5 kocsányu 5.

5. Tokja szümölcsei csaknem félgömbalakuak; gallérkái csaknem 3 szögűen tojásdadok, fulánkhegyűek, apró fűrészfoguak; levelei hegyesek, visszás-láncsások, nyeletlenek, szíves-válluak, a legalsók visszásstojásdadok igen tompák, nyélbe keskenyedők. — Szántóföldeken, mivel téreken, nedves helyeken. ☉. Jun.-Sept. 1/2-2'.

Nagylevelű F. *E. platyphyllos. L.*

Tokja szümölcsei megnyult fonalakúak; leple metszetei akkorák, mint a gallérkái; gallérkái körkörösök, tompák, kicsípettek, tövön elkeskenyedettek, kurtanyelűek; levelei hosszukások, nyeletlenek, bolyhos szőrűek. — Hegyi réteken, erdőkben, vágásokon, kertekben. 4. Maj.-Jul. 6-18".

Borzas F. *E. epithymoides. L.*

6. Levelei nyeletlenek, hosszukás-láncsások, igen apró fűrészfoguak, alólról épélűek, minden oldalukon gyapjasok; gallérkái tojásdadok, tompák, — Nedves réteken, mocsárokbán, vizek partjain. 4. Maj.-Jul. 1-2'. (*E. pilosa. L.*)

Gyapjas F. *E. procera. M. B.*

Levelei kékes zöldék, láncsások, vagy láncsás-szálások, épélűek, vagy csak a hegyök felé finom csipkések. 7.

7. Gallérkái háromszögűek, tojásdadok, keresztbe szélesebbek, kalászosan fulánkösök, tövön csonkák v. szívesek; tokja kopasz. — Hegyi és homoki legszárazabb réteken. 4. Jun.-Aug. 6-12".

Parti F. *E. Gerardiana. Jacqu.*

Gallérkái széles-tojásdadok, tompák, fulánkösök: síma (szümölcstelen) tokja tömött szőrű. — Az agyagos

földeken, kivált hegyeken, igen közönséges. 4. Maj.-Aug. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. (*E. nicaeensis*. L.)

Dunamelléki F. *E. pannonica*. Host.

8. Magvai símák. 9.

Magvai ránczosak. 14.

9. Gallérkái kerekdeden összenöttek; tokja kopasz, finomul pontozottan érdes; levelei visszás-tojásdad-hosszszukások, nyélbe keskenyedők, puhaszörűek. — Hegyi és homokdomkokon fekvő erdőkben. 4. Maj.-Jul. 6-13".

Baraczklevelű F. *E. amygdaloides*. L.

Gallérkái nem nőttek össze. 10.

10. Levelei szálasok, v. szálas-láncsások, válluk felé kissé elkeskenyedők. 11.

Levelei szálas láncsások, közepőktől hegyők felé lassanként keskenyednek el. 13.

11. Levelei tömötten szőrösödők, épélűek, hegyesek, vagy fulánkos hegyűek; szára szőrösödő; gallérkái kótaalakuak vagy háromszögű tojásdadok, szélesebbek, mint hosszabbak. — Bokrokban, erdei útfeleken. 4. Maj.-Jul. 1-2'. **Füzlevelű F.** *E. salicifolia*. Host.

Levelei kopaszok. 12.

12. Keskeny szálas levelei épélűek, ziláltak; ágai levelei igen keskenyek; gallérkái kótaalakuak, v. háromszög-tojásdadok, szélesebbek, mint hosszabbak, kurtán kihegyezettek, épélűek. — Mindenütt a legközönségesebb. 4. Maj.-Jul. 6-12".

Farkas F. *E. Cyparissias*. L.

Láncsás v. szálas láncsás levelei kopaszok, hegyők felé kissé érdesek, az alsók kurta nyelesek, az ágain levők keskenyebbek; gallérkái kótaalakuak, v. háromszög-tojásdadok, tompák, fulánkos hegyűek. — Szántóföldeken, útfeleken, nem gyakori. 4. Maj.-Sept. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. (*Kis sárfű.*)

Kissár F. *E. Esula*. L.

13. Levelei fénytelenek, kopaszok, épélűek; szára vesszős;

tőgyökere lefelétartó, sok tövű. — Árkok, utak, szántóföldek mellett, gyepeken. 24. Maj.-Jul. 1-2'.

Vesszős F. *E. virgata*. W. K.

Levelei felül fényesek, kopaszok, épélűek; szára sugár, vastag, végre pirosodó; tőgyökere vízirányosan terjedő. — Vizenyős réteken, mocsárok s patakok mellett, Csepel szigetén bőven. 24. Maj.-Jul. 1½-3'.

Fényes F. *E. lucida*. W. K.

14. Tokján egy érdes csík vagy két ormó van. **15.**

Tokja síma. **16.**

15. Levelei kékes zöldek, szálasok, kihegyezettek, fulánkosak, kopaszok, a felsők szélesebbek; gallérkái vesealakuak v. csaknem kótások, fulánkos hegyűek. — Vetések közt. ☉. Maj.-Sept. 4-12''.

Vetési F. *E. segetalis*. L.

Levelei nyelesek, viaszos-tojásdadok, igen tompák, épélűek. az alsók csaknem köralakuak; gallérkái tojásdadok; magvai belső oldala hosszában 2 barázda van, a másik oldalán horpadozottan pontozott; 2 ormóju tokja éle kissé szárnyas. — Vetések közt. Jul.-Oct. 6-12''. (*Ebtéj.*)

Dudva F. *E. Peplus*. L.

16. Levelei láncsások, vállban keskenyek, hegyesek v. kihegyezettek, alsó levelei lapiczkások; galléra levelei tojásdadok, tövön csaknem sarlóalakuak, épélűek v. hegyök felé fűrész fogacskájuk. — Vetések közt, mivel helyeken. ☉. Jul.-Sept. 6-12''.

Kaszás F. *E. falcata*. L.

Levelei szálasok, vagy szálas ékalakuak, hegyesek vagy tompák s fulánkosak, vagy csonkák, kopaszok; galérkái szálasok, csaknem szíves válluk, hegyesek. — Vetések közt. ☉. Jun.-Oct. 2-10''. **Apró F. *E. exigua*. L.**

2. SZÉLFŰ. *Mercurialis*. L.

1. Szára egyszerű; levelei nyelesek, tojásdad-hosszúkások, vagy láncsások; termésvirágai hosszú kocsányuk;

virága zöldes; termése borzas. — Árnyas berkekben bőven. 24. April.—Maj. 6–10",

Tartós Sz. *M. perennis. L.*

2. Szára ágas, levelei nyelesek, tojásdad-láncsások, vagy tojásdadok; termés virágai csaknem kocsánytalanok; virága zöldes; termése tüskés. — Telekes helyeken, gyepük. árkok mellett. Vetések közt. ☉. Jun.—Aug. 1–2".

Egynyári Sz. *M. annua. L.*

92. Rend. **Diófafélék.** Juglandae. *D. C.*

1. DIÓFA. *Juglans. L.*

Levelei páratlan szárnyasok, többnyire 9 levélkéjük van, ezek tojásdadok, kopaszok, alig fűrészeseek, csaknem egyenlők; csontára csaknem gömbalaku. — Mivelik. 5. Nagy fa.

Pompás D. *J. regia. L.*

93. Rend. **Anakardfélék.** Anacardiaceae. *Juss.*

1. SZÖMÖRCZE. *Rhus. L.*

1. Levelei egyszerűek, viszás-tojásdadok; virágzata bugás, szárhegyi; virágai tökélyesek. — Bokrokban, berkekben s Buda köves helyein. 5. Maj.—Jun. 3–18'. (*Parókafa.*)

Sárga Sz. *R. Cotinus. L.*

Levelei füzöttek. 2.

2. Levelei hármások, levélkéi szegletesen fogasok. Igen mérges. — A Margitszigeten és a fűvészkertben ültetve van. 5. Jun.—Jul. 4–12".

Mérges Sz. *R. Toxicodendron. L.*

Levelei szárnyasok, bordái 8–10 párból állanak; ágai gyapjasok, virágzata tömött, veres, füzéres. — Kertekben ültetik. 5. Jun.—Jul. 6–12".

Virginiai Sz. *R. typhina. L.*

94. Rend. **Rutafélék.** Rutaceae. *Juss.*1. HARMALA. *Peganum. L.*

Levelei váltogatók, szárnyason sallangosak, sallangjai szálasok, hegyeskék; virágai szárhegyiek, szirmai hosszudadok, tompák, szennyes fejérek. — A Sz.-Gelérthegy déli oldalán. 24. Jun.–Aug. 1–2'.

Sallangos *H. P. Harmala. L.*

2. EZERJÓ. *Dictamnus. L.*

Szára felálló; levelei váltogatók, páratlan szárnyasok, levélkéi hosszukás-tojásdadok; virágzata fürtös, tökocsányja és kocsánykái virágaival együtt ikrás szőrösek; virága halvány piros, igen szagos. — Hegyi gyepeken és erdőkben, 24. Jun.–Jul. 1–3'. (*D. albus. L.*) (*Ezerjófű*; *körislevelűfű*; *szarvasgyökér*; *dictamnus.*)

Köris *E. D. Fraxinella. Pers.*

95. Rend. **Lompárfélék.** Zygophyllaceae. *R. Br.*1. SZURDANCS. *Tribulus. L.*

Elágazó szárai henyélők; szárnyas levelei 6 pár bordájuk, ellenes levélkéi tojásdad-láncásak; 5 púpú tokján 3–4 tövis van. — A homokon mindenütt. ☉. Jun.–Oct. (*Királydinnye*; *földi sulyom*; *koldustetű.*)

Sulyom *Sz. T. terrestris. L.*

96. Rend. **Gerelyfélék.** Geraniaceae. *D. C.*1. ÁRORR. *Erodium. L.*

1. Ernyői sok viráguak, szirmai egyenetlenek; teljesen kifejlett porodái kopaszok s szálcái tövön kiszélesedettek; levelei szárnyasok levélkéi csaknem a gerinczökig szárnyason bevagdaltak, metszetei fogasok. — Gyepeken, útfeleken s telekes helyeken ☉. Mart.–Oct. 1–15".

Bürök *Á. E. cicutarium. L. Herit.*

2. Ernyői 3–5 viráguak; szirmai csaknem egyenlők; teljesen kifejlett porodái tövüktől középig láncások, szemszőrösek, közepén felül fonalakuak, kopaszok, levelei körrajza tojásdad, szárrafutók, szárnyason bevagdaltak, sallangjai fogasok. — Bozótokban, köves helyeken, a Sz.-Gellérthegyén bőven. ☉. Maj.–Jun. 6–18".

Gólya Á. *E. ciconium*. Willd.

2. GERELY. *Geranium*. L.

1. Tőgyökere élő csonka, hosszú rostu; szirmai csészéjénél hosszabbak. 2.
Tőgyökere egy nyári, orsóalaku, karsu; szirmai aprók, kocsányjai kétviráguak. 3.
2. Kocsányjai 2 viráguak, kissé hátra türemlett szirmai fodrosak, kerekded, visszás-tojásdadok, egyenetlenül csipkések; porodái félig keményszőrű keményszőrösek; levelei tenyeresen 7 hasábuak, bevagdalt fogasok. — Magasan fekvő berkekben Visegrád és Vác körül. 4. Jun.–Jul. 1–3".

Fodros G. *G. Phaeum*. L.

Kocsányjai 1–2 viráguak, virágzás után lehajlók; szirmai visszás-tojásdadok, kicsípettek, kalászos csészéjénél kétszerre hosszabbak; tokja kopácsai simák, felül szőrösek; körrajzban vesealaku levelei 7 hasábuak, hasábjai 3 — sok metszetűek; virága piros. — Verőfényes dombokon hegyi és homoki réteken, bozótokban. 4. Maj.–Jul. 1–3'. (*Varju v. csókáláb; vérállatófü.*)

Rózsás G. *G. sanguineum*. L.

3. Levelei hármások, ötösek; levélkéi nyelesek, 3 hasábuak, hasábjai szárnyason bevagdaltak; tokja kopácsai hálózatosan ránczosak; szára széllyelálló szőrös; virága rózsaszínű. — Sziklás, homokos, helyeken, berkekben, bokrokban. ☉. Maj.–Sept. 1–2'. (*Róbertfüve; büzös gólyaór.*)

Bakbüzü G. *G. robertianum*. L.

Levelei más szabásuak. 4.

4. Levelei kör v. vesealakuak, tenyeresen 5-9 metszetűek, metszetei elől kurta 3 metszetűek, tompák, épélűek vagy csipkések. 5.

Levelei kör vagy vesealakuak, tenyeresen 5-7 hasábuak, hasábjai egyszerűen vagy kétszer szárnyason hasogatnak, sallangjai szálasok, épélűek; csészéje levelei kalászosak. 9.

5. Szirmai szívesek vagy hosszukás-visszás szívesek. 6.

Szirmai ékalakuan hosszuk, vagy hosszukás visszás-tojásdadok; szirmai nincsenek kicsípve; csészéje levelei kurta kalászuak. 8.

6. Tokja és magvai símák, lelapulva szőrösödők; szirmai nyaka finom szemszőrösök, szirmai akkorák mint a csészéje, vagy valamivel hosszabbak. — Kőfalakon, úteleken, szántóföldeken közönséges. ☉. Maj.-Aug. 6-12".

Apró *G. G. pussillum. L.*

Tokja ránczos, magvai símák; szára leveleivel együtt gyapjas. 7.

7. Visszás-szíves szirmai kurta fulánku csészéjénél hosszabbak, nyakban finom szemszőrösök; vesealaku levelei 7-9 metszetűek. — Gyepeken, legelőkön, gyümölcsösökben. ☉. Maj.-Aug. 6-18". Puha *G. G. molle. L.*

Visszás-szíves szirmai akkorák, mint a kalászos csészéje; levelei 5 metszetűek, a felsők 3 metszetűek, oldalmet-szetei közül egy a többinél hosszabb; szára csaknem felálló, buglyos. — Szőlők közt, gyepükben. ☉. Maj.-Jun. 2-3'.

Berzedt *G. G. divaricatum. Ehrh.*

8. Szára szőrös, kissőbb-nagyobb mértékben a növény egyéb részeivel együtt ikrásan ragacsos; csészéje levelei virágzás ideje alatt lefelé állók; tokjai ráncztalanok, símák; magvai sejtesen pontozottak. — Gyepeken, legelőkön, gyümölcsösökben. ☉. Jun.-Aug. 6-18".

Kereklevelű *G. G. rotundifolium. L.*

Szára, a növény egyéb részeivel együtt kopasz, legfeljebb felső része finomul szőrösödő; csészéje levelei virágzás alatt összetartók, keresztbe ránczosak; szirmai csészéjénél másfélszer hosszabbak; tokja hálózatosan ránczos, felső része csőrével együtt finomul szőrösödő; magva síma. — Árnyas sziklákon és berkekben, p. o. a Jánoshegy tetején. ☉. Maj.–Jun. 3–12'.

Csillogó G. G. lucidum. L.

9. Kocsányja az alatta álló levélnél sokkal hosszabb; szirmai csészéjénél valamivel hosszabbak; tokja kopasz, csőre, szára s az egész növény lelapuló szőrű vagy csaknem kopasz. — Réteken, bozótokban, vágásokon. ☉. Jun.–Sept. 1/2–1'. (*Galamb láb; gólyaköröm.*)

Galamb G. G. columbinum. L.

Kocsányja az alatta álló levélnél kurtább vagy vele egyenlő hosszú; szirmai csészéjével egyenlő; tokja csőrével együtt ikrás szőrös; szára és az egész növény kurtaszőrű. — Mivelt helyeken, zöldségesekben, szántóföldeken. ☉. Jul.–Sept. 1–2'.

Metélt G. G. dissectum. L.

97. Rend. **Lenfélék.** Linaceae. D. C.

1. LEN. *Linum. L.*

1. Csészéje levelei élei ikrás szemszőrűek. 2.
Csészéje levele élei ikrátlanok. 4.
2. Virága sárga; csészéje levelei láncsások, kihegyezettek, tokjánál hosszabbak; levelei kopaszok, 3 inuák, élők síma, tövén mindkét oldalról egy-egy ikra van; szára felül 4 élű. — Minden réten, kiváltképen a budai szőlők mellett fekvő hegyi gypeseken. 24. Jun.–Aug. 1/2–1 1/2'. (*Sárga vadlen.*) **Sárga L. L. flavum. L.**
- Virága kék vagy verhenyes lilaszínű. 3.
3. Szára molyhosan gyapjas; levelei tojásdad-láncsások v. láncsások, 5 inuák; csészéje és murváik ikrás szem-

szőrűek; csészéje láncsás, levelei tokjánál hosszabbak. — Hegyi homok és agyag talaju réteken, útfeleken. 24. Jun.–Jul. 1–2'. **Borzas L.** *L. hirsutum. L.*

Szára és levelei kopaszok; szemszőrösen érdes élű levelei szálasok, kihegyezettek; csészéje körkörös levelei árhegyűek és ikrás szemszőrösek, tokjánál alig hosszabbak. — Száraz réteken. — 24. Jun.–Jul. 1–1½'. **Árlevelű L.** *L. tenuifolium. L.*

4. Levelei ellenesek, érdes élűek, az alsók visszás-tojásdadok, a felsők láncsások; csészéje levelei körkörösök, hegyesek; virága fejéres. — Gyepeken, kivált a vizenyős helyeken. ☉. Jun.–Jul. 3–12". (*Békalen; apró len.*) **Béka L.** *L. catharticum. L.*

Levelei változatok vagy ziláltak, vagy csak az alsók ellenesek. 5.

5. Csészéje levelei apró szemszőrösek, tojásdadok, kihegyezettek; levelei láncsások, kopaszok; felálló szára magános. — Mivelik. ☉. Jul.–Aug. 2–3'. **Házi L.** *L. usitatissimum. L.*

Csészéje levele élei kopaszok. 6.

6. Szirmai széles visszás-tojásdadok, melyek széleikkel egymást hátalják, nyaka hosszukás háromszögű; tokja kerek-tojásdad, kocsányja felálló; levelei szálas-láncsások. — Homoki réteken bőven. 24. Jun.–Aug. 1–2½'. **Bokros L.** *L. perenne. L.*

Szirmai kerekded visszás-tojásdadok, oldal széleikkel egészen hátalják egymást, nyaka háromszögű, olyan széles, a milyen hosszú; tokja gömbalaku; kocsányja virágzás után ívalakulag oldalra kihajlik; levelei szálas-láncsások, kopaszok. — Réteken, köves helyeken, útfeleken. 24. Jun.–Aug. 1–2½'.

Hegyi L. *L. austriacum. L.*

98. Rend. **Sósdifélék.** Oxalideae. *D. C.*1. SÓSDI. *Oxalis. L.*

Szára nincs; töve gyökerező, fogas; levelei hármassok, levélkéi visszás-szívesek, szőrösödők; tőkocsánya leveleinél hosszabb, közepén 2 murvája van; hosszukás tojásdad piros vagy fejér szirmai alig kicsípettek. — Magasan fekvő berkek árnyaiban. 4. Apr.–Maj. 3–6". (*Erdei- v. madár- v. fecske v. apró sóska; allelujafű.*)

Madár S. *O. Acetosella. L.*

99. Rend. **Fájvirágfélék.** Balsamineae. *A. Rich.*1. FÁJVIRÁG. *Impatiens. L.*

Kocsánya 3–4 virágu, sárga veres pettyes virágai lefüggők, sarkantyuja hegye hátragörbült; tojásdad levelei durva fogasok; szára bütkei felpuffadtak. — A vácsi és pilisi hegyek patakjai mellett. ☉. Jul.–Aug. 1–1½'. (*Ne nyulj hozzám; ne bánts engem; üvegszárufű.*)

Üvegszárú F. *I. noli me tangere. L.*

100. Rend. **Csészekürtfélék.** Oenothereae. *Juss.*1. CSÉSZEKÜRT. *Oenothera. L.*

Első évben növvő legalsó levelei körkörösök vagy hosszukás visszás-tojásdadok, nyélrefutók, tompák s egy kis hegyecskejök van; alsó szárlevelei körkörösök vagy széles láncsások; porodái bokrétájánál hosszabbak. — A homokos részeken, a szigetek ligeteiben. ☺. Jun.–Jul. 1–3'. (*Idegen sárga viola.*)

Ligetéke Cs. *Oe. biennis. L.*

2. CSÖVIRICS. *Epilobium. L.*

1. Levelei ziláltak, láncsások, épélűek, apró ikrás fogasok, eresek; piros szirmai kissé nyakasok, visszás-tojás-

dadok; bibeszára végre lekonyul. — Erdei réteken, vágásokon, bozótokban. 4. Jun.–Aug. 2–6'.

Keskeny Cs. *E. angustifolium*. L.

Alsó levelei ellenesek, a felsők váltogatók; szirmai tölcseéresen állanak össze. 2.

2. Virágzata és szára teteje mindig felálló. 3.

Virágzata és szára teteje virágzás előtt bókolók, vagy lefüggők és csak a virágzás alatt lassanként egyenesednek fel. 5.

3. Szárán 2–4 kiálló vonal van, igen ágas, csaknem kopasz; levelei láncsások, tövüktől hegyőig lassankint keskenyednek el, fogasolt fűrészesek, a középsők vállakkal szárrafutók, az alsók kissé nyelesek; bibéje bunkós; virága rózsaszínű. — Vizenyős és mocsáros helyeken. 4. Jun.–Jul. 1–1½'.

Négyszögű Cs. *E. tetragonum*. L.

Szárán nincsenek kiálló vonalak. 4.

4. Levelei szárölelők, válluk egykissé szárrafutó, szálas láncsások, hajszálhegyűek, fogasolt fűrészfognak, fogai befeléhajoltak; szára hengeres, igen ágas, elálló szőrei miatt bolyhos; gyökere ostorindás; virága nagy, rózsaszínű. — Fűzesekben, nedves réteken, magas hegyek vizmosásai mellett. 4. Jul.–Aug. 1–3'.

Piros Cs. *E. hirsutum*. L.

Levelei nyeletlenek, láncsások, hegyesek; fogasok, alsó ellenes levelei kurtanyelűek, magános, hengeres szára egyszerű szőreitől bolyhos; bibéje metszetei kifelé göngyöldödk. — Az előbbivel. 4. Jul.–Aug. 1–2'.

Apróvirágu Cs. *E. parviflorum*. Schreb.

5. Levelei nyelesek, tojásdadok v. tojásdadhosszúkások, egyenetlenül fogasoltak, ereiken és élőkön szőrösödők szára hengeres, szőrösödő; bibéje metszetei kifelé hajlók, apró virágai rózsaszínűek. — Hegyi ligetekben. 4, Jun.–Jul. ½–1½'.

Hegyi Cs. *E. montanum*. L.

Levelei láncások, hegyök felé lassanként elkeskenyedők, épélűek vagy fogasoltak, ékalaku vállukkal a szárára nőttek; szára hengeres, kissé szőrösödő; ostorindája fonnal alaku; bibéje bunkós; virága halvány piros vagy fejér Mocsárookban és turfás téreken. 24. Jun.–Jul. $\frac{1}{2}$ – $\frac{1}{2}$ '. (Deréceze.) *Deréceze Cs. E. palustre. L.*

3. SZIROMPÁR. *Circaea. L.*

Levelei tojásdadok, kissé szíves válluak, kikanyargatott fogasok, szőrösödők, nyelesek; fürtje szárhegyi; fejér szirmai kicsípettek. — Nedves ligetekben, a Duna szigetein. Jul.–Oct. 4–6". (*Varázslófű.*)

Varázs Sz. C. lutetiana. L.

101. Rend. **Toborostafélék.** Halorageae. *R. Br.*

1. USZSZAKÁL. *Hippuris. L.*

Levelei szálasok, levélgyűrűi 8–12 levélből állanak; tenyészszervei, később termései, levelei tövén vannak. — Álló és lassan folyó vizekben, árkokban. 24 Maj.–Aug. 3–11". (*Vízi lófark.*)

Lófark U. H. vulgaris L.

2. TÓBOROSTA. *Myriophyllum. L.*

1. Gyűrűben álló levelei szárnyason hasogattak, sallangjai sertealakuak; gyűrűs-füzéres virágzata hónalji; murváí fésűalakulag szárnyason hasogattak, virágainál hosszabbak. — Mocsárookban, árkokban. — 24. Jun.–Aug.

Gyűrűs T. M. verticillatum. L.

2. Levelei gyűrűsek, szárnyason hasogattak, hasábjai sertealakuak; virágzata gyűrűs, gyűrűi füzérformák, fiatal füzérei felállóak; felső murváí épek, az alsók levagdaltak. — Az előbbivel. 24. Jul.–Aug.

Füzéres T. M. spicatum. K.

3. SÜLYOM. *Trapa*. L.

Lábbó levelei kóta, a víz alámerültek czérnaalakuk; fehér virágai hónaljiak; kocsányjai gyapjasok; termése 4 szarvu makk, szarvai kupos vastag tövisűek. A Tisza és Zagyva kiöntéseiben. ☉. Jun.–Jul. Termését tavasszal szedik. (*Sulyom*; *vizi dió*; *vizi gesztenye*.)

Csemege S. *T. natans*. L.

102. Rend. **Fűzényfélék**. *Lythriaceae*. Juss.

1. LOCSAHÚR. *Peplis*. L.

Szára lecsepült; levelei ellenesek, visszás-tojásdadok, nyelesek; virágai hónaljiak, magánosak, verhenyesek. — Ártéri berkekben, kivált a Tisza körül. ☉. Jun.–Sept. 3–12".

Henye L. *P. portula*. L.

2. FÜZÉNY. *Lythrum*. L.

1. Virága magános, hónalji; levelei ellenesek, a legalsókat kivéve, szálas-láncsások; poródaja 5–6; szirmai lehullók; csészéje tövén áralaku igen kurta 2 murva van. — Ártérekben, nedves réteken. mocsárok körül. ☉. Aug.–Sept. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$.

Alacson F. L. *Hyssopifolium*. L.

Virágzata gyűrűs, hosszú fűzért alkot; alsó levelei ellenesek; virágai 12 porodások. 2.

2. Levelei láncsások, vállban szívesek, nyeletlenek; füzére egészen gyűrűs virágzatból áll; csészéje fogai változtatva hosszabbak; virága piros. — Vizenyős helyeken, füzesekben, nádasokban. 4. Jun.–Sept. 1–4'. (*Fűzlevelű fű*; *piros fűzény*.) Réti F. L. *Salicaria*. L.

Levelei láncsások, vállban lekerekítettek; virágzata alól gyűrűs, a felsők váltogatók; csészéje fogai egyenlők. — Az előbbivel. 4. Jun.–Sept. 1–3'.

Vesszős F. L. *virgatum*. L.

3. JÉZSAFA. *Philadelphus*. L.

Levelei körkörösek, kihegyezettek, fűrészesen fogasoltak, felső lapjaikon kopaszok, alól kurta szőrűek; virágzata fürtös; csészéje metszetei kihegyezettek; bibeszára 4 hasábu, porodáinál kurtább. Mivelik, itt-ott elvadulva. 5. Maj.-Jun. 3-6'. (*Olasz jázmin.*)

Korona J. *P. coronarius*. P.

103. Rend. **Almafélék.** Pomaceae. *Juss.*

1. BIRS. *Cydonia*. *Tourn.*

Levelei tojásdadok, tövön tompák, épélűek; alsó lapjaikon csészéikkel együtt molyhosak; virágai magánosak. — Szőlők gyepűiben. 5. 6-10'. (*Birs v. büs alma.*)

Közönséges B. *C. vulgaris*. *Pers.*

2. KÖRTEFA. *Pyrus*. L.

1. Bibeszárai szabadok; termése alsó része felé elkeskenyedő; levelei tojásdadok, akkorák, mint a virága kocsányjai, apró fűrész foguak. — Erdőkben, ligetekben. 5. Maj. 2-3°. Vad K. *P. communis*. L.

2. Bibeszárai tövön összenöttek; termése kocsányja körül bemélyedett; levelei tojásdadok, kurtahegyűek, kopaszok vagy alól molyhosak, nyelei felényiek; mint a levelei. — Erdőkben. 5. Maj. 2-3°.

Vadalma K. *P. Malus*. L.

3. BEREKENYE. *Sorbus*. L.

1. Levelei páratlan szárnyasok. 2.

Levelei tojásdadok vagy karélyosok. 3.

2. Fiatal levelei bolyhosak, az idősök kopaszok; levélkéi hegyes fűrészeseek; bimbói kopaszok, ragacsosak; virágzata bogernyős termése körtealaku. — Mivelik, vadon ritka. 5. Maj.-Jun. 3-4°. (*Berekenye; barkócza.*)

Fojtós B. *S. domestica*. L.

Fiatal levelei bolyhosak, az idősbek kopaszok, levélkéi hegyes fűrészfoguak; bimbói molyhosak; virágzata ágas-bogas ernyő; termése gömbalaku, veres. — Erdőkben. 5. 2–3°. (*Veres berekenye; piros kutyacseresznye.*)
Veres B. *S. aucuparia. L.*

3. Levelei kétszer fűrészesek, vagy alig karélyosak, fűrészfogai és karélyai levele közepétől válla felé kissebedők, alól molyhosak; virágzata sátorozó; termése veres vagy sárgás. — Hegyi erdőkben. 5. Maj.–Jun. 2–3°.

Lisztes B. *S. Aria. Crantz.*

Levelei tojásdad karélyosak, kifejlett korukban kopaszok, karélyai kihegyezettek, egyenetlen fűrészesek, alsó karélyai a felsőbbeknél nagyobbak; virágzata sátorozó, kocsánykái szőrösödők; körkörös termései barnák. — Ligetekben, bozótokban. 5. Maj. 2–3°. (*Barkócza.*)

Barkócza B. *S. torminalis. Crantz.*

4. NÁSZPOLYA. *Mespilus. L.*

Levelei láncsások, épek, alól molyhosak; virágai magánosak, csészéje metszetei bokrétájánál hosszabbak. — Mivelik, itt ott vadon. 4. Maj. 1–2°. (*Nászpolya; miszpulya; lásponya.*)

Borizü N. *M. germanica. L.*

5. GALAGONYA. *Crategus. L.*

1. Virágai egy bibeszárnuak; veres termése egy magvu; virága kocsányja gyapjas, csészéje metszetei letüremlettek s csészéje csövére lapultak; levelei mélyen 3 metszetűek; fája tövises. — Erdőkben, bokrokban, bőven. 5. Apr.–Maj. 6–18'.

Egymagu G. *C. monogyna. L.*

Virágaiban egy bibeszárnál s terméseiben egy magnál több van. 2.

2. Bibeszára rendszerint 2–3; veres termése 2–3 magu, kocsányjai kopaszok; levelei kisebb bevágásu 3 karé-

lyuak; fája tövises. — Erdőkben, bokrokban, gyepükben. 5. April.-Maj. 6-18'. (*Galagonya*.)

Csere *G. C. oxyacantha. L.*

Bibeszára 5; fekete fénylő termése 5 magu; kocsányjai és ágai molyhosak; csészéje metszetei hegyesek, alig hátrahajlók. — Csepel szigetén a Duna partjain. 5. Maj. 6-18'.
Fekete *G. C. nigra. W. K.*

104. Rend. **Rózsafélék.** Rosaceae. *Juss.*

1. RÓZSA. *Rosa. L.*

1. Csészéje aljába zárt maghonai kocsánykátlanok; csészéje metszetei szárnyason hasogattak, kurtábbak, mint a bokrétája, letüremlettek. végre lehullók; bokrétája sötét piros; kocsányjait és csészéit ikrás serték fedik; levélkéi körkörösök vagy kerekdedek. alsó lapjaikon kissé érdesek; pálhái szálas hosszukások; virága alatti leveleivel egyenlők; idei fáján egyenetlen. tömött fulánkjai közt ikrás serték vannak. — Hegyi réteken, ligetekben és erdőkben. 5. Maj.-Jun. 6-12'.

Tarka *R. R. gallica. L.*

Csészéje aljába zárt maghonai kocsánykások. 2.

2. Maghonai kurta kocsánykájuak; csészéje metszetei épek, felényiek. mint a szirmai, szálas kihegyezettek, állandó csészéje metszeteivel borított termései lapos golyóalakuak, bőrneműek; fulánkjai egyenetlenek ár- és sertealakuak, egyenesek; 6-9 levélkéje kerekded vagy tojásdad, egyszerűen vagy kétszer fűrészeltek. — Hegyeken, bozótokban, útfeleken. 5. Maj.-Jun. 2-3'.

Tompalevelű *R. R. pimpinellifolia. D. C.*

Maghonai kocsánykái olyan hosszuk, mint a maghonai. 3.

3. Fulánkjai egyenesek, tövön lapítottak; levélkéi szürkézöldek, körkörösök vagy tojásdadok; virága alatt álló levelei pálhái kiszélesedettek, körkörösök; porczogós

termése kerekded; virága halvány rózsaszínű. — Bozótokban, kivált a szőlők gyepűiben. 5. Maj.–Jul.

Borzas R. *R. tomentosa*. L.

Fulánkjai sarlóalakúak. 4.

4. Levélkéi körkörösök, éles fűrészfoguak, felső fűrészfogai összetartók; csészéje metszetei szárnyason hasogatnak, csaknem akkorák, mint a bokrétája; termése kerekded vagy körkörös, porczogós; fája teteje ívalakúan meghajlik. — Bozótokban, ligeteken. 5. Maj.–Jul.

Csipke R. *R. canina*. L.

Válfajai: a.) Levele nyelei, kocsányjai és csészéje csöve kopasz: *canina vulgaris*. b.) Levele nyelei, levélkéi kocsányjai szőrösök: *canina dumetorum*. c.) Kocsányjai ikrás, keményszőrűek; levelei kopaszok, szőrösök; csészéje csöve kopasz v. ikrás szőrös; *canina collina*. d.) Levelei és levélkéi alól, vagy mindkét oldalon ragacsosak, ikrások; kocsányjai és csészéje csövei kopaszok: *canina sepium*.

Levelkéi körkörösök, rozdszín ikrások, kétszeres hegyes fűrészfoguak, fűrészfogai széllyeltartók; termései kerekdedek, porczogósak. — Bózótokban, bokrokban. 5. Maj.–Jul.

Rozsdás R. *R. rubiginosa*. L.

2. SZEDERJ. *Rubus*. R.

1. Szára felálló, ágas, eszerjésedő; levelei szárnyasok, a felsők hármassak; szirmai visszás-tojásdadok, ékalakúak; csészéje letüremlett. — A visegrádi és sz.-keresztli magas erdőkben. 5. Maj.–Jun. 3–5'. (*Málna*.)

Málna Sz. *R. Idaeus*. L.

Szára ívalakulag meghajolt v. henyélő. 2.

2. Virágzata bugás; szirmai tojásdadok s csészéje metszeteivel együtt széllyeltartók; termése fényes; termése csészéje letüremlett; levelei ötösek-hármassok, alól fejér molyhosak. — Erdőkben, szántóföldeken. 5. Maj.–Jul. Hajtásai néha 15–20'.

Seregély Sz. *R. fruticosus*. L.

Válfajai: a.) Levelei alól zöldek, szőrösek: *R. corylifolius*. Sm. b.) Levelei mindkét lapjokon molyhosak: *R. temontosus*. Borkh.

Virágzata sátorozó. 3.

3. Levélkéi csaknem kerekdedek, egyenetlen fűrészesek, felül barázdoltak, alól fejr molyhosak, levelei 3-sok, ritkán 5-sek; kocsányjai és csészéje fejr molyhosak és ikrás gyapjasok; termése apró, fekete. — A budai és váci erdőkben ritkább, a síkon fekvő szántóföldeken és bozótokban. 4. Maj.–Jun. Hajtása 1–3'.

Mezei Sz. *R. agrestis*. W. K.

Levélkéi szíves-tojásdadok. 4.

4. Lecsepült szára és termése kékes hamvas, vékony fulánkjai ziláltak; levelei 3-masok, ritkán 5-sek, levélkéi kétszer fűrészesek, alól alig szőrösödők; felálló kocsányjai és csészéi ikrásan szőrösödők; termése nagy és hamvas. — Szántóföldeken, árokpártokon, bozótokban. 4. Jun.–Jul. (*Szedelj.*)

Hamvas Sz. *R. caesius*. L.

Szára piros és ikráson borzas. 5.

5. Levelei 5-sek és 3-sok is; levélkéi kétszer-fűrészesek, alól szőrösödők; sátora tömötten álló fulánkjaitól borzas; felálló kocsányjai és csészéje is ikráson borzasok; termése verhenyes fekete. — Magasabban fekvő erdőkben. ☉. Jun.–Jul. Borzas Sz. *R. hirtus*. W. K.

Levelei 3-masok, levélkéi hegyesek, kétszeres szálkás-fűrészesek, borzasok; felálló kocsányjai és csészéi ikrás-borzasok; termései verhenyes feketék. Az előbitől csak leveleinél fogva különbözik. — A budai, váci és sz.-keresztii erdőkben. 4. Jun.–Jul.

Ikrás Sz. *R. glandulosus*. Bell.

3. SZAMÓCZA. *Fragaria*. L.

1. Kocsányján levő szörei felfelé állók vagy hozzálapultak. 2.

Kocsányján levő szőrei vízirányosan elállók; termése csészéje nagyon kinyílt, v. letüremlett; bokrétája igen nagy, gyümölcsöt termő virágai porodái husos vaczkával egyenlők, terméketlen virágaié vaczkánál kétszerte hosszabbak. — Erdőkben, kivált vágásokon.

24. Maj.-Jul. 1-1 $\frac{1}{2}$ '. **Kerti Sz. *F. elatior.* Ehrh.**

2. Csészéje terméséhez lapult. 3.

Csészéje termésétől elálló, vagy letüremlett; porodái alig akkorák, mint husos vaczka. — Erdőkben, vágásokon bőven. 24. Maj.-Jul. 3-6".

Földieperj Sz. *F. vesca.* L.

3. Termései gömbalakuak, aprók; terméketlen virágai porodái vaczkánál kétszerte hosszabbak. — Száraz hegyeken és homoki réteken. 24. Maj.-Jun. Az előbbinél alacsonyabb.

Csattogó Sz. *F. collina.* Ehrh.

Termései kúpalakuak, ananászszerűek, nagyok; levélkéi felül csaknem kopaszok. — Mivelik kertekben. 24.

Maj.-Jul. 6-12". **Ananász Sz. *F. grandiflora.* Ehrh.**

4. PIMPÓ. *Potentilla.* L.

1. Alsó levelei páratlan szárnyasok. 2.

Levelei tenyeresen 3-5-sek. 4.

2. Virága fejr, viasz-tójasdad szirmai csészéjénél hosszabbak; felálló szára pirosas, felül villás; felső levelei 3-masok, szőrösödők, egyenetlenül bevagdalt fűrészesek; pálhái épek. — A viaszrádi sziklákon. 24. Maj.-Jun. 1-2'.

Kövi P. *P. rupestris.* L.

Virága sárga. 3.

3. Szára indanemű, legyökerező, levélkéi hosszukások, éles fűrészfoguak; szárán levő pálhái sokmetszetűek, hártyások; kocsányai hónaljiak, gyapjasok, egy virágúak. — Vizenyős réteken és legelőkön. 24. Maj.-Sept. (*Pipefű; ludpázsit; fejr v. ezüstös hátufű; vadvarádics.*)

Liba P. *P. anserina.* L.

Szára henyélő, két-két águ; levélkéi hosszukások, bevagdalt fűrészesek, a felsők nyélre futók; virágai ma-

gánosak, kocsányjai virágzás után hátra kunkorodnak. — Vizenyős helyeken, szántóföldeken. ☉. Jun.–Aug. 3–12". **Henye P. P. *supina*. L.**

4. Virága fejr. 5.

Virága sárga. 6.

- 5.** Törzse gyökerező; szára vékony, felegyenesedő tőlevelei 5-sek, levélkéi hosszukás-láncsások, vállban elkeskenyedők. felül kopaszok, alól és élőkön selymes-szőrök. elől fűrészesek, fogai hegyesek, összetartók; porodái és makkocskái kopaszok. ez utóbbiak kötőlékek felől szőrök. — Hegyi gyepeken, ligeteken Buda körül. 4. Maj.–Jun. **Fejr P. P. *alba*. L.**

Töve henyélő, néha gyökerező; szára vékony, lecsepült; tőlevelei 3-sok, levélkéi kerekded-tojásdadok, csonkák, felül csaknem kopaszok, alól gypjasok, a középsők elől, az oldaliak csaknem a válloktól kezdve fűrészesek; makkocskái kötőlékei felől szőrök. — Terméketlen dombokon, bozótokban, erdőszéleken, Sz.-Endre s Vác vidékén. 4. April–Maj. 1–4".

Szamóczás P. P. *Fragariastrum*. Ehrh.

- 6.** Csészéje 8 metszetű; bokrétája 4 szirmu; szára felálló vagy henyélő, de nem gyökerező; levelei nyeletlenek vagy kurtanyelűek, 3-sok, az alsók néha 5-sek; pályái 3 — sok metszetűek. — Erdőkben, bozótokban, száraz és nedves réteken. 4. Jun.–Aug. 6–18".

Timpó P. P. *Tormentilla*. Sibthorp.

Csészéje 10 metszetű; bokrétája 5 szirmu. 7.

- 7.** Szára indaalaku, lecsepült, bűtykein gyökerező; levelei 5-sek. köztük azonban vannak 3-sok is; levélkéi hosszukás viasz-tojásdadok, felül kopaszok, alól lelapult szőrűek, csaknem a válluktól fűrészesek; magvacskái szemcsésen érdesek. — Legelőkön, réteken, ugarokon, kivált nedves helyeken. 4. Mart.–Sept. (ötlevelű fű.) **Terjedő P. P. *reptans*. L.**

Szára felegyenesedő vagy felálló. 8.

8. Szára földön fekvő s többnyire gyökerező törzséről egyenesedik fel. 9.

Szára tövéről indulva felálló vagy felegyenesedő; teteje bogernyősen ágas és sokvirágu. 10.

9. Alsó levelei 5-sek, nyelei szárával együtt szürke molyhosak; levélkéi hosszukás visszás-tojásdadok, csonkák, mélyen fűrészesek, fűrészfoga mindkét oldalon leginkább 4 van; legalsó pálhái keskeny-szálasok; magvai alig ránczosak. — Minden hegyi és homoki réten a legközönségesebb. 24. Mart.-Jul.

Hamvas *P. P. cinerea. Clair.*

Levelei 5--7-sek, levele nyelei szárával együtt durvaszőrősek; levélkéi hosszukás ékalakuak, mélyen fűrészesek, csonkák; magvai ránczosak. — Hegyi gyepeken, ligetekben és a homokon. 24. Maj.-Jun.

Czérnás *P. P. opaca. L.*

10. Levelei mindkét lapjaikon egyenlő színűek, 5—7-sek, levélkéi hosszukások. vállban ékalakuan elkeskenyedők, durva fűrészfoguak; szára felálló durvaszőrű, púpon ülő hosszabb szőrei közé kurta ikrás szőrök is vegyültek; virága világos sárga; halvány ormóval szárnyformán kerített magvai kiülő ránczosok. — Száraz hegyi és siki réteken, kivált kövér homokföldeken. 24. Jun.-Jul. 1-2'.

Egyenes *P. P. recta. L.*

Válfajai: a) Levelei és pálhái bevagdalt fűrészesek, citromszínű virága alig ér ki a csészéjéből. *P. obscura.* b) Pirosolló, felálló, szőrös, levelei metszetei fogason fűrészelték; szálas-láncsás, pálhái épek; kénköszínű szirmai csészéjével egyenlők: *P. pilosa.* b) Levelei metszetei sallangos-szárnys szabásuak; aranyszínű szirmai csészéjénél nagyobbak: *P. laciniosa.*

Levelei kétszínűek, alól fejeér vagy szürke molyhosak, felül zöldek. lelapult szőrűek vagy csaknem kopaszok. 11.

11. Szára felálló vagy lefekvő tövéről felegyenesedő, puha gyapjas és egyszersmind molyhos; levelei 5-sek, levél-

kéi hosszukás láncsások, ránczos magvát fonalalaku vékony ormó keríti körül. — A Széchenyi hegyi nyílt réteken és szántóföldeken ritkább, gyakoribb a Soroksár felé eső kövér gyepeken. (*P. canescens*. Bess. *P. ascendens*. Kit.) **Felegyenesedő P.** *P. inclinata*. Vill.

Szára felegyenesedő, molyhos; levelei 5-sek; levele elkeskenyedett épélű vállu s visszás-tojásdad, mélyen bevagdalt fűrészkes, vagy szárnyason sallangos, éle begöngyölödött, alól fejtér molyhos; ránczos magva prémetlen. — Dombokon, verőfényes réteken, száraz gyepeken, sőt berkekben is. 24. Maj.–Jul. $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$.

Ezüstös P. *P. argentea*. L.

5. CZIKLÁSZ. Geum. L.

1. Alsó levelei félbeszárnyasok, a felsők hármassok; csészéje letüremlett; sárga szirmai visszás-tojásdadok; magvai szőrösök, magva kalásza 2 cikkűek, alsó cikkek kopasz s ennél a négyszerte nagyobb felső cikk töve szőrösödő; gyökere jóféle szegfű szaga. — Bozótokban, erdőkben, gyümölcsösökben. 24. Maj.–Jun. $\frac{1}{2}$ –2'. (*Gyömbéres gyökér*; *szegfűszagu gyökér*; *erdei szegfű*.) **Szegfűszagu Cz.** *G. urbanum*. L.

2. Alsó levelei félbeszárnyas csonka szárnyasok, melyek 5 karélyosnak látszanak, fűrészkesen-csipkések, szárlevelei 3 karélyuak, bevagdalt fogasok; sárga szirmai harangalakúak csészéjénél nagyobbak, lehullók; egytagu magvai magva kalászaival együtt gyapjasok. — A pilisi magasabb hegyek árnyas berkeiben. 24. April.–Maj. $\frac{1}{2}$ –1'. (*Waldsteinia geoides*. W.)

Karélyos Cz. *G. montanum*. L.

6. PÁRLÓ. Agrimonia. L.

Levelei csonka-tollas szárnyasok, fűrészkes levélkéi alól szürke kurtaszőrűek; virágzata hosszú füzér; sárga szirmai tojásdadok; termése csészéje visszás-kup-

alakú, hosszában barázdolt, puha horgas sertéjű. — Száraz réteken, gyümölcsösökben, bozótokban. 4. Maj.-Aug. 1-3'. (*Párlófű; apró bojtorján.*)

Bojtorjános P. A. *Eupatoria. L.*

7. BAJNÓCZA. *Spirea. L.*

1. Levelei csonkatollas szárnyasok, levélkéi tojásdadok, épek, a végső nagyobb, tenyeresen 3-5 metszetű; virágzata bogernyős; kepasz tokja összekunkorodott. — Nedves réteken, vizek partjain. 4. Jun.-Aug. 2-4'. (*Legyezőfű; borvirág.*) **Legyező B. S. *Ulmia. L.***

2. Levelei csonkatollas szárnyasok, levélkéi hosszukások, szárnyason bevagdaltak; virágzata bogernyős; szőrösödő tokjai egymáshoz lapultak; gyökere gumóitól kolonczos. — Minden réten bőven. 4. Maj.-Jun. 1-1½'. **Kolonczos B. S. *Filipendula. L.***

8. CSÁBAIR. *Poterium. L.*

Szára szegletes, verhenyes; termése csészéje kemény, hálózatosan ráncos, 4 ormóju, ormói tompák; levelei páratlan szárnyasok, levélkéi kerekdedek, fűrészeseek. — Hegyi és homoki száraz réteken. 4. Maj.-Jun. 1-2'. (*Csábir; pimpinella.*)

Vérfejjű Cs. P. *sangvisorba. L.*

9. VÉRFO. *Sangvisorba. L.*

Füzére tojásdad-hosszukás, barna piros; 4 porodája csészéjével egyenlő magas; levelei szárnyaltak, levélkéi szíves-hosszudadok. — Vizenyős réteken. 4. Jun.-Aug. 2-3'. (*Vérfű.*) **Orvosi V. S. *officinalis. L.***

105. Rend. **Mondolafélék.** *Amygdaleae. Juss.*

1. MONDOLA. *Amygdalus. L.*

1. Levelei láncásak, ikrás fűrészfoguak, levele nyelei felső részén ikrások, akkorák, mint a levele keresztmet-

szete vagy valamivel hosszabb; csészéje harangalaku; csontára héja lyukacsos. — Kertekben, szőlőkben mivelik. 5. Kora tavasszal. 2-3°. (*Mondola.*)

Csemege M. *A. communis. L.*

2. Levelei láncások, kurta nyelökre keskenyedettek, ikráson fűrészesek, vállban épélűek; csészéje hengeres; csontára héja nem lyukacsos. — A Széchenyi-hegyen, a Farkasvölgyön s Vác körül. 5. April. 1-2½'. (*Hangabarack.*) Hanga M. *A. nana. L.*

2. BARACZK. *Persica. Tourn.*

Levelei szálas-láncások, hegyes fogakkal fűrészesek, kurtanyelűek; virágai kocsánytalanok, világos rózsaszínűek. — Kertekben. 5. Kora tavasszal. 1-2°. (*Szőrös barack.*) Őszi B. *P. vulgaris. Mill.*

3. SZILVA. *Prunus. L.*

1. Virága kocsányjai igen kurták, gyümölcse mélyedésébe zártak; tojásdad levelei alig szívesek, kihegyezettek, kétszer fűrészesek, nyelei ikrások. — Mivelik kertekben. 5. 1-2°. (Apró fajtáit *tengeri barack*-nak hívják.) Kajszinbarack Sz. *P. Armeniaca. L.*

Virága kocsányjai hosszuk; termése kopasz, hamvas. 2.

2. Ágai tövishegyűek, ágacskái szőrösödők vagy selymesek. 3.

Ágai kopaszok, tövistelenek. 4.

3. Bimbói egyvirágúak, magánosok, v. kettősek, v. hármasok; levelei körkörösök vagy széles láncások; csontára golyóalaku, felálló. — Gyepükben, bozótokban, szántóföldek barázdáin. 5. April-Maj. 2-3'. (*Kökény; kökénytöris.*) Kökény Sz. *P. Spinosa. L.*

Bimbói leginkább két virágúak, kocsányja finomul szőrösödő, ágacskái selymesek; levelei körkörösök; csontára golyóalaku, lefüggő. — Mivelik. 5. April-Maj. 1-2°. (*Kökényszilva.*) Közép Sz. *P. insititia. L.*

4. Bimbói leginkább két viráguak; kocsányjai szőrösödők; levelei körkörösök, csontára hosszukás, függő. — Mivelik. 15. April-Maj. 1-2'. (*Szilvafa.*)

Kerti Sz. *P. domestica. L.*

Bimbói egy viráguak; kocsányjai kopaszok; levelei körkörösök; csontára veres, golyóalaku, lefüggő. — Mivelik. 15. April-Maj.

Cseresznye Sz. *P. cerasifera. Ehrh.*

4. MEGGY. *Cerasus. Fl. vett. Härtn.*

1. Virágzata fürtös vagy sátorozó. 2.

Virágzata csomóalaku, ernyős vagy kettős. 3.

2. Fürtje legfüggő; levelei körkörösök, csaknem kétszer fűrészesek, kissé ránczosak, nyáron lehullók, nyelei ikrások. — Mivelik, azonban magas helyen fekvő erdőkben is található. 15. Maj. 1-2'. (*Kutya-, vad-, gerezdes cseresznye; zelnicze.*)

Zelnicze M. C. *Padus. D. C.*

Sátora kocsányos, egyszerű; levelei kerekded-tojásdadok, kissé szívesek, tompa fűrészfoguak. — Gyepükben, erdőkben, sziklákon. 15. Maj.-Jun. 4-8'.

Saj M. C. *Mahaleb. L.*

3. Levelei nyele tövén két ikra van; levelei körkörösök, kihegyezettek, kissé ránczosak, alól szőrösödők; gyökerei sarjakat nem hajtanak. — Erdőkben. 15. Apr.-Maj. 3-3°. (*Prunus avium. L.*)

Cseresznye M. C. *dulcis. Fl. vett.*

Levelei nyele tövén nincs ikra. 4.

4. Levelei laposak, kopaszok, fényesek, bőrtapintatuak, körkörösök, mind kihegyezettek; szirmai kerekdedek; gyökere sok sarjat hajt. — Mivelik, gyepükben vadon. 15. Apr.-Maj. 1-2°.

Savanyu M. C. *acida. Fl. vett.*

Levelei laposak, kopaszok, fénylők, kissé bőrtapintatuak, a felsők hosszukások v. láncsások, kihegyezettek, oldali rügyei visszás-tojásdadok, lekerekített tompák; szir-

mai hosszukás visszás-tojásdadok; gyökere sarjakat hajt. — Sziklákon; bozótokban. 7. Apr.-Maj. $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{1}{2}$ '. (Vadmeggy.) Cseplesz M. (*Chamaecerasus*. Host.

106. Rend. **Pillangósok.** Papilionaceae. L.

1. JENESZTER. *Spartium*. L.

Ágai hengeresek, ellenesek és váltogatók, zöldek, üres belűek; levelei magánosak, láncások; sárga virágai az ághegyeken vannak. — Mivelik, a pesti városligetben. 7. Maj.-Jun. 3-6'. (*Jenezster*.)

Szagos J. *S. junceum*. L.

2. REKETTYE. *Genista*. L.

1. Csészéje felső ajaka 2 kurtafogu, az egész csésze lelapult szőrrel fedett; kocsányjai egy csomó levéltől környezve magánosan vagy többen oldalt állanak; virágai kopaszok; levelei hosszukás láncások, alsó lapjokon és élőkön lelapult szőrűek. — Mész sziklákon és ligetekben Buda körül. 7. Jun.-Jul. 1-1 $\frac{1}{2}$ '.

Henyélő R. *G. procumbens*. W. K.

Csészéje felső ajaka 2 hasábu. 2.

2. Virága kocsányjai oldaltállók; magánosan vagy többen vannak egy levélcsoport által környezve; vitorlája és csólnakja selymes szőrös; szára henyélő vagy felegyenesedő; levelei hosszukás láncások, alólól, ágai, kocsányjai- és csészeivel együtt lelapult szőrűek. — Hegyi és homoki száraz réteken. 7. Maj.-Jun. 3-8''.

Szőrös R. *G. pilosa*. L.

Virágzata fürtös. 3.

3. Szára lefekvő, kurta törzséről felálló, mélyen barázdolt, kopasz, felül szőrösödő; levelei láncások v. körkörösök, élőkön szőrösödők; virága és hüvelyei kopaszok. — Hegyi és homoki száraz és nedves réteken bőven. 7. Jun.-Sept. 1-2'. (*Sárga festőfű; nyulrekettye*.)

Nyl R. *G. tinctoria*. L.

Szára hengeres vonalozott, s leveleivel együtt ritka durvaszörű; levelei láncások, körkörösök, v. tojásdadok; virága kopasz; hüvelye tömött, durva szőrrel borított. — Budán a hegyi s erdei gyepeken, különösen a Farkasvölgyön. 5. Jun.–Jul. 6–18".

Szöszös R. *G. ovata*. W. K.

3. ZANÓT. *Cytisus*. L.

1. Csészéje harangalaku, szélesebb, mint hosszabb; virágzata leveletlen fűrt. 2.

Csészéje csöves; virágzata szárhegyi gombban vagy oldali csomóban van. 3.

2. Gazdag virágu fűrtjei lelapult szőrűek, lefüggők; hármasszele levele levélkéi körkörösök, felül kopaszok, alól lelapult szőrűek; hüvelyi selymes szőrűek. — Mivelik kertekben. 5. Maj. 1–1½°. **Fái Z. *C. Laburnum*. L.**

Gazdag virágu fűrtjei felálló, kocsányjai és csészéi lelapult szőrűek; csészéje kurta, harangalaku; virága kopasz; hármasszele levele levélkéi visszás-tojásdadok v. lelapult szőrűek. Ligeteken, bokrokban a homokon is. 5. Jul.–Aug. 2–4'. **Feketéllő Z. *C. nigricans*. L.**

3. Szára henyélő, igen ágas, ágai felegyenesedők, leveleivel együtt ritkás szőrűek; 2–4 virágból álló szárhegyi ernyője van; kocsányjai murvások. — Verőfényes dombon, erdei réteken, bokrokban. 5. Maj.–Aug. 1–3'. **Henye Z. *C. supinus*. L.**

Válfa: a homokon termő kisebb és keskenyebb levelű

Kétvirágu Z. *C. biflorus*. W. K.

Szára felálló, vagy tövön megdülő. 4.

4. Szára sokágu, gyapjas; levélkéi láncások, szállahegyűek, mindkét oldalon selymes szőrűek; virágzata szárhegyi ernyős gomb; csészéje hosszukás, durva szőrű. — Ligeteken, bokrokban, hegyi és homoki réteken. 5. Jul.–Aug. 1–3'. **Buglyos Z. *C. austriacus*. L.**

Szárai sugárok, felfelé és széllýelállók, csaknem egyenlők, ágai és levelei széllýelnyílt durva szőrűek; levélkéi viisszás-tojásdadok vagy viisszás-tojásdad láncások, gyapjasok; virágzata szárhegyi ernyős gomb; csészéje hosszukás, gyapjas. — Az előbbivel, de ritkább. 7. Jul.—Sept. 1-2'. **Gombos** *Z. C. capitatus* L.

4. IGLICZ. Ononis. L.

1. Szára henýélő, tövön gyökerező, gyapjas; felegyenesedő ágai hegyei tövisesek; virágai hónaljiak, magánosak; hüvelye felálló, tojásdad, csészéjénél kurtább; virága piros. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken. 7. Jun.—Sept. 1-2'. **Terjedő** *I. O. repens* L.

Szára felálló vagy felegyenesedő. 2.

2. Ágai tövistelenek; levelei csészéjénél kurtábbak, levélkéi viisszás-tojásdadok, fogasok, ikrás szőrősek; pálhái láncások, kihegyezettek, éles foguak; felálló hüvelye tojásdad, gyapjas; virága sárga. — A városligetben Sashegyen és a budaörsi sziklákön. 24. Jun.—Jul. 2-6". **Sárga** *I. O. Columnae*. All.

Ágai tövisesek. 3.

3. Szárán egy sor gyapjas szőr van, ágai tövesei leginkább párosak; hónalji virágai magánosak; levélkéi tojásdad hosszukások, pálháikkal együtt fogasok, kopaszok; hüvelyei tojásdadok, felállók, akkorák vagy hosszabbak, mint a csészéje; virága piros. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken mindenütt. 24. Jun.—Sept. 1-2'. (*Iglicze-v. gerlicze-tövis; ökörgűzs; ekeakadály; számártövis.*)

Tövises *I. O. spinosa* L.

Szára gyapjas, hónalji virágai kettősek, ága hegyein tömött fűzésesek; levélkéi tojásdadok, pálháival együtt fogasoltak, ikrás szőrősek; hüvelye felálló, tojásdad, csészéjénél kurtább; virága halvány piros. — Réteken, kivált vizenýős helyeken, a megye síkjain. 24. Jun.—Sept. 1-3'. (*Bakbűzű tövis.*) **Bűzös** *I. O. hircina* L.

5. SZAPUKA. *Anthyllis*. L.

Szárhegyi virágzata kettős gombu; galléros levelei szárnyasok, levélkéi egyenetlenek; csészéje hasas, ferde nyílásu. — Száraz hegyi és homoki réteken. 24. Maj.-Aug. 6-18". (*Nyulherefű.*) **Nyul Sz. A. *Vulneraria*. L.**

6. CSIGACSŐ. *Medicago*. L.

1. Hüvelyei csaknem gömbalaku, csigamódra ötször tekeredett, éle kétsoru, tövises, tövisei horgasok; pálhái tojásdadok, kurta foguak, a felsők csaknem épélűek; levelkéi alsó részén fogasoltak, szőrösödők; virágai aprók, sárgák. — Száraz réteken, a homokon bőven.
 ☉. Jun.-Sept. 4-12". **Piczi Cs. *M. minima*. L.**

Hüvelye egyszer vagy többször csigamódra tekeredett, vagy sarlóalaku, hüvelye tövistelen. 2.

2. Hüvelye közepén nyílt. 3.

Hüvelye közepén be van záródva. 5.

3. Hüvelye sarlóalaku; vagy egyszer tekeredett, szőrösödő, vagy ikrás szőrös; fürtje tömött, kurta; kocsánykái csészéinél kurtábbak, virágzás után felállók; pálhái tojásdad-láncsások, kihegyezettek; levélkéi hegyök felé fogasok, fulánkos hegyűek; virága sárga. — Száraz réteken, útfeleken, erdőkben. 24. Jun.-Sept. 1-4'. (*Sárkerep.*) **Sárkerep Cs. *M. falcata*. L.**

Hüvelye csigaalaku, 2-3 csavarodásu. 4.

4. Hosszukás fürtje sok virágu; kocsánykái csészéinél kurtábbak, virágzás után felállók; pálhái tojásdad-láncsások, kihegyezettek; levélkéi kicsípett hegyűek, fulánkosak, hegyök felé fogasoltak, az alsók visszatojásdadok, a felsők szálas ékalakuak; virága kék. — Réteken, nagyban mivelik. 24. Jun.-Sept. 1-3'. (*Luczerina; burgundiai széna.*) **Kék Cs. *M. sativa*. L.**

Kurta fürtje 5-10 virágu; kocsánykái csészéinél hosszabbak vagy akkorák, virágzás után lekonyulnak; levélkéi kicsípett fulánkos hegyűek, az alsók ékalakuak, hegyök

felé kissé fogasok, a felsők szálas ékalakuak, épélűek; virága sárga. — Mészsizklákon, hegyi és homoki száraz réteken. 24. Jun.-Aug. 6-18".

Cseplesz Cs. *M. prostrata*. Jacqu.

5. Füzéres virágzata sok virágu, tömött; kocsánykái akkorák, mint a levele; hüvelyei vesealakuak, felfuvódottak, hegyökön csavarodottak, ívesen ereztettek, kopaszok vagy szőrösödők; pálhái tojásdadok, csaknem épélűek; levélkéi visszás-tojásdadok, alig kicsípettek, elől fogasok; virága sárga. — Legelőkön, réteken, vágásokon. ☉. Maj.-Aug. 6-18". **Komlós Cs. *M. lupulina*. L.**

Kocsányjai 1-3 viráguak, kurtábbak, mint levelei csigás hüvelyei kerek, lencsealakulag lapítottak, mindkét oldalról dombornak, csavarodása leginkább 6; pálhái szárnyason hasogatott serte sallanguak; apró fűrészfogu levélkéi szárával együtt kopaszok, az alsók visszás-szívesek, a felsők visszás tojásdadok. — A Sas-hegy keleti és déli lejtőin. ☉. Jul. 6-24".

Karikás Cs. *M. orbicularis*. All.

7. LEPKESZEG. *Trigonella*. L.

Szára lecsepült; levelei hármasok, levélkéi visszás-tojásdad kótaalakuak, hegyesen fogasoltak; virágzata 5 vagy több, ernyősen csomós; hüvelye szálas, ferdén erezett; szőrösödő; virága apró, sárgás. — A Sz.-Gellért oldalán, s a Duna bal partján eső homoki gyepeken. ☉. Jun.-Jul. 2-6". **Heverő L. *T. monspeliaca*. L.**

8. MÉZKEREP. *Melilotus*. L.

1. Virágzata felálló, kerekded-tojásdad, tömött fűrt; hüvelye hosszukás tojásdad, csőrös, hosszában erezett-csíkos; levélkéi hosszukás láncások, éles fűrészeseek; virága kék. — Hegyi réteken, erdőkben; nem gyakori. ☉. Jun.-Aug. 6-18". (*Kerti vagy szagos lóhere; molyfű.*)

Kék M. *M. coerulea*. Lam.

Virágzata lefüggő megnyult fűrt. 2.

2. Virága fejér, szárnyai akkorák, mint a csolnakja, a vitorlájánál azonban kurtább; hüvelye tojásdad, tompa, fulánkos hegyű, hálózatosan ránczos, kopasz; alsó levélkéi visszás-tojásdadok, a felsők hosszukás-láncsások. — Homoki gyepeken, útfeleken. ☺. Jul.–Sept. 2–6'.

Fejér M. M. alba. *Desrousseaux.*

Virága sárga. 3.

3. Bokrétája szárnyai akkorák, mint a vitorlája, csolnakjainál hosszabbak; hüvelye tojásdad, tompa, fulánkos hegyű, keresztbe ránczos, kissé hálózatos, kopasz; alsó levélkei visszás-tojásdadok, a felsők láncsások. — Minden réten, legelőn, úton, útfelen. ☺. Jun.–Sept. 1–4', (*Somkóró*; *dutkóró*.)

Somkóró M. M. officinalis. *Desv.*

Bokrétája szárnyai vitorlájánál kurtábbak, csolnakjánál hosszabbak; hüvelye tojásdad, hegyes, hálózatosan ránczos, felső forradásánál lapított, kopasz; pálhái széles aljuak, bevagdalt fogasok, árhegyűek; hosszukás láncsás levélkéi tompák; élesen, csaknem tüskésen fűrészesek. — A megye síkjain fekvő sóstavak és mocsárok mellett. ☺. Jun.–Jul. 1–3'.

Fogas M. M. dentata. *Pers.*

9. LÓHERE. *Trifolium. L.*

1. Kerekded vagy hosszukás fűzért vagy gombot alkotó virágai kocsánytalanok. 2.

Kerekded vagy hosszukás fűzért vagy gombot alkotó virágai kurtább vagy hosszabb kocsányuak; csészéje torka belől kopasz. 13.

2. Csészéje torka belől kopasz; vitorlája lehulló; termése csészéje felfuvódott. 3.

Csészéje torkában belőlről egy kiálló vonal vagy szörkör nőtt. 4.

3. Szára gyökerező; virággombja golyóalaku, melynek tövén egy sok hasábu gallér van; hátán gömbalakulag felfuvódott termése csészéje hálózatosan erezett, szőrös; virága verhenyes fejr. — Nedves réteken és legelőkön bőven. 4. Jun.—Sept. 3–10".

Eper L. *T. fragiferum*. L.

Szára felálló; füzére tojásdad, gallértalan; csészéi hárttyások, sinórosak, felfuvódottak, tojásdadok; levélkéi hosszudad-láncsások, alig fűrészesek, kopaszok; pálhái áralakuak; fejr virága veres pettyes. — Szántóföldeken, a Tisza vidékén. 4. Jul.—Aug. 1–3'.

Hólyagos L. *T. vesiculosum*. Santi.

4. Csészéje csőve kívülről puhaszörű v. gyapjas. 5.

Csészéje csőve kívülről kopasz. 12.

5. Csészéje csőve 20 sinóru; gyapjas, fogai fonalalakuak, szemszörősek; füzére gömbalaku, kettős, galléros; levélkéi hosszukás láncsások, igen finomul fogasok; virága piros. — Hegyi réteken, ligetekben, bozótokban. 4. Jun.—Jul. 1–1½'. **Béreczi L. *T. alpestre*. L.**

Csészéje csőve 10 sinóru. 6.

6. Bokrétája fejéres vagy vajszinű. 7.

Bokrétája piros. 9.

7. Füzére gyapjason igen bolyhos, hengeralaku; csészéje fogai áralakuan sertealakuak, bokrétájánál hosszabbak; bokrétája elébb fejéres, azután verhenyessé válik; szára ágas, kiterült, leveleivel együtt gyapjas; pálhái tojásdadok, kihegyezettek; levélkéi szálas hosszukások, alig fogasok. — Gyepeken és szántóföldeken. ☉. Jul.—Sept. 6–18". (*Macskahere*; *herehura*; *nyullábfű*.)

Herehura L. *T. arvense*. L.

Füzére gömbalaku, végre tojásdad vagy hosszukás tojásdad; virága vajszinű. 8.

8. Szára felegyenesedő tövéről indulva felálló, durva szörű, felül csaknem leveletlen; pálhái láncsás áralakuak; levélkéi körkörös hosszukások, szörősek, virágzata néha

galléros; csészéje széllyelnyílt, durva szőrű; bokrétája kétannyi, mint a csészéje. — Hegyi gyepeken, vágásokon, a homokon nem igen terem. 24. Jul.-Aug. 1-2¹/₂'. **Vajszin L. *T. oehroleucum*. L.**

Szára sugáran felálló, pálháival s levele nyeleivel együtt durva szőrű; pálhái szabadon álló része láncsás áralku, szára közepén akkora, mint a levele nyele; levélkéi hosszukás láncsások, épélűek, szőrösek, az alsók hegyei kicsípettek; csészéje fogai láncsás áralkuak, termése mellett felálló. — Ligetekben az erdők útai mellett, vágásokon Sz.-Endre és Vác vidékén. A nálunk levők közül ez a legnagyobb. 24. Jun.-Jul. 2-4'. **Dunamelléki L. *T. pannonicum*. Jacqu.**

9. Füzére tövön gallértalan; virággombja kerekded-tojásdad, alig borzas szőrű, csészéje fogai sertetalakuak, akkorák, mint a bokrétája; szára felálló, ágai buglyosan állanak, leveleivel együtt gyapjas, levélkéi tojásdad láncsások, tompák, épélűek: pálhái hasasok, inasok, szálas láncsások, kihegyezettek. — A homokdombokon levő erdei vágásokon, s a tiszai sík gyepesein. ☉. Jun.-Aug. 1-3'. **Buglyos L. *T. diffusum*. Ehrh.**

Füzére tövön galléros. 10.

10. Tojásdad pálhái meggyökönten kalászon végződnek; virággombjai rendszerint kettősek; szára felegyenesedő; levélkéi tojásdadok, csaknem épélűek, szőrösödők, szőrei lelapultak. — Minden réten; mivelik nagyban. ☉. Maj.-Sept. 1-2-3'. (*Réti piros lóhere*.)

Réti L. *T. pratense*. L.

Tojásdad pálhái áralkuak, kihegyezettek. 11.

11. Csészéje fogai kinyíltak, egyenesek, termése csészéje hasasan felpuffadt; levélkéi visszás-tojásdadok, vagy visszásszívesek, elől apró fűrészfoguak, a felsők hosszukás ékalakuak. — A sz.-endrei száraz réteken és a Tisza körül fekvő gyepeken. 24. Maj.-Jun. 6-18'.

Karczolt L. *T. striatum*. L.

Csészéje fogai gyapjasok, felálló; levélkéi kurta nyelcskések, hosszudad-tojásdadok, alik fogasok; szára henyélő, azután felegyenesedő, alig tekergős, igen ágas, borzas. — A sz.-endrei és váczy hegyi gyepeken nem gyakori, bőven terem a Tisza rétjein. 24. Jun.-Jul. 2-3'. **Gyapjas. L. T. expansum. W. K.**

- 12.** Füzére gömbalaku, magános, gallértalan; csészéje **10.** sinóru, piros bokrétája felénél is kurtább, fogai fonalakuak szemszörösek; termése csészéje felálló; pálhái szabadon álló része láncsás, hegyes; levélkéi körkörösök, igen finom fogasok; szára tekergős. — Hegyi és ligeti réteken, bozótokban 24. Jun.-Jul. 1-2'. **Gacsibás L. T. medium. L.**

Füzére hosszukás-hengeres, leginkább kettős, a töve néha galléros; csészéje 20 sinóru, fogai áralakuak szemszörösek, 4 felső foga csövénél 2-3-szor kurtább; pálhái szabadon álló része láncsások, kihegyezettek, ritka fűrészfoguak; levélkéi hosszukás láncsások, tövises fűrészfoguak s felálló szárával együtt egészen kopaszok. — Ligeti és hegyi réteken bőven. 24. Jun.-Jul. 1-2'. **Piruló L. T. rubens. L.**

- 13.** Csészéje fogai egyenlő hosszuk vagy a két felső foga hosszabb; virággombjai kocsányosak, gallértalanok **14.** Csészéje két felső foga a többinél szembetűnően rövidebb. **19.**

- 14.** Csészéje akkora vagy hosszabb, mint a bokrétája. **15.** Csészéje felényi, mint a bokrétája. **16.**

- 15.** Pálhája hártvás, zörgős; levélkéi visszás-tojásdadok fűrészese; szára ágas, igen vékony, tekergős, elterült; kocsányja igen kurta, csészéje csövénél sokkal kurtább, virágzás után lehajló; termése csészéje alsó oldalán tövig behasadt; virága apró fejr. — A jász-sági és kunsági szíkes mezőkön. — ☉. Jun.-Jul. 3-18". **Kisvirágu L. T. parviflorum. Ehrh.**

Pálhája kótaalaku, fejér szegélyű, ikrás fogas; levélkéi visszás-tojásdad láncások, tompák, egyenetlen fűrészfoguak; szára csaknem magános, kopasz, felálló; 10 sinóru csészéje fogai áralakuak, egyenetlenek, verhenyes bokrétájával csaknem egyenlők. — Száraz réteken, a Tisza vidékén. ☉. Jun.–Jul. 3–8".

Sugár L. *T. strictum*. L.

- 16.** Kocsánykái igen kurták, csészéje csövénél 2–3-szor kurtábbak, virágzás után lehajlók; levélkéi körkörösök, éles fűrészfoguak, alsó lapjaikon szárával együtt szőrösök. élőkön sűrűn ereztettek, erecskéi megvastagodottak, szára felálló vagy felegyenesedő; virága fejér. — Minden gyepen. 4. Maj.–Jun. 6–18".

Háromfejű L. *T. montanum*. L.

Virággombjai belsejében álló kocsánykái csészéi csöveivel egyenlők, vagy azoknál 2–3-szor hosszabbak. **17.**

- 17.** Szára henyélő, gyökerező; pálhái száraz hártyájúak, széles láncások, fulánkosak; virága fejér vagy verhenyes fejér, kocsánykái virágzás után lehajolnak. — Réteken, legelőkön mindenütt, kiváltképen nedves helyeken. 4. Jun.–Sept. Földön fekvő szára 1–2'. (*Fejér lóhere.*)

Gyökerező L. *T. repens*. L.

Szára nem gyökerező. **18.**

- 18.** Szára felegyenesedő, kopasz, bördős, könnyen összenyomható; levélkéi kótaalakuan körkörösök. tompák, apró fűrészfoguak, élén kétfelől mintegy 20 ere van; kocsánykái virágzás után lehajolnak; bokrétája fejér, azután rózsaszínű, közép virágai felül fejérek, alól pirosak, a szélsők pirosak. — A megye síkján eső minden réten, kivált a nedves helyeken. 4. Maj.–Sept. 1–1½'.

Korcs L. *T. hybridum*. L.

Szára henyélő, szegletes-barázdás, girbe-gurba. kopasz; levélkéi visszás-szívesek v. visszás-tojásdadok, hegyök kicsípett, fűrészeseek, fűrészfogai sertések; pálhái fejér szegélyűek, tövön szárölelők; virága pirosolló, kocsány-

kái virágzás után lehajlók. — Homoki gyepeken a tiszai vidéken, Pesten ritka a *Ludoviceum* megett. ☉. Jun.–Jul. 1–2'. **Szeges L.** *T. angulatum*. W. K.

19. Mindenik levélkéje nyeletlen; pálhái hosszukás-láncsások, tövön nem szélesebbek; bokrétája aranyszínű, vitorlája kanálalaku, karczott, szárnyai lehajlók, virága megszáradva zörgős. Kövér gyepeken. 24. Jun.–Aug. 6–18". **Zörgő L.** *T. agrarium*. L.

Közép levélkéje nyeles; levélkéi visszás-tojásdadok; pálhái tojásdadok; bokrétája világos-sárga, vitorlája kanálalaku, karczott, szárnyai lehajlók; szárai leginkább henyélők. — Minden gyepen. ☉. Jun.–Sept. 6–18". **Henyélő L.** *T. procumbens*. L.

10. DORNIK. *Dorycnium*. L.

1. Levélkéi szálas ékalakuak, csaknem selymesen bolyhosak, szőre lelapult; virággombjai rendszerint 12 virágnak; bokrétája fejr, csolnakja vége sötét lilaszínű; hüvelye gömbalaku. — Hegyi és homoki száraz réteken. sziklákon. 24. Jun.–Aug. 6–12".

Cserjésedő D. *D. suffruticosum*. Vitt.

2. Levélkéi hosszukás ékalakuak, zilált szőrűek, szőrei szélyelállanak; virággombja leginkább 20 virágból áll; bokrétája fejr, csolnakja orra alig foltos, kisebb, mint az előbbié. — A pilisi hegy szikláján. 24. Jul.–Aug. 6–12". **Fűnemű D.** *D. herbaceum*. Vill.

11. KEREP. *Lotus*. L.

Szára henyélő, kemény; virággombja rendszerint 5 virágu; csészéje metszetei háromszögű tövűek s árhegyűek, egyenlők, virágai kinyílása előtt bezáródtak; bokrétája szárnyai láncsás visszás-tojásdadok; csolnakja csaknem kótaalaku, derékszög alatt felegyenésedő;

hüvelye szálas, hengeres, egyenes. — Réteken, szántóföldeken. 4. Jun.–Sept. 6–18". (*Szarvas sárga here.*)

Szarvas K. *L. corniculatus. L.*

12. SZÁRNYÓK. *Tetragonolobus. Scop.*

Szára henyélő; levélkéi visszas-tojásdad ékalakuak; virágai magánosak, sárgák; hüvelye négyszögű gatyás.

— Kővér, kivált nedves réteken. 4. Maj.–Jun. 6–15".

Gatyás Sz. *T. siliquosus. Roth.*

13. HIGVIRICZ. *Glycyrrhiza. L.*

1. Szára felálló, karczolt, szőrös, felül ragacsos; levélkéi tojásdad-láncsások, alsó lapjaikon enyves szőrösödők; fürtjei hónaljiak, bokrétája lilaszinű; hüvelyei sarlóalakuak, ikrás tüskések. — A Margit-sziget gyepsein és bokraiban bőven. 4. Jun.–Jul. 2–3'.

Ikrás H. *G. glandulifera. W. K.*

2. Szára felálló, barázdolt, szőrösödő; levélkéi hosszukás tojásdad-láncsások, alól pontozottak, virággombsai hónaljiak; bokrétája lilaszinű; hüvelyei veres tüskések. — Vizenyős réteken és bokrokban s mocsárookban. 4. Jun.–Aug. 1–2½'.

Tüskés H. *G. echinata. L.*

14. GÁLGA. *Galega. L.*

Szára felálló; levelei szárnyasok; levélkéi láncsások, nyílalakuak, fulánkos hegyűek, kopaszok; bokrétája fejr és lila, vitorlája kékesszinű; hüvelye felálló, egyenes, cikkes. — Réteken, vizenyős bozótokban, gyepükben stb. 4. Jul.–Sept. 1–2'.

Kecskere G. *G. officinalis. L.*

15. ÁKÁSZ. *Robinia. L.*

Fürtjei lecsüggők, kocsánykái egy viráguak; levelei páratlan szárnyasok, levélkéi hosszukás-körkörösök; fiatal ágain pálhái fulánkká keményednek; virága

fejér. — Mivelik, most már vadon is nő. 7. Maj.–Jun.
4–6°.

Fejér Á. *R. Pseudoacacia. L.*

16. DUDAFÜRT. *Colutea. L.*

Levélkéi körkörösek, csónkák; szárgaszínű bokrétája vitortláján 2 rövid puposodás van; hüvelye felfuvódott hólyag. — Ligetekben, bokrokban, gyepekben. 7. Maj.–Jun. 5–10'. (*Hólyagos borsófa, varjuköröm.*)

Pukkantó D. *C. arborescens. L.*

17. SAJKORR. *Oxytropis. D. C.*

Szára felálló vagy felegyenesedő, leveleivel együtt bolyhos szőrös; levelei szárnyasok, alsó levele levélkéi hosszudadok, a felsők láncsások; füzerei tojásdad-hosszúkások; virága sárga; hüvelyei felálló, szálasok, 2 rekeszűek, bolyhosak. — A Sz.-Gellérten, a pesti Városliget mögött és Csepel szigetén. 4. Jun.–Jul. 1–2'.

Szőrös S. *O. pilosa. D. C.*

18. BÓKA. *Astragalus. L.*

1. Virágai töve tetején csoportosak, alig kocsányosak; szárnyas levelei is mind a tövéről nőttek; hüvelyei tojaskerekűek, valamint az egész növény, gyapjasok. — A homokon bőven. 4. Maj.–Jun. Másodizben Sept.–Oct. 3–6". Száratlan B. *A. exscapus. L.*

Virágzata füzéres vagy fürtös; száraz növény. 2.

2. Szára felálló kóros vagy fűnemű. 3.

Szára megdült vagy lecsepült. 4.

3. Az egész növény szőkén szőrösödő, kóros, ágai veszősök; szárnyas levelei 5–7 bordájúak, levélkéi hosszudad-láncsások; virágzata fürtös, virága lilaszínű; hüvelyei csaknem négyszögűek, csészéjőkből alig érnek ki. — A Pest körül fekvő homok dombokon, p. o. a vácsi temető felé, Csepel szigetén és Vác. körül. 4. Maj.–Jun. 1½–2½'.

Vesszős B. *A. virgatus. Pall.*

Szára mereven felálló, szőrösödő, szőre lelapult; szárnyas levelei 12–15 bordájúak, levélkéi láncsások és szálasok, füzérei megnyultak, tömöttek, vajszerű virágai felálló; hüvelyei hosszukás-szálasok, szőrösödők, a főkocsányhoz lapultak. — Homoki nedves réteken és dombokon. 24. Maj.–Jul. 1–3'.

Durva B. *A. asper. Jacqu.*

4. Bokrétája lilaszínű vagy pirosolló. **5.**

Bokrétája sárgás vagy vajszerű. **7.**

5. Szára kórosodó, szárba induló, azután széllyel ágazó; az egész növény szőkellő; szárnyas levelei 5–7 pár bordájúak, levélkéi hosszudadok vagy körkörösök; füzére csaknem gombos; termése csészéje hólyagos, hüvelye hosszukás, csészéjénél kevésbé hosszabb, durva szőrű. — A mészhegyeken levő száraz gyepeken. 24. Maj.–Jun. 3–10". (*A. albidus. W. K.*) **Szőke B. *A. vesicarius. L.***

Szára fűnemű. **6.**

6. Szára megdült, szőrös, szőre lelapult; szárnyas levelei 8–12 pár bordájúak, levélkéi láncsások; füzérei gombosak, tojásdadok; kékes piros bokrétája vitorlája szálas-hosszukás, szárnyainál 3-szor hosszabbak; maghona és hüvelye kocsánytalan; hüvelye felálló, tojásdad, kihegyezett, durva szőrű. — Minden gyepon, igen közönséges. 24. Jun.–Jul. 1–3'.

Vitorlás B. *A. Onobrychis. L.*

Szára megdült kopasz; szárnyas levelei 7–10 pár bordájúak, levélkéi szálasok, kicsipett végűek; fürtjei megnyultak, ritkások; bokrétája szárnyai kétágúak; hüvelyei függők, szőrösödők. — Hegyi és homoki gyepeken. 24. Maj.–Jun. 6–12".

Hasadt szárnyu B. *A. austriacus. L.*

7. Szára és levelei csaknem kopaszok vagy egészen kopaszok, henyélők; szárnyas levelei 5–6 pár bordájúak, levélkéi tojásdadok; füzérei tojásdad-hosszukások;

hüvelyei szálasok, csaknem 3 szögűek, alsó forradásuknál mélyen benyomottak, ívalakuak, kopaszok, felálló, végre egymáshoz lapulók. — Hegyi és erdei réteken, vágásokon, gyepükben. 24. Jun.–Aug. 3–5'. (*Héjja köröm.*)
Édeslevelű *B. A. glycyphyllos. L.*

Szára és levelei szőrösödők vagy gyapjasok. 8.

8. Szára henyélő; szárnyas levelei sok bordájuak, levélkéi kurta nyelecskések, hosszudadok tompák, szálfakegyűek; sok virágú fürtjei hónaljiak; hüvelyei csaknem gömbdedek, puffadtak, szálfakavégűek, szőröskék. Bozótokban, réteken, szántóföldeken, erdőkben. 24. Jun.–Aug. 2–3'. (*Hólyag lóboró.*)

Bagolesa *B. A. Cicer. L.*

Szára lecsepült gyapjas; szárnyas levelei 8–sok bordájuak, levélkéi visszás-tojásdadok, kicsípettek; hónalj fürtjei magánosak, tömöttek; hüvelyei összetekert facsartak, szőröskék. — Száraz mezőkön a Tisza vidékén. 24. Jun.–Jul. 2–4'.

Sugori *B. A. contortuplicatus. L.*

19. KORNILLA. *Coronilla. L.*

1. Szára henyélő; pálhái láncások, szabadok; levelei leginkább 10 pár bordájuak, levélkéi hosszukás visszás-tojásdadok, tompák; ernyője többnyire 20 virágú, kocsánykái csészéje csövénél 3-szor hosszabbak; bokrétája fehér piros tarka; czikkhüvelye négyszögű. — Mindenütt. 24. Jun.–Sept. 1½–3'. *Tarka B. C. varia. L.*
2. Szára felálló; pálhái aprók, levéllelenesek, lehullók; levelei páratlan szárnyasok, levélkéi tojásdadok vagy visszás-tojásdadok, az alsó pár a levélnyelét öleli; ernyője 15–30 virágú; kocsánykái csészéje csövénél 3-szor hosszabbak; bokrétája sárga; czikkhüvelye négyszögű, lapított. — Hegyi száraz réteken, bokrokban, köves helyeken. 24. Jun.–Jul. 12–18'.

Koronás *K. C. montana. Scop.*

20. PATKÓCZIM. *Hippocrepis*. L.

Ernyői gombosak, kocsányjai levelénél hosszabbak, czikk-hüvelyei görbék, érdes szőrűek, czikkein benyomottak, kopaszok. — Mészhegyek verőfényes rétein és a homokon. 24. Maj.-Aug. 6-12". (*Lópatkófű.*)

Ernyős *P. H. comosa*. L.

21. ESPÁRCZET. *Onobrychis*. Tourn.

Szára felegyenesedő; levelei 9-12 pár bordájuak; levélkéi szálas hosszukások; fürtje kétanynyi, mint a levele; hüvelye kör alakú, közepén domború s hálózatos. — A budai hegyi réteken bőven vetik nagyban. 24. Jun.-Aug. 3-4'. (*Espárczet; számárhere; spanyol lóhere; varjuborsó.*)

Takarmány *E. O. sativa*. Lam.

22. BABÓ. *Vicia*. L.

1. Bibeszára köröskörül egyenlően szőrös, alsó oldalán nem szakálás. 2.

Bibeszára alsó oldalán a hegye felé szakálás, egyéb részén kopasz, vagy a felső részén köröskörül bolyhos. 4.

2. Fürtjei leveleinél hosszabbak; levelei leginkább 8 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok, tompák; pálhái félhold alakúak, bevagdaltan sok foguak; bokrétája fejéres, vitorlája kéken erezett; hüvelyei szálas hosszukások. — A pilisi hegyek ligeteiben. 24. Jul.-Aug. 2-4'.

Ligeti *B. V. sylvatica*. L.

Fürtjei leveleinél kurtábbak. 3.

3. Levelei leginkább 5 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok, tompák, a legalsók a szárra símulók úgy, hogy pálháit is elfedik; virága vajszinű. — Bozótokban, erdőkben, gyepük mellett. 24. Jun.-Aug. 2-4'.

Borsóka *B. V. pisiformis*. L.

Levelei sok pár bordájuak s három águ összekunkorodott kaccson végződnek, levélkéi tojásdad hosszukások vagy láncásak; pálhái féldárdalakúak, épélűek; hüve-

lyei csaknem kótaalakuak. — Erdőkben és vágásokon.
 24. Jun.-Aug. 2-3'. **Vitéz B. V. *cassubica*. L.**

4. Kocsányjai megnyultak, sok viráguak, az alattok nőtt levélnél hosszabbak vagy kurtábbak. 5.

Kocsányjai 1-2, vagy 4-6 viráguak. 8.

5. Pálhái félholdalakuak, bevagdalt sok foguak, fogai hajszálhegyűek; levelei leginkább 5 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok, tompák, a legalsó szárától távoloeskavan; virága fejr vagy verhenyes lilaszinű. — A hegyi, szigeti és homoki bozótokban. 24. Jun.-Aug. 2-3'.

Csere B. V. *dumetorum*. L.

Pálhái féldárdalakuak, épélűek. 6.

6. Levelei szárával együtt gyapjasok, 8 pár bordájuak, levélkéi láncsások; virágai egymást hátalják; vitorlájalemeze akkora, mint a nyaka; bokrétája sötét vagy világos lilaszinű, szárnyai fejéresek; hüvelye körkörös. — Vetések közt. ☉. Maj.-Aug. 3-4'. (*Kaszanyüg.*)

Szörös B. V. *villosa*. Roth.

Levelei lelapult szőrűek. 7.

7. Vitorlájalemeze akkora, mint a nyaka, bokrétája lilaszinű; hüvelye szálas hosszukás, kocsányja csészénél kurtább; levele 10-11 pár bordáju levélkéi hosszukások vagy láncsások. — Bozótokban, ligeteken, vágásokon, gyepekben. 24. Jun.-Aug. 3-4'. (*Kaszanyüg.*)

Kaszanyüg B. V. *cracca*. L.

Vitorlájanyakánál kétszerte hosszabb, bokrétája lilaszinű; hüvelye szálas hosszukás, kocsánykájacsészénél kurtább, levelei 10 pár bordájuak, levélkéi láncsások, 3 inúak. — Az előbbivel. 24. Jun.-Aug. 3-4'.

Inaslevelű B. V. *tenuifolia*. Roth.

8. Párosan szárnyas levelei 4-8 pár bordájuak. 9.

Párosan szárnyas levelei 2-3 pár bordájuak. 15.

9. Bokrétája szennyes- vagy sárgás fejr, nyaka olajsinű vagy barna, néha kékes-piros foltos; vitorlájakopasz, kétannyi mint a szárnyai; csészéje fogai láncsás árala-

kuan felényiek, mint a csöve, csaknem egyenlők; hüvelyei vizirányosan állanak; levélkéi visszás-tojásdadok vagy visszás-szívesek vagy hosszukás szálasok, csonkák. — A budai gyepeken ritkább, sok van Üröm és Weindorf körül. ☉. Maj.-Jun. 1-3'. (Szennyes B. *V. sordida*. W. K.)

Nagyvirágu B. *V. grandiflora*. Scop.

Bokrétája lilaszínű vagy piros; (a pannonicáé néha fejjér.) 10.

10. Hüvelyei kopaszok, vagy alig szőrösödők. 11.

Hüvelyei borzas szőrösek. 14.

11. Virágai egy hónalji fürtben 2-5-en vannak; vitorlája kopasz, egész bokrétája szennyes lilaszínű; csészéje fogai egyenetlenek; hüvelye szálas-hosszukás; levélkéi tojásdadok vagy hosszukások, tompák. — Bozótokban, gyepükben, erdőkben gyakori. 24. Maj.-Jul. 1-2'.

Gyepűi B. *V. Sepium*. L.

Virágai a levél hónaljában leginkább kettőnként állanak. 12.

12. Levélkéi ékalakuak, a felsők két karélylyal csorbák az alsók visszás-szívesek; vitorlája kopasz, csészéje fogai láncsás áralakuak, előreálló; hüvelye szálas. — Mivelt helyeken, gyepeken vetések közt. ☉. Maj.-Aug. 1-2'.

Szíveslevelű B. *V. cordata*. Wulf.

Levélkéi egyszer kicsípetten csorbák, néha hegyesek. 13.

13. Hüvelyei felálló, hosszukások, szőrösek, magva golyóalaku, kétfelől behorpadt; vitorlája kékes, szárnyai bíbor pirosak, csolnakja fejéres; levélkéi visszás-tojásdadok. — Nagyban vetik. ☉. Jun.-Aug. 1-3'. (Ló- v. abrak-borsó; lednek, vad lencse; bükköny.)

Abrak B. *V. sativa*. L.

Hüvelyei lehajlók, szálasok, ha megérnek, kopaszok; feketék, magva golyóalaku; bekrétája piros, vitorlája kopasz; levélkéi hosszudadok, keskenyek, az alsók

kissé csonkák, a felsők hegyesek. — Az előbbivel
 ☉. Jun.-Aug. 1-3'.

Keskenylevelű B. V. angustifolia. Roth.

- 14.** Levélkéi tojásdadok, tompák, alig fűrészesek vagy ép-
 élűek; vitorlája kopasz, bokrétája szürke lilaszínű;
 hüvelyei lapítottak, kopaszok vagy szőrösek, éle puha
 tüskés szemszőrös. — Gyepeken, kivált vizenyős és
 sós helyeken, a Tisza felé. ☉. Jun.-Aug. 1-2'.

Fogas B. V. narbonensis. L.

Válfa: levélkéi csomósan a vállukról fűrészesek: *V.*
serratifolia. Jacqu.

Levélkéi hosszukások és visszás-tojásdadok, tompák vagy
 csorbák; vitorlája szőrös, bokrétája fejéres, van lila-
 színű is; hüvelyei hosszukások, lefordultak, durva
 szőrösek. — Vetések közt bőven. ☉. Maj.-Jul. 1-2'.

Dunamelléki B. V. pannonica. Jacqu.

Válfa: bokrétája kisebb, vitorlája szőrösödő, piros:
V. purpurascens. D. C.

- 15.** Virágai magánosak, hónaljiak, kocsánytalanok; 2-3
 pár levélkéi fulánkos végűek, a felsők kacson vég-
 ződnek; csészéje fogai csaknem egyenlők; bokrétája
 világos lilaszínű, apró; hüvelye szálas, kopasz; mag-
 vai koczkaalakúak, szemcsésen érdesek. — Hegyi és
 homoki gyepeken, p. o. a szép juhásznénál. ☉. Maj.-
 Jun. 3-8".

Piczi B. V. lathyroides. L.

Virágai 2-4 virágu hónalji fürtöket alkotnak; csészéje
 fogai egyenetlenek; virága fejr, szárnyain fekete
 foltok vannak; hüvelyei bőrneműek, puhaszőrűek. —
 Vetik. ☉. Jun.-Jul. 2-3'. (*Bab; kerti-, disznó; lóbab.*)

Bab B. V. Faba. L.

23. LENCSE. Ervum. L.

- 1.** Fürtje 2-6 virágu, körülbelől akkora, mint a levelei;
 levelei leginkább 6 pár bordájúak, levélkéi szálasok,
 tompák, vagy csonkák; pálhái féldárdaalakúak, hüvelye

hosszukás, 2 magu, szőrösödő. — Vetések közt, gyepeken, kertekben. ☉. Jun.–Sept. 2–4'.

Borzas L. *E. hirsutum*. L.

Kocsányja 1–2 virágu. 2.

2. Hüvelye 1–2 magu, kopasz; levelei leginkább 6 pár bordájuak; pálhái láncsások, épélűek. — Vetik. ☉. Jun.–Jul. 6–12". (*Lencse*.) **Főzelék L. *E. Lens*. L.**

Hüvelye 3–4 magu. 3.

3. Kocsányja 1 virágu, akkora, mint a levele; levelei 3–4 pár bordájuak, levélkéi láncsások, tompák; pálhái féldárdaalakúak; virága lilaszínű; hüvelye kopasz, szálas. — Hegyi gyepeken, vetések közt. ☉. Jun.–Sept. 2–3', **Négymagvu L. *E. tetraspermum*. L.**

Kocsányja 1 virágu, akkora, mint a levele, levelei többnyire 7 pár bordájuak, levélkéi láncsások, tompák, vagy csonkák; pálhái egyenetlenek, egyik szálas, épélű, nyeletlen, a másik félholdalaku, sertefogu, nyeles; virága lilaszínű; hüvelye széles hosszudad, többnyire 3 magvu. — Vetések közt Pest körül. ☉. Jun.–Jul.

Egyvirágu L. *E. monanthos*. L.

24. BORSÓ. *Pisum*. L.

Pálhái tojásdadok, félig szívesek, tövön egyenetlen fogasok; levelei 2–3 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok, csipkések; bokrétája kékes piros; magva horpádásos. — Vetések közt; vetik is. ☉. Maj.–Jul.

Mezei B. *P. arvense*. L.

25. BÜKKÖNY. *Lathyrus*. L.

1. Levelei hiányzanak, levél nyelei levélalakúak, láncsások, kacestalanok; kocsányjain 1–2 virág van; virága apró veres tarka. — Szántóföldeken, s gyepeken Hidegkut körül. ☉. Maj.–Jun. 6–12".

Kacestalan B. *L. Nissolia*. L.

Levelesek. 2.

2. Levelei egy pár bordájuak; kocsányjain 1-2 virág terem gyökere egynyári. 3.

Levelei 1-3 pár bordájuak; kocsányjain sok virág terem, gyökere évelő. 4.

3. Kocsányja egy virágu, levelénél kurtább; virága kékes, pirosas vagy fejér; hüvelye körkörös, hosszukás, lapított, kopasz, 4 magvu, felső éle meggörbült, két szárnyu; magva szegletes, síma. — Vetések közt, mivelik is. ☉. Maj.-Jun. 2-3'. (*Szeges borsó.*)

Szeges B. *L. sativus. L.*

Kocsányja két virágu, levelénél hosszabb; virága kékes piros, azután kék; hüvelye szálas, hosszú, durva szőrű; magva gömbölyű érdes. — Hegyi réteken ritkább, nedves homoki réteken a szigetekben gyakoribb. ☉. Jun.-Aug. 1-2½'.

Borzas B. *L. hirsutus. L.*

4. Szára ormós, gatyátlan. 5.

Szára gatyás, 6.

5. Levelei 1 pár bordájuak, levékéi tojásdadok, száalkahegyűek, pálhái láncsás féldárdások; csészéje felső foga kurta háromszögű; bokrétája piros, hüvelye szálas hosszukás, kopasz; magva alig göresös; gyökere gumós. — Vetések közt, agyagos mezőkön. 4. Jun.-Aug. 1½-3'. (*Földi mogyoró.*) **Mogyorós B. *L. tuberosus. L.***

Levelei egy pár bordájuak, levélkéi láncsások; pálhái láncsás-féldárdások; csészéje fogai láncsás-áralakuak, maghonánál kurtábbak; bokrétája sárga; hüvelyei kopaszok, dülten erezetek. — Réteken. szántóföldeken. erdőkben. 4. Jun.-Sept. 1½-3'.

Pallagi B. *L. pratensis. L.*

6. Levelei gatyátlanok, levelei 2-3 pár bordájuak, levélkéi szálas láncsások, száalkahegyűek; pálhái fülecskéi láncsások, kihegyezettek; bokrétája kék; hüvelye szálas hosszukás, egyenes, kopasz; magvai símák. — Vizenyős réteken, sásasokban, fűzesekben. 4. Jun.-Aug. 2-2'.

Tavi B. *L. palustris. L.*

Levelei nyelei gatyások. 7.

7. Szára gatyája kétszer olyan széles, mint levele nyelée; magva kötőléke magvát félig keríti; vitorlája háta verhenyes zöld, töve belől bíbor piros, onnan felfelé testszinű. Buda körül ritka, bőven van a szigeteken.

24. Jun.-Aug. 2-6'.

Erdei B. *L. sylvestris*. L.

Szára gatyája fulánkös, szemszörös, olyanforma széles, mint a levelei nyelée; magva kötőléke alig egy harmadra keríti be a magvát; magvai görcsösek, görcei hosszukások, egymásba olvadók; bokrétája nagy s szép piros. — Hegyi gyepeken, kertekben is mivelik.

24. Jun.-Aug. 3-6'. (*L. grandiflorus*. Láng.)

Széleslevelű B. *L. latifolius*. L.

26. LEDNEK. *Orob. L.*

1. Bokrétája piros vagy kékellő. 2.

Bokrétája sárgás fejr vagy vajszinű. 3.

2. Levelei 2-3 pár bordájua, levélkéi tojásdadok vagy hosszukás tojásdad-láncások, hosszan kihegyezettek, alsó lapjaikon fénylők; bokrétája piros, később kék, végre zöldes kék; hüvelye kopasz. — Ligetekben. 24. April-Maj. 1-1½'. (*Kakukborsó*; *vad lednek*; *bükköny*.)

Tavaszi L. *O. vernus*. L.

Levelei leginkább 6 pár bordájua, levélkéi tojásdad-hosszukások, tompák, alól tengerszínzöldek, fénytelenek; bibeszára szálas, közepétől tetejéig szakálas, bokrétája piros; hüvelyei feketék. — Erdőkben, bokrokban. 24. Maj.-Jun. 1-2'. **Fekete L. *O. niger*. L.**

3. Levelei sok pár bordájua, levélkéi kurta nyelecskéjűek tojásdad-láncások, szálla hegyűek; sok virágu fűrtjei hónaljiak; hüvelyei kissé lapítottak, láncások, símák, mintegy 4 magvuak. — A budai és pilisi hegyi erdőkben. 24. Maj.-Jun. 1½-2½'.

Vajszín L. *O. ochroleucus*. W. K.

Levelei 1-4 pár bordájua. 4.

4. Gyökere csomós, rostjai ékalakuan meggumósodnak; szára szegletes; levélkéi szálas-láncások és szálasok,

kopaszok, szállahegyűek; pálhái féldárdások; bibeszára szálas; hüvelye egyenes, szálas. — Hegyi és homoki réteken. 24. Maj.–Jun. 1–1½'.

Fejér L. *O. albus. L.*

Válfojai; a) Virága fehér vagy sárgás fehér, vitorlája háta néha rózsaszínbe játszik: *O. pannonicus. Jacqu.*; b) Vitorlája piros, szárnyai és csolnakjai sárgák: *C. versicolor. Gmel.*)

Gyökere rostos, nem gumósodó; szára szegletes; levélkéi kopaszok, megnyult szálas kardalakuak, szállahegyűek; pálhái serte- vagy áralakuak, féldárdások; bokrétája fejéres, leginkább gyengén pirosodó, bibéje lapiczkásan elszélesedő, hüvelye egyenes szálas. — A Széchenyi-hegyen levő ligeti réteken, a budai kincstári erdőkben. 24. Jun.–Jul. 1–1½'. **Sáppadt L. *O. pallescens. M. B.***

27. PASZULY. *Phaseolus. L.*

1. Fürtjei leveleinél hosszabbak, kocsányjai kétáguak; bokrétája fehér vagy veres; hüvelye lefüggő, kissé sarlóalaku; levélkéi tojásdadok, kihegyezettek. — Mivelik. ☉. Jul.–Aug. **Nagyvirágu P. *P. multiflorus. W.***
2. Fürtjei leveleinél kurtábbak, kocsányjai kétáguak; bokrétája fehér vagy verhenyes; hüvelye lefüggő, meglehetősen egyenes; szára felfutó. — Mivelik. ☉. Jul.–Aug. **Futó P. *P. vulgaris. L.***

28. CZERCZISZ. *Cercis. L.*

Levelei kerekdedek, szívesek, kopaszok; piros virágai fája kilevelezése előtt ágai oldalaiából csoportosan hajtanak ki. — A pesti városligetben s a Margit-szigeten. 15. April–Maj. 6–15'. (*Judásfája; tányérlecelű fa.*) **Tányéros Cz. *C. Siliquastrum. K.***

Növényteni rövid műszótár.

A.

Ajakas, *labiatum*. Az ajakas szó alatt rendesen a *két ajaku*-t (*bilabiatum*) értik. Ajakas, vagy két ajaku az egytagu csésze vagy bokréta, midőn alja csővé van növe, teteje pedig úgy van bevágva, hogy két főmetszete egymással szemben áll s nyílása egy tátott szájhoz hasonlít. — Az ajakasnak két főmetszete ismét vagy ép, vagy 2-3-szor bemetszett. Ajakas csészéje van a Zánótnak, *Cytisus*; ajakas bokrétája van a Zsályaának, *Salvia*.

Alakos, *personatum*. Ezen könyvben csak a bokrétáról van mondva, midőn az ajakas bokréta alsó ajaka ki-domborodásával a bokréta torkát bezárja, mint a Pintyő, *Antirrhinum* bokrétájában.

Állevél, *Phyllodium*. Olyan levél, mely egy kiszélesedett levélnyélből áll, tulajdonképen egy levél-lapalaku levélnyél. Ilyen állevele van a Kacstalan Bükkönynek. *Lathyrus Nissolia*.

Alma, *Pomum*. Bogyónemű termés, mely a csésze és a maghon meghusosodásából fejlődik ki, a közepében pedig bőr- vagy pergamenszerű béllésben vannak a magvak. Ilyen termése van a Körtefának. *Pyrus*.

Alsó, *inferum*. Valamely szerv, mely egy másik szervnek, legalább látszólag, alatta áll; használják különösen a virág különböző körei egymás közti viszonyai kifejezésére. Ha például azt mondják: *alsó bokréta*, az azt

teszi, hogy a virág legbelső köre alján, a maghonon alól kezdődő bokréta; — *alsó maghon*, azaz a bokréta és csésze alatt álló stb.

Áralaku, *subulatum*, ha valamely szerv, p. o. a levél keskeny tövön kezdődván lassanként finoman elhegyesedik, p. o. a Boróka, *Juniperus* és a Savar, *Sal-sola* levelei.

Ásitó, *ringens*. Olyan ajakas bokréta, melynek egymáshoz közelebb vagy távolabb álló ajakaitól a torkába jól be lehet látni; mint a Tátkanaf. *Lamium*. Alkalmazák ezen kifejezést az olyan sok szirmu bokrétára is, melynek a szirmai állása az ajakosak szája állásához hasonlít, mint a Dákoskáé. *Gladolus*.

Aszottas, *scariosum*. Vékonyabb vagy vastagabb száraz hártyanemű szerv, mint a Vasvirág *Xeranthenum* fészke pikkelyei, az Utifű *Plantago* bokrétája.

Átnőtt, *perfoliatum*, ha a levél válla a szárat körülfogja, mint a Buvák Szingalléré. *Bupleurum perfoliatum*.

B.

Babug, *Papilla*, a bokréta szirmain vagy a bibén egymás mellett kidudorodott ikrák vagy szümölcsöcskék, mint az Atraczel, *Anchusa* boltpikkelyein levő apró ikrás kidudorodások.

Barázda, *Sulcus*. A növény felszínén egymás mellett fekvő egyenlő keskenységű bemélyedések, mint némely növény szárain láthatni, mint a Nagy Pimpinella szárán.

Barka, *Amentum*. Olyan virágzat, melynek a főkocsányjára egymás mellé, rendesen váltogatva nőtt pikkelyei alá különvált tenyészszervek nőnek, aztán virágzás után rendszerint mindenestől egy darabban lehullanak; ilyen a Dió, Fűz, Nyár porodás virágzata.

Becző, *Siliqua*. Két termőlevélből alakult olyan mag-rejtő, melynek ellenesen álló két forradása között

belső részében, közepén egy hártya válaszfal nyulik végig s a forradásairól nőtt sinórocskák vagy kötőlékeknel fogva táplálkozó magvacskák ezen válaszfal által vannak elkülönözve: hossza szélességénél 4–6-szorta nagyobb; két kopácsesal nyilik fel s kopácsai kocsányja felől alól kezdenek felfeselni. Ilyen termésök van a keresztes virágok nagyobb részének, mint p. o. a Káposztának. *Brassica*.

Befelé fordult, *introrsum*, vagy belső oldalon nyíló, p. o. az olyan portokok, melyek a szálcák belső oldalára nővén a virág közepe felől hasadnak ki, mint a Takta, *Actea* portokai.

Bél, *Nucleus*, a magnak a hámján vagy kérgén belől eső fejrnyéből és keményítőből és néha olajból álló azon része, melyből a csira kikelése idején első táplálékát veszi.

Berzedt, *squarrosus*, ha a levelek vagy az ágak minden irányban szélyelterpeszkednek, mint a Berzedt Galaj *Galium Parisiense* ágai

Beszegett, *induplicatum*, ha a levél vagy a levélnemű részek élei bekunkorodnak, mint a Bércse, *Clematis* bimbóban levő szirmai éle lenni szokott. Mondják ezt a magban levő kelő levélkének éléről is, ha azok is be vannak kunkorodva s ilyenkor felcserélik a *ránczos* szóval.

Bibe, *Stigma*, a virág terméje hegyén ikrás szőrök, vagy babugokból álló ragacsos rész, mely a reá hulló virágport felfogja s azokat termékenyítő szütyőkké kifejleszti, — Ez a terme lényeges része.

Bibiresős, *tuberculatum*, apró pupokkal vagy göcsökkal fedett felület, mint a milyen szokott lenni az Ugor-ka, *Cucumis* kabakjának a felülete.

Bibeszár, *Stylus*, a maghon tetejéről nőni szokott száracska, melynek a tetején ül a bibe. A bibeszára végig csatornás, melyen a virágporból kifejlődő termé-

kenyítő szütyők a maghonig lenyulhatnak; néha a bibe-szár levélnéműleg ellapul, mint a Nőszirmé.

Bibeták, *Gynostemium*, azon kis pótlékocska, mely p. o. a kosborfélék bibéjével a termére nőtt porodát összeköti.

Biggyesztett, *incumbens*, midőn a növény valamely része hegyére egy másik része vagy a közepével, vagy a közepe tájával van ránöve, mint a Liliom. Hagyma és a Zöldcsík, *Ornythogalum* portokai nőttek a szálcásaira.

Billenges fürt, *Racemus compositus*, olyan fürtös virágzat, melynek a kocsánykái ismét fürtöcskékké ágaznak el, mint a Szöllő és a Feketegyűrű Jávör, *Acer tataricum* virágzatáé.

Bimbó, *Gemma*, az ágak oldalán vagy végén növő pikkelyekkel fedett olyan szerv, melynek közepén fekvő új ágacska vagy ágacskák durványain levél és virág-részek durványai vannak alakulva.

Bóbíta, *Pappus*, a magcsák vagy a kifejlett magvak tetején szőr vagy tollasszőr, néha pikkely formában kifejlett csésze, mint a milyenek nagyrészen a fészkesek, a Gyökönke, *Valeriana* termésein látható szőrök vagy pikkelyek.

Bogernyő, *Cyma*, olyan virágzat, melynek 3 s több kocsányja egy pontból indul ki, ezek azután ágbogosan úgy ágaznak el, hogy ez ágacskáikon levő virággal végre egy síkban terülnek ki, mint a Bodzafa, *Sambucus* virágzata.

Bögrealaku, *urceolatum*, olyan hasas, belől üreges tetején nyílt szerv, melynek a hasa felett s nyílása alatt el, szűkült nyaka van, mint p. o. a Rózsa csészéje.

Bogyó, *Bacca*, olyan husos leves magrejtő, melynek a magvát a husa közt finom hártya vagy meg nem fásult bőr, vagy pergamen környezi, mint a Szöllő-Bodzafa termése.

Bókoló, *cernuum*, ha a felálló szár tetején levő ág, vagy

virágkocsánya úgy hajlik meg, hogy vége vagy a rajta levő virág vízirányos vagy lekonyúlt állásúvá lesz, mint a Napraforgó Napvirágé, vagy a Bókoló Bogácsé,

Bokréta, *Corolla*, a csészén közvetlen belől eső színes levelekből (szirmokból) álló része a virágnak.

Boltpikkely, *Forix*, az egytagu bokréta torkában különféle alakulag kifejlteni szokott s a torkot elszűkítő vagy bezáró pilisnemű pótlék, a milyen van a Mizsót, *Myosotis*, a Nadálytő, *Symphytum*, bokkrétája torkában.

Borda, *Jugum*, a szárnyas levelek főnyelén ellenesen vagy csaknem ellenesen álló levélke pár; innen p. o. a Babó szárnyas levelei 5-11 bordájúak.

Borsókás, *granulatum*, midőn a növény valamely része szemcsés felületű.

Bördös, *fistulosum*, midőn a növények szára vagy a levelek nyele vagy kocsánya belső részén jó hosszan üreges, mint a Veres Hagyma levele, a Bűrök, *Conium* szára, a Tök levele nyele.

Buga, *Panicula*, olyan virágzat, melynek a főkocsányjából különböző magasságban fejlődő kocsánykái különféleképen ágaznak el s virágai az így elágazott kocsánykák hegyein vannak, mint p. o. a Fagyal, *Ligustrum* virágzata. (Lásd a különféle bugákat a XXIII. lap, 4. szám. b. alatt.)

Buglyos, *diffusum*, *effusum*, *supra decompositum*, az ágaknak s ezekből ismét az ágaknak a szárból 45 fokú szegletből 90 fokú szeglettel való elhajlása, mint az Egynyári Hunyász, *Stachys annua* ága s a Harmattartó Típpan, *Agrostis Spica venti* virágzata stb.

Burok, *Spatha*, egy darabból álló hártyanemű takaró, mely majd egyes virágokat takar bimbó korukban be, mint a Hóvirágé, majd virágzatokat, mint a Kontyvirágé.

Butuló, *obtusum*, ha valamely szervnek a hegye vagy tompa szegletű vagy alig észrevehető szegélyen végződik, mint p. o. a Farkas Gégevirág, *Aristolochia Clematitis* levele.

Bütykös, *geniculatum*, ha a növény valamely szervén hellyel-közzel kiálló görcsök támadnak, mint a pázsitfűvek szalmáin.

Bütyökköz, *Internodium*, a növénytárszerv, például a szár azon része, mely a görcsök között egyenlő átmérőjűvé fejlődik, mint a pázsitfűvek bütykei között eső csöves részei.

Cs. és Cz.

Csákó, *Cauda*, a mag tetejére a megmaradt bibeszárból alakult fonalaku hajlós, néha szőrös nyujtvány, mint a milyen van a Kökörcsin, *Anemone* magvain.

Csavargós, *repandum*, a levél éle, midőn az csekély mélyedéssel hullámzó vonalban van kikanyargatva, mint az Ostorindás Kaeskanyak, *Ajuga reptans* levele éle.

Cserje, *Frutex*, olyan faféle növény, mely tövéből több vékony derekat hajt, melyek 1-2 ölnél magasabbra nem nőnek, mint p. o. a Kőkényszilva, *Prunus spinosa*.

Csésze, *Calyx*, a virág négy főrészei közt mindig a külső kört alkotó zöld rész. (Lásd XXVI. lapon *a* alatt.)

Czikk, *Articulus*, a növény valamely szerve két választó vonal, vagy bütyök között eső része, p. o. a pázsitfűvek szalmája bütyök közén eső része, vagy a Kornilla hüvelye két vonal között eső tagjai.

Czikkhüvely, *Lomentum*, olyan hüvely termés, mely keresztben el van rekgetve s mindenik rekeszében egy mag van s megérésekor kereszt rekgetéseiben válnak el egymástól, mint a Kornilla és a Patkóczím *Hippocrepis*, termése.

Csigaalakú, *cochleatum*, midőn valamely szerv. mint a Csigacső, *Medicago* némely faja termése, csavarosan kétszer s többször van megtekeredve.

Csillagos, *stellatum*, midőn az egynemű szervek egy központ körül sugárosan terülnek ki. mint p. o. a Galaj, *Galium* fajai levelei. vagy mint az Ostormén, Bangita *Viburnum Lantana* fiatal ágain levő szőrök.

Csipkés, *crenatum*, ha valamely szerv, (például a levél) éle szűk szeglet alatt van bevagdálva, azonban kiülő, hegyei tompa karélyuak, mint a Tavaszi Ibolya levele éle.

Csípők, *Stimuli*, olyan szőr fulánkok, melyeknek a tövén égető nedvet tartó hólyagocskák vannak s magokon a szőrökön végig csatorna vonul; ilyenek a Csalán, *Urtica* fajai szőrei.

Csira, *Embryo*, a mag belébe foglalt növény durványa, melyben már a gyököcske s a szára és a levelek elemei is megvannak.

Csirabimbó, *Gemmula embryonalis*, a mag belébe foglalt magszike hegyén levő bimbócska, melyből a kelőlevél vagy levelek, azután a növény felfelé növvő részei fejlenek ki.

Cső, *Tubus*, az egy levelű csésze, vagy az egytagu bokréta vagy lepel elkeskenyedő, azonban egyenlő átmérővel bíró alsó része.

Csolnak, *Carina*, így hívják a pillangós virágok éles alju s felegyenesedő végű, azon szirmát, mely a porodákat és a termét betakarja, ilyen csolnakja van p. o. az Akáaszfa, *Robinia*, pillangós virágának.

Csomó, *Fasciculus*, olyan virágzat, melyben a virágok a szár hegyén kurta, vagy kurtán elágazó kocsányokon tömötten ülnek együtt, mint a Barát Szegfű. *Dianthus Carthusianorum* virágzatában.

Csonka, *truncatum*, midőn a növény valamely lapos szervének a vége egyenes vonalon, vagy valamely tömör

részének a vége egyenes síkon végződik, mint a Mezei Perje, *Poa pratensis* levele hüvelyei nyelvecskéjének a vége, és mint a Gyöngyhím *Leonorus*, vagy a Pemet *Marrubium* magvainak a vége.

Csonkatollas-szárnyas, *interrupte alatum vagy pinnatum*, olyan szárnyas levél, melynek bordái váltogatva nagyobbak és kisebbek, azaz: egy pár szemben álló levélke kicsiny, a következő pár nagyobb, azután ismét kicsiny és így tovább, mint a Burgonya vagy Kolompér Csucsoré.

Csontár, *Drupa*, husos termés, melyben a magtakaró csont kemény héjjá alakul, ilyen a Cseresznye, Szilva termése.

Csoportos, *aggregatum*, midőn egynemű szervekből egy pontra vagy kis térségre sok halmozódik össze, mint a Sikantyu, *Scabiosa* virágai.

Csőr, *Rostrum*, a növény különféle részei hegyein növvő kisebb-nagyobb kemény nyujtvány; ilyen csőre van például a Káposzta és a Mustár beczőjének, Kecskedisz, *Tragopogon* makkocskájának stb.

Csuklyás, *cucullatum*, az olyan üreges növényi rész, mely szélesebb részén, vagy alján nyílt kupot vagy félhengert vagy félgömböt alkot, mely aztán majd egyenes, majd görbe; ilyen például a Csuklyás Ibolya, *Viola ambigua* levele, a Sisakvirág *Aconitum* pilise felső vége.

D.

Dárdaalakú, *hastatum*, az olyan levél, vagy pálha, melynek mindkét válla oldalra kihegyesedik s ezen kihegyesedés a levél nyeléhez derékszeglet alatt áll; ilyen a Madársóska Lórom, *Rumex acetosella* levele.

Degesz, *torosum*, vagy *torulosum*, midőn a magrejtő helyel-közzel puposan vagy hólyagosan feldomborodik, mint a Paszuly hüvelyei vagy a Kaczuros Estike, *Hesperis matronalis* beczői.

Derekánnyiló, *circumscissum*, ha egy csöves vagy valamely üreges szerv közepe kerületén vagy derekán pattan fel, mint a Tikszen, *Anagallis*, vagy a Csalmatok, *Hyosciamus* magrejtője.

Domboru, *convexum*, az olyan szerv vagy növényi rész mely egyenlően feldudorodó boltozatos felülettel bír, mind a mellett félgömbalaku.

Durvány, *Rudimentum*, egy ki nem fejlett vagy eltörpült szervnek a kezdete, mint az Árpa vagy a Rozs füzéréjében a második és harmadik virág kezdete. 2. A kezdete valamely szervnek, mely még ki fog fejlődni, mint p. o. a maghonban levő magcsák, melyek a mag durványai.

E.

Ecsetalaku, *pennicillatum*, valamely szerv hegyén tömött, szőrből vagy szőrhöz hasonló vékony részecskékből álló csomó, mint p. o. a Csábair, *Poterium* bibéje.

Egyenes, *erectum*, a függőleg növő szerv.

Egytagu, *gamo*, midőn egynemű részek egymással összenőttek, p. o. egytagu bokréta, *Gamopetala corolla*.

Ékalaku, *cuneiformis*, olyan vékony és lapos részek, melyek a hegyökön szélesek s aláfelé lassankint keskenyednek el, mint a Szász Meténg, *Vinca herbacea* szirmai.

Él, *Margo*, a levél vagy a levélhez hasonló lapos szerv széle vagy kerülete.

Ellenes, *oppositum*, ha a két rész egyenlő magasan, azonban a szemben álló oldalakon nő, mint a Tikszen, *Anagallis* levelei.

Élődi, *parasiticum*, olyan növény, mely egy másik élő növénybe ereszti gyökereit s annak a nedvét szívja el, mint a Fűnyűg, *Cuscuta* a Csigacsőn.

Éplevél, *Folium integrum*, ha a levél éle be van metszve, de metszetei nem hatolnak a szélétől messze a közepe felé, mint például a Tavaszi Ibolya levele.

Épélő levél, *Folium integerrimum*, az olyan levél, melynek az éle nincsen bevagdálva, mint p. o. a Loncz, *Lonicera* levele.

Enyves, *viscidum*, midőn a növény valamely szerve olajos gyantát izzad ki s a miatt ragacsos, p. o. az Enyvencz, *Viscaria* szára bütykei alatt.

Érdes, *scabrum*, ha a növény szára, levele felülete, ormója vagy éle kemény kurta fogakkal vagy szőrökkel be van növe, melyet leginkább ujjaink e felületen való huzgálásával veszünk észre, mint p. o. az Atraczel, *Anchusa* szára és levele.

Eres vagy erezett, *renosum*, ha a levél vagy levélnemű részek vékony ágazatokkal hálósan vannak keresztül-kasul szöve. mint p. o. a Körtefa levelében lévő legvékonyabb elágazások, vagy a Csészeszárny, *Polygala* színes csészéjében levő piros ágazatok.

Eresz, *Limbus*, lásd: Karima.

Ereszték, *Commissura*, az ernyősök kétfél magva egymást érő belső lapjai, melyek egymásra lévén támasztva, valóban egygyé is nőnek.

Érintkezési lap, *Commissura*, ugyanaz, a mi az előbbi.

Ernyő, *Umbella* az olyan virágzat, melynek a kocsányjai egy pontból indulván, csaknem egyenlő magasságra jutnak s hegyeiken aztán kifejlik a virág, mint a Kankalin, *Primula* virágzata. Kétszeres ernyő, *Umbella composita*, pedig az olyan virágzat, mely miután ernyővé kifejlődött, mindenik kocsányja tetején ismét egy kis ernyő = ernyőke fejlik ki, mint p. o. a Kapor *Anethum* virágzata.

Évelő, *perennis*, olyan gyökér vagy szár, mely kifejlése után több éven át élél, szárát hajt és virágzik.

F.

Faj, *Species* alatt olyan növényeket értünk, melyek mind külső bélyegeikre, mind belszerkezetökre nézve egy-

mással megegyeznek, vagy összes jellemők arra mutat, hogy vagy egy ős növénytől vagy egymáshoz hasonló ős növényektől származnak; ilyen faj minden egyes növény.

Fedelékes, *imbricatum*, midőn a növény szervei, p. o. a levelek, vagy a pikkelyek széleikkel egymást úgy háltalják, mint a házfedél cserepei, vagy a hal pikkelyei; ilyen fedelékesen állanak p. o. a Csükküllő, *Centaurea* fészke pikkelyei.

Fejérnye, *Albumen*, a mag belében levő, rendesen a csirát környező szíjjas vagy porczogós állomány, mely vegyi alkotó részeire nézve megegyezik a madártójas fejérnyéjével. Ilyen fejérnye környezi p. o. a buza és kukorica magva csiráját.

Fejes buga, *Thyrus*, lásd buga. és a XXIII. lapon s a 4 szám. b betűk alatt.

Félbeszárnyas, *lyratum*, az olyan levél, melynek éle a levél közepéig vagy annál is belebb karélyosan van bevagdálva s a végző páratlan karélya a többihez mérve igen nagy; ilyen a Vetési Mustár, *Sinapis arvensis* levele.

Felegyenesedő, *ascendens*, szár vagy ág, ha az vízirányosan kezd nőni, azonban megfordul s függőleges irányban nő fel, mint p. o. Cser Szigorál, *Veronica Chamaedrys* szára.

Felemás, *polygamum*, olyan virágu növény, melynek a virágzatában álló tökélyes (porodát és termét tartalmazó) virágai között vannak olyan virágok is, melyekben vagy csupán poroda, vagy csupán terme van; ilyen virágai vannak a Jávör, *Acer*, a Falfű, *Parietaria* fajainak.

Felfutó, *colubile*, az olyan növény szára, mely valamely tárgy, például fa vagy karó körül felfelé menő csavarformán tekergődzik; így csavarodik fel jobbra tartva a Komló, *Humulus*, balra tartva a Paszuly, *Phaseolus* szára.

Feloldali, secundum, ha a növény egy csoportban álló részei, egy és ugyan-azon irány felé vannak hajolva, mint p. o. a Májusi Gyöngyvirág, *Convallaria majalis* virága fürtje.

Felomlásos, lepidotum, a fiatal ágakon és leveleken csilagszörök együvé növéséből támadó pikkelyesforma apró pontocskák, mint a milyen az Ezüstfa, *Eleagnus* levele felülete.

Felső, superum, a növény szervei azon állása, midőn legalább látszólag, egyik szerv a másik felibe nő, azt mondjuk p. o. felső virág, midőn a csésze és bokréta, vagy pusztán a lepel a maghona felett kezdődik, mint a Csengettyűke, *Campanula*, a Nöszirom, *Iris* virágában.

Félszer virág, Flos lingulatus, ha a bokréta alsó része csővé van növe, azonban ezen cső egy helyen elkezd lappá kiterülni, s felső része vagy láncsa, vagy nyelv alakná fejlődik ki, mint a milyenek a Cziezkóró, *Achillea* és a Napraforgó, *Helianthus* szélső vagy sugárvirágai.

Fenűszó, natans, a vízben termő növények olyan levele vagy szára, mely a víz felszínén terül el, mint a Lepce, *Lemna* szára és levele és a Nimfa, *Nymphaea* levele.

Feslés, Dehiscentia, valamely bezáródva volt szerv felnyitási vagy felpattanási mozzanata, p. o. midőn a becző termés a kocányja felől, tehát alólról kezd felnyitni, azt mondjuk, hogy: feslik.

Fészkes virág, Flos compositus, midőn egy csészealaku gallérban (fészekben = calathidium) a szár vagy kocány kiszélesedett tetején sok virág van együtt, mint a milyen a Napvirág, *Helianthus* virágzata.

Fodros, undulatum, midőn a levél éle hullámos vonaluan ránczos. mint a Bodros Uszány, *Potamogeton crispum* levele.

Fogas, dentatum, midőn a növény szerve éle csekély be-

vágásai tompa szögűek, kiálló részei pedig hegyesek mint a Fűz, *Salix* levelei éle.

Foltos, maculatum, midőn a növény valamely szervén a szerv alapszínétől elütő színű pettyek vagy területecskék vannak, mint a Bürök, *Conium* szárán.

Fonalalaku, filiforme, midőn a szerv hosszában menőleg jó darabon egyenlő vékony átmérőjű mint p. o. a Kukoricza csövéből kinyuló bibeszárak.

Forradás, Sutura, válu, barázda vagy sinóralakú növés, mely helyeken két szomszéd szerv nőtt együvé, ezen összenövés rendszeren a szerv kifejlődéseig tart a midőn ugyanis azon a helyen a szerv felfeslik, ilyen forradásuk van p. o. a beczőknek.

Forrtportokuak, Syngenesia, az egy fészekben egyesült, virágok portokai olyan csővé nőnek, melyen kétágu bibeszárak átnyulnak, mint a milyenek a Napvirág közzép virágaiban levő portokok

Forrtszirmuak, gamopetala, minden egytagu bokréta.

Füféle, herbaceum, olyan növény, melynek rostjai puhák és meg nem keményednek. Ellentéte a fafélének, melynek rostjai megkeményednek.

Fulánk, aculeus, a növények felszínén vagy élén növvő szúrós szerv, mely csak a felbőrre nő s arról könnyen leválasztható, mint a Rózsa-és Akászfákon.

Fűrész, serratum. ha a levél vagy a levélnemű szerv éle fennyedén úgy van bevagdálva, hogy bevágásai szűkszegletűek, kiálló részei is hegyesek, mint a Rózsa-fa levélkéi.

Fürt, Racemus, olyan virágzat, melynek a főkocsányjából kinövő s el nem ágazó kocsánykáin vannak a virágok kifejlődve, mint a M. Gyöngyvirágé. *Convallaria majalis*.

Füzér, Spica, olyan virágzat, melynek a főkocsányjára kocsánytalanul vannak a virágok felfűzve, mint az Árpa, az Utifű, *Plantago* virágzatában.

Fűzérke, *Spicula*, az olyan virágzat, melyben a fűzés vagy bugás virágzat egyes virágai helyén 1-2, s több virágocska van kocsánykátlanul egyesülve, mint a polyvás fűvek virágzataiban. (Lásd LI. lap) alatti 1. 2. számokat.

Fűzött, *compositum*, midőn egynemű szervek egy közös száron, nyelen vagy kocsányon egyesülnek, mint például némely növény levelei. Fűzött levél p. o- a Lóheréé, a Bokrétafáé, a Rózsafáé stb.

G.

Gallér, *Involucrum*, egy vagy több körben, vagy fedelékiesen álló, egymással vagy össze nem nőtt, vagy bizonyos részben összenőtt levélnemű részek, melyek rendszerint a virágzat közelében vagy épen alatta fejlenek ki, mint a Kököresin, *Anemone* tökocsányján. az ernyősök virágzata alatt lenni szokott.

Gallérka, *Involucellum*, fejlődésére és alakjára nézve a gallérral egyenlő, azonban ez vagy egyes virág, vagy a virágzat egyes részei közelében vagy alatt szokott állani, mint az ernyősök ernyőkéi alatt gyakran látható.

Gatyás, *alatum*, ha a levél válla úgy nő a szárára, vagy a nyelére, hogy két oldalán széles szegélyt alkot, mint a milyen az Erdei és a Széleslevelű Bükköny, *Lathyrus* levele nyele.

Gaz, *Culmus*, olyan szár, melynek izei, czikkei vannak; azonban bütkei belől egymásba nyílnak és belseje általában likacsos bélű, mint a Sás, *Carex* szára.

Gerincez, *Costa*, a levél aljától a hegyéig nyúló kisebb nagyobb mértékben kiálló egyenes vonal. vagy is a levélnyelének a levélben levő folytatása.

Gindár, *Flaccum*, v. *flaccidum*, olyan szár, mely felállóvá fejlett, azonban gyengesége, hajlóssága, vagy a rajta kifejlett részek súlya miatt egyenes állásában megmaradni nem bírván, elhajlik vagy le is fekszik, mint p. o. a Burgonya Csucsóré, a Kölesé.

Göcsös, *nodosum*, midőn a növény valamely részén helylyel-közzel megcsomósodások vagy felemelkedések vannak, mint a pázsitfűvek szalmáin.

Görbe-gurba, *flexuosum*, midőn valamely szerv, p. o. a szár jobbra balra, vagy ellenkező oldalra, tompa szöglet alatt többször van meghajolva, mint a Keserédes Csucsór, *Solanum Dulcamara* szára.

Gyapjas, *villosum*, hosszú vagy kurtás kisebb nagyobb mértékben szélyelálló puha szőrborítéka a szárnak vagy a levélnek, mint p. o. a Földieper Szamóczán. *Fragaria Vesca*.

Gyertyatartó alaku, *hypocrateriforme*, ha valamely, csaknem egyenlő átmérőjű cső teteje szélesecske karimává (ereszsze) terül ki, mint a Kankalin, *Primula bokrétája*.

Gyökerező, *repens*, midőn a szár vagy az ág a földre fekvődvén, helylyel-közzel gyökereket hajt, mint a Boglárka Szironták, *Ranunculus repens* szára.

Gyököcske, *Radicula* a mag csirájának a kötőlékkel egybekapcsolt, kifejlésekor pedig lefelé induló része.

Gyöngysoralaku, *moniliforme*, apró golyóalaku s szorosan egymást követő tagja valamely szervnek, mint például a Retek beczője.

Gyűrű, *Verticillus*, a levelek vagy virágok nyelei vagy kocsánykáinak a szár vagy kocsány körül egyenlő magasságban való kiindulása, mint a Galaj levelei (lásd csillagos) vagy a Tátkanaf, *Lamium* virágzata,

Gugás, *strumosum*, midőn valamely csöves szerv egyik oldalon boltosan puffad ki, mint a Szádor. *Orobanche bokrétája* csöve.

Gumó, *Tuber*, olyan vékony héjú tömött bélű szerv, melynek felülete besüppedéseiben csirák fejlenek ki, mely csirák kedvező helyzet és körülmények között új növényynyé fejlenek ki, mint a Burgonya Csúcsór földalatti terméseié. Meg kell ettől különböztetni a

Mogyorós Bükköny, *Lathyrus tuberosus* megvastagodott tögyökereiből fejlett koloncokat, melyeknek sem besüppedései nincsenek, sem elvette ki nem hajtanak.

H.

Habos, *undulatum*. (Lásd fodros.)

Hagyma, *Bulbus*, élő, többnyire kurta, tövön (hagymatő = *Lecus*) egymást bekerítő hárttyákból álló termény, melynek a közepén végig nyulik a szár durványa, más szóval földalatti rügy. Ilyen hagymája van a Veres Hagymának, *Allium Ceba*, a Liliomnak.

Hagymabimbó, *Bulbillus* vagy *Bulbulus*, a hagyma rétegei között fejlődött apró hagymácska, mely nem az anyanövényen, hanem attól elválva fejlík ki új növénynyé, mint a Zöldcsík, *Ornithogalum* hagymáiban látható.

Hám, *Epidermis*, a növény különféle részeit beborító színtelen, áttetsző felbőr.

Harangalaku, *campanulatum*, olyan egy tagu csésze vagy bokréta, melynek az alja hasason tágas, felső része kissé összefelé tart, karimája pedig ísmét kifelé tart, mint a Csengettyűke bokrétája.

Hártyanemű, *membranaceum*, vékony áttetsző szíjjas levélnemű színtelen képződmény, mint a Dudafürt, *Colutea* magrejtője.

Hártyatölcsér, *Ochrea*, hártyanemű burok, mely a levelek nyelei tövét foglalja be, mint a milyen van a Czikk-szár, *Polygonum* fajai levelei nyele tövén.

Hasábos, *partitum*, midőn az egy tagu csésze vagy az egy tagu bokréta közepénél lejjebb van bevagdálva.

Hát, *Dorsum*, a szerv külső, vagy a tengelylyel átellenben álló része.

Hátraszegett, *reflexum*, midőn a növény valamely szerve, p. o. a levele töve irányánál alább van hajolva, mint a Tejöltő Galaj, *Galium verum* levele, vagy a Gumós Szironták, *Ranunculus bulbosus* csészéje levelei

Hengeres, *teres*, (lásd XIII. lap 5. sz.)

- Henyélő**, *procumbens*, ha a növény szárai úgy terülnek el a földön, hogy végei felfelé állanak.
- Hóldalaku**, tulajdonképen **félholdalaku**, *lunatum*, midőn a félkör-alaku szerv közepe úgy van kikanyarítva, hogy a két vége szarvalakuvá lesz, mint a Farkas Fűtérj virága fedője.
- Hólyagos**, *vesiculosum*, midőn valamely szerv a benne levő levegőtől ki van puffadva, mint a Dudafűrt, *Colutea* hüvelye.
- Homoru**, *concavum*, midőn a szerv vagy több szerv együtt egyenlően besüppedő börtözatos felülettel bír, mint a Zelnice Megy szirmai, vagy mint a Murok, *Daucus* virágzata.
- Hónalj**, *Axilla*, a levélnek vagy a levélnemű szerveknek, vagy az ágaknak a szárból való kiindulásánál támadó szeglet.
- Horgas**, *hamulosum*, kurta visszahajlott végű szőr- vagy szuró szervek, mint a milyenek például a Bojtorján *Lappa* fészke pikkelyei végei.
- Horpadozott**, *lacunosum* vagy *foveatum*, midőn valamely szerv felülete gidres gödrös.
- Hosszudad**, *oblongum*, midőn valamely körkörös végű szerv, p. o. a levél 2-4-er hosszabb, mint széles, p. o. a Vitéz Koskor, *Orchis militaris* levele.
- Hullékony**, *caducus*, midőn valamely szerv a vele egy időben kifejlő szervek kifejlése után csakhamar lehull mint a Szódokfa és a Mák csészéje,
- Husos**, *carnosum*, olyan tömött és leves növényrészek, melyeket késsel könnyen lehet vágni, mint az alma gyümölcs, a Fűlfű, *Sempervivum* levelei.
- Hüvely**, *Legumen*, két kopácsú s rekesznélküli száraz magrejtő, mint a milyen a Paszuly termése.
- Hüvelyező**, *vaginans*, ha a levél vagy annak csővé alakult alja vagy nyele, a szárat vagy az ágot, vagy a másik levélnyelét beburkolja, mint a pázsitfűvek levelei burkolják a szárukat, a M. Gyöngyvirág levelei egymást.

I.

Ikra, *Glandula*, a növény felbőrén különféle alakban kifejlő hólyagnemű szervecskék, melyek bizonyos időben repülő olajjal vagy gyantás stb. folyadékkal vannak megtelve; ilyenek p. o. az Ezerjő, *Dictamnus* kocsánykái levő, olajjal telt hólyagesák.

Ikrásszörű, *glanduloso-pilosum*, midőn az ikrák a szőrök hegyein fejlenek ki.

Ikrás gyapjas, *glanduloso villosum*, midőn az ikrák a gyapjak végein vannak.

In, *Nervus*, a levél gerinczéből vagy a gerincze aljából kiinduló oldal-elágazás (lásd XIV. lap. 2. szám.)

Inda, *Flagellum*, némely növény tövéből növő s a földön elterülni szokott hajtás, melyen helylyel-közzel levélcsonók nőnek; jelleméhez tartozik, hogy a földbe legyökerezik s azon felül azon évben, melyben keletkezik, virágot nem terem. Ilyen indája van a Földieper Szamóczának.

Ingadozó, *laxum*, tágon álló, ellentéte az összetartónak, mint p. o. az Egyvirágu Léhapót, *Melica uniflora* füzérkéi.

Iny, *Palatum*, a bokréta alsó ajaka bółtozatosan feldomborodó közepe, melylyel a felső ajakhoz feküdvén, a torkát bezárja, mint a Pintyő, *Antirrhinum* alsó ajakán láthatni.

Iz, *Articulus*, valamely megtagolt szerv tagjai két határvonala közé eső része; mint a pázsitfűvek czikkei.

K.

Kabak, *Pepo*, a csészével összenőtt s vele együtt kifejlett rendszerint 3 rekeszű bogyó; mint a milyen a Tök s Ugorka termése.

Kacs, *Cirrhus*, fonalalaku, különféleképen kunkorodó hengeres növényi rész, mely vagy a növény szárából.

vagy a levél végéről szokott nőni és a melynél fogva a növény más növénybe szokott kapaszkodni: Szőlő, Babo, **Kaczuross**, *runcinatum*, a szárnyason kikanyargatott levélnek azon faja, midőn a levél karélyai végei lefelé vagy hátrafelé tartanak, mint a Pongyola Pitypang, *Taraxacum officinale* levele.

Kalász, *Arista*, fonalaku, leginkább kemény, hosszabb vagy kurtább szálskanemű növés, mely valamely szervnek vagy a végéről vagy a hátáról szokott nőni, mint a milyen a Buza és a Zab polyvájáról növvő szálska.

Kancsóalaku, *urceolatum*, lásd: bögrealaku.

Kanálalaku, *cochleare*, egy homoruan kívülgyelt szerv, mint a Tátkanaf, *Lamium* felső ajaka s a Zörgő Lóhere, *Trifolium agrarium* vitorlája.

Kapaszkodó, *scandens*, vékony száru növény, mely kacsainál fogva más növényekbe vagy tárgyakba fogódzva állhat fel.

Karczolt, *striatum*, lásd: sinóros.

Kardalaku, *ensiforme*, egyenlő szélességű vagy láncsásan elhegyesedő olyan levél, melynek mind a két éle éles; ilyen a nőszirom, *Iris* levele.

Karélyos, *lobatum*, ha a levél közepéig ható szűk vagy tágszegletűen van bevágva, kiülő részei pedig tompahegyűek, mint a Szőlő és a Kánya Bangita levelei.

Karima, *Limbus*, a csöves alju egy tagu csészének, bokrétának vagy lepelnek kiszélesedett s kiterült teteje, mint a milyen például a Tüdő Gálna, *Pulmonaria angustifolia* bokrétája kiterült felső része.

Kelő, *Plumula*, a mag csirájának a gyököcskével átellenben fekvő kikeléskor felfelé törő vége.

Kerek, *orbiculatum*, az olyan levélnemű szerv vagy mag, melynek éle egy központ körül a központtól csaknem egyenlő távolságra van; ilyen a M. Gólyahir, *Caltha* levele s a Lencse magva.

Kerékalaku, *rotatum*, az olyan lepel vagy bokréta, melynek alsó része alig kivehető kurta csövé nőtt egybe, felső

része (karimája) pedig, ha bár be van is vagdalva, laposan terül ki; ilyen a Farkkóró, *Verbascum* bokrétája.

Kerekded, *subrotundum*, olyan alak, mely a körhöz közel áll.

Keresztes, *cruciatum*, ha egy síkban fekvő négy tagu levél vagy szírom közül az átellenesek úgy állanak szemben, hogy együtt hasonlítanak a kereszthez. mint p. o. a Káposzta bokrétája.

Kérges, *cortigosum*, az olyan szerv, mely porczogós, vagy vastag kemény bőrrel van bevonva, mint a korsóka *Berula* termése.

Kétajakú, *bilabiatum*, lásd: ajakas.

Kétfalkás, *Diadelphus*, ha a porodák szálcái két csomóba nőttek össze, azonban a portokai szabadok, mint p. o. az Akászfa vagy a Borsó virágában. (Pillangósok).

Kétféle, vagy **felemás levelű**, *heterophyllum*, az olyan növény, melynek a levelei alakjokra nézve különböznek egymástól, mint p. o. a Felemás Zsázsa, *Lepidium perfoliatum* levele.

Két főbb porodások, *Didynamia*, midőn a virágban levő négy poroda közül kettő egyenlően magas, kettő egyenlően alacsony, mint a Tátkanafban, *Lamium*.

Két-két águ, *dichotomum*, midőn valamely két ágra induló szár ágai újra s mind végig két ágra oszolnak, mint a a Fagyöngy, *Viscum* ágai.

Kétlaki, *dioicum*, olyan virág, melynek egyikében a terme másikában a poroda van s a mely növényen amaz található, azon meg a porodás virág nem fejlődik ki, mint a milyen a Kender és Komló virága.

Kétnyári, *bienne*, olyan gyökér, mely azon a nyáron, melyen a magról megnevekedett, virágot és termést nem hoz, hanem magot a következő évben, a mikor aztán azt megérlelvén, el is szárad, ilyen p. o. a Murok, *Daucus*.

Kétrekeszű, *biloculare*, az olyan termés vagy magrejtő, melynek a közepén végig huzódó válaszfala a magva-

kat egymástól elválasztja, ilyen minden becző termés.
Kétszeres ernyő, *umbella composita*, lásd ernyő.

Kicsipett vagy **csorba**, *emarginatum*, midőn a levélnemű szerv hegye sekélyen úgy van bevágva, hogy az által két kurta hegyes vagy tompa karélyocska áll elő, mint a tavaszi Pimpó, *Potentilla verna* szirmai hegyein.

Kigönyölődött, *revolutum*, az olyan levélnemű szerv, mely hátra felé nem csak lehajolt, hanem össze is tekeredett, mint p. o. a Csöviries, *Epilobium* és a Csengety-tyűke, *Campanula* bibéje.

Kiharapott, *praemorsum*, midőn valamely szerv hegye úgy van megcsontolva, hogy felülete darabos, mint a Suta-bub, *Succisa* gyökere.

Kinyílt, *patens*, midőn az egynemű részek egymástól elállanak, mint p. o. a Mezei Sarkvirág, *Delphinium consolida* kocsánykái, és az Abrak zab bugája.

Kocsány, *Pedunculus*, a szárnak azon hajtása, melyen a virág fejlődik ki.

Kocsányka, *Pedicellus*, a kocsány apróbb elágazása.

Konya, *nutans*, lásd bókoló.

Kopács, *Valva*, a magrejtő forradásain fészlő egyes darabok v. ajtók p. o. a becző két kopácscsal nyílik fel.

Kopáncs, *Cupula*, a murvákából alakult néha poháralaku, a magot félig, néha a magot egészen betakaró boríték, mint a milyen van p. o. a Tölgyfa és Gesztenyefa makkjának.

Kopasz, *glabrum*, olyan növény, melyen sem szőrök, sem serték nem nőnek.

Körkörös, *ellipticum*, az olyan levélnemű szerv, melynek mind két vége csaknem egyenlően van elkerekedve, azonban olyan hosszukás köralak, mintha két központtal két kör volna benne leírva, ilyen levele van p. o. a Kökény Szilvafának, *Prunus Spinosa*.

Kórós, *frutescens*, *suffruticosum*, midőn a növény szára megkeményszik, azonban fakeményiségre még sem jut,

mindemellett épen úgy élő mint a fák és a cserjék dereka, ilyen p. o. a Kerti Zsálya szára.

Körtveialaku, *turbinatum*. egy talpával felfelé fordított kup, mint a milyen a Jézsafa, *Philadelphus* csészéje.

Korsó, vagy kanesóalaku, *urceolatum*, lásd bögrealaku.

Kótaalaku, *rhombeum*, egy elhuzott négyszögalak mint a milyen a Libatopp, *Chenopodium* némely faja levele.

Kötőlék, *Podospermium*, azon kis szálacska, melynél fogva a mag míg ki nem fejlődik a megrejtő forradásával vagy a növény valamely részével összeköttetésben s általa táplálkozik.

Kupos, *conicum*, olyan alak, mely egy széles talpról indul s lassanként hegyesedik el, úgy azonban, hogy ha végig metszjük, az így nyert lap egyenszáru háromszög képű, ilyen a Varádics, *Tanacetum* és a Szíkfű *Matricaria* vaczka.

Külső csésze, *Epicalyx* vagy *caliculus*, midőn a csészét még egy másik csésze foglalja be, mint a milyen a Földieper Szamóczáé, *Fragaria Vesca*.

L.

Lábbó vagy lábbogó, *fluitans*, olyan levél vagy szár, mely vagy a víz színén, vagy a vízben lóbálódik, mint p. o. a Sulyom, *Trapa natans* levelei.

Lándzsás, *lanceolatum*, a levél vagy levélnemű szerv olyan alakja, melynek mind két vége egyenlően keskenyedik el s a közepe kihasasodik, vagy két görbe vonal által alkotott két hegyes szögű lap, mely mintegy négyszer hosszabb, mint széles, ilyen levele van a Fagyalfának, *Ligustrum*.

Lapiczás, *spatulatum*, az olyan nemű szerv, melynek a válla úgy keskenyedik el, mint a láncsás levélé, hegye pedig oly szélesen van elkerekedve, mintha a láncsás levelet közepén keritenék le, ilyen levele van a Gubóvirágnak, *Globularia*.

Lapított, compressum, az olyan szár. nyél, vagy kocsány, melynek két oldala kissé domboru, élei pedig lekerekítettek s ha keresztül metszjük keresztmetszete felülete körkörös; ilyen p. o. a Fejér és Fekete Nyárfa levele nyele.

Lárvás, personatum, lásd: alakos.

Leesepült, prostratum, vagy *procumbens*, midőn a szár ágaival együtt úgy terül el a földön, hogy semmi része nem emelkedik fel, azonban gyökeret nem ver, mint p. o. a Lepkeszeg, *Trigonella*.

Lefelétartó, descadens, olyan növényi rész, mely hegyével a föld felé van irányozva. vagy épen a földbe is nyomul

Lefutó, decurrens, az olyan levél válla, mely még a levél tövén alól is vagy a nyélre, vagy a szárra nő, mint a milyen a Fekete Nadálytő, *Symphytum officinale* levele.

Léha, sterilis, olyan magrejtő, melyben vagy nincsen kifejlett mag, vagy nem is terem magot, mint p. o. az Árpa füzérkéiben levő két szélső virág.

Lemez, Lamina, a levél vagy a levelnemű szerv kiterült része, mint p. o. a levél lapos része, vagy a váltszirmu bokréták közül a Keresztesek vagy a Szegfűfélék szirmai kiterült felső széle.

Lepel, Perigonium, a virágban a csésze és a bokréta helyét pótló rendszerint színes külső takaró; ilyen leple van a Tulipánnak, Gyöngyvirágnak, stb.

Leppendék, Samara, olyan egy vagy két magvu toknemű termés, melynek vagy köröskörül vagy legalább a féloldalán hártya szárnya van, mint a Szilfa és a Jávor termésének.

Levél, Folium, lásd a XIII. lapon 3 §.

Levélke, foliolum, a füzött leveleket alkotó egyes tagok neve, p. o. az Akáaszfa füzött levele, főnyélen (páratlan) szárnyason áll, ennek mindenik körkörös tagja, egy-egy levélke; vagy a Lóhere hármas füzött levele egy-egy tagja is levélke.

Levélnemű, foliaceum, minden olyan növényi szerv, mely külső termete és belszerkezeténél s kivált felbőre pusztára szemmel nem látható nyílásainál fogva, a levél alkotásával vagy származásával megegyezik.

Lisztes, farinosum, az olyan szerv, melynek felülete durva porhoz hasonló szemcsékkal be van hintve, mint a Fejér Libatopp, *Chenopodium album* levele.

Lombos, frondosum, szoros értelemben, midőn egy csomó levél a törzsszel vagy a nyéllel kisebb nagyobb mértékben olyan egész növényt alkot, melyen a törzs és a levél nyele szorosan egygyé olvadnak, ezek rendszerint legyezőalakulag terülnek ki, mint a harasztokon láthatni; tágabb értelemben azonban, minden olyan laposan kiterült levelű fák at értenek alatta, melyek leveleiket ősszel vagy tavasszal elhullatván, ismét új leveleket hajtanak. Ilyenek erdeifáink legnagyobb része, ennek ellentétei a tűlevelűfák.

M.

Mag, Semen, a megtermékenyülés következtében kifejlett olyannemű szerv; mely egy új életre kelhető növény durványát foglalja magában; olyan szerv, mely a virágos növények tenyészésének általános eszköze. (Lásd XXXVIII. lap. 7. §.)

Magános, solitarium, ha a növény szerve állása helyén egyedül, (s nem hozzá hasonló szervek társaságában) fejlődik ki, p. o. magános szára nő a tövéről a Házi Lennek, magános virága van a Csipke Rózsának, *Rosa canina*.

Magcsa, Ovulum, a termőleveleken kifejlődő hólyagcsa vagy szümölcs, vagy a mag durványa, mely a növény virágzása után maggá fejlődhetik, ilyen magcsákkal van megtelve minden maghon.

Maghon, Germen, v. ovarium, a virág legbelső részében kifejlteni szokott termőlevelekből alakuló megcsatartó, mely-

ből a megtermékenyülés után vagy egyenesen a mag, vagy a magrejtő fejlődik ki. (Lásd XXXIII. lap. *f.* alatt.)

Magoszlop. *Trophospermium*, *Spermophorum*, a maghon közepén levő azon hely vagy rész, a melyre a róla nőző kötőléknél fogva a magesák, azután a magvak fel vannak fűzve, mint a milyen a Konkoly vagy a Szegfű magrejtője közepén álló oszlop.

Magrejtő, *Pericarpium*, a maghont alkotó termőlevélből alakult azon takaró, mely a magvakat beborítja, ez szokott lenni vagy száraz, vagy husos. (Lásd XXXIV. lap. 6. §.)

Magsinór, *Funiculus*. Lásd: Kötőlék.

Magtanya, *Placenta*, Lásd: magoszlop vagy magtartó.

Magtartó, *Spermophorum*, a maghon közepén vagy oldalán alakult azon hely, melyre a magesák vagy a magvak fel vannak fűzve. Lásd: magoszlop.

Makk, *Nux*, olyan termés, melyet kívülről különféle vastagságú kéreg borít, melyen belől van a mag bele és a szíke, ilyen termése van a Tölgyfának, Mogyórónak, Bikkfának stb.

Makkocska, *Caryopsis*, *nucula*, *achenium*. kis makk. Lásd: XXXIV. lap *a* betű alatt.)

Mászó, *repens*, lásd: gyökerező.

Meddő, *sterilis*, lásd: léha.

Medenczealaku, *pelviforme* köralaku s mérsékelten be-süppedő szerv, mint p. o. a Veres Ribiszke, *Ribes rubrum* csészéje kiszélesedett csöve.

Meggyökönt, *geniculatum*, midőn valamely egyenes vonalban álló szerv hirtelen elhajlik, azonban ismét egyenes irányban halad tovább, mint a Zab fajtái kalásza.

Metszett, *fissum*, *fidum*, midőn a levél vagy a levélnemű szerv éle bevágásai a közepénél nem hatnak alább.

Mezgés, *viscidum*, lásd: enyves.

Mézgödör, *Nectarium*, a bokréta vagy a lepel szirmain támadó mélyedések vagy barázdák, melyek néha pikelylyel vannak befedve, néha nyíltak s rendszerint

méznedvet izzadnak ki, mint a Szironták szirmai tövén levő pikkely alatti gödröcske, a *Lilium* szirmán levő barázda.

Mézikra, *Glandula nectarifera*, a virág szirmai tövén alakult bibiresők, mint p. o. az Ikrapikk. *Arabis* szirma tövén; vagy a virág közepében kifejlett bibiresők mint a Füz virágában vannak.

Mirigy, *Callus*, a növény szervein alakuló s megkeményedni szokott kidudorodás, mint a milyen van a Dudafürt, *Colutea* bokrétája vitorláján.

Molyhos, *tomentosum*, apró puha szőrök, melyek a növény valamely szerve felületét úgy lepik be, hogy a miatt fejrlik, mint az Ökőrfarkkóró levelei.

Murokalaku, *dauciforme*, olyan tögyökér, melynek a teteje majdnem a legszélesebb s onnan aláfelé lassanként hegyesedik el s e miatt mintegy hegyére állított kupot alkot; ilyen tögyökere van a Muroknak *Daucus*.

Murva, *Bractea*, a virág kocsányján fejlett levelek vagy pikkelyek, melyek rendszerint a virág közelében állanak s ha kettő vagy több van egymás mellett, a kocsányból rendszerint különböző magasságból indulnak ki; ilyen murva van p. o. a Tavaszi Viola, a Szódokfa kocsányján; néha a murva színes, mint a Csormolya Fintor, *Melampyrum arvense*.

Murvácska, *Bracteola*, kis murva, azaz: olyan murva, mely valamely külső murva alatt fejlett. Némely fűvész a pázsitfűvek polyváját származása s állásánál fogva murvának nevezi s következetesen a polyva alatt fejlődő ondót, murvácskának hívja.

Murvakör, *Involucrum*, gallérféle levélkék a fészkesvirágok fészkei alatt, mint a milyen van az Űszögör, *Senecio* némely fajainak.

N.

Négy főbb porodások, *Tetradynamia*, olyan virágok, melyekben 6 poroda van s ezek közül 4 egyenlő magas,

2 egyenlő alacsony; ilyenek a Keresztesek virágai s azok között p. o. Káposzta.

Nem, Genus, olyan fogalom mely alá virága részei s termései alkotásában s általában külső termet és belső szerkezetben egymással megegyező növényfajokat foglalhatni egybe. Ilyen nemi fogalom p. o. a Rózsa, mely alá foglalhatók a virágai s terméseinben egymással megegyező Tarka R., *R. gallica*. Tompalevelű R., *R. pimpinellifolia*, Borzas R., *R. tomentosa*, Csipke R., *R. canina* stb-

Nem feshő, indehiscens. azaz fel nem nyiló tok, ellentéte ez a feshőnek.

Nyak, Ungvis, nyakas, *ungviculatum*, a vált szirmu bokréta szirma elkeskenyedő s a csészébe nyuló része; ilyen nyaka van p. o. a Szegfű szirmainak.

Nyel, Petiolus, a növény száráról vagy az ágáról növő azon nyujtvány, melynek a vége a levél lapjába benyulván, ott gerinczczé alakul s a melyen a levél-lapja áll; ilyen nyele van például a Viola levelének.

Nyelecske, Petiolum, hasonlóul nyelv, csak hogy nyelecskének akkor hívják, midőn a fűzött levél közös nyeléből apró nyelek indulnak; melyeknél fogva a levélkének vannak arra felfűzve; ilyen nyelecskéje van p. o. a Rózsa szárnyas levele levélkéinek.

Nyelvecske. Ligula, a szárat hüvelyező pázsitféle fűvek levele hüvelyei tetején növő hártyanemű nyujtványka

Nyilalaku, sagittatum, így nevezik az olyan vállu levelet vagy levélnemű szervet, melynek a vállai hegyesen megnyulván, azok a levél nyelével párhuzamosan állanak; ilyenek a Nyilfű, *Sagittaria*, a Kis és Nagy Szulák, *Convulvulus arvensis* és a *C. Sepium* levelei.

Nyulánk, elongatum; olyan szerv, mely hosszára terjedő vagy a mely kezdetben kurta s azután növés közben nyulik meg.

O. Ö.

Öblös, *sinuatum*, az olyan levél vagy levélnemű szerv, melynek éle mélyen van kikanyargatva s karélyai is rendszerint kerek, mint p. o. a Tölgyfa levelei.

Olajesík, *Vitta*, az ernyősök magvai rovátkaiban kifejlenni s azokat betölteni szokott olajos gyanta vonal. (Lásd: LXX. lap, *) alatti 5. számot.) A magvak hátán vagy külső részén eső olajesíkokat külsőknek, *vittae dorsales*, a két fél mag eresztékén esőket belsőknek *vittae commissurales* nevezik.

Öndő, *Palca*, a polyvásfüvek virágaiban a polyvák alatt kifejlenni szokott 1-2 zöldes fejér murvanemű takaró, mely a magra néha rá is nő, mint a köles magvára. (Lásd LI. lapon a jegyzet 4. száma alatt.)

Ormós, *carinatum*, midőn a növény valamely szervén kiálló él van, mint p. o. a Polyvacsukk, *Phalaris* polyváján.

Orsóalaku, *fusiforme* olyan alaku tögyökér, melynek a teteje lassanként kezd aláfelé vastagodni, a közepe felé legvastagabbá lesz, onnan kezdve aztán ismét lassanként vékonyodik el, ilyen a Terjőke Kigyószisz, *Echium vulgare* tögyökere.

Ostorinda, *Stolo*, némely növény tövéből nőni szokott s a földön elterülő hengeres hajtás, mely a végén legyökerezik, rendszerint még keletkezése évében szárat vagy virágot nevel; ilyen ostorindája van a Tavaszi Violának.

Összehúzódtott, *constrictum*, ha a csöves vagy hasas szervek egy vagy több helyen hirtelen elszűkülnek, mint a Gyöngyike, *Muscari*, leple teteje, vagy a Tátkanaf *Lamium* bokrétája csöve közepén alól eső része.

P.

Paizsos, *peltatum*, olyan tányéralaku levélnemű szerv, melynek a nyele vagy kocsányja a közepe tájára van

nőve s így a lap a nyélre derék szöglet alatt fekszik; ilyen a Sarkantyuvirág, *Tropaeolum* levele.

Pálha, *Stipula*, némely levélnyele tövén vagy azzal átellenben nőni szokott apró levélnemű rész, mint p. o. a Borsó levele nyele tövén levő növés.

Pár, t. i. **levélpár**, *Jugum*, lásd: **borda**.

Párkányos, *marginatum*, midőn valamely szerv tőle, legalább színre nézve, különböző anyaggal van szegélyezve, mint az Erdei Mályva és a Tapsír *Herracleum* magva; az Időérző Csükküllő fészke levelei szegélye.

Párta, *Corolla*, így nevezik némelyek a bokkrétát, de miután Diószeghi és Fazekas a párta szót a műszók közé csak besorozták s e helyett állandóul a „bokréta“ szót használják: az egyformaság és a zavar kikerülése kedvéért maradjunk a bokréta szó mellett.

Pázsitfű, *Gramen*, az izékes száru, polyvás virágu növény, mint a milyen a Buza. Köles és a Kukoricza stb.

Pelyhek, *Plumae*, lásd: **szőr**.

Pettegetett, *punctatum*, mikor valamely szerv mintegy be van szurkálva, mint a Csillageszén, *Galatella* levele; vagy átszurkáltnak látszik, mint a Csengő Linka, *Hypericum perforatum* levele, vagy mikor színesen van pontozva, mint a Pettegetett Gálna, *Pulmonaria officinalis* levele.

Pikkelyes, *squamosum*, értik ez alatt különféle növény-szervek egymást hátaló s a hal pikkelyeihez hasonló állását; pikkelyesek p. o. a fák bimbói, a barkák, némely fészkes virág fészke, a fenyők termése, némely gyökerek, mint a Vicsor, *Lathrea*, gyökere stb.

Pillangós, *papilionaceum*, az olyan 4 szirma bokréta, melynek egyik, rendesen a legnagyobb szirma, vitorlája, fel- s hátraálló; két szirma (a szárnyai), oldalt s

előre álló; tenyész szerveit befoglaló egy szirma, csolnakja, pedig két szárnya között áll; ilyen virága van p. o. az Akászfának.

Pillenpáty, *Appendix*, a csésze alsó részére vagy a bokrétához nőtt levél- vagy szíromnemű pótlék, mint a milyen van a Tavaszi Ibolya csészéjén.

Pilis, *Nectarium*, szíromnemű levél vagy pikkely, mely a lepel vagy a bokréta valamely részén vagy mellett kívül vagy belől fejlődik ki s rendszerint mézedényül szolgál, mint a milyen van a Sisakvirágban; Hunyorban.

Poháralaku, *cyathiforme* olyan csésze, bokréta vagy lepel, mely egy csonka felfordított karima nélküli kupot ábrázol.

Pókhálós, *arachnoideum*, egymáson keresztül-kasul álló, pókhálóhoz hasonló finom szálakból alakult, szőszszel borított szerv, a milyen p. o. a Pókhálós Bojtorján, *Lappa tomentosa* fészke.

Polyva, *Gluma*, a pázsitfűvek virágát kívülről takaró szerv. Lásd LI. lap, a jegyzet 4. száma alatt.

Porczogós, *cartilagineum*, az állati porczogóhoz hasonló száraz és szilárd, azonban a szarunál puhább növényi képződmény; ilyen a Gégevirág, *Aristolochia* magvának a fejtérnyéje.

Porlé, *Fovilla*. Lásd: poroda.

Poroda, *Stamen*, a virágnak a bokrétán vagy a leplen belől álló, eredetileg levélnemű állományokból alakult része. Egy kis nyujtványnál fogva, vagy a nélkül van a vaczokhoz vagy a bokrétához növe, ezen nyujtvány neve: szálcza = *Filamentum*; eredetileg a levél nyele. A szálcza tetején van egy zacskóforma tok; portok = *Anthera*, mely meg van telve virágporral = *Pollen*; a portok eredetileg a levél lapja, mely széleivel úgy nőtt össze, hogy vagy egy vagy kétrekeszű tokká alakult. A virágpor, ha a bibére hull,

hólyaggá, majd szütyővé alakul, mely a benne levő porlénél (*Fovilla*) fogva, a magesákat megtermékenyíti.

Portok, *Anthera*. Lásd: poroda.

Pót, *Appendiculum*, v. *Appendix*, szervhez szorosan nem tartozó toldalék, mely rajta majd mintegy lemezecske, majd mint nyujtvány, majd mint anyagjára nézve a szervtől különböző szegély szokott kifejlenni. A pótnak különféle fajai a fül = *Auricula*, rendszerint levél-toldalék; a gatyá vagy szárny = *Ala*; a taréj = *Crísta*; a sarkantyú = *Calcar*; a csákó = *Cauda*; a csőr = *Rostrum*; a szarv = *Cornu*; a szakáll = *Barba*; az üstök = *Coma*; a pillenpáty stb.

Prémes, *marginatum*. Lásd: párkányos.

Pupos, *gibbum*, midőn valamely szerv felülete itt-ott különféle módon feldudorodik, mint a milyen a Fulánes, *Ceratocephalus* termése felülete.

R.

Ránczba szedett, *plicatum*, a levélnemű szerveken támadó hegyes vagy tompa szeglet alatti felemelkedések, melyek a szerveken vagy hosszára vagy keresztben állanak. Hosszára van ránczba szedve a Fejér Zászpa, *Verratrum album* levele, keresztbe van ránczolva a Gyertyánfa, *Carpinus* levele.

Ránczos, *rugosum*, midőn a levél erei közein levő puha részek kisebb-nagyobb mértékben szabálytalan alakkal dudorodnak fel, mint a Zsálya és a Kankalin, *Primula* levelei felülete.

Reczés, *reticulatum*, midőn valamely szerv felülete rostocskák vagy fonalszálaeska képződményekkel úgy van átszőve, vagy behuzva, hogy a fonalacskák közein háló szemhez hasonló térecskék támadnak, mint a milyen a Tarka Sáfrán, *Crocus reticulatus* hagymája felülete.

Rekesz, *Loculamentum*, az üreges szervben, maghonban, vagy magrejtőben alakult válaszfalak által támadó

fiók vagy fiókok, p. o. három rekeszű tokja van a Hóvirágnak, a Tulipánnak.

Rend, Ordo, olyan fogalom, mely alá Linné az egy seregbe tartozó s terméjük számára nézve megegyező növényeket foglalja; olyan fogalom továbbá, mely alá a természetes rendszeralkotók, a külső termetökre egymáshoz hasonló, valamint általános nemi jegyeikben megegyező növényeket foglalják. Némely fűvésze szó helyett a család = *Familia* szót, használja.

Rendszer, Systema. Az összes növényvilág egyes tagjainak egy bizonyos elv szerinti egymás mellé és egymás alá állítását hívják növényteni rendszernek. Ha a növényeket egyetlen, vagy egy pár főbb szerv egyenlősége alapján állítják egymás mellé és alá, akkor a rendszert mesterségesnek (*Systema artificiale*) nevezik; mivel ilyen esetben, az egy bizonyos szervökre nézve megegyező növények, habár külső termetökre, sőt fejlődésök és növésökre nézve nagyon különböznek is egymástól, mintegy mesterséggel vannak egymás mellé állítva. Ilyen mesterséges rendszer a Linné Károly svéd tudósé, melynek alapja a növény porodái egyenlősége. Ezen rendszer szerint van rendezve e könyvben a seregek és a nemek meghatározására vezérlő I. táblázat. — Ha pedig a növények belső fejlődése, valamint külső termetének összes jegyeiben való hasonlóság alapján állítják egymás mellé s egymás alá a növényeket, akkor a rendszert természetesnek (*Systema naturale*) hívják. Ilyen természetes rendszer az Endlicher István hazánkfiáé, mely szerint e könyvben levő s a fajok meghatározására vezérlő II-dik táblázat össze van állítva.

Ripacsos, scorbiculatum, az olyan felületű szerv, melyen reszelőpor nagyságu ritkább vagy sűrűbb emelkedések vannak, mint a milyenek a Kosborfélék magvai.

Rojtos vagy **rostos**, *fibrosum*, midőn valamely szervnek fonál vagy czérnaalakú sűrű kinövésai vannak, mint a gyökökerek, vagy az efféleképen sallangossá vált szervek szélei.

Rongyos, *lacerum*, midőn a levélnemű szervek élei egyenetlenül s szabálytalanul vannak bevagdálva, mint az Imola Csükküllő, *Centaurea Jacea* fészke levélkéi éle; vagy a Dudva Csorbóka levelei éle.

S.

Sallangos, *laciniatum*, a levélnemű szervek élei mélyebb s egyenletes bevágásai, melyek azonban szabályosabbak, mint a rongyos élüről mondva van; sallangos p. o. a Bárány Üröm, *Artemisia Pontica* kétszer szárnyalt levele.

Sarkantyú, *Calcar*, rendszerint a bokréta, lepel, vagy a pilis zacskósan vagy kuposan megnyult alja, mintamilyen a Sarkvirágé, *Delphinium*.

Sátorozó virágzat, *Inflorescentia corymbosa*, ha a virágzat kocsányjai különböző magasságból indulnak s végre mégis egyenlő magasságra érven virágaikkal egy síkban terülnek ki, mint p. o. az Égerfark Cziezkóró, *Achillea Millefolium* virágzata.

Sejtes, *favosum*, az olyan vaczok, melynek besüppedései egyenszögűek s válaszfalai vékony hártvások, mint amilyen a Bordon, *Onopordum* vaczka.

Sereg, *Classis*, Linné szerint olyan fogalom, mely alá az alap jegyül felvett fő bélyegben egymással megegyező növények tartoznak. Egy seregbe tartoznak p. o. azok, melyeknek 1, 2, 5, 10, stb. porodájok van.

Sertés, *setosum*, durva keményszőrökkel fedett növényi szerv, mint amilyen a Csekély Mák, *Papaver hybridum* maghona.

Síma, *laeve*, az olyan szerv, melyen semmi felemelkedések vagy bemélyedések nincsenek. Nem kell ezt a kopaszszal összezavarni.

Sinór, *Stria*, a növények felületén egyenközü sorokban álló felemelkedések, a milyenek vannak az ernyősek magvai felületén. Lásd a LXX. lapon levő jegyzet 3 száma alatt.

Sinóros, *striatum*, az olyan felület, melyen csaknem egyenközü sorokban álló felemelkedések vannak, mint a Kupos Siléne csészéje oldala.

Sisak, *Galea*, egy erősen boltozatos csésze. bokréta, vagy pilis, mint a Sisakvirágé, *Aconitum*.

Sokfalkás, *Polyadelphia*, olyan virág, melynek sok porodái tövön 3–5 csomóba nőttek, mint a Linkáé, *Hypericum*.

Sugár, *strictum*, egyenesen felálló nyulánk, a gindár ellentéte; ilyen a Kopasz Toronszál, *Turritis glabra* szára.

Sugár os, *radiatum*, midőn a szervek egy központ, vagy tányér körül egyenlő magasságban vagy körben állanak, mint a Napvirág szélső virágai.

Szabad, *liber*, az egynemű szervek részei semmi részben nincsenek egymással összenöve, mint p. o. a Rózsa szirmai, vagy mint az Ibolya szálcái.

Szabdalt, *incisum*, midőn a levél vagy a levélnemű szerv éle egyenetlenül van bevagdálva s ez által keskeny szeletei támadnak, a bevagdolás azonban még sem hat a levél közepéig, ilyen p. o. a Gamandor Tarorja, *Teucrium Chamaëdrys* levele, ilyen a Tollas Szegfű, *Dianthus plumarius* szirmai éle.

Szálas, *lineare*, az olyan levél vagy levélnemű szerv, mely aljától hegyéig csaknem egyenlő széles s szélességénél 4–5 szörte hosszabb; ilyen a Hóvirág levele.

Szálcsa, *Filamentum*. Lásd: poroda.

Szalma, *culmus*, olyan csöves szár mely büttyökök által ízekre van tagolva s büttykeiből induló levelei, büttyökös közeit behüvelyezik; ilyen szalmájok = szárok, van a pázsitfüveknek.

Szár, *Caulis*, a növény tövéből felfelé növő olyan törzs, melyen ágak vagy legalább levelek. Lásd XI. lap. 2. §.

Szárborító, *confertum*, midőn a levelek a száron sűrűn egymásra borulva formán állanak, mint p. o. a Parti Fűtér, *Euphorbia Gerardiana* levelei.

Szárhegyi, *terminale*, midőn a virág a szár vagy kocsány végén áll s a szár vagy a kocsány egyéb részén nincs másutt semmi, mint p. o. a Tulipán.

Szárnny, *Ala*, lásd: pillangós.

Szárnnyas, *alatum*, ha a levél főnyelén úgy fejlenek ki a levélké, hogy a végső kivételével, mindenik levélkével ellesen áll egy másik levélke, mint az Akászfa levele. Lásd a XVIII. lapon a szárnnyas levél változatait.

Szárnnyason hasadt, *pinnatifidum*. Lásd a XVIII. lapon.

Szárölelő, *amplexicaule*, olyan levél, mely válllaival vagy egészen vagy legalább félig a szárhoz nőtt, mint a Karórépa Káposztáé, vagy a Szárölelő Tát-kanafé.

Szárra lapult, vagy **lelapult**, *adpressum*, midőn a levél egészen a szárhoz fekszik, mint a Toronszál, *Turritis* levele.

Széllyelterpedt, *divaricatum*, midőn a növény ágai vagy a virágzat kocsányjai a szártól vagy a kocsánytól vagy kinyílvagy épen derék szeglet alatt elállanak, mint a Vigály Édpázsit virágzata, vagy a Buzér ágai.

Selymes, *sericeum*, igen finom tapintatu fénylő s lelapult kurta szőr, mint a milyen a liba Pimpó, *Potentilla anserina* levelén levő szőr.

Szemcsés, *granulatus*, lásd: borsókás.

Szemszörös, *ciliatum*, ha a levél vagy levélnemű részek élein szörök nőnek, mint p. o. a Fűlfü levele éle.

Szerv, *Organum*, a növény élete fentartását és tenyészését előmozdító s fentartó növényi rész, mint a milyen a gyökér, a levél, a virág stb.

Szétnyílt, *patens*, lásd: kinyílt,

Szigony, *Glochis*, az olyan szőr, serte, vagy fulánk, melynek a vége vissza van fordulva, mint a milyenek az Árny, *Cynoglossum* magvai tuskéi.

Szirom, *Petalum*, a vált szirmu bokréta, vagy a lepel egyes színes részei.

Sziromtalan, *apetalum*, az olyan virág, melynek nincs szirmos bokrétája. mint a Kapotnyaknak, *Aearum*.

Szives, *cordatum*, az olyan levélnemű szerv, melynek a lapja a végig vágott fött tojás lapjához hasonlít azonban szélesebb alján ki van kanyarítva, mint a Tavaszi Ibolya levele.

Szőr, *Pilus*, a hám, vagy a felbőrből növő vékony átlátzó. rendszerint csöves nyujtvány. Sokféle fajai közül nevezetesebbek: a molyhok *tomentum*, lásd ezt; a pelyhek *plumae* hosszú gyenge szőrök. melyeknek szálain puha szőröcskék nőttek, mint az Arszlánfog *Leondoton*, bőbitája szőrei; gyapjak, *villi* lásd ezt; szösz, *lana* összevissza hajló puhaszőrök; selyem *sericum*, lásd ezt; serte *seta*. lásd ezt stb.

Szörkör, *Annulus pilorum*, némely csésze és bokréta csövében egyenlő magasságban nőtt szőrsinór, mint a Villahim. *Prunella* bokrétája csövében.

Szörösödő, *pubescens*, kurta s puha szőrű felület, mint a Réti Szironták, *Ranunculus acris* levelei.

Szösz, *Lana*. Lásd: szőr.

Szümölcsös, *verrucosum*, a növény szervei felületén támadó különféle felemelkedések, melyek azonban a félgömb alakjához közelítenek. mint a milyen a Bibircsós Kecskerágó kérge.

Szütyő, *Utriculus* általában hártyanemű zárt zacskó; ha termésről mondják, értenek alatta egy vékony hártýaju egymagvu termést, melyben a mag tágon áll; ilyen termése van p. o. az Amarántnak.

T.

Ták, *Nectarium*, lásd: pilis.

Tányér, *Discus*, a vaczok laposan kifejtett s attól legalább egy vonal által elkülönülni látszó teteje, mint p. o. az Atraczelé, *Anchusa*.

Tápszívó, *Spongiola* a gyökér felbőr nélküli vége, melynél fogva a tápszert magába szívja.

Tarék, *Crista*, valamely szerven kifejtett fogasolt, majd puha, majd kemény szárnyforma pótlék, mint a milyen van az Espárczet, *Onobrychis* magván.

Táska, *Silicula*, a becző terméshez hasonló alkotásu magrejtő, csak hogy ennek a hossza a szélességével egyenlő, mint a milyen a Csapka, *Capsella* termése.

Telibélü, *solidum*, midőn a szerv belseje valamely tömöttebb állománynyal van betöltve, ellentéte a csöves vagy bördősnek.

Tengely, *Axis*, a növény gyökere, szára vagy ágai közepébe hosszában képzelt vonal.

Tenyeres, *palmatum*, az olyan levél vagy levélnemű vagy gyökérféle szerv, mely tövén egy darabban terül ki, de éle felől legalább a közepéig be van vagdalva, mint a Jókori Jávör, *Acer platanoides* levele, né mely Kosbor kolonczos gyökere.

Terjedő, *repens*, a gyökerezővel majdnem egy jelentésű azonban főképen az olyan gyökérről mondják, mely igen szapora, mint a Taraczk Buza, *Triticum repens* gyökere; a gyökerező szót leginkább a szár-ra értik, lásd: gyökerező.

Terme, *Pistillum*, a virág legbelső részében termő levelekből alakuló szerv; alsó része, melyben a magsák vannak, a maghon, *Germen*; felső része a bibe, *Stigma*; a maghon és a bibe között kifejlteni szokott szálaeska, a bibeszár, *Stylus*. Lásd XXXII. lapon f betű alatt.

Termekocsányka, *Gynophorum*, a vaczokról növvő nyelcske, melyre a terme van felnöve, mint a Mécsvirágban, *Lychnis*.

Térmet, *Habitus*, az egész növény külsője.

Toboz, *Strobilus*, termés virágokat tartalmazó olyan pikkelyes barka, melynek puha pikkelyei a termés megérésekor megkeményednek, sőt meg is fásulnak: ilyen termése van a Komlónak és a Fenyőfáknak.

Tojásdad, *ovatum*, az olyan levélnemű szerv, mely mindkét végén le van kerekítve, az alsó vége azonban szélesebb, a felső vége hegyesebb; vagy olyan lap, mely a megfőtt és hosszában két féle vágott tojás lapjához hasonlít, mint a milyen a Körtefa levele.

Tok, *Capsula*. Lásd XXXVI. lapon *f* alatt.

Tökélyes virág, *Flos completus*, vagy *hermaphroditus*, az olyan virág, melyben mind a 4 fő rész: csésze, bokréta, poroda és terme megvannak; szorosabb értelemben véve az olyan virágot értik e szó alatt, melyben poroda és terme is van egyszersmind.

Tökélytelen virág, *Flos incompletus* vagy *unisexualis*, az olyan virág, melynek valamely része hiányzik.

Tőkocsány, *Scapus*, a növény tövéből felfelé növvő s szárat helyettesítő olyan szerv, melyen sem ágak, sem levelek nincsenek, hanem a tetején van a virágzat, ilyen tőkocsányja van p. o. a Kankalinnak.

Töleséralaku, *infundibuliforme*, olyan egy tagu csésze vagy bokréta, melynek az alja el van szűkülve s teteje felé menedékesen szélesedik ki, mint a milyen a Szulák, *Convolvulus* bokrétája.

Tornyadzó alaku, *pyramidale*, az egynemű szervek összeállításából támadt alak, melynek az alja széles s teteje felé elhegyesedik, oldalai azonban ormósan tűnnek fel, mint a Bokrétafa, *Aesculus* virágzata.

Torzsa, *Spadix*, olyan virágzat, melynek meghússodott vastag kocsányjára nőnek a virág tenyészszervei, mint a Kontyvirágé. *Arum*.

Törzsök, *Truncus*, széles értelemben a növény tövéből felfelé növő része a növénynek, szorosabb értelemben a faféle növények dereka.

Tövis, *Spina*, a növény szára belső részéből induló s ki nem fejlett hegyes végű törpe ág; ilyen tövise van a Kőkényszilvának.

Tüske, *Spina*, lásd: tövis.

Tüsző, *Folliculus*, egyetlen termő levélből alakult oly tok termés, mely a szár vagy a kocsány felől való oldalán egyfelől feslik fel; ilyen termése van a Sarkvirágnak, *Delphinium*.

U.

Ujjas, *digitatum*, az olyan füzött levél, mely 5-7-ével nő egy közös nyél végére, mint a milyen a Bokrétafa, *Aesculus* levele.

Üstök, *Coma*, a virágzat, vagy a mag, vagy a gyökér tetejére egy csomóba nőtt rost, vagy hajszálalaku nyujtvány; mint a milyen van az Üstökös Gyöngyike, *Muscari comosum* virágzata tetején.

V.

Vaczok, *Receptaculum*, a kocsány, vagy a kocsányka megvastagodott vagy épen kiszélesedett teteje, melyen aztán a virág részei fejlenek ki. Lásd a XXVI. lapon 2. szám alatt.

Válaszfal, *Dissipimentum*, a magrejtőt rekeszekre osztó husos vagy bártyás részek, mely a magrejtő alakulásakor a termőlevelek befelé fordult széleiből alakul.

Válfaj, *Varietas*, valamely növény faj eredeti alakjától némi mellékes jegyekben eltérő olynemű változat,

melyben azért a faj lényeges jegyei azonnal megismerhetők; sőt az ilyen válfaj magvai elvetése által az eredeti alapfajra vissza is vihető.

Váll, Basis, a levél alsó részének a nyele vagy a gerinceze tövétől jobb és bal felől eső része. Lásd a XV. lapon. 2. szám alatt.

Váltogató, alternum, midőn az egyik ág, vagy az egyik levél a szár egyik oldalán alább, a másik pedig a szár másik oldalán felebb áll, mint p. o. a Dohány levele.

Váltszirmu, Dialypetala, az olyan bokréta, melynek szirmai semmi részben nem nőttek egymással össze, mint p. o. a Szegfű bokrétájában.

Válus, canaliculatum, midőn a levélen, vagy valamely szervén hosszában menő bemélyedés vonul végig, mint a Bunkós Hagyma, *Allium Sphaerocephalum* levelén.

Váncos, Torus, a vaczok feldudorodott teteje, melyen aztán a virág részek fejlenek ki.

Vesealaku, reniforme, az olyan levél, melynek a vállak közé szívesen van kikanyarítva, vállai és hegye pedig egészen le vannak kerekítve, mint a Kapotnyak leveléé.

Villás, furcatum, midőn az ágak vagy a szőrök két s több egyenlő ágra oszlnak, mint a Köd Daravirág levelén levő szőrök.

Virág, Flos. Lásd a XXIV. lapon 1. szám alatt.

Virágosnövény, Phanerogamen, melynek a virága pusztán szemmel látható vagy legalább a virágában levő termékszervei egy közönséges nagyítóval megsejmelhetők.

Virágtalan növény, Cryptogamen, melynek a virágait sem pusztán szemmel, sem nagyító üveg segítségével

felvenni nem lehet, hanem e helyett magporai (*Sporae*) teremnek, mint a harasztoknak.

Virágpor, *Pollen*, Lásd: poroda.

Virágzat, *Inflorescentia*, több virágnak egy közös kocsá-
nyon való csoportosulása. Lásd a XXI. lapon 4. §.

Visszás-szíves, *obcordatum*, az olyan levél, vagy levél-
nemű szerv, melynek a válla hegyes, hegye pedig szí-
vesen ki van kanyarítva.

Visszás-tojásdad, *obovatum*, az olyan tojásdad levél vagy
levélnemű szerv, melynek a hegye szélesebb, válla
pedig keskenyebb.

Vitorla, *Vexillum*. Lásd pillangós virág.

NÉVMUTATÓ.

A.		Lap		Lap
Abutilon CV.	. . . . .	239	<i>Alismaceae</i>	 36
Acer LXXXI., CXXVIII.	. . . . .	241	Alkanna LXIV.	 149
<i>Acerineae</i>	. . . . .	241	Allium LXXIX.	 42
Achillea CXVIII.	. . . . .	94	<i>Almafélék.</i>	 259
Aconitum XCII.	. . . . .	198	Alnus CXXV.	 61
Acorus LXXX.	. . . . .	58	Alopecurus LIV.	 19
Acramphibrya.	. . . . .	60	Alsine LVIII., LXXXVI.,	
Actea XCI.	. . . . .	198	LXXXIII., LXXXV.	. 227
Adáz LXXIII.	. . . . .	176	Álszegecs CIII.	 208
Adonis XCIII.	. . . . .	191	Althea CVI.	 238
Adoxa LXXXIII.,			Alyssum CII.	 210
LXXXVI.	. . . . .	128	Amaránt CXXIV.	 75
Aegilops LIII.	. . . . .	1	<i>Amarántfélék.</i>	 75
Aegopodium LXXII.	. . . . .	172	<i>Amaranthaceae.</i>	 75
Aesculus LXXXI.	. . . . .	243	Amaranthus CXXIV.	 75
Aethusa LXXIII.	. . . . .	176	<i>Amarillisfélék.</i>	 49
Agrimonia LXXXVII.	. . . . .	267	<i>Amaryllideae.</i>	 49
Agrostemma LXXXVI.	. . . . .	237	<i>Ambruskafélék.</i>	 119
Agrostis LV.	. . . . .	17	<i>Ambrosiaceae.</i>	 119
Aira LVI.	. . . . .	16	<i>Ampelideae.</i>	 244
<i>Ajakasok.</i>	. . . . .	132	Amphibrya.	 1
Ajuga XCV.	. . . . .	144	<i>Amygdaleae.</i>	 268
Ákász CIX.	. . . . .	282	Amygdalus LXXXVIII.	 268
Alisma LXXXI.	. . . . .	37	Anacamptis CXIX.	 52
			<i>Anacardiaceae.</i>	 249

	Lap		Lap
Anagallis LXV. . . .	169	Árpa LII. . . .	2
Anakardfélék. . . .	249	Arrhenatherum LVI. . .	13
Anchusa LXIV. . . .	147	Arszlánfog CXII. . .	111
Andropogon LIII. . . .	22	Artemisia CXVI. . . .	97
Androsace LXV. . . .	167	Arum CXXIII. . . .	58
Anemone XCIII. . . .	190	Asarum LXXXVII. . .	82
Anethum LXXIV. . . .	180	<i>Asclepiadeae</i>	129
Angelica LXXII. . . .	178	Asclepias LXIX. . . .	129
Angyélika LXXII. . . .	178	Asparagus LXXIX.	
Ánizs LXXII. . . .	176	CXXIX. . . .	45
Anthemis CXVIII. . . .	95	Asperugo LXIII. . . .	150
Anthericum LXXIX. . .	40	Asperula L., LX. . . .	126
Anthoxantum LIV. . . .	13	Aster CXVII. . . .	89
Anthriscus LXXVI. . . .	183	Astragalus CVIII. . .	283
Anthyllis CVII. . . .	274	Astrantia LXX. . . .	170
Antirrhinum XCIX. . .	158	Aszász CXI. . . .	116
Apácza LXIV. . . .	146	Aszgallér LXVII. . .	225
APETALA. . . .	60	Átorna CXXVIII. . .	242
Apium LXXI. . . .	171	Atraczel LXIV. . . .	147
<i>Apocynaceae</i>	129	Atriplex LXVIII.	
<i>Apoczinfélék</i>	129	CXXIV. . . .	71
Aquilegia XCH. . . .	197	Atropa LXVI. . . .	153
Arabis CIV. . . .	202	Avena LVI. . . .	13
<i>Araliaceae</i>	184		
<i>Araliafélék</i>	184		
Aranyfürt CXV. . . .	91		
Aranyvirág CXVIII. . .	96		
Arenaria LVIII.,			
LXXXV. . . .	228		
Aristolochia CXXI. . . .	82		
<i>Aristolochiaceae</i>	82		
Árnő LXIII. . . .	151		
<i>Aroideae</i>	58		
Árorr LXXVII.,			
LXXXIV., CV. . . .	250		

B.

Babó CIX. . . .	286
Bajnócza LXXXIX. XC.	268
Bajuszfü LIV. . . .	19
Bajuszpázsit LVII. . .	10
Baka CXXII. . . .	59
Baktopp LXXII. . . .	172
Balhafü CXV. . . .	93
Ballota XCVI. . . .	143
<i>Balsamineae</i>	255

	Lap		Lap
Bangita LXXVII.	127	Boglárfa CXXV.	65
Bangó CXX.	53	<i>Boglárfafélék.</i>	65
Baraboly LXXVI.	183	Boglárpót LXXVII.	221
Baraczk LXXXVIII.	269	Bognád LV.	11
Barbarea CIV.	201	Bögreszeg LXXXV.	233
Bárcs CXIII.	108	Bögretok LXI, LXVII.	80
Beckmannia LV.	18	Bogyópikk CXXX.	60
Bellis CXVIII.	90	Bojtorján CXIII.	109
Benge LX., LXIII.,		Bóka CVIII.	283
CXXVIII.	245	Bokrétafa LXXXI.	243
<i>Bengefélék.</i>	245	<i>Bokrétafafélék.</i>	243
<i>Berberideae.</i>	198	Bolonyik LXXII.	173
Berberis LXXVIII.	198	<i>Boragineae.</i>	145
Bérce XCIII.	188	<i>Boragófélék.</i>	145
Berekenye LXXXIX.	259	Borbolya LXXVIII.	198
Berula LXXII.	172	<i>Borbolyafélék.</i>	198
Beta LXVIII.	69	Bordamag LXXV.	181
Betonica XCVI.	139	Bordon CXIII.	106
Bétonika XCVI.	139	Boróka CXXXI.	60
Betula CXXVI.	61	Borostyán LXII.	184
<i>Betulaceae.</i>	61	Boroszlán LXXXII.	81
Bibak CXIX.	54	<i>Boroszlánfélék.</i>	81
Bibefog CXX.	55	Borsó CIX.	290
Bibekonty CXX.	55	Borzon LXXV.	182
Bibepár LXXIV.	177	Brachypodium LVII.	5
Bibetyű XCIV.	138	Brassica CIV.	208
Bibikra LV.	12	Briza LVII.	8
Bidens CXII.	94	Bromus LVI.	6
Bikkfa CXXVI.	63	Bryonia CXXIII.,	
Birs XC.	259	CXXVIII.	224
Biscutella CI.	214	Bükköny CIX.	290
Blitum XLVII., LXIX.	71	Bundi XCV.	143
Bóbitagyász CXIV.	103	Bunias CI. , ...	217
Bodza LXXVII.	127	Bunkonez C.	216
Bogács CXIV.	106	Bunkópót LVI.	15

	Lap
Bupleurum LXXI.	174
Bürök LXXVI.	184
Butomus LXXXIII.	37
Buza LIII.	3
Buzér LX.	125
Buzérfélék.	122

C.

Calamagrostis LV.	16
Calamintha XCVIII.	134
Calepina C.	217
Callitriche XLVII. CXXI.	61
<i>Callitrichineae</i>	61
Caltha XCII.	196
Camelina CII.	213
Campanula LXVII.	120
<i>Campanulaceae</i>	120
Camphorosma LXI.	73
<i>Cannabineae</i>	65
Cannabis CXXX.	65
Capsella CII.	215
Cardamine CIV.	203
Carduus CXIV.	106
Carex CXXIII., CXXIX.	23
Carlina CXIII.	103
Carpinus CXXVI.	62
Carum LXXII.	172
<i>Caryophyllaceae</i>	225
Castanea CXXVII.	63
Caucalis LXXV.	182
<i>Celastrineae</i>	244
<i>Celtideae</i>	64
Celtis LXVIII., LXXX.	64
Centaurea CXIV.	104
Cephalanthera CXIX.	53

	Lap
Cephalaria LIX.	87
Cerastium LXXVII., LXXXVII.	228
Cerasus LXXXIX	270
Ceratocephalus LXXVIII. XCIII.	192
<i>Ceratophylleae</i>	60
Cerathophyllum CXXI	60
Cercis LXXXIV., CVI.	293
Cerinthe LXIV.	145
Chaerophyllum LXXVI.	183
Chaiturus XCVI.	142
Chelidonium XCI.	199
<i>Chenopodiaceae</i>	69
Chenopodium LXIX.	69
Chlora LXXXII.	131
Chondrilla CXI.	114
Chrysanthemum CXVIII.	96
Chrysosplenium LXXXII., LXXXIV.	187
Cichorium CXII.	110
Cicuta LXXII.	171
Cineraria CXV., CXVII.	102
Circaea XLVIII.	257
Cirsium CXIII.	108
<i>Cistineae</i>	220
Cladium LI.	32
Clematis XCIII.	188
Clinopodium XCVIII.	134
Cochlearia CII.	212
Coeloglossum CXIX.	52
<i>Colchiacaceae</i>	39
Colchicum LXXX.	40
Colutea CIX.	283
<i>Compositae</i>	88

	Lap		Lap
<i>Coniferae.</i>	60	Csészekürt LXXXII. . .	255
<i>Conium</i> LXXVI. . . .	184	<i>Csészekürtfélék.</i> . . .	255
<i>Convallaria</i> LXXIX. . .	46	Csészeszárny CVI. . .	243
<i>Convolvulaceae.</i> . . .	151	<i>Csészeszárnyfélék.</i> . . .	243
<i>Convolvulus</i> LXVI. . .	151	Csibehur LXXVII.,	
<i>Corispermum</i> XLVII.,		LXXXVI.	225
LXVIII.	74	Csigacsó CVIII.	274
Cormophyta.	1	Csikorka XLVIII.,	
<i>Corneae.</i>	185	XCVIII.	156
<i>Cornus</i> LX.	185	Csilla LXXIX.	42
<i>Coronilla</i> CIX.	285	Csillageszin CXVII. . .	90
<i>Corydalis</i> CVI.	200	Csillaghur LVIII., LXXXVI.,	
<i>Corylus</i> CXXVII.	62	LXXXVI.	229
<i>Corynephorus</i> LVI. . . .	15	Csillagpázsit LV.	18
<i>Crambe</i> CI.	218	Csimpaj CXXIV.	119
<i>Crassulaceae</i>	186	Csipkepitty XCVI. . . .	136
<i>Crategus</i> LXXXVIII.,		Csitre LXXXII., LXXXV. .	228
LXXXIX.	260	Csombor XCVII.	132
<i>Crepis</i> CXI.	116	Csomorika LXXII. . . .	171
<i>Crocus</i> L.	48	Csorbóka CXI.	116
<i>Cruciferae</i>	200	Csorikra CXIX.	52
<i>Crupina</i> CXIV.	103	Csővirics LXXXII. . . .	255
<i>Crypsis</i> LIV.	19	Csúcskörnövök.	60
Csábaír LXXXIX., . . .		Csucsór LXVI.	153
CXXIII.	268	<i>Csucsórfélék.</i>	152
Csakkör CX.	115	Csökoka XCVII.	137
Csalán CXXIV., CXXX. .	64	Csöküllő CXIV.	104
<i>Csalánfélék</i>	64	Csülleng CI.	216
Csalmatok LXVI.	154	<i>Csutkalomfélék.</i>	244
Csapka CII.	215	Cucubalus LXXXV. . . .	236
Csáté L.	36	Cucumis CXXIII.	224
Cséksillag LXVII. . . .	120	Cucurbita CXXVIII. . .	223
Csengettyűke LXVII. . .	120	<i>Cucurbitaceae.</i>	223
<i>Csengettyűkefélék.</i> . . .	120	<i>Cupuliferae.</i>	62
Csenkesz LVIII.	5	Cuscuta LXI., LXX. . .	152

	Lap
Cyclamen LXV. . . .	168
Cydonia XC. . . .	259
Cynanchum LXIX., CV.	130
Cynodon LV. . . .	18
Cynoglossum LXIII. . .	151
Cynosorus LVIII. . .	8
<i>Cyperaceae.</i>	23
Cyperus L.	36
Cypripedium CXX. . .	55
Cytisus CVII. . . .	272
Czámoly XCH. . . .	197
Czékla LXVIII. . . .	69
<i>Czeltisfélék.</i>	64
Czeltis LXVIII., LXXX.	64
Czerczisz LXXXIV., CVI.	293
Cziczkoró CXVIII. . .	94
Czicző LXXXII. . . .	81
Cziklász XC.	267
Czikkszár LXVII.,	
LXXX., LXXXII.	
LXXXIII.	78
<i>Czikkszárifélék.</i>	76
Czillár LXXXIII. . . .	45
Czimbor LIII.	2
Czinezor LVIII. . . .	8
Czinka LXIX., CV. . .	130
Czipőczim CXX. . . .	55

D.

Dactylis LVII. . . .	8
Dákoska L.	48
Daphne LXXXII. . . .	81
<i>Daphnoideae.</i>	81
Daravirág CII. . . .	212

	Lap
Datura LXV.	154
Daucus LXXV. . . .	181
Degences LXXV. . . .	182
Delphinium XCI., XCII.	197
Demutka XCVII. . . .	133
Dentaria CIII. . . .	203
Derczefü LXXXV. . . .	232
Derezle LXXIII. . . .	178
DIALYPETALAE. . . .	170
Dianthus LXXXIV. . .	231
Dictamnus LXXXIV. . .	250
Digitalis C.	159
Diploaxis CIII. . . .	210
<i>Dipsaceae.</i>	86
Dipsacus LIX.	86
Diófa CXXVI. . . .	249
<i>Diófafélék.</i>	249
<i>Dioscoreae.</i>	47
<i>Dioscoreafélék.</i>	47
Dohány LXVI. . . .	154
Dornik CVIII.	281
Doronicum CXVII. . .	100
Doryenium CVIII. . .	281
Draba CII.	212
Dracocephalum XCVII.	137
<i>Droseraceae.</i>	221
Dudafürt CIX. . . .	283
Dugasor CXV., CXVII.	102
Durcza LIV.	20

E.

Ebir LVII.	8
Echinops CXII. . . .	102
Echinopsilon LXVIII.	75

	Lap
Echinospermum LXIII.	149
Echium LXIV. . . .	146
Ecsetpázsit LIV. . . .	19
Édpázsit LVII. . . .	10
Égerfa CXXV. . . .	61
Ékfű LXXXV. . . .	233
Elatine LVIII., LXXX.,	
LXXXIII.	241
<i>Elatineae.</i>	241
<i>Eleagneae.</i>	82
Eleagnus LXI.	82
Elecs LXXXIII. . . .	37
Elecze LXV.	130
Elymus LIII.	2
Enyvenez LXXXVI. . .	237
Eperfa CXXV.	64
<i>Eperfélék.</i>	64
Ephedra CXXX.	60
Epilobium LXXXII. . .	255
Epipactis CXIX. . . .	54
Eragrostis LVII. . . .	10
Eranthis XCIII. . . .	196
Erigeron CXV., CXVII.	90
Eryngium LXX.	170
Eriophorum LI.	35
<i>Ernyősök.</i>	170
Erodium LXXVII.,	
LXXXIV., CV. . . .	250
Erucastum CIV.	209
Erysimum CIV.	207
Erythraea LXVI. . . .	131
Ervum CIX.	289
Espárczet CVIII. . . .	286
Estike CIII.	204
Euclidium C.	216

	Lap
Eupatorium CXV. . . .	88
Euphorbia LXXXVIII.	
CXXIV.	245
<i>Euphorbiaceae.</i>	245
Euphrasia XCIX. . . .	163
Ezerjő LXXXIV. . . .	250
Ezüstfa LXI.	82
<i>Ezüstfafélék.</i>	82
Evonymus LXI., LXII.	244

F.

Fagus CXXVI.	63
Fagyal XLVIII.	128
Fagyöngy CXXVIII. . .	185
Fájvirág LXII., LXXVII.	255
<i>Fájvirágfélék.</i>	255
Fakín LXXVIII.,	
CXXVII.	185
<i>Fakínfélék.</i>	185
Falcaria LXXII.	172
Falfű LXI., CXXIV. . .	65
Fánzár LXVI.	152
Farkkóró LXVI.	154
Farsetia CII.	211
Fejvirág LIX.	87
Fenyér LIII.	22
Ferula LXXIV.	178
Festuca LVIII.	5
<i>Fészkesek.</i>	88
Ficus CXXV., CXXXI. . .	64
Figefa CXXV., CXXXI.	64
Filago CXXIII. CXV. . .	99
Fintor XCIX.	165
Foeniculum LXXII. . .	176
Foganőtt XCVI.	140

	Lap
Fogasir CIII.	203
Földepe LXVI.	131
Folyondár CXXX.	47
FORTSZIRMUAK.	82
Foszlár CIV.	203
Fragaria XC.	263
Fraxinus XLVIII., CXXVIII., CXXX.	129
Fuláncs LXXVIII., XCH.	192
Fülfű LXXXI., LXXXVIII.	186
Fumaria CVI.	199
Fűnyüg LXI., LXX.	152
Füstike CVI.	200
Fütéj LXXXVIII., CXXIV.	245
Fütéjfélék.	245
Fű CXXXI.	65
Fűzény LXXXVII.	258
Fűzénzfélék.	258
Fűzértekeres CXX.	55
Fűzfélék.	65

G.

Gagea LXXIX.	41
Galagonya LXXXVIII., LXXXIX.	260
Galaj L., LX.	122
Galambbegy L.	84
Galambóc XCIV., XCVIII.	145
Galambócfélék.	145
Galamó XCIII.	197

	Lap
Galanthus LXXVIII.	49
Galatella CXVII.	90
Galáz XLVIII., CXXI.	56
Galega CVII.	282
Galeobdolon XCV.	143
Galeopsis XCVI.	140
Gálga CVII.	252
Galium L., LX.	122
Gálna LXIV.	148
GAMOPETALAE.	82
Gazillat LXXXI., LXXXIV.	170
Gazillatfélék.	170
Gégevirág CXXI.	82
Gégevirágfélék.	82
Genista CVII.	271
Gentiana LX., LXII., LXIX.	130
Gentianaceae	130
Geraniaceae.	250
Geranium LXXXIII., CV.	251
Gérbicz CXVIII.	53
Gerely LXXXIII., CV.	251
Gerelyfélék.	250
Gerepesin CXVII.	89
Gesztenyefa CXXVII.	63
Geum XC.	267
Gladiolus L.	48
Glaucium XCI.	199
Glechoma XCVI.	136
Globularia LX.	145
Globulariaceae.	145
Glyceria LVII.	10
Glycyrrhiza CVIII.	282

	Lap
Gnaphalium CXVI.	99
Gódirez XCI.	199
Gólyahir XCII.	196
Gombornyó LXXIII.	170
Gomborka CII.	213
Gönye CXIXII., CXXVIII.	224
Gordon CXIV.	106
<i>Gramineae.</i>	1
Gratiola XLVIII.,	
XCVIII.	159
Gubóvirág LX.	145
<i>Gubóvirágfélék.</i>	145
Gurgulya LXXIII.	176
Gyapu LI.	35
Gyékény CXXII.	59
<i>Gyékényfélék.</i>	59
Gyertyánfa CXXVI.	62
Gymnadenia CXIX.	52
Gypsophila LXXXV.	232
Gyökönke L.	86
<i>Gyökönkefélék.</i>	84
Gyöngyhím XCV.	141
Gyöngyike LXXIX.	45
Gyöngyvirág LXXIX.	46
Gyopár CXVI.	99
Gyujtovány XCIX.	156
Gyűszűvirág C.	159

H.

Hagyma LXXIX.	42
Hagymabur CXX.	55
Hajka LV.	18
<i>Halorageae</i>	271
Halyogfa LXX. LXXVI.	244
<i>Halyogfafélék</i>	244

	Lap
Hamuka CII.	211
Haramag LXXIII.	175
Harmadmag LV.	13
Harmala LXXXVII.	250
<i>Harmatfűfélék</i>	221
Hedera LXII.	184
Helianthemum XCI.	220
Helianthus CXVIII.	93
Heliotropium LXIII.	145
Helleborus XCII.	196
Heracleum LXXIV.	180
Hérics XCIII.	191
Herniaria LXVII.	225
Hernyóka LV.	18
Hesperis CIII.	204
Hibik CVI.	239
Hibiscus CVI.	239
Hierochloa LV.	13
Hidőr LXXXI.	37
<i>Hidőrfélék</i>	37
Hieracium CXI.	117
Higviritz CVIII.	282
Himantoglossum CXIX.	52
Himár CXXII., CXXIX.	56
<i>Hináfélék</i>	56
<i>Hippocastaneae</i>	243
Hippocrepis CIX.	286
Hippuris XLVII.	257
Holcus LVI.	13
Holgyomál CXI.	117
Holosteum LVIII.,	
LXXVI., LXXXV.	228
Hölye LXXIX.	40
Homokhur LVIII.,	
LXXXV.	228

	Lap
Hordeum LII.	2
Hottonia LXV.	169
Hóvirág LXXVIII.	49
Humulus CXXX.	65
Hunyász XCVI.	139
Hunyor XCII.	196
Husáng LXXIV.	178
Hutchinsia CI.	215
Hutsza LXXXI.	36
<i>Hydrocharideae</i>	46
Hydrocharis CXXVIII.	46
<i>Hypericineae</i>	240
Hypericum CX.	240
Hypochaeris CXI.	110
Hyosciamus LXVI.	154

I.

Ibolya LXII.	221
<i>Ibolyafélék</i>	221
Iglicz CVII.	273
<i>Ikracsőfélék</i>	84
Ikrapikk CIV.	202
Impatiens LXII.,	
LXXVII.	255
Inula CXV.	91
<i>Irideae</i>	47
Iringó LXX.	170
Iris L.	47
Isatis CI.	216
Isopyrum XCIII.	197
Izaprojt LX. XCIX.	159

J.

Jasione LXVII.	120
<i>Jasmineae</i>	128

	Lap
Jasminum XLVIII.	128
Jázmin XLVIII.	128
<i>Jázminfélék</i>	128
Jávör LXXXI., CXXVIII.	241
<i>Jávorfélék</i>	241
Jenezster CVII.	271
Jézsafa LXXXVIII.	259
<i>Juglandaeae</i>	249
Juglans CXXVI.	249
<i>Juncaceae</i>	37
Juncus LXXX.	37
Juniperus CXXXI.	60
Jurinea CXIV.	105

K.

Kacsanyak XCV.	144
Kajmacsór C.	164
Kajtár XCVI.	142
Káka LI.	33
Kakics CXI.	114
Kalaminta XCVIII.	134
Kalapfü CXV. CXVI.	88
Kalászbojt LIII.	1
Kálmós LXXX.	58
Kandilla XCIII.	197
Kankalin LXV.	168
<i>Kankalinfélék</i>	167
Kapor LXXIV.	180
Káposzta CIV.	208
Kapotnyak LXXXVII.	82
Kásafű LIV.	17
Kásakalász LIV.	22
Katáng CXII.	110
Kazupa LIX.	87

	Lap
Kecskedisz CXI.	111
Kecskerágó LXI., LXII.	244
Kéhencz LVIII.	11
Kender CXXX.	65
<i>Kenderfélék</i>	65
Kentrophyllum CXIV.	106
Kerep CVII.	281
<i>Keresztesek</i>	200
Kigyószisz LXIV.	146
Kikerics LXXX.	40
<i>Kikericsfélék</i>	39
Klóra LXXXII.	131
Knautia LIX.	87
Kochia LXIX.	73
Kocsord LXXV.	178
Koczbagyöngy LXXXIII., LXXXVI.	128
Koeleria LVII.	12
Körköresin XCIII.	190
Köldöncz LXIII.	151
Köles LIII.	20
Kolokán CXXIX.	46
Kömag LXIV.	148
Kömény LXXII.	172
Komló CXXX.	65
Komócsin LIV.	18
Konkoly LXXXVI.	237
Kontyvirág CXXIII.	58
<i>Kontyvirágfélék</i>	58
<i>Kopáncstermők</i>	62
Körfény CXIII.	103
Körisfa XLVIII., CXXVIII., CXXX.	129
Kornilla CIX.	285
Korsóka LXXII.	173

	Lap
Körtefa XC.	259
Kosbor CXIX.	49
<i>Kosborfélék</i>	49
Kötör LXXXIV.	187
<i>Kötörfélék</i>	187
Krepin LXIX.	129
<i>Krepinfélék</i>	129
Kukoricza CXXII.	22
Kukuba LXXXV.	236
Küllőrojt CXV., CXVII.	90
Kunkor LXIII.	145

I.

<i>Labiatae</i>	132
Lactuca CXI.	114
Lamium XCV.	142
Lapicz CII.	212
Lapór XCIX.	104
Lappa CXIII.	149
Lapsana CXII.	110
Laptaborz CXII.	102
Laserpitium LXXV.	181
Lathraea XCVIII.	167
Lathyrus CIX.	290
Látonya LVIII., LXXX., LXXXIII.	241
<i>Látonyafélék</i>	241
Lavatera CVI.	237
Lednek CIX.	292
Leersia LIV.	20
Léhapót LVI.	12
Lelleg LXXVII.	84
Lemna XLVIII., CXXI., CXXIX.	58

	Lap
<i>Lemnaceae</i>	58
Lencse CIX.	289
Len LXXVII., CV.	253
<i>Lenfélék</i>	253
Leontodon CXII.	111
Leonurus XCV.	141
Lepese XLVIII., CXXI., CXXIX.	58
<i>Lepese-félék</i>	58
Lepidium CI.	214
Lepigonum LXXXV.	226
Lepkeszeg CVIII.	275
Lepturus LII.	1
Leucojum LXXVIII.	49
Libanotis LXXIV.	177
Libatopp LXIX.	69
<i>Libatopp-félék</i>	69
Ligustrum XLVIII.	128
Likasir CVI.	200
Lila XLVIII.	128
<i>Liliaceae</i>	40
Liliom LXXIX.	40
<i>Liliom-félék</i>	40
Lilium LXXIX.	40
Limnanthemum LXV.	130
Limodorum CXVIII.	53
Limosella LX. XCIX.	159
<i>Linaceae</i>	253
Linaria XCIX.	156
Linka CX.	240
<i>Linka-félék</i>	240
Linosyris CXV.	91
Linum LXXVII., CV.	253
Listera CXX.	55
Lithospermum LXIV.	148

	Lap
Lizinka LXV., CV.	168
Locsagaz CXXI.	60
<i>Locsagaz-félék</i>	60
Locsahur LXXVIII.	258
Lóhere CVIII.	276
Lolium LII.	4
<i>Lompárfélék</i>	250
Lonez LXVI.	127
<i>Lonezfélék</i>	127
Lonicera LXVI.	127
<i>Lonicareae</i>	127.
Lórom LXXX., CXXIX.	76
<i>Loranthaceae</i>	185
Loranthus LXXVIII., CXXVII.	185
Lotus CVII.	281
Lucza LXXX.	39
Ludhur LVIII., LXXVI., LXXXIII., LXXXV.	227
Lunaria CII.	212
Luzula LXXX.	39
Lychnis LXXXVI., CXXIX.	236
Lycium LXVI.	152
Lycopsis LXIV.	147
Lycopus XLIX., XCIV.	133
Lysimachia LXV., CV.	168
<i>Lythrariaceae</i>	258
Lythrum LXXXVII.	258

M.

Mácsonya LIX.	86
<i>Mácsonyafélék</i>	86
Madárhur LXXVII., LXXXVII.	228

	Lap
Magabár LX.	126
Magiszák LXIII.	150
Maglapél LXVIII., CXXIV.	71
Magpoczok CXII.	113
Magtaraj LXXIV.	181
Magvarótt CXI.	111
Mák XCI.	198
<i>Mákfélék</i>	198
Malachium LXXXVII.	230
Malaxis CXX.	55
Malcolmia CIV.	204
Málika CIV.	204
Mályva CVI.	238
<i>Mályvafélék</i>	237
Malva CVI.	238
<i>Malvaceae</i>	237
Mamó XCV.	143
Mángolt XLVII., LXIX.	71
Marrubium XCIV.	139
Matricaria CXVIII.	96
Matyó C.	217
Mécsvirág LXXXVI., CXXIX.	236
Medicago CVIII.	274
Meggy LXXXIX.	270
Melampyrum XCIX.	165
Melica LVI.	12
Melilotus CVIII.	275
Melittis XCVII.	138
Ménta XCVII.	132
Mentha XCVII.	132
Menyanthes LXV.	130
Mercurialis CXXX.	248
Mespilus LXXXIX.	260

	Lap
Meténg LXVI.	129
Mézfü LVI.	13
Mézkerep CVIII.	275
Micropus CXVI.	91
Millium LIV.	17
Mizura LXXXVIII., XCIII.	192
Moehringia LXXXII., LXXXV.	228
Mocsárhur XLVII., CXXI.	61
<i>Mocsárhurfélék</i>	61
Mogyorófa CXXVII.	62
Molinia LVIII.	11
Molyhár CXVI.	91
Mondola LXXXVIII.	268
<i>Mondolafélék</i>	268
Monotropa LXXXI., LXXXIV.	170
<i>Monotropeae</i>	170
Montika CXVIII.	95
<i>Moreae</i>	64
Morus CXXV.	64
Mozsárvirág XCVII.	138
Müge L., LX.	126
Muhar LIII.	21
Müköcs LXV.	167
Murok LXXV.	181
Murvapikk XCVII.	133
Muscari LXXIX.	45
Mustár CIV.	209
Myagrur C.	216
Myosotis LXIV.	149
Myosurus LXXXVII., XCIII.	192
Myriophyllum CXXII.	257

N.

	Lap
Nadálytő LXIV.	146
Nadragulya LXVI.	153
Nádtippán LV.	16
<i>Najadeae</i>	56
Najas CXXII., CXXIX.	56
Nápicz LVI.	16
Napvirág CXVIII.	93
Nasturtium CIII.	200
Náspolya LXXXIX.	260
Nefelejts LXIV.	149
Negundo CXXVIII.	242
Nepeta XCVI.	136
Neottia CXX.	54
Neslia C.	217
Nicotiana LXVI.	154
Nigella XCIII.	197
Nimfa XCII.	219
<i>Nimfafélék</i>	219
Nonnea LXIV.	146
Nőszírom L.	47
<i>Nőszíromfélék</i>	47
Nuphar XCII.	220
Nyakó LXIV.	147
Nyárfa CXXXI.	68
Nyelec LVII.	5
Nyelvür CXIX.	52
<i>Nymphaeaceae.</i>	219
Nymphaea XCII.	219
Nyilfű CXXIII.	37
Nyirfa CXXVI.	61
<i>Nyirfélék</i>	61
Nyulárnyék LXXIX., CXXIX.	45
Nyulga CIV.	209

O.

	Lap
Oenanthe LXXIII.	175
Oenothera LXXXII.	255
<i>Oenotheraeae</i>	255
<i>Olajfafélék</i>	128
<i>Oleaceae</i>	128
Olocsán LVIII., LXXVI., LXXXVI.	228
Omphalodes LXIII.	151
Onobrychis CVIII.	286
Ononis CVII.	273
Onopordum CXIII.	106
Onosma LXV.	148
Ophrys CXX.	53
<i>Orchideae</i>	49
Orchis CXIX.	49
Orlaya LXXV.	181
Ormánka LXXV.	183
Ornithogalum LXXIX.	40
Orobanche XCVIII.	166
<i>Orobancheae</i>	166
Orobis CIX.	292
Origanum XCVII.	133
Ostrya CXXVI.	62
<i>Oxalideae</i>	255
Oxalis LXXXVI., CV.	255
Oxytropis CVIII.	283

P.

Paizspár CI.	214
Paizssajt CVI.	237
Pakócza CXV.	88
Paliurus LXIII., LXXVI.	245
Palka L.	36

	Lap
<i>Palkafélék</i>	23
Pamár CXIII., CXV.	99
<i>Panicum</i> LIII.	20
<i>Papaver</i> XCI.	198
<i>Papaveraceae</i>	198
<i>Papilionaceae</i>	271
Páponya LXVI.	153
Parietaria LXI., CXXIV.	65
Paris LXXXIII.	45
Párló LXXXVII.	267
<i>Parnassia</i> LXXVII.	221
<i>Paronychia</i> LXVII.	225
<i>Passerina</i> LXXXII.	81
<i>Pastinaca</i> LXXIV.	180
Pasztinák LXXIV.	180
Paszuly CIX.	293
Patkóczim CIX.	286
<i>Pázsítfélék</i>	1
<i>Pedicularis</i> C.	164
<i>Peganum</i> LXXXVII.	250
Pemet XCIV.	139
Peplis LXXVIII.	258
Peresztlén XCVIII.	134
Perje LVII.	8
<i>Persica</i> LXXXVIII.	269
Peszércz XLIX., XCIV.	133
Pesztercze XCVI.	143
Petasites CXV., CXVI.	88
Petrezselyem LXXI.	171
Petroselinum LXXI.	171
Peucedanum LXXV.	178
<i>Phalaris</i> LIV.	18
<i>Phaseolus</i> CIX.	293
<i>Philadelphus</i> LXXXVIII.	259
<i>Phleum</i> LIV.	18

	Lap
<i>Phlomis</i> XCV.	143
<i>Phragmites</i> LV.	11
<i>Physalis</i> LXVI.	153
<i>Phyteuma</i> LXVII.	120
<i>Picris</i> CXI.	111
Pikkelyhúr LXXXV.	226
<i>Pillangósok</i>	271
<i>Pimpinella</i> LXXII.	172
Pimpó XC.	264
Pintyő XCIX.	158
<i>Piptatherum</i> LIV.	22
<i>Pisum</i> CIX.	290
<i>Pitytang</i> CXI.	113
<i>Plantagineae</i>	82
<i>Plantago</i> LX.	82
<i>Plataneae</i>	65
<i>Plathantha</i> CXIX.	53
<i>Platanus</i> CXXV.	65
<i>Plumbagineae</i>	84
<i>Poa</i> LVII.	8
<i>Podospermum</i> CXII.	113
Pofóka XCVII.	137
<i>Poloskamag</i> XLVII., LXVIII.	74
<i>Polychnum</i> XLVII. L.	76
<i>Polygala</i> CVI.	243
<i>Polygaleae</i>	243
<i>Polygoneae</i>	76
<i>Polygonum</i> LXVII., LXXX., LXXXII., LXXXIII.	78
<i>Polyvaborz</i> LIII.	20
<i>Polyvabur</i> LVII.	12
<i>Polyvacsukk</i> LIV.	18
<i>Polyvahordó</i> CXI.	110

	Lap		Lap
<i>Pomaceae</i>	259	<i>Ranunculus</i> XCIII.	192
<i>Populus</i> CXXXI.	68	<i>Raphanus</i> CII.	218
<i>Poresin</i> LXXXVII.	224	<i>Rapistrum</i> CI.	217
<i>Porcsinfélék</i>	224	<i>Raponecz</i> LXVII.	120
<i>Porczika</i> LXVII.	225	<i>Redőszírom</i> LXV.	154
<i>Porfej</i> CXIX.	53	<i>Rekenyő</i> CI.	217
<i>Porodapár</i> LIV.	13	<i>Rekettye</i> CVII.	271
<i>Portulaca</i> LXXXVII.	224	<i>Rencze</i> XLVIII., XCVIII.	167
<i>Portulacaceae</i>	224	<i>Renczefélék</i>	167
<i>Poszafélék</i>	186	<i>Repkény</i> XCVI.	136
<i>Potamogeton</i> LXI.	56	<i>Reseda</i> LXXXVIII.	218
<i>Potentilla</i> XC.	264	<i>Resedaceae</i>	218
<i>Poterium</i> LXXXIX.,		<i>Retek</i> CII.	218
CXXIII.	268	<i>Rezeda</i> LXXXVIII.	218
<i>Potnya</i> CXXVIII.	46	<i>Resedafélék</i>	218
<i>Potnyafélék</i>	46	<i>Rezge</i> LVII.	8
<i>Pozdor</i> CXII.	112	<i>Rézsuika</i> CIII.	200
<i>Prenanthes</i> CX.	115	<i>Rhamneae</i>	245
<i>Primula</i> LXV.	168	<i>Rhamnus</i> LX., LXIII.,	
<i>Primulaceae</i>	167	CXXVIII.	245
<i>Prunella</i> XCVI.	137	<i>Rhinanthus</i> XCIX.	164
<i>Prunus</i> LXXXIX.	269	<i>Rhus</i> LXXVI., CXXVIII.	249
<i>Puhar</i> LXXXVII.	230	<i>Ribes</i> LXII.	187
<i>Puhonecz</i> CXIV.	105	<i>Ribisaceae</i>	187
<i>Pulegium</i> XCVII.	132	<i>Ribiszke</i> LXII.	187
<i>Pulicaria</i> CXV.	93	<i>Ribiszkefélék</i>	187
<i>Pulmonaria</i> LXIV.	148	<i>Ritkaréj</i> CXVII.	90
<i>Pyrus</i> XC.	259	<i>Robinia</i> CIX.	282
Q.		<i>Rosa</i> XC.	261
<i>Quercus</i> CXXVII.	62	<i>Rosaceae</i>	261
R.		<i>Rozs</i> LIII.	3
<i>Ragikra</i> CXIX.	52	<i>Rózsa</i> XC.	261
<i>Ranunculaceae</i>	188	<i>Rózsafélék</i>	261
		<i>Rozsnok</i> LVI.	6
		<i>Rubia</i> LX.	125

	Lap
<i>Rubiaceae</i>	122
<i>Rubus</i> XC.	262
<i>Rukercz</i> CXVIII.	90
<i>Rumex</i> LXXX., CXXIX.	76
<i>Rutaceae</i>	250
<i>Rutafélék</i>	250

S.

<i>Sáfrán</i> L.	48
<i>Sagina</i> LXI., LXXVII., LXXXVII.	226
<i>Sagittaria</i> CXXIII.	37
<i>Sajkorr</i> CVIII.	283
<i>Saláta</i> CXI.	114
<i>Salicineae</i>	65
<i>Salicornia</i> XLVII., XLVIII.	74
<i>Salix</i> CXXXI.	65
<i>Salsola</i> LXVIII.	74
<i>Salvia</i> XLIX., XCIV.	134
<i>Sambucus</i> LXXVII.	127
<i>Samolus</i> LXVII.	169
<i>Sangvisorba</i> LXI.	268
<i>Sanicula</i> LXXIII.	170
<i>Santalaceae</i>	80
<i>Saponaria</i> LXXXV.	233
<i>Sárda</i> CV.	239
<i>Sárika</i> LXXVIII.	49
<i>Sarkar</i> CXIX.	53
<i>Sarkvirág</i> XC., XCI.	197
<i>Sarlófű</i> LXXII.	172
<i>Sárma</i> LXXIX.	41
<i>Sás</i> CXXIII., CXXIX.	23
<i>Sátorsás</i> LI.	32
<i>Saxifraga</i> LXXXIV.	187

	Lap
<i>Saxifragaceae</i>	187
<i>Savar</i> LXVIII.	74
<i>Scabiosa</i> LIX.	87
<i>Scherardia</i> LX.	126
<i>Schoboeria</i> LXIX.	74
<i>Schoenus</i> L.	36
<i>Scilla</i> LXXIX.	42
<i>Scirpus</i> LI.	33
<i>Scleranthus</i> LXVIII., LXXXIV.	225
<i>Scorzonera</i> CXII.	112
<i>Scrophularia</i> XCIX.	158
<i>Scrophularineae</i>	154
<i>Scutellaria</i> XCVII.	137
<i>Secale</i> LIII.	3
<i>Sedum</i> LXXXVI.	186
<i>Selinum</i> LXXIII.	178
<i>Sempervivum</i> LXXXI., LXXXVIII.	186
<i>Senebiera</i> CI.	216
<i>Senecio</i> CXV. CXVII.	101
<i>Seprőfű</i> LXIX.	73
<i>Serratula</i> CXIV.	109
<i>Sertecsek</i> CXV.	91
<i>Seseli</i> LXXIII.	176
<i>Sesleria</i> LV.	12
<i>Setaria</i> LIII.	21
<i>Sideritis</i> XCIV.	138
<i>Sikkantyu</i> LIX.	87
<i>Silaus</i> LXXIII.	177
<i>Silene</i> LXXXV., CXXIX.	234
<i>Siler</i> LXXV.	181
<i>Sinapis</i> CIV.	209
<i>Sisakvirág</i> XCII.	198

	Lap		Lap
Sisymbrium CIV.	205	Sujtár LXXV.	181
Sium LXXII.	173	Sulyom LXI.	258
<i>Smilacaceae</i>	45	Sünhaj LXVIII.	75
Sodortajk CXIX.	52	Sünmag LXIII.	149
<i>Solanaceae</i>	152	Sutabub LIX.	87
Solanum LXVI.	153	Sutlap LXIX.	74
Solidago CXVII.	90	Symphytum LXIV.	146
Somfa LX.	185	Syrenia CIII.	208
<i>Somfélék</i>	185	Syringa XLVIII.	128
Somócsing XLVII.,		Szádor XCVIII.	166
XLVIII.	74	<i>Szádorfélék</i>	166
Sömörge C.	217	Szagyán LXI., LXXVII.,	
Sonchus CXI.	116	LXXXVII.	226
Sorapár CIII.	210	Szaka LXXXVI.	186
Sorbus LXXXIX.	259	Szálkacsék XCIX.	163
Sósdí LXXXVI., CV.	255	Szamócza XC.	263
<i>Sósdifélék</i>	255	Számolya LXVII.	169
Sparganium CXXII.	59	<i>Szantálfélék</i>	80
Spartium CVII.	271	Szappanfű LXXXV.	233
Spergula LXXVII.,		Szapuka CVII.	274
LXXXVI.	225	Szárnyók CVII.	282
Spiranthes CXX.	55	Szarutok XCI.	199
Spirea LXXXIX., XC.	268	Szattyú CXVI.	88
Stachys XCVI.	139	Szederj XC.	262
Staphylea LXX.,		Szegecs CIV.	207
LXXVI.	244	Szegfű LXXXIV.	231
<i>Staphyleaceae</i>	244	<i>Szegfűfélék</i>	225
Statice LXXVII.	84	Szélfű CXXX.	248
Stellaria LVIII., LXXVI.,		Szeplén LXIV.	145
LXXXVI.	229	Szigoráll XLIX.	159
Sternbergia LXXVIII.	49	Szikfű CXVIII.	96
Stipa LV.	18	Sziklár LXVIII.,	
Stratiotes CXXIX.	46	LXXXIV.	225
Sturmia CXX.	55	Szikőr LXI.	73
Succisa LIX.	87	Szila LXXIII.	177

	Lap
Szilfa LXVIII., LXXXII.	63
<i>Szulfélék.</i>	63
Sziléne LXXXV.,	
CXXIX.	234
Szilva LXXXIX.	269
Szingallér LXXI.	174
Šziralj XCIII.	196
Sziromör LXXV.	181
Szirompár XLVIII.	257
SZIROMTALANOK.	60
Szирonták XCIII.	192
<i>Szирontákfélek.</i>	188
Szirtör CI.	215
Szittyó LXXX.	37
<i>Szittyófélek.</i>	37
Szódokfa XCI.	240
<i>Szódokfélek.</i>	240
Szöllő LXII.	244
<i>Szöllőfélek.</i>	244
Szömörceze LXXVI.,	
CXXVIII.	249
<i>Szuharfélek.</i>	220
Szulák LXVI.	151
<i>Szulákfélek.</i>	151
Szümeső CI.	217
Szurdancs LXXXIV.	250

T.

Tákajak XCIX.	158
<i>Tákajakfélek.</i>	154
Takta XCI.	198
Tamus CXXX.	47
Tanacetum CXVI.	99
Tapsir LXXIV.	180
Taraxacum CXI.	113

	Lap
Tarkör CXVII.	100
Tarnics LX., LXII.,	
LXIX.	130
<i>Tarnicsfélek.</i>	130
Tarorja XCV.	143
Tarsóka CI.	213
Táskarag CI.	216
Táskazár C.	216
Tátkanaf XCV.	142
Tátorján CI.	218
Tejér LXXV.	180
Ternye CII.	210
Tetemtoldó XCI.	220
Tetragonolobus CVII.	282
Teucrium XCV.	143
Thalictrum XCIII.	188
Thesium LXI., LXVII.	80
Thlaspi CI.	213
Thymus XCVII.	133
Thysselinum LXXV.	180
Tikszem LXV.	169
Tilia XCI.	240
<i>Tiliaceae</i>	240
Tippán LV.	17
Tóborosta CXXII.	257
<i>Tóborostafélék</i>	257
<i>Toboztermők</i>	60
Tokafék CXX.	54
Tök CXXIII.	223
<i>Tökfélek</i>	223
Tölgyfa CXXVII.	62
Törzsnövények.	1
Tónya LXV.	169
Tordylium LXXIV.	181
Törfü LII.	1

	Lap
Torilis LXXV.	182
Torma CII.	212
Tormáncs CIV.	201
Tórózsa XCII.	220
Toronszál CIII.	202
Torzon XLVII., L.	76
Tózike LXXVIII.	49
Tragopogon CXI.	111
Tragus LIII.	20
Trapa LXI.	258
Tribulus LXXXIV.	250
Trifolium CVIII.	276
Triglochin LXXXI.	36
Trigonella CVIII.	275
Triticum LIII.	3
<i>Tukmafélék</i>	45
Tunica LXXXV.	233
Turgenia LXVV.	182
Turritis CIII.	202
Türtszirom LXV.	168
Tüskemag LXXV.	182
Tüsképár LXIII. LXXVI.	245
Tussilago CXVI.	88
Typha CXXII.	59
<i>Typhaceae</i>	59

U.

Ugorka CXXIII.	224
<i>Ulmaceae</i>	63
Ulmus LXVIII., LXXXII.	63
<i>Umbelliferae</i>	170
Ürezab LVI.	13

	Lap
Üröm CXVI.	97
Urtica CXXIV., CXXX.	64
<i>Urticaceae</i>	64
Uszány LXI.	56
Üszögör CXV., CXVII.	100
Uszszakál XLVII.	257
Utifü LX.	82
<i>Utifüfélék</i>	82
Utricularia XLVIII., XCVIII.	167
<i>Utriculariaceae</i>	167

V.

Vaccaria LXXXV.	238
Vadócz LII.	4
Valeriana L.	86
<i>Valerianeae</i>	84
Valerianella L.	84
VÁLT SZIRMUAK.	170
Válupikk CXII.	110
Varádics CXVI.	99
Vasvirág CXIII.	103
Veniczfa CXXVI.	62
Veratrum LXXX.	39
Verbascum LXVI.	154
Verbena XCIV., XCVIII.	145
<i>Verbenaceae</i>	145
Vérfő LXI.	268
Veronica XLIX.	159
Vértő LXV.	148
Veselke LXXXII., LXXXIV.	187
Viburnum LXXVII.	127

	Lap
Vicia CIX.	286
Vicsor XCVIII.	167
Vidrafű LXV.	130
Villahim XCVI.	137
Villamag CXII.	94
Vinca LXVI.	129
Viola LXII.	221
<i>Violariceae</i>	221
Virnáncz XCIII.	188
Viscaria LXXXVI.	237
Viscum CXXVIII.	185
Vitis LXII.	244

X.

Xanthium CXXIV.	119
Xeranthemum CXIII.	103

Z.

	Lap
Zab LVI.	13
Zanichellia XLVIII., CXXI.	56
Zanót CVII.	272
Zapócza LXX.	170
Zászpa LXXX.	39
Zea CXXII.	22
Zeller LXXI.	171
Ziliz CVI.	238
Zöldesik LXXIX.	40
Zsálya XLIX., XCIV.	134
Zsázsa CI.	214
Zsoltina CXIV.	109
Zsombor CIV.	205
<i>Zygophyllaceae</i>	250

FELTÜNŐBB SAJTÓHIBÁK.

Lap sorban

- XLIX. 8. felülről Gorka. Csikratiola helyett: Csikorka.
Gratiola.
- XCI. 6. alólról marvaja helyett: murvaja.
1. 9. „ Kolászbojt helyett: Kalászbojt.
10. 4. felülről felő helyett: felső.
20. 9. alólról Bolyvaborz helyett: Polyvaborz.
24. 12. „ terzedten helyett: terpedten.
29. 1. felülről esőrfi helyett: esőrci.
44. 13. „ porum helyett: porrum.
63. 7. alólról kimaradt: Szilfa. Ulmus.
- „ 9. „ Erdoi helyett: Erdei.
73. 6. felülről áraknak helyett: áralakuak.
82. 3. „ lánosások helyett: láncsások.
88. 13. „ Parócza helyett: Pakócza.
113. 12. „ Podospernum helyett: Podospermum.
- „ 3. alólról corriculatum helyett: corniculatum.
130. 9. felülről Limnanthenum helyett: Limnanthemum.
152. 7. alólról Epihymum helyett: Epithymum
153. 17. felülről Pápona helyett: Páponya.
223. 5. alólról V. helyett: V. hortensis.
326. 18. felülről Irflorescentia helyett: Inflorescentia.

QK 323 .G65 1879

gen

Gonczy, Pal/Pestmegye es tajeka viranya

3 5185 00109 7318

